

DON BOSCO LEVEN EN WERKEN

PRO MANUSCRIPTO -

DON BOSCO

Leven en werken, aan de hand
van zijn gedenkschriften

d o o r

EUGENIO CERIA

ZEVENTIENDE DEEL

1884 - 1885

Deze Nederlandse vertaling
van dit 17de deel van de
" Memorie " kwam eveneens
tot stand onder het impuls
van de DON-BOSCOKRING, ge-
leid door Z.E.H. M.BAERT,
te Oud-Heverlee, in het
jaar 1966

Vertaling: Dr. J. MUYS.

H O O F D S T U K I

NIEUWJAAR, BEZOEKEN, CONFERENTIES

Voor de feestdagen van Kerstmis en Nieuwjaar lieten de zonen van Don Bosco persoonlijk of per brief hun blije wensen aan hun geliefde Vader geworden. Ze waren vergezeld van uitdrukkingen van diepe genegenheid. Hij hechtte zeer veel belang aan deze betuigingen van kinderlijke liefde, die er veel toe bijdroegen de banden tussen zijn geestelijke familie aan te halen. Hij verzuimde niet vroeg of laat, mondeling of schriftelijk, naargelang de gepaste gelegenheid zich aanbood, aan elk afzonderlijk te laten merken dat hij zich nog herinnerde wat ze hem gezegd hadden. In 1884 deed hij, om aan zijn tevredenheid uiting te geven, beroep op een plechtiger vorm dan de gebruikelijke en stuurde hij aan allen een mooie omzendbrief waarin hij herinnerde aan de algemene betuigingen van toegenegen verknochtheid die men hem gestuurd had, ze opwekte hun best te doen om het doel te bereiken dat ze zich gesteld hadden bij het omhelzen van het Salesiaans leven. Hij wees er op dat het onderhouden van de Regel het enige middel was om met zekerheid hun doelwit te bereiken.

Leve Jezus, Maria en Jozef

" Mijne beste en beminde zonen,
"
" Een grote vertroosting ervaar ik, mijn beste zonen, telkens als
" mij de gelegenheid geboden wordt uwe woorden van onderdanigheid en van
" genegenheid te aanhoren. Voor de genegenheid die u mij persoonlijk per
" brief of mondeling betuigt hebt, samen met uwe Kerstmis- en Nieuwjaars-
" wensen moet ik u natuurlijk speciaal bedanken als antwoord op de kin-
" derlijke gevoelens die u tot uiting hebt gebracht.
" Ik zeg u dus dat ik zeer tevreden ben over u, over de liefderijke
" zorg waarmee u elk werk aanvat, ook wanneer u zwaar moet zwoegen ter
" bevordering van de meerdere glorie van God in onze huizen nl. bij de
" jongens die de goddelijke Voorzienigheid ons iedere dag toevertrouwt,
" opdat wij ze langs de weg van eer en deugd naar de hemel zouden leiden.
" Maar op zoveel manieren en met verschillende uitdrukkingen hebt u mij
" bedankt voor alles wat ik voor u gedaan heb. U hebt u zelf gemeld om sa-
" men met mij dapper te werken, de lasten, de eer en de roem op aarde te
" delen, en de grote beloning te verkrijgen die God voor ons allen in
" de hemel bereid heeft. U hebt zelfs gezegd dat u verlangt te vernemen
" wat ik goed voor u acht en dat u dit onverstoord zoudt aanhoord en in
" praktijk gesteld hebben. Ik aanvaard dus deze waardevolle woorden en
" mijn antwoord is zeer eenvoudig, als het antwoord van een vader die u
" van harte dankt en die u zegt dat het liefste dat u in de wereld kunt

" doen erin bestaat mij te helpen uw ziel te redden.

" U weet best, mijn beminde zonen, dat ik u in de Congregatie aan-
" vaard heb en voortdurend alle mogelijke zorgen voor uw welzijn heb
" betoond om u uw eeuwige zaligheid te verzekeren. Wanneer u mij daarom
" in deze grote onderneming ter hulp komt, doet u alles wat mijn vader-
" lijk hart van u verwachten kan. Nu kunt u gemakkelijk gissen wat u
" dient te doen om in dit grote project te slagen. Onze Regel onderhouden,
" deze Regel die onze Moeder de Heilige Kerk zich gewaardigd heeft goed
" te keuren voor onze leiding, voor het welzijn van onze ziel en voor
" het geestelijke en tijdelijke voordeel van onze geliefde leerlingen. Wij
" hebben deze Regel gelezen, bestudeerd en thans is hij het voorwerp van
" onze beloften, ja van de geloften waarmee wij ons aan de Heer hebben
" toegewijd. Daarom geef ik u van ganser harte de raad dat niemand onder u
" woorden van onbehagen of nog erger van spijt zou laten ontsnappen omdat
" hij zich op die manier aan de Heer toegewijd heeft. Dat zou een daad
" van zwarte ondankbaarheid zijn. Alles wat we bezitten op geestelijk of
" tijdelijk vlak behoort aan God toe en daarom, wanneer wij in de kloos-
" tergeloften ons aan Hem wijden doen we niets anders dan aan God aanbie-
" den wat Hij, om het zo te zeggen, ons geleend heeft maar waarvan hij
" de volstrekte eigenaar is.

" Wanneer wij ons dus onttrekken aan het onderhouden van onze ge-
" loften begaan we een diefstal tegenover de Heer, vermits wij voor Zijn
" ogen terugnemen, met de voeten vertrappen, ontwijden wat wij Hem aange-
" boden en in Zijn heilige handen gelegd hebben.

" Sommigen onder u zouden kunnen zeggen: maar het onderhouden van
" de Regel kost inspanning. Het onderhouden van de Regel kost moeite voor
" hen die hem niet gewillig onderhouden, voor hen die hem verwaarlozen.
" Maar bij hen die ijverig zijn, bij hen die het welzijn van hun ziel
" beminnen, wordt dit onderhouden, zoals de goddelijke Zaligmaker zegt,
" een zoet juk, een lichte last: Jugum meum suave est et onus meum leve.

" En dan, mijne dierbaren, zouden wij misschien per rijtuig naar
" het Paradijs willen gaan? Wij zijn toch juist hiervoor kloosterlingen
" geworden niet om te genieten, maar om te dienen en verdiensten te ver-
" werven voor het andere leven. Wij hebben ons aan God toegewijd niet om
" te bevelen maar om te gehoorzamen. Niet om ons aan de schepsels te
" hechten, maar om de liefdadigheid te beoefenen tegenover de naaste,
" enkel bewogen door liefde tot God. Niet om een gemakkelijk leven te lei-
" den maar om arm te zijn met Jezus Christus, met Jezus Christus op aarde
" te lijden om zijn glorie in de hemel waardig te worden.

" Goede moed, dus, mijn beste en geliefde zonen! Wij hebben de hand
" aan de ploeg geslagen, laten we dapper zijn. Niemand onder ons mag zich
" omdraaien om een blik te werpen op de bedrieglijke en verraderlijke we-
" wereld. Laten we vooruit gaan. Het zal ons moeite kosten, ontberingen,
" honger, dorst en misschien ook de dood. Wij willen dat alles aanvaarden:
" wanneer de grote beloning ons verheugt, dienen wij niet terug te schrik-
" ken voor de moeite die wij te verduren hebben om de beloning te verdie-
" nen: Si delectat magnitudo praemiorum, non deterreat certamen laborum.

" Ik meen u nog iets goed te moeten verklaren. Van alle kanten
" schrijven mij onze medebroeders en ik zou zeer graag aan ieder van hen
" een antwoord geven. Omdat mij dat echter onmogelijk is zal ik proberen
" zovele brieven te schrijven als ik kan. Deze brieven zullen mij enerzijds
" zijds in de gelegenheid stellen mijn hart te openen en zullen anderzijds

" dienen als antwoord en zelfs als gids voor hen die wegens heilige be-
" weegredenen zich in verre landen bevinden en daarom niet persoonlijk
" de stem kunnen horen van de Vader die hen zo zeer liefheeft in Jezus
" Christus.

" De genade des Heren en de bescherming van de Heilige Maaagd
" Maria mogen steeds met ons zijn en ons helpen te volharden in de
" goddelijke dienst tot het laatste ogenblik van ons leven. Zo weze het.

"
" u zeer toegenegen in Jezus Christus
" Priester Gio. Bosco.

" Turijn, 6 januari 1884.

Mutatis mutandis werd dezelfde omzendbrief eveneens aan de Dochters van Maria, Hulp der Christenen, gestuurd.

Tot de jongens van het Oratorio sprak hij niet meer na de avondgebeden maar de Oversten spraken voortdurend over hem tot de jongens. Wel ging hij ermee voort steeds maar biecht te horen. Na zijn terugkeer uit Parijs verliet hij de biechtstoel niet meer. In januari zei hij categorisch aan de leerling Vivaldi uit Roccaforte, zonder hem de tijd te laten zonden te belijden: - Tracht een goede biecht te spreken want dit is de laatste maal dat jij bij mij te biechten komt.- De jongen tobde lang over deze woorden met de vrees dat hij ofwel weldra zou sterven ofwel dat hij uit het huis zou weggestuurd worden. Maar noch de ene, noch de andere veronderstelling werd bewaarheid. Maar van die dag af was ofwel Don Bosco niet in de biechtstoel ofwel was de jongen afwezig uit het huis zodat hij geen enkele maal meer bij hem kon te biechten gaan.

Een vriend van zeer oude datum was Mgr. de Gaudenzi, bisschop van Vigevano. Als kanunnikdeken van de kathedraal van Vercelli, bewees hij hem weldaden in zijn grote nood en ging hij zeer vertrouwelijk met hem om. Toen hij dan bisschop geworden was, bleef hij veel van hem houden en hielp hem graag de last van zijn gezag te dragen, en droeg hem steeds een diepe achting toe. Wie met Don Bosco omgang had, voelde hoe meer hij hem van nabij leerde kennen, de gunstige opvatting over zijn persoon steeds sterker worden. Als antwoord op zijn Nieuwjaarswensen schreef Monseigneur hem hartelijk: "Ik dank u voor de goede herinnering die u aan deze armzalige mens bewaard hebt. De Heer moge u behouden voor het welzijn van zovele zielen en tot luister van zijn Kerk om te bewijzen hoeveel een priester met Gods Geest bezielde, waard is. Ik waag het niet meer u nogmaals te vragen mij te komen opzoeken. Ik zeg enkel maar dat Don Bosco mij steeds voor de geest staat."(1) Intussen stuurde hij hem een gift voor de missies.

Weldoeners en weldoensters lieten Nieuwjaar niet voorbijgaan zonder aan hem te denken en hem hun nieuwjaarsgeschenk te sturen. Sommige dankbrieven zijn bewaard gebleven. Een is bestemd voor mevrouw Magliano, wiens naam wij al meermaals ontmoet hebben.(2)

---

(1) Vigevano, 9 januari 1884.

(2) Cfr. Boekdeel XV, blz. 633 (Italiaanse Boekdelen hebben het nummer in Araabse cijfers).

" Geachte Mevrouw Magliano,
"
" Ik weet niet of u weldra naar Turijn zult komen. Daarom wil ik
" mij haasten u de verzekering te geven, dat wij bij het begin van het
" jaar ermee begonnen zijn voor u te bidden en dat wij daarmee zullen
" voortgaan tot januari van het volgende jaar. Ik zal iedere ochtend
" een speciaal memento bidden in de heilige mis.
" Wij vragen voortdurend voor u gezondheid en heiligheid en dit
" alles als een kleine blijk van dankbaarheid voor de liefdadigheid die
" u tegenover ons beoefend hebt en nog beoefent in onze vele noden.
" Moge God u zegenen, de heilige Maria u beschermen. Wil ook bid-
" den voor onze hele familie en voornamelijk voor deze arme man die
" steeds voor u in onze Heer Jezus Christus zijn zal
"
" uw verplichte dienaar,
" Priester Gio. Bosco.
" Turijn 1- 1884.

Een andere brief is gericht aan gravin Sclopis.(1)

" Aan Mevrouw de Gravin Sclopis,
"
" Geachte Mevrouw de Gravin,
"
" Ik geef opdracht aan de Heilige Maagd, Hulp der Christenen, u
" van mijnentwege te belonen. Ik dank u voor uwe liefdadigheid en samen
" met mijn weesjes zal ik veel voor u bidden om de liefdadigheid die u
" zich gewaardigd hebt ons te bewijzen.
" Ik hoop binnenkort de eer te hebben u persoonlijk te kunnen be-
" danken en mijn huldeblijken te betuigen.
" Gelieve ook te bidden voor deze arme mens die met dankbaarheid
" steeds in Jezus Christus zijn zal
"
" uw verplichte dienaar,
" Priester Gio. Bosco.
" Turijn, 2- 1884.

Een derde brief gaat naar een Medewerkster uit Lyon, Mevrouw Quisard, Deze vroeg dat in haar stad een Salesiaans huis zou geopend worden en spande zich met ijver in om Don Bosco te helpen,

Gedurende de twee eerste maanden van het jaar werd het Oratorium met het bezoek van illustere persoonlijkheden vereerd, De aartsbisschop van Lyon, kar-

---

(1) Cfr. Boekdeel XIII, blz. 833.

dinaal Caverot, die zich eerder koel tegenover Don Bosco betoond had het vorig jaar, hield nu, op zijn reis naar Rome, te Turijn halt enkel om hem te zien. Hij kwam er aan in de namiddag van 1 januari op een ogenblik dat de jongens samen waren in het heiligdom en na het zingen van de vespers naar de preek luisterden. Don Bosco onthaalde hem eerbiedig en hartelijk en nodigde hem dan uit in de kerk te komen om de Nieuwjaarsdienst bij te wonen. De ceremonie duurde vrij lang wegens de muziekuitvoering. Toch bleef Zijne Eminentie tot na de zegen. Hij bewonderde de houding van de jongens en wenste er Don Bosco geluk om.

Men zegt - merkte hij op - dat Don Bosco mirakelen verricht, maar ik zal aan de Heilige Vader kunnen meedelen dat ik met eigen ogen een groot mirakel heb gezien, namelijk, dat een dergelijk groot aantal jongens ingetogen en stilzwijgend een dienst, vrij lang voor hun leeftijd, hebben bijgewoond. - Hij zou graag de werkhuizen gezien hebben maar omdat het in het Oratorio een rustdag was, beloofde hij dat hij later eens zou terugkomen om zijn bezoek volledig te maken. Nadien onderhield hij zich een tijdje met de jongens en de oversten die hem dadelijk omringd hadden. Toen hij aanstalten maakte om te vertrekken, knielden allen en werden ze door hem gezegend.(1)

In de maand februari kwamen drie Franse bisschoppen Don Bosco opzoeken. In de avond van 10 januari kwamen er twee samen aan de bisschop van Grenoble, Mgr. Fava, de bisschop van Viviers, Mgr. Bonnet.

Het was zondag en de hele communiteit bevond zich in de kerk. Don Bosco ontving de twee Prelaten met zijn gekende beminlijkheid. Ze onderhielden zich geruime tijd met hem en drukten nadien de wens uit de jongens te zien. Het was juist de tijd voor het Lof. Mg. Fava deed het lof en zijn collega was erbij aanwezig in het priesterkoor. Bij het verlaten van de kerk werden ze onthaald op de tonen van het muziekkorps en op luid applaus. Mgr. Fava voerde het woord. Eerst bedankte en feliciteerde hij de muzikanten en ging dan verder: - Enkele jaren geleden had ik ook de leiding van een muziekkorps van jongens, maar hun huidskleur verschilde van de uwe. Het waren arme jongens van Zanzibar. Mijn missionarishart verheugt zich bij de gedachte dat velen onder u de stappen zullen volgen van uw voorgangers om eens onder wilden of verdwaalde christenen te gaan arbeiden en hun het zachte en weldoende licht van het Evangelie te brengen. Maar zijn ook onze katholieke landen, om het zo te zeggen, geen missielanden geworden? De onwetendheid betreffende godsdienst en de onverschilligheid, ja zelfs de haat tegen de godsdienst, gevoed door de onwil en de ophitsingen van de goddelozen, maken iedere dag grote vorderingen. De Heer zij duizendmaal bedankt omdat Hij zich gewaardigd heeft hier, onder de hoede van Zijne Moeder, een grote groep van geschoolde en ijverige arbeiders te verwekken, die als leek of als priester, eens de Kerk ter hulp zullen komen, door in de zielen de waarheid, de eerbied, de liefde en de beoefening van onze heilige godsdienst te behouden." - Een daverend handgeklap was het antwoord op deze woorden. Dan begeleidden allen de twee eerbiedwaardige Herders tot aan de uitgang.

In de ochtend van 24 februari was het de beurt aan Mgr. Soubiranne, bisschop van Belley. Na de h. mis aan het altaar van Maria, Hulp der christenen,

---

(1) Kardinaal Caverot is een van hen, over wie Don Bosco een biografisch schema schetste in zijn werk: Il più bel fiore del Collegio Apostolico.

ging hij Don Bosco opzoeken die wegens ongesteldheid op zijn kamer bleef, zodat hij sinds enkele dagen wat later dan gewoonlijk de mis celebreerde in de kleine kapel naast zijn kamer. Monseigneur had met hem een lang onderhoud en nadien wou hij een bezoek brengen aan de werkhuizen. Maar aangezien het zondag was, waren de werkhuizen als een lichaam zonder ziel. Hij verlangde niettemin de drukkerij te zien. Daar stond hij in bewondering voor de ruime lokalen, de veiligheidsmaatregelen, (1) de hygiënische inrichting en de machines. Bij het afscheid verklaarde hij dat hij een andere keer zou terugkomen om de jongens aan het werk te zien. (2)

In het vorige boekdeel hebben wij het eerste bezoek van de nieuwe aartsbisschop aan het Oratorio op 15 januari van dat jaar verhaald. Diezelfde maand was hij zo uitnemend goed nog een tweede maal te komen en een hele dag met Don Bosco en met de Salesianen door te brengen. Enkele dagen voordien op 24 februari, was hij naar Valsalice geweest, waar men het feest van de H. Franciscus van Sales nog voor zijn feestdag vierde.

In de maand januari placht men in dat college voor adellijken de leerling, die het lyceum beëindigd had en die zich steeds meer dan de anderen onderscheiden had door zijn studie en zijn gedrag als Prins te begroeten en te eren met een academische zitting. Van hem werd ook een portret gemaakt dat in de bijzonderste aula van het Instituut werd tentoongesteld. Die eerbetuiging viel toen te beurt aan de jonge Bonificio di Donato, de zoon van een aanzienlijke familie van Fossa. Onder de personaliteiten die hiervoor gekomen waren bevond zich samen met kardinaal Alimonda, ook Mqr. Manacorda, de bisschop van de bekroonde. Wegens zijn gezondheidstoestand was Don Bosco verhinderd er deel aan te nemen. De jongen werd opgehemeld in verzen, proza en gezangen evenals door de toespraken van de twee Prelaten. Nadien werd hij Jezuïet.

Men had de feestdag te Valsalice vroeger gevierd om die van het Oratorio niet te storen, waar men eveneens de kardinaal wou hebben, die zo welwillend was er tot in de late avond te blijven. Het Bollettino van februari schreef hierover: "Don Bosco en vele onder zijn eerste leerlingen schenen verjongd te zijn. Ze beleefden weer die mooie dagen waarin ze het geluk hadden vereerd te worden door de tegenwoordigheid van aartsbisschop Luigi Fransoni, die even beminnelijk was tegenover de kinderen van het Oratorio en tegenover de jeugd in het algemeen, als moedig en onversaagd in zijn plichten tegenover de vijanden van God en van de godsdienst. Deze illustere prelaat, deze held van de Kerk, dit roemrijke slachtoffer van zijn herderlijk ambt, die zoveel van ons hield en tot in zijn langdurige ballingschap toe nooit naliet ons goed te doen en te beschermen, zal die dag zeker op ons geglimlacht hebben vanuit de hemel. Hij zal gejubeld hebben bij het zien van zijn waardige opvolger, eveneens zijn medeburger uit Genua, die zijn stappen volgde en zich als een vader betoonde tegenover het Instituut, dat zijn begin en zijn eerste ontwikkeling had ge-

---

(1) Er bestond toen geen speciale wetgeving op de bescherming van de jonge arbeiders, maar Don Bosco had gewild dat de drijfriemen van de katrollen voor de overbrenging van de drijfkracht naar de machines onder de vloer zouden draaien en dat de hoger liggende katrollen door metalen beschuttings van traliewerk voorzien.

(2) Cfr. Bull. Salés., januari en februari 1884.

kend onder de vleugels van zijn welwillendheid, in het licht van zijn raadgevingen, en in het vuur van zijn genegenheid." Het was de eerste maal dat men de H. Franciscus van Sales vierde in tegenwoordigheid van de aartsbisschop-kardinaal. Men verzuimde niet daarop de aandacht te vestigen in de omzendbrief als uitnodiging geschreven door Don Bonetti en ondertekend door Don Bosco. Daarom dan ook was de toeloop, hoewel het een werkdag was, zeer groot. Zijn Eminentie pontificeerde 's ochtends en 's avonds. In de kerk verscheen voor de eerste maal het schilderij van de Heilige Patroon, geschilderd door Rollini en tentoongesteld op het altaar van Sint-Pieter.

Don Bosco, die zag dat die dag één van de mooiste dagen voor het Oratorio werd, nodigde een veertigtal weldoeners uit op het diner om op waardige wijze de aartsbisschop te omringen. Leider van het feest was de heer Carlo Rocca, kolonel bij de reserve. Aan tafel werd een prachtig lied gezongen - de woorden waren van Don Lemoyne, de muziek was van Dogliani - om Zijn Eminentie te bedanken in naam van Don Bosco en van zijn zonen. Er werden verscheidene heildronken ingesteld. Als laatste stond Don Bosco recht. Tegenover de aartsbisschop sprak hij de lof van de aanwezige priesters en leken, en zei dat ze zich allen zeer verdienstelijk hadden gemaakt tegenover de Salesiaanse instellingen, dat ze allen veel hielden van Zijne Eminentie, dat ze allen zeer gehecht waren aan de Heilige Vader, Leo XIII, en dat ze ook bereid waren voor het katholieke geloof hun leven te offeren. Hij bedankte Zijne Eminentie voor zijn goedheid tegenover de Salesianen en de jongens die hun toevertrouwd waren en stelde voor dat alle disgenoten voor hem en voor de Paus een Vivat zouden roepen. Nadien stelde hij op schalkse toon voor dat allen bij hem zouden komen dineren in de maand juni van het jaar 1891, wanneer hij zijn gouden priesterjubileum zou vieren. Op deze uitnodiging, die aldus voor haar tijd kwam, antwoordde Zijne Eminentie in naam van allen dat hij ze zonder meer aanvaardde en dat hij zijn best zou gedaan hebben om er te zijn, maar tegelijkertijd spoorde hij Don Bosco aan er zich eveneens te bevinden vermits hij er de belangrijkste rol zou moeten vervullen. Een komische noot van Gastini maakte een einde aan de opgewekte maaltijd. Hij vertelde hoe hij als kind van tien jaar, als een verlaten wees, door Don Bosco was opgenomen en een eervolle positie in de wereld had bereikt. Volgens zijn eigen stijl en te midden van de hilariteit van de tafelgenoten maakte hij dan een potpourri van verzen in het Latijn, het Italiaans en het Piëmontees ter ere van de kardinaal.

Bij het Lof, evenals eerder in de plechtige mis, zou de provicaris, Mgr. Gazelli di Rossana de dienst van aartsdiaken moeten vervullen hebben, maar korte tijd voor hij zich hiervoor kwam aanmelden verzocht hij Don Bosco hem te vervangen omdat Zijne Eminentie verlangde Don Bosco naast zich te hebben. Don Bosco stemde prompt daarin toe, hoewel hij moeite had om de trappen te beklimmen. Aldus zagen allen dat er een volmaakte eendracht heerste tussen Don Bosco en het hoofd van het diocees.

Tegen de avond woonde de aartsbisschop nog een opvoering in het kleine theater bij. Het was een kleine komedie in drie bedrijven met als titel: Antonio. Ze was samengesteld door de Salesiaan Don Bongiovanni. Het is de inkeer van een zoon die voorheen een leegloper was. Het thema en zijn ontwikkeling waren zoals ze door Don Bosco gewild werden bij dergelijke voorstellingen voor de jongens van zijn colleges, zonder acht te slaan op de kwaliteit van de vreemde toehoorders.

Bij de uitgang baadde de speelplaats in een zee van licht Langs de borst-

wering van de eerste verdieping zag men met lichtjes gemaakt een opschrift: Leve de H. Franciscus van Sales. Op de tweede verdieping schitterden op drie rijen volgende opschriften: Leve Zijne Eminentie - Kardinaal Gaetano Alimonda - onze beminde Aartsbisschop. Toen de kardinaal vertrok zei hij: - Ieder ogenblik van deze dag is voor mij een vreugde en een triomf geweest. Voor Don Bosco, zullen wij er aan toevoegen, was het een onzegbare opbeuring.(1)

De conferentie voor de medewerkers werd uitgesteld tot 19 februari. Ze werd gehouden door Don Cagliero in de kerk van Sint-Jan Baptist. Don Bosco ging er niet heen wegens zijn gezondheidstoestand. Ze werd voorgezeten door de kardinaal, die eveneens het woord wou voeren. Hij deed er een zeer belangrijke toespraak waarin hij publiek zijn genegenheid voor het Salesiaans Werk rechtvaardigde door aan te tonen dat in dit Werk de geest was van het Evangelie en dus de geest van Jezus Christus.

Deze samenkomsten van medewerkers werden op vele plaatsen van Italië gehouden, maar wij zullen hier enkel die van Padua vermelden die grotendeels te danken was aan het aandringen van Gravin Bommartini.(2) Ze werd gehouden op 20 januari in de kerk van de H. Franciscus. De jonge zangers van het college van Este voerden er mooie zangen uit. Het woord werd er gevoerd door Don Pietro Pozzan, opzettelijk hiervoor door Don Bosco gestuurd. De bisschop, **Mgr. Callegari**, die door zijn tegenwoordigheid de vrome vergadering vereerde, zei dat Don Bosco een man van God, een man van de Voorzienigheid was. Hij weidde vooral uit over de medewerkers. - Ze zijn er niet enkel - zei hij - voor de werken van Don Bosco, maar voor het welzijn van de universele kerk en meer speciaal voor de respectieve diocesen, vermits zij even zovele helpende handen zijn van de bisschoppen en de pastoors.- Dan besprak hij een opwerping die hier en daar opdook. - Men beveelt ons zoveel de werken van Don Bosco aan, zeggen sommigen, maar hebben wij ook geen werken te stichten en te steunen? Dienen wij niet op de eerste plaats voor onze eigen werken te zorgen? De bisschop antwoordde dat wanneer men de werken van Don Bosco hielp men daardoor een weldaad bewees aan de hele kerk, vermits Don Bosco zijn werking niet begrensde tot Turijn alleen, maar de hele jeugd en het christelijke herstel van de maatschappij beoogde. Daarom nodigde Monseigneur clerus en volk uit zich te laten inschrijven onder de Salesiaanse Medewerkers, van wie hij de verspreiding in zijn diocees als een zegen uit de hemel beschouwde.

Toen Don Bosco het verslag van deze toespraak gehoord had, was hij er zo tevreden over dat hij, in een gesprek op 16 februari met Don Lemoine over de medewerkers, hem zijn tevredenheid uitte: - "Ik heb de manier om de Salesiaanse medewerkers te vormen grondig bestudeerd. Hun waarachtig rechtstreeks doel is niet de Salesianen te helpen, maar hulp te verlenen aan de Kerk, aan de bisschoppen en de pastoors onder de hoge leiding van de Salesianen bij de weldadigheidswerken, zoals het geven van catechismuslessen, de opvoeding van de arme kinderen en dergelijke zaken meer. De Salesianen helpen is niets anders dan

---

(1) Cfr. Bollettino van februari 1884.

(2) Cfr. boekdeel XV, blz. 667.

hulp verlenen aan een van de vele werken die in de Katholieke Kerk bestaan. Het is waar dat men op hen een beroep zal doen wanneer wij in dringende nood verkeren, maar zij zijn een werktuig in de handen van de bisschop. De enige die tot heden toe de zaak juist begrepen heeft is de bisschop van Padua, die duidelijk gezegd heeft dat men niet afgunstig diende te zijn op de Salesiaanse medewerkers, vermits zij iets zijn van het diocees en dat al de pastoors samen met hun parochianen medewerkers dienden te zijn. De medewerkers zijn er aan toegevoegd, vermits Pius IX het aldus wilde.- In de namiddag van 31 januari begaf Don Bosco zich naar S. Benigno om er met de novicen de H. Franciscus van Sales te vieren. Het biechthoren en de audiënties vermoeiden hem. De vermoeidheid samen met de stoornissen die hem meer dan gewoonlijk de laatste weken plaagden, hadden als gevolg dat hij bij het vertrek helemaal afgemat bleek te zijn. Don Barberis was er pijnlijk door getroffen, sprak er over in zijn "avondwoordje" en zei dat het ogenblik gekomen was om iets groots en zelfs buitengewoon groots aan de Heer te beloven om te verkrijgen dat dit zo waardevolle leven zou verlengd worden. Toen herhaalde zich wat reeds voorgevallen was in 1872 gedurende zijn ziekte te Varazze, wanneer verscheidene jonge geestelijken dadelijk nadien verklaarden bereid te zijn voor Don Bosco hun eigen leven te offeren. Onder allen echter trok Luigi Gamerro de algemene aandacht. Het was een jonge geestelijke van 24 jaar, groot van gestalte en zo gezond dat hij sinds twee jaar niet het minste ongemak had ondervonden. Met een wilskracht, die allen die hem hoorden trof zei hij dat hij tot God gebeden had te mogen sterven in plaats van Don Bosco.

Het scheen allen toe dat zijn edelmoedig offer door de Heer aanvaard was geworden, zo onmiddellijk zag men er de uitwerksels van. In de loop van de nacht droomde hij dat hij zou sterven. 's Ochtends zonder over de droom te gewagen, zei hij opgewekt aan zijn makkers: - "Het is mijn beurt!" Wanneer men kort nadien in de refter de nieuwe plaatsen aanduidde, zei hij op een toon waaruit zekerheid klonk aan de overste die met deze dienst gelast was: -"Het is nutteloos mij een plaats aan te wijzen, want ik zal ze toch niet bezetten. 's Anderendaags voelde hij zich inderdaad ziek. De kwaal verergerde, zienderogen, zodat hij de derde dag bijtijds te biechten ging en de Teerspijs ontving, Toen er nadien wat verlichting kwam probeerde Don Barberis hem op te beuren met de hoop op genezing om missionaris te worden, zoals hij verlangde. Gamerro echter, aanhoorde hem zwijgend, liet hem weggaan en zei dan aan de ziekenverpleger: - "Nee, nee, ik zal deze avond sterven." - Een makker aan wie hij de droom verteld had, begon er aan te geloven. Don Bianchi ging hem bezoeken en zei hem: "Vermits je bevestigt dat je moet sterven, beveel je dan aan de Madonna aan en bid haar je te helpen om weldra uit het Vagevuur te zijn." Hij antwoordde: - "Deze avond zal ik bij haar zijn. Ze heeft het mij gezegd." - Hij toonde zich voortdurend sereen en blij tot het laatste ogenblik toe omstreeks twee uur in de namiddag. In zijn droom had hij ook vernomen dat zijn moeder zou komen om hem te zien, maar dat zij te laat zou komen. Alles verliep zoals het voorzien was. Zijn moeder was verhinderd dadelijk te vertrekken toen ze het nieuws had ontvangen dat zijn toestand verergerd was en kwam twee uren na zijn overlijden.

Het gerucht over deze feiten werd ook in Turijn bekend. Daar was een krant die domweg humoristisch een karikatuur liet verschijnen waarop men de jonge geestelijke aan een boom zag hangen terwijl Don Bosco voor hem geknield zat. Beklagenswaardige mensen zonder geloof en zonder liefde.

En hoe was het met de gezondheid van Don Bosco gesteld? Zijn gezondheidstoestand verergerde. Vooreerst was een buitengewone verzwakking van kracht

de oorzaak geweest dat door het luid en lang spreken zijn maag stoornissen had gekregen. Daarbij kwam dan een begin van luchtpijpontsteking met hoesten en bloed spuwen. In de nacht van 10 februari had hij zijn zakdoek met vers bloed besmeurd. Het gezwel aan zijn benen, waaraan hij reeds jaren leed, was tot aan zijn dijen gestegen. Op 12 februari legde Dr. Albertotti hem de verplichting op het bed te houden. Die avond hielden de dokters Albertotti en Fissore een consult en stelden symptomen van uiterste verzwakking vast. Het kloppen van zijn hart was amper hoorbaar. Kardinaal Alimonda, die bekommerd was, stuurde tweemaal per dag iemand om nieuws te vernemen.

In deze toestand had hij gedurende de nacht van 13 februari een droom, die hij vertelde toen hij wat beter werd. Het scheen hem toe dat hij zich in een huis bevond, waar hij Sint-Pieter en Sint-Paulus ontmoette. Ze hadden een kleed aan dat tot onder hun knieën hing en op hun hoofd hadden ze een oosters hoofddek-sel. Ze glimlachten Don Bosco toe. Toen hij hen vroeg of ze een boodschap voor hem hadden, antwoordden ze niet op die vraag maar begonnen te spreken over het Oratorio en over de jongens. Op dat ogenblik kwam er een vriend van Don Bosco, zeer goed bekend bij de Salesianen, maar wiens naam Don Bosco zich nadien niet meer kon herinneren. - Bekijk deze twee personen eens - zei hij tot de pas aangekomene. De vriend keek toe en riep uit: - Wie zie ik hier? Is het mogelijk? Zijn Sint-Pieter en Sint-Paulus hier?

Don Bosco stelde dan nogmaals de vraag die hij kort voordien tot de twee apostelen gericht had. Ze toonden zich wel zeer minzaam maar gingen ermee door ontwijkend over wat anders te spreken. Toen vroeg Sint-Pieter hem onverwachts: - En het leven van Sint-Pieter? En dan vroeg ook Sint-Paulus: - En het leven van Sint-Paulus? - Het is waar - bekende Don Bosco met een gebaar van nederige verontschuldiging. Hij had inderdaad eraan gedacht deze twee levens opnieuw te laten drukken, maar nadien was hem dit helemaal uit het geheugen gegaan. - Indien je het niet vlug doet, zal je er geen tijd meer voor hebben - waarschuwde hem Sint-Paulus.

Intussen had Sint-Pieter zijn hoofd ontbloot. Het was kaal met twee bosjes haar op zijn slapen. Hij zag er helemaal uit als eet kloeke en mooie oude man. Hij trok zich wat terug en knielde in gebed neer. Don Bosco wou hem volgen maar Sint-Paulus gaf hem het bevel: - Laat hem toch bidden! - Don Bosco antwoordde: - Ik zou willen zien waarvoor hij gaat neerknielen. - Hij ging daarom naast hem staan en zag dat hij zich voor een soort van altaar bevond. Hij ondervroeg Sint-Paulus: - Maar er zijn geen kandelaars?

- "Waar de eeuwige zon is zijn er geen kandelaars nodig", - antwoordde hem de apostel.

- "Ik zie niet eens de altaartafel."

- "Het slachtoffer wordt niet geofferd, maar leeft in eeuwigheid."

- "Maar dan is er geen eigenlijk altaar."

- "Het altaar is voor allen de Calvarieberg."

Toen bad Sint-Pieter met hoge en harmonieuze stem, maar zonder te zingen, als volgt: "Eer aan God de Vader, de Schepper, aan God de Zoon, de Zaligmaker, aan God de Heilige Geest, de Heiligmaker. Aan God alleen weze eer en glorie in alle eeuwen der eeuwen. Aan u zij lof, o Maria! De hemel en de aarde roepen u uit tot hun koningin, Maria., Maria..Maria...". - Hij sprak deze naam uit met een pauze tussen iedere uitroep en met zo een onbeschrijflijke genegen-

heid en stijgend gevoel van ontroering dat men van tederheid de tranen in de ogen kreeg. Toen Sint-Pieter opstond ging Sint-Paulus op dezelfde plaats neerknielen. Met duidelijk stem begon ook hij als volgt te bidden: - "O diepte van de goddelijke geheimnissen! Grote God, uw geheimen zijn niet toegankelijk voor de stervelingen. Slechts in de hemel zullen zij er de diepte en de majesteit kunnen van doorgronden, want deze zijn enkel toegankelijk voor hen die ze in de hemel begrijpen. God, een en drievoudig, u weze de eer, de groeten en de dank vanuit ieder punt van het heelal. Uw naam, Maria, weze door allen geloofd en gezegend. Men zinge in de hemel uw glorie. Wees steeds op aarde, onze hulp, onze opbeuring, onze zaligheid. Regina Sanctorum omnium, alleluja alleluja!

Toen Don Bosco deze droom verhaalde, voegde hij er als slot aan toe: - "Dit gebed met zijn manier van uitspreken van de woorden verwekte in mij een dusdanige ontroering, dat ik in tranen losbarstte en wakker werd. Nadien bleef in mijn ziel een onzegbare vertroosting achter.

Misschien was het de koorts en de gewoonte te celebreren aan het altaar van Sint-Pieter, die er wellicht toe bijdroegen in hem deze fantastische voorstelling te doen ontstaan. Het is trouwens een droom waaruit blijkt welke doorgaans de gedachten en de gevoelens waren die zijn ziel vervulden.

Gewend aan een leven van onophoudende werkzaamheid, wogen de dekens hem onuitstaanbaar zwaar. Zijn hoofd stond niet naar diepe overwegingen noch naar enigerlei lectuur. Wanneer hij sprak merkte men een gemis aan samenhang in zijn gedachten en gedurende de enkele uren per dag dat hij uit zijn bed kwam, schreef hij brieven waarin hij vaak, woorden vergat. Op de avond van 13 februari was hij ontroerd toen men hem meedeelde dat Gamarro gestorven was en welke omstandigheden aan zijn dood waren voorafgegaan. Hij zweeg enkele ogenblikken en zei dan met een glimlach: - "Daar heb je het! Dat is een onrechtvaardigheid! Na zovele jaren van zwoegen en van inspanningen zou het mijn beurt geweest zijn om te gaan rusten. Daarentegen gaan zij die nog niet eens begonnen zijn met te werken. Het was mijn beurt, niet de zijne!

Uit zijn briefwisseling merkt men hoe rustig zijn geest was. Hij schreef aan mevrouw Louvet: "Mijn borst is wat vermoeid." Aan graaf Colle had hij geschreven: "Sinds enige dagen is mijn gezondheid niet al te best." Op 20 februari schreef hij opnieuw aan dezelfde persoon: - "Mijn gezondheid is wat geschokt en ik bevind mij nog in de gevangenis van mijn kamer." Toch kwam het verlangen te mogen uitrusten in de Heer, hem nu en dan op de lippen. Wanneer er verslag werd uitgebracht over de zaken, riep hij soms uit: - "Indien dit voortgaat, zal ik zeker niet het feest van mijn gouden priesterjubileum beleven. Die zaken dienen dan maar door mijn opvolger afgehandeld te worden."

Toch scheen de acute fase van zijn kwaal voorbij te zijn. In de namiddag van 14 februari ging hij uit wandelen met Don Lemoyne. Ze gingen naar de spoorweg van Milaan. Toen ze voorbij de kerk van Maria, Hulp der Christenen, gingen bleef Don Bosco staan, sloeg zijn ogen op en terwijl hij een ogenblik bleef toekijken, zei hij: - "Eens was hier een akker met prinsessenboontjes en aardappelen. Nu is daar de kerk en het Oratorio. Juist op de plaats waar zich nu het heiligdom bevindt, zag ik eens in een droom de Madonna verschijnen. Ze bleef daar staan, keek rond en zei: "Hic domus mea, hinc gloria mea."

Op 15 februari had hij een heftige koortsaanval, die duurde van elf uur voormiddag tot zeven uur 's avonds. Toch ging hij niet liggen. Hele nachten bracht hij slapeloos door. Van 1872 af noodzaakte hem het overvloedig nachtelijk transpireren 's ochtends na het opstaan een uurtje op zijn kamer te blijven om het zweten niet plots te doen ophouden en om van flanel en hemd te wisselen. Toen was hij er slechter aan toe dan ooit.

Op 17 februari vertrouwde hij aan Don Lemoine toe dat het opzwellen van zijn benen tot verder dan de ingang van zijn maag geklommen was en dat hij op de plaats van die holte een bolvormig gezwel had zo dik als een ei. Dr. Albertotti gaf de raad op hem te letten, want Don Bosco zou onverwachts kunnen sterven. Men diende hem daarom ook 's nachts te bewaken. Het zou immers kunnen gebeuren dat men hem de een of andere morgen dood zou aantreffen.

De gedachte aan zijn aanstaande dood hield zijn geest voortdurend bezig, zodat hij op 18 februari een omzendbrief klaarmaakte die zijn opvolger diende te sturen aan de Salesiaanse medewerkers, wanneer hij zou ophouden te leven. Daarna zei hij aan Don Lemoine: "Ik zie voor mij welke vorderingen onze Congregatie zal maken. Vanuit Zuid-Amerika zal ze naar Noord-Amerika gaan, dan naar Oostenrijk, dan naar Hongarije, naar Rusland... (1). Vandaar naar Indië, Ceylon, naar China... Indien wij nog op deze wereld zouden zijn, wat een wonderbare ontwikkeling van de Salesianen zouden we dan niet zien! De oude Orden, de Dominicanen, de Franciscanen en andere Orden waren door de Voorzienigheid bestemd om steunpilaren te zijn voor de Kerk. Onze Congregatie echter werd ingesteld voor de noden van deze tijd en zal zich met een ongelooflijke snelheid in heel de wereld verspreiden. Toch zouden twee of drie ontaarde Salesianen genoeg zijn om al de anderen van hun weg af te brengen. Maar als we getrouw blijven aan de gewone deugden van de christenen, zal God ons een schitterende toekomst bereiden!"

In de tweede helft van de maand februari gebeurde in het kerkelijk Rome een verandering waarin Don Bosco wel belang moest stellen. Kardinaal Monaco La Valletta was tot Grootpenitentiarius van de Heilige Kerk benoemd en in zijn plaats in het Vicariaat had Leo XIII kardinaal Parocchi aangeduid. Deze werd zo door de liberalen gehaat dat, toen hij van Bisschop van Pavia tot Aartsbisschop van Bologna was benoemd, hij vijf jaar lang het koninklijk exequatur vanwege de Regering niet had kunnen verkrijgen. (2) Hij was een man met een uitnemend verstand, met een ruime cultuur en met grote verdiensten. Hij mocht niet onder de korenmaat blijven alleen maar omdat de sektariërs niet van hem hielden. Het hoge ambt hem door de Paus toevertrouwd stelde hem in de gelegenheid grote diensten aan de Kerk te bewijzen. Dadelijk schreef Don Bosco hem enkele woorden om zijn blijdschap te kennen te geven. Zijne Eminentie antwoordde hem met een eenvoudig visitekaartje en enkele uitdrukkingen die men als een formaliteit kon aanzien, maar op 14 maart, toen hij bezit had genomen van zijn ambt, stuurde hij hem een brief waarin hij hem zegde: - "Uit de achting en de genegenheid die ik u toedraag, moogt u afleiden hoe uw welwillende gelukwensen mij behaagd hebben. Ik dank u hiervoor

---

(1) Wat Rusland betreft, leest men in de notulen van een zitting van het Hoofdkapittel (28 februari) als volgt: "Don Rua wijst er op dat er de laatste dagen twee aanvragen gekomen zijn voor huizen: een aanvraag uit Sint-Petersburg waar men een Salesiaans priester en onze Zusters vraagt en een andere aanvraag uit Odessa voor een Salesiaans huis".

(2) Cfr. Boekdeel XIV, blz. 102 en volgende.

en ik beveel mij in uw vurige gebeden en in die van de hele Salesiaanse Congregatie aan. Het goed dat ik voor u zal kunnen verrichten volgens mijn bevoegdheden en mijn krachten zal voor mij een echte vertroosting zijn."

Op 21, 22 en 23 februari ging Don Bosco, hoewel met moeite, wat wandelen met Don Lemoyne. Zijn geest liet hem echter niet met rust. Hij piekerde over het terug in handen nemen van een aangelegenheid, reeds herhaalde malen beproefd in omstandigheden die minder gunstig waren en die van een grotere waarschijnlijkheid op welslagen bood, nl. het verlenen van de privileges. Bovendien rijpte bij hem de gedachte een nieuwe reis naar Frankrijk te ondernemen om er de geldmiddelen te vinden waarmee men de veelvuldige behoeften het hoofd zou kunnen bieden hebben. Wij zullen echter over beide zaken nadien afzonderlijk spreken.

We dienen trouwens dadelijk te zeggen dat deze laatste beslissing de Oversten in alarmtoestand bracht. Hij zelf voelde er wel enige beduchtheid voor. Toch schreef Don Dalmazzo vanuit Rome dat de werken aan de kerk van het Heilig Hart geschorst waren bij gebrek aan geld. Daarbij verkeerden het Oratorio en andere huizen in grote moeilijkheden. Om het kort te maken: op het Hoofdkapittel woog toen de enorme schuld van 1.126.000 lire.

Marseille drong aan op zijn jaarlijks bezoek omdat het huis in grote geldnood verkeerde. In een brief aan pastoor Guiol zei hij wel dat zijn gezichtsvermogen en zijn gezondheidstoestand hem moeilijk veroorloofd zouden hebben de reis aan te gaan terwijl hij inmiddels met zijn gebruikelijke jovialiteit aan de pastoor de opdracht gaf de schulden te betalen maar deze antwoordde hem dat dit veel gemakkelijker zou gaan wanneer Don Bosco er tegenwoordig was. Hij beloofde deze keer hem te zullen beveiligen tegen de drukkende volksdrang, door hem verborgen te houden in het noviciaat onlangs buiten de stad geopend, waar slechts weinigen hem zouden vinden.⁽¹⁾ Ook deze druk droeg ertoe bij hem het besluit tot vertrekken te doen nemen.

Wanneer hij dan zijn gewaagd voorstel definitief te kennen gaf, verzette Don Cagliero er zich tegen met eerbiedige beslistheid en zei hem dat zijn leven aan allen dierbaarder was dan alle goederen ter wereld en boven alle schatten diende verkozen te worden. Kardinaal Alimonda die er niet anders over dacht wou proberen zijn vertrek te verhinderen. Toen hij bericht ontvangen had dat hij zich op reis wou begeven en hem vooraf nog een bezoek wou brengen, antwoordde hij: - "Het zou een doodzonde zijn Don Bosco tot hier te laten komen. Hij is te vermoeid en heeft te veel zaken om handen. Zeg aan de goede Don Giovanni dat ik over een uur in het Oratorio zal zijn. Hier zette Don Bosco de redenen uiteen die hem dwongen de stap te zetten. Daarom stelde Zijne Eminentie er zich mee tevreden hem te doen beloven dat, indien hij te Alassio zou aankomen en zich minder goed zou voelen, hij dadelijk zou terugkeren.

Gedurende dit bezoek maakte de kardinaal aan Don Bosco bekend dat hij aan de paus

---

(1) Procès verbaux, 11 janvier 1884.

gevraagd had hem een hulpbisschop te geven, zoals de Heilige Vader beloofd had toen hij hem naar Turijn zond.

- "Op welke persoon heeft uw aandacht zich gevestigd"? - vroeg hem Don Bosco.

- "Op verscheidene personen en op de eerste plaats op kanunnik Pulciano."

- "Goed! En de anderen?"

- "Ik heb ook aan kanunnik Richelmy gedacht."

- "Goed! Het zijn uitstekende priesters."

- "Maar u, Don Bosco, wie is volgens u een goede hulpbisschop, die in staat is mij te helpen? Laat mij uw mening maar kennen."

- "Zeker, in deze wereld kan men niet altijd de beste hebben en dient men zich met de goede te vergenoegen. Maar indien u de beste zoudt willen, zoudt u kanunnik Bertagna, vicaris-generaal van Asti kunnen verkiezen."

De kardinaal voegde er geen woord aan toe en begon over wat anders te praten. Pas was hij echter teruggekeerd naar zijn bisschoppelijk paleis of hij telegrafeerde naar Rome en vroeg aan de paus kanunnik Bertagna als zijn hulpbisschop. Dit was een zeer gelukkige keuze, zoals iedereen weet en bovendien een laat, maar rechtvaardig eerherstel.(1)

Toen hij tegen de avond kapittel hield, verklaarde Don Bosco de zitting voor geopend en dankte dan de goddelijke Voorzienigheid voor de goedheid en de liefde waarmee de kardinaal-aartsbisschop hem en de Congregatie behandelde. - "Zijne Eminentie opent voor ons een nieuw tijdperk in dit diocees" - zei hij. Na dan verschil- lende zaken te hebben behandeld kondigde hij, alvorens de bijeenkomst voor gesloten te verklaren, officieel aan dat hij op 1 maart naar Frankrijk zou vertrekken.- Gedurende mijn afwezigheid, - ging hij verder - dient het kapittel ten minste eens per maand samen te komen. Ik geef aan Don Rua volmacht om het voor te zitten. De leden moeten van elkaar blijven houden. Om de zaken goed te doen is er christelijke naastenliefde nodig. De jongens moeten vurig bidden voor mij zolang ik weg zal zijn en dit om twee redenen: 1° opdat mijn gezondheid zou kunnen weerstand bieden aan de ongemakken van de reis; 2° opdat ik veel geld zou vinden. Men zegge dit aan de grote en aan de kleine jongens. De arme Don Bosco doet een dergelijke reis niet voor zich zelf maar om te voorzien in de behoeften van het Oratorio en om de schulden te betalen. Wanneer men hierover spreekt aan de Salesianen in conferentie vergaderd, dient men ze aan te sporen zoveel mogelijk besparingen te doen op de uitgaven. Nogmaals weze de Heer bedankt voor de welwillendheid die de kardinaal ons betoont. Don Rua zal hem nu en dan gaan bezoeken.

Dit alles gebeurde op 28 februari. Op 29 februari ontving hij in de loop van de ochtend het bezoek van Dr. Albertotti. Deze bevond dat hij niet goed was en deed wat hij kon om hem van zijn genomen besluit af te brengen. - "Indien u tot Nice geraakt zonder te sterven", zei hij hem, "zal het een mirakel zijn."

---

(1) Een eigenaardig samentreffen: Mgr. Bertagna werd voorgesteld in het Consistorie van 24 maart. Op 25 maart was het de eerste verjaardag van de dood van Mgr. Gastaldi. Daar het echter het feest van Maria Boodschap was werd voorgesteld de doodsklokken te luiden op de avond van 23 maart en de plechtige lijkdienst op 24 maart. Op 25 maart werd bovendien Zijne Eminentie Ferrieri door een beroerte getroffen.

- "Indien ik niet meer terugkeer, geduld dan maar! - antwoordde Don Bosco. Dit betekent dat ik alvorens te vertrekken de zaken dien in orde te brengen, maar het is noodzakelijk dat ik ga."

- "Let goed op hem", zei de geneesheer tot de secretaris, zodra hij buiten de kamer was. "Het zou me niet verwonderen dat Don Bosco uit dit leven vertrekt, zonder dat iemand het bemerkt. Men hoeft zich geen illusies te maken."

Don Bosco deed zoals hij aan de dokter gezegd had. In de namiddag liet hij een notaris en twee getuigen komen en dicteerde zijn testament alsof hij op het punt stond naar de eeuwigheid te vertrekken. Dan liet hij Don Rua en Don Cagliero komen, wees hun op tafel de notariële akte aan en zei hun: - "Hier is mijn testament. Ik heb u beiden als mijn universele erfgenamen nagelaten. Indien ik niet terugkeer, zoals de dokter vreest, dan zult u weten hoe de zaken staan."

Vermits Don Bosco er niets meer aan toe te voegen had ging Don Rua de kamer uit waarschijnlijk met kloppend hart, ofschoon hij zich uiterlijk zoals gewoonlijk, wist te beheersen. Aan Don Cagliero gaf Don Bosco een teken te blijven. Zijn toegenegen zoon vroeg hem na enkele minuten stilzwijgen: - "Wilt u dan werkelijk in deze toestand vertrekken?"

- "Hoe wil je dat ik het anders zou doen"? - antwoordde hij hem. "Zie je niet dat ons de middelen ontbreken om verder te gaan? Indien ik niet zou vertrekken, zou ik niet weten op welke manier ik brood aan onze jongens zou kunnen bezorgen. Alleen uit Frankrijk kan ik hulpmiddelen verwachten."

- "Ach zo", antwoordde Don Cagliero en weende daarbij als een kind. - Tot heden toe zijn we verder gegaan dank zij mirakels. Wij zullen dan ook dit afwachten. Gaat u dan maar en wij zullen bidden!"

- "Dus vertrek ik naar Frankrijk. Het testament is gemaakt en wij zijn in orde. Ik vertrouw het je toe in dit doosje. Bewaar het en het weze voor jou het laatste aandenken aan mij."

Don Cagliero, die ervan overtuigd was dat hij voldoende wist wat de inhoud ervan was, nam het aan en stak het zonder het te openen in zijn zak. Eerst zes maanden later opende hij het, toen Don Bosco tegen de vooruitzichten van de dokter en de verwachting van iedereen teruggekeerd was. Hij zag toen dat daarin de gouden ring zat die reeds aan Don Bosco's vader had toebehoord. Dit mooie aandenken bewaarde hij zorgvuldig zijn leven lang.

H O O F D S T U K   I I

LANGS LIGURIE NAAR FRANKRIJK EN VANUIT FRANKRIJK
OPNIEUW NAAR LIGURIE

Ditmaal liet het vertrek van Don Bosco naar Frankrijk in de harten een gevoel van diepe droefheid na, niet eens verzacht door zijn gebruikelijke jovialiteit. Het was werkelijk een ontroerend tafereel dat tot medelijden bewoog, te zien hoe hij aldus ziekelijk uit het Oratorio wegging en de wereld introk op zoek naar aalmoezen. Bidden en doen bidden werd van dat ogenblik af het ordewoord in heel het huis. Gedurende het laatste decennium van zijn leven vergaderde een groepje jongens gedurende de speeltijd van vier uur, in het wachtzaaltje voor zijn kamer, waar ze bij een beeltenis van de Madonna samen baden voor hun weldoener en vader. Nu hij vertrokken was, werd deze vrome oefening met nog grotere vurigheid voortgezet.

Tot Alassio vergezelden hem Don Giulio Barberis en Don Angelo Savio. De oversten van dat college die hem aan het station opwachtten, troffen hem zeer opgewekt aan, ofschoon hij tot dan toe hoofd- en maagpijn had gehad. In de voorhal van het Instituut werd hij door de leerlingen begroet met een lied voor deze gelegenheid door Don Baratta gecomponeerd. Om aan iedereen de gelegenheid te geven zijn hand te kussen had hij een ruim kwartier nodig om door de menigte van jongens te gaan. Hij ging dadelijk rusten en liet naast zijn bed een bel plaatsen. Hij verwittigde Don Barberis dadelijk te komen wanneer hij er het getingel van zou horen.

Hij sliep vrij rustig. Hij had zelfs een van zijn gebruikelijke dromen die hij aan Don Cerruti vertelde. Het scheen hem toe dat hij zich op het pleintje bevond voor de viale San Massimo, die afdaalt naar het gebouw van Defilippi. Er was veel volk verzameld alsof men op iemand wachtte. Pas was Don Bosco tot bij hen gekomen of deze mensen omringden hem en zeiden: "Don Bosco, wij staan op u te wachten."

- "En wat wenst u van mij?"
- "Dat u met ons zoudt meekomen."
- "Wel, dan zijn we weg! Dat pleziertje kan ik u gemakkelijk gunnen."

Ze brachten hem dan op de plaats die toen werd ingenomen door de gieterij, op de benedenverdieping onder zijn kamer, vroeger een deel van de weide waar het Oratorio begonnen was. Don Bosco ging met hen door een deur, maar in plaats van in de gieterij bevond hij zich in een zeer mooie kerk.

- "Nu moet u een preek houden, Don Bosco", zeiden ze hem.
- "Maar ik ben er niet op voorbereid."
- "Dat heeft geen belang. Zeg ons maar wat u voor de geest komt."
- "Goed! Ik zal preken!"

Hij klom op de kansel en begon te preken tegen de slechte zeden. Hij gaf een beschrijving van de zondvloed en van de vernieling van Sodoma. Hij volgde een zodanige goede orde en verdeling van de punten dat hij, bij het ontwaken, ze zich nog goed herinnerde. Na de preek zeiden de mensen: "Nu moet u de heilige mis celebreren."

- "Het is mij aangenaam hier voor u de mis te celebreren."

Hij ging daarom naar de sacristie. Maar daar ontbrak alles. Hij had moeite om een misboek te vinden; dan vond hij de kelk niet. Dan moest hij op zoek naar een kazuifel. Tenslotte waren er geen hosties en geen ampullen. Hij zocht hier en daar en vond tenslotte alles. Hij kleedde zich aan en ging naar het altaar. Toen de mis tot aan de Communie gevorderd was kwamen er enkele personen om te communie te gaan. Hij verplaatst het canonbord maar de sleutel van het tabernakel is er niet. Bekommerd kijkt hij op het altaar maar vindt hem niet. Niemand beweegt zich om hem te gaan halen. Dan stapt hij zelf van het altaar, doet zijn kazuifel uit en gaat zo in albe op zoek naar iemand die hem kan helpen om die sakkerse sleutel te vinden. Van de kerk gaat hij naar het lokaal waar toen de Zusters woonden, maar er bevond zich geen levende ziel. Uiteindelijk hoort hij iemand lachen. Het was Don Notario. Hij gaat die kamer binnen en treft er Don Notario aan die met een jongen aan het praten en aan het lachen is. Te bedenken - zei Don Bosco bij zich zelf, alvorens binnen te gaan - dat men hem in de kerk nodig heeft en dat de sleutel van het tabernakel ontbreekt en hij staat hier te lachen! Hij ging binnen, vroeg de sleutel, ontving hem en keerde terug naar het altaar.

Terwijl Don Bosco door het huis van de Zusters trok had hij er geen enkele ontmoet. Toen hij opnieuw aan het altaar was, ging hij voort met de mis te celebreren en te beëindigen. De droom duurde de hele nacht.

Daags nadien, een zondag, celebreerde hij zonder moeite; maar later toen hij audiëntie aan twee of drie personen verleend had, was hij verplicht alles te schorsen omdat hij zich voelde bezwijmen. Men moest hem terug naar zijn kamer brengen. Er was een conferentie voor de medewerkers aangemeld in de kerk van het college, maar hem werd afgeraden er het woord te voeren. In zijn plaats echter sprak Don Cerruti, ter-wijl Don Bosco in het priesterkoor zat. Don Cibrario uit Vallecrosia en Don Ronchail uit Nice waren daar ook. Het Bollettino van april gaf er een bericht over en maakte van de gelegenheid gebruik om Don Bosco, die sinds enige tijd zijn krachten voelde verzwakken, aan de gebeden van iedereen aan te bevelen. "Voor het ogenblik is zijn toestand niet alarmerend - schreef Don Bonetti - maar een knappe dokter uit Turijn die hem voor zijn reis bezocht, heeft ons gezegd dat wij niet al teveel illusies dienen te koesteren over zijn leven. Hij heeft er zelfs aan toegevoegd dat men Don Bosco, wegens het overdadige werk, reeds als een man van honderd jaar oud mag aanzien, ofschoon hij er nog geen zestig is."

Om zijn zegen te schenken maar tevens om hem wat te verstrooien, bracht Don Cerruti hem bij een jongen van meer dan twintig jaar oud, die krankzinnig geworden was; hij heette Airoldi. In zijn waanzin behandelde de jongen Don Bosco uiterst grof. Hoewel de directeur zag dat Don Bosco daarbij zeer rustig bleef, gaf hij hem zijn leedwezen te kennen over de onfatsoenlijke woorden en manieren van de ongelukkige tegenover hem. - "Oh, mijn beste", antwoordde hem Don Bosco - "dit is nog niets. Wil je weten wat me te Turijn enkele jaren geleden overkomen is?"

- "Ja, vertel het mij."

En Don Bosco vertelde. Eens was een dame hem met aandrang komen verzoeken bij een verwante van haar die op sterven lag te willen gaan. Hij bekleedde een hoge rang in de Vrijmetselarij en hij had met beslistheid iedere priester van zijn bed weggejaagd. Slechts met moeite had hij erin toegestemd dat men Don Bosco zou uitnodigen. Ik ging er dadelijk naartoe. Pas was ik echter in de kamer en had ik de deur achter mij gesloten of ik hoorde zeggen met een wanhopige kracht: - "Komt u als vriend of als priester? Pas op indien u mij over de biecht durft te spreken!" - Na die dreigende woorden haalde hij twee revolvers te voorschijn: - "Denk er goed aan, dat op het eerste woord van biechthoren een schot voor u zal zijn en een ander schot voor mij. Ik heb toch maar enkele dagen meer te leven."

- "Maar was u dan niet bevreesd", vroeg hem Don Cerruti op dit punt van het verhaal.

- "Ik antwoordde hem eenvoudig dat hij rustig zou blijven want zonder zijn toestemming zou ik hem niet over de biecht spreken. Ik ondervroeg hem dan over zijn ziekte en over de diagnose van de dokters. Dan bracht ik het gesprek op historische zaken tot ik de dood van Voltaire begon te beschrijven. Ik besloot mijn verhaal met te zeggen dat, ofschoon sommigen meenden dat Voltaire in de hel was, ik dit niet kon aannemen of ten minste niet kon bewijzen, omdat ik wist dat Gods barmhartigheid oneindig is,

- "Wat"? - onderbrak mij de zieke, die met belangstelling mijn verhaal gehoord had. Bestaat er nog hoop voor Voltaire? Wees dan zo goed mijn biecht te horen."

- "Ik ging naast hem zitten, bereidde hem voor en hoorde zijn biecht. "Op het ogenblik van de absolutie, barstte hij in tranen uit en riep dat hij in zijn hele leven nooit als op dat ogenblik een dergelijke vrede gekend had. Hij herriep alles wat van hem gevraagd werd. Daags daarna ontving hij de Teerspijze maar eerst riep hij al de huisgenoten in zijn kamer en vroeg ze publiek vergiffenis voor de ergernis die hij hun gegeven had. Hij herstelde enigszins van zijn ziekte en leefde nog twee à drie maanden helemaal in gebed en boete en ontving verscheidene malen met grote vurigheid Jezus in het Heilig Sacrament. Je dient te weten - zei Don Bosco in gedachten dat deze heer een hoge graad had in de Vrijmetselarij. Laten we voor alles God danken."(1)

Op 3 maart om negen uur vertrok hij met Don Barberis en Don Ronchail naar Menton. Een brave en rijke Poolse familie die daar verbleef had hem een aanzienlijke aalmoes beloofd, indien hij hun gastvrijheid zou aanvaard hebben. Toen ze door zijn brief de zekerheid hadden dat hij naar hen zou komen, gaven zij hiervan bericht aan zoveel mogelijk andere Polen uit de omgeving, zodat er een twintigtal uit Nice kwamen, anderen uit Monaco en uit Cannes, samen ongeveer veertig personen. Ze waren ook ingelicht over zijn zwakke gezondheid en waren voorkomend genoeg om het er over eens te zijn hem niet te vermoeden. Daarom bereidde elk van hen voor wat hij hem wou zeggen op zulk een manier dat hij als

---

(1) Summarium super introductione causae (getuige Don Cerruti, blz. 467).

als antwoord: ja of neen, en niets anders diende te zeggen. Zo konden ze allen met hem spreken zonder hem te vermoeien.

Wanneer de audiënties een einde hadden genomen, verzocht men hem een bejaarde priester, die zwaar ziek was en zelfs door de dokters was opgegeven te bezoeken. Hij begaf er zich dadelijk naartoe maar trof hem in een half bewusteloze toestand aan. Toen hij hem vroeg hoe hij zich bevond gaf hij geen enkel teken dat hij hem begrepen had. Dan riep Don Bosco hem luid in het oor: - Verstaat u mij niet? - De zieke mompelde enkele lettergrepen zonder samenhang. En Don Bosco opnieuw: - Kent u Don Bosco?

- Don Bosco! Zeker ken ik hem. Welnu?

- Ik ben Don Bosco. Hebt u mij niets te zeggen?

- Bent u dat?... Hij veerde recht, ging op zijn bed zitten en zei dat hij wou opstaan. De zuster dacht dat hij zijn hoofd verloren had. Maar hij zei: "Ik zeg je dat ik wil opstaan. Verwittig de pastoor dat hij niet dient te komen. Ik ben niet meer zo ziek dat ik het Heilig Oliesel zou moeten ontvan-gen.

Hij stond inderdaad op, sprak zeer goed en ging de volgende dag naar de mis van Don Bosco. We dienen er trouwens aan toe te voegen dat hij enkele maanden nadien weer ziek werd, maar toen kwam Don Bosco niet terug om hem te doen opstaan. Toch kan het niet geloochend worden dat de eerste maal de verklaringen van de dokters alle hoop ontnomen hadden dat hij nog eens zou kunnen lopen.

Don Bosco overnachtte te Menton samen met Don Ronchail, want Don Barberis had zijn reis voortgezet naar Nice waar hij het blijde nieuws bracht dat Don Bosco daar 's ochtends van de volgende dag zou toekomen. Daar men het uur van zijn aankomst niet kende was dit de oorzaak dat men in een lastige toestand kwam. De Spaanse markies d'Avila bevond zich aan het station met zijn rijtuig om hem naar huis te brengen. Maar ook gravin di S. Marzano had haar rijtuig gezonden en baron Héraud bestuurde het. Beiden wilden de eer voor zich hebben Don Bosco te laten instappen en geen van beiden wilde toegeven. Don Bosco hakte de knoop door en nam het rijtuig dat het dichtst bij hem stond. Het was dit van de gravin. In het tweede stuurde hij Don Barberis, die hem tegemoet was gekomen, en Don Ronchail: - "Het zijn twee edellieden, weet u", zei hij aan de markies toen hij ze aan hem toevertrouwde.

Naast het feit dat het rijtuig zich het dichtst bij hem bevond, was er nog een speciale rede voor de voorkeur waarvan Don Bosco blijk had gegeven. Toen de gravin hem enkele dagen voor zijn vertrek een bezoek had gebracht in het Oratorio had zij gewild dat hij haar de verzekering zou geven dat hij gebruik zou maken van haar rijtuig om zich van het station naar het Patronage Saint-Pierre te begeven. Het was trouwens niet de eerste maal dat er zich te Nice dergelijke lastige wedijver voordeed, waarbij zijn gevatheid van geest op de proef werd gesteld. Eens waren er niet twee rijtuigen, maar een sliert van rijtuigen hem komen afhalen en naarmate hij voortging duiden de lakeien elk hun rijtuig aan en zeiden hem: - "Hier is het rijtuig van die en die graaf. Hij zou de eer willen genieten dat u er gebruik zou van maken... Hier hebt u het rijtuig van die of die hertog, die u vraagt dat u zou willen instappen... Hier is het rijtuig van markiezin X aan wie u beloofd hebt ermee naar het Patronage te rijden..." - En zo verder tot zeven of acht maal na elkaar. Don Bosco die

al van bij het begin geraden had waarover het ging en het aanbod van de ene niet wou aanvaarden zonder een van de anderen te krenken, begon te zeggen: - "Kijk, laat het ons zo doen. Het rijtuig van mevrouw de markiezin dat ik reeds te Turijn aanvaard heb, zal me tot aan het Patronage voeren. De wagen van de heer graaf kan wegrijden en zal dan klaar staan aan de poort van het college. Zodra ik zal aangekomen zijn, zal ik instappen en zal ik mij terug naar het station laten brengen. Het rijtuig van de heer hertog kan hier blijven staan. Ik zal niet lang wachten om terug te keren en het zal me dan naar huis brengen. Deze heren die van elkaar niets vernomen hadden, begrepen zijn verlegenheid, toen ze de zaak vernamen. Ze lachten eens om zijn listigheid en namen het hem niet kwalijk dat hij in het rijtuig van de markiezin gestapt was.

In het college trof hij samen met de jongens ook vele heren aan daar gekomen om deel te nemen aan zijn onthaal. Zijn medebroeders waren erg ontsteld toen, nadat de vreemdelingen vertrokken waren, ze hem bloedig speeksel uit de mond zagen spuwen. Daarom waren ze het er allen over eens om te beletten dat hij zou gestoord worden. Vooral Don Ronchail, hard als een rots uit zijn Alpenlandschap, was onvermurwbaar en stuurde allen terug die vroegen ontvangen te worden. Hij zorgde ook voor een bezoek met een grondig onderzoek van d'Espiney, de schrijver van de bekende biografie. Deze verzocht hem het bed te houden en op hem te wachten tot zeven uur. Hij onderzocht nauwkeurig zijn toestand en gaf een diagnose die helemaal verschilde van die van zijn collega's uit Turijn. De buitengewone opgezwollenheid van de buik kwam voort van een verdikking van de lever, die nog vermeerderd werd door de geneesmiddelen die men hem te Turijn had voorgeschreven. Samen met verscheidene andere zaakjes werd hem voorgeschreven elke dag twee lepeltjes opgeloste kinine te nemen om de koorts tegen te gaan. Dagelijks had hij lichte koortsaanvallen.

Hij ondervond dadelijk dat de nieuwe kuur hem goed deed. Zonder zich te vermoeien kon hij 's ochtends 6 maart celebreren voor vijfhonderd en meer vreemdelingen. 's Middags aanvaardde hij een uitnodiging om te dineren bij de familie de Montigny. Ze hielden hem ten minste een paar uren in gesprek. Vandaar ging hij een zieke heer bezoeken. Het was een Zuid-Amerikaan uit Bahia in Brazilië. Hij bood aan Don Bosco in zijn land een gemeubileerd huis aan, wanneer hij er de Salesianen wou naartoe zenden. De eigenares van het herenhuis waar de zieke zich bevond was zo verrukt door het gesprek met Don Bosco, dat ze hem meermaals ging bezoeken en hem zei dat zij ertoe bereid was zonder meer dit gebouw af te staan, indien hij het wou bestemmen voor een rustoord voor bejaarde priesters die niet meer konden werken. Don Bosco keerde uiterst vermoeid terug naar het College. Toch hield hij nog een kapittel om te handelen over de toelating van een medebroeder tot het afleggen van de geloften en van anderen tot de heilige wijdingen.

Toen men in de stad van zijn beterschap gehoord had, volgden de rijtuigen met bezoekers elkaar zonder onderbreking op. Zoals gewoonlijk verleende Don Bosco zeer voorkomend ook lange audiënties. De ene kwam hem aalmoezen brengen, de andere om geestelijke raad te vragen, nog een andere om hem te zeggen welke gunsten hij verkregen had door Maria, Hulp der Christenen. Er waren er niet weinig die het jaar voordien zijn zegen hadden ontvangen en aan wie hij de raad gegeven had bepaalde gebeden te doen voor hun noden en die toen kwamen zeggen dat zij verhoord waren geworden. Anderen die naar Turijn geschreven hadden, kwamen hem toen bedanken. Nog anderen ten slotte kwamen zich aan hem aanbe-

velen en vertrokken met vertrouwen in hun hart. Een meisje van veertien jaar bracht hem de opbrengst van een loterij die zij georganiseerd had. In 1883 hadden de dokters haar opgegeven. In die uiterste nood had Don Bosco haar zijn zegen gegeven en ze was weer gezond geworden. Ze was Don Bosco zo dankbaar dat ze nog alleen maar over hem sprak en geldinzamelingen hield voor de Salesiaanse werken.

Coadjuteur Rossi van het Oratorio kwam te Nice aan. Hij kwam van Parijs naar Marseille waar hij zich naartoe had begeven voor zaken van de Congregatie. Don Perrot kwam er van La Navarre en Don Cibrario van Vallecrosia. Uit Praag kwam een brief aan van Broeder Pietro Belgrano, een Augustijn. In naam van Keizerin Maria-Anna van Oostenrijk, bedankte hij voor een sierlijk ingebonden jaargang van het Bollettino dat Don Bosco had laten opsturen. Ze liet hem een gift van vijfhonderd lire geworden en beval zich in zijn gebeden aan om een speciale gunst te verkrijgen.

Op 7 maart ontving Don Bosco eveneens de seminaristen. Ze waren met een vijftigtal. Ze kwamen samen in de bibliotheek die als voorkamer dienst deed. Hij sprak ze kort toe en zegende ze en nadien kwamen ze een voor een zijn hand kussen. Ook de verschillende vastenpredikanten kwamen hem bezoeken, maar individueel. Over Don Bosco werd overal gesproken.

Op 10 maart had in de kamer van Don Bosco een vreemdsoortig toneeltje plaats. Een moeder bracht hem haar jongen van tien jaar. Hij had een doek rond zijn ogen gebonden. Sinds geruime tijd, zei de vrouw, lijdt mijn zoon zo erg aan zijn ogen dat hij voortdurend kreunt en hele nachten roept. Don Bosco schonk hem zijn zegen, liet hem de medaille van Maria, Hulp der Christenen, kussen en vroeg hem dan: "Doet er iets pijn?" - "Ik heb geen pijn", antwoordde de jongen.

- "Wat? Geen pijn", berispte hem zijn moeder. "Hij heeft toch zo een pijn aan zijn ogen, Pater."
- "Doen je ogen nog pijn"? vroeg Don Bosco hem opnieuw."
- "Neen, ze doen me geen pijn meer."
- "Maar ze doen hem wel pijn"! hernam zijn moeder. - "Hij kan niet tegen het licht en roept maar altijd."
- "Kun je zien", vroeg hem Don Bosco na de pleisters van zijn ogen te hebben genomen.
- "Ja, ik zie zeer goed."
- "Kun je naar het licht kijken?"
- "Zeker kan ik naar het licht kijken", zei het kind en keek door het raam.

Zijn moeder was er niet gerust in en vreesde dat hij aan het jokken was. Bij de antwoorden van haar zoon werd ze zo boos dat ze hem een oorvijs wou geven. Don Bosco was genoodzaakt haar te zeggen: - "Maar wilt u dan dat uw zoon ziek zou zijn? Welnu, indien u dat wilt... Haar zoon echter begon te huppelen, lachte, keek naar hier en naar daar en wist niet meer of hij moeder of zich zelf moest te geloven. In werkelijkheid was hij volledig genezen.

Die avond wou Don Bosco een conferentie voor de medewerkers en vrienden houden

in de huiskapel van het Patronage. Een honderdtal rijtuigen kwamen plaats nemen in de straat voor het huis. Het was nu het seizoen van de vreemdelingen, zodat velen niet van Nice waren. Don Bosco sprak gedurende drie kwartier. Hij gaf een beschrijving van de Salesiaanse werken en toonde aan hoe noodzakelijk het was dat de goede christenen hem zouden helpen goed te doen. Hij kwam van de kansel af en ging zelf de geldinzameling houden. Ze bracht 1.800 fr. op, de helft van de laatste maal maar men dient daarbij voor ogen te houden dat men dat jaar een financiële crisis doormaakte en het aantal vreemdelingen aanzienlijk geslonken was. Een poging om een nationale tentoonstelling te houden had, in plaats van winst op te leveren, de zaken nog meer verward en verliezen veroorzaakt aan speculanten, exposanten en aan de commissie die alles georganiseerd had.

De gezondheid van Don Bosco was uitstekend zodat hij meermalen per dag herhaalde: Dieu soit béni en toutes les choses. Zo kon hij zich op 10 maart naar Cannes begeven in gezelschap van Don Ronchail. Misschien behoren tot die tocht sommige episodien, waarover ons een medewerkster schrijft, zich steunende op de verklaringen van ooggetuigen. Te Cannes ging Don Bosco graag celebreren bij de kloosterzusters van Sint Thomas van Villanova. Ze bestuurden er een meisjeshuis gesticht door de markiezen van Vallombrosa. Nauwelijks had zich het gerucht verspreid dat Don Bosco er naartoe kwam of, comme si on avait touché un fil électrique, de mensen kwamen van alle kanten van de stad toegelopen en vulden kapel en speelplaats. Op een ochtend bracht men hem, een meisje om het te zegenen. Het was aangetast door een kwaal in de darmen, die zwellingen in de buik veroorzaakte. Na de zegen vroeg de moeder of het kind zou genezen. "Ja", antwoordde Don Bosco, "maar de Heer zal u een groot offer vragen." Het zieke meisje genas inderdaad maar kort nadien verloor de vrouw de vader van het meisje.

Een andere keer stonden de weesjes rond Don Bosco verzameld. Hij had ze gezegend en toen wendde hij zich tot de Overste en zei haar: - "Een van deze meisjes is zwaar ziek." Dat was zeer juist maar de kwaal kon men niet merken, want het was een kwaadaardige zweer onder aan de ruggengraat. Iedere dag diende het geneesmiddel te worden vernieuwd. Don Bosco kwam tot bij het jonge meisje dat ongeveer achttien jaar oud was. Hij zegende haar en zei: "Je zult genezen, ja, je zult genezen, arm meisje." En ze genas werkelijk.

Eens, terwijl hij zich gemoedelijk onderhield met de brave kloosterzusters, vroeg hij hen: "Wat zouden jullie willen dat ik aan de Heer voor jullie zou vragen?"

- "Dat onze meisjes zeer vroom zouden zijn", werd hem geantwoord.

- "Zoudt u ons kunnen zeggen", vroeg hem een van de oudere zusters, "of wij terug zullen keren naar het ziekenhuis?"

Voor de afschaffingswet hadden de zusters sinds lang de directie van het ziekenhuis van Cannes gehad. Het was dan in de handen van de Regering gekomen en men had er leken geplaatst. Op die vraag, hief Don Bosco de ogen ten hemel: - "Ja", antwoordde hij, "maar er zal veel tijd over heen gaan. Ik zal reeds dood zijn, u zult reeds dood zijn." En aldus ging hij verder terwijl hij dezelfde zin aan allen persoonlijk herhaalde, behalve aan een Zuster, die van blijdschap opsprong. Zij heette Zuster Valérie, gestorven in 1932, twee jaar na

de terugkeer naar het oude ziekenhuis.

Deze zuster was niet tegenwoordig toen Don Bosco gesproken had over het jonge meisje met de geheime wonde. Onverwacht binnengekomen na het feit zei ze hem: "Oh! Pater, we hebben hier een meisje dat zeer ziek is... - Maar Don Bosco onderbrak haar en zei: - "Ik weet het, Zuster, in alles is reeds voorzien."

Na zijn vertrek naar Cannes had te Nice een gravin zich aangemeld om hem te verzoeken een kleinzoon van haar te zegenen die aan uiterst pijnlijke krampen leed. Telkens scheen het of hij stikken zou. Omdat ze hem niet aange-troffen had, telegrafeerde zij naar Cannes. Toen Don Ronchail dan twee dagen later tijdelijk terug naar Nice gekomen was en hij door Don Barberis bij Don Bosco vervangen werd, vroeg de gravin hem nogmaals: - "U, die bij Don Bosco was, zult mij met juistheid kunnen zeggen hoe laat hij mijn telegram ont-ving."

- "Hij ontving het om half vijf in de namiddag en dadelijk tuurde hij de zegen Van Maria, Hulp der Christenen, terwijl hij voor de zieke bad."

- "Hoe wonder"! riep de dame uit. "Juist om half vijf hielden de kram-pen op en op dit ogenblik is de kleine niet enkel beter, maar is hij bijna hele-maal genezen."

Zoals zij de eerste maal een gift had geschonken, zo deed ze ook nu weer. Ditmaal was de gift nog milder.

In gezelschap van Don Ronchail en van Don Barberis zette Don Bosco zijn reis verder naar Fréjus, waar hij dineerde met de bisschop van dat diocees, die steeds zeer welwillend was ten opzichte van de Salesianen. Men had aan niemand iets gezegd over het feit dat Don Bosco naar Fréjus zou gaan. Aan de Bisschop zelf had men dit pas 's avonds tevoren vrij laat bericht. Niettemin wachtten hem dadelijk na het diner vele mensen op om hem te spreken onder aan het bisschoppelijk paleis en hij, inschikkelijk als altijd, gaf hun audiënties tot aan het uur van zijn vertrek. Onder meer kwam daar de burggraaf van Ville-neuve, die in de nabijheid van het huis van La Navarre woonde om hem te verzoeken aan zijn zoontje de eerste communie te willen geven. De jongen was nog niet ten volle elf jaar oud, terwijl men in die tijd in Frankrijk de kinderen niet tot de heilige tafel toeliet zolang ze niet voluit veertien jaar geworden waren. De pastoor verzette zich daarom beslist tegen deze gevaarlijke uitzondering. Ook de bisschop zou zijn toestemming geweigerd hebben, indien Don Bosco die een voor-stander was van de veelvuldige communie er zich niet mee bemoeid had.

Hij werd tot aan het station uitgeleide gedaan door de twee Vicarissen-Generaal, de vastenprediker van de kathedraal en nog vijf of zes andere per-sonen. Na afscheid te hebben genomen van Don Ronchail, die terugkeerde naar Nice, ging hij met Don Barberis naar Toulon, waar hij hartelijk verwacht werd door graaf en gravin Colle. Hij bracht de nacht bij hen door. In februari had Don Bosco aan de graaf honderdduizend franken gevraagd voor de aankoop van het huis Bellezia,⁽¹⁾ maar zijn brief, die ze niet goed begrepen hadden, had wat stoor-

---

(1) Cfr. Boekdeel XVI, blz. 693.

nis verwekt in het hart van beiden. Toen zij dan zijn uitleg gehoord hadden, wisselden ze een paar woorden onder elkaar en dan besloot de graaf: - "Welnu, we zullen u vijftigduizend franken geven, wanneer we dit zullen kunnen.

- "En waarom geen honderdduizend?" - zei de gravin.

- "Goed dan, honderdduizend", voegde de graaf eraan toe. "Hoewel, wanneer ik er goed over nadenk... we sommige titels zouden kunnen verkopen... Indien u het ermee eens zijt", zei hij tot zijn echtgenote zich wendend, "zouden we aan Don Bosco honderdvijftigduizend franken kunnen geven."

- "Zeker, zeker", keurde de heilige vrouw goed.

- "Ziehier dan: vijftigduizend franken voor de aankoop van het terrein van Bellezia, voor het Oratorio, vijftigduizend franken voor de kerk van het Heilig Hart te Rome en vijftigduizend voor de Missies van Patagonië.

Hun mildheid overtrof zijn verwachtingen en later verdubbelde de graaf zelfs het bedrag voor de aankoop. Wanneer de graaf en de gravin het geluk hadden met Don Bosco te spreken, waren ze nooit moe hem te ondervragen en naar hem te luisteren. Die avond bleef het gesprek tot lang na het souper duren zonder dat ze blijk gaven er een einde aan te willen maken. Omstreeks tien uur kon Don Bosco zich niet meer houden van de slaap en liet hij verstaan dat hij rust nodig had. Men stond op maar het gesprek ging verder. Uiteindelijk nam de graaf het licht en samen met de gravin vergezelde hij Don Bosco tot aan de deur van de kamer die voor hem in gereedheid was gebracht, maar op de drempel werden nog nieuwe vragen gesteld die nieuwe antwoorden vergden. Toen Don Bosco op zijn kamer was, volgde de Graaf hem om te zien of alles in orde was. Wanneer Don Bosco dan eindelijk kon gaan slapen, was het enkele minuten voor middernacht.

Hij vertrok op 15 maart om half negen en kwam na twee uren te Marseille aan. Zoals gebruikelijk hingen de bezoekers te midden van het gedrang aan zijn kleren en lieten hem geen rust meer. Toch verliep alles rustiger dan het jaar voordien. Maar er waren nu meer dames die bij hem wilden te biechten gaan. Niet wetend hoe ze het anders moesten aanleggen, gingen ze midden in zijn kamer neerknielen en begonnen daar hun ellenden te belijden. Don Bosco had goed en wel te herhalen dat dit geen plaats was om te biechten en dat de wetten van de Kerk dit niet toelieten. Hij slaagde er niet in ze het zwijgen op te leggen.

- "Maar ik kan hier uw biecht niet horen!" antwoordde Don Bosco.

- "Kom dan naar de kerk."

- "Ik kan niet, ik heb geen tijd."

- "Dus ga ik hier voort met mijn biecht."

Geduld dan maar. En toen ze gedaan hadden zei hij hun: - "En wat nu gedaan?" Ik mag u hier geen absolutie geven? - Maar zij vonden het helemaal niet erg, integendeel, zij waren heel tevreden dat zij hun geweten geopend hadden en dat hij hun een goede raad gegeven had.

Te Marseille ontving hij vanuit Parijs een zeer ontroerende brief. In 1883 had hij daar een meisje van bijna tien jaar gezegend en bij haar een zo

grote indruk van goedheid nagelaten, dat ze er op een heilige manier door getroffen bleef. Toen ze gehoord had wat hij allemaal nodig had, legde het meisje van toen af al het geld opzij dat ze ten geschenke kreeg, zonder ooit een cent uit te geven, zoals dit bij kinderen gebruikelijk is, aan lekkernijen of vermakelikheden. Toen ze op die manier honderd franken bijeen gekregen had, stuurde ze hem deze op met een briefje van haar en een brief van haar mama.(1)

Niet ver van Marseille stond het huis van de Voorzienigheid in 1883 geopend voor de Franse novicen. We spraken reeds over de droom waarin Don Bosco drie jaar voordien duidelijk de plaats van het toekomstig noviciaat gezien had.(2) Thans dienen we nog enkel het verhaal volledig te maken en iets te zeggen over het bezoek dat Don Bosco er bracht.

In 1883 had mevrouw Pastré van Parijs, na Don Bosco in de Madeleinekerk te hebben gehoord, met veel moeite, zich een weg willen banen doorheen het gedrang om tot bij hem te komen en hem in de sacristie te spreken. Zoals ze zovele andere dames zag doen, overhandigde zij hem een gift en ging dan vol blijdschap weg. Korte tijd nadien werd haar dochter ziek en haar toestand werd zo erg dat ze zou sterven. In die bange dagen viel de naamdag van de moeder en daags voordien ontving zij een brief van Don Bosco met beste wensen en met de belofte dat haar dochter zou genezen. Ze zou daarom een noveen tot Maria, Hulp der Christenen, beginnen, terwijl Don Bosco vanuit Turijn samen met haar zou bidden.

Hoe wist Don Bosco iets over haar zieke en hoe kon hij zo juist straat en naam van haar woning kennen? Getroffen door dit dubbele raadsel begon ze vurig aan de noveen. Op de derde dag van de noveen vroeg het meisje naar eten, dan wanneer ze sinds verscheidene dagen geen voedsel meer genomen had. Ze vroeg er een tweede en een derde maal om. Dan stond ze op en kon lopen. Bij het einde van de noveen ging ze in de kerk de Madonna bedanken. Heel haar familie was buiten zich zelf van tevredenheid. Men dacht er over na op welke manier men een blijk kon geven van hun gemeenschappelijke dankbaarheid, toen men vernam dat Don Bosco een huis nodig had in de nabijheid van Marseille om er zijn novicen te plaatsen. De dame, die behalve verscheidene villa's in de omgeving van Parijs er eveneens twee bezat in de buurt van Marseille, bood Don Bosco en Don Albeira er dadelijk een aan. Ze gingen het huis bekijken en bevonden dat het ruim was, goed gelegen en goed gemeubileerd. De dame was immers niet van plan de meubels die er waren weg te laten halen. Onmiddellijk werd een wettelijk huurcontract opgesteld voor vijftien jaar mits een huurgeld van twaalfhonderd franken per jaar, maar in een afzonderlijk privaatschrift verplichtte de eigenares er zich toe het volledig en kosteloos gebruik ervan af te staan voor heel die periode. Andere beslissingen werden tot een andere tijd uitgesteld. Beweegredenen van huiselijke aard lieten haar geen vrije hand om anders te handelen.(3)

Don Bosco ging dus op 17 maart deze nieuwe kweekvijver van de Congregatie

---

(1) Bulletin Salésien, mai 1884.

(2) Cfr. Boekdeel XV, blz. 53.

(3) Cfr. Procès-Verbaux van het Comité van Marseille, 16 november 1883.

tie zien. Hij werd er onthaald op het gebruikelijke applaus. Pas in huis, vroeg hij: - "Zijn hier dennen?"

- "Zeker zijn er hier."

- "Maar zijn er vele?"

- "Oh zeer vele. Heel het heuveltje is met dennen bezet."

- "Zijn er ook lanen?"

- "Er zijn mooie lanen."

- "Is er een enkele laan of meer?"

- "Er zijn verscheidene lanen."

- "Is er ook een waterloop achter het huis?"

- "Er is een prachtige beek."

- "Maar loopt zij door heel de eigendom?"

- "Zij loopt er helemaal door."

- "Welnu, dan is het deze eigendom. Ik moet hem niet eens meer bezichtigen. Ik begrijp nu zelfs waarom men in de droom mij niet gezegd heeft: hier hebt u een huis dat men je geschonken heeft of dat door jou aangekocht werd. Men zei mij enkel: Dit huis staat je ter beschikking."

Het laatst gehouden Algemeen Kapittel had de noodzakelijkheid erkend van een afzonderlijk noviciaat voor Frankrijk en dit nog vooraleer het aanbod gedaan was geworden. Nu kwam de Voorzienigheid niet enkel de waarheid bevestigen van de droom maar eveneens de genomen beslissing bekrachtigen.

In de namiddag had de goede vader enige tijd willen doorbrengen met zijn zonen, maar hij was verplicht zich te vergenoegen met hun slechts enkele minuten te schenken, omdat er mensen kwamen alsook de dames van het Comité van Marseille, die besloten hadden een vergadering te houden in het nieuwe huis onder het voorzitterschap van Don Bosco. Zij wandelden reeds door de lanen. Don Bosco ontving ze met grote goedheid en toonde zijn belangstelling voor hen. Ook deed hij navraag naar een klein aantal dames die belet waren te komen. Na het bidden van de gebruikelijke gebeden luisterde hij naar de voorlezing van het verslag van de vorige vergadering. Daarna bedankte hij voor de goede woorden en, omdat men daarin zijn beklag deed dat sommige personen die ingetekend hadden weigerden voort te gaan met hun liefdadigheid te verlenen, zei hij: - "In deze gevallen blijft er ons niets anders te doen dan rustig te blijven en te proberen de personen die zich terugtrekken door andere te vervangen. Het is waar dat we moeilijke tijden beleven maar voor de zielen, voor de maatschappij en voor ons zelf is het van groot belang de jeugd die in al die bedorvenheid leeft te beveiligen. De school van het kwade is niet alleen in de maatschappij werkzaam, maar al te vaak gebeurt het dat de jongens meesters van het bederf vinden in hun huis en bij hun verwanten. Het is troostend te zien welke goede resultaten te Saint-Léon bereikt worden. Het is zeer troostend te zien hoe de leerlingen zich goed gedragen en goed gezond zijn. Ze hebben allen een goede eetlust en het is een genoegen ze te zien eten, hoewel we daarna de rekeningen van de bakker moeten betalen."

Hij prees nadien de ijver van het Comité en zei dat hij zijn verdiensten

tegenover het Oratorio van Saint-Léon niet kon vergeten. Hij gaf de verzekering dat hij iedere ochtend voor hen een zeer speciaal memento aan het altaar deed. Hierbij veronderstelde hij dat men hem de vraag gesteld had of hij hetzelfde deed voor alle Comités. Hij antwoordde op deze vraag: - "Ik zal u zeggen dat men op andere plaatsen over Comités herhaalde malen gesproken heeft, maar goede inzichten geven geen brood voor het onderhoud van onze jongens en aldus is er alleen te Marseille een werkelijk Comité."

Sommige leden lieten uitschijnen dat er enkel te Marseille een comité was omdat enkel te Marseille een pastoor was zoals kanunnik Guiol. Don Bosco verklaarde dat hij zeer verheugd was dit te mogen erkennen en zijn tevredenheid te kunnen uitdrukken. Daarna ging hij verder: - "Nu ik al de dames van het Comité niet elk afzonderlijk kan bedanken, dank ik ze allen samen in de persoon van de pastoor, de organisator van het Comité zelf, die zich zo verdienstelijk voor het werk gemaakt heeft. Zolang God Don Bosco niet naar de eeuwigheid zal roepen, zal hij ze allen op een bijzondere manier voor de Heer gedenken, opdat hij ze met zegeningen zou overladen in deze wereld en ze op hun tijd, maar zo laat mogelijk, het Paradijs zou schenken."

Uiteindelijk sprak hij over Saint-Léon: - "Het Oratorio stelt het goed, zei hij. Op dit ogenblik wordt er niet gebouwd en daarom zijn de uitgaven schier niet groter dan de inkomsten. Maar er is geld nodig voor het weeshuis van Saint-Cyr, waar arme meisjes in de landbouw worden opgeleid. Er dienen herstellingen te gebeuren en het dak is nog niet betaald. Don Albera wil me niets geven en ik beveel Saint-Cyr aan het Comité aan."

Om deze aanbeveling te steunen werd op 24 april in een andere zitting besloten dat men de zone van Marseille volledig zou voorbehouden voor Saint-Léon en dat men de penning van de liefdadigheid voor Saint-Cyr zou inzamelen op het grondgebied van Aubagne, aan de buitenrand waarvan zich het huis van Saint-Cyr bevond.

Nadat de vergadering voor opgeheven was verklaard, nodigde hij de dames uit in de kapel voor het Lof en nadien ontving hij ze afzonderlijk een voor een, zoals zij dit verlangden. Hij was hiermee bezig tot in de late avond. Men wilde dat hij zou blijven slapen in dit rustige verblijf maar zijn belofte dat hij daags daarna te Marseille de mis zou celebreren dwong hem te vertrekken.(1)

Uit schriftelijke en mondelinge verslagen van Don Barberis vernemen wij dat de geestdrift te Marseille voor Don Bosco alle verbeelding te boven ging. Ambtenaren van alle slag aanzagen het voor een eer hem van dienst te zijn. Notarissen en advocaten boden hem kosteloos hun diensten aan en waren verheugd dat hij ze er om vroeg. Artsen brachten een bezoek aan hem en aan de jongens en waren tevreden dat ze hem daarmee een genoegen deden. Verzen en proza werden tot zijn lof geschreven. Brave schilders maakten zijn beeld. Brieven uit Frankrijk trokken ook in andere landen de aandacht op hem. Uit het naburige

---

(1) Wij bezitten een kopie van een brief van Don Bosco van 17 maart, maar zonder aanwijzing van de geadresseerde.

Spanje ontving hij vlammeende brieven opdat hij over de Pyreneeën zou komen. In het verre Hongarije publiceerde de Magyar Atlant van Budapest als aanhangsel de vertaling van de biografie van Don Bosco door d'Espiney geschreven.

Overall waar hij kwam ontving hij nieuwe bewijzen van de goedheid van de Allerheiligste Maagd aangeropen onder de titel van Hulp der Christenen. Bij zijn bezoek aan families en in de brieven die hij ontving klonk er een voortdurende hymne van dankzegging aan de Madonna wegens gunsten die door haar in de loop van het laatste jaar waren verleend. Men kwam hem vertellen over buitengewone genezingen, over bekeringen, over huiselijke aangelegenheden die tegen iedere menselijke verwachting in, in orde waren gekomen, over geestelijke en tijdelijke weldaden verkregen na een noveen of na alleen maar enkele gebeden. Dit alles ontroerde Don Bosco zo zeer dat, wanneer hij hierover sprak, de tranen hem uit de ogen rolden. Hij werd ook getroost toen hij zag dat de verkeerde mening alsof men tot hem zijn toevlucht diende te nemen om gunsten te bekomen verdween terwijl het integendeel voldoende was de Salesiaanse Werken te steunen om hiervoor beloond te worden door de Heilige Maagd, die deze als haar eigen werken aanzag.

Op 22 maart ging hij dineren bij de heer Broquier. Deze was een zeer bekend advocaat van Marseille. Zelfs Pius IX had hem gelast met zaken die van belang waren voor de Heilige Stoel. Er was een tijd geweest dat hij bezeten werd door het mateloze verlangen in het publiek te kunnen verschijnen, zodat er in de stad geen belangrijk feest kon gegeven worden zonder dat hij er paradeerde. Nadien echter overwoog hij de grote ijdelheid van de menselijke roem zodat hij er een volkomen andere mening ging op nahouden en zelfs niet meer op straat verscheen. Hij had een huiskapel en bracht daar een groot deel van de dag in gebed door. Iedere ochtend diende hij, gekleed als een Kapucijn, de mis. Zijn echtgenote had een prachtige stem maar terwijl ze voordien bij publieke academische zittingen en bij avondpartijen van de grote families geen gelegenheid liet voorbijgaan om haar stem te laten horen, ging ook zij bijna niet meer uit maar werkte voortdurend aan naald- en breiwerk voor het Oratorio van Saint-Léon. Beide echtgenoten waren zeer rijk en gaven veel uit aan goede werken zodat ze ook tegenover Don Bosco uiterst mild waren.

Na dit diner werd Don Bosco op verscheidene plaatsen verwacht en kon hij er zich niet aan onttrekken er naartoe te gaan. Hij werd vooral verwacht door de kloosterzusters van de Visitatie. Een van hen maakte werkelijk haar overste, de directeur en tot zelfs de bisschop wanhopig. Don Bosco kende haar niet en wist niets af van haar zonderlinge grilligheden. Welnu, nauwelijks was hij binnengekomen en waren de kloosterzusters gaan knielen in afwachting van zijn zegen of hij nam deze zuster bij de hand en zei: "Ik zal speciaal voor u bidden opdat de Heer u dit en dat zou verlenen, u van dit en dat zou bevrijden en u dit en dat zoudt kunnen doen." - Haar medezusters, die eerst verwonderd en nadien ontroerd waren, bekeken elkaar al wenend en zeiden: - "Dit is een mirakel!" - Hij suggereerde haar de middelen om zich van haar gebreken te beteren en gaf aan haar overste de verzekering dat ze voortaan helemaal anders zou zijn dan vroeger. Op het feest van Maria Boodschap kwam de directeur hem zeggen dat de kloosterzuster uren en uren in de kerk ging bidden, dat zij om vergiffenis aan de oversten gevraagd had en dat zij sinds drie dagen in alles het goede voorbeeld gaf aan de gemeente.

Op 24 maart was de toeloop van bezoekers zo ontzettend groot dat Don Barberis ging post vatten bij de ingang van de kamer en ze met zes of acht tegelijk liet doorgaan met de aanbeveling hem enkel te groeten, zijn zegen te ontvangen en zich terug te trekken. De twee eerste zaken volgden elkaar dadelijk op maar voor de derde zaak werd het ernstiger. De groepen wierpen zich dadelijk op de knieën maar na de zegen drongen ze rond hem, legden hem paternosters en schapulieren in de handen en iedereen had hem dadelijk een woordje te zeggen, een gift te overhandigen, een zegen te vragen voor een zoon of dochter, voor een vader of moeder, voor een zieke bloedverwante of voor behoeften in het gezin. Op een zeker ogenblik knielden vijf priesters voor hem neer. Voor die maandag had hij naar Saint-Léon de novicen uitgenodigd, omdat hij op de Providence niet met hen had kunnen spreken zoals hij gewenst had, maar het was hun onmogelijk hem een woord te zeggen.

Ofschoon hij zo bestormd werd, vond hij nog de gelegenheid twee ceremonies te vervullen. 's Ochtends doopte hij en gaf hij de communie aan een jonge neger die aan het Oratorio toevertrouwd was. De kapel was natuurlijk bomvol. In de namiddag hield hij dan de conferentie voor de medewerkers in tegenwoordigheid van de bisschop die aan de neger het H. Vormsel toediende. Hij was kort en eenvoudig: hij verzocht de weldoeners hem te willen helpen bij het betalen van de rekeningen van de bakkers en van de metselaars omdat de jongens niet konden leven zonder brood en zonder dak. Monseigneur steunde welsprekend zijn aanbevelingen en buiten het huis zei hij over hem: - "Hij spreekt zoals de heiligen spreken, zo groot is de doeltreffendheid en de zalving van zijn woorden.(1)

Ieder jaar gingen de jongens van het huis een uitstap maken naar de villa op de buiten van de heer Olive, de edelmoedige medewerker die wij reeds kennen. Bij die gelegenheid bedienden vader en moeder de oversten aan tafel terwijl de kinderen de leerlingen bedienden. Bovendien hadden ze ook een loterij georganiseerd waarbij ieder overste en iedere jongen een nummer had, zodat allen een prijs wonnen. Op die manier schonken ze dan ook hun wagen aan het Oratorio van Saint-Léon. Op de wandeling tijdens het verblijf van Don Bosco te Marseille in 1884 had er een plezierige episode plaats. Terwijl de leerlingen zich in de tuinen aan het vermaken waren, kwam een keukenmeid hijgend bij mevrouw Olive toegelopen en zei haar: - "Mevrouw, de ketel waarin de soep gekookt wordt voor de jongens lekt geweldig en we vinden geen middel om het te verhelpen. Ze zullen het zonder soep moeten stellen." De meesteres die een groot vertrouwen had in Don Bosco had een gedachte. Ze liet al de jongens samenroepen en zei hun: - "Luister, indien jullie soep willen eten, val dan op jullie knieën en bid dan een Onze Vader, een Weesgegroet en een Glorie zij de Vader voor Don Bosco, opdat hij het lek van de ketel zou stoppen." Ze gehoorzaamden. Dadelijk liep er niets meer uit de ketel. Dit feit is historisch maar toen Don Bosco het hoorde vertellen lachte hij er hartelijk om en zei: - "Binnenkort kan Don Bosco doorgaan als de beschermer van de ketellappers."

De vermoeienissen die wij tot hiertoe beschreven hebben, mogen ons niet

---

(1) Bull. Sal., mai 1884.

doen geloven dat de gezondheid van Don Bosco als bij wonder hersteld was. Ze was zo weinig hersteld dat inspecteur Don Albera, die zeer bezorgd was wegens zijn toestand, instemde met de suggestie van iemand die hem aanraadde Dr. Combal, professor aan de universiteit van Montpellier en echte medische beroemdheid, te ontbieden. Van alle kanten van Europa tot uit Pruisen werd op hem een beroep gedaan. De uitnodiging ontvangen en zich op reis begeven was voor de professor een en hetzelfde. Hij sliep 's nachts in de trein en kwam op 25 maart bij dageraad te Marseille aan.

Als vurige katholiek ging hij eerst een bezoek brengen aan de Madonna de la Garde en meldde zich dan te Saint-Léon. Bij Don Bosco binnengeleid knielde hij neer en kustte hem nederig de hand. Wegens zijn eenvoudig pak en zijn nederige houding meende Don Bosco dat hij een knecht van de dokter was en vroeg hij hem zonder meer nieuws over zijn meester.

- "Ik ben Combal", zei de dokter. "Ik acht mij gelukkig u op enigerlei wijze te kunnen nuttig zijn en u een dienst te bewijzen."

- "Zijt u de beroemde Dr. Combal! Maar waarom meldt u zich op deze manier aan? Dat wil ik niet, sta op! Wat een geluk voor mij met u kennis te mogen maken!"

De dokter stond op, onderzocht Don Bosco aandachtig gedurende meer dan een uur, ondervroeg hem, bleef wat nadenken en zei niets.

- "Welnu, ondervroeg hem Don Bosco.

- "U hebt", antwoordde de dokter, "uw leven opgebruikt door teveel te werken. Het is een versleten kledingstuk geworden omdat u het zowel op zon- en feestdagen als op de werkdagen hebt afgedragen. Het enige middel om het kledingstuk dan toch nog een tijdje te behouden, is het terug te hangen in de kleerkast. Ik bedoel dat voor u het voornaamste middel bestaat in de volstreekte rust."

- "En het is het enige middel waaraan ik mij niet kan onderwerpen", antwoordde Don Bosco met een glimlach. "Hoe zou het mogelijk zijn te gaan rusten, wanneer ik zovele begonnen zaken om handen heb."

- "Dat begrijp ik", antwoordde de dokter. "Maar hoe kan u het anders doen? Laat dan op zijn minst aan uw onderhorigen al het werk dat u kunt laten en rust uit zoveel het u mogelijk is. Ik zou niet weten welke andere raad ik u zou kunnen geven. Organische letsels stel ik niet vast. Dit is het enige wat we kunnen doen aan uw algemene uiterste verzwakking."

Gevraagd of hij een in bijzonderheden uitgewerkte diagnose wou opstellen en of hij de doelmatigste hulpmiddelen wou voorschrijven, deed hij dit gewillig. Ziehier dan zijn verslag.

" De inlichtingen mij door Zeereerwaarde Pater Don Bosco verschaft
" over zijn antecedenten en het resultaat van het onderzoek dat ik zelf
" gedaan heb, machtigen er mij toe bij hem het bestaan te erkennen van
" een algemene en plaatselijke ziekelijke toestand van de lever.

" Algemene elementen: 1° een algemene verzwakking met bloedarmoede.
"
" 2° een zinking (het trekken van kwade vochten) naar
" het slijmvlies van het ademhalingsapparaat.
"
" 3° een erethismus (ziekelijke opwinding van de
" zenuwen).
"
" 4° misschien ook een overblijfsel van malariaziekte.
"
" B. Plaatselijke elementen:
" 5° een lichte ontsteking aan het slijmvlies van
" de luchtpijpen wegens de herhaalde zinkingen.
" 6° ten slotte een lichte vermeerdering van het
" levervolume.
" Deze verschillende elementen vormen de basis voor de voornaamste
" therapeutische indicaties:
" 1° 's Ochtends en 's avonds onmiddellijk voor iedere maaltijd een
" lepel Vialwijn nemen (kalkfosfaat, tamarindepulp en kinine).
" 2° een half glas Vals, van de Dominique-bron, gemengd met wijn
" gedurende iedere maaltijd nemen.
" 3° de ingewanden vrij houden door met tussenpozen (eenmaal per
" week) 's avonds bij het slapengaan een lepel koffiepoeder van Vichy
" van Dr. Soulegoce in een vierde van een glas water te nemen.
" 4° Een gemengd voedingsdieet. Vlees met gekookte groenten, een
" licht gekookt ei en zuivelprodukten.
" 5° Om de tien dagen in de loop van de maand Vals water afwisse-
" len met Bourbade-water dat men gedurende de maaltijden drinkt.
" 6° Gedurende een zekere tijd zijn gebruikelijke werk niet ver-
" richten en vooral langdurige geestesinspanning vermijden.
"
" Marseille, 25 maart 1884.
" ondertekend COMBAL.

Toen Don Bosco het blad las zei hij: - "Ik weet niet op welke manier ik u mijn dankbaarheid moet betuigen. Ik weet dat u milddadig zijt maar ik wil toch niet dat u de reisonkosten zou moeten dragen."

- "Wat", antwoordde de dokter levendig. "Ik heb zolang op het mooie ogenblik gewacht Don Bosco te mogen zien en nu is dit ogenblik aangebroken. Mijn betaling bestaat hierin dat ik nu kan zeggen dat ik Don Bosco gezien heb. U moet niet mij, maar ik moet u dankbaar zijn. Ik ben u mijn dochter verschuldigd. Herinnert u zich niet dat ik u verleden jaar geschreven heb om haar aan uw gebeden aan te bevelen? Sinds lang leed ze aan een ongeneeslijke kwaal. Kunt u zich voorstellen hoe mijn arm hart hierdoor verscheurd werd? Maar nadat u voor haar gebeden had begon ze zich dadelijk beter te gevoelen en op korte tijd was ze volledig hersteld. Ik ben u dus de genezing van mijn dochter verschuldigd en ik ben hier gekomen niet enkel als arts, maar eveneens als schuldenaar die zijn schuld wenst te betalen aan de Heilige Moeder, Hulp der Christenen. Daarom vraag ik u deze geringe penning te willen aanvaarden.

Terwijl hij dit zei bood hij hem met zoveel aandrang een envelop aan, dat

Don Bosco ze wel moest aanvaarden. Ze bevatte vierhonderd franken. Ook bij het afscheid nemen verzocht hij hem nogmaals zeer hartelijk dat hij steeds aan zijn nederige dienaar zou denken, die steeds bereid zou gevonden worden op ieder teken om het even wanneer en om het even waar te komen.

Vanuit Marseille keerde Don Bosco terug naar Toulon op 26 maart. Graaf en gravin Colle waren hierdoor zeer verheugd en barricadeerden de deuren van hun huis opdat niemand hun gesprekken zou onderbreken. Ze verleenden hem niet eens de toelating een conferentie te houden voor de geldinzameling. "Hier doen wij het", zeiden ze, "maar wij willen er ook van genieten." Toch was het nieuws van zijn aankomst bij een of twee personen bekend en verspreidde zich vlug zodat men op het laatst genoodzaakt was toe te geven en de mensen te laten binnenkomen. Don Bosco, die gehoopt had, wat te kunnen uitrusten, vermoeide er zich niet weinig.

Op 27 maart vertrok hij naar La Navarre in gezelschap van de graaf en van de gravin. Hij trof dit eigendom in volle hervorming aan. De plaats op zich zelf was verrukkelijk. Een ruime halve kring van zeer mooie heuvels, beplant met dennen en kurkeiken die zowel 's zomers als 's winters groen zijn, omgeeft een vlakte die vooraan een met kleine wijngaarden bezette glooiing is en dan uitloopt op volledig effen weiden en akkers. In het midden stond de witte woning. Achter het huis liggen de tuinen voor de bloementeelt, de specialiteit van die streek, alsook de hovingen. Aan de overkant van de weiden groeien duizenden olijfbomen. Het vergezicht wordt door niets gehinderd en men ziet er geen huizen tot ver over de grenzen. Toen men er naartoe ging was die lieflijke plaats een afzichtelijk terrein maar op dat ogenblik had men het reeds grotelijks in cultuur gebracht zodat men het vorig jaar twaalfduizend franken alleen reeds van de wijn gemaakt had.(1)

Het huis stond er dus afgezonderd te midden van een onbebouwd terrein, maar bij de aankomst van Don Bosco krioelde het binnen en buiten van mensen, die van de prille ochtenduren af daar gekomen waren. Vier omnibussen van Toulon, drie van Hyères, een van Crau en van andere streken hadden daar ruim honderd personen afgezet. Vanuit Marseille was er een echte bedevaart georganiseerd geworden. Rijtuigen kwamen er aan met adellijke heren uit de buurt. Er waren ook verscheidene pastoors gekomen met de vicaris-generaal van Fréjus. Uit Nice waren baron Héraud en architect Levrot gekomen.

Om half twaalf lieten de ver uitgezette schildwachten weten dat Don Bosco aankwam. De menigte ging hem tegemoet en omringde hem. Hij, zoals steeds rustig en bereid iedereen te bevredigen, toonde geen haast te hebben. Vele vreemdelingen waren toegelopen om de inzegening van de nieuwe kerk bij te wonen. Ze is toegewijd aan Maria, Hulp der Christenen en gebouwd met het geld van graaf Colle. Don Bosco rustte wat uit en verfriste zich wat en ging dan over tot de ceremonie, bijgestaan door vele priesters, onder wie de genoemde vicaris, die graag aan Don Bosco de eer schonk de gewijde ritus te vervullen, abbé Guiol, inspecteur Albera en een groep pastoors uit de buurt. Toen alles afgelopen was, wou Don Bosco niet dat een kleine conferentie zou ontbreken.(2)

---

(1) Procès-verbaux, 30 novembre, 1883.

(2) Een herinnering aan deze dag kan men lezen in een brief aan Don Rua van een medewerkster van Auxerre na de dood van Don Bosco. We bezitten er enkel een kopie van en op een bepaald punt is de brief wellicht wat onjuist maar toch is het nuttig hem te kennen (cfr.vol. 17, doc. 6).

's Ochtends van 28 maart was er een andere volledig intieme plechtigheid, namelijk de eerste communie van de zoon en van de dochter van burggraaf en burggravin de Villeneuve. Men vierde Sint-Jozef, de patroon van het huis. Don Bosco celebreerde de mis van de gemeente en in de plechtige mis sprak de vicaris-generaal van het diocesis de lofrede uit. Er werd gezongen en muziek gespeeld en het werd een dag van geestdriftige vreugde.

Don Bosco zou zijn eerste landbouwschool niet meer terugzien maar zijn zegen bleef niet onvruchtbaar. De school maakte zo grote materiële en morele vorderingen dat het de verwachtingen van de oversten en van de weldoeners overtrof. En op dit ogenblik, post tot discrimina rerum, draagt ze duidelijk de stemmel en de sporen van deze laatste vaderlijke zegen.

Nadat hij op 30 maart na de zondagvespers La Navarre verlaten had, gaf een onaangename tegenvaller aan Don Bosco de gelegenheid zijn geduld te oefenen. Een rijtuig van een dame, die jubelend beloofd had hem deze dienst te zullen bewijzen, moest hem komen afhalen, maar kwam niet ten gevolge van een misverstand. Het was dus noodzakelijk het paard van het huis in te spannen in een brik die zeer primitief en ongerieflijk was. Bovendien lag de weg vol stenen, zodat het rijtuig met schokken vooruit ging en de maag van Don Bosco overstuur bracht. Hij was daarom genoodzaakt uit het rijtuig te stappen en de weg te voet af te leggen. Dit deed hij een half uur lang tussen keien en stof en had daarbij te vechten tegen een harde en koude wind. Zo kwamen ze aan een kasteel, Castiglia geheten. Daags tevoren had hij aan de eigenaars hiervan een bezoek beloofd. Toen ze hem in deze toestand zagen maakten ze hem dadelijk zielsgelukkig met een kopje thee. Toen het uur van vertrek gekomen was, boden ze hem hun rijtuig met twee paarden aan, waarmee hij de rest van de weg aflegde.

Gedurende dit oponthoud kwam de zoon, die het vorige jaar zwaar ziek en om zijn zegen was komen vragen, hem nu bedanken omdat hij van dat ogenblik af beter was geworden en zich nu in een uitstekende gezondheid bevond. Bij hun gesprek beklagden ze zich over de hardnekkige droogte die de akkers verschroeide.

- "Zeg een woord tot de Heer", zeiden ze hem "en de Heer zal ons regenzenden."

- "Ja, ja", antwoordde hij, "ik bid nu voor regen en morgen zal ik de mis voor dit inzicht opdragen."

- "Denkt u dus dat het zal regenen."

- "Ja, ik geloof het. De Heer heeft beloofd dat daar waar twee of drie in zijn naam zullen samen komen om iets aan de eeuwige Vader in zijn naam te vragen, hij zich te midden van hen zal bevinden. Wij zijn hier nu met verscheidenen te samen om aan de Heer iets te vragen en dus bevindt Jezus zich te midden van ons.

- "Maar wij zijn te slecht en daarom verhoort de Heer ons niet."

- "Wij zijn zeer slecht en wij verdienen het niet dat de Heer ons zou verhooren, maar te midden van ons bevindt zich Jezus die onze plaats inneemt."

- "U zegt dus dat het werkelijk zal regenen? Bijna een jaar lang heeft het niet meer geregend."

- "Ja, ja, het zal regenen. Sinds enkele dagen heeft de bisschop bevolen in alle missen een gebed te bidden".

- "Ja, ja, het zal regenen. Sedert enkele dagen heeft de bisschop bevolen in alle missen een gebed voor regen te bidden. De Heer is niet doof voor al

die gebeden, Laten we er enkel voor oppassen dat wij niet verhinderen dat de Heer zich te midden van ons bevindt."

Terwijl men dergelijke gesprekken hield, vertrok men, na een gebed voor regen en de zegen aan allen, naar een ander kasteel dat La Bastide heette en dat op een half uur per rijtuig daar vandaan lag. Daar waren de reizigers genoodzaakt de nacht door te brengen bij de familie Obert. Bij het avondmaal viel het gesprek nogmaals op de regen die zo noodzakelijk was en opnieuw beloofde Don Bosco dat het zou regenen. De dame antwoordde: - "Ik zou er alles voor geven opdat het zou regenen."

Daarna ging men slapen. Ze waren in hun eerste slaap toen een sterk geluid Don Barberis en de anderen wekte: de regen kletterde neer. Het regende de hele nacht en ook nog de hele volgende ochtend. De dame schonk aan Don Bosco vijfhonderd franken en beloofde nog andere dergelijke giften, indien op de velden alles goed zou verlopen. Een priester van Lyon, die zich daar op doortocht bevond, riep uit: - "Dat zal u leren heiligen herbergen!"

Niet ver daar vandaan lag Antibes, een stadje van de Riviera tussen Cannes en Nice. Een rijke familie van dat stadje stelde een van haar eigendommen ter beschikking van Don Bosco, om er een huis te openen. Hij bezocht die familie op 1 april bij zijn terugkeer uit Nice. Gedurende die enkele uren van oponthoud kwamen drie voorname personen zich aanmelden om hun opwachting te maken en hem te bedanken voor het heilzame gevolg van zijn zegen. Bij die gelegenheid getuigt zijn reisgezel het volgende: "Deze maand kan ik met volle zekerheid bevestigen dat tenminste honderd personen per brief of mondeling voor hetzelfde Don Bosco kwamen bedanken namelijk voor het goede gevolg die zijn zegen het vorige jaar gegeven had."

In de trein naar Nice kwam bij een tussenstation een hele familie in de coupé. Bij het zien van de twee Italiaanse priesters, begonnen ze er hun beklag over te doen dat ze het jaar voordien te Parijs niet bijtijds waren gekomen om een bezoek te brengen aan Don Bosco. Toen ze zich gereed maakten om af te stappen, zei een van de dochters tot haar vader: - "Die priester lijkt wel veel op Don Bosco." De vader sprong op als een veer en vroeg hem: - "Paradon, meneer, zijt u don Bosco?" - Op het bevestigende antwoord, wierpen zich vader, moeder en kinderen op de knieën en vroegen om zijn zegen. Don Bosco zegende ze. Deze mensen waren troosteloos omdat ze hem slechts nu hadden leren kennen op het ogenblik dat ze afscheid van hem moesten nemen.

Op 2 april hield hij een conferentie te Nice en om acht uur 's avonds van 3 april kwam hij te Alassio aan. Daar werd hij ontvangen door Don Cagliero en Don Lemoyne, die de retraite aan de jongens geprekeerd hadden. Met hen vertrok hij verder op 4 april naar Sampierdarena, waar op hetzelfde ogenblik de andere leden van het Hoofdkapittel, met uitzondering van Don Durando, aankwamen. Hij had ze daar laten komen om nog diezelfde avond een bespreking te houden over verschillende zaken van de Congregatie. Voor die tijd had hij echter nog gelegenheid om naar Pegli te gaan voor een bezoek aan gravin Solms, die daar sinds tien jaar woonde. Zij was de nicht van keizer Willem en katholiek. Haar dochter voedde ze op in de katholieke godsdienst, terwijl haar zonen als protestanten opgroeiden. Ze had de vurige wens Don Bosco te zien en het was ook erg nodig.

We zullen enkele zaken uitlezen in de notulen van de zitting van het Kapittel. Toen er gesproken werd over de toelating tot de heilige wijdingen van een Franse jonge geestelijke, drukte Don Bosco als volgt zijn mening uit: - "Indien iemand niet tegelijkertijd met de anderen klaar is om zijn geloften af te leggen, dient men hem definitief door te zenden. Wanneer iemand niet tot de heilige wijdingen wordt toegelaten, dient men daaruit het besluit te halen: u bent geen lid meer van de Congregatie. Men dient hem formeel te ontslaan." Hierbij herinnerde Don Cagliero aan een gedachte van pater Franco dat het een grote vergissing is iemand die niet tot de wijdingen of de beloften in staat is nog langer in huis te houden.

Don Bosco kondigde aan dat zijn bezoek aan Frankrijk goede vruchten had opgebracht. "De huizen in Frankrijk", zei hij "hebben nu opnieuw geen schulden meer. De Voorzienigheid komt ons ter hulp. In Frankrijk werden ons vele bedragen beloofd en werden er ons veel gegeven. Graaf Colle biedt ons 150.000 lire aan die hij deze maand zal betalen. Ingenieur Levrot te Nice gaf 80.000 franken uit voor ons huis. Te Saint-Cyr bedroegen de bouwkosten meer dan 80.000 lire maar er zijn enkele weldoeners. Toch werden er werken uitgevoerd die hun doel niet bereiken en zonder dat het Kapittel hiervan vooraf verwittigd werd. Te Nice, te Marseille en te La Navarre gaat alles heel goed en zijn er geen schulden." Bij één directeur echter betreurde hij de manier om te bouwen. Om deze bij allen in te tomen zei hij dat er steeds twee voorwaarden moeten zijn: 1° de vergunning van het Kapittel en 2° dat de middelen daar-toe klaar moeten liggen. Anders zou men geen toestemming mogen verlenen. Het speet hem ook dat men in Frankrijk gebruiken invoerde die strijdig waren met de gelofte van armoede, bv. de tapijten in de ontvangstkamers met de verontschuldiging dat de weldoeners deze eisten.

De edelmoedigheid van ingenieur Levrot vergt enige toelichting. Wegens een buitengewone genade, door de zegen van Don Bosco verkregen, was hij hem helemaal toegewijd. Eens had Don Bosco er hem over gesproken dat het noodzakelijk was het huis van Nice te vergroten.

- "Dat is gauw gedaan", antwoordde de ingenieur, "Men hoeft maar met de werken te beginnen."

- "Dat is gemakkelijk gezegd, maar het geld? Waar moet ik het vinden?"

- "Daarover hoeft u zich geen zorgen te maken. Laat ons maar beginnen."

- "En dan?"

- "Dan zal er wel iets zijn. Geeft u mij toelating om te beginnen?"

- "Begin, maar denk er aan dat Don Bosco geen geld heeft."

Daags nadien kwam de heer Levrot met zijn ploegbaas, maakte de tekeningen, stuurde balken en planken voor de stellage en nadien grondstoffen en werklieden. Toen men aan het werk begonnen was, werd in enkele maanden het gebouw verhoogd met een verdieping voor de slaapzalen en werd er een grote kapel gebouwd. Toen alles klaar was zei Levrot aan de Directeur: - "Ziet u nu dat de vergrotingen gebeurd zijn zonder onkosten?" Er waren natuurlijk onkosten geweest maar de edelmoedige heer had zelfs alles betaald.

Te Sampierdarena bleef hij betrekkelijk lang tot grote troost van de oversten en van de leerlingen. De jongens hadden drie volledige dagen de eeuwigdurende aanbidding gehouden voor het Allerheiligste Sacrament opdat hij zou mogen genezen. Omdat er nadien beterschap gekomen was, werd er groot feest gehouden op 6 april, Palmzondag. Aan het diner namen enkele franse dames deel. Ze waren op zoek geweest naar Don Bosco te Marseille, te Cannes en te Nice. Terwijl zij daar van de trein stapten, stapte Don Bosco erop en vertrok naar Italië. Zonder moed te verliezen volgden ze hem tot Alassio maar konden hem niet bereiken. Uiteindelijk konden ze hem te Sampierdarena rustig bezoeken en met hem spreken. Van daar gingen ze hem vooraf naar Rome waar ze een maand bleven en hem bijna elke dag een bezoek brachten.

Toen hij met zijn zonen van Sampierdarena sprak en het gesprek gevallen was op de retraite van de jongens, zei Don Bosco: - In onze huizen is het voor de retraite van onze jongens altijd best Salesianen te vragen om te preken, ook al zijn ze maar middelmatig in het bedienen van het woord, liever dan de beste predikanten, die niet tot onze Congregatie behoren. Wanneer het vreemdelingen zijn winnen ze immers de achting van de besten voor zich en wanneer het kloosterlingen zijn, dan winnen ze die voor hun Orden, zodat de jongens de achting, die ze voor ons hebben, verliezen. Ze bezitten onze geest niet, hoe heilig en geleerd ze ook mogen zijn. Men dient ze dus zo weinig mogelijk uit te nodigen. Om dezelfde reden staan de Jezuiten niet toe dat iemand anders buiten hun medebroeders in hun kerken zou preken.

Het reisplan van Don Bosco behelsde een nieuwe reis naar Rome. Tweemaal vanuit Frankrijk had hij aan Don Rua doen schrijven opdat deze hem zou zeggen wie hij hem als reisgezel aanraadde ofwel zijn secretaris Don Berto of iemand anders. De mening van Don Rua, weten we niet, maar Don Bosco hield voor dit doel Don Lemoyne te Sampierdarena. In zijn vaderlijke kiesheid echter dacht hij ook aan de eerste en schreef hem:

" Mijn beste Don Berto,
"
" Men zegt me dat je gezondheid te wensen overlaat. Het spijt me ge-
" weldig. Gedurende de tijd van mijn afwezigheid moet je jezelf verzor-
" gen zoals dit nodig is. Ik zal voor jou bidden. Don Lemoyne vergezelt
" me naar Rome. Ik weet nog niet of ik brieven zal moeten schrijven.
" Desnoods zal ik je erover schrijven. Ik hoop van 12 tot 15 mei te Tu-
" rijn te zijn.
" Mijn gezondheid is iets beter, maar ik heb je gebeden hard nodig.
" Moge God je zegenen, mijn allerbeste Don Berto. Beveel mij in
" de heilige mis aan God aan en geloof dat ik in Jezus Christus ben
"
" je toegenegen vriend,
" Priester Gio. Bosco.
" Sampierdarena, 6 april 1884.

Op de avond van 7 april bracht hij te Sestri aan de westkant een bezoek aan weduwe Cataldi, een ijverige Salesiaanse medewerkster en 's avonds 8 april begaf hij zich naar de barones Podestà, de echtgenote van de burgemeester van Genua. Deze en andere dames van Genua en omstreken vormden een kring rond

Markiezin Ghigliani die ze allen aanzette Don Bosco en zijn werken te steunen.

In zijn vrije ogenblikken zocht Don Bosco wat opbeuring voor zijn geest door zich oude gebeurtenissen te herinneren. Don Lemoyne schreef aan Don Bonetti: "Onze zeer beminde vader kan geen gesprek houden zonder de heldhaftige tijden van het Oratorio in herinnering te brengen. Daarom gelast hij mij je te laten weten dat Don Belmonte (1) deel genomen heeft aan tal van fameuze wandelingen en dat hij zich talrijke mooie en lachwekkende anekdoten die in die tijd voorgevallen zijn, herinnert. Het zou dus passen dat je een onderhoud zou hebben met Don Belmonte, alvorens de laatste hand te leggen aan de geschiedenis van het Oratorio, (2) hetzij wanneer jij naar Sampierdarena komt, hetzij Don Belmonte naar Turijn gaat. Het eerste zou beter zijn. Dit is de mening van Don Bosco."

Uiteindelijk op 9 april nam Don Bosco afscheid van Sampierdarena en vertrok naar Genua met Don Lemoyne, die de plaats innam van Don Barberis. Hij dineerde bij markiezin Ghilino, bij wie een talrijke groep dames op hem wachtten. Nadien begaf hij zich naar Rapallo om een bezoek te brengen aan graaf Riant, een rijke heer uit Parijs, lid van het "Institut de France" een befaamd schrijver. Het jaar tevoren had hij de weldoende gevolgen van zijn zegen ervaren. (3) De graaf en de gravin waren zeer verheugd Don Bosco bij zich te hebben; zij nodigden hem uit te overnachten in de prachtige villa die zij bewoonden en hij stemde erin toe. Na de eerste plichtplegingen gingen ze wandelen in het park dat zich van aan de top van een heuveltje tot aan de zee uitstreckte. De wandeling duurde anderhalf uur. Don Bosco en Don Lemoyne wandelden met de graaf en de gravin en hun zonen. Daags daarna, Goede Vrijdag, gingen ze bij Don Bosco te biechten en dienden zijn mis in de huiskapel. Allen hielden hun Pasen Don Lemoyne schrijft hierover: (4) "Bij het vertrek hield de graaf de hand van Don Bosco vast op een manier die een passend, stevig, toegenegen en efficiënt compliment betekende." Met de trein kwamen ze te La Spezia aan tegen twee uur in de namiddag. Deze rust had Don Bosco zichtbaar opgeknapt.

Te La Spezia had hij op 9 april moeten aankomen om er een conferentie te geven aan de medewerkers, maar het oponthoud te Rapallo, dat langer geduurd had dan voorzien was, had hem dit verhinderd. In zijn plaats werd er het woord gevoerd door kanunnik Davide Marinozzi de vastenpredikant. Het feit dat hij bij hen verbleef deed de Salesianen en hun jongens het Paasfeest met meer vrolijkheid doorbrengen. Het speet hem echter het Instituut te moeten verlaten zonder een woord in het publiek gezegd te hebben. Dit deed hij dan in de namiddag van de grote plechtigheid. Hij voelde zich zelfs beter dan gewoonlijk en sprak dan ook levendig en lang.

---

(1) Hij was Directeur van het Tehuis van Sampierdarena.

(2) Don Bonetti publiceerde in het Bollettino in vervolgen de Storia dell'Oratorio (geschiedenis van het Oratorio) die nadien apart in een boekdeel opnieuw gepubliceerd werd onder de titel: Vijf lustra van de geschiedenis van het Oratorio van Sint-Franciscus van Sales.

(3) Cfr. Boekdeel XVI, blz. 163.

(4) Brief aan Don Bonetti, La Spezia, 10 april 1884.

Don Lemoyne stuurde een lange samenvatting van zijn toespraak naar Turijn en wij menen er goed aan te doen ze hier te geven zoals ze verscheen in het Bollettino van mei.

" Ik meld me bij u aan, mijn beste toehoorders, met een hart dat
" waarlijk van dankbaarheid bewogen is voor het goede dat u gedaan hebt en
" nog doet voor dit Salesiaans Oratorio, Zovele jongens zullen het aan
" u verschuldigd zijn wanneer zij het geloof zullen bewaren, wanneer ze
" als goede christenen zullen leven, wanneer ze het eeuwig geluk zullen
" verwerven. Met dit doel kom ik om een nieuw beroep te doen op uw
" liefdadigheid, kom ik u een collecte aanbevelen ter ondersteuning van
" werken die niet de mijne zijn, maar die aan de Opperherder toebehoren
" en hem zeer ter harte gaan. De onsterfelijke paus Leo XIII geeft u als
" eerste een schitterend voorbeeld. Indien te La Spezia dit Oratorio
" waar zovele jongens hun brood vinden bestaat, dan dienen wij hem hier-
" voor dankbaar te zijn. Het is wel waar dat de Heilige Vader arm is en
" dat hij van aalmoezen leeft omdat hij van alles beroofd werd, maar toch
" heeft die arme paus het middel gevonden naar La Spezia maandelijks steun
" te sturen. Daardoor maakt hij zich nog armer ten bate van de jongens
" van uwe families, van uwe stad. Volg dus dit schitterende voorbeeld van
" edelmoedigheid na.

" U zult me vragen en hoe lang zullen wij deze weldadigheidswer-
" ken nog moeten steunen? Tot wanneer? Mijn beste weldoeners, zolang er
" zielen gered moeten worden, totdat deze arme jongens niet meer zullen om-
" ringd zijn door lagen en listen, totdat ze aan de poorten van de
" eeuwigheid zullen gekomen zijn en in het Paradijs zijn binnengegaan,
" waar ze eerst veilig zullen zijn voor de strikken die de vijand hun
" spant. Ik zou u vandaag kunnen spreken over de Missies van onze Sale-
" sianen die over de hele wereld en vooral in Amerika verspreid zijn, ik
" zou u kunnen spreken over hun zwaar werk, over hun noden, over het
" goede dat ze bewerken maar ik beperk mij echter u te spreken over de
" kerk en het jongenstehuis van het Heilig Hart van Jezus te Rome. De
" protestanten hebben te Rome scholen en tempels geopend om de christe-
" nen en vooral de onbemiddelde jeugd te verleiden. Paus Leo XIII, zeer
" bedroefd over deze grote ramp, liet aan Don Bosco zeggen dat het nood-
" zakelijk was de eer van de katholieke godsdienst te redden, een dam op
" te werpen tegen de verspreiding van de ketterij en het bederf van de
" jeugd. Op welke manier? Door het oprichten van de reeds vernoemde
" kerk van het Heilig Hart van Jezus en een groot tehuis om de jongens
" die in gevaar verkeren bijeen te brengen. - Heilige Vader, heb ik hem
" geantwoord, graag zal ik mij aan dit werk zetten maar ik heb geen
" geld. - En dat heb ik ook niet, zei mij de Opperherder. Wend u dus tot
" de gelovigen en zeg hun dat de Heilige Vader aan allen de kerk van
" het Heilig Hart aanbeveelt en dat de Heer allen die dit mooie werk
" zullen helpen in hun tijdelijke en geestelijke zaken zal zegenen. -
" Dat is het, beminde christenen, waarom ik elders en hier op zoek ben
" naar hulpmiddelen en waarom men nu een geldinzameling in deze kerk zal
" houden. Het gaat er om het liefderijke hart van onze Zaligmaker te
" eren. Het Heilig Hart van Jezus is de bron van alle zegeningen, van
" alle genaden. Wij allen hebben deze genaden nodig. Wanneer u dus een
" gift zult doen ter ere van het Heilig Hart, moet u tegelijkertijd die
" genade vragen die u speciaal nodig hebt voor uw ziel of voor uw

" lichaam, voor uw ouders of voor uw kinderen, voor uwe stoffelijke belan-
" gen of voor het verkrijgen van een intellectueel of moreel goed. U kunt
" er zeker van zijn dat u zult verkrijgen wat u vraagt, omdat God zich
" in edelmoedigheid niet laat overtreffen, wanneer wat u vraagt geen be-
" letsel is voor uw geestelijk goed. Een andere reden om bij te dragen
" is de persoon van hem, die uw aalmoes vraagt in de naam van het Hei-
" lig Hart. Wie uw aalmoes vraagt is de Opperherder zelf, onze Vader,
" de plaatsvervanger van Jezus Christus. De Heilige Vader vraagt dat u
" er voor zou zorgen twee zaken op speciale wij-ze te begunstigen, nl.
" dit werk van het Oratorio te La Spezia en het werk van de kerk van het
" Heilig Hart van Jezus te Rome. Wat doet de heilige Vader van zijn kant,
" wat belooft hij? Hij staat met de handen ten hemel opgeheven, hij bidt
" voor u, hij zegent u en iedere dag denkt hij aan u in de heilige mis.
" Zijn tussenkomst is zeer machtig door het gezag waarmee hij bekleed is,
" door de liefde waardoor hij de uitverkorene is van het Heilig Hart van
" Jezus. Hij spreekt in de naam van het Bloed van onze Zaligmaker en wij
" zouden niet luisteren? Hij nodigt ons uit in naam van het heil van zo-
" vele onsterfelijke zielen en wij zouden weerbarstig blijven? Hij vraagt
" hulp aan zijn zonen voor hun broeders en wij zouden ze weigeren? Zeker
" niet. U zult ongetwijfeld aan de plaatsvervanger van Jezus Christus en
" aan uw karakter van katho-lieke christenen dit onrecht niet aandoen.

" Misschien zal iemand zeggen: - En waar zal ik dit geld vandaan
" moeten halen? Mijn inkomen is niet groot, de tijden zijn moeilijk, de
" zaken zijn niet bloeiend. Laat me toe u in volle vrijheid toe te spre-
" ken. Wanneer wij een gril willen voldoen, ons wat vermaken, in bepaal-
" de omstandigheden een mooi figuur slaan in de maatschappij dan weten we
" toch geld te vinden, Zouden we dan geen penning gunnen aan Jezus
" Christus, terwijl alles wat wij bezitten van Hem komt en die onze gift
" ook in deze wereld kan verhondevoudigen?

" Anderen zullen zeggen: - Er zijn er zovelen die een aalmoes vra-
" gen voor goede werken die zo verscheiden en veelvuldig zijn! Er zijn er
" teveel. Dat antwoord, mijne dierbaren, is niet het antwoord van een
" christen. U zegt: alle goede werken kan ik niet steunen en ik vraag u in
" vertrouwen steunt u er dan ten minste één? Ik geloof dat zij die schreeu-
" wen dat er teveel zijn, geen enkel werk steunen. Herinner u toch dat
" aalmoezen geven een verplichting is. Indien men geen geld heeft kan men
" klederen geven, eetwaren, kan men op zoek gaan naar anderen om ze aan
" te moedigen dit te doen, Indien we volstrekt niets kunnen geven dan
" blijft het algemene middel mogelijk, nl. het gebed. Laten we bidden
" opdat de heilige Vader getroost en gesterkt zou worden in zijn zwaar
" ambt van de Kerk te besturen, laten we bidden voor de arbeiders voor
" het Evangelie, opdat de Heer hun gezondheid, kracht, deugd, geldmid-
" delen, medewerking, succes in hun zending zou schenken, laten we bid-
" den voor de afgedwaalden, opdat zij zich zouden bekeren, en voor de
" rechtvaardigen, opdat ze zouden volharden. Dit is een aalmoes die niet
" door allen geschonken wordt.

" Een ander probeert zich af te maken van het aalmoezen geven met te
" zeggen: - Ik zou een aalmoes kunnen geven maar ik wens iets weg te
" leggen voor mijn toekomstige behoeften. Er kunnen jaren komen waarin
" de akkers weinig zullen opbrengen, waarin de zaken minder goed zullen
" gaan, ik kan failliet gaan of andere teenslagen krijgen. Daarom moet
" ik aan de toekomst denken en wat opzij leggen. - Jammer genoeg is
" wat men vooruitzien noemt enkel maar een gemis aan vertrouwen in de
" goddelijke Voorzienigheid.

" Men houdt vandaag besparingen, men houdt er morgen; bij wat men het vo-
" rig jaar heeft uitgespaard, voegt men wat men het volgend jaar uitspaart.
" In het hart groeit de liefde voor het geld en de geest van gierigheid.
" Met het aangroeien van zijn fortuin wordt het hart steeds harder voor
" de arme mensen en langzamerhand wordt een christen door zijn eigen geld
" naar de hel toetrokken. De bedachtzame christenen stapelen geen geld
" op voor de tijd die als een bliksemschicht vooruit schiet, geld dat
" men terecht het geld van de dood mag noemen. De bedachtzame christe-
" nen brengen door hun goede werken het geld van het leven naar de
" eeuwigheid. Sint-Laurentius was de bewaarder van de schatten van de
" Romeinse Kerk. De heidense prefect wilde deze rijkdommen hebben, riep
" de heilige diaken bij zich en beval hem al zijn goud en zilver en
" edelstenen te overhandigen. Sint-Laurentius beloofde hem dat hij dit
" zou doen en vroeg enkele dagen tijd om ze te verzamelen. De prefect
" stemde er in toe met de zekerheid dat hij weldra de begeerde prooi
" zou bezitten, maar Laurentius deelde aan de armen het bedrag uit dat
" de verkoop van de schat had opgebracht. Hij verzamelde een grote me-
" nigte van deze arme mensen in het atrium van de prefect, Laurentius
" bood zich bij hem aan en nodigde hem uit naar beneden in het atrium te
" komen opdat hij zou zien dat hij zijn belofte gehouden had. Toen de
" prefect eerst deze grote menigte van arme mensen zag, vroeg hij ver-
" baasd aan Laurentius waarom hij al die mensen daar samengebracht had.
" Zij zijn, zei de heilige, de schatten van de Kerk, deze armen, en ik
" stel ze u voor, zoals ik u beloofd heb. De prefect die meende dat men
" hem voor de gek hield viel woedend uit: - Het goud en het zilver heb
" ik u gevraagd. Waar hebt u ze verborgen? - En de heilige antwoordde
" hem: Facultates Ecclesiae, quas requiris, in caelestes thesauros
" manus pauperum de portaverunt. De rijkdommen van de Kerk waarop u
" aast werden tot hemelse schatten verwerkt door de handen van de ar-
" men. Ja, mijne dierbaren. De handen van de armen dragen onze aalmoe-
" zen naar het paradijs. Aan de armen onze penning gunnen is hen in de
" handen van Jezus Christus geven. Onze goddelijke Zaligmaker heeft
" verklaard dat Hij op het laatste oordeel zijn vonnis vooral zal uit-
" spreken naargelang wij al of niet een meelijdend hart zullen gehad heb-
" ben voor de berooiden en zal dan openlijk ten aanhore van de hele we-
" reld zeggen: - Wat gij aan de minste van hen gedaan hebt, dat hebt
" gij aan mij gedaan.- Wilt u uw geld niet naar het graf dragen, niet
" naar de verdoemenis, niet naar de eeuwigheid van de hel, maar naar de
" eeuwigheid van het paradijs? Schenk dan aalmoezen aan de armen, voor-
" al wanneer het er om gaat mee te helpen aan het heil van hun zielen.
" Kijk maar eens na hoeveel arme jongens er niet in de wereld verraden
" en bedrogen worden en zonder godsdienstige opvoeding in de ondeugden
" vervallen en verloren gaan. Zoudt u dan lijdzaam kunnen toezien bij
" zulk een hartverscheurend tafereel? Let er op dat Christus tot de
" versteende harten zegt: U hebt niet getracht de zielen te redden met
" de middelen die ik zelf u geschonken heb en daarom zal uw geld tot uw
" verdoemenis strekken. Laten we dus trachten onze echte belangen te
" behartigen. Laten we aan Jezus Christus geven en alles wat wij zullen
" geven zal ons met een woekerwinst worden teruggeschonken in de tijd
" en in de eeuwigheid omdat de bank van ons Heer nooit failliet gaat.
" Ik heb tot u als tot broeders gesproken en daarom vraag ik u mij
" mijn openhartigheid te willen vergeven. Ik ga naar Rome en ik zal mee-
" nemen wat u mij geeft om het te gebruiken bij de opbouw van de kerk en
" het jongenstehuis van het Heilig Hart. Ik zal aan de Opperherder over u

" spreken. Hij houdt veel van de bevolking van La Spezia. Dit bewijst
" dit Oratorio dat hij boven zijn krachten helpt. Ik zal hem zijn zegen
" vragen voor u, voor uw families en voor uw belangen.
" Van mijn kant zal ik niet verzuimen iedere ochtend speciaal
" voor u te bidden en u zult zo goed willen zijn ook voor mij te bidden.
" Aldus zullen wij, dank zij de beoefening van de werkzame liefdadigheid
" en van het gebed, de gegronde hoop hebben eens allen samen in het para-
" dijs te zijn.

Zijn gehoor bestond hoofdzakelijk uit arbeiders want op dat uur waren de heren aan hun diner. Toch was de opbrengst van de collecte vrij aanzienlijk. Er was zelfs een gouden ring bij.

Onder de bezoekers te La Spezia was ook de schoolinspecteur. Don Bosco herkende in hem een vroegere catechist van het Oratorio van Turijn, Carlo Alvano Bonino. Sinds dertig jaar had hij hem niet meer gezien. Hij wenste Don Bosco geluk met het goede, dat hij te La Spezia verricht had en vertelde een anekdote, waarvan hij in 1850 getuige geweest was. Een huisvader uit Savoye, die uit liefde voor het geld te Turijn protestant geworden was (daarmee wordt vaak geloofsafval betaald) wilde dat zijn echtgenote en zijn zoon zouden doen zoals hij. Hij slaagde daarin echter niet omdat de vrouw voet bij stuk hield en haar zoon tje dit ook liet doen. Op een nacht had de jongen een droom. Het scheen hem toe dat hij meegesleurd werd naar de kerk van de protestanten en dat terwijl hij te keer ging om zich tegen dit geweld te verzetten hij bevrijd werd door een priester die hem meevoerde. Daags nadien vertelde hij de droom aan zijn moeder, die alles deed wat ze kon om hem in een of ander instituut in veiligheid te brengen. Iemand raadde haar aan hem door Don Bosco te laten opnemen in het Oratorio van Valdocco. Ze begaf er zich met de jongen naartoe op een zondagochtend en toen ze hoorde dat er een mis gecelebreerd werd, ging ze de kerk binnen. Juist kwam Don Bosco buiten om de mis te gaan opdragen. De inspecteur die toen de catechist was, zat naast het kind. Zodra dit de celebrant zag riep het uit: C'est lui-même, c'est lui-même! Omdat de kleine voortging met roepen en de moeder weende, bracht de catechist hen naar de sacristie, waar hij de droom en al het overige vernam. Pas had Don Bosco zijn mis gelezen en was hij in de sacristie teruggekeerd of het kind liep op hem toe en zei hem met gevouwen handen: - Pater, red mij! - Don Bosco aanvaardde zonder meer de kleine Savoyard en behield hem verscheidene jaren in het Oratorio.

Het is wel eigenaardig dat men ook na vijftig jaren op vandaag dit feit nog vertelt. Overal waar men gaat treft men zeer vaak personen aan die een of ander interessant nieuws over Don Bosco te vertellen hebben.

De gelukwensen van de schoolinspecteur voor het goede door de Salesianen te La Spezia bewerkt waren rechtvaardig verdiend. Het huis had werkelijk het doel bereikt door Don Bosco gesteld bij zijn stichting, nl. de triomfantelijke opkomst van de protestanten in de stad te stuiten. Het gedrag van hun dominee had ook wel tot de minachting door het publiek bijgedragen. Het was een afvallige diaken die met een kloosterzuster gehuwd was. Naar het zeggen van de inspecteur waren er de vorige jaren omstreeks achthonderd jongens geweest die naar de scholen van de ketters gingen, terwijl er in het jaar 1884 nog slechts 17 waren. De scholen van de Salesianen hadden ze ontvolkt.

Op Paasmaandag vertrok Don Bosco zeer vroeg in de richting van Rome.

H O O F D S T U K   I I I

EEN MAAND TE ROME - DE KERK VAN HET
HEILIG HART EN EEN PAUSELIJKE AUDIENTIE - EEN DROOM
OVER HET VERLEDEN EN OVER HET HEDEN VAN HET ORATORIO -
TERUGKEER OVER FLORENTIE EN BOLOGNA

Menselijke voorzichtigheid raadde aan dat Don Bosco de inspanning na de vermoeden van de reis in Frankrijk niet al te ver zou drijven, en zich een periode van rust zou gunnen, maar de naastenliefde die non quaerit quae sua sunt weet aan het offer geen grenzen te stellen. De noodzakelijkheid nieuwe geldmiddelen te zoeken om de werken aan de kerk en aan het Tehuis te Rome voort te zetten alsook het dringende karakter van het verkrijgen van de privileges, die, vooraleer hij uit deze wereld zou vertrekken, de organisatie van de Sociëteit zouden voltooien, waren bij hem, zoals we gezien hebben, van veel meer waarde dan enig andere persoonlijke consideratie. Daarom begaf hij zich op weg naar de eeuwige stad. In dit hoofdstuk zullen wij niets zeggen over zijn tweede doel omdat het ons meer opportuun lijkt er apart over te handelen. We zullen ons dus bezig houden met zijn eerste doel en met de verschillende omstandigheden waarmee zijn reis, zijn verblijf en zijn terugkeer gepaard gingen.

Sinds 1851 had een lange ervaring hem geleerd dat voor het stimuleren van de kleine en de openbare weldadigheid de loterijen het middel waren "dat het best aan de tijd aangepast was en het meest geschikt om in de behoeften te voorzien."(1) Daarom was hij een grote organisator van loterijen. Van 1882 af had hij besloten er een in te richten ten voordele van de kerk van het Heilig Hart, maar in Rome werd hij niet geholpen zoals hij dit had gewild. Op 26 februari 1884 beklagt hij er zich erg over bij het Hoofdkapittel. - Wegens de traagheid van hen die ermee belast zijn te Rome, zei hij, is deze loterij voor mij een voortdurende kwelling. Indien de ijveraars daar eens ernstig mee bezig waren, dacht hij de zaken door zijn aanwezigheid op gang te kunnen brengen zodat het zeker de waarde van honderdduizend biljetten zou opbrengen.

Hij kwam op dit onderwerp terug op de vergadering van het Kapittel van 28 februari en zei daarbij: - Ik denk eraan aan onze algemene Procurator in dezer

---

(1) Omzendbrief van 30 januari 1862.

voege te schrijven: - zet al het andere uit je hoofd en tracht aan geld te komen, want wij kunnen er niet meer in voorzien. Als je geld wil hebben bevorder dan de loterij. Kom de moeilijkheden te boven, maak gebruik van de steun van afgevaardigde Sanguinetti, pas je aan, maar begin ermee. De Voorzienigheid heeft ons de weg gebaad en heeft ons het middel van de loterij in handen gegeven. Waarom zouden wij andere wegen dan die van de Voorzienigheid zoeken? - Er viel geen tijd te verliezen. Omdat er over een maand een kolossale loterij zou geopend worden ter waarde van verscheidene miljoenen ten voordele van de tentoonstelling van Turijn, zou de regering wel moeilijk de Salesiaanse loterij hebben goedgekeurd. Daarom beval Don Bosco aan Don Bonetti: "Schrijf een brief aan Don Dalmazzo volgens de gedachten die ik u thans heb uiteengezet, zeg dat ik wegens mijn ziekte bijna niet meer op mijn benen kan staan en dat het toch nodig was dat ik naar Frankrijk ging om bijstand voor onze werken te verkrijgen. - Als er maar een persoon was waarin hij vertrouwen kon stellen en die bekwaam was de giften te ordenen en te nummeren, de catalogus met de namen van de schenkers te laten drukken, ze aan te bieden binnen de kortst mogelijke tijd aan de overheden en de boekjes met biljetten klaar te maken, nam hij op zich ze te verspreiden, ook wanneer er driehonderdduizend waren die hij hoopte in enkele dagen te plaatsen.

De gedachte aan de loterij had hem ook in Frankrijk bezig gehouden. Op 19 maart schreef hij inderdaad vanuit Marseille aan Don Dalmazzo:

" Beste Don Dalmazzo,
"
" Indien je het zelf niet kunt, zorg er dan voor dat er mij ge-
" schreven wordt maar in positieve zin. Kan ik in de maand april aan-
" staande of in de eerste helft van mei met graaf Colle komen om de
" eerste steen voor ons tehuis te leggen? Hij zal een gift van vijftig-
" duizend franken bij zich hebben.
" Zijn er moeilijkheden met de loterij, of zoek je een andere weg
" om weldadigheid te kunnen doen? Het zijn op dit ogenblik voor ons
" twee zaken van het grootste belang.
" Don Sala heeft mij een brief geschreven die mij ja noch neen
" zegt. Dat is niet voldoende om aan centen te komen.
" Moge God ons allen zegenen en geloof me in Jezus Christus te zijn
"
" je toegenegen vriend,
" Priester Giov. Bosco.
" Marseille, 19 maart 1884.

Het is juist dat hij in Frankrijk 250.000 fr. ingezameld had, maar het is ook juist dat de uitgaven waarvoor hij stond enorm waren. Nu de kerk van het Heilig Hart een groot deel van de giften opslokte, was het noodzakelijk andere schulden onbetaald te laten en er nog andere te maken. Niet alleen bleef dit bedrag niet in zijn handen, maar het kwam er niet eens omdat hij telkens wanneer hij enkele duizenden had, deze uitgaf waar de nood het hoogste was. Daarom zou de toelating een loterij te houden een mooie zaak geweest zijn.

Over de zaak van de loterij had men te Rome een conferentie van adellijke

dames gehouden ten huize van gravin della Somaglia, ten einde vooral de wegen te bestuderen waarlangs men de toestemming van de Prefect zou kunnen verkrijgen. Einde februari had men al ongeveer 1.500 prijzen waarvan vele een grote waarde hadden. Brave heren, kantoorchefs in de ministeries, verleenden hun werk bij de voorbereidingen.

Intussen ging het werk voor de kerk vooruit en samen met het werk klommen natuurlijk ook de schulden op. Het priesterkoor of de absis waren reeds zover gevorderd dat ze voor de cultus konden geopend worden. Ze werden inderdaad ingewijd door de nieuwe kardinaal vicaris Parocchi op 23 maart, de vierde zondag van de vasten. Een brief uit Rome gepubliceerd in de Unità Cattolica van 26 maart, zegt eerst dat de gelovigen talrijk naar de gewijde plechtigheid gekomen waren en gaat dan verder: "Van alle kanten stijgen lofuitingen op aan deze apostel van de liefdadigheid die de Eerwaarde Heer Don Bosco is. Vertrouwend op de Voorzienigheid heeft hij moedig deze gedurfde onderneming aangevat. Ze zal een mooie parel van Rome zijn tot geestelijk nut voor een bevolking die tot heden toe ver van een kerk woonde en aan wie het aan iedere gierfelijkheid ontbrak voor het beoefenen van haar christelijk geloof. Buitendien wordt deze bevolking belaagd door de protestanten die onder de bescherming van de zeer Italiaanse regering daar hun tenten hebben geplant." Nadat zijn eminentie in zijn toespraak uiting had gegeven aan zijn persoonlijke vreugde omdat samen met het bouwen van huizen, nu ook kon worden overgegaan tot het oprichten van een mooie kerk waar de nieuwe bewoners zich in gebed konden verenigen, had hij woorden van lof voor Don Bosco, de gezant van God en voor de Salesianen, zijn navolgers en volgelingen, terwijl hij iedereen aanspoorde zo goed als ze dit konden doen bij te dragen tot het voltooiën van het gewijde gebouw.(1)

Zover stonden de zaken toen Don Bosco op 14 april te Rome aankwam. De jongens van het Oratorio onthaalden hem in hun huis op feestelijke wijze. In zijn dankwoordje beloofde hij ze een vieruurtje op de dag en de manier die door de Oversten zou worden aangeduid. Hij spoorde ze aan voor hem een communie op te dragen op een zondag die bekendgemaakt zou worden en hij gaf ze de verzekering dat hij voor hen en voor hun families zou bidden.

Het zien van deze jongens deed hem denken aan de jongens van Valdocco. Daarom liet hij schrijven dat hij hun een gelukkig Paasfeest toewenste dat heel hun leven zou duren. Dat het alleluia in daden en woorden de hoogzang van dit sterfelijk leven mocht zijn opdat allen zouden verdienen het in eeuwigheid in het Paradijs te mogen zingen. Wee hun die daar zouden ontbreken! Intussen moesten ze voor hem blijven bidden en vaak denken aan het grote geluk dat ze op zulk een bijzondere manier zonen van de Madonna waren.(2) Don Rua maakte deze wensen en aanbevelingen over in een "avondwoordje".

Een week nadien dacht hij speciaal aan de leerlingen van de vierde en de vijfde klas van het gymnasium en schreef hij aan Don Febraro, de studieleider

---

(1) Voce della Verità, nr. 70 van 1884.

(2) Brief van Don Lemoyne aan Don Rua, Rome, 16 april 1884.

van het Oratorio.(1) Don Bosco drukte de wens uit dat iedereen hem een briefje zou schrijven om hem in vertrouwen te zeggen tot welke staat hij meende geroepen te zijn, nl. tot de geestelijke of tot de wereldlijke staat. Wie naar de geestelijke staat verlangde moest hem zeggen of hij zich wilde voorbereiden op zijn intrede in het Seminarie ofwel of hij voorgoed met de wereld wilde breken en zich volledig wijden aan een teruggetrokken leven, zoals dat van de Salesianen. Iedereen diende echter uit te gaan van het beginsel dat hij die staat moest kiezen die hem het best scheen voor de redding van zijn eigen ziel.(2)

De jongens schreven individueel of per groep aan hun goede Vader. Op 26 april lieten de misdienaars hem weten dat ze een reeks van communies voor hem zouden opdragen. Don Bosco gelastte Don Lemoyne met het antwoord. Hij beval allen en iedereen in het bijzonder aan leliën te zijn voor het hart van Jezus. Hij legde daarbij uit dat de lelie blank is en dus de zuiverheid betekent, dat de lelie een goede geur heeft en dus het goede voorbeeld geeft, dat men de lelie goed dient te bewaren want dat ze anders dadelijk verwelkt. Daarom is er versterking nodig.

Dit was zijn ontspanning bij de moeilijke stappen die hij deed voor de privileges en voor de loterij. Om de loterij goed voor te bereiden riep hij coadjuteur Giuseppe Buzzetti naar Rome. Die dagen was Don Rua naar Toulon gegaan om er van graaf Colle de beloofde 150.000 franken in ontvangst te nemen. Hiervan gaf Buzzetti een gedeelte, nl. 67.000 aan Don Bosco, een bedrag dat in een oogwenk verdwenen was. Zijn grootste verwachtingen had hij toen op de loterij gesteld. De grote en talrijke prijzen waren tentoongesteld in de pastorie. Buzzetti stelde er de lijst van samen en overhandigde ze aan de koninklijke Prefect.

Een wet van 1883 op de loterijen stond er de machtiging enkel van toe aan de wettelijk bestaande of goedgekeurde organismen of aan een werk dat niet goedgekeurd was maar waaraan een wettelijk organisme zijn naam wilde verlenen. In ons geval konden enkel twee morele lichamen met nut hun handtekening verlenen, nl. het Stadsbestuur of de Openbare Onderstand, omdat het op te richten jongenstehuis een weldadigheidswerk was. Aan het gemeentebestuur vroeg men zijn goede diensten te willen verlenen. Koning Umberto tot wie het verzoek daartoe gericht was door een persoon die met de Salesianen bevriend was en dit buiten hun weten om, stuurde aan het gemeentebestuur een warme aanbeveling opdat ze de aanvraag goed zouden onthalen. Het is waar dat alle leden van het gemeentebestuur min of meer katholiek waren, maar sommigen uit vrees dat men ze klerikalen zou noemen, anderen wegens stelselmatig verzet tegen de koning gaven een afwijzend antwoord. Over deze zaak werd echter alleen mondeling gehandeld en men had de moed niet er rekenschap van te geven in de verslagen van de zitting. Het publiek wist er natuurlijk niets van omdat er in de Raad geen melding van gemaakt werd.(3) Men dient trouwens te noteren dat in de petitie de naam van Don Dalmazzo en niet die

---

(1) Wij bezitten er de tekst niet van, maar wij kennen de inhoud voldoende dank zij de nota's van Don Lemoyne. Don Bosco had deze brief aangekondigd toen hij op 10 april vanuit La Spezia aan Don Rua schreef: "Don Bosco zegt dat hij een antwoord schuldig is aan Don Febbraro, maar dat hij zelf in de eerste persoon zal antwoorden."

(2) Om meer dan een reden is het antwoord van de arme Don Febbraro op deze brief van Don Bosco merkwaardig (Document 7, volume 17).

(3) De pers kreeg er dan toch lucht van want de Capitale van 28 april vroeg in een venijnig artikel dat de gemeenteraad op zijn hoede zou zijn en de loterij niet zou begunstigen.

Don Bosco vermeld werd.

Het andere zedelijk lichaam werd voorgezeten door Prins Pallavicini, aan wie Don Bosco toen zijn verzoek richtte maar hij liep een weigering op. "En zeggen dat het allemaal katholieken zijn!" riep Don Lemoyne uit in zijn brief aan Don Rua. Dan ging hij verder: "Hieruit mag men besluiten dat dit huis van Rome het werk van God zal zijn (...). Misschien zullen ditmaal zoals de andere malen de kinderen van de duisternis ons de hulp geven die ons geweigerd wordt door de kinderen van het licht." (1) Bij de oude Romeinen woog nog steeds de afkeer tegen de boerse (2) invallers het zwaarst.

Ondanks deze weigeringen en ofschoon het erop leek dat de onderhandelingen van lange duur zouden zijn, gaf Don Bosco zich niet gewonnen maar wou dat het werk voor de loterij zou doorgaan. Het verschillend verzet echter waartegen hij diende te strijden, tastten zijn geestkracht wel niet aan maar hadden toch hun invloed op zijn fysische gesteldheid en veroorzaakten stoornissen in zijn gezondheid. Don Lemoyne gaf daarbij als zijn commentaar:(3) "Het ziet er werkelijk naar uit of de duivel overal de weg wil afsluiten. Don Bosco berust er echter volledig in en houdt het bed niet."

In april of mei ontmoetten drie Salesianen van Valdocco die terugkwamen van biechthoren in de Generale, in de Viale di Stupinigi, kardinaal Alimonda. Zodra hij ze zag vroeg hij hun: En waar is nu mijn beste Don Giovanni? - Toen hij vernam dat hij zich te Rome bevond, vroeg hij hoe het met hem was. Ze antwoordden hem dat hij volgens de laatste berichten wat beter was. Oh! ja, wat beter! - hernam Zijne Eminentie. Dat "wat beter" staat me niet aan. Ik zou willen dat het zeer goed met hem was. Hij is oud en waarom hem zo hard laten werken? Wanneer de kinderen zien dat hun vader zich op gevorderde leeftijd bevindt en zwak is, zeggen ze hem: "Vader, rust nu, laat ons nu werken."

- "We zouden dat heel graag doen", antwoordden zij hem, "maar Don Bosco wil niet gehoorzamen."

- "Welnu, wanneer u het hem in mijn naam beveelt, zal hij dan gehoorzamen?"

- "We geloven dat hij het niet gemakkelijk zal doen. In alles zou hij u gehoorzamen maar daarin zou hij het misschien wagen ongehoorzaam te zijn."

- "Jawel, Don Giovanni wil niet op aarde, maar in de hemel rusten. Laten we dan tot de Heer bidden dat hij hem nog vele jaren zou bewaren, en ook ons zou helpen opdat wij veel goed zouden kunnen doen.(4)

Voor de loterij kwam er een glimp van hoop op de eerste van de maand. Gravin della Somaglia, hofdame van Koningin Margherita, beloofde dat zij zelf burgemeester Torlonia zou verzoeken in zijn naam de loterij te laten plaatshebben en de machtiging

---

(1) Brief van 28 april 1884.

(2) Cfr. Volume XII, blz. 145.

(3) Brief van 28 april 1884.

(4) Brief van Don Canepa aan Don Lemoyne, Turijn 4 mei 1884.

hiertoe te vragen aan de Prefect van Rome. De adellijke dame leidde het Comité van dames dat opgericht was voor de bouw van het tehuis.

Tijdens zijn vorige bezoeken aan Rome had Don Bosco zeer vele personen bezocht maar in 1884 diende hij zeer vaak zijn bezoeken te beperken, hetzij omdat hij zo moeilijk kon lopen, hetzij omdat er zich moeilijkheden voordeden. Op 17 april bracht hij een bezoek aan kardinaal Consolini, die tegenover de Salesiaanse Congregatie zeer welwillend stond. Hij toonde zich uiterst tevreden hem terug te zien en was bereid hem te helpen. Hij was zelfs zo goed hem enkele dagen erna een tegenbezoek te brengen. Op 18 april ging hij naar kardinaal-staatssecretaris Lodovico Jacobini, die beloofde voor hem alles te doen wat mogelijk was. Op 25 april begaf hij zich samen met Don Dalmazzo naar kardinaal Parocchi, plaatsvervanger van Zijne Heiligheid.

Hij zelf legde dus zeer weinige bezoeken af maar hij ontving vele bezoekers, individueel of in groep. Bij hem kwamen op bezoek Pater Carrie van de Congregatie van de Heilige Geest, Overste van de missie van Kongo met de titel van apostolisch pro-prefect; Mgr. Gandolfi, de vroegere bisschop van Civitavecchia; een vertegenwoordiger van de bisschop van Santiago van Chili, die om Salesianen voor deze republiek vroeg; Mgr. Kirby, de rector van het Iers College en samen met hem aartsbisschop Domenico Jacobini, secretaris van de Propaganda, die met hem aan tafel aanzaten; (1) Mgr. Rota, voormalige bisschop van Guastalia en nadien van Mantua en op dat ogenblik titelvoerend aartsbisschop van Cartagena. (2) Kardinaal Consolini kwam nog eens terug en ook kardinaal Nina kwam op bezoek. Kardinaal Buonoparte, die per rijtuig voorbij de deur van het huis kwam en die wegens een gebrek of ziekte niet kon uitstappen, stuurde Don Bosco zijn visitekaartje.

Nu en dan meldden zich eveneens hele groepen van jonge geestelijken bij hem aan maar de toeloop van vrome personen hield nooit op. Hij had erop gehoopt te Rome wat rust te kunnen genieten omdat hij voelde dat hij deze hard nodig had maar daarentegen liet men hem soms slechts een paar ogenblikken met rust van acht uur 's ochtends af tot zeven uur 's avonds. Opdat hij na het diner

---

(1) Hij zelf ging de andere keren altijd zelf dineren bij Mgr. Kirby. Hoe werd Don Bosco in het Iers College bemind en vereerd. Maar ook het Engels College kende en achtte hem zo zeer zelfs dat men daar een mooi oud gebruik opnieuw invoerde. In de tijd van Sint-Filippus Neri plachten de Engelse priesters die gewijd waren in de eeuwige stad, alvorens naar hun vaderland terug te keren, de zegen te vragen aan de Apostel van Rome over hun priesterlijk en missionair apostolaat in Engeland. Wanneer de heilige hen te Rome op hun weg naar school ontmoette begroette hij ze met de woorden: Salvete, flores Martyrum. Welnu, sinds verscheidene jaren, van het ogenblik af dat zich in het college het gerucht verspreidde dat Don Bosco een heilige was, haastten ze zich voor hetzelfde doel naar hem toe te gaan ofwel te Rome ofwel op hun doortocht te Turijn. Deze genegenheid voor Don Bosco was voor verscheidene Ieren of Engelsen de kiem van hun roeping tot het Salesiaanse leven, nog bij het leven van de stichter. (zie vol. XVI - document 9). E.H. James Rowan, student in dat College was door de overste ontslagen wegens zijn zwakke gezondheid. De algemene mening was dat zijn dagen geteld waren. Hij keerde dus terug naar Engeland, overtuigd van het feit dat hij voor altijd aan zijn studies en aan het priesterschap zou moeten verzaken. Alvorens echter Rome te verlaten schreef hij aan Don Bosco die hem antwoordde met een brief die hem zeer gerust stelde. Toen hij terug in zijn vaderland was, hoestte hij niet meer en was hij nadien nooit meer ziek. Hij kon dan ook zijn studies daar hervatten, werd priester en werd de ijverige pastoor van de parochie van de Heilige Martelaren te Manchester. In het centrum van deze stad bouwde hij een prachtige kerk met erbij behorende scholen terwijl hij onvermoeid werkte tot in het jaar dat zijn dood voorafging. Hij stierf in het jaar 1935. Dit werd in het openbaar verklaard (vervolg op blz. 50)

een uurtje alleen zou kunnen blijven was het noodzakelijk aan de portier strenge bevelen te geven, iemand de wacht te laten betrekken in de voorkamer en zijn kamer op slot te doen wanneer hij er zich bevond. En toch waren alle voorzorgsmaatregelen nutteloos en moesten ze wijken bij de aankomst van eminente personen en grote weldoeners die aalmoezen brachten. "De offers die Don Bosco voor de Congregatie brengt", schreef Don Lemoynes, "kunnen niet afgemeten worden."

Eens ontving hij het bezoek van de jonge priester van Catania, Don Nicotra, studiegenoot van de toekomstige Benedictus XV in het Capranica-college. Hij kwam namens zijn aartsbisschop om te vragen dat Salesianen naar deze stad gestuurd zouden worden. Don Bosco rechtvaardigde zijn talmen door aan te voeren dat hij personeel te kort had, maar, omdat de andere aandrang, nodigde hij hem ten slotte met veel gratie uit de zaak te vergemakkelijken door zelf Salesiaan te worden. De zoon van Sicilië die een heel andere weg bewandelde, glimlachte eens fijntjes. - "Ik heb het begrepen", zei Don Bosco hem - "u hebt hogere betrachtingen. Welnu, u moogt weten dat u grote eer te beurt zal vallen, dat u veel zult te lijden hebben maar dat u niet zult geraken waar u hoopt te komen." Toen dan zijn verheven medeleerling zich hem herinnerde en hem tot Apostolische Nuntius in Portugal benoemde waren zij, die op de hoogte waren van het feit, onder meer Mgr. Cicognani, toen Nuntius in Peru, er vlug bij om te zeggen dat Don Bosco ditmaal niet juist geraden had omdat Mgr. Nicotra nu zich op de weg bevond die naar het Purper voerde.(1)

Deze nuntiatuur was echter voor de Prelaat een oorzaak van ernstige onaangenaamheden tot hij teruggeroepen werd en zijn leven in vergetelheid eindigde.

Er kwamen bij hem zieken om zich te laten zegenen of ze stuurden hem zaken en paternosters opdat hij ze zou aanraken. Niet weinig Romeinen vroegen te worden ontvangen, maar de Fransen die gedurende de Paastijd gewoonlijk zeer talrijk zijn te Rome, waren altijd in de meerderheid. Van de eerste dagen af stroomden ze toe. Iedere ochtend vulden ze het gedeelte van de kerk dat voorlopig aan de cultus gewijd was om zijn mis bij te wonen en hem hun opwachting te gaan maken in de sacristie waar iedereen hem wou spreken en waar hij uren aan een stuk werd opgehouden. Wanneer hij zich dan naar zijn kamer begaf, was zijn voorkamer propvol. Doorgaans schonken ze hem kleine aalmoezen omdat ze op reis waren maar beloofden hem veel meer te sturen, wanneer zij in hun vaderland terug zouden zijn.

De vroomheid van de Fransen kwam eveneens in eigenaardige handelwijzen tot uiting. Op 22 april 's ochtends brachten sommigen van hen hem drie amicten,

---

Vervolg van blz. 49.

- (1) door zijn bisschop op een diocesane vergadering. Zijn bisschop besloot: "Dit is een van de mirakelen door Don Bosco gedurende zijn leven verricht." Hij had dezelfde verklaring afgelegd in de kathedraal op Paasavond 1934.
- (2) Op 10 november 1884 werd door Leo XIII de aartsbisschoppelijke zetel Cartagena opnieuw opgericht. Mgr. Rota werd toen overgeplaatst naar de titulaire aartsbisschoppelijke zetel van Thebe.
- (3) Mgr. Cicognani hield deze toespraak te Lima, in aanwezigheid van de Salesiaan Don Pedemonte en van andere personen. Nadien herhaalde hij het, maar dan met de nodige rechtzettingen in het Oratorio op 5 september 1934.

opdat Don Bosco ze bij het opdragen van de mis zou gebruiken om ze dan terug te geven en ze naar priesters in Frankrijk te sturen die deze gunst gevraagd hadden. Eens zeiden vijf heren dat ze hun Pasen niet zouden houden, indien hij hun biecht niet wilde horen, zodat hij genoodzaakt was ze tevreden te stellen.

Een zekere mevrouw Berk Meda, maakte haar opwachting bij hem daags voor haar terugkeer naar Frankrijk; ze overhandigde hem een gift en vroeg om zijn zegen. Bij het afscheid vroeg Don Bosco haar:

- "Zult u morgen nog naar de mis komen?"
- "Oh, neen. Ik zal niet kunnen komen omdat ik 's avonds uit Rome moet vertrekken. Ik zal de voormiddag nodig hebben om mijn reis voor te bereiden."

Daags daarna maakte ze in de voormiddag nog eens haar rekeningen op en zag dat haar een bedrag overbleef dat groter was dan ze nodig had zodat het haar speet aan Don Bosco niet meer te hebben gegeven. Door deze gedachte beheerst huurde ze machinaal, ofschoon het uur van de mis reeds voorbij was, een rijtuig en haastte zich bij Don Bosco, die ze gelukkig alleen op zijn kamer aantrof. Pas zag hij haar binnenkomen of hij zei:

- "Ah mevrouw Meda! Ik wist wel dat er iemand zou opdagen."
- "Ik had eigenlijk niet terug moeten komen", antwoordde de dame, "maar alvorens te vertrekken wil ik u nog wat geld brengen."
- "Dit stemt tot nadenken", voegde Don Bosco eraan toe, "want hier kan men van dichtbij het bovennatuurlijke raken. Ik had op dit ogenblik helemaal aan de tegenovergestelde kant van Rome moeten zijn en ik zou u niet terug gezien hebben en u zou mij niet aangetroffen hebben, daar ik een afspraak had met een kardinaal na de mis. Bij het uitgaan echter hield een schuldeiser mij tegen en eiste dat ik een vrij aanzienlijke schuld zou betalen. Ik heb hem alles gegeven wat ik bezat. Hier ziet u mijn ledige portefeuille. Ik had niet eens een enkele lire om een rijtuig te nemen. Dan heb ik gebeden tot Maria, Hulp der Christenen, dat ze mij iemand ter hulp zou sturen en inmiddels ben ik aan het werk gegaan. U ziet dus dat ik u verwachtte en dat ik wist dat u zou komen."(1)

Alsof de audiënties en de zaken nog niet voldoende waren, had hij vele brieven die een antwoord vergden.(2)

Op het einde van de dag was zijn arm hoofd zo vermoeid dat hij er vaak niet meer in slaagde zijn gedachten bij elkaar te houden. Daarom ging hij iedere

---

(1) Brief van de dame aan Don Rua, 1891.

(2) De smeekschriften om eervolle titels te bekomen kwamen overvloedig toe. Begin mei schreef Don Lemoyne aan Don Rua: "Wie ridder of commandeur van het Koninkrijk Italië of van de Paus wil worden, wie de titel van Monseigneur wil verkrijgen of bisschop worden genoemd, wie een neef wil aanbevelen om staatsambtenaar te worden, wie de toelating wil verkrijgen om een huisaltaar te hebben of een kapel in zijn buitenverblijf, die schrijven allemaal naar Don Bosco en al die aanvragen zijn vergezeld van brieven en aanbevelingen van machtige personages." Een brief van een heel andere aard, die hem grote opbeuring bracht ontving hij van zijn beste Pater Mortara.

avond wat buitenlucht inademen op een wandeling van drie kwartier, aan de arm van Don Lemoyne. In die tijd kon men in dat gedeelte van Rome rustig uit wandelen gaan, want er waren weinig gebouwen en het verkeer was er schaars.

De Italiaanse en Franse kranten droegen het meest bij tot de grote toeloop naar Don Bosco. La Croix, bv., kondigde in zijn nummer van 22 april de komst te Rome aan van twee illustere bisschoppen en voegde eraan toe: et de Don Bosco, le grand bienfaiteur des orphelins. De Journal de Rome stelde zich niet tevreden met een dergelijk laconiek bericht. In zijn nummer van 25 april publiceerde de krant niet minder dan een interview van een van zijn medewerkers met Don Bosco. Dit gesprek verdient ten minste samengevat te worden gelezen.

- "Sinds geruime tijd", zei zijn gesprekspartner, "wilde ik mijn hulde betuigen aan de eminente priester, die zulke schitterende diensten aan de katholieke zaak bewijst, maar door dit bezoek wil ik eveneens zijn nieuwsgierigheid bevredigen. Ik vraag me af door welk mirakel u zovele huizen in zo verschillende landen ter wereld hebt kunnen stichten."

- "Ja", antwoordde Don Bosco, "ik heb meer kunnen doen dan ik gehoopt had, maar hoe ik dit heb kunnen doen, weet ik zelf niet eens. Ziehier echter hoe ik voor mezelf de zaak uitleg. De Kerk en vooral de huidige generaties werden door de Paus op bijzondere wijze aan de Heilige Maagd toegewijd. Welnu, de Heilige Maagd, die de noden van onze tijd kent, laat aan hen die haar verknocht zijn de verplichting begrijpen door hun aalmoezen en schenkingen het werk te stichten en te ondersteunen dat dezer dagen het meest noodzakelijk is, nl. de opvoeding van de jeugd. Kijk maar. Eens schreven mijn medebroeders uit Turijn en vroegen voor onze kerk die men hier te Rome aan het bouwen is twintigduizend lire, die ze binnen acht dagen dringend nodig hadden. Op dat ogenblik had ik geen geld. Ik kreeg een idee. Ik legde de brief bij het wijwartervat, richtte een vurig gebed tot de Madonna en ging slapen terwijl ik de zaak in haar handen gaf. 's Ochtends ontvang ik een brief van een persoon die ik niet kende. Hij zei mij bondig samengevat het volgende: Ik had de belofte gedaan aan de Madonna dat, indien ze mij een zekere genade verleende, ik twintigduizend franken zou schenken aan een liefdadig werk. Nu ik deze genade verkregen heb, stel ik dit bedrag te uwer beschikking voor uw werken. Op een andere keer, toen ik in Frankrijk te gast was bij een vriend, ontving ik tegen de avond het bericht dat een van mijn huizen groot gevaar loopt omdat men er niet dadelijk over 70.000 franken kon beschikken. Hierover bezorgd en niet inziende hoe ik daarin dadelijk kon voorzien, nam ik nogmaals mijn toevlucht tot het gebed. Omstreeks tien uur wilde ik naar bed gaan, toen er op de deur geklopt werd. Ik deed open. Een van mijn vrienden kwam binnen met een dikke envelop in zijn handen en zei me: - Mijn beste Don Bosco, in mijn testament heb ik beschikt dat u een bedrag voor uw werken zou worden uitbetaald, maar nu, dacht ik: beter is het niet te wachten om goed te doen tot na mijn dood. Daarom breng ik u zonder meer dit bedrag. Hier hebt u het, het zijn 70.000 franken."

- "Dit zijn echte mirakelen", onderbrak hem de journalist. "Maar zonder indiscreet te willen zijn: Hebt u nog andere mirakels gedaan?"

- "Hoe zoudt u willen dat ik op een dergelijke vraag kan antwoorden? Ik heb nooit aan iets anders gedacht dan aan mijn plicht te doen door tot de

Madonna te bidden en mijn vertrouwen in haar te stellen.

- "Zoudt u mij ook willen zeggen waarin uw opvoedingsstelsel bestaat?"

- "Dat is uiterst eenvoudig. Ik laat de jongens volkomen vrij te doen wat hun het meest bevalt. Het komt erop aan bij hen de kiemen te ontdekken van hun goede gesteltenissen en te zorgen dat ze die tot ontwikkeling kunnen brengen. En omdat iedereen slechts met genoeg doet wat hij weet te kunnen doen, volg ik dit beginsel, zodat al mijn leerlingen niet enkel vlijtig maar ook met liefde werken. In zesenvestig jaar heb ik niet één straf opgelegd en ik durf u bevestigen dat mijn leerlingen veel van mij houden."

- "Uw opvoedingsstelsel is werkelijk zeer goed. Nu nog wat anders. Hoe hebt u het aangepakt om uw werken te verspreiden tot in Patagonië en Vuurland?"

- "Geleidelijk aan en door van de ene plaats naar de andere te gaan of liever geroepen te worden. Mijn zonen hebben, om het zo te zeggen, Patagonië en Vuurland ontdekt. Vijftienduizend wilden zijn reeds gedoopt. Overal ontmoeten wij sympathie en de Argentijnse Regering verleent ons haar krachtige bescherming. Binnenkort zullen wij in die landen die zo uitgestrekt zijn als heel Europa, een Apostolisch Vicariaat hebben."

- "Het heeft er de schijn van", merkte de journalist op, "dat God in de onbeschaafde landen voor de Kerk het terrein dat ze in Europa verloren heeft laat terugwinnen. Dat is een troostend feit! Maar wat denkt u over de toestand van de Kerk in Europa en in Italië en over haar toekomst?"

- "Ik ben geen profeet... Jullie echter zijn journalisten die het zowat allemaal weten, zodat ik eerder aan jullie moet vragen wat er gebeuren zal. Niemand, buiten God, kent de toekomst maar menselijk gesproken zou men moeten aannemen dat de toekomst moeilijk zal zijn. Een Latijnse dichter zegt dat, wanneer men zich op de helling van een afgrond bevindt, de pogingen om weer op te klimmen vergeefs zijn en dat men noodzakelijkerwijze tot op de bodem zal storten. Mijn vooruitzichten zijn zeer droevig maar ik vrees niets. God zal zijn Kerk steeds redden en de Madonna die op zichtbare wijze de wereld beschermt, zal wel redders doen opstaan."

- "Een van deze redders bent juist u, Don Bosco!" riep de journalist uit.

Een dergelijk voorvalletje overkwam Don Bosco ook te Rome. Een schuldeiser, wiens wissel vervallen was, viel Don Dalmazzo lastig om een schuld van vijfhonderd lire te betalen. Don Dalmazzo kon gemakkelijk herhalen dat er in huis geen centime was, de andere drong aan met stemverheffing en zei hem dat hij dan maar een lening moest aangaan en dat hij niet buiten zou gaan zonder het bedrag. Don Dalmazzo verzocht hem niet zo hard te schreeuwen maar het was vergeefs. Hoewel hij wist dat Don Bosco geen geld had, omdat hij 's ochtends alles bij hem had weggehaald, ging hij naar diens kamer om hem raad te vragen. Op dat ogenblik bevond zich de familie Migone uit de omgeving van Bordighera bij Don Bosco. Don Dalmazzo kwam binnen op het ogenblik, dat de dame aan Don Bosco een aalmoes van vijfhonderd lire overhandigde. Toen Don Bosco het geval hoorde vertellen deed hij niets anders dan met een glimlach dit bedrag aan Don Dalmazzo overhandigen. De brave dame was zeer ontroerd toen ze merkte dat zij op die manier het werktuig van de Voorzienigheid geworden was.

Eigenaardig is ook volgend geval. Mevrouw de Fontenay, haar nicht en diens dochter kwamen zeer vaak bij Don Bosco. Gedurende drie weken gingen ze

hem iedere dag opzoeken. Eens verloor die niet haar portemonnee met vrij veel geld. Toen ze in aanwezigheid van Don Bosco hierover sprak, kwam haar voor de geest hem te zeggen dat hij er kon in slagen hem terug te vinden en dat dan het geld voor zijn jongens zou zijn. Don Bosco glimlachte en gaf geen antwoord. Buiten gekomen wilden ze opnieuw hun vorig rijtuig nemen en zich naar Sint-Pieter begeven, maar de koetsier weigerde hen zo ver te voeren omdat zijn paard moe was. Terwijl ze hem dit vroegen kwam een andere koetsier met zijn rijtuig op een drafje aangereden en riep: "Laat die mopperaar maar staan, ik zal u brengen waarheen u wilt." Wie zou het ooit gedroomd hebben? Pas waren ze neergezeten of de nicht van de dame voelde onder haar voet een hard voorwerp. Ze hief het tapijt op en zag dat het haar portemonnee was die daar vierentwintig uur lang was blijven liggen, zonder dat iemand het bemerkte had. Het was inderdaad een mooi geval maar in april van het jaar 1926 schreef de dame die toen negentig jaar oud was: Nous savons ce qu'étaient les hasards de votre père.

Op 26 april kwamen enkele Franse priesters Don Bosco met een rijtuig afhalen en brachten hem naar de kapel van de Zusters van de Retraite of van het Cenakel om daar, zoals hij beloofd had, de mis te celebreren. Vele Franse en Romeinse dames waren daar vergaderd. Na het Evangelie nam hij het woord en zei dat hij ditmaal niet zijn jongens van Turijn aan hun liefdadigheid wou aanbevelen maar een werk van Rome, de kerk van het Heilig Hart en het erbij behorende tehuis. "In Rome", ging hij verder, "zijn vele arme jongens die in gevaar verkeren en die langs straten en pleinen rondzwerven. Het is nodig ze daaraan te onttrekken, indien men niet wil dat ze hun ziel zouden verliezen en de droevige schare van hen die de gevangenen bevolken zouden doen aangroeien. Vele jongens van buiten Rome vinden geen onthaal in de stedelijke tehuizen omdat deze enkel Romeinen opnemen. Daarom worden ze naar onze huizen van Toscane en Piëmont gestuurd. Maar ieder kan zich indenken hoeveel geld er nodig is voor deze reizen en om ze dan naar hun streek terug te zenden. En voor allen is er geen plaats. Op dit ogenblik zou een tehuis hier te Rome beantwoorden aan een behoefte waarvan de noodzaak algemeen wordt gevoeld. Hier zullen de jongens opgevoed worden in hun geboortestreek zonder van klimaat te moeten veranderen, een verandering die op hun leeftijd soms nadelig is voor hun gezondheid. Ze zullen niet eens hun gewoonten en hun voedsel hoeven te veranderen en de opvoeding zal hun gegeven worden volgens de eisen van de eeuwige stad, hun vaderstad, en niet volgens vreemde normen."

Uiteindelijk spoorde hij ze aan edelmoedig te zijn tegenover hen voor wie Jezus Christus een voorliefde had getoond en voor een werk dat zo Romeins was. De geldinzameling bracht 725 lire op. Nadien zegende hij de communiteit. Ten slotte, zegt de kroniek, vertrok hij uit het oude klooster, dat thans opnieuw opgebouwd is op de Piazza Santa Priscilla, laissant la vraie impression que fait le passage d'un Saint.

Dezelfde priesters brachten hem per rijtuig naar de woning van Mgr. Jacobini, met wie hij sprak over een toelage voor zijn missies. Hij overhandigde hem de kopie van een onlangs ontvangen brief van Don Milanese die hij gedurende zijn apostolische uitstappen in het dal van de Rio Negro geschreven had. Ten slotte werd hij door deze hoofse priesters terug naar huis gebracht.

Tegen de avond kwam een rijke heer, een Pool, die ook een vurige katho-

liek was en veel geld uitgaf om jongens in zijn vaderland die priester wens-
ten te worden te laten studeren. Hij kwam hem verzoeken zijn zuster die zwaar
ziek was te willen bezoeken. Ofschoon Don Bosco vermoed was kon hij dit niet
weigeren. De hele familie ontving hem geknield met de verering die men enkel voor
heiligen pleegt te hebben.

Al dit werk, nog verzaard door bittere onaangenaamheden, verergerde zijn
lichamelijke ongemakken. Hij leed aan de lever en zijn oog was ontstoken. Op 27
april overviel hem een koorts die drie dagen duurde. Op een nacht was hij zo
ongesteld dat hij genoodzaakt was uit zijn bed te komen. Op sommige uren van de
dag putte de vermoeienis hem volledig uit. In de eerste week van mei schreef Don
Lemoyne aan Don Rua volgende droeve woorden: "Deze morgen heeft hij mij gezegd
dat zijn hoofd zeer vermoeid is. Toch gaat hij er mee verder zich bezig te hou-
den met de zaken van onze Congregatie. Op ieder ogenblik ziet men hoe hij
van ons houdt en welke offers en vernederingen hij voor zijn zonen verdraagt.
Wanneer hij mij soms de wederwaardigheden van zijn verleden vertelt dan glim-
lacht hij, maar ik voel mijn hart krimpen. Wat heeft hij gedurende achtenveer-
tig jaar niet geleden. Het lijden, dat zou het thema moeten zijn dat wij aan al-
len, groten en kleinen, zouden moeten preken, want jammer genoeg denkt men er
niet aan. Soms beklagen wij er ons over dat sommige zaken ons ontbreken, zon-
der te denken aan wat wij bezitten en wat het aan Don Bosco gekost heeft."

Ondanks alles maakte hij zich gereed om voor de Romeinse medewerkers een
conferentie te houden. Hij riep ze daartoe samen in de kerk van de adellijke
Oblaten van Tor de'Specchl voor 8 mei. Het stortregende, maar dat belette niet
dat er een select auditorium samenkwam. De conferentie werd voorgezeten door de
Kardinaal-Vicaris. Na het zingen van een motet en het lezen van een hoofdstuk
uit het leven van de H. Franciscus van Sales, sprak Don Bosco van op de kansel
enkele woorden, opgetekend door Don Lemoyne.

" Ik begin met een woord van welgemeende en hartelijke dank aan
" Zijne Eminentie de kardinaal-vicaris. Hij heeft zich gewaardigd het
" voorzitterschap van deze vrome samenkomst op zich te nemen en ondanks
" het slechte weder is hij zo goed geweest zich midden onder ons te
" begeven. Daarna groet ik u, heren medewerkers en dames medewerksters,
" terwijl ik u mijn diepe dankbaarheid betuig omdat u met zoveel Chris-
" telijke liefde op mijn uitnodiging bent ingegaan. Indien u het mij
" toestaat, zal ik u vluchtig een kort relaas geven van de werken die
" door de Salesianen volbracht werden omdat het nu reeds twee jaar gele-
" den is, dat ik de eer heb gehad tot u te spreken. Twee jaar geleden
" ging het er om de manier te vinden om het aantal huizen voor jongens
" te vermeerderen om hun een christelijke opvoeding te geven omdat de
" gevaren voor hun zielen steeds groter worden. Dank zij de hemel en de
" liefdadigheid van de Salesiaanse medewerkers, kan ik u tot mijn grote
" troost meedelen dat de wensen van toen werkelijkheid zijn geworden,
" want het aantal huizen is bijna verdubbeld. Meer dan honderdduizend
" jongens zijn daar vandaag bezig met het aanleren van een beroep en
" ontvangen er het tijdelijke en het eeuwige brood. Na God ben ik ver-
" plicht de medewerkers en medewerksters te bedanken, die mij geholpen
" hebben om zo overvloedige vruchten te verkrijgen.
" Twee jaar geleden sprak ik u eveneens over de missies van Brazi-
" lië, van Uruguay en van Patagonië en over de mooie heilsverwachtingen

" voor deze streken. Thans zijn de missies daar stabiel gevestigd en
" de doopsels van de ongelovigen in de woestenijen van Zuid-Amerika zijn
" reeds tot omstreeks 15.000 gestegen. De zeer wijze Opperherder Leo
" XIII heeft Patagonië ingedeeld in een Vicariaat en in een Apostolische
" Prefectuur en heeft deze missies aan de Salesianen toevertrouwd. Wan-
" neer het aantal arbeiders voor het Evangelie zal groeien, zal ook
" het aantal van de bekeringen van de ongelovigen stijgen.

" Wat twee jaar geleden hier eveneens genoteerd werd, was de nood-
" zaak die men voelde hier te Rome een kerk en een tehuis toegewijd aan
" het Heilig Hart van Jezus te bouwen als een monument van hulde aan
" Pius IX, een kerk en een tehuis, die als parochiekerk zou dienen voor
" de nieuwe wijk van de stad op het Castro Pretorio en die tegelijker-
" tijd een asiel zou zijn voor de godsdienstige en burgerlijke opvoeding
" van zovele arme, verlaten kinderen die langs straten en pleinen zwer-
" ven met gevaar voor lichaam en ziel. En thans ben ik verheugd u te
" kunnen zeggen dat aan de bouw van de kerk niet alleen begonnen werd,
" maar dat men reeds zo ver gevorderd is dat men de gewelven gaat plaat-
" sen en dat een deel ervan, nl. het priesterkoor reeds voltooid is en
" er de parochiediensten kunnen gehouden worden. Het zal voor allen en
" vooral voor de kardinaal-vicaris een troost zijn te vernemen dat tal-
" rijke mensen naar de gewijde diensten toestromen en vele volwassenen
" en kinderen tot de Sacramenten naderen. Tot de parochiekerk behoort
" eveneens het Oratorio waar op zon- en feestdagen zowat 200 kinderen
" naartoe komen. Ze wonen er de mis bij en de catechismuslessen die voor
" hen in de kapel gegeven worden. Dan blijven ze op de speelplaats voor
" de recreatie en in plaats van rond te zwerven in de stad, blootgesteld
" aan de ergste gevaren van ongodsdienstigheid en onzedelijkheid, blij-
" ven ze zich daar blij vermaken onder de assistentie van de Salesianen.

" Daar komen ook geregeld meer dan 300 meisjes het godsdienston-
" derricht volgen. We mogen ook tevreden zijn over het aantal jongens
" dat naar onze scholen komt. De Heer weze eveneens gezegend voor de
" manier waarop men begonnen is aan de vrome oefening van de maand mei
" ter ere van de Heilige Maagd. Zowat duizend gelovigen stromen iedere
" avond naar de predikatie en naar de vrome aangepaste oefeningen, ter-
" wijl een andere menigte 's ochtends naar een dergelijke dienst komt
" die plaats heeft voor hen die 's avonds niet kunnen komen.

" Ik mag trouwens niet verzwijgen dat de tempel toegewijd aan het
" Heilig Hart van Jezus nog ver van voltooid is. Aan het daarbij beho-
" rend internaat dat 150 kinderen zal moeten kunnen bevatten is nog maar
" pas begonnen. Voor een groot deel moet men nog beginnen aan het uit-
" graven voor de fundamenten. Thans gaan de werken vrij vlug vooruit
" maar men heeft ze wat moeten schorsen, omdat de middelen niet overeen-
" kwamen met de goede wil. Om aan deze noodzaak tegemoet te komen heb
" ik er aan gedacht hier te Rome een loterij te openen. Reeds werden
" een groot aantal prijzen verzameld. De biljetten zijn gedrukt. Er ont-
" breekt alleen nog de goedkeuring van de overheid en die kan iedere
" dag verwacht worden. Gelet op de invloed van de personen die er belang
" in zijn gaan stellen, hoop ik dat deze machtiging niet zal ontbreken.
" Daarom kom ik nogmaals een beroep doen op de liefdadigheid van de mede-
" werkers en de medewerkers van Rome, opdat ze een goed begonnen werk
" dat zo noodzakelijk is in dit gedeelte van de stad, het Castro Preto-
" rio, zouden willen voltooien. Het werk is van de Romeinen en voor de

" Romeinen. Ik ben ermee begonnen, anderen zullen het voortzetten en het
" voleindigen.
" Ik eindig met mij aan te bevelen aan uw gebeden terwijl ik u
" de verzekering geef dat ik steeds zal bidden en mijn jongens voor u
" zal laten bidden.

Nadat Don Bosco van de kansel was gekomen, klom de kardinaal erop. Zijne Eminentie Mgr. Parocchi bezat de cultuur en de welsprekendheid van de echte conferencier en als dusdanig werd hij ook door de leken gewaardeerd. Zijn toespraak zelfs in de bondige vorm waarin zij tot ons is gekomen, is voor onze geschiedenis belangrijk genoeg om ze in de loop van ons verhaal te vermelden, liever dan ze naar het einde van dit boekdeel te verwijzen.

" Ik had hier volledige vrijheid willen hebben om te spreken over de
" zending van de Salesianen en over hun stichter, om vrij mijn gedachten
" en mijn gevoelens uit te drukken tegenover hem, tegenover zijn werken
" en tegenover zijn zo verdienstelijke Congregatie. Maar deze vrijheid
" wordt mij ontnomen door de tegenwoordigheid van de man Gods, de man van
" de Voorzienigheid, de parel van het Italiaans katholiek priesterschap,
" en van sommigen van zijn leerlingen. Daarom past het dat ik zwijg omdat
" mijn lof hun bescheidenheid zou krenken. Maar wanneer ik zwijg, spreken
" hun werken voldoende. Over Don Bosco en over zijn zonen spreken zovele
" colleges verspreid in Italië, in Frankrijk, in Spanje en tot zelfs in
" het verre Amerika. Over Don Bosco en over zijn zonen spreken en betui-
" gen zijn lof de vele kerken opgebouwd in verschillende delen van de
" wereld op enkele jaren tijd, de talrijke boeken gedrukt voor het gods-
" dienstonderricht van het volk. Over hem spreken de vele degelijke boe-
" ken die hij liet uitgeven alsook de klassieke uitgaven die gezuiverd
" werden om de jeugd te onttrekken aan wat er voor de jeugd gevaarlijk
" is in de Italiaanse letterkunde. Over hem spreken de Oratorio's voor
" zon- en feestdagen, de dag- en avondschole, de zondagschole, waar
" de jongens leren God te beminnen en Hem te dienen en waar ze tegelij-
" kertijd een onderricht ontvangen dat overeenstemt met hun situatie.
" Over hem spreken de missies die op korte tijd in Amerika gevestigd wer-
" den en er bloeien tot roem van de katholieke Kerk en van de beschaving.
" Wanneer ik zwijg weerklinkt de naam van deze man van de Voorzienigheid,
" van Don Giovanni Bosco, op de lippen van wel 100.000 jongens die hem
" als hun Vader erkennen. Wanneer ik zwijg wordt zijn naam verkondigd,
" door zijn Congregatie met zijn talrijke leerlingen en door zijn werk
" dat hij zelfs hier in Rome begon en voortzet met de moed van een echte
" Romein, nl. de kerk van het Heilig Hart van Jezus en het erbij behorende
" tehuis, dat wij onder ons zien oprijzen. Het staat vast dat ik geen
" loflied kan zingen dat de grootsheid, de weldadigheid, de heldenmoed
" waarvan de werken van de onvergelykelijke Don Bosco doordrongen zijn,
" kan evenaren. De Congregatie die hij stichtte brengt overal zo mooie
" en providentiële vruchten voort dat die gedachte alleen reeds ons met
" bewondering vervult.

" Maar, Heren Medewerkers en Dames Medewerksters, in deze werken
" die wel bewonderenswaardig zijn, is er niets nieuws, is er niets dat in
" de voorbije eeuwen zijn weerga niet zou vinden. Steeds heeft men gespro-
" ken over missies onder wilde en barbaarse volkeren, steeds heeft men
" gesproken over predicatie, over het bouwen van kerken en tehuizen, over

" de verspreiding van goede boeken, over de opvoeding van de jeugd. Al
" deze werken bestonden al voor er Salesianen waren. Ze bestaan nu, ze
" zullen later bestaan omdat ze in de natuur zelf van de katholieke Kerk
" liggen. Ik wil dus niet uw aandacht op dit punt trekken, maar ik wend
" me veeleer tot u die de heerlijke naam van Salesianen draagt, omdat
" die naam ons de heilige Franciscus van Sales in herinnering brengt
" die door zijn zachtheid en christelijke naastenliefde uw werken kruidt
" met zout en licht. Ik zal niet spreken over datgene wat uw Congregatie
" van de andere onderscheidt: uw eigen karakter en fysionomie. Want zoals
" iedere mens die God op de wereld brengt, een wezenstrek draagt die hem
" van alle andere mensen doet verschillen, zo ook kunnen we in de loop
" van de geschiedenis zien hoe iedere kloostercongregatie door God van
" een merkteken, een karakter, een stempel wordt voorzien die haar eigen
" is. De orde van Sint-Franciscus van Assisi, heeft het karakter van haar
" blijvende zending, de armoede, waarmee de Franciscanen een tegenwicht
" moesten zijn met een eeuw overgegeven aan de ijdelheid en aan de ge-
" noegens. De Orde van Sint Dominicus, heeft ook haar karakter, het ge-
" loof, omdat zij gesticht werd in een tijd toen de ketterijen driest te
" keer gingen: Haec est victoria quae vincit mundum fides nostra. Ignatius
" en zijn gezelschap van Jezus kregen als karakter de wetenschap en hier-
" mee moesten ze de onwetendheid bestrijden van hen die de Kerk van onwe-
" tendheid beschuldigden, moesten ze de vorderingen van het Protestantis-
" me tegenhouden en het terrein voet voor voet betwisten, binnendringen
" in de streken die het reeds veroverd had, de zielen heroveren, niet
" alleen door heiligheid maar ook door kennis. En zo kan men alle kloos-
" terinstituten bespreken, maar het zou te lang duren om al hun eigenaar-
" dige kentrekken te beschouwen.

" U, Salesianen hebt dus een speciale zending die uw karakter vormt.
" Ik, een kardinaal van onze moeder de heilige Kerk, die op deze heilige
" kansel de waarheid moet verkondigen, ben hier niet gekomen om te vleien
" of te veinzen maar oprecht de waarheid te zeggen. Welnu, als ik een
" vergelijking mag maken met de grote stichters van de kloosterorden, Do-
" minicanen, Franciscanen en Jezuïeten, dan moet ik bekennen dat Don Bosco
" er in slaagde zijn inspiratie bij alle drie te vinden en aan ieder te
" ontlenen wat kon dienen voor de opbouw van zijn werk dat nochtans van
" het hunne enigszins zou onderscheiden zijn.

" Uw Congregatie lijkt overeen te stemmen met die van Sint-Fran-
" ciscus wat de armoede betreft, maar uw armoede is niet de armoede van de
" Franciscanen. Ze lijkt overeen te stemmen met de Congregatie van Sint-
" Dominicus, maar u heeft het geloof niet te verdedigen tegen overheersen-
" de ketterijen, omdat deze ketterijen niet enkel van de oude tijd maar in
" onze tijd zonder leefkracht zijn en daarbij omdat uw hoofddoel de opvoe-
" ding is van de jeugd. Ze lijkt overeen te stemmen met die van Sint-Igna-
" tius inzake wetenschap, wegens het grote aantal werken, dat gepubli-
" ceerd is voor het volk, en Don Giovanni Bosco is een man met groot ver-
" stand, een diepe kennis en ervaring van verschillende vakken maar u
" zult het mij niet ten kwade duiden, wanneer ik zeg dat u het niet bent
" die de steen der wijzen gevonden hebt.

" Wat is er dan voor speciaals aan de Salesiaanse Congregatie?
" Wat is haar karakter? Wat is haar fysionomie? Indien ik ze goed begre-
" pen heb, indien ik haar opvatting goed verstaan heb, dan is haar doel,
" haar eigen aard, haar fysionomie, haar essentieel merkteken de naasten-
" liefde beoefend naar de vereisten van onze eeuw: Nos credidimus cari-

" tati; Deus caritas est, en komt ze tot uiting door de naastenliefde. Al-
" leen door de werken van naastenliefde kan deze eeuw aangelokt en naar
" het goede getrokken worden.

" Thans wil de wereld niets anders kennen en kent niets anders dan
" de stoffelijke dingen. Ze weet niets en wil niets weten van de geestelijk-
" ke dingen. Ze weet niets van de schoonheid van het geloof, ze miskent
" de grootsheid van de godsdienst, ze verstoot de verwachtingen van het toe-
" komstige leven, ze loochent God zelf. Kan een blinde oordelen over kleu-
" ren, kan een dove de verheven harmonieën van een Beethoven of een Ros-
" sini begrijpen, een idioot oordelen over de schoonheden van de kunst? Zo
" is nu deze eeuw: blind, doof, zonder begrip voor de zaken van God en van
" de naastenliefde. Deze eeuw begrijpt van de naastenliefde enkel het mid-
" del en niet het doeleinde en het beginsel. Ze is in staat de analyse
" van deze deugd te maken, maar ze is niet bij machte er de synthese van
" te geven. Animalis homo non percipit quae sunt spiritus Dei, zo zegt
" Sint-Paulus. Zeg aan de mensen van deze eeuw: het is noodzakelijk de
" zielen die verloren gaan te redden, het is nodig hen die de beginselen
" van de godsdienst niet kennen te onderrichten, men moet aalmoezen geven
" uit liefde voor God, die eens de edelmoedige mensen ruim zal belonen,
" maar de mensen van deze eeuw begrijpen het niet.

" Men dient zich dus aan te passen aan deze eeuw, die laag bij de
" grond vliegt. Aan de heidenen laat God zich kennen door bemiddeling van
" de natuurwet, aan de Joden door middel van de Bijbel, aan de schismatieke
" Grieken door middel van de grote tradities van de Vaders, aan de Pro-
" testanten door middel van het Evangelie, aan deze eeuw door middel van
" de naastenliefde: Nos credidimus Caritati.

" Zeg aan deze eeuw: ik neem de jongens weg van de straat opdat ze
" niet door de tram overreden zouden worden, opdat ze niet in een put zou-
" den vallen, ik breng ze naar een tehuis opdat ze hun frisse leeftijd niet
" zouden verdoen in ondeugden en uitspattingen, ik breng ze samen in scholen
" om ze op te voeden opdat ze niet de gesel van de maatschappij zouden
" worden, opdat ze niet in de gevangenis terecht zouden komen, ik roep ze
" tot mij en ik waak over hen opdat ze elkaar de ogen niet zouden uitste-
" ken: dan eerst begrijpen de mensen van onze eeuw en beginnen ze te ge-
" loven: Et nos cognovimus et credidimus caritati, quam habet Deus in nobis.

" En thans is Don Bosco naar Rome gekomen, hij heeft zijn tenten
" opgeslagen in het nieuwe Rome, in het ongedoopte Rome, hij is gekomen om
" er zijn kerk en zijn tehuis op te richten. Hij is gekomen naar het Rome
" van de restaurants, van de cafés, van de brede straten, van de goed
" afgelijnde wegen, hij is gekomen om er het schouwspel van de christe-
" lijke naastenliefde op te voeren in overeenstemming met de eisen van deze
" eeuw. Hij is gekomen naar het nieuwe ongedoopte Rome waar men enkel het
" gefluit van de locomotieven hoort en de klokken van de Protestanten, wat
" buiten iedere andere beschouwing om, ook wat het gehoor betreft een wan-
" klank geeft. Hier bevond zich geen kerk en nu rijst hier de koepel op
" van de kerk van het Heilig Hart, die de hand reikt aan de koepel van
" Sint-Laurentius en boven de koepel van het station uitsteekt. In het
" nieuwe ongedoopte Rome is het enige kruis dat men torenhoog ziet opstijgen
" dat van het Heilig Hart. In deze omgeving zijn er geen kloosterinstituten
" ofwel zijn ze verborgen alsof ze het niet wagen zich te laten zien te
" midden van dit profane milieu.

" Don Bosco heeft gezegd dat hij begonnen is met het bouwen van de

" kerk aan het Castro Pretorio en dat wij ermee verder moeten gaan en ze
" voltooiën. Neen, mijn beste Don Bosco, U bent de kerk begonnen en u
" zult me toelaten u te zeggen dat u haar moet voltooiën. Ik zeg wel haar
" voltooiën en niet er de laatste hand aan leggen, nl. haar volledig ver-
" sieren, vergulden, schilderen. Wij zullen God bidden, dat Hij ons Don
" Bosco ten minste zo lang zal behouden tot hij de kerk voltooid zal zien,
" voltooid ook het gebouw van het Instituut met zijn 500 jongens, niet en-
" kel voorzien van de historische korst brood, die de Voorzienigheid hun
" zal willen geven, maar ook van nog wat meer omdat non in solo pane vivit
" homo.

" Het is Don Bosco die dit werk moet voltooiën, hij, aan wie men
" niets weigert, die op allen die naar hem luisteren zo een invloed uit-
" oefent, dat hij in heel de wereld achting geniet. Het is zijn naam die
" we nodig hebben. Zijn naam verenigd met zijn prestige zal ertoe komen
" alles te verzamelen wat wij allen samen niet zouden kunnen verzamelen.
" Zijn naam vult thans de hele wereld en alleen hij kan de hele wereld tot
" dit werk doen bijdragen. Dit is passend en noodzakelijk. Rome heeft er
" recht op dat heel de wereld zou bijdragen tot zijn werk, omdat de wel-
" daad hiervan steeds uitgolft tot voordeel van de hele katholieke wereld.

" Het Romeinse volk is het prinsenvolk, het eerste volk van de wereld
" en op een zekere manier wordt op hem de waardigheid van de Opperherder
" weerkaatst, die te midden van dit volk zetelt en zijn eigen bisschop
" is. De Romeinse Kerk, de eerstgeborene en de moeder van alle Kerken,
" heeft er recht op dat men haar achting betuigt. Van haar vertrekt al
" het goede door de hele wereld en aan haar is heel de wereld dankbaarheid
" verschuldigd door haar te helpen in haar ondernemingen.

" Het Romeinse volk was tot heden toe gewend aan het bestuur van
" een vader en placht niet te geven maar te ontvangen, Thans zijn de zaken
" veranderd en iedere dag ontdoet men ons van het weinige dat we nog be-
" zitten door de belastingen die de Regering van ons vergt. Desondanks
" worden te Rome de werken van naastenliefde ondersteund zoals vroeger
" en wie ondersteunt ze? Het Romeinse volk, U ziet met welke pracht on-
" ze kerken versierd worden en wie bezorgt deze schatten? Het Romeinse
" volk. De altaren van de Madonna glanzen met zovele lichten, ze ver-
" heugen de vrome gelovigen met zovele bloemen en wie brengt zijn pen-
" ning aan om de Moeder van God te vereren? Het Romeinse volk. Er zijn
" patriciërs die in één keer wel honderdduizend lire schenken.

" Het ware ten zeerste verkeerd te menen dat de goede werken die
" reeds gedaan werden, voldoende zijn, dames en heren van Rome, en dat
" u nieuwe lasten opleggen overbodig zouden zijn. Ja, ik ken uwe edel-
" moedigheid: De Romeinen zullen zeker Don Bosco bij zijn onderneming
" niet alleen laten, maar er toe bijdragen met het geloof en de liefde
" waarvoor ze in de wereld een zo mooie faam genieten. Ja, steek een
" handje toe ook voor dit werk volgens uw middelen en zelfs wat meer. U
" zelf ziet de dringende noodzaak in van een kerk in deze nieuwe volk-
" rijke buurt, de noodzaak van een tehuis voor zovele arme jongens. Ook
" u kunt bijdragen om de Salesianen te helpen bij deze onderneming die
" hun van Godswege door de Opperherder is toevertrouwd. Vrees niet voor
" u noch voor uwe dierbaren, want wanneer het nodig is, zal Hij ook
" wonderen verrichten om uw naastenliefde te belonen, Dank zij uw hulp
" zal men kunnen zeggen dat onze eeuw aangetrokken door de schitterende
" werken van naastenliefde, de waarheid

" van onze godsdienst erkend heeft en haar is gaan beminnen : Et nos
" cognovimus et credidimus caritati.

De plechtigheid werd besloten met het Lof: de zusters Oblaten die meestendeels van adel zijn, zongen een fraai motet en Mgr. Kirby gaf de zegen met het Allerheiligste. Toen Don Bosco terug naar huis gegaan was, dacht hij dadelijk aan het treffen van voorbereidingen voor de pauselijke audiëntie.

Men liet hem wat wachten op deze audiëntie. Sinds 23 april had hij aan Mgr. Macchi de schriftelijke aanvraag gedaan. De drager van de brief had als opdracht aan de Kamermeester te vragen wanneer hij mocht terugkeren voor het antwoord, maar Monseigneur zei hem dat het onnodig was het zich lastig te maken, omdat hij zelf over een paar dagen het biljet aan Don Bosco zou zenden. Intussen liet hij hem zijn groeten overmaken. De twee dagen gingen voorbij maar het antwoord kwam niet. **En** toch had de vastenpredikant de Siciliaan di Pietro, die te Turijn gepredikt had en bij zijn doortocht in het Heilig Hart gelogeed had, dadelijk op 25 april een audiëntie verkregen door toedoen van Mgr. Macchi. Don Bosco was echter opgebeurd toen hij van zijn gast vernam dat de Paus, die zich omstreeks anderhalf uur met hem onderhoudend had, over hem, Don Bosco, nieuws gevraagd had over zijn gezondheid en vooral over zijn ogen en dat hij zeer minzaam over hem gesproken had.(1)

Toen hij niets van uit het Vaticaan zag aankomen, stuurde hij op 29 april een bode aan Mgr. Macchi om te vernemen of dag en uur van de audiëntie al vastgesteld waren maar het antwoord was ontkennend en Monseigneur herhaalde dat hij te zijner tijd naar het Heilig Hart zou schrijven. Op 2 mei ontving Don Bosco het bezoek van commendatore Sterbini, geheime kamerheer van Zijne Heilichheid. Don Bosco bekleeg zich tegenover hem over het lange uitstel. Deze was verontwaardigd en stelde hem voor zich zonder meer in het Vaticaan aan te melden op de avond van de volgende dag omdat Mgr. Marini, een vriend van Don Bosco, toen dienst had in de voorkamer en hij zeker zou worden binnengeleid. Don Bosco vond het echter ongepast het op die manier te doen.

Hij bekleeg zich eveneens tegenover Mgr. Negrotto, kanunnik van Sint-Pieter en merkte daarbij op dat aan sommige Franse dames die na hem waren aangekomen prompt een audiëntie was verleend. "En toch", voegde hij er aan toe, "moet ik de Paus spreken over zaken die hij zelf mij toevertrouwd heeft." De kanunnik

---

(1) Priester Salvatore di Pietro, van Palermo schreef op 9 februari 1888 in een brief aan Don Rua: "Het geliefde beeld van onze zeer beminde Don Bosco is mij diep in het hart gegrift, toen ik terug van mijn vastenpredicatie van Turijn, te Rome wat oponthoud heb gehad bij de Paters Salesianen in de kerk van het Heilig Hart en het geluk heb gehad wel vijf dagen bij hem te vertoeven (april 1884). Het was toen een heen en weer geloop naar deze nog niet voltooide kerk, door mensen van alle nationaliteiten en talen, om de heilige van dichtbij te zien, hem te horen spreken en te bewonderen. Niemand van hen keerde terug voor hij een of ander voorwerp gekregen had dat door Don Bosco met de hand aangeraakt, gezegend of gebruikt was. Wist u maar, mijn beste Pater, wat ik toen gezien heb en hoe mijn hart nieuwe vurigheid van en van liefde voor onze Gekruiste Liefde heeft opgedaan. Hij wou mij naast zich hebben en wij hebben vele uren in een heilig gesprek doorgebracht. Het was toen dat ik dames zag uit de hoogste Romeinse, Franse en Duitse aristocratie die witte en gekleurde halsdoeken en zovele andere voorwerpen in de kerk van het Heilig Hart door uw Vader lieten gebruiken, al was het ook maar eenmaal, om ze dan als kostbare souvenir terug te ontvangen."

die niet weinig verstomd was, beloofde dat hij er zich zou mee bemoeien. Maar Don Lemoyne, die bezorgd was, schreef nog op 5 mei aan Don Rua: "Wat het Vaticaan betreft, Mgr. Macchi heeft na anderhalve week nog niet geantwoord. Dit is bitter maar we moeten geduld hebben." In het vierde hoofdstuk zullen onze lezers zelf kunnen gissen welke oorzaken rond de Paus dit soort van dwarsdrijverij verwekten.

Eindelijk kwam 's middags van 6 mei de mededeling dat de audiëntie was vastgesteld op vrijdag 9 mei om elf uur. Don Lemoyne en Don Daghero vergezelden Don Bosco. (1)

Om kwart voor twee ging Don Bosco bij de Paus binnen. De deur bleef enkele ogenblikken geopend. De erekamerheren, de geheime kamerheer van dienst en de officier van de edelwacht, die op dat ogenblik geen dienst had, kwamen dichterbij om te zien op welke manier de Heilige Vader hem zou ontvangen. De stem van de Paus weerklonk duidelijk zodat Don Lemoyne haar kon horen:

- "Oh! Don Bosco", zei de Paus dadelijk, "hoe gaat het met u?" En met uw gezondheid? En met uw ogen? Ik hoor dat u niet al te goed geweest bent."

Don Bosco kuste geknield zijn voet en vroeg hem dan te mogen opstaan omdat hij het in deze toestand niet zou kunnen uithouden. "Niet staan", antwoordde de Paus, "maar zitten." - En hij duidde hem een stoel aan, die hij door Mgr. Macchi liet brengen. Don Bosco dankte Zijne Heiligheid en ging zitten. Leo XIII had enkel aan de toen overleden kardinaal Caterini het privilege toegestaan in zijn tegenwoordigheid te gaan zitten, omdat hij bijna negentig jaar oud was. Mgr. Macchi was nog blijven staan. De Paus wendde zich tot hem en zei: - "U mag weggaan." Toen hij buitenkwam, trokken zij die aan het luisteren waren zich terug. Nu zullen wij aan de hand van nota's van Don Lemoyne en van enkele gegevens die wij vonden in de geschreven notulen van het Hoofdkapittel in detail het verloop van deze audiëntie uiteenzetten.

Inleiding van het onderhoud was de gezondheidstoestand. - Leo XIII vroeg hem hierover nieuws en zei dan: - "Het is volstrekt noodzakelijk dat u zich verzorgt en dat u geen middelen spaart om u staande te houden en uw krachten terug te krijgen. Zorg voor u zelf zonder teveel scrupules te maken. Houd op met u nog verder af te matten. Laat de anderen werken. U moet nog langer leven omdat uw leven niet aan u toebehoort, maar aan de Kerk en aan de Congregatie die u gesticht hebt. Ze heeft u nodig om de vruchten door de goddelijke Voorzienigheid gewild te plukken. U, Don Bosco, bent nodig. Uw werk is gegroeid en heeft zich uitgebreid. Italië, Frankrijk, Spanje, Amerika, de wilden zelf vergen dat u blijft leven. U hebt zonen die uw geest zullen volgen, maar ze zullen steeds op de tweede plaats na u komen. Dat u zich niet veel meer met werken kunt bezighouden, betekent op dit ogenblik niet veel. Uw leven, uw bestaan, uw raad

---

(1) Zoals hij dit placht te doen schreef Don Bosco sommige zaken op een briefje:

Voor de Heilige Vader,

Audiëntie mei 1884. 1° Privileges voorl. getuigschriften; 2° Kerk en tehuis van het Heilig Hart; 3° Voorgevel; 4° Huis van La Spezia; 5° Vreemde missies; 6° Decoraties; 7° Speciale zegen aan wie meewerkt aan kerk en tehuis van het Heilig Hart; 8° Aan alle Salesianen, hun leerlingen en medewerkers; 9° Secretaris (nl. hem bij de Paus brengen).

zijn allen zaken die noodzakelijk zijn en die ik en al uw vrienden levendig wensen opdat u het werk dat u begonnen bent, zou kunnen voltooien. Indien ik ziek zou zijn, zou u (ik ben er zeker van) al het mogelijke doen voor het behoud van mijn leven. Welnu, ik wil dat u voor u zelf doet wat u voor mij zou doen. Neem daarom alle voorzorgen, zoek alle middelen op die nodig zijn voor uw behoud. Ik wil het zo, weet u! Ik beveel het u. Het is de Heilige Vader die het wil en de Paus beveelt het u. De Kerk heeft uw leven nodig."

- "Heilige Vader", antwoordde Don Bosco, "u bent te goed dat u mij met u wilt vergelijken. Dat u zich dat gewaardigt te doen maakt mij beschaamd. Toch zal ik trachten alles te doen wat ik kan om aan uw wil te gehoorzamen."

- "Goed, goed! En wat wilt u thans aan mij vragen? Vraag maar want de Heilige Vader is bereid u alles toe te staan wat u hem zult vragen."

Don Bosco bood dan al de privileges aan die hij hoopte voor de Congregatie te zullen bekomen en zei hem: "Heilige Vader, ik smeed u dat het u zou behagen de Salesiaanse Sociëteit die nu maar voor de helft bestaat volledig te willen maken. Dit zou gebeuren door het toekennen van de privileges. Er bestaan Congregaties wier ledenaantal men op de vijf vingers van de hand kan tellen en die deze gunsten dadelijk en in ruime mate hebben ontvangen en voor ons die zo talrijk zijn en die er de noodzakelijkheid van aanvoelen, vraag ik ze al zovele jaren en ik kan ze niet verkrijgen.

De opperherder sloeg een blik op de brieven die Don Bosco hem toereikte en herhaalde voor hem: - "Wij zullen alles verlenen wat u maar wilt." Opdat het vlugger zou gebeuren zou Mgr. Masotti, secretaris van de Congregatie van de Bisschoppen en Reguliere Geestelijken zonder meer de vereiste documenten kunnen aanbieden en ik zal ze ondertekenen zonder ze aan de hele Congregatie voor te leggen. Zeg aan Monseigneur dat dit zijn inzicht is. Des te meer, glimlachte de Paus, terwijl hij verder ging nu die arme aartsbisschop Gastaldi er niet meer is. Toen was het moeilijk dit in volle verstandhouding te kunnen verlenen. Hij was voor u een echte tegenstrever. Wat heeft hij niet gedaan, wat heeft hij niet gezegd om het verlenen van de privileges te beletten! Vrees dus niet, ik wil dat u ditmaal tevreden zijt. Neen, de Heilige Stoel is er niet tegen u alles te geven wat u nodig hebt. U dacht dat men uw Congregatie vijandig gezind was. Oh neen! Het waren de door ons niet gewilde omstandigheden die dit meebrachten. Ook de Paus, weet u, kan niet alles doen wat hij zou willen. Ik houd van u, ik houd van u, ik houd van u. Ik ben heel en al voor de Salesianen. Ik ben de eerste onder de medewerkers. Wie uw vijand is, is de vijand van God. Ik zou bang zijn iets tegen u te doen. Met zo geringe middelen voert u inderdaad kolossale werken uit. U zelf kent niet eens de uitgestrektheid van uw zending en het goede dat ze in heel de Kerk dient te brengen. U hebt als zending aan de wereld te laten zien dat men een goed katholiek kan zijn en tegelijkertijd een goed en eerzaam burger, dat men veel goed kan doen aan de arme en verlaten jeugd en dit in alle tijden zonder in botsing te komen met de gang van de politiek, maar dat men steeds goede katholieken kan blijven. De Paus, de Kerk, de hele wereld denkt aan u, aan uw Congregatie en bewondert u en de wereld bemint u of vreest u. U bent het niet, maar God is het die in uw Congregatie werkt. Haar wonderbare groei, het goede dat ze doet, vindt geen voldoende reden in menselijke oorzaken. God zelf leidt, steunt en draagt uw Congregatie. Behandel dit in uw gesprekken, geschriften en preken. Dat is het geheim dat u

iedere hinderpaal en iedere vijand deed overwinnen."

- "Heilige Vader", zei Don Bosco, "ik vind geen woorden om u te bedanken voor de welwillende uitdrukkingen waarmee u zich gewaardigt Don Bosco en zijn zonen in aanmerking te nemen. Ikgeef u de verzekering dat wij steeds alles gedaan hebben wat in onze macht lag om onder onze jongens en onder de volkeren de genegenheid, de eerbied, de gehoorzaamheid tegenover de Heilige Stoel en de plaatsvervanger van Jezus Christus te bevorderen. Het weinige goed dat wij gedaan hebben schrijven wij toe aan de zegen en aan de bescherming van de paus."

- "En de Paus zal u blijven beschermen en zegenen. En zeg me nu: bent u tevreden over uw aartsbisschop? Wel, voegde hij er al lachende aan toe, "ik heb daarbij ook aan u gedacht. U ziet het, kardinaal Alimonda houdt van u, hij houdt veel van u en dat troost mij. Ik wist dit reeds. Hij heeft mij geschreven, heeft uw Congregatie met lof overladen en heeft mij verzocht u de privileges te verlenen. De paus heeft aan Turijn een groot geschenk gedaan. En ik ben tevreden dat de kardinaal-aartsbisschop u ondersteunt, u stut, u beschermt, alles voor u is."

- "Ja, Heilige Vader, Turijn dient u dankbaar te zijn en is u ook dankbaar omdat u het deze grote herder geschonken hebt. En ook de Salesianen konden geen welwillender herder hebben."

Inmiddels had de Paus, die een zeer nerveus temperament bezat, de noodzaak gevoeld van houding en van zetel te veranderen. Hij stond op en riep Mgr. Macchi. Don Bosco wou ook opstaan om zelf ook van stoel te veranderen. "Neen", zei hij, "blijf maar rustig zitten. Mgr. Macchi zal dit wel doen. Toen Monseigneur zich terug getrokken had en de Paus opnieuw gemakkelijk zat, hernam Don Bosco: - "Heilige Vader, de gunsten die Paus Pius IX mij indertijd verleend heeft zijn nu vervallen en op dit ogenblik bevind ik mij in moeilijkheden. Ik zou u willen vragen mij opnieuw de bevoegdheid te verlenen getuigschriften te geven aan de jonge geestelijken die moeten gewijd worden, zolang dit niet regelmatig per Breve gebeurd is." De Paus stemde daarin toe als voorlopige maatregel.

Daarna begon hij te spreken over de kerk van het Heilig Hart en vroeg: - "Welke werken bent u nu aan het uitvoeren?" Don Bosco legde hem uit tot waar het gebouw dat men aan het optrekken was al gekomen was en welke werken begonnen waren. Hij sprak over de moeilijkheden die hij ontmoet had, over het goede dat al gebeurde, over het priesterkoor dat al voltooid was en dat op dit ogenblik als parochiekerk dienst deed, over de meimaand wanneer iedere avond een duizendtal mensen kwamen, over het Oratorio voor zon- en feestdagen, over de scholen met tweehonderd jongens, over de catechismuslessen op de zondagen voor circa driehonderd meisjes, over het tehuis dat men ging bouwen en over de lokalen die al opgetrokken of aangekocht waren en die al een vijftigtal jongens zouden kunnen bevatten. De Paus luisterde met levendige belangstelling naar deze uiteenzetting, toen Don Bosco plots zei: - "Ik zou aan Uw Heiligheid willen vragen mij te veroorloven een idee van mij uit te drukken."

- "Zeg het maar, ik luister", antwoordde de Heilige Vader.

- "Deze kerk", ging Don Bosco verder, "is katholiek, wat zeggen wil dat heel de wereld deelneemt aan haar opbouw en dit tehuis is bestemd voor de jongens van alle naties ter wereld. Ik zou willen dat Uwe Heiligheid in dit werk zou aanwezig zijn."

- "Neen, dit kan ik niet weigeren", zei de Paus. "En wat stelt u voor?"

- "Dat Uwe Heiligheid de onkosten van de voorgevel van de kerk van het Heilig Hart op zich zou nemen. Wat zou het mooi zijn wanneer men op het fronton volgend opschrift zou lezen: Catholicorum pietas construxit, frontem autem huius ecclesiae Leo XIII Pont Max. proprio aere aedificavit."

- "U hebt het opschrift al klaargemaakt?"

- "Dit opschrift of een ander dat beter is, als het maar dit gevoel uitdrukt."

De Paus begon te lachen. "En waarom niet? Ik aanvaard de voorgevel. Ik zal hem maken."

- "Maar Heilige Vader", legde Don Bosco hem uit, "ik wil toch niet dat u alleen zou blijven bij de onderneming van de bouw van deze voorgevel, ik wil u helpen waarin ik kan. Heeft Gravin Fontenay u onlangs geen tienduizend lire gebracht?"

- "Ja, dat is waar."

- "Welnu, het is Don Bosco geweest die haar aangeraden heeft dit geschenk te doen. Binnenkort zal Uwe Heiligheid nogmaals tienduizend lire ontvangen en ik weet dat een andere persoon uit Marseille zich opmaakt om aan Uw Heiligheid een edelmoedige gift te doen opdat de werken aan de kerk voortgezet zouden worden."

- "Ja, ja", op die manier kan de zaak dus als afgehandeld beschouwd worden."

- "Heilige Vader, ik dank u voor zoveel goedheid, maar veroorloof mij u nog iets te zeggen. Ik zou willen dat de wereld uwe edelmoedigheid zou kennen en, indien u het mij toestaat, zal ik dit publiceren in het Bollettino Salesiano."

- "Geef ook aan dit feit de publiciteit die u wilt en dit volgens uw voorzichtigheid."

In zijn voorstel zag Don Bosco ook een middel om Sint-Pieterspenning die toen erg verminderd was te begunstigen.

Onze lezers zullen zich herinneren dat de paus een maandelijks toelage schonk aan het huis van La Spezia. Het was dus maar natuurlijk dat Don Bosco verslag uitbracht over dit huis en dat hierdoor de weg gebaad werd voor het geven van nieuws over andere colleges, over het Oratorio, over de twee voornaamste compagnieën, namelijk die van de Kleine Clerus en die van het Allerheiligste Sacrament.

Toen zei de paus: - "Zeg van mijnentwege aan de jongens van de Compagnie

van het Allerheiligste Sacrament dat ik veel van hen hou, groet ze vaderlijk van mijnentwege en een zegen van manu ad manum. Deze brave jongens zijn bestemd om aan de wereld te laten weten, hoe de christelijke naastenliefde er in slaagt de maatschappij te verbeteren door een goede opvoeding te geven aan de arme en verlaten kinderen... Eh hoeveel novicen hebt u?"

- "Tweehonderd en acht, Heilige Vader, verdeeld over de verscheidene noviciaten van San Benigno, van Frankrijk, van Amerika en andere hier en daar in de huizen verspreid om niet te veel in het oog te vallen."

- "Tweehonderd en acht! Dat is prachtig! Tweehonderd en acht novicen!"

Op aanvraag van Don Bosco machtigde de paus toen de Salesiaanse Congregatie novicen te hebben in de huizen van de geprofesten, zowel te Turijn als te Marseille. Dan ging hij verder: - "Help ze opdat ze alle lagen van de duivel zouden weerstaan en tracht ze te behouden. Zeg hun van mijnentwege dat ze veel goed zullen doen wanneer ze evenveel brandende fakkels zijn temidden van de wereld en wanneer ze ongerept met de jongens en anderen zullen kunnen spreken en handelen."

Daarna ging het gesprek over de Salesiaanse medewerkers, aan wie de paus, op verzoek van Don Bosco, een milde zegen schonk. - "Ik zelf", ging hij verder, "wil niet enkel medewerker, maar ook werker genoemd worden, omdat de pausen zich niet mogen onthouden deze weldadigheidswerken te verrichten. Indien wij een goede maatschappij verlangen dan is er geen ander middel dan deze arme jeugd op te voeden die thans langs de straten dwaalt. Over korte tijd zal ze de mensheid vormen. Wordt ze goed opgevoed, dan zal de maatschappij zedelijk goed zijn, maar wanneer ze slecht wordt opgevoed, zal de maatschappij slecht zijn en zullen onze zonen, man geworden, zich moeten beklagen over de slechte opvoeding die hun voorgangers hun gegeven hebben als ze niet in eeuwigheid hun gedachtenis moeten vervloeken. Maar de liefdadigheid van de christenen zal nooit ophouden."

Op dit punt aangekomen bood Don Bosco de lijst aan van sommige personen die vanwege de Heilige Stoel eretekens verlangden. Het smeekschrift was opgesteld als volgt:

" Heilige Vader,

"

" Ik meld mij nederig bij Uwe Heiligheid aan om uwe verheven goe-
" dertierenheid attent te maken op sommige personen die zich zeer ver-
" dienstelijk hebben gemaakt tegenover de Kerk en de burgerlijke Maat-
" schappij en die zeer bekend zijn geworden door het begunstigen van
" Sint-Pieterspenning.

" 1. Onder de hoge personaliteiten weldoeners van de godsdienst en
" van de burgerlijke maatschappij dient men ongetwijfeld te rangschikken
" Graaf Fleuri Colle van Toulon. Door zijn weldadigheid werd hij al door
" Uwe Heiligheid tot graaf van de heilige Roomse Kerk benoemd. Thans
" heeft hij een kerk en een wezenhuis laten bouwen in onze landbouwko-
" lonie van La Navarre (Fréjus). In verscheidene afbetalingen heeft hij

" meer dan 100.00 lire geschonken om verschillende schulden te delgen die
" ons anders genoodzaakt zouden hebben de werken aan de kerk van het Hei-
" lig Hart van Jezus te Rome te schorsen. Hij ondersteunt eveneens
" krachtdadig de vrije scholen en de katholieke pers in zijn vaderland.
" Voor hem vragen wij eerbiedig het ereteken van commendatore.

" 2. Baron Aimé Héraud, een vurige katholiek, kamerheer met zwaard
" en mantel, bevorderaar van Sint-Pieterspenning te Nice en in de omlig-
" gende steden smeken wij tot commendatore te willen maken.

" 3. De heer Alfred de Montigny, een rijk en edelmoedig katholiek
" van Rijsel in Frankrijk, machtige bevorderaar van de katholieke werken,
" die voor de Salesianen een tehuis voor arme kinderen opende. Het gaat
" hem zeer ter harte de titel te ontvangen van Romeinse graaf, om zo zijn
" enige zoon steeds na met de Heilige Stoel te verbinden. De bisschop
" van Kamerijk heeft U rechtstreeks een speciale aanbeveling gestuurd.

" 4. De heer Dr. Charles d'Espiney van Nice, een vurige katholiek
" en een flinke arts. Hij verzorgt kosteloos al de armen die het hem vra-
" gen en speciaal de wezen van ons tehuis van Saint-Pierre in die stad.
" Hij vraagt om een ereteken van ridder van Sint-Gregorius de Grote. Hier-
" voor werd hierbij een aanbeveling van de bisschop van Nice gevoegd.

" 5. De Bisschop van het diocees van Fréjus in Frankrijk smeekt
" ootmoedig Uwe Heiligheid de ijver te willen eren en belonen van zeer-
" eerwaarde heer Mgr. Marius Guigou, boventallig Kamerheer, door hem
" te bevorderen tot Prelaat van de hogere graad. Hierbij voegt hij de
" eervolle aanbeveling van zijn Ordinarius.

De Paus sloeg er een blik op en zei dan aan Don Bosco dat hij de afzon-
derlijke smeekschriften op verschillende bladen zou laten schrijven om ze aan
het ambt aan te bieden zodat ze een gemakkelijker verloop konden hebben. In-
middels liet hij Mgr. Macchi roepen en overhandigde hem de nota opdat hij er
zich zou mee bezig houden. Daarna hernam hij: - "En hebt u nu nog wat anders
te vragen? Vraag maar want ik ben bereid u alles toe te staan."

- "Heilige Vader, nog een speciale zegen voor al de medewerkers, voor hun
families en vrienden."

De paus veldeed gaarne zijn verlangens. "Indien u het thans toestaat", her-
nam Don Bosco, "roep ik mijn secretaris en Don Daghero, de directeur van het
seminarie van Magliano Sabino, opdat zij de hoge eer zouden hebben de voeten
van Uwe Heiligheid te kussen." En terwijl hij dit zei begaf hij zich naar de
deur. "Nee, nee, blijf zitten", zei de Paus, "ik zal ze zelf laten binnenko-
men." Op een teken van de bel kwam Mgr. Macchi binnen aan wie hij het bevel gaf
ze binnen te laten.

- "Wie van u is de directeur van Magliano"? vroeg hij.
- "Dat ben ik, Heiligheid", antwoordde Don Daghero.
- "Ik hoor dat er onenigheid bestaat tussen het college en sommige per-
sonen."
- "Maar wij hopen dat alles bijgelegd zal worden", zei Don Daghero.
- "Ja, ja, het zal bijgelegd worden."

- "En deze hier", zei Don Bosco, "is Don Lemoyne, mijn secretaris. Hij is directeur geweest van verscheidene colleges en laatst directeur van de kloosterzusters van de Allerheiligste Maagd, Hulp der Christenen, te Nizza Monferrato."

- "Goed, goed! U zijt dus zijn secretaris? Aan u vertrouw ik de persoon van uw overste toe. U dient te zorgen voor zijn gezondheid en dat hij zich niet te zeer zou vermoeien. U moet zijn steun zijn en u bent verantwoordelijk voor het leven van uw overste. Dit is de uitdrukkelijke wil van de Heilige Vader, de paus wil dit. Omgeef hem met alle zorgen, wees zijn troost. Wat een grote eer is dat voor u! Het is een eervolle zending die God u, Salesiaan geeft, een grote verplichting: zeg dit aan al uw andere medebroeders en zeg hun dat ze de troost van deze arme oude man zouden zijn."

- "Heilige Vader", antwoordde Don Lemoyne ontroerd, "ik zal het zeggen aan mijn medebroeders en hierdoor zullen ze steeds meer in hun roeping bevestigd worden."

- "En uwe missies"? vroeg de paus en wendde zich daarbij tot Don Bosco.

- "Ze gaan goed, Heilige Vader. Er werden al meer dan vijftienduizend wilden gedoopt."

- "Vijftienduizend wilden is een mooi getal en ik ben u dankbaar voor zovele zielen die gered zijn. Zielen winnen is iets prachtig en de paus kan niet anders dan er zich over verheugen. Maar, nu we het over zielen redden hebben, waarom stelt u die arme bisschop van Mantua niet tevreden? Hij is bij mij gekomen en heeft mij verzocht mijn goede diensten te willen verlenen op-dat u hem vier of vijf priesters Salesianen zoudt willen sturen. Hij is er toe bereid logies in zijn paleis te verlenen aan deze Salesianen. U zult me een groot genoegen doen door hem te bevredigen. Die brave bisschop heeft ze zo hard nodig."(1)

- "Heilige Vader, omdat het u genoegen doet, zullen we ervoor zorgen hem tevreden te stellen. Het is waar dat het aantal Salesianen zeer beperkt is wegens de vele huizen waarvoor wij moeten zorgen, maar we zullen trachten Uwe Heiligheid tevreden te stellen."

- "Wacht er echter mee tot ik aan de bisschop geschreven heb alvorens ze daarheen te sturen. Inmiddels, Benedicto Dei omnipotentis enz."

- Don Bosco knielde, terwijl de paus probeerde hem dit te verhinderen. Eindelijk zei hij aan Don Lemoyne: - "Secretaris, help hem opstaan, ondersteun hem."

Toen ze van de opperherder weggingen was het halfvier. Don Bosco was wel

---

(1) Deze bisschop zou enkele Salesianen gewild hebben die te zijner beschikking zouden staan om te gaan preken en biechthoren waar dit nodig was.

zoals hij dit placht te doen rustig gebleven maar bleek toch zeer tevreden te zijn. Niettemin vroeg Don Lemoyne hem in het rijtuig: "Bent u tevreden, Don Bosco?"

- "Jawel. Wat is de Heilige Vader goed. Ik had het ook nodig want anders kon ik niet meer."

Toen hij thuis kwam, werd zijn tevredenheid nog vergroot bij het nieuws dat de burgemeester van Rome eindelijk in naam van de stad aan de prefect de toelating gevraagd had de loterij te houden. De toestemming zou nu ongetwijfeld verleend worden. En, inderdaad, op 27 mei vaardigde de prefectuur het decreet uit, waardoor de verkoop van tweehonderduizend biljetten van elk een lire gemachtigd werd.

Op dezelfde dag stuurde Don Lemoyne vanwege Don Bosco een brief aan Don Rua met de opdracht de inhoud mee te delen aan alle huizen, opdat ze zouden weten welke gunsten in een audiëntie te Rome verkregen waren en dat hij weldra zou terugkeren.

Op het punt de eeuwige stad te verlaten, liet Don Bosco aan het Oratorio in de vorm van een brief het verhaal schrijven van een droom die zeer grote betekenis had. Hij had deze droom gehad gedurende een van de nachten waarin hij zich uiterst ellendig gevoeld had. Hij vertelde hem verschillende malen aan Don Lemoyne en beval hem op schrift te stellen. Toen dat gebeurd was, liet hij hem voorlezen en dicteerde verbeteringen. Op 6 mei had hij aan Don Rua doen schrijven: "Don Bosco is een brief aan het voorbereiden die hij aan de jongens wil sturen. Hij wil daarin vele mooie dingen aan zijn beminde zonen zeggen." De brief werd gestuurd op 10 mei, maar Don Rua, die meende dat het niet passend was hem in zijn geheel in het publiek voor te lezen, verzocht hem er een uittreksel van te sturen die bij de leerlingen de ronde zou kunnen doen. Voor hen haalde Don Lemoyne er de gedeelten uit die de Oversten niet betroffen. De lezing die er door Don Rua 's avonds na de gebeden van gedaan werd, werd door de jongens met beven aanhoord, vooral omdat Don Bosco zei dat hij de toestand van vele gewetens kende. Na zijn terugkeer werd het een processie van jongens naar zijn kamer om te vernemen hoe hij hen gezien had. Twee voorname uitwerksels waren er het gevolg van, nl. een begin van hervorming in het leven van het Oratorio en het wegsturen van sommigen die zeer braaf schenen te zijn. Ziehier nu de volledige tekst van de droom.

" Mijn beste zonen in Jezus Christus,

"

" Of ik dicht bij of ver van jullie ben, altijd denk ik aan jullie lie. Ik heb maar één wens en die is jullie gelukkig te zien in tijd en eeuwigheid. Deze gedachte, deze wens deden mij er toe besluiten deze brief te schrijven. Mijn beste vrienden, ik voel de last van mijn verwijdering en nu ik jullie niet zie en jullie niet hoor doet dit mij zulke pijn zoals jullie zich niet kunnen inbeelden. Daarom verlangde ik een week geleden deze regels te schrijven, maar mijn voortdurende bezigheden hebben het mij belet. Nochtans, ofschoon nog maar weinige dagen me van mijn terugkeer scheiden, wil ik mijn komst onder jullie vervroegen ten minste per brief, nu ik het persoonlijk niet doen kan. Het zijn de woorden van iemand die jullie teder bemint in Jezus Chris-

" tus en die de plicht heeft tot jullie te spreken met de vrijmoedigheid
" van een vader. Jullie zullen mij dit toestaan, niet waar? En jullie
" zullen aandachtig naar mij luisteren en in praktijk brengen wat ik
" jullie ga zeggen.

" Ik heb gezegd dat jullie de enige en voortdurende gedachte
" van mijn geest zijn. Welnu dan, op een van de voorbije avonden had
" ik mij teruggetrokken op mijn kamer en terwijl ik mij klaar maakte om
" te gaan rusten, begon ik de gebeden op te zeggen, die mijn brave moe-
" der mij aanleerde.

" Op dat ogenblik, ik weet niet of ik bevangen werd door de
" slaap ofwel of ik door een verstrooidheid buiten mezelf was, scheen het
" me toe dat twee oud-leerlingen van het Oratorio zich bij mij aanmeldden.

" Een van die twee kwam nader, groette mij genegen en zei:

" - "Oh! Don Bosco! kent u mij?"

" - "Of ik je ken!" antwoordde ik.

" - "En herinnert u zich mij nog"? voegde hij eraan toe.

" - "Jou en al de anderen. Jij bent Valfré en was in het Oratorio
" voor het jaar 1870."

" - "Juist, wel", ging hij verder, "zou u de jongens willen zien die
" in mijn tijd in het Oratorio waren?"

" - "Ja, laat ze me zien", antwoordde ik, "dat zal me veel genoegen
" doen.

" Toen toonde Valfré mij al die jongens met hetzelfde uiter-
" lijk en gestalte en leeftijd die ze toen hadden. Het scheen me toe dat
" ik mij in het oude Oratorio bevond gedurende de speeltijd. Het was een
" tafereel vol leven, vol beweging, vol opgewektheid. De ene liep, de
" andere sprong, een andere deed springen. Hier deed men haasje over,
" daar overlooptje en ginds speelde men met de bal. Ergens stond een
" groepje jongens aandachtig te luisteren naar een priester, die aan het
" vertellen was. Elders deed een jonge geestelijke mee aan een spelle-
" tje van "Alle vogels vliegen" en van "Stomme ambacht". Er werd gezon-
" gen en gelachen aan alle kanten en overal waren er jonge geestelijken
" en priesters bij een groep jongens die opgewekt lawaai maakten. Men
" merkte dat tussen de jongens en de oversten zeer veel hartelijkheid en
" vertrouwen heerste. Ik was opgetogen bij dit schouwspel en Valfré zei
" me: - "Kijk, gemoedelijkheid schept genegenheid en genegenheid schept
" vertrouwen. Dit opent de harten en de jongens maken zonder vrees alles
" bekend aan de meesters, aan de assistenten en aan de oversten. Ze
" worden oprecht in de biecht en buiten de biecht en worden gedwee in
" alles wat hun bevolen wordt door hem van wie ze zeker zijn dat hij ze
" liefheeft."

" Op dat ogenblik kwam mijn andere oud-leerling dichterbij.

" Zijn baard was helemaal grijs en hij zei me: - "Don Bosco, wil u

" thans de jongens kennen en zien die op dit ogenblik in het Oratorio zijn?
" Hij was Giuseppe Buzzetti.

" - "Zeker", antwoordde ik, "want het is reeds een maand gele-
" den dat ik ze nog gezien heb."

" En hij wees ze mij met de vinger aan. Ik zag het Oratorio en
" jullie allen in recreatie. Maar ik hoorde geen vreugdekreten en geen
" zangen meer en ik zag al dat leven niet meer van het eerste tafereel.

" Uit de hele houding van talrijke jongens sprak een verve-
" ling, een vadsigheid, een ontevredenheid, een wantrouwen die pijn deden
" aan het hart. Ik zag er weliswaar velen die liepen, die speelden, die
" in een zalige onbezonnenheid tekeer gingen, maar ik zag er ook anderen,

" en niet weinigen die op hun eentje tegen een zuil geleund stonden, ten
" prooi aan moedeloos makende gedachten. Anderen zaten boven op de trap-
" pen en in de gangen of op de gaanderijen aan de kant van de tuin om
" zich aan de gemeenschappelijke recreatie te onttrekken. Anderen wandel-
" den langzaam rond in groepjes waar fluisterend gesproken werd terwijl
" ze wantrouwige en boosaardige blikken rond zich wierpen. Sommigen glim-
" lachten maar met een glimlach die gepaard ging met een oogopslag waar-
" uit men niet enkel kon vermoeden maar zelfs geloven dat Sint-Aloysius
" hun gesprek niet mocht horen. Zelfs onder hen die aan het spelen waren,
" bevonden zich er die het zo lusteloos deden dat ze duidelijk lieten
" merken dat ze geen genoegen vonden in die vermaken.

" - "Hebt u uw jongens gezien?" zei mij die oud-leerling.
" - "Ik zie ze", antwoordde ik met een zucht.
" - "Hoe erg verschillen ze van ons toen wij er waren"! riep die
" oud-leerling uit.
" - "Hoe jammer! Is me dat een lusteloze recreatie!"
" - "En daarom ook dat zovelen lauw zijn bij het ontvangen van de
" heilige Sacramenten, dat zovelen er op uit zijn om de vrome praktijken
" in de kerk en elders te verzuimen en dat ze tegen hun zin bij Don Bosco
" zijn waar de goddelijke Voorzienigheid hen overstelpt met alle goed
" voor hun lichaam, hun ziel en hun verstand. Daarom beantwoorden zove-
" len niet aan hun roeping, daarom hun ongehoorzaamheid aan hun Over-
" sten, hun geheimzinnig gedoe en hun gemor met al de betreuenswaardige
" gevolgen.

" - "Ik begrijp het, ik versta het", antwoordde ik. "Maar op welke
" manier kunnen mijn beste jongens weer moed worden ingeblazen, zodat ze
" hun vroegere levendigheid, opgeruimdheid, uitbundigheid opnieuw zouden
" verwerven?"
" - "Door de naastenliefde!"
" - "Door de naastenliefde? Maar worden mijn jongens niet genoeg
" bemind? Jij weet of ik ze bemin. Jij weet wat ik voor hen geleden en
" verdragen heb in de loop van wel veertig jaar en wat ik nu nog verdraag
" en lijd. Wat een ontberingen, wat een vernederingen, wat een tegenwer-
" king, wat een vervolgingen om hun brood, een huis, meesters te geven
" en vooral de zaligheid van hun zielen te bewerken. Ik heb alles gedaan
" wat ik kon doen voor hen en ik heb mijn hele leven enkel genegenheid
" voor hen gehad."

" - " Ik heb het niet over u."
" - " Over wie dan? Over hen die mij vervangen? Over de directeurs,
" de prefecten, de meesters, de assistenten? Ziet u niet hoe ze zich op-
" offeren voor de studie en het werk? Hoe ze hun jonge jaren in dienst
" stellen van hen die de goddelijke Voorzienigheid hun toevertrouwd heeft?"
" - "Ik zie het, ik weet het, maar dat is niet voldoende, want het
" beste ontbreekt ons."
" - "Wat ontbreekt ons dan?"
" - "De jongens moeten niet enkel bemind worden maar zij moeten
" weten dat ze bemind worden."
" - "Maar hebben ze dan geen ogen in hun hoofd? Hebben ze het
" licht van het verstand niet? Zien ze dan niet in dat alles wat voor hen
" gedaan wordt gebeurt omdat ze bemind worden?"
" - "Neen, ik herhaal het, dat is niet voldoende."
" - "Wat wil men dan nog meer?"
" - "Men moet zich graag voor die dingen interesseren waarvoor zij
" als kinderen belangstelling hebben zodat zij leren de liefde zien in die

" zaken die hun van nature niet aangenaam zijn, zoals de tucht, de stu-
" die, de versterving en zij leren dan ook deze zaken met ijver en lief-
" de doen."

" - "Verklaar je nader!"

" - "Kijk naar de jongens op de speelplaats."

" Ik bekeek ze en dan antwoordde ik: - " En wat speciaals is
" daar te zien?"

" - "Zovele jaren voedt u ze op en u begrijpt het niet? Kijk beter
" toe! Waar zijn onze Salesianen?"

" Ik keek toe en ik zag dat er zich weinig priesters en jonge
" geestelijken om de jongens bekommerden en nog veel minder aan hun ver-
" maken deelnamen. De oversten waren niet meer de ziel van het spel. Het
" merendeel onder hen wandelde en praatte met elkaar zonder er op te let-
" ten wat de leerlingen uitvoerden. Anderen keken wel naar het spel maar
" dachten helemaal niet aan de jongens. Anderen assisteerden van verre zon-
" der te merken of iemand verkeerd handelde. Sommige berispten wel maar
" zelden en met een dreigend gebaar. Er waren wel enkele Salesianen die
" bij een groepje jongens zouden willen zijn maar met zorg trachtten zij
" zich meesters en oversten te verwijderen.

" Toen hernam mijn vriend: - "Stond u in vroegere tijden van het
" Oratorio niet altijd te midden van de jongens gedurende de speeltijd?
" Herinnert u zich die mooie jaren? Daar stak leven in. Die tijd zullen
" we altijd met liefde gedenken, omdat de genegenheid als wet diende en
" wij voor u geen geheimen hadden."

" - "Zeker. Toen was alles vreugde voor mij en de jongens verdron-
" gen zich altijd om mij heen: ze wilden me spreken en luisteren naar
" mijn raad om hem in praktijk te brengen. Maar je ziet toch ook wel dat
" de voortdurende audiënties en de veelvuldige werkzaamheden en ook mijn
" wankele gezondheid dit niet meer toelaten."

" - "Alles goed en wel, maar als u het niet kunt doen, waarom
" volgen uw Salesianen u dan niet na? Waarom dringt u niet aan, eist u
" niet dat ze de jongens zouden behandelen zoals u ze behandeld hebt?"

" - "Ik spreek, schreeuw mijn longen stuk maar spijtig zijn er
" velen die geen lust meer voelen het werk van vroeger nog te doen."

" - En dus, door het kleine te verwaarlozen, verwaarlozen zij het
" grote, ja het GROTE, dat wil zeggen: hun werk. Dat ze houden, van wat
" de jongens graag hebben en de jongens zullen houden van wat de oversten
" graag willen. En op die manier zal hun werk gemakkelijk worden. De oor-
" zaak van de huidige verandering in het Oratorio ligt hierin dat een
" aantal jongens geen vertrouwen hebben in de oversten. Vroeger stonden
" de harten allemaal open voor de oversten die door de jongens bemind en
" prompt gehoorzaamd werden. Maar thans worden de oversten aangezien als
" Oversten en niet meer als vaders, broeders en vrienden; daarom worden
" ze gevreesd en weinig bemind. Indien men daarom één hart en één ziel wil
" maken dan moet men uit liefde tot Jezus deze noodlottige slagboom van
" het wantrouwen breken en hem vervangen door een hartelijk vertrouwen.
" Daarom moet de volgzaamheid de leerling leiden zoals de moeder haar
" kind leidt en dan zullen in het Oratorio de vrede en de opgewektheid
" van vroeger heersen."

" - "Hoe moet men het dan aanpakken om deze slagboom te breken?"

" - "Vertrouwelijkheid met de jongens vooral gedurende de ontspan-
" ning. Zonder vertrouwelijkheid toont men zijn genegenheid niet en wan-

" neer men deze niet toont dan kan er geen vertrouwen heersen. Wie wil be-
" mind worden moet laten zien dat hij bemint. Jezus Christus maakte zich
" klein met de kleinen en droeg onze zwakheden. Hij is de meester van de
" vertrouwelijkheid. De meester die men enkel op de leerstoel ziet, is
" maar een meester en niets meer, maar wanneer hij met de jongens in de
" ontspanning is, dan wordt hij als een broer.

" Wanneer men iemand alleen maar ziet preken vanaf de kansel, dan
" zal men zeggen dat hij maar juist zijn plicht doet, maar wanneer hij
" een woord zegt gedurende de recreatie, dan is dit het woord van iemand
" die bemint. Wat al bekeringen hebben op die manier uw woorden verwekt
" die u tijdens de recreatie in het oor van een jongen fluisterde ter-
" wijl hij zich aan het vermaken was. Wie weet dat hij bemind wordt,
" zal op zijn beurt ook liefhebben en wie bemind wordt verkrijgt alles
" vooral van de jongens. Dit vertrouwen legt een elektrische stroom aan
" tussen de jongens en de oversten. De harten openen zich, laten hun be-
" hoeften kennen en hun gebreken blijken. Deze liefde doet de oversten
" hun werk, hun moeilijkheden, de nalatigheden, de slordigheid van de
" jongens verdragen. Jezus Christus brak het geknakte riet niet en doof-
" de de walmende lamp niet uit. Ziedaar uw model. Dan zal men niemand
" meer zien die enkel werkt om ijdele roem te verwerven, die alleen
" straft om zijn gekrenkte eigenliefde te wreken, die zich aan de as-
" sistentie onttrekt omdat hij afgunstig is op het gevreesde overwicht
" van een ander, die de anderen afbreekt omdat hij alleen door de jon-
" gens wil bemind worden met uitsluiting van al de andere oversten,
" waarbij hij niets anders zal winnen dan misprijzen en schijnheilig-
" heid. Verder zal men dan niemand meer zien die zijn hele hart laat in-
" palmen door een jongen voor wie hij lief en aardig is, terwijl hij de
" andere jongens verwaarloost, noch iemand die uit gemakzucht de strikte
" plicht van assistentie verwaarloost, of iemand die uit kleinzielig
" menselijk opzicht de jongens niet berispt die berispt moeten worden.
" Indien er echte liefde heerst zal men niets anders zoeken dan de eer
" van God en het welzijn van de zielen. Wanneer deze liefde aan het kwij-
" nen gaat dan gaan de zaken niet goed meer. Waarom wil men de naasten-
" liefde vervangen door een koud reglement? Waarom verwijderen de over-
" sten zich van de opvoedingsregels die Don Bosco geleerd heeft? Waarom
" wordt het stelsel van het voorkomen van de wanordelijkheden door
" liefderijke waakzaamheid langzamerhand vervangen door het minder druk-
" kend en gemakkelijker stelsel voor wie beveelt, van wetten uitvaardig-
" en, het gezag in stand houden met straffen en haat zaaien en misnoe-
" gen oogsten? Wanneer men dan verzuimt deze wetten te doen onderhou-
" den, dan ontstaat er misprijzen voor de oversten en wordt dit een
" oorzaak van zeer ernstige moeilijkheden. En dit gebeurt noodzakelij-
" kerwijze wanneer de vertrouwelijkheid ontbreekt. Wanneer men dus wil
" dat het Oratorio het geluk van vroeger zou genieten, dan moet het
" vroegere stelsel terugkomen! De overste moet alles voor allen zijn,
" steeds bereid te luisteren naar iedere twijfel of klacht van de jon-
" gens, een en al oog om op vaderlijke wijze over hun gedrag te waken,
" een en al hart om het geestelijk en tijdelijk goed te bevorderen van
" hen die door de Voorzienigheid hem toevertrouwd werden.

" Dan zullen de harten niet meer gesloten zijn en dan zal er geen
" dodelijk geheimzinnig gekonkel meer heersen. Alleen bij onzedelijkheid
" dienen de oversten onverbiddelijk te zijn. Het is verkieselijker het ge-
" vaar te lopen een onschuldige uit het huis te verjagen dan iemand te
" behouden die ergernis geeft. De assistenten dienen het als een strikte

" gewetensplicht te beschouwen alles wat op enige manier God kan krenken
" aan de oversten bekend te maken.
" Dan ondervroeg ik hem:
" - "En wat is het middel bij uitstek opdat dergelijke vertrou-
" welijkheid en dergelijke liefde en vertrouwen zou heersen?"
" - "Het stipte onderhouden van de regel van het huis."
" - "En niets anders?"
" - "De beste schotel bij een diner is een opgeruimd gezicht."
" Terwijl mijn oud-leerling ophield met spreken en ik voortging
" met diep ongenoegen deze recreatie te bekijken, voelde ik mij langza-
" merhand terneergedrukt door een diepe vermoeidheid die altijd maar
" zwaarder werd. Deze druk werd zo groot, dat ik hem niet meer kon weer-
" staan en wakker werd.
" Ik stond recht aan de voet van het bed. Mijn benen waren zo
" gezwollen en deden mij zoveel pijn dat ik er niet meer kon op staan.
" Het uur was ver gevorderd, daarom begaf ik mij te bed met het besluit
" dit alles aan mijn jongens te schrijven.
" Ik verlang niet naar zulke dromen want ze vermoeien mij teveel.
" De volgende dag voelde ik mij als gebroken van uitputting en zag ver-
" langend de volgende avond tegemoet om eens flink te rusten, maar pas
" was ik weer te bed of de droom begon opnieuw. Ik zag de speelplaats,
" de jongens die nu in het Oratorio zijn en weer Buzzetti, oud-leerling
" van het Oratorio. Ik begon hem te ondervragen:
" - "Wat je mij gezegd hebt, zal ik laten weten aan mijn Salesianen
" maar wat moet ik aan de jongens zeggen?"
" Hij antwoordde: - "Ze moeten erkennen hoe de oversten, de mees-
" ters, de assistenten zich afsloven en studeren uit liefde voor hen,
" want ze zouden die grote offers niet dragen indien het niet voor hun
" bestwil was. Ze moeten zich herinneren dat de nederigheid de bron is
" van alle vrede. De gebreken van anderen behoren ze te leren verdragen
" omdat er in de wereld geen volmaaktheid is. Zij bestaat alleen in de
" hemel. Daarbij behoren ze op te houden met kritiek uit te oefenen om-
" dat dat de harten verkilt. En voor alles moeten ze zorgen in de heili-
" ge genade van God te leven: wie niet met God in vrede leeft, heeft
" geen vrede met zichzelf, heeft geen vrede met de anderen."
" - "En jij zegt me dus dat er onder mijn jongens zijn die niet de
" vrede Gods hebben?"
" - "Ja, dat is een van de oorzaken die weggenomen moeten worden
" en zelfs de grootste oorzaak is van het slecht humeur. Niemand koes-
" tert wantrouwen tenzij hij die zaken geheim moet houden, want hij al-
" leen moet vrezen dat, indien zijn geheimen bekend zouden worden, ze
" hem tot schande en oneer zouden strekken. Daarbij, iemand die geen vre-
" de heeft met God is voortdurend angstig, onrustig, ongezeglijk en op-
" vliegend om niets: zo iemand heeft de indruk dat alles slecht verloopt
" en omdat hij zelf de liefde niet heeft, meent hij dat de oversten hem
" niet beminnen.
" - "En toch, mijn beste, ziet u niet hoe veelvuldig men in het
" Oratorio te biechten en te Communie gaat?"
" - "Het is waar dat men veel te biechten gaat, maar wat volstrekt
" ontbreekt bij de jongens die te biechten gaan, is de vastheid van hun
" voornemens. Ze gaan te biechten maar het zijn altijd dezelfde tekort-
" komingen, dezelfde onmiddellijke oorzaken, dezelfde slechte gewoonten,

" dezelfde ongehoorzaamheden, hetzelfde verzuim van hun plichten. Zo
" gaat het verder de ene maand na de andere en zelfs het ene jaar na het
" andere en sommigen gaan er mee door tot in de vijfde klas van het gymna-
" sium.

" Het zijn biechten die weinig of niets te betekenen hebben en
" daarom schenken ze geen vrede en indien een jongen in die staat voor
" Gods rechterstoel geroepen zou worden, dan zou dat een zeer ernstige
" zaak zijn."

" - "En zijn er veel van deze in het Oratorio?"

" - "Weinigen in vergelijking met het grote aantal jongens die in
" het huis zijn. Kijk maar, en hij wees ze mij met de vinger aan."

" Ik keek toe en ik zag deze jongens een voor een. Maar in deze
" weinigen heb ik zaken gezien, die mijn hart diep bedroefd hebben. Ik
" wil dit niet op papier zetten, maar wanneer ik terug zal komen zal ik
" het aan ieder die het aangaat uiteenzetten. Hier zal ik enkel zeggen dat
" het tijd is om te bidden en een vast voornemen te maken, een voornemen
" niet enkel met woorden maar met daden en te laten zien dat er onder ons
" nog Comollo's, Domenico Savio's, Besucco's en Saccardi's zijn."

" Op het laatste vroeg ik aan mijn vriend: "Heb je mij niets
" anders meer te zeggen?"

" - Predik aan allen, aan groten en kleinen, dat ze zich steeds
" herinneren dat ze de zonen zijn van Maria, Hulp der Christenen. Dat
" zij ze hier samengebracht heeft om ze weg te voeren van de gevaren van
" de wereld. Zij wil dat zij elkaar beminnen als broeders en dat zij door
" hun goed gedrag aan God en aan Haar eer brengen. Het is de Madonna die
" hun brood geeft en de middelen om te studeren samen met een oneindig
" getal van genaden en wonderen. Ze dienen eraan te denken, dat op de
" vooravond op het feest van hun heilige Moeder met haar hulp de slag-
" boom van wantrouwen die de duivel heeft neergelaten tussen de jongens
" en de oversten en waarvan hij zich weet te bedienen voor de ondergang
" van de zielen, moet worden weggeruimd."

" - "En zullen wij erin slagen die slagboom weg te ruimen?"

" - "Zeer zeker, op voorwaarde dat groten en kleinen bereid zijn
" een kleine versterving te doen uit liefde voor Onze-Lieve-Vrouw en in
" praktijk te brengen wat ik gezegd heb..."

" Inmiddels bleef ik naar mijn jongens kijken. Bij het zien van
" hen die op weg waren naar hun eeuwig onheil, voelde ik mijn hart zo
" bevangen dat ik er wakker van werd. Vele belangrijke zaken die ik zag
" zou ik nog willen vertellen, maar nu is het geen geschikte tijd daarvoor.

" Ik eindig. Weet u wat deze oude man die geheel zijn leven voor
" zijn jongens heeft gewerkt, nu van u verlangt? Niets anders dan dat
" je met de nodige goede verstandhouding de gelukkige dagen van het vroe-
" gere Oratorio zoudt doen weerkeren. De dagen van genegenheid en van
" het christelijk vertrouwen tussen jongens en oversten, de dagen waar-
" in men iets kon geven en verdragen uit liefde voor Jezus Christus, de
" dagen waarin de harten in alle eenvoud voor elkaar openstonden, de
" dagen van broederlijke liefde en van echte vreugde voor allen. Ik heb
" het nodig dat jullie me zouden troosten door mij de hoopvolle belofte
" te geven dat jullie alles zullen doen wat ik verlang voor het heil van
" jullie zielen. Jullie beseffen het grote geluk niet voldoende opgeno-
" men te zijn in het Oratorio. Tegenover God bevestig ik jullie dat het
" voldoende is dat een jongen in een Salesiaans huis binnentreedt, op-
" dat de heilige Maagd hem dadelijk onder haar bijzondere bescherming
" zou nemen. Laten we het met elkaar eens zijn. De liefde van hen die
" bevelen, de liefde van hen die moeten gehoorzamen moge onder ons de
" geest van de H. Franciscus van Sales doen heersen. Mijn beste jongens,

" de tijd nadert waarop ik jullie zal moeten verlaten en naar mijn eeuwig-
" heid vertrekken (Nota van de secretaris. Hier hield Don Bosco op met
" dicteren. Zijn ogen waren gevuld met tranen, niet uit spijt maar door de
" onuitsprekelijke tederheid die uit zijn blik en uit de klank van zijn
" stem doordrong. Na enkele ogenblikken ging hij verder). Daarom verlang
" ik van jullie allemaal priesters, jonge geestelijken, beste jongens,
" eens afscheid te nemen op het pad van de deugd zoals de Heer het
" wenst.

" Met dit doel zendt de heilige Vader, die ik op vrijdag 9 mei
" gezien heb u van ganser harte zijn zegen. Op de dag van het feest van
" Maria, Hulp der Christenen, zal ik mij samen met jullie voor de beel-
" tenis van onze zeer beminde Moeder bevinden. Ik wil dat dit grote
" feest met alle plechtigheid zou gevierd worden en dat Don Lazzero en
" Don Marchisio er zouden aan denken dat jullie ook in de refter opge-
" wekt zouden zijn. Het feest van Maria, Hulp der Christenen, dient het
" voorspel te zijn van het eeuwige feest dat wij allen samen verenigd
" eens in het Paradijs zullen vieren.

"

" Rome, 10 mei 1884.

jullie in Jezus Christus toegenegen
Priester Gio. Bosco.

"

Dit geschrift is een document dat samen met het kleine traktaat over het Preventief Stelsel en met de Regel voor de huizen de pedagogische trilogie vormt die Don Bosco aan zijn zonen heeft nagelaten. Het is een eenvoudige en diepe pedagogie die, wanneer ze goed verstaan en verwerkelijkt wordt van de opvoedingsinstituten kan maken een verblijf van vreugde, een asiel van onschuld, een haard van deugden, een oefenterrein van studie en scholing van goede Christenen, van eerbare burgers en waardige geestelijken. Maar hiervoor is goede wil en offergeest nodig.

Alvorens verder te gaan zullen wij hier de vijf brieven aanhalen die we hebben kunnen terugvinden van de vele brieven die hij van uit Rome geschreven heeft. Het zijn dus de enige brieven die tot ons zijn gekomen. De eerste brief is gericht aan Don Lazzero die het Oratorio bestuurde met de titel van onderdirecteur. Er is daarin sprake van een "harnas" dat Don Rua moest verbieden, omdat het hem al te veel zou afmatten. Het zou ons niet verwonderen als het hier om een boetekleed ging. Don Rua was toen ziek en bij andere ongemakken had zich nog een aanval van spit gevoegd die hem noodzaakte verscheidene dagen het bed te houden. Daarom was Don Bosco bezorgd voor de gezondheid van Don Rua die zijn biechtvader was gedurende de afwezigheid van Don Bosco.

" Beste Don Lazzero,

"

" Het is misschien de eerste brief die ik schrijf sinds mijn
" vertrek uit Turijn en ik wil hem schrijven aan jou, mijn allerbeste
" Don Lazzero.

"

" Je moet aan onze beminde medebroeders en beste jongens van
" het huis zeggen dat mijn gezondheid, vooral sedert twee dagen, merke-
" lijk verbeterd is en daarom wens ik dat wij bij mijn aankomst een mooi

" feest zouden vieren in de kerk om de Madonna te bedanken voor de on-
" telbare weldaden die ze ons bewezen heeft en ook in de eetzaal om de
" droefgeestigheid te verdrijven en opgeruimd te zijn in de Heer.
" Ik geloof dat Don Lemoyne u speciaal nieuws zal geven. Er is
" zoveel nieuws dat men er boekdelen kan mee vol schrijven.
" Je zal aan Don Rua zeggen dat hij zijn borstharnas zou uitlaten
" want het zou hem teveel kunnen vermoeien.
" Hoe gaat het met Suttill en D. Pozzan? Zijn ze braaf?
" Ik weet niet in welke staat mijn wijngaard, mijn boontjes, mijn
" pompoenen, enz. zich bevinden.(1)
" Mevrouw Nicolini moet speciaal bedankt worden voor de kostbare
" druiven die ze mij te Turijn geschonken en naar Rome gestuurd heeft,
" maar ze mag er mij geen meer sturen want ze bederven onderweg.
" Geef ook de hierbij gaande brief aan D. Febbraro.
" Mogen de genaden van de Heer overvloedig neerdalen over jou, over
" heel het Hoofdkapittel, over al onze beste medebroeders en leerlingen
" en moge Onze-Lieve-Vrouw ons blijvend op de weg naar de hemel houden.
" Amen.
" Indien het God behaagt zal ik van 12 tot 15 mei te Turijn vertoe-
" ven.
" President van het feest zal mevrouw de Maarschalk van St. Arnaud
" zijn die de hele noveen van Maria, Hulp der Christenen tegenwoordig
" zal zijn.
" je toegenegen vriend
" Priester Gio. Bosco.
" Rome, 23 april 1884.

De tweede brief schreef hij aan de gravin Callori en nam daartoe als aan-
leiding het aanstaande huwelijk van haar dochter. De brief werd geschreven door
Don Lemoyne, op dictaat van Don Bosco die er enkel zijn handtekening onder
plaatste.

" Mijn beste Mama,
"
" Het is wel verstaan dat ik op 28 april de heilige mis zal opdra-
" gen voor u en voor Mevrouw Maria. Ik bid God dat haar nieuwe levens-
" staat voor haar gelukkig zou mogen zijn op aarde en een voorbereiding
" op de zaligheid in de hemel. Ik vertrouw er vast op dat ze een grote
" weldoenster zal blijven voor onze werken.
" Ik bevind mij hier in de kerk van het heilig Hart. Alles gaat
" goed, maar we blijven wat steken omdat het geld gevoelig vermindert.
" God zegene u, heel uw familie en mevrouw Maria en wil ook voor
" mij bidden, die u iedere dag met grote dankbaarheid in de heilige Mis
" aanbeveelt. Ik blijf u in Jezus Christus.
" zeer verplicht als zoon
" Rome, 24.4.1884. Priester Giovanni Bosco.

---

(1) Zinspeling op het bekende tuintje in de kleine loge van zijn appartement.

De derde brief is voor een kloosterzuster, de voormalige gravin Filomena Medolago-Albani, geboren de Maistre, die weduwe geworden, intrad bij de Dochters van het heilig Hart.(1)

" Eerwaarde Zuster Maria Teresa,
"
" Uw brief heeft mij erg getroost omdat hij mij ter kennis brengt
" dat u nog denkt aan die arme Don Bosco. Van ganser harte zal ik bidden
" voor de dochter van mevrouw de gravin Passi (2) en ik vertrouw er vast
" op dat God onze gebeden zal verhoren indien haar vraag niet in strijd
" is met het welzijn van haar ziel. De heilige Maria zal in mijn plaats
" een speciale zegen geven.
" Van mijn kant beveel ik deze Dame de bouw van de kerk en van
" het tehuis van het heilig Hart te Rome warm aan. Deze werken zijn tot
" heden toe flink vooruitgegaan maar op dit ogenblik blijven ze steken
" door geldgebrek. U weet dat het heilig Hart van Jezus een machtige
" bron van genaden en zegeningen is.
" De Heer zegene u, de hele familie Passi en de kloostergemeenschap
" tot wie God u geroepen heeft om een tweede Teresa te worden.
" Ik zal u iedere dag in de heilige mis gedenken en wil dan ook
" voor mij bidden die steeds van u in Jezus Christus zijn zal
"
" de nederige dienaar
" Rome 24.4.1884 Priester Gio. Bosco.
" Via S. Lorenzo nr. 42.

De vierde brief gaat naar mevrouw Magliano, die onze lezers al kennen. In plaats van de met de hand geschreven omzendbrief die hij gewoonlijk aan de medewerkers van aanzien stuurde om hun de zegen van de paus mee te delen, wilde hij aan mevrouw Magliano een eigenhandig geschreven briefje sturen omdat hij wel wist dat deze blijk van genegenheid haar aangenaam zou zijn.

" Geachte mevrouw Magliano,
"
" Ik wens dat u als eerste de mededeling ontvangt dat de heilige
" Vader vandaag, om twaalf uur, u door mijn bemiddeling een speciale
" zegen zendt. Hij verzekerde mij dat hij eveneens zou bidden voor uw
" uw gezondheid en heiligheid zoals ook ik in al mijn geringheid iedere
" dag doe.
" Moge God ons allen zegenen en geloof dat ik in Jezus Christus
" van u ben
" de nederige dienaar
" Rome, 9 mei 1884. Priester Gio. Bosco.

---

(1) Cfr. Boekdeel XV, blz. 465.

(2) Cfr. Boekdeel XVII, document 7.

Een van de vernoemde brieven is in het Frans geschreven en gericht aan de graaf de Villeneuve. Hij maakt melding van zijn petit prieur op het feest van Maria, Hulp der Christenen, in 1881.(1) Begaan met de economische moeilijkheden waarin het huis van Saint-Cyr zich bevond, verzoekt hij hem zich te willen verstaan met de pastoors van La Ciot en van Aubagne, aan wie hij ook schrijft opdat ze samen de middelen zouden bespreken om het ter hulp te komen.

Omdat de onderhandelingen voor de privileges niet zo vlot verliepen dat ze weldra voltooid zouden zijn, vertrok Don Bosco op 14 mei uit Rome. Als eerste maakte hij gebruik van het biljet tegen de helft van het tarief, onlangs aan de Salesianen verleend door de maatschappij van Romeinse Spoorwegen waarvan de directie haar zetel te Florentië had. Hij nam de trein naar Florentië in gezelschap van Don Lemoyne en van Don Dalmazzo. Te Borghetto, het station van Magliano Sabino, werd hij opgewacht door de jonge geestelijken en de jongens van het huis aldaar. Omdat hij vrij lang moest wachten op de volgende trein ging hij naar de wachtzaal, waar de leerlingen met toelating van de stationchef waren samengekomen. Eerst ging Don Bosco hem hiervoor bedanken. Daarna sprak hij met de jongens die allen een voor een bij hem kwamen. Om elf uur werd daar gedineerd en allen waren verheugd bij het zien van zijn goede eetlust.

Hier echter had hij een tegenslag. Enkele minuten over twaalf moest de doorgaande trein aankomen, die hem dezelfde avond nog naar Florentië zou brengen. Hij had de directeur, Don Confortola, hiervan verwittigd. Welnu, terwijl men op het perron aan het wachten was, kwam een zeer lange goederentrein aangereden, die bleef staan op het spoor dat het dichtst bij het station lag. Na enkele ogenblikken kwam de doorgaande trein op het tweede spoor. Hij moest maar een minuut blijven staan. De andere reizigers die hierover ingelicht waren, gingen voor de locomotief van de goederentrein door en kwamen bijtijds aan. Don Bosco, die omgeven was door de jongens, die het perron vulden, bemerkte dat niet en omdat hij in de mening verkeerde dat de goederentrein eerst zou vertrekken, bleef hij staan. Maar het schrille gefluit van de andere trein deed hem zijn vergissing inzien. Er stond nu niets anders meer op dan tot acht uur te wachten. Don Bosco toonde zich hierover zeer ontstemd maar weldra berustte hij erin. Hij ging terug naar de wachtzaal en luisterde opnieuw naar de seminaristen en de leerlingen van het college tot twee uur, toen ze zich terug op weg naar Magliano begaven. Het was de avond van hun patroonsfeest, waaraan voor de eerste maal de nieuwe kardinaal bisschop Martinelli, die zo pas wijlen Mgr. Bilio opgevolgd was, zou deelnemen en daarom moesten ze bij de eerste vespers zijn.

Hoe zouden onze reizigers de zes uren die nog overbleven gebruiken? Ze trokken zich terug in een klein hotel in de buurt, waar vrachtrijders en voerlieden overnachtten. Het was snikheet. Don Bosco die van vermoeidheid niet meer staande kon blijven en veel pijn had aan de benen, ging een kamertje binnen om wat te gaan liggen en uit te rusten. Zijn benen waren zo gezwollen dat men met moeite zijn metalen kousen kon uittrekken. Dan trok hij zijn jas uit en strekte zich op het bed uit, maar kon geen slaap vatten. Na anderhalf uur pijnlijk liggen, stond hij op en kon hij zich moeilijk aankleden en opnieuw zijn kousen

---

(1) Cfr. Boekdeel XV, blz. 172.

aantrekken. Hij bevond zich in een toestand van opwinding en vermoeidheid, die op iedereen indruk maakte. Don Dalmazzo had toen een goed idee. Hij ging in de verbruikzaal een kop koffie halen en had het geluk dat ze uitstekend was. De warme en aromatische drank was een providentieel herstellmiddel. Langzamerhand verbeterde zijn toestand. De goede vader vertelde genoeglijk tot zeven uur over het Oratorio zoals hij het in vroegere tijden gekend had.

Don Dalmazzo vertrok terug naar Rome. Don Daghero was van Magliano gekomen om hem te groeten. Eindelijk stapte hij samen met Don Lemoyne op de doorgaande trein naar Orte, maar de wederwaardigheden van die dag waren nog niet ten einde. Te Orte was hij genoodzaakt op de doorgaande trein naar Florentië te wachten van half negen af tot kwart voor een. Maar de Heer kwam die tegenslag verzachten. Terwijl hij, uitgestrekt in een sofa in de wachtzaal tevergeefs de verkwikking van een korte slaap zocht, verdwenen de stoffelijke dingen rondom hem: de heilige jongen Louis Colle verscheen hem en hield met hem een gesprek totdat de trein kwam. Er werd vooral gesproken over de dingen die Louis hem had laten zien in de droom over de missies. Op het einde gaf Don Bosco blijk van zijn vrees dat zijn slechte gezondheid hem zou hebben verhinderd de zaken die hij ondernomen had voort te zetten, maar Louis zei hem: "Uw slechte gezondheidstoestand? Dat zult u morgen zien!" Het waren zijn laatste woorden bij het afscheid. Toen het visioen verdwenen was voelde Don Bosco zich beter, zoveel beter dat Don Lemoyne met verbazing zag hoe levendig hij in de trein stapte. Het was de eerste dag van de noveen van Maria, Hulp der Christenen.(1)

Ze kwamen omstreeks zes uur te Florentië aan en werden in het station opgewacht door de directeur van Lucca, Don Bensi. Toen hij in het huis kwam werd hij juichend door de jongens ontvangen. Hij ging dadelijk naar de kapel om er de heilige mis op te dragen en dan bracht hij de rest van de morgen door met brieven schrijven. Na de middag zongen de jongens een lied en lazen opstellen voor te zijner eer. Daarna gaf hij tot in de late avond audiënties aan weldoeners en weldoensters.

Zijn verblijf te Florentië was van korte duur, omdat hij al op 16 mei 's ochtends op reis ging naar Bologna, waar hij omstreek 11 uur aankwam. Hij ontving er de vererende en feestelijke gastvrijheid van aartsbisschop Mgr. Battagliani, die hij al in 1882 had leren kennen als bisschop van Rimini.(2) Bij hem trof hij Don Rinaldi aan, die de aartsbisschop zelf hiervoor opzettelijk uit Faenza geroepen had. Tussen de 16de twee uur 's middags en de 17de mei elf uur kwam de ene bezoeker na de andere omdat de voornaamste burgers hem wilden spreken en bij zijn mis in de kapel van het aartsbisschoppelijk paleis waren vele adellijke dames tegenwoordig.

Bij die gelegenheid zei Don Bosco enkele woorden die Don Rinaldi graag aanhaalde.(3) In een vertrouwelijk gesprek werd er gesproken over Bismarck.

---

(1) Cfr. Boekdeel XV, blz. 90.

(2) Cfr. Boekdeel XV, blz. 544.

(3) Dit wordt ook aangehaald door Mgr. Taroni in zijn met de hand geschreven kroniek van het huis van Faenza.

De grote Duitse kanselier, die door de omstandigheden al genoodzaakt was geweest de Kulturkampf te verzachten en nadien onderhandelingen met de Heilige Stoel aan te gaan, drukte de greep nu vaster en wilde steeds maar dat Rome meer zou toegeven dan gewoonlijk. Toch lieten de katholieke journalisten niet na duidelijk te maken wat toen de gang naar Canossa genoemd werd. Wegens politieke belangen schreven de officiële persorganen van het keizerrijk niets dan lof over de Regering bij iedere daad van inschikkelijkheid tegenover de katholieken. Welnu, Don Bosco zei hierover: - "Zekere mensen die de schijn hebben de Kerk te beschermen doen als iemand die u uitnodigt te gaan zitten en u een stoel aanbied die gebroken is, zodat hij in plaats van u te laten zitten, u doet vallen."

Na zeven uur reizen kwam Don Bosco uiteindelijk te Turijn aan op de avond van 17 mei. In het Oratorio aangekomen begaf hij zich onmiddellijk naar de kerk, waar hij de zegen met het Allerheiligste gaf. Daarna kwam hij over de speelplaats die met vlaggen versierd was. Onder het daverende applaus van de jongens en het spelen van het muziekkorps, begaf hij zich dan naar zijn kamer. De vreugde was des te groter wegens de zichtbare beterschap van zijn gezondheidstoestand. Daags daarna was het feest in de kerk, op de speelplaats en in de refter. Uit de brieven die werden voorgelezen beviel hem vooral de reeks van communies, die de jongens voor hem gedurende zijn afwezigheid hadden opgedragen.

Don Lemoyne moest dadelijk nog twee opdrachten vervullen die betrekking hadden op de reis, namelijk verontschuldigen aanbieden aan de bisschop van Ventimiglia, die er zijn beklag over gedaan had dat Don Bosco tweemaal door zijn diocees gekomen was zonder zich bij hem te laten zien en aan de directeur van de Romeinse spoorwegen die hij in Florentië niet had kunnen bezoeken om hem voor de pas ontvangen gunst te bedanken.

Wij kunnen dit hoofdstuk niet sluiten zonder enkele bedenkingen aan te halen van Don Lemoyne, hem ingegeven door herinneringen aan deze reis, over het geheugen, het verstand en de cultuur van Don Bosco.

Hierbij dan wat zijn goede secretaris hierover nagelaten heeft.

" Het was bewonderenswaardig om zien hoe Don Bosco niettegenstaande
" zijn gevorderde leeftijd van 69 jaar op iedere kwestie inging en het
" juiste woord wist te zeggen. Zijn geheugen is nu zeer verzwakt maar
" toch kan men er uit afleiden hoe groot zijn kennis in de bloei van zijn
" jaren moet geweest zijn. Wanneer een oud-leerling zich aan hem voor-
" stelt, een van de duizenden die in het Oratorio geweest zijn (enkele
" jaren geleden kende hij ze nog allemaal), dan herinnert hij zich nog
" zijn naam of, wanneer hij hem zijn naam zegt dan weet hij nog meestal
" waar hij vandaan komt en dan herinnert hij zich wat die jongen in het
" Oratorio overkomen is samen met duizenden kleine anekdoten. Dat jaar
" ontmoette hij er een die bij hem geweest was in het jaar 1846. Hij vroeg
" hem nieuws over zijn broer die toen ook in het internaat was, waarbij
" hij zijn naam noemde en die van zijn moeder die weduwe was.
" Wanneer Don Bosco geneesheren ontmoet, dan mogen ze over iedere
" ziekte spreken maar hij kent er de oorzaken van, het verloop, de cri-
" sissen, en de voornaamste geneesmiddelen.

" Wanneer men spreekt over Grieks, dan haalt hij teksten aan
" van auteurs zodat zijn toehoorders verbaasd opkijken.

" Spreekt men over Italiaanse of Latijnse auteurs dan zal Don
" Bosco niet nalaten er hele brokstukken van buiten te citeren.

" Vooral van Dante kan hij hele zangen vloeiend voordragen.

" Te Rome was hij aan een diner met advocaat Menghini, een zeer
" geleerde professor in het Hebreeuws. Ze begonnen over die taal te
" spreken en haalden volgende passage van de Ecclesiasticus aan: "Er
" zijn drie zaken die ik niet weet en een vierde die penitus ignoro
" viam viri in adolescentia sua." - In het Hebreeuws komt dit overeen,
" zei Menghini, met een zin die het wonder van het ontstaan van levende
" wezens aanduidt. Daarom leest men in het Hebreeuws in plaats van
" adolescentia, adolescentula, alma met een kleine a en niet met een
" hoofdletter A, wat moest betekenen maagd, een titel die men in
" werkelijkheid enkel aan de Madonna geeft: Alma circumdabit virum. En
" onverwacht bracht Don Bosco de integrale Hebreeuwse tekst naar voor,
" die door Menghini met dezelfde uitspraak herhaald werd.

" Don Bosco bevond zich op een maaltijd te Sampierdarena. Toen
" men aan het fruit toe was kwam Parodi, een korvetkapitein daar aan.
" Het gesprek liep over de manier waarop een schip dat op de zeebodem
" was vastgeraakt gelicht werd. En Don Bosco begon in details uit te
" leggen wanneer dat lichtingswerk mogelijk en wanneer het onmogelijk
" of vruchteloos is. En wanneer het mogelijk is, de drie stelsels met
" hun moeilijkheden en hun werkwijzen en aan welke van de drie men de
" voorkeur moest geven. Zijn eruditie over scheepszaken deed iedereen
" verstomd zijn omdat men dat niet verwachtte.

" Zo was het ook wanneer hij het had over oude en moderne wapens,
" over sterrenkunde, enz.

" Wanneer er gesproken werd over geschiedenis dan was hij hele-
" maal op zijn best. Over welk punt het ook ging vooral over kerkge-
" schiedenis, hij gaf niet alleen bijzonderheden maar citeerde schrij-
" vers die hierover geschreven hadden en niet een enkele schrijver maar
" vele.

" Kortom, hij bezat wat meer dan enkele noties over een zeer
" groot aantal wetenschappen.

" Deze feiten deden zich voor bij de reis naar en van Rome.

" Don Bosco vertelde ook met een bewonderenswaardige eruditie de
" geschiedenis van de telegraaf, de magie, de bouwkunst, de pers, de
" letters, de Arabische en de Romeinse cijfers en het was zeer aange-
" naam hem te horen spreken.

Het gejubel over zijn gelukkige terugkeer verdubbelde in het Oratorio de ijverige voorbereiding van het feest van Maria, Hulp der Christenen, terwijl het gerucht over zijn slechte gezondheid er toe bijdroeg om de vrienden en bewonderaars van Don Bosco nog in groter aantal dan gewoonlijk naar de plechtigheid te trekken.

H O O F D S T U K   I V

DE TOEKENNING VAN DE PRIVILEGES.

Gedurende de zo heuglijke audiëntie van 9 mei had Don Bosco, vooraleer samen met Don Lemoyne en Don Daghero de zegen te ontvangen, met een gevoel van ootmoed en vertrouwen aan de paus gezegd: - "Heilige Vader, wij hebben nog niet de gunst gehad de handtekening van Uwe Heiligheid te ontvangen. Wil ons toch denken!" De handtekening die Don Bosco meer dan alle anderen door deze dringende uitnodiging afriep, was de handtekening onder het decreet voor het verlenen van de privileges omdat hij dacht dat hij ze door een Breve zou verkrijgen. Hoe meer hij het einde van zijn aardse loopbaan voelde naderen, des te meer werd het voor hem dringend de laatste hand te leggen aan zijn Congregatie, door ze op gelijke voet te stellen met de andere Congregaties die door de Kerk waren goedgekeurd en door haar dezelfde middelen te geven om goed te doen in de wereld. Wanneer hij besloot naar Rome te gaan, was dit de hoofdgedachte van zijn reis.

Toch had hij het heropnemen van de onderhandelingen niet tot dat uur uitgesteld. Niettegenstaande de last van zijn ziekten, was hij sinds ongeveer drie maanden opnieuw begonnen zich ernstig met de zaak bezig te houden. Na zovele jaren van studie en onderhandelingen bezat hij meer dan voldoende kennis over dit onderwerp. En toch was hij in deze laatste fase genoodzaakt heel het werk weer van voren af aan te beginnen en moest hij volhouden niettegenstaande onaangename verrassingen, die de moed en de vastberadenheid zouden hebben gebroken van iemand die niet het weerstandsvermogen van Don Bosco zou gehad hebben. Terecht zei Pius XI aan de Algemeen Overste Don Ricaldone die hem in de maand april 1934 de waardevolle relikwie - een ruggenwervel - van Don Bosco aanbood: "Het is inderdaad waar dat Don Bosco een ruggengraat had in tegenstelling met zovele anderen die er geen hebben."

Sinds de maand januari spande hij zich in voor die onderneming. Hij schreef de redenen op waarvoor hij deze gunsten vroeg en nadat hij er de draagwijdte goed van uitgestippeld had, zond hij er een kopie van aan de kardinaal-beschermheer en aan de kardinaal-aartsbisschop met de vraag alles te willen onderzoeken en er hun mening over te zeggen. De twee kardinalen gaven een gunstig advies. Dan stuurde hij zijn smeekschrift aan de heilige Vader en voegde er het memorandum bij dat hij aan de twee kardinalen gestuurd had. Hij liet het voorafgaan door een korte verklaring in het Latijn (1) in het smeek-

---

(1) Zie Volume XVII, document 15.

schrift zei hij:

" Heilige Vader,
"
" Ootmoedig neergeknield voor de vereerde voeten van Uwe Heilig-
" heid smee ik een grote genade af voor de vrome sociëteit van de H.
" Franciscus van Sales. De Opperherder Pius IX, uw roemrijke voorganger,
" begon deze Congregatie van bij haar ontstaan goed te doen. In 1858
" schetste hij er de Constituties van, hij gaf het Decretum Laudis in
" 1864, hij keurde ze goed in 1869 en hij begunstigde haar met de spe-
" cifieke en definitieve goedkeuring van haar Constituties op 3 april
" 1874.
" Nadien verrijkte hij haar met verschillende geestelijke gunsten.
" Omdat sommigen hiervan ad tempus waren, andere vivae vocis oraculo,
" volgden daaruit in de praktijk niet geringe moeilijkheden. Deze moei-
" lijkheden, werden uit de weg geruimd voor de andere kerkelijke Con-
" gregaties dank zij de mededeling van de Privileges.
" De hiervoor genoemde paus Pius IX stond op dat punt deze grote
" gunst te verlenen toen het God behaagde hem tot zich te roepen.
" Veroorloof mij thans, heilige Vader, u een aanwijzing te geven
" over de mededeling van de privileges en over de speciale redenen die
" mij er toe bewegen u te smeken ze te mogen verkrijgen.

In de "aanwijzing over de mededeling van de privileges" toonde hij aan hoe sinds drie eeuwen de opperherders privileges per communicationem plachten te verlenen zowel aan de kloosterorden met plechtige geloften als aan de congregaties met eenvoudige geloften. Leo X verleende inderdaad de wederzijdse mededeling van de privileges aan al de bedelorden. Clemens VII deelde aan de Theatijnen al de privileges en geestelijke gunsten mee die verleend werden of zouden verleend worden aan de Reguliere kanunniken en later aan de kloosterlingen van de geregelde observantie de privileges en andere geestelijke gunsten van om het even welke kloosterorde. In de XVI eeuw werd ermee begonnen aan de congregaties met eenvoudige geloften, ofschoon ze door rechtstreekse vergunning verschillende privileges verkregen hadden, toch ook de privileges van de kloosterorden te verlenen, zoals Paulus IV en de heilige Pius V met de Theatijnen deden. In de volgende eeuw betuigde Urbanus VIII dezelfde goedertierenheid tegenover de Lazaristen.(1) Ditzelfde kan men zeggen van andere pausen tegenover de Jezuïeten, de Reguliere Geestelijken van de Moeder Gods,(2) de vrome werklieden-Catechisten op het platteland,(3) de Dienaars van de zieken,(4) de Oratorianen van Filippus Neri,(5) de Broeders van de Christelijke scholen, de Passionisten, de Redemptoristen en tenslotte de Oblaten van Maria in 1826 en het Instituut van de Liefde in 1838. Door dit middel beoogden de pausen instituten te eren en te begunstigen, die, nauw verbonden met de heilige Stoel, in de Kerk een ruim en vruchtbaar apostolaat uitoefenden.(6)

---

(1) Congregatio Missionis: C.M.

(2) Ordo Clericorum Regularium a Matre Dei: O.M.D.

(3) Congregatio piorum operariorum Catechistarum Ruralium: P.O.C.R.

(4) Ordo Clericorum Regularium Ministrantium infirmis: M.I.

(5) Institutum Oratorii: C.O.

(6) Zie Boekdeel XVII, doc. 16.

"Over de speciale redenen die er hem toe bewogen zijn smeekschrift in te dienen voor het verkrijgen van de privileges drukte Don Bosco zich uit als volgt:

" De speciale motieven waarom dit nederige verzoek voor de Salesiaanse Congregatie gedaan wordt zijn:

" 1° Ze is volledig zonder stoffelijke middelen en daarom heeft ze veel liefdadigheid nodig en vele geestelijke hulpmiddelen opdat ze haar doel zou kunnen bereiken.

" 2° Deze Congregatie ontstond en werd sterker in de stormachtige tijden, waarin wij ons nog steeds bevinden en desondanks bleek ze bij machte te groeien, tehuizen, colleges, klein-seminaries te openen in verscheidene diocesen van Italië, van Frankrijk, van Spanje, in Brazilië, in Uruguay, in de Argentijnse Republiek en zelfs onder de wilden van de meest afgelegen gebieden van Zuid-Amerika. Indien in deze rampzalige tijd, bij deze verscheidenheid van landen, bij deze grote afstanden vooral te midden van de wilden, de Salesiaanse leden verplicht zouden zijn een beroep te doen op de heilige Stoel in geval van twijfels en voor bevoegdheden die onontbeerlijk blijken te zijn, zou dit steeds lastig en niet zelden onmogelijk zijn.

" 3° In deze droeve tijden zien bepaalde burgerlijke overheden het met een kwaad oog dat men veelvuldig zijn toevlucht neemt tot de heilige Stoel en het gebeurt meermaals dat ze mededeling willen ontvangen van decreten en breven waarbij iets verleend wordt en dat men die dan niet meer terug ontvangt.

" 4° De nederige schrijver van deze uiteenzetting wenst de kerk te tijd die God hem nog laat leven te gebruiken om orde te brengen in de verschillende huizen en aan allen die er het bestuur van hebben eenvoudige schikkingen voor te schrijven om zich van de privileges te bedienen met voorzichtigheid en in zeldzame gevallen en alleen dan wanneer het duidelijk blijkt dat dit strekt tot meerdere glorie van God en tot nut van de zielen.

" 5° Het aantal huizen die al geopend zijn en vele andere huizen die iedere dag geopend worden, maken het gebruik van de privileges steeds moeilijker zonder een geregelde verlening ervan.

Eindelijk antwoordde hij met de grootste eenvoud op vier "opmerkingen" die sommigen opwierpen tegen nieuwe vergunningen van privileges.

" Betreffende de mededeling van de privileges hebben sommigen willen opmerken dat dergelijke verleningen:

" 1° aanleiding kunnen geven tot betwistingen.

" 2° de harmonie en de vrede met de Ordinarii kunnen verstoren.

" 3° dat er privileges meegedeeld kunnen worden aan Instituten die voor hen niet passend zijn.

" 4° dat de Salesiaanse Congregatie nog niet lang geleden goedgekeurd werd.

" Wat de eerste opmerking betreft: Indien deze verleningen nieuw zouden zijn, dan zouden ze de oorzaak kunnen worden van betwistingen, maar de privileges worden al sinds meer dan driehonderd jaar van de ene aan de andere orde meegedeeld. Ze werden voortdurend bestudeerd,

" geïnterpreteerd en op eenvormige manier in praktijk gebracht en in
" de geest van de heilige Stoel blijken ze een band van eenheid en
" van eenvormigheid te zijn zodat ze ieder motief voor een betwisting
" uitsluiten.

" Wat de tweede opmerking betreft. Ze storen de vreedzame be-
" trekkingen met de Ordinarii, niet omdat in de praktijk de bisschop-
" pen en de pastoors al de privileges van de Instituten die door de
" Kerk goedgekeurd zijn, kennen en in onze streken zou het verbazing
" wekken, wanneer men zou zien dat een bepaald Instituut grotere of
" geringere gunsten dan de andere Instituten zou genieten. Omdat zelfs
" het toekennen van privileges akten zijn die grotelijks het opperge-
" zag van de paus eren en zijn goede gezindheid tegenover een Instituut
" tot uiting brengen, zou men gaan veronderstellen dat een Congregatie
" niet definitief goedgekeurd werd, wanneer ze door de heilige Stoel
" niet begunstigd werd met de privileges waarvan de andere Congrega-
" ties genieten.

" Een eerbiedwaardige Ordinarius kon er nooit toe gebracht worden
" te geloven dat onze Congregatie definitief goedgekeurd was omdat het
" hem niet bleek dat zij genoot van de privileges van de Dienaars van
" de Zieken, van de Lazaristen, van de Oblaten van Maria. Daarom heeft
" de Salesiaanse Congregatie veel belemmeringen moeten ondergaan en leed
" ze niet geringe stoffelijke en zedelijke schade die haar vooruitgang
" zo ernstig dwarsboonden dat ze anders misschien het aantal van haar
" huizen, kloosterlingen en leerlingen had kunnen verdubbelen.

" Wat het derde punt betreft: Men kan evenmin beweren dat men met
" deze mededeling aan nieuwe Instituten gunsten zou verlenen die niet
" oppoortuun zouden zijn. Inderdaad, bij dergelijke vergunningen blij-
" ven clausules steeds geldig: Dummodo Institutis eorum convenient,
" ac Regulari Observantiae non sint contraria. Men dient er dan nog aan
" toe te voegen dat, aangezien deze gunsten uitsluitend kunnen verleend
" worden door de heilige Stoel, deze laatste ze kan wijzigen en ook
" herroepen telkens wanneer zou blijken dat dit tot het grotere wel-
" zijn zou strekken van hen aan wie ze verleend werden.

" Betreffende het vierde punt is het juist dat de definitieve
" goedkeuring van de Constituties van de Vrome Sociëteit van de H. Fran-
" ciscus van Sales eerst dateert van 3 april 1874 maar haar bestaan en
" het in praktijk brengen van haar Constituties gaan terug tot 1841.
" Anderzijds is ze al flink aangegroeid en telt ze al ongeveer 1400
" kloosterlingen en 166 huizen waarin een christelijke opvoeding wordt
" gegeven aan meer dan 150.000 jongens en volwassenen. In vroegere tij-
" den volgde de mededeling van de privileges meestal onmiddellijk na de
" goedkeuring. De Oblaten van Maria ontvingen deze mededeling enkele da-
" gen na hun goedkeuring.

" Na aldus verwezen te hebben naar de vergunning van de privileges,
" vernieuw ik mijn nederige bede en smeed ik u deze daad van opperste
" goedertierenheid te willen stellen en aan de Salesiaanse Congregatie
" de mededeling te willen verlenen van de privileges toegestaan aan de
" Congregatie van de Oblaten van Maria van Turijn, wiens constituties
" en doel bijna dezelfde zijn als die van de Salesianen.

" Het rescript waarmee Zijne Heiligheid, Leo XIII zaliger gedach-
" tenis, deze gunst verleende was in volgende bewoordingen gesteld:
" "Ex audientia SS. mus Congregationis Superiorem Generalem, et
" Oblatos specialibus favoribus, et gratiis prosequens, omnia et singula
" indulta, privilegia, indulgentias, exemptiones et facultates Congre-
" gationi SS. mi Redemptoris concessa iisdem Oblatis eorumque Ecclesiis,
" Capellis et domibus benigne communicat, extendit, atque in perpetuum
" elargitur cum omnibus clausulis et decretis necessariis et opportunis.
"
" I Cardinalis PACCA
" Sacrae Congregationis Episcoporum
" et Regularium Praefectus".
" Al de Salesianen vertegenwoordigd door hun overste werpen zich
" smekend voor u neer en roepen de hiervoor meermaals vernoemde gunst af
" terwijl ik in naam van allen om uw Apostolische Zegen verzoek.
"
" Turijn, 20 januari 1884. de nederige en u zeer verplichte
" opsteller van deze smeekbede,
" Priester Gio. Bosco, Overste.

Kardinaal Alimonda bevestigde schriftelijk "tot echte voldoening van zijn hart" de waarheid van de motieven uiteengezet door Don Bosco en loofde in zijn Congregatie de voorbeeldige tucht en het grote goed dat zij deed. Uit eigen aandrang voegde hij er een nieuw argument aan toe nopens de opportuniteit van de gevraagde vergunning. Nu in de stad en het diocees Turijn de kloosterlingen van de andere Orden verstrooid waren geworden, was het van groot belang bloei en vastheid te geven aan een Congregatie die enerzijds al deze verliezen goedmaakte en anderzijds het voordeel had aan de slagen van de burgerlijke wetgeving te ontsnappen. Tegelijkertijd deed hij een afzonderlijke aanbeveling aan de kardinaal-beschermheer van wie hij volgend antwoord ontving:

" Eminentie,
"
" Ik ontving de brief van Uwe Eminentie van 4 dezer, waardoor u
" zich gewaardigt Don Bosco aan te bevelen, wanneer hij de privileges
" voor zijn congregatie vraagt en waarvoor vernoemde priester mij reeds
" een daartoe strekkend getuigschrift gestuurd heeft. Ik ben Uwe Eminen-
" tie uiterst dankbaar omdat het mij een krachtige steun bezorgd heeft
" om in deze opzet te slagen. Donderdag eerstkomende, wanneer mijn ge-
" zondheidstoestand het zal toelaten, denk ik hierover ernstig met Zij-
" ne Heiligheid te spreken en hem ertoe te bewegen de extrinsieke moei-
" lijkheden uit de weg te ruimen die jammer genoeg opgeworpen worden door
" hen die dit zeker niet hadden moeten doen. Ik zal voor Zijne Heilig-
" heid niet verhelten dat, wanneer hij zou menen in zijn weigering te
" moeten volharden, ik mij verplicht zal zien ontslag aan te bieden als
" beschermer van deze verdienstelijke congregatie om niet de schijn te
" hebben op enigerlei wijze medeplichtig te zijn aan of onverschillig
" voor een weigering die geen andere beweegreden dan willekeur heeft.
" Inmiddels verzoek ik u mij niet te vergeten in uwe gebeden ter-

" wíjl ik u de verzekering geef dat ik eveneens voor u zal bidden en dat
" mijn verering en achting tegenover u onveranderlijk blijven. Terwíjl
" ik nederig uw handen kus, bevestig ik u dat ik van u ben,
"
" de zeer nederige en echt verknochte
" dienaar
" L. Kard. NINA.

Nadat hij het voorgaande document had gestuurd naar Rome, begon Don Bosco te denken aan zijn reis naar Frankrijk omdat hij er op vertrouwde dat bij zijn terugkeer deze aangelegenheid al een heel eindje zou gevorderd zijn.

De zaken verliepen echter niet zoals verwacht, toch kwamen twee verheugende berichten hem opbeuren: het eerste toen hij op het punt stond Frankrijk te verlaten en het tweede toen hij naar Rome vertrok.

Het eerste bericht werd hem gebracht door gravin de San Marzano, toen hij zich te Nice bevond om terug te keren naar Italië. Deze brave Salesiaanse medewerkster die intussen naar Rome geweest was, had aan de paus gezegd, gedurende de audiëntie: - "Heilige Vader, ik vraag u ook voor Don Bosco een speciale zegen."

- "Hoe kent u Don Bosco van Turijn? Waar bevindt hij zich op dit ogenblik? Waar is hij?"

- "Ik heb hem in Nice verlaten."

- "Hoe is het met zijn ogen? Met zijn benen? Zeg hem dat hij voor zichzelf moet zorgen en dat hij zijn krachten moet sparen. Don Bosco heeft ons vele zaken gevraagd, ernstige zaken die moeilijk te verkrijgen zijn maar we zullen ze allemaal verlenen.

Bij het bekend maken van deze dialoog wist de gravin niet waarop de woorden van de paus een zinspeling waren, omdat de Opperherder geen nadere uitleg gegeven had en zij geen vragen had durven stellen. Don Bosco echter begreep zeer goed dat het de bedoeling was van de paus over de privileges te spreken en dat de dame hem het gesprek zou meedelen. Het is dus niet onwaarschijnlijk dat de paus langs deze weg de verzekering wilde geven van zijn bereidheid hem de gunsten te verlenen.

En zo begreep Don Bosco het ook. Toen hij met zijn zonen alleen was, zei hij hun: "Een goed teken, een goed teken. Laten we hopen dat we ditmaal zullen verkrijgen waar we steeds naar verlangd hebben. Om er in te slagen deze privileges te verkrijgen heb ik niets nagelaten, alles beproefd, alles. Ik heb hiervoor vernederingen en afwijzingen doorstaan en liet me door niets ter wereld afschrikken. Ik kon er aan verzaken maar ik wou niet. Het was voor hen (nl. in dienst van hen die te Rome de teugels in handen hebben), voor de Kerk en niet voor mij. Het was voor het welzijn van de zielen. Het

was om bij mijn dood onze Congregatie goed gevestigd achter te laten, want wat haar wezen betreft behoort ze aan de Kerk toe. Toen iedere hoop op welslagen verloren scheen had ik kunnen zeggen: laat het maar zo, dat zij er zelf aan denken. Maar neen. Het is noodzakelijk dat wij tot het laatste doen wat we kunnen, zonder ook maar iets onbeproefd te laten. We weten dat, wanneer men rozen wil plukken, men zich aan de doornen prikt, maar samen met de doornen is er altijd de roos. Toen ik mijn smeekschrift aan Pius IX aanbood en er gesproken werd over de privileges was de Opperherder zeer tevreden. Mgr. Vitelleschi scheen gunstig gezind te zijn. Hij beloofde het en gaf ons de verzekering van zijn steun, zodat ik volledig op hem vertrouwde en het gunstig resultaat van de zaak als zeker beschouwde, maar toen dan de Heilige Congregatie samenkwam, toonde Vitelleschi er zich zo beslist een tegenstander van dat al de kardinalen die ons voorheen gunstig gezind waren geweest een negatieve stem uitbrachten.(1)

Het tweede bericht hem door Don Dalmazzo te Sampierdarena gebracht scheen iedere vrees weg te nemen van de kant die het meest onhandelbaar was. Het is bekend hoe de meest krachtdadige tegenstander van het toekennen van de privileges kardinaal Ferrieri was en hij behoorde, als prefect van de Congregatie van de Bisschoppen en Reguliere Geestelijken van ambtswege heel deze aangelegenheid te behandelen.(2)

Nu gebeurde het dat toen deze Eminentie op 25 maart een verlamming opliep waardoor hij op het ziekbed gekluisterd werd, in levensgevaar verkeerde, en zich geneigd toonde toe te geven inzake die lastige privileges, wanneer hij genezen zou zijn. De eerste dagen zal dit eigenaardige samentreffen op die 25ste maart hem wel wat tot nadenken hebben gestemd. Het is een feit dat hij meermaals iemand naar de Procurator stuurde om hem te vragen een gedetailleerde lijst aan te bieden van de privileges die men wenste te verkrijgen. Don Bosco, die in die aangelegenheid een meer nuchtere kijk had dan Don Dalmazzo merkte op: - "Het is mogelijk dat Ferrieri meer genoopt wordt toe te geven door de brieven van kardinaal Alimonda dan door zijn kwaal... Het is wel zeker dat het afzonderlijk formuleren van de privileges een werk van lange adem is." Slechts twee uren bleef Don Dalmazzo bij Don Bosco. Hij ging terug naar Rome, waar korte tijd later zijn optimisme een deuk kreeg. De illustere zieke, voor wie Don Bosco gebeden bevolen had, begon weer opnieuw, zodra het gevaar geweken was, de gebruikelijke motieven voor zijn gebruikelijke weigering aan te voeren. Hij had in zijn hart de rotsvaste overtuiging dat de Congregatie van Don Bosco de dood van haar Stichter niet zou overleven.

Zoals kardinaal Nina beloofd had, bepleitte hij vurig de zaak van Don Bosco voor de heilige Vader, zoals hij zelf aan Don Dalmazzo meedeelde: -"Heilige Vader", had hij hem gezegd, "waarom ook niet aan Don Bosco deze privileges verlenen? Verschilt zijn Instituut misschien van de andere? Wanneer dan die privileges aan de anderen werden verleend, waarom ze dan ook niet aan dit

---

(1) Deze en andere berichten van het tweede hoofdstuk zijn geput uit reisnota's van Don Barberis die Don Bosco naar Frankrijk vergezelde.

(2) Op hem zinspeelde kardinaal Nina in de brief die wij zo pas hebben aangehaald.

Instituut verlenen? Waarom mij dan aanstellen als Beschermheer van deze Congregatie, wanneer mijn bescherming aldus in de wind wordt geslagen? Indien de Salesiaanse Congregatie deze privileges die aan al de andere congregaties verleend worden, niet verdient, zeg me dan welke fouten ze heeft, dan kan ik advies geven om ze te verbeteren, maar indien dit niet het geval is en men ze toch niet wil verlenen, dan ben ik het moe steeds maar te vragen en niets te verkrijgen. De Salesianen zouden dan gelijk hebben mij te beschuldigen dat ik hun zaken verzuim ofwel moeten ze geloven dat ik niets bij Uwe Heiligheid vermag. Daarom doe ik afstand van de titel van Beschermheer, omdat hij tot niets dient. En ik ben van plan mij met dergelijke zaken niet meer bezig te houden.

- "Maar neen", antwoordde de Paus, "zeg dat toch niet. Ik wil de Salesianen goed doen, ik wil ze die gunst verlenen. Heb geduld. Kijk maar hoe ik door de zaken overmand word.

- "Ik beveel me dus aan Uwe Heiligheid aan. Het moge u behagen gevolg te geven aan de brieven die ik u overhandig."

Maar, toen hij op een andere dag teruggekeerd was om er met de heilige Vader over te spreken en deze brieven gevraagd werden, waren ze nergens meer te vinden. De secretaris of kamerheer, wie het ook moge geweest zijn, had ze weggenomen en in de papiermand gegooid en toen Don Bosco kwam, waren ze verdwenen. Het was dus noodzakelijk het werk opnieuw te doen met aanzienlijk tijdverlies. Toch scheen er voor het eerst een glimp van hoop te zijn, omdat de kardinaal-prefect, om gezondheidsredenen toen ontslagen was van zijn bezigheden en de zaken alleen afhingen van zijn secretaris. Mgr. Masotti, die in de plaats van zijn overste naar de audiëntie ging en verklaarde welwillend te staan, maar toch deed hij niets zonder Ferrieri er over te ondervragen. Toen dan de nieuwe brieven waarin de privileges per communicationem aan de heilige Congregatie overhandigd waren met bevel van de Paus dat men ze zou onderzoeken, kreeg Don **Bosco** als enig antwoord de mededeling dat een Breve van Pius IX deze wijze van privileges schenken afgeschaft had en dat het daarom noodzakelijk was een aanvraag te doen waarin de afzonderlijke privileges, die men nodig dacht te hebben een voor een werden opgesomd.

Lichamelijk lijdend wegens zijn ongesteldheden en in zijn geest terneergedrukt door al die kuiperijen, maakte Don Bosco van de nood een deugd en onderwierp zich opnieuw aan de inspanning om alles op te zoeken om er dan de lijst van te overhandigen aan de heilige Vader met de smeekbede dat het hem zou behagen ze toe te kennen. Zoals God het gewild had, was men nu aan het einde toe gekomen - zo meende ten minste Don Bosco. Maar op de avond van 1 mei kwam er een brief van Zijne Eminentie Ferrieri die zeer kortaf was en waarin gevraagd werd dat men bij de afzonderlijke privileges die gevraagd werden, de data zou voegen van de breven, de namen van de pausen die ze verleend hadden en de aanduiding van de kloosterorden die er van genoten. Weer een ander ontzaglijk werk. Advocaat Eleonori kwam, zoals hij dat vaak placht te doen, Don **Bosco** bezoeken om hem de verzekering te geven dat, niettegenstaande al die tegenslagen, de privileges verleend zouden worden.

- "Ik weet niet meer waar mijn hoofd staat"! - riep Don Bosco uit en ik zal genoodzaakt worden aan de privileges te verzaken. Ik zal er maar één of twee

van de voornaamste vragen en dan zal ik terugkeren naar Turijn. Willen ze mij de privileges verlenen, dan is het goed, willen ze het niet, geduld dan maar. We zullen voortgaan zoals wij het tot hiertoe gedaan hebben."

- "Wees gerust", herhaalde de advocaat, "U zult zien dat u alles zult verkrijgen, ik beloof het u. Als u dit werk niet aan kunt, dan zullen wij de breven en de aanhalingen opzoeken."

Er werd daarom beslist aan Don Berto te schrijven dat hij dadelijk de lijsten zou opsturen van de privileges waarvan de Oblaten van Maria, de Redemptoristen en de Heren van de Missie genoten. Toen deze lijsten waren aangekomen, zetten Don Bosco en Don Lemoyne zich aan het werk en bladerden vlijtig in de boekdelen om de gevraagde privileges, hun data en al het overige te vinden. Don Bosco bracht hiermee verscheidene dagen door en ook Don Dalmazzo werkte er een hele nacht aan. Eindelijk werden de privileges en de aanhalingen gekopieerd en werd alles aan Mgr. Masotti aangeboden.(1)

Te midden van al die kommer schreef Don Bosco een brief aan Kardinaal Alimonda, waaruit zijn droefheid en zijn berusting blijken.(2)

"   Eminentie,
"
"   Onze vrees is werkelijkheid geworden. De zaak van de privileges
" is helemaal in handen gegeven van kardinaal Ferrieri, die ons gisteren
" geantwoord heeft en zegt dat deze niet kunnen verleend worden tenzij
" elk van hen gestaafd wordt met authentieke documenten door wie en aan
" wie ze verleend werden. Daarna zal er een keuze gedaan worden onder
" de gevraagde privileges en zal onderzocht worden welke zullen ver-
" leend worden en welke niet. Dit betekent dat ik voor het ogenblik rus-
" tig moet blijven en dat ik niet meer over die aanvraag dien te spreken.
" Inmiddels is de periode van mijn bevoegdheid om getuigschriften te
" verlenen verstreken en ik zal aan de heilige Vader vragen dat mij ten
" minste die bevoegdheid zou worden bevestigd. Met Pasen heb ik niemand
" kunnen voorstellen voor de wijdingen en zal het misschien niet eens
" met Pinksteren kunnen doen.
"   Ondanks mijn aandringen heb ik geen audiëntie bij de heilige
" Vader kunnen verkrijgen sinds de 20 dagen dat ik te Rome ben.
"   Kardinaal Nina is van alles op de hoogte. Hij is er geprikkeld
" over. Hij zelf zal u schrijven.
" Wij waren overeengekomen dat het geen nut had hiervoor opnieuw

---

(1) Don Bosco schreef eerst een andere brief in het Latijn, die hij reeds te Turijn voorbereid had, waarin hij speciaal aandrang op de noodzakelijkheid dat hem de bevoegdheid zou worden verleend getuigschriften te geven, een bevoegdheid die voor tien jaar verleend was door Pius IX en die vervallen was op 3 april van dat jaar.

(2) Het origineel van deze brief bevond zich in 1899 in handen van Don Giuseppe Diverio van Mondovi, voormalig secretaris van kardinaal Alimonda te Turijn.

" aan te dringen als de zaken in handen van kardinaal Ferrieri terecht
" kwamen en nu zijn we zo ver.
" Mijn gezondheid is maar slapjes. Ik hoop u zo gauw mogelijk
" persoonlijk te kunnen bezoeken en mij dan wat op te beuren.
" Met diepe verering vraag ik uw heilige zegen terwijl ik met
" dankbaarheid ben,
" "
" uw toegenegen en zeer verplichte
" Priester Gio. Bosco.
" Rome, 3 mei '84.

De goede kardinaal antwoordde hem hartelijk en vol bezorgdheid.

" Zeereerwaarde en Beste D. Giovanni,
" "
" Ik ontving uw brief op 3 dezer en ik aarzel er niet mee u
" de gevoelens van mijn levendig ongenoegen te laten kennen. Ik kan me
" voorstellen hoe uw hart onder dit feit moet lijden. Moed, beste
" Don Giovanni, God onderwerpt ons aan een zeer harde beproeving om
" ons beter te kunnen troosten want na de dagen van strijd zal de dag
" van de zegepraal komen.
" Ofschoon ik weet dat u te Rome veel goed doet, beveel ik u
" toch aan spoedig naar Turijn te komen. Ik zal blij zijn u te zien
" en u te omarmen zoals ik thans in de geest doe terwijl ik van ganser
" harte ben,
" "
" u toegenegen als een broer,
" Gaetano kard. ALIMONDA.
" Turijn, 6 mei '84.

Bij zijn vrienden had Don Bosco op 2 mei over een nieuwe vrees gesproken:
- "Ik doorzie", zei hij, "het plan van Ferrieri. Hij heeft gezegd dat Don Bosco
nooit de privileges zal verkrijgen. Welnu, hij zal ze op dit ogenblik niet willen
weigeren, omdat de paus zegt dat hij ze aan mij wil verlenen, maar hij zal treu-
zelen en tijd winnen." De hinderpalen gesteld aan de pauselijke audiëntie
schenen deze vooruitzichten te rechtvaardigen maar na de audiëntie veranderden de
zaken. Onmiddellijk op de avond bracht kardinaal Nina, die verlangde de afloop te
kennen, een bezoek aan Don Bosco en vertelde hem hoe de dag daarvoor Zijne Hei-
ligheid gevraagd had de aanbevelingen van Alimonda en dan het smeekschrift van
Don Bosco, gevoegd bij de nota over de privileges, voor te willen lezen. - "Het
Latijn van Don Bosco bevalt me", had de paus gezegd, "het is niet de taal van
Cicero maar het is sierlijk en eenvoudig." Dit alles wees reeds op de goede ge-
zindheid van de paus en dit bleek dan overduidelijk gedurende de audiëntie waarin
hij toestond dat in afwachting van het verschijnen van het formeel decreet Don
Bosco er zou mee voortgaan getuigschriften te verlenen.

En de beroemde breve van Pius IX die het verlenen van de privileges per
communicationem verbood? Deze breve gaf aanleiding tot een komisch tafereeltje
dat wij aan onze lezers niet willen onthouden, In juni was Don Dalmazzo ver-
plicht zich te vervoegen bij het Officie van de Congregatie van de Bisschoppen

en Reguliere Geestelijken. Er waren verscheidene Monseigneurs, onder wie Trombetta, de ondersecretaris, Boccafogli de medehelper van de auditeur de Lucca en secretaris Masotti. Toen er gesproken werd over de breve, waardoor Pius IX, naar beweerd werd, verboden had de privileges per communicationem mee te delen koesterden deze leden van het Officie niet de minste twijfel over de werkelijkheid en de inhoud van het document. Maar Don Dalmazzo zei hun: - "Pardon, u verkeert in dwaling. Dat decreet bestaat niet."

- "Hoe zou het niet bestaan? Zoudt u een feit dat iedereen kent, willen loochenen?"

- "Welnu, met uw goedvinden, bevestig ik dat het niet bestaat."

- "Dat zegt u?"

- "Nee, dat zegt Don Bosco en in deze zaken heeft Don Bosco gezag omdat hij deze stof goed bestudeerd heeft."

- "Wat u zegt!... Wij geloven niet dat Don Bosco daarin gezag zou hebben."

- "Jawel, heren, en wanneer Don Bosco over deze zaken spreekt dan vergist hij zich niet, omdat hij de decreten en alles wat ermee samenhangt grondig kent."

- "Laat dat zo zijn, maar hierin vergist hij zich grotelijks, uw Don Bosco. Dit staat vast. Er kan geen geschil van mening daarover bestaan. - Me dunkt dat het in het jaar 1848 was... nee, het was in 1852... Ik herinner het mij werkelijk niet meer... Wel, het is zeker... Er kan geen twijfel over bestaan."

Deze bevestigingen werden door de ene en de andere gedaan, maar Don Dalmazzo gaf zich niet gewonnen.

- "Nogmaals vraag ik u excuus", hernam hij, "maar omdat het over zaken van zo groot belang gaat, moeten wij positief te werk gaan en aanwijzen waar zich dit decreet bevindt met vermelding van de juiste datum. Waar hebt u het gelezen?"

De gesprekspartners bekeken elkaar. Niemand had het ooit gelezen, allen hadden erover horen spreken, zonder zich de moeite te geven de bron te raadplegen. Don Dalmazzo begon reeds victorie te kraaien in naam van Don Bosco, maar een van hen sprong op en zei: - "Dat kunnen we gauw nagaan. Laten we de Collectanea nemen waarin zonder twijfel de breve staat."

Collectanea in usum Secretariae S.C. Episcoporum et Regularium is de titel van een verzameling van decreten uitgevaardigd door deze Congregatie. Ze werd samengesteld door haar vroegere secretaris en nadien haar kardinaal prefect, Andrea Bizzarri, de onmiddellijke voorganger van Ferrieri.

Men ging dus het boek halen, men zocht en zocht en bladerde, maar van de breve werd geen spoor gevonden. Ze namen de inhoudslijst, onderzochten ze maar er kwam niets aan het licht. Men was genooddaakt te besluiten dat Don Bosco gelijk had. Hij wist ook waar deze legende ontstaan was. Omstreeks 1850 was de heilige Congregatie te weten gekomen dat de Redemptoristen gebruik maakten van

sommige privileges, die misschien per communicationem verkregen waren. Ze probeerden ze hun door een decreet te ontnemen, maar de Redemptoristen gingen in hoger beroep en het decreet werd nietig verklaard. Dit vonnis had te Rome grote weerklank en daarom besliste de Congregatie kort te gaan dat zij van dan af het verlenen van privileges in die vorm niet meer zou toelaten. In deze private beslissing die nooit door een publieke acte was bekrachtigd, maar die altijd in de officies was blijven voortbestaan, had de verkeerde mening over de breve van Pius IX haar oorsprong. Don Bosco, en men kan begrijpen waarom, had het toch niet voorzichtig geacht in de loop van de onderhandelingen haar bestaan te betwisten ofschoon hij de waarheid kende.

Alles wat we verhaald hebben, viel voor nadat Don Bosco genoodzaakt was geweest Rome te verlaten zonder tot het afsluiten van de zaak te komen.

Laat ons nu terugkeren naar Leo XIII. De belofte door hem aan Don Bosco gedaan werd zonder verwijl in daden omgezet. Toen Mgr. Masotti op audiëntie kwam zei de Paus: - "Ik wens dat aan Don Bosco de privileges zouden verleend worden."

- "Uwe Heiligheid weet wel dat de kardinaal-prefect er zich tegen verzet."

- "Zorgt u er dan voor dat aan Don Bosco voldoening kan gegeven worden."

- "Ik zal alles doen om te slagen in overeenstemming met het verlangen van Uwe Heiligheid."

Daarop volgde vanwege de prefect een bedreiging dat hij zijn ontslag zou indienen maar de Paus gaf hem de raad hierover na te denken. Op 10 mei liet Mgr. Masotti weten dat de Heilige Vader beslist had de privileges aan de Salesianen te verlenen per communicationem met de Oblaten van Maria. Men zou dus de kopie van het decreet van verlening moeten opzoeken en de procurator van de Oblaten zou de eed moeten afleggen dat deze privileges niet vervallen en niet nietig verklaard waren. Toen hij dit gehoord had, zei Don Bosco: - "Indien ze dit verlenen, dan verlenen ze veel meer dan er gevraagd wordt. Maar daaronder kan een uitvlucht schuilen om de zaak ingewikkeld te maken. Mgr. Masotti dient thans de zaken af te handelen en begeeft zich geregeld naar de audiëntie maar waarom doet hij niets zonder raad te vragen aan Ferrieri? Hij zou aan de Paus een Breve van enkele regels kunnen aanbieden, die dadelijk ondertekend zou worden. De Paus zelf heeft dit middel gesuggereerd. En zullen de Oblaten hun privileges willen bekend maken? Alle Orden zorgen er angstvallig voor ze niet aan andere Orden bekend te maken. En wanneer bovendien een of ander privilege werkelijk vervallen zou zijn? Niettemin nam hij die zorg weer persoonlijk op zich. De 11de, 12de en 13de mei bracht Don Bosco door in consult met advocaat Eleonori en met verscheidene Monseigneurs die met hem bevriend waren. Hij hamerde steeds maar op de wil die door de Paus uitgesproken was. Na opzoeken in het archief van de Congregatie van de Bisschoppen en Reguliere Geestelijken vond hij er enkel een Breve in die de privileges van de Passionisten aan de Oblaten meedeelde, en hij slaagde er bovendien in de lijst van de privileges van deze laatsten in handen te krijgen. Nu bleven er nog enkel de verrichtingen van ambtswege over en hij meende dan ook Rome te mogen verlaten, des te meer omdat men in deze aangelegenheden te Rome geen haast pleegt te hebben.

.

Van uit Turijn echter bestudeerde hij de manier om het uitwerksel van de pauselijke beloften te bespoedigen, bleef in briefwisseling met Mgr. Masotti en moedigde de Procurator aan. Een maand na zijn vertrek uit Rome zond hij een nieuw smeekschrift aan de Paus. Daarin herhaalde hij eerst de wezenlijke gedeelten van het vorige smeekschrift en voegde er de uitdrukkelijke aanvraag aan toe dat men aan de Salesiaanen de privileges zou verlenen die door Leo XII waren verleend geworden aan de Oblaten van de H. Maagd Maria, die deze op hun beurt door mededeling met die van de Redemptoristen ontvangen hadden.

In de kapittelvergadering van 27 juni kon Don Bosco aankondigen dat het decreet door mededeling niet meer met de Oblaten, maar met de Redemptoristen op schrift was gesteld. Het decreet gezien en gelezen door Don Dalmazzo bevatte prachtige lofuitingen voor de Salesiaanse Congregatie. Er stond in dat ze aan de jurisdictie van de bisschop onttrokken waren. Er ontbrak nog enkel de handtekening van kardinaal Ferrieri aan maar deze zou gezegd hebben dat hij zijn handen in onschuld waste, als de paus het zo wilde.

Maar waarom niet de mededeling met de Oblaten? Hieraan was een manoeuvre voorafgegaan om de zaak op de lange baan te schuiven maar het was ten voordele van Don Bosco uitgevallen. Eerst had secretaris Masotti, die niet zeker was van zijn chef, in aanwezigheid van Don Bosco het bestaan geloofend van de privileges van de Oblaten maar het archief gaf het antwoord. Toen hij dan het aandringen van de Paus zag om eens en voor goed een einde aan het getreuzel te stellen, merkte Mgr. Masotti op aan de Heilige Vader, dat de Oblaten geen particuliere privileges bezaten en dit was waar, zoals we zo pas hierop gewezen hebben.

- "En dan"? hernam de Heilige Vader. "Maak een decreet dat gelijk is aan het decreet dat zij bezitten."

- "Maar de Oblaten hebben de mededeling met de Redemptoristen."

- "Welnu, maak dan een decreet dat aan de Salesianen de privileges van de Redemptoristen meedeelt."

De weerstand kon niet verder worden doorgedreven. Men vroeg aan de Redemptoristen al de boeken over hun privileges, maar er was tijd nodig omdat hun Generaal afwezig was. Toen hij teruggekeerd was, gaf hij er dadelijk een kopie van, want hij was Don Bosco zeer genegen. Mgr. de Secretaris zette zich prompt aan het werk en opdat de Prefect geen nieuwe opwerpen zou kunnen maken, stelde hij de tekst van het decreet zo op dat het aan de Salesianen in het algemeen al de privileges van de Redemptoristen verleende, zonder er een van in het bijzonder aan te duiden. Het aldus opgestelde decreet bevatte de lofuitingen aan de Congregatie waarover Don Bosco aan de leden van het Kapittel gesproken had, maar toen Ferrieri ze las, greep hij naar de pen en schrapte hij ze volledig. Dan voegde hij er een zin bij waardoor aan de Congregatie alle vergunningen en privileges ad tempus gegeven zowel schriftelijk als vivae vocis oraculo ontgenomen werden. Dit was een overbodige clause omdat deze gunsten reeds vervalven waren. Aldus werd het decreet in zeer sobere bewoordingen opgesteld naar Turijn gestuurd.

---

(1) Zie volume XVII, document 20. Welke de bekomen privileges waren, kan men lezen in het boekje "Elenchus privilegiorum" (S. Benigno Canavese, 1888).

Het was zes uur in de namiddag van 9 juli toen het bij heldere hemel op korte afstand na elkaar boven het Oratorio viermaal bliksemde en donderde zodat het hele Oratorio schudde alsof het in elkaar ging storten. Allen in het huis waren verschrikt. Men vluchtte naar alle kanten en sommigen gingen zich verschuilen bij het altaar van Maria, Hulp der Christenen. Een jongen die boeken droeg viel door de schok en het lawaai van schrik neer van de trap die naar de kamers boven de kerk leidt. Het laatste gekraak was verschrikkelijk. Don Bonetti, die ziek te bed lag, riep meermaals om Don Lemoyne die zich in de kamer daarnaast bevond. Deze kwam toegelopen maar pas na enkele minuten omdat dit hels lawaai hem verhinderd had dadelijk zijn stem te horen.

- "Hoor, maar, hoor maar! wat een donderslagen!" zei Don Bonetti zodra hij Don Lemoyne zag. Dat schijnt me niet natuurlijk te zijn. De duivel moet een grote razernij kunnen afreageren. Ik zou durven wedden dat op dit ogenblik kardinaal Ferrieri het decreet van de mededeling van de privileges met de Redemptoristen ondertekent."

- "Was het maar waar"! antwoordde Don Lemoyne. "Vijftien jaar lang zwoegt en lijdt Don Bosco om ze te verkrijgen. Het schijnt werkelijk of alles tegen hem samenzweert."

- "U zult zien dat ik mij niet vergis", hernam Don Bonetti.

- "Het zou mooi zijn dat jij hierin een profeet was. Wat een vertroosting voor Don Bosco."

Ze lachten en voegden er niets meer aan toe. Toen wou Don Lemoyne naar Don Berto, de secretaris van Don Bosco gaan om de gedachte van Don Bonetti bekend te maken. Hij deed echter alsof hij niet enkel hiervoor ging en daarom nam hij een brief mee met de bedoeling ophelderingen te vragen over het antwoord dat gegeven moest worden. Hij klopte tweemaal aan zijn deur en Don Berto kwam ontstemd naar buiten als iemand die wordt weggehaald van een zeer interessante bezigheid. Hij zei hem opgewonden: - "Wat wil je van mij? Ik moet werken. Dit duivels weer laat me niet eens de tijd om het decreet te lezen." Hij hield, inderdaad, een blad in zijn handen, dat hij van de ene kant naar de andere draaide zonder de persoon die hem kwam lastig vallen aan te kijken.

- "Wat voor een decreet?" vroeg Don Lemoyne, uiterst verrast.

- "Het decreet van de mededeling van de privileges".

- "Oh!... werkelijk waar?"

- "Zeker, het decreet door Ferrieri ondertekend."

- "Maar ik val uit de wolken! Wanneer is het aangekomen?"

- "Enkele minuten geleden. Ik gaf het aan Don Bosco en juist op dat ogenblik slingerde de eerste bliksem op ons toe. Don Bosco wou het lezen maar hij kon niet. De ramen stonden open en de drie eerste bliksemschichten schoten er bijna doorheen. Ik nam Don Bosco bij de arm, trok hem naar de andere kamer en zei hem: - "Ga hier weg. Ziet u niet dat er gevaar is? Men zou zeggen dat die blik-

sems het op u gemunt hebben." En terwijl Don Bosco wegging, schoot de vierde bliksemschicht los. De vuurstrook scheen zich uit te strekken tot de tafel waarop wij het decreet gelegd hadden. Don Bosco was al te zeer bewogen en kon zich niet dadelijk herstellen om het te lezen. Thans probeerde ik het geschrift te ontcijferen en ik slaagde er niet in.

- "Kom, kom", zei Don Lemoyne, buiten zich zelf, "laat ons naar Don Bonetti gaan."

Ondertussen vertelde hij hem het gesprek dat hij zo pas met hem voerde. In zijn kamer gekomen vertelden ze hem wat er gebeurd was met uitroepen van verwondering die men zich licht kan voorstellen. Op dat ogenblik ten prooi aan een levendige geestdrift, zei Don Bonetti aan Don Lemoyne: - "Herinnert ge u de droom van de vier geluiden en van de regen van doornen, bloesems, bloemen en rozen? Don Bosco had deze droom vier jaar geleden. Neem de portefeuille die ik in mijn jas heb en geef hem mij."

Toen hij hem had, ging hij op het bed zitten en haalde er een stuk papier uit. "Kijk hier", riep hij uit. "Don Bosco had deze droom in 1880, in de nacht van 8 op 9 juli, dus verleden nacht en op 9 juli, nu vier jaar geleden, vertelde hij hem om zes uur 's avonds in het Kapittel.(1)

Groot was de vreugde en de ontroering van deze drie mannen en de ene zei tot de andere: - "Hoe kan men nog de bescherming van de Allerheiligste Maagd loochenen?" Dezelfde avond ontmoette Don Lemoyne Don Notario en vertelde hem wat er voorgevallen was en Don Notario riep uit: - "Nu begrijp ik waarom bij de vierde donderslag de hele zaal van de bibliotheek, waar ik mij bevond met een reuk van zwavel gevuld werd en het daar zo stikkend heet werd, dat ik genoodzaakt werd buiten te gaan. De bibliotheek van het Oratori stond met een binnen-deurtje in verbinding met de kamer van Don Bosco.

Don Lemoyne schrijft:(2) "Dit samentreffen van bliksemschichten met een decreet dat ons gunstig was, kan vreemd schijnen maar toch moest het erbij. Van dit decreet kon gezegd worden dat het met groot geweld ontrukkt was! Zonder de tussenkomst van Leo XIII zou Don Bosco zijn verlangen nooit vervuld hebben gezien. Ik wil het! - had de Paus gezegd. - Ik wil het! Ik wil dat de wens van Don Bosco bevredigd wordt. - Maar wat een vernederingen, wat een tegenwerking had Don Bosco gedurende tien jaar moeten dulden! Wij zagen hem wenen toen het scheen alsof de hoop die hij gekoesterd had nogmaals in rook zou opgegaan zijn en toen ook hoorden wij hem uitroepen: Had ik vooraf geweten, hoeveel leed, zwoegen, verzet en tegenkantingen het kostte om een kloostercongregatie te stichten, zou ik misschien niet de moed gehad hebben aan het werk te beginnen.

Don Bosco sloeg niet veel acht op de eenvoudige vorm en vergenoegde zich met de inhoud. "Ik ontving het decreet over onze privileges - schreef hij daags nadien aan de Procurator. - Er zijn geen franjes bij maar de substantie is alles

---

(1) Cfr. boekdeel XIV, blz. 538.

(2) Vita del Venerabile Giovanni Bosco, boekdeel II, blz. 601.

en wanneer u Mgr. Masotti ziet, bedank hem dan nederig van mijnentwege en namens heel onze Congregatie." Nu kon hij werkelijk zijn Nune dimittis inzetten. Toen inderdaad alles gedaan was, zei hij:(1) "Nu heb ik niets meer te wensen en bid ik tot de Heer dat hij mij komt halen." Zijn leven ging werkelijk naar het einde toe. Hij streed nog drie jaar en half. Het werden jaren van fysisch lijden maar zijn heiligheid blonk er des te helderder door.

---

(1) Summ. sup. virt. Num VI, par. 159. De heroica spe (getuige Don Piscetta).

H O O F D S T U K V

DON BOSCO IN HET ORATORIO - VANAF HET FEEST
VAN MARIA, HULP DER CHRISTENEN TOT HET FEEST
VAN SINT-JAN DE DOPER DE GROTE LOTERIJ VAN ROME.

Zij die in de nabijheid kwamen van Don Bosco gedurende de laatste jaren van zijn leven zagen hem altijd vergezeld en bijgestaan door een jonge clericus van rijzige gestalte, met voorname manieren, met een open en joviaal uiterlijk. Het was de jonge geestelijke Carlo Maria Viglietti uit Turijn, die met zijn goede karaktertrekken geboren scheen om in de wachtkamer dienst te doen. Deze dienst was zeer delicaat wegens de hoedanigheid en het aantal van de bezoekers en de fysieke toestand van Don Bosco: met een krachtige arm diende men de vervallen grijsaard te ondersteunen. Don Bosco riep hem bij zich uit San Benigno op 20 mei 1884, maar sinds lang had hij hem op deze dienst voorbereid. In 1878 had hij hem te Lanzo gezien en had hij hem gezegd dat hij hem bij zich wilde hebben. Twee jaar later had hij dit herhaald. Verstandig en gevoelig als hij was, vergat hij deze woorden van Don Bosco niet meer, en verlangde hij naar de verwezenlijking van die woorden.

Duidelijk verklaarde hij hem zijn gedachte in 1882, toen hij hem, bij het voleinden van zijn gymnasium en het behalen van zijn licentiaat, uitnodigde op de retraite van voorbereiding op de intrede van het noviciaat. Onder de vakantie, terwijl de andere novicen voor een paar maand naar het college van Borgo San Martino gestuurd werden, hield Don Bosco hem bij zich in Turijn en belastte hem met allerlei werk, ondermeer het tekenen van een geografische kaart van Patagonië. De jongen bracht iedere dag wat tijd door bij zijn goede vader, die hem veel dingen vertelde, onder andere zijn dromen. Het waren vertrouwelijke mededelingen die hem in verrukking brachten. Gedurende zijn noviciaat schreef hij hem van tijd tot tijd en stuurde hem ook een of ander klein geschenk. Toen hij in 1883 tot de eeuwige professie werd toegelaten, wilde hij niet dat hij gedurende de zomer met zijn gezellen naar Lanzo zou gaan maar hield hem opnieuw in het Oratorio, waar hij hem met grote genegenheid en vertrouwen behandelde. De jonge geestelijke wachtte hem 's ochtends vroeg op voor de deur van zijn kamer, vergezelde hem naar de kerk en diende zijn mis aan het altaar van Sint-Pieter, terwijl hij overdag in de voorkamer bleef om de audiënties te regelen. In dit alles dienen wij een geleidelijke en noodzakelijke voorbereiding te zien op de rol die Viglietti zou moeten gaan vervullen, wanneer hij voor Don Bosco de voortdurende, de onontbeerlijke liefdevolle en toegewijde steun zou zijn.

Bij het naderen van dat ogenblik, gaf Don Bosco aan Viglietti een speciale

opdracht voor de komst van kardinaal Alimonda. Hij vertrouwde hem de studie en de zorg toe voor het opstellen van een topografische kaart van het aartsbisdom, om deze aan de nieuwe Herder aan te bieden als huldebetuiging van zijn Congregatie. Hij werkte er ijverig aan te S. Benigno, trok met nauwkeurigheid de wegen, de paadjes en de bergstromen en duidde de ligging aan van de huizen, kapellen, parochiekerken en kapelanijen. In november kon hij naar Turijn komen en het geschenk aanbieden. Zowel de kardinaal als Don Bosco waren er zeer tevreden over. Deze laatste was bijzonder verheugd omdat zijn dorpje en zijn geboortehuis er op aangeduid stonden. Toen hij hem terug stuurde naar het studiehuis, zei hij hem: - "Wil je naar Turijn komen om mijn koster te zijn?" Viglietti was buiten zichzelf van blijdschap en meende dat hij dit geluk niet waardig was, maar antwoordde hem toch dat hij in de wolken zou zijn als hij hem van dienst mocht zijn. Ik ga naar Rome voegde Don Bosco er aan toe, en zorg dat je hier bent wanneer ik terug ben. Jij zult de baculus senectutis meae zijn."- Uit Rome teruggekeerd op 17 mei riep hij hem drie dagen daarna om Don Berto en Don Lemoyne te helpen met als persoonlijke opdracht hem overal buiten zijn kamer te begeleiden.

Maar de trouwe bewaker nam voor eigen rekening een bijkomend en zeer verdienstelijk werk op zich. Hij zette zich aan het schrijven van een kroniek die loopt van 20 mei 1884 tot 31 januari 1888. Doorgaans zijn het zeer bondige en terloopse aantekeningen die toch een geheel vormen van berichten die hij alleen kon verzamelen. Van heden af zullen wij er een gewaardeerd gebruik van maken. Om de maatstaven te kennen die hem leidden en de omstandigheden waarin hij schreef, zal het nuttig zijn zijn slotverklaring aan te halen: "Ik heb deze kroniek", zegt hij, "zo waarachtig als maar enigszins mogelijk is geschreven. Ik heb er over gewaakt nutteloze beschrijvingen, bedenkingen, enz, te vermijden. Ik heb eenvoudig de feiten uiteengezet naarmate ze voorkwamen of zoals ik ze van Don Bosco zelf of van anderen die ik dan noem, vernomen heb. Indien ik mij soms vergist heb, dan zal men mij dit niet kwalijk nemen; vooral als men er goed op let dat, wanneer wij op reis waren, het vele werk meestal verhinderde dat ik overdag zou schrijven. Alleen 's avonds kon ik een paar notities nemen (...). Alles wat hier verhaald wordt, werd geschreven door iemand die Don Bosco noch overdag, noch bij nacht verliet en die op de hoogte was van al zijn geheimen. Daarom kon ik meer dan vele anderen zeggen wat rond deze heilige man gebeurde." De kroniek eindigt aldus bij de dood van Don Bosco.

De verbetering van de gezondheidstoestand van Don Bosco werd in het Oratori opgevat als een genade van de Madonna. Niemand wist iets af van de geheimzinnige verschijning van Louis Colle, maar allen wisten hoeveel men voor hem gebeden had tot Maria, Hulp der Christenen, en hoe hij juist op de eerste dag van de noveen beter begon te worden. Men zag met genoegen dat hij vrij gemakkelijk kon lopen en diegenen die zeer intiem met hem waren wisten wel dat het volume van zijn lever gelukkig veel verminderd was. Onvermoeibaar bleef hij werken, want hij meende dat de terugkeer van zijn krachten zeker geen uitnodiging was om te gaan rusten, maar een oproep tot intenser werk. Daarom richtte hij al dadelijk zijn gedachten op de eerstkomende conferentie.

Ondertussen moest hij onverwijld een verplichting nakomen, nl. een bezoek afleggen bij de aartsbisschop, maar hij had er de tijd niet voor. Want nauwelijks had Zijne Eminentie vernomen dat hij aangekomen was of hij verscheen on-

verwachts in het Oratorio waar hij ongeveer een uur bij Don Bosco bleef.

In zijn zaken was Don Bosco steeds vooruitziend. Sinds half april was hij druk bezig geweest met de modaliteiten van de conferentie, al had hij op dat ogenblik reeds zoveel zorgen. Op 19 april liet hij zijn secretaris aan Don Rua schrijven: "Een laatste advies in naam van Don Bosco. Hij laat het aan jou over te beslissen wanneer de conferentie aan de Salesiaanse medewerkers en een andere aan de medewerksters moeten zijn. Desgevallend zou de eerste gehouden kunnen worden op 20 mei en de tweede op 23 mei. De kerk van Maria, Hulp der Christenen, zal voor deze samenkomst worden uitgekozen. Ze zouden om 16 uur kunnen plaats hebben. Neem een beslissing en laat ze drukken in het Bollettino."

Er werd maar één conferentie gehouden in de kerk van Maria, Hulp der Christenen. Twee dagen tevoren stuurde Don Bosco een uitnodiging. Er kwamen niet minder dan tweeduizend personen, onder wie Franse dames en heren. Zijn eenvoudige toespraak daalde op de aandachtige toehoorders neer als een rustige en weldoende regen op het dorstige grasperk van een hof.(1)

" Op deze dag spreek ik tot u met veel genoegen, zowel wegens de
" zaken die ik u te zeggen heb als wegens het feit dat ik u dit jaar toe-
" spreek in de kerk van Maria, Hulp der Christenen. En het is waarlijk
" aangenaam te spreken tot de medewerkers en de medewerksters op deze
" plaats die wij kunnen noemen het huis van Maria en het huis dat zij
" zelf gebouwd heeft: aedificavit sibi domum Maria. Ik wil nl. spreken
" over uw vroomheid en vragen dat we elkander zouden helpen bij het vroom
" vieren van het feest van Maria, Hulp der Christenen: ik wil u de gunsten
" aantonen die zij in het begin bewezen heeft aan hen die hebben bijgedra-
" gen tot het bouwen en het versieren van deze kerk die haar toegewijd is.
" Toen men aan de bouw begon, ontbraken de stoffelijke middelen
" daartoe. De arbeiders moesten betaald worden en Don Bosco had geen geld.
" En nu was er een dame die op zijn aanraden zich aan Maria aanbeval en
" Maria schonk haar op wonderbare wijze de gezondheid terug. Uit dankbaar-
" heid schonk de dame ter ere van de Madonna het nodige geld om aan de
" arbeiders de eerste halve maand uit te betalen. Anderen vernamen dit
" feit, riepen eveneens Maria aan met de belofte een gift te zullen doen
" voor haar nieuwe kerk en verkregen van haar buitengewone gunsten. Toen
" begon een niet meer onderbroken reeks van genezingen van zware ziek-
" ten en kwamen van overal giften toe voor gunsten die men ontvangen had
" of nog afsmeekte en zo groeide deze kerk van dag tot dag alsof er een
" betovering mee gemoeid was.
" Toen de ruwbouw af was, moest ze versierd worden en ook hierin

---

(1) De met de hand geschreven kopie die diende voor het Bollettino (juli, 1884) vertoont drie kleine door Don Bosco aangebrachte wijzigingen. Wij onderstrepen ze. Bij de eerste had de kopiist geschreven: "en hem te helpen celebreren." Men lette op de verbetering.

" voorzag Maria, Hulp der Christenen. U ziet hier, bv., het altaar van
" Sint-Pieter. Hoe werden de onkosten hiervan betaald? Ik geef het ant-
" woord. Een vrome dame van Rome was ziek, beval zich aan Maria aan, ge-
" nas miraculeus en schreef dadelijk dat men voor haar rekening in haar
" kerk een altaar zou bouwen. Dit altaar werd opgebouwd en het is het
" altaar van Sint-Pieter. Een weinig verder is er een altaar toegewijd
" aan de heilige martelaren van Turijn Solutore,
" Avventore en Ottavio van het Thebaans legioen, en aan Sint-Anna. En
" wie liet het oprichten? Een andere Romeinse dame ook door een grote
" genade door tussenkoms van Maria begunstigd. Ook zij was zwaar ziek,
" belofde dit altaar te laten bouwen en kreeg dadelijk haar gezondheid
" terug. Aan de andere kant, daar op de achtergrond, bevindt zich het
" altaar van het Heilig Hart en ook dit herinnert ons aan een genade
" verkregen door een persoon uit Milaan, die ten teken van dankbaarheid
" er de kosten van op zich nam. We stellen vast dat het altaar van Sint-
" Jozef met het hekken en het schilderij de vrucht is van op dezelfde ma-
" nier verkregen genaden. De vloerbedekking van de kerk, de kansel van
" waar ik u toespreek zijn het gevolg van een verkregen gunst. Een gift
" van verdienstelijke schenkers als een huldebetuiging aan Maria, Hulp der
" Christenen, is het koperen beeld dat zich op de koepel bevindt. Het dok-
" saal is het werk en de gift van een meester timmerman. Indien wij een
" opsomming zouden willen maken van al de delen en versieringen van deze
" kerk, dan zouden wij er nooit mee ophouden, omdat we kunnen zeggen dat
" de zuilen, de gewelven, het dak, iedere steen, iedere tegel en iedere
" versiering een genade is van Onze-Lieve-Vrouw.

" In de sacristie hangen ex-voto's die de bewijzen zijn van even zo-
" vele gunsten. Men ziet daar een moeder wiens zoon aan de dood ontsnapt
" is, iemand die van hevige kiespijn genezen werd, een gevaarlijke val
" die verhinderd werd, enz. En ik zelf ben ertoe verplicht u bijzonder-
" heden te vertellen die mijn persoon aangaan. U zult wel weten dat mijn
" gezondheidstoestand enige tijd geleden bedenkelijk was en dat ik niet
" kon werken. Welnu, op de 15de van deze maand, de eerste dag van de
" noveen, begon ik beter te worden. De beterschap groeide van dag tot
" dag aan en thans, door een gunst van Maria, voel ik mij zo goed als vele
" jaren geleden.

" Indien het me toegestaan was te spreken over de geestelijke gunsten
" door haar getrouwen verkregen bekend te maken, zouden wij een prachtige
" hymne kunnen zingen ter ere van de machtige Maagd, Hulp der Christenen.
" Er zijn vrouwen wier echtgenoten tot beter gevoelens werden gebracht,
" vaders en moeders wier kinderen ongezeglijk waren en opnieuw gehoorzaam
" werden, zondaars en zondaressen die hun zonden beweenden, een goede
" biecht spraken en nu een voorbeeldig leven leiden.

" Maar u, dames en heren, zult mij zeggen: waarom spreekt u over
" deze feiten en gunsten op de vooravond van het feest van Maria, Hulp
" der Christenen? Ik antwoord u: om u allen aan te sporen uw vertrouwen
" te stellen op haar goedheid en macht, en opdat u het middel zou leren
" kennen dat u moet gebruiken om gemakkelijk gunsten te verkrijgen Deze
" hemelse Moeder houdt reeds de genaden voor ons gereed en wil enkel dat
" wij ze haar zouden vragen en dat wij zouden beloven de werken te helpen
" en te bevorderen die strekken tot de eer van God, tot haar eer en tot
" voordeel van de zielen, vooral van de arme

" jeugd, zoals de medewerkers en medewerksters dit doen. Ik ben er zeker
" van dat allen onder u, die aan Maria gunsten vragen deze zullen ver-
" krijgen, indien ze, wel te verstaan niet in strijd zijn met het wel-
" zijn van hun ziel.

" Morgen zal hier veel gebeden worden voor u, die onze weldoeners
" en weldoensters zijt en niet enkel morgen, maar in deze kerk wordt voort-
" durend voor u gebeden. Iedere dag komen hier 's morgens vroeg een paar
" honderd jongens samen, bidden een derde deel van de Rozenkrans, horen
" de heilige Mis, terwijl vele jongens en volwassenen te biechten gaan
" en tot de Heilige Tafel naderen. Om half acht doen weer enkele honder-
" den andere jongens hetzelfde en op ieder uur komen er hier een bezoek
" brengen aan Jezus in het Allerheiligste en bij Maria, Hulp der Christe-
" nen. Sommigen komen hier mediteren en een geestelijke lezing doen, an-
" deren komen personen aanbevelen die gebeden hebben gevraagd voor gun-
" sten van allerlei aard. Zo gaan de vrome oefeningen steeds verder van
" de vroege ochtend tot de late avond zonder onderbreking. Welnu, al de-
" ze gebeden zijn er in het bijzonder op gericht de zegeningen van de he-
" mel af te smeken over onze weldoeners en weldoensters van Italië,
" Frankrijk, Spanje, Amerika en van alle delen van de wereld. En ik geloof
" dat om al de gebeden die tot haar opstijgen, haar zegeningen van jaar tot
" jaar overvloediger worden.

" Ik moet u ook nog zeggen dat Onze-Lieve-Vrouw gunsten verleent
" niet alleen hier maar ook elders. Nu het einde van mijn dagen zo dicht-
" bij is, ben ik zeer blij te zien dat Maria's gunsten van dag tot dag
" en overal vermeerderen in plaats van te verminderen. Ze vermeerderen
" in Italië, in Frankrijk, in Spanje, in Portugal, in België, in Rusland,
" in Polen, in Oostenrijk, in de Argentijnse Republiek, in Uruguay en
" in Patagonië. Alle dagen ontvangen wij van heden af ook uit dit zeer
" verre gebied lange verhalen over buitengewone gunsten die verkregen wor-
" den door de voorspraak van Maria, Hulp der Christenen. En de Salesiaan-
" se medewerkers en medewerksters zijn de werktuigen van wie God zich
" bedient om steeds meer Zijn glorie en de glorie van Zijn Moeder te
" verspreiden. U allen moet hier tevreden over zijn en intussen het
" grootste vertrouwen stellen in de bescherming van Maria.

" Ik heb deze zaken bondig uiteen willen zetten om geen misbruik
" te maken van uw goede wil. Toch voeg ik er nog aan toe dat ik te Rome
" geweest ben op audiëntie bij de heilige Vader Leo XIII. Hij heeft over
" de Salesiaanse medewerkers gesproken en hij heeft mij gezegd dat hij
" ze van ganse harte zegent, dat hij iedere dag voor hen bidt. Hij her-
" haalde dat hij niet enkel medewerker maar de eerste werker wilde zijn,
" omdat, zei hij, de pausen steeds aan het hoofd moeten staan van alle
" werken van liefdadigheid, vooral wanneer deze het welzijn van de jeugd
" beogen. Toen hij vernam welke aanzienlijke werken er uitgevoerd waren
" en wat er nog gedaan moet worden voor de bouw van de kerk van het hei-
" lig Hart van Jezus te Rome heeft hij de verplichting op zich genomen
" voor zijn rekening de voorgevel van deze kerk te laten bouwen, wat
" zeer veel zal kosten. Hij verlangt ook dat naast de kerk een jongens-
" tehuis zou komen en wij zijn er al mee begonnen. Maar waarom zult
" u me vragen, een nieuw tehuis te Rome waar er reeds zovele zijn? Ik
" zal u daarop antwoorden dat de meeste instituten te Rome wegens hun
" doel en in de stichtingsakte eisen dat de jongens aan bepaalde voor-
" waarden voldoen. Daardoor kunnen velen niet aangenomen worden,, Sommige

" eisen bijvoorbeeld, dat de jongens uit home komen, andere dat ze tot
" bepaalde steden of naties behoren en dan zijn ze meestal wegens de tijd
" die wij beleven en de omstandigheden onvoldoende geworden voor de be-
" hoefden. Welnu, de Paus wil een echt katholiek instituut dat de arme
" jongens die zich in gevaar bevinden opneemt, niet alleen Romeinse en
" Italiaanse, maar ook Franse, Duitse, Spaanse en alle andere van om het
" even welke nationaliteit en maatschappelijke stand, met als enige
" voorwaarde dat ze gevaar lopen voor hun ziel of voor hun lichaam. De
" heilige Vader wil dit werk absoluut en daarom beveelt hij het warm
" aan bij de medewerkers en medewerksters die er door hun aalmoezen toe
" bijdragen.

" Met grote tevredenheid hoorde hij mij dan ook spreken over de
" kerk van Sint-Jan de Doper te Turijn. Naast de kerk toegewijd aan de
" apostel van de christelijke naastenliefde, was er ook een tehuis nodig
" om te kunnen zeggen: hier ziet u hoe de apostel van de christelij-
" lijke liefde vereerd wordt. Het tehuis werd door ons begonnen, er wordt
" aan gewerkt en het is bijna klaar, naar ik hoop nog dit jaar, zodra het
" weldra met jongens gevuld zal zijn. Toen de opperherder dit hoorde
" zei hij tot besluit: - Indien wij een goede maatschappij willen
" dan dienen wij al onze inspanningen gericht te houden op de Christen:
" die opvoeding van de jeugd die binnenkort de mensheid zal regeren.
" Indien de jeugd goed opgevoed zal worden, zal de maatschappij zede-
" lijk goed zijn. Wordt ze slecht opgevoed dan zal de maatschappij van
" kwaad tot erger komen en dan zullen de zonen, eenmaal man geworden,
" zich beklagen over de slechte opvoeding door hun ouders, als ze hun
" gedachtenis maar niet moeten vervloeken. - Dit zijn de gevoelens van
" de plaatsvervanger van Jezus Christus die tot slot van de audiëntie
" aan allen zijn apostolische zegen schonk.

" Om de speciale bescherming te verdienen van Maria, Hulp der
" Christenen, en te beantwoorden aan het vurig verlangen van de heilige
" Vader, moet ieder van u er intussen voor zorgen te doen wat in zijn
" vermogen ligt ten bate van het tehuis van het Heilig Hart te Rome en
" van het tehuis van Sint-Jan in deze stad. Uw liefdadigheid helpt de
" burgerlijke maatschappij, de christelijke families en, laat het ons
" maar zeggen, ook de niet-christelijke families, omdat uw liefdadig-
" heid minstens bereikt dat er dan toch mensen zullen zijn die goed
" opgevoed en goed onderricht zijn, zodat er vrede zal heersen in het
" gezin en vader en moeder en de familieleden zullen merken dat de kin-
" deren hen beter zullen gehoorzamen. In plaats van hun gesel te zijn
" zullen hun troost en de steun van hun ouderdom worden.

" Ik zal u nog meer zeggen. Uw liefdadigheid zal u en uw gelief-
" den nuttig zijn, want God zal zijn belofte houden en u het honderd-
" voudige schenken in dit leven en een eeuwige beloning in het andere
" leven.

" Het ligt in mijn bedoeling morgen de heilige mis op te dragen
" om over u en over uw verwanten, over uw geestelijke en tijdelijke be-
" langen uitgelezen zegeningen af te roepen, maar vooral om de mooiste
" genade te verkrijgen, nl. eens allen samen in het paradijs te zijn om
" God te loven en te genieten samen met onze lieve moeder Maria, Hulp
" der Christenen.

Don Bosco had gesproken met een kracht die bij hem niet meer gebruikelijk was en, toen hij van de kansel was gekomen, zei hij zelfs dat hij gemakkelijk nog langer had kunnen preken. Dank zij zijn betere conditie kon hij de last van deze plechtigheid dragen.

Op de dag van het feest kwamen in de kerk en de omliggende gebouwen talrijke groepen van gelovigen toegestroomd niet alleen uit heel Italië maar ook uit het buitenland. De kardinaal-aartsbisschop en zijn hulpbisschop, Mgr. Bertagna verrichtten de gewijde diensten tot grote tevredenheid van Don Bosco, die eindelijk aan deze ceremoniën de grootste liturgische luister kon geven. Omdat er in die dagen veel gesproken werd over de pas geopende tentoonstelling te Turijn, beschreef de Unità Cattolica van 27 mei het feest als een katolieke tentoonstelling, wegens de toeloop van volk, wegens de grote vroomheid waarvan blijkt werd gegeven, en ook wegens de pracht van de eredienst en de gewaden en de uitgelezen muziek die er uitgevoerd werd. Ziehier het slot van dit artikel: "Wij willen dit eenvoudig relaas niet sluiten zonder een dankwoord aan de bevorderaar van deze glansrijke feesten te Turijn, die onder ons het geloof brandende houden en de christelijke vroomheid doen opflakkeren; welke lof zou zijn werk recht doen? In plaats van de eerbetuigingen van arme journalisten moge Don Bosco de achting, de verering en de genegenheid genieten van de mensen van Turijn. Hij moge de bescherming genieten van de Heilige Maagd, Hulp der Christenen. Hij geniete de lof, de zegen en de beloning van God, aan wiens glorie hij zijn leven gewijd heeft."

God alleen kon, inderdaad, de overvloed meten van de geestelijke vruchten die de ijver van Don Bosco in de zielen door deze plechtige vieringen bewerkte. Dit werd bewezen door een tafereel dat zich afspeelde in de ochtend van 24 mei onder de ogen van verscheidene getuigen. Omstreeks acht uur, terwijl hij zoals gewoonlijk in de sacristie biecht hoorde voor de jongens van het Oratorio, kwam een heer van rond de dertig binnen en ging bij de muur staan, waar hij bleef toekijken hoe de kleine penitenten de een na de ander hun geheimen aan de vader van hun ziel gingen toevertrouwen. De houding van de man trok de aandacht van de priesters belast met de diensten voor het publiek. De onbekende gaf een ernstige indruk. Af en toe deed hij een paar stappen vooruit en ging dan weer opnieuw zijn observatiepost innemen. Toen de jongen die naast Don Bosco neergeknield was opstond, kwam hij naderbij maar knielde niet. Toen Don Bosco zag dat hij niet wegging, vroeg hij hem wat hij wilde.

- "Ik weet het niet", antwoordde hij. -
- "Wilt u biechten?"
- "Zeker niet! Ik geloof er niet in."
- "Indien u niet komt biechten, wil dan achteruitgaan en laat de anderen komen."

Maar het leek wel alsof hij niet achteruit kon gaan en een innerlijke kracht hem daar vast genageld hield. Om geen tijd te verliezen wendde Don Bosco zich naar de andere kant toe en hoorde de biecht van de laatste jongen. De ander bewoog zich niet. Dit was voldoende om te begrijpen dat het ging om een ziel die door Gods genade achtervolgd werd. Don Bosco gaf hem een zacht maar be-slist teken dat hij moest knielen. Hij gehoorzaamde als een automaat.

Wat er tussen Don Bosco en die man voorgevallen is, weet God alleen. De aanwezigen zagen hem uiterst bewogen en met de ogen vol tranen opstaan en iemand hoorde hem uitroepen: - "Het is de Madonna die mij hier gebracht heeft!" Dan ging hij de kerk binnen, bleef er een hele tijd in gebed verzonken terwijl hij vaak de blikken opsloeg naar het beeld van de allerheiligste Maagd.

Velen kwamen voor zich zelf of voor anderen tijdelijke gunsten afsmeaken. Gedurende de noveen te Montemagno verkreeg de dertienjarige jongen, Giovanni Vaira, de gezondheid die hij vandaag nog als Salesiaans priester in Patagonië geniet en waarvan hij hier de genade kwam afsmeaken van Maria, Hulp der Christenen, door de bemiddeling van Don Bosco. De jongen had een kwaal aan zijn linkervoet die hem verschrikkelijk folterde. Gedurende vier maanden werd hij door de geneesheren met allerhande kuren verzorgd maar zonder succes. Zijn algemene uitputting had van hem een geraamte gemaakt. Door zijn moeder naar Turijn gebracht hoorde hij dat zijn been hoognodig afgezet moest worden. Moeder en zoon kwamen daartegen in verzet. Een brave dame die medelijden met hen had, zei: - "Waarom brengt ge uw zoon niet naar Don Bosco om hem te laten zegenen? Iedere dag gaan er zoveel zieken naar hem toe en worden genezen." De raad werd opgevolgd, Don Bosco vroeg aan de jongen of hij veel hield van Maria, Hulp der Christenen. "Ja", antwoordde de jongen. Toen gaf hij hem zijn zegen en schreef hij hem voor een noveen te houden met de belofte dat hij voor hem zou bidden. De noveen was nog niet ten einde of van de kwaal bleef enkel de herinnering over. Toen hij hem zegende had Don Bosco gezegd dat hij eens tot zijn zonen zou behoren. Enkele jaren later werd hij Salesiaan.

Terwijl te Turijn het volk zo vurig Don Bosco en zijn Madonna opzocht, gebeurde er in een stad in het Zuiden een van die feiten die wij wel als teken van de tijd kunnen beschouwen. Te Capua kwam een schoolinspectrice op bezoek in een opvoedingsinstituut dat geleid werd door kloosterzusters en ontdekte dat men er de Geschiedenis van Italië van Don Bosco bestudeerde. Verontwaardigd alsof het over een ernstig schandaal ging, deed ze aangifte van het feit en kende geen rust zolang zij niet de zekerheid had dat het boek weldra uit de school verbannen zou worden. "Don Bosco schreef toen een krant van die plaats (1) - is een priester uit Turijn die sinds lang met ruime giften van weldoeners in die stad een wezenhuis gesticht heeft. Hiervoor dienen wij hem te prijzen. Maar voor de Geschiedenis van Italië die hij uitgegeven heeft zou geen straf hem te zwaar zijn." Deze strenge uitspraak was gebaseerd op het verwijt van een drievoudige misdaad die hij door het schrijven van dit boek begaan had, nl. de ophemeling van de Bourbons, de verdediging van de tijdelijke macht van de pausen en afkeer voor ieder gevoel van vrijheid. Het mishaagde de journalist zeer dat Tommaseo dit "eerloos" boek aan de scholen had aanbevolen en om de vurige Dalmatiër te verontschuldigen deed hij een beroep op de dubbele hypothese dat hij ofwel een ogenblik de kluts kwijt geweest was ofwel dat zijn "aanbeveling" "een louter bedrieglijk uitvindsel van Don Bosco geweest was." De jeugd opvoeden volgens de beginselen van dat boek, kwam er op neer voor Italië "een geslacht van kruipdieren" voor te bereiden. Kruipdieren waren er inderdaad al te veel. Het was maar goed voor Italië dat Don Bosco zijn leven be-

---

(1) La Compania libera, 27 mei 1884.

aan het bereiden van tegengif.

Toen de feesten voorbij waren, hield hij zich actief bezig met het verzorgen van de Romeinse loterij, die, zoals wij al zeiden, op 27 mei was goedgekeurd. We geven hiervan ten eerste de volgende omzendbrief.

" De grote goedheid, waarmee u meermaals bijgedragen hebt tot het
" bouwen van een kerk ter ere van het Heilig Hart van Jezus te Rome op
" het Castro Pretorio, laat me hopen dat enkele inlichtingen over de
" werken die reeds uitgevoerd zijn en andere die nog uitgevoerd moeten
" worden u aangenaam zullen zijn.

" Het is u reeds bekend dat zowel de kerk als het tehuis in opbouw
" naast de kerk moeten herinneren aan de roemrijke Pius IX en aan het
" monumentale geloof van de katholieken. Het is u eveneens bekend dat het
" uitvoeren van dit werk door paus Leo XIII toevertrouwd werd aan de Sa-
" lesiaanse medewerkers. Deze hebben die grote opdracht aanvaard. Er
" werd een terrein gekocht dat groot genoeg was om een kerk en een
" weeshuis op te richten. Met buitengewone inspanningen kon het grond-
" werk uitgevoerd worden en in enkele jaren vorderden de werken zo snel
" dat het koor voor de zangers en ook het priesterkoor reeds voltooid
" zijn.

" Zijne Eminentie kardinaal-vicaris hield rekening met de grote
" moeilijkheden van deze talrijke bevolking om zich van haar godsdien-
" stige plichten te kwijten en hun kinderen te laten onderrichten. Daar-
" om heeft hij zich op 23 maart jl. naar het gebouw begeven om het reeds
" klaar zijnde gedeelte in te zegenen en nu zijn reeds duizenden gelo-
" vigen in staat de goddelijke diensten bij te wonen en er vrome oefenin-
" gen te volbrengen.

" Op 9 mei had ik het grote geluk neer te knielen aan de voeten
" van de plaatsvervanger van Jezus Christus. De heilige Vader was ver-
" heugd bijzonderheden te vernemen over deze grote onderneming. Hij toon-
" de zijn grote tevredenheid, loofde de liefdadigheid van de schenkers
" maar was niet weinig bezorgd toen hij vernam dat men verplicht was
" geweest de werken te vertragen wegens financiële moeilijkheden. "Ga er-
" mee door, zei hij mij, de mildheid van de gelovigen zal u niet in de
" steek laten. Bestudeer de manier waarop u de noden van deze kerk be-
" kend kunt maken. Wijs op de noodzakelijkheid in Rome een jongenste-
" huis te hebben voor arme jongens die uit alle delen van de wereld ko-
" men en zich in de stad verlaten voelen en u zult helpers vinden.

" Toen heb ik gewezen op de edelmoedige hulp die wij uit verschil-
" lende landen ontvingen. Ik heb beloofd dat ik in naam van Zijne Hei-
" ligheid opnieuw een beroep zou doen op de openbare weldadigheid en
" daarom vroeg ik voor onze verdienstelijke weldoeners een speciale zegen.

" Zijne Heiligheid, hierdoor zichtbaar aangedaan, voegde er aan toe:
" Graag verleen ik mijn apostolische zegen aan alle medewerkers en
" verdienstelijke weldoeners. Ik zal niet nalaten iedere dag voor hen in
" de heilige mis te bidden, voor de vrede in hun gezinnen, voor de voor-
" spoed in hun tijdelijke belangen en voor de goede uitslag bij de Chris-
" telijke opvoeding van hun kinderen.

" De opperherder zette zijn toespraak voort en zei: "Omdat de hei-
" lige vader niet enkel moet meewerken maar zelf moet werken, wil ik ook
" stoffelijk tot deze onderneming bijdragen. Daarom wil ik niettegenstaande
" de financiële moeilijkheden waarin ik mij bevind, al de onkosten op mij

" nemen die nodig zijn voor de voorgevel van deze kerk. De muren, de
" versieringen, de ramen, de drie poorten zullen voor mijn rekening zijn.
" Op die manier zal de wereld vernemen hoe het Hoofd van de Kerk de gods-
" dienst verspreidt en steunt en nooit weigert deel te nemen aan werken,
" die tot het voordeel strekken van de burgerlijke maatschappij, vooral
" van het uitverkoren gedeelte van het menselijk geslacht, de jeugd,
" tegenover wie Opperherders steeds blijk hebben gegeven en nog geven
" van hun grote bezorgdheid. Daarom vertrouw ik er op dat vele katholie-
" ken mijn voorbeeld zullen volgen en edelmoedig ons te hulp zullen ko-
" men om dit weldadigheidswerk en andere weldadigheidswerken te vol-
" brengen tot meerdere glorie van God en tot heil van de zielen.

" Deze liefdevolle woorden van de heilige Vader heb ik getracht te
" beantwoorden met het uitspreken van mijn oprechte dank en door hem de
" verzekering te geven dat wij allen tot God zouden bidden voor het wel-
" zijn van de heilige Kerk en dat wij onze vurigheid zouden verdubbelen om
" mee te werken bij het uitvoeren en het ondersteunen van de werken die
" de onuitputtelijke liefdadigheid van de paus aanbeveelt en bevordert.

" Mijnerzijds, geachte medewerkers, betuig ik u mijn diepe dank-
" baarheid. Ik zal niet nalaten voor u te bidden en ook te laten bidden
" door de jongens die door uw weldaden begunstigd werden om een geluk-
" kig leven voor u te verkrijgen in de tijd en een zeer gelukkig leven
" in de eeuwigheid.

"
" Uw zeer verplichte dienaar,
" Priester Gio. Bosco.

" Turijn, 31 mei 1884.

Deze omzendbrief in de katholieke kranten (1) ging een persoonlijke uit-
nodiging vooraf die hij zou richten tot de medewerkers en tot de medewerksters
opdat zij hem behulpzaam zouden zijn bij de verkoop van de biljetten. Met dit
doel stuurde hij aan elk een pakje dat ze voor zich zelf konden houden of uit-
delen, met verzoek de prijs te innen en aan hem over te maken. Bovendien liet
hij de Procurator niet met rust.

" Beste Don Dalmazzo,
"

" Neem inzage van de twee hierbijgevoegde brieven en breng ze of
" stuur ze dadelijk naar hun bestemming. Het gaat over uiterst dringende
" zaken. Alles is klaar voor de verzending van de biljetten maar stuur ze
" ons.

" Wij bidden veel voor al de dames die onze werken bevorderen en
" wij vragen onophoudelijk het honderdvoudige als beloning voor hun
" liefdadigheid.

" Omnibus confratribus nostris in Domino salutem dicito.
"

" Turijn, 8 juni '84
"

Uw toegenegen vriend,
Priester Gio. Bosco.

---

(1) Hij werd ook gepubliceerd door Fede e azione van Malta (5 juli 1884).

(2) Brief aan Don Dalmazzo, Turijn, 15 juni 1884.

De "uiterst dringende zaken" waren aanvragen voor eretekens, waarover hij zal schrijven: "Voor ons zijn het belangrijke wisselbrieven voor het Heilig Hart." Of zoals hij het later nog zal uitdrukken:(1) "Ik begrijp dat we schulden hebben en dat wij ons met alle middelen moeten inspinnen om de werken voort te zetten, maar voor het ogenblik zijn de vermelde eretekens de enige geldbron."

Hij riep ook de Salesiaanse directeurs te hulp en op welke manier hij ze aanspoorde mee te werken, zien wij uit volgend biljet aan de directeur van het college van Este gericht.

" Beste D. Tamietti,
"
" Als inzamelaar kan je veel hulp krijgen van de families die je
" kent, vooral van de dames die zorgen voor inschrijvingen ook van kleine
" bedragen, en van de instituten met hun leerlingen, jongens en meisjes
" het zo aanleggen dat iedere persoon in het college voor een bepaalde
" gift zou inschrijven.
" Wanneer het gezegelde papier onvoldoende zou zijn neem dan on-
" gezegeld papier. - Vale,
" Priester Gio. Bosco
" Turijn, 26-6-1884.

Veel hulp voor de werken van Don Bosco kwam van personen die niet alleen weinig bemiddeld, maar echt arm waren. Als we alle documenten konden voorleggen, zou men kunnen vaststellen hoe het gezegde: "Wee de armen, indien er geen armen zouden zijn!" aan de werkelijkheid beantwoordt. Een nederige kamenierster, uit Reggio Emilia en in dienst te Novara, die misschien haar meesters had horen spreken over de loterij van Don Bosco, schreef hem op 30 juli: "Ook ik wens bij te dragen met mijn maandsalaris tot het opbeuren van het lot van mijn gelijken. Ik laat u weten dat ik 20 biljetten van de reeks A ontvangen heb. Ingesloten stuur ik u per aangetekende brief het bedrag van 20 lire. Het dienstmeisje heette Angela Duri en deed haar dienst in het huis Duelli. In haar brief herinnerde zij er aan dat ze opgevoed was in haar dorp door de Zusters van Liefde dank zij de liefdadige giften van weldoeners. In die zin bedoelde ze haars gelijken te hulp te komen.

Er waren 5.700 prijzen uitgesteld zoals blijkt uit de gedrukte lijst. Paus en Koning stonden in elkaars nabijheid vermeld. Leo XIII had een waardevol gouden medaillon geschonken met elf Oosterse parels en een camee met zijn portret. Umberto I schonk een prachtige en sierlijke vaas in ceramiek. Koningin Margherita had eveneens een vaas gestuurd. De kardinaal vicaris schonk twee sierlijke Chinese koffers in mahoniehout met metalen ornamenten en twee sloten in Chinese stijl. Kardinaal Nina een rijke gouden ring met een camee die Nero voorstelde. De ring had een krans van diamanten. Hij had nog een buitengewoon sierlijk gebedenboek met waardevolle miniaturen gestuurd. Kardinaal Consolini

---

(1) Brief aan dezelfde vorige, Turijn, 10 juli, 1884.

een grote porseleinen vaas met bloemen en vergulde fresco's en een beeldje in biscuit (1) dat de lente voorstelde. Kardinaal Bonaparte een sierlijk brevier. De Khedive van Egypte een zeer rijke gouden armband met een hoofdletter I in briljanten en turkooizen en een lieflijk gouden halssnoer met een versiersel van smaragden en briljanten met edelstenen. Prinses Blanche d'Orléans een schilderij in olieverf in byzantijnse stijl in een mooie kroonlijst met een voorstelling van Sint-Clara door haar zelf geschilderd. Er was een overvloed van ringen, oorringen, armbanden, fraai bewerkt gouden halssnoeren met ingelegde edelstenen. Een comité van dames die de loterij bevorderden en voorgezeten werd door gravin della Somaglia had meegewerkt aan de voorbereiding en spande zich ook in voor een goed resultaat.(2) Dit zijn de "bevorderaars over wie Don Bosco spreekt in zijn brief aan Don Dalmazzo.

Nu wij Don Bosco op de voet gaan volgen bij het ouder worden zullen wij nu en dan even stil staan bij zijn gezondheidstoestand. Zijn gezondheid was beter maar voor hoelang nog? Om te verhinderen dat hij opnieuw ziek zou worden, wat gemakkelijk kon gebeuren, toomde hij, op aandringen van de artsen en van zijn zonen zijn bedrijvigheid wat in door zich tegen de avond een uurtje wandeling te gunnen in gezelschap van Don Lemoyne en de jonge geestelijke Viglietti. Hij liep uiterst traag. Ze wandelden langs de viale di Tivoli, de viale Regina Margherita, de corso Valdocco of de via Cottolengo om tot de tolboom van Lanzo te komen. Don Bosco keek graag naar de veldbloemen en klassificeerde de verschillende grassoorten terwijl hij ze met zijn stok aanraakte. In die tijd stonden er niet zoveel huizen in de buurt. Men kwam nog langs akkers en weiden. Hij wou steeds te voet gaan. Op de uitnodiging gebruik te maken van een rijtuig minstens om uit de stad te komen en dan in het open veld te wandelen, antwoordde hij dat arme mensen geen gebruik maken van een rijtuig. Later kreeg hij drie rijtuigen ten geschenke, een van de commendatore Faja en twee van graaf Sacchi di Nemours van Casale, maar hij verkocht er twee van om brood te geven aan zijn jongens en legde er zich enkel bij neer gebruik te maken van het derde rijtuig gedurende zijn laatste levensjaar omdat de dokter hem beweging voorgeschreven had en hij nog moeilijk kon lopen. Vele mensen langs de weg herkenden hem, groetten hem en bleven staan, zodat hij soms door een groot aantal personen, vooral kinderen, omringd was. Vaak knielden de mensen neer langs de weg en dwongen hem ze te zegenen.

Mevrouw Serafina Archini Cauvin was getuige van volgende taferelen op een avond op de viale Regina Margherita.(3) Jongens kwamen dichterbij. Ze werden door

---

(1) Dit is porseleinaarde tweemaal gebakken en in haar natuurlijke blankheid gelaten, zonder beschildering, vernis noch glazuur.

(2) Zie hier de samenstelling van het comité: gravin Guindalina della Somaglia, geboren prinses Doria, voorzitter. Prinses Francesca Massimo, prinses Lucia di Motta Bagnara, prinses Emilia Odescalchi, prinses del Drago, gravin Caprara, gravin Visone, gravin Catucci, markiezin Theodoli, markiezin Vitelleschi, markiezin Berardi, markiezin Raggi, edeldame Grazia Astor Bristed, edeldame Giulia Valdré, mevrouw Teresa Cortesi.

(3) Brief aan Don Rua, Turijn, 27 maart 1890.

hem gezegend en juichten hem uitbundig toe.

De persoon op wiens arm ze steunde gaf haar de raad ook dichterbij te komen om te zien of zijn zegen haar niet zou bevrijden van een ontsteking van het gewrichtsslijmvlies die haar sinds jaren folterde. Maar op de straat was het niet gemakkelijk bij hem te komen omdat de jongens hem voortdurend omringden. Ze wachtte dus op hem bij de portiersloge. Voor ze tot daar geraakte had ze wel twintig keren moeten rusten, zo moeilijk kon ze lopen. Don Bosco kwam tot aan de drempel. De dame verzocht hem op haar knieën haar te zegenen. Hij bleef staan en zegende haar waarbij hij de woorden met zoveel genegenheid uitsprak dat zij begon te huilen. Ze bedankte hem hartelijk en stond op. Ze liep zo goed dat ze in één keer naar huis terugkeerde zonder enige pijn te voelen.

8 juni, het feest van de Allerheiligste Drievuldigheid, bracht een nieuwheid in het Oratorio. Op die zondag viel de verjaardag van de eerste mis van Don Bosco en voor de eerste maal werd die heuglijke gebeurtenis speciaal gevierd. Er was muziek in de kerk, een speciaal diner, een concert van het muziekkorps op de speelplaats. In de eetzaal werden door de jongens enkele gelukwensen in proza en poëzie voorgelezen. Ook Don Lemoyne kwam het familiefeestje opvrolijken met een geestig sonnet.

Bij de brieven uit die tijd waarvan wij er niet veel bezitten, vinden we een belangwekkende brief van de Rosminiaan, Pater Flechia, en het antwoord op die brief. Don Bosco had hem gekend als jonge geestelijke gedurende de vakantie van 1840, toen hij als subdiaken in gezelschap van de jonge geestelijke Giacomelli de inwijding van S. Michele (1) bijwoonde. Sindsdien waren ze steeds goede vrienden gebleven. Zijn medebroeder, Pater Paoli, die het leven van Rosmini aan het schrijven was, was op zoek naar getuigenissen over diens deugden bij allen die de grote man uit Rovereto persoonlijk hadden gekend. Daarom vroeg hij door bemiddeling van Flechia dezelfde gunst ook aan Don Bosco. Deze gaf aan Don Bonetti opdracht te antwoorden en schreef in de rand van de brief van Pater Flechia als volgt de inhoud van de brief: "Don Bosco heeft steeds goede betrekkingen gehad met abbé Rosmini en met zijn zonen, zoals iedereen kan opmaken uit de Storia d'Italia. Zie ook de biografie van Rosmini enz." Hij was niet tevreden met deze aanwijzingen maar wou het klad van Don Bonetti zien. Hij verbeterde het met zorg en gaf het zijn definitieve vorm. Daarom geven we hier het document in zijn geheel. Zonder twijfel zou hij uitvoeriger en duidelijker geweest zijn, als hij niet voorzien had dat in het vuur van de polemieken zijn brief het voorwerp zou worden van min of meer hartstochtelijke commentaren van beide partijen.

" Zeereerwaarde Pater Flechia,
"
" Mijn eerwaarde Overste D. Giovanni Bosco ontving uw brief van
" 12 dezer waarin u zijn getuigenis vraagt over de deugden van uw illus-

---

(1) Cfr. Lemoyne, Mem. Biogr. boekdeel I, blz. 315.

" tere stichter en vader, abbé Rosmini, die hij persoonlijk gekend heeft.
" Omdat hij niet in staat is wegens zijn slechte gezondheidstoestand
" eigenhandig te antwoorden, heeft hij aan mij de eervolle last opgelegd
" u in zijn naam volgende gedachten uit te drukken.
" Don Bosco had steeds goede betrekkingen met abbé Rosmini, hij
" bewonderde zijn deugden en zijn studie zoals blijkt uit de biografie
" die Don Bosco over hem schreef en inlaste in zijn Storia d'Italia rac-
" contata alla gioventu (Geschiedenis van Italië aan de jeugd verteld).
" De achting die hij voor uw Vader koesterde betuigde en betuigt
" hij voor de zonen van Rosmini, vooral voor u aan wie hij mij vraagt
" zijn diepste rouwbeklag te willen overmaken wegens het ongemak dat
" hem getroffen heeft. Wij allen bidden God dat Hij door de tussenkomst
" van de heilige Maagd, Hulp der Christenen hem weldra opnieuw een
" volmaakte gezondheid zou schenken.
" Ontvang, beste pater de hartelijke en eerbiedige groeten van
" Don Bosco en van Don Rua en geloof dat het voor mij een hoge eer is
" te mogen zeggen dat ik van u ben
"
"
" de nederige dienaar
" Turijn, 17 juni 1884. priester Giovanni Bonetti.

Het was voor Don Bosco een opbeuring enige tijd gemoedelijk te kunnen praten met enige van zijn zonen, aan wie hij dan gebeurtenissen vertelde die hem onlangs overkomen waren of meestendeels reeds lang geleden gebeurd waren. Zo vertelde hij op 16 juni een belangrijk feit dat hem de dag tevoren op zijn kamer overkomen was. Hij had bezoek van een adellijke Franse heer, een vurige bewonderaar van Don Bosco. Hij had hem nog onlangs te Marseille ontmoet, van waar hij ook afkomstig was. Het was een knap advocaat die zich echter wegens deze droeve tijden uit de behandeling van zaken had teruggetrokken, maar hij verzuimde niet in privé de goede zaak te verdedigen, vooral wanneer het ging over de steun aan de vrije scholen. Daarom had de heilige Vader hem vereerd met de titel van commandeur. Hij sprak dus vurig over zijn goede werken en Don Bosco luisterde met belangstelling naar zijn woorden, toen hij hem liefdevol aankeek en zei: - "Mijnheer, die godsdienst die u met zoveel ijver steunt, brengt u die in praktijk?" Deze onverwachte vraag bracht zijn adellijke gesprekspartner enigszins uit zijn lood. Hij werd rood van verlegenheid maar herstelde zich dadelijk en vroeg hem op zijn beurt: - "Waarom vraagt u dat?" - "Omdat", antwoordde Don Bosco, "u mij vertrouwelijk en heus behandelt en daarom zou ik menen aan mijn plicht tekort te komen, als ik u dit niet vergoedde door dit teken van vriendschap en wederkerig vertrouwen."

Hij probeerde dan het gesprek af te leiden maar Don Bosco drong voortdurend aan terwijl hij inmiddels zijn rechterhand tussen zijn handen hield.

- "Waarom houdt u mij zo stevig vast?" vroeg hij hem.

- "En waarom wilt u zich losmaken? Antwoord op mijn vraag: waarom brengt u die godsdienst, die u zo goed verdedigt, ook niet in praktijk?"

- "U hebt reeds in mijn hart gelezen, nietwaar Don Bosco?"

Op dat ogenblik voelde Don Bosco de tranen van de advocaat warm op zijn

handen vallen. Tussen snikken in, zei hij hem: - "Ik beken het u, Don Bosco, ik heb hem nooit in praktijk gebracht en ik geloofde niet eens in de biecht."

- "Welnu, beloof me dan dat u van heden af zult praktiseren en dat de eerste maal dat ik u te Marseille of elders zal ontmoeten u mijn hand zal kunnen drukken en mij zeggen: ik heb mijn belofte gehouden."

- "Ja, antwoordde hij, "ik beloof het u en ik voeg er zelfs aan toe dat ik zal te biechten gaan, zodra ik thuis ben. Ik zal u dadelijk het nieuws laten weten. Het zal dus binnen een paar dagen zijn. Ik geef u mijn erewoord er op. Don Bosco, als alle priesters waren als u, dan zou iedereen zich bekeren."

- "Ja, als iedereen zoals u, maar naar een priester ging, verbeterde hem Don Bosco, dan zou er niemand ooit over ons ontevreden zijn."

- "Deze is", besloot Don Bosco zijn verhaal, "advocaat Blanchard, een edelman met een oprecht hart. Ik ben er zeker van dat hij zijn woord zal houden."

Toen hij het gesprek voortzette herhaalde Don Bosco iets wat hij reeds tal van keren gezegd had. Er komen hier personen uit verre landen om mij te zien. Ze zijn vol achting en geestdrift voor mij, alsof Don Bosco een buitengewoon man zou zijn, terwijl ik misschien hun mindere ben in de deugd. Met een enkel woord zou ik ze van hun verkeerde mening kunnen afbrengen maar dit zou een schande betekenen voor mij, voor de clerus en schade voor mijn jongens en mijn Salesiaanse Congregatie. Ik herinner me altijd de woorden die geschreven staan in de kerk van Crea, nabij Casale, toebehorend aan de kloosterlingen van Sint-Thomas: Fama fumus, homo humus, finis cinis, (1) de faam is kort, de mens is klein, het einde is as.

Daags tevoren echter had hij die terughoudendheid wat laten varen. Onder de talrijke personen die hem dagelijks in de sacristie in groten getale omringden waren er sommigen, die zodra ze hem gezien hadden, begonnen te lachen. Misschien hadden ze zich voorgesteld dat ze een imponerende man van grote gestalte gingen ontmoeten en nu zagen ze daar een priester die eerder tener en klein was. Ook Don Bosco begon te lachen samen met hen die hun lach maar niet konden inhouden. "Mijne heren", zei hij hun "bent u verbaasd mij te zien zoals ik ben? Dan is het nodig dat u mij eens ziet op het toppunt van mijn glorie, vooral bij twee gelegenheden: ten eerste aan tafel hoe flink ik nog kan eten en ten tweede te midden van mijn jongens, hoe ik samen met hen guitenstreken kan uithalen!" Wij weten niet wat die woorden uitwerkten maar Don Bosco bezat de gave iemand door zijn woorden te winnen.

Het gesprek, zeiden wij zojuist, ging daarna over de eerste tijd van het Oratorio. Wat was er in die jaren al niet gebeurd! Het werd toen als een gewone zaak aangezien, die geen ergernis wekte, dat hij in de restaurants en cafés op zoek ging naar weggelopen jongens om ze weer op het goede pad te brengen. Het waren de zogenaamde barabassen, deugnieten van jongens die hun tijd in leeg-

---

(1) Summarium (diocesaan proces), XVI, 106 (Don Lemoyne als getuige).

loperij doorbrachten en bedreven waren in het kwaad. Het gebeurde wel eens dat er jongens die Don Bosco niet kenden hem beledigden, maar anderen die wisten wie hij was, verdedigden hem op hun manier: ze haalden dreigend een mes uit hun zak en riepen woorden (letterlijk door hem herhaald, die ons meer dan wat ook aantonen welk soort jongens hij ging opzoeken): Salop del boia, it sastu nen ch'a l'è Dun Bosc cul li? Se ti' i ' t die ancora quaich cosa i ' t scanu (Lelijke lafaard, weet je dan niet dat deze man Don Bosco is? Als je hem nog iets zegt, dan vermoord ik je). En Don Bosco ging met hen om en slaagde er in de woorden te vinden om deze woestelingen te bedaren waardoor hij langzamerhand in hun bedorven zielen gevoelens van menselijkheid wist op te wekken, zodat ze welwillend werden en niet enkel bereid waren naar hem te luisteren maar ook verlangden hem terug te zien.

Nu men Don Bosco meermaals per dag zag, men hem kon spreken in de biecht, hem op de speelplaats en in de eetzaal aantrof of op zijn kamer, kreeg men de illusie dat hij zijn vroegere gezondheid terug had gekregen. Onder deze indruk werden de voorbereidingen voor zijn naamfeest met meer opgewektheid gedaan. Deze jaarlijkse betuiging van kinderlijke genegenheid verloor nooit iets van haar charme. Onder de illustere aanwezigen kwamen in 1884 graaf en gravin Colle en prins August Czartoryski op de eerste plaats.

Op de academische zitting aan de vooravond viel een dialoog in verzen van Don Lemoyne met als titel: Wensen en verwachtingen voor het jaar 1891 zeer in de smaak. Dit zou het jaar worden van het priesterjubileum van Don Bosco. Drievuldigheidszondag, dag van zijn eerste mis, zou dan juist op 24 mei vallen. Het zou dan ook vijftig jaar geleden zijn dat het Oratorio gesticht werd omdat dit begon in 1841, op de dag van de Onbevleete Ontvangenis. (1) Don Bosco sloot de zitting door de jongens en de personen die hem omringden te bedanken en allen een prettig feest te wensen. Met verwijzing naar de lof die men hem toegezwaaid had, zei hij dat men lof diende te betuigen aan God, aan Maria, Hulp der Christenen en aan hen die Don Bosco geholpen hadden door hun liefdadigheid. Wat hem betrof bezat hij niet de deugd van liefde hem toegeschreven maar hij zou trachten ze voor de toekomst te verwerven zodat men de volgende keer geen dichtertelijke vrijheden of leugens meer zou hoeven te vertellen. Het enige wat hij als waar wilde aanvaarden was dat hij steeds zijn jongens een grote liefde toedroeg en dat hij het korte leven dat hem nog overbleef aan hun welzijn wilde besteden. Omdat hij wist dat vele anderen hun gevoelens graag nu in voordrachten wilden uiten, beloofde Don Bosco glimlachend en schertsend dat hij de avond daarna zou terugkomen op dezelfde plaats om te luisteren naar hun lofbetuigingen.

's Anderendaags werd het een werkelijk blijde dag. Mgr. Bertagna, die de Mis van de communiteit had opgedragen en talrijke vormsels had toegediend, bevond zich nog bij Don Bosco, toen zoals gewoonlijk omstreeks tien uur de vertegenwoordigers van de oud-leerlingen kwamen met hun geschenken, nl. waardevolle kerkgewaden. Het behaagde Monseigneur de ontvangst hiervan bij te wonen. Ditmaal verliep de ceremonie met grotere plechtigheid omdat het nu vijftien jaar

---

(1) De dialoog werd gedrukt (S. Benigno, 1884).

geleden was dat de eerste oud-leerlingen van Don Bosco ermee begonnen waren hem aldus met geschenken te vieren en hun gemeenschappelijke Vader te eren. Professor Nicola Fabre las een korte toespraak voor waarin hij onder meer zei: "Het hele leven van Don Bosco is een leven van liefde (...). Noch de tijd, noch de moeilijkheden, noch de onaangenaamheden konden sporen van droefheid nalaten. Zijn sereen gelaat is weliswaar door enkele rimpels getekend en omkranst met haren die bijna vergrijsd zijn, maar steeds heeft hij op zijn lippen de welwillende en oprechte glimlach van de vader die gelukkig is wegens de genegenheid van zijn zonen." (1)

Mgr. Bertagna werd verzocht het woord te nemen. Namens de kardinaal, zegde hij, nodigde hij de oud-leerlingen uit voor een ogenblik ermee op te houden de heiligen in de hemel te zoeken en er zich toe te beperken ze levend op deze wereld te bekijken. Bekijk Don Bosco - riep hij uit - in wie we al de deugden van de grote Sint-Jan de Doper zien! In zijn antwoord zei Don Bosco schertsend dat, indien het aan een onderdaan toegelaten zou zijn de overste te beledigen, hij dit zou gedaan hebben met te bevestigen dat Mgr. Bertagna gelogen had. Thans moest hij zich vergenoegen hem te verzoeken aan de aanwezigen zijn vaderlijke zegen te schenken. Hierop antwoordde de goede bisschop: - "Zijne Eminentie heeft mij gezegd de zegen te ontvangen, niet te geven." Terwijl hij die woorden zei knielde hij en samen met hem al de aanwezigen zodat Don Bosco verplicht was zelf de zegen te geven.

Het diner werd een echt familiefeest in de grote eetzaal, die vers gewit was. Don Bosco had aan zijn rechterhand gravin Colle en aan zijn linkerhand de graaf. Midden onder het banket werden de tafelenoten opgevrolijkt door een verheugende gebeurtenis. Don Dalmazzo die enkele uren tevoren uit Rome was aangekomen, stond op en las de breve waarbij hij de graaf de titel van commandeur in de orde van Sint-Gregorius de Grote verleende. De adellijke echtgenoten werden door dit onverwachte feit tot tranen toe bewogen. Don Dalmazzo omhelsde de graaf en reikte de kentekens over aan Don Bosco die ze aan de gravin overhandigde. Deze hing ze om de hals van haar man terwijl de aanwezigen geestdriftig toejuichten.

Het leven van Don Bosco was zo vol interessante feiten dat we zeer betreuren dat men er niet bijtijds een ruime verzameling van heeft aangelegd. Ze zouden thans de stof vormen om de origineelste hagiografie te publiceren. Gedurende dit opgewekte diner kwam een kleine student van het Oratorio op Don Bosco toe. Hij droeg op een schotel twee mooie tomaten en zette ze met een sierlijk gebaar voor hem op tafel. Dit wekte de nieuwsgierigheid op van de genodigden. Don Bosco zei: - "Het zijn de enige vruchten van mijn tuintje."

---

(1) De korte toespraak werd gedrukt (Turijn Salesiaanse drukkerij, 1884). Een aanhangsel bevat drie hartelijke opschriften van Don Turchi, waarvan het tweede luidt: Op de onmetelijke horizon - van uw weldaden - gaat de zon nooit onder. - In onze harten - zal de genegenheid - voor u - o beminde Don Bosco - nooit ophouden. En het derde opschrift: Wij hoorden u toe - o sterke Don Bosco - in de dagen van de beproeving - wij horen u toe - op de dag van de triomf. - Maak - dat we eens met u zijn - waar we in één oogopslag - allen zullen zien - in Oost en West - aan wie u weldaden bewezen hebt!

En zonder meer begon hij ze aan stukken te snijden, ze te kruiden en op te eten. Van waar kwamen die twee blozende nachtschadeachtige? In een van de bakjes, in een rij opgesteld langs de buitenmuur van zijn kleine loggia leidde men de hoogopschietende reukerwtjes naar boven om met hun loof wat schaduw aan de ramen te geven. Tussen deze in was, angstig als een indringer, een scheut van een tomaat gegroeid. Niemand had hem daar gezaaid maar hij was natuurlijk ontkiemd in de teelaarde die daar uit de tuin gebracht was. Toen de stengel zijn gele bloempjes vertoonde had Don Bosco dit bemerkt en vroeg hij aan de jongen die met de zorg over het "tuintje" belast was:

- "Kweek jij ook tomaten?"
- "Nee, Don Bosco", antwoordde hij, "die is uit zich zelf hier gegroeid. Maar als u wil trek ik die plant dadelijk uit."
- "Nee, laat maar. Wanneer de tomaten rijp zijn, zal ik ze opeten."

De jongen was blij het struikje te mogen laten groeien en tegen het feest van Sint-Jan hingen er twee mooie rijpe vruchten aan. Don Bosco wilde dat hij ze bij hem aan tafel zou brengen op het ogenblik dat de talrijke disgenoten samen met hem zijn naamfeest zouden vieren. Alles was nuttig voor Don Bosco opdat zijn jongens hem op een heilige manier zouden liefhebben.(1)

Het schijnt dat nog een ander aardig feitje dat betrekking heeft op de kleine loggia van Don Bosco van dit jaar dateert. We maken van de gelegenheid gebruik om het hier te vertellen. Onze lezers zullen zich herinneren dat sommige krachtige wingerdranken op de speelplaats langs de muur opklommen om schaduw te geven aan de brede ramen van deze loggia. Op een zaterdagavond toen Don Bosco daar de biecht hoorde van de leerlingen van de hogere klassen, zat daar een jongen geknield voor deze dicht gebladerde ranken zijn beurt af te wachten. Hij heette Paolo Falla. Tussen de bladeren bemerkte hij een druiventros die begon rijp te worden. Hij trok hem van de tak en begon rustig de druiven te plukken. Verstrooid door deze bezigheid dacht hij aan niets anders meer en bemerkte niet dat de biechteling die hem nog van de biechtvader scheidde zijn biecht al gesproken had. Toen Don Bosco de absolutie ook had gegeven aan de jongen die aan de andere kant zat, keerde hij zich naar hem toe om zijn biecht te horen. De jongen met de druiventros in zijn handen begon te blozen en stamelde een verontschuldiging maar Don Bosco zei hem zachtjes: - "Wees gerust, eet eerst je druiven op en biecht dan." Terwijl hij dit zei, keerde hij zich naar de andere kant toe en ging voort met biecht te horen.(2)

---

(1) Deze jongen heette Giuseppe Grossoni, thans pastoor te Moncucco di Vernate (Milaan). Toen hij het gymnasium beëindigd had vroeg hij aan Don Bosco raad over zijn toekomst. Don Bosco antwoordde hem in het Piëmontees dialect: - Jij zal carabinieri zijn. Toen hij zag dat hij hierdoor pijnlijk onder de indruk was gekomen legde hij hem uit: - Wees gerust, je zal naar het Seminarie gaan en priester worden en dus een carabinieri van de Heer zijn, een van diegenen die de duivel vastbinden.

(2) De jonge Falla ging nog datzelfde jaar naar het noviciaat van S. Benigno. Hij is priester en woont op dit ogenblik te Cavallermaggiore (Cuneo). Meermaals werd ons de vraag gesteld of de wijngaard die thans het appartement van Don Bosco schaduw verleent, dezelfde is van toen. Nee, het waren muskaatdruiven en de wingerd stierf kort na de dood van Don Bosco. De huidige wingerd is een Amerikaanse wingerd en het was Don Rua die hem liet planten.

Na het diner dreigde het slechte weer het avondfeest te bederven. Toen de vespers begonnen viel er zelfs overvloedige regen. Na de vespers regende het nog voort. Men had geen hoop meer het feest te laten plaats hebben op de speelplaats. Sommigen gingen de kerk binnen om de Madonna te vragen mooie opklaringen te bezorgen, anderen vroegen aan Don Bosco zo maar direct een mirakel.

Tegen halfzeven kwam een rijtuig met twee vurige paarden de speelplaats opgereden. Daarin zat kardinaal Alimonda. De geestdriftige vreugde van de Salesianen kende geen grenzen meer: van 's ochtends af had Zijne Eminentie een priester van zijn curie gestuurd om aan Don Bosco een gelukkig naamfeest te wensen, maar nu kwam hij zijn wensen persoonlijk aanbieden. Hij bleef een uur in privé-gesprek met hem, nam deel aan het souper en toen hij hoorde dat het aanbieden van de geschenken en de genegenheidbetuigingen voor Don Bosco gingen beginnen zoals de vorige avond, besloot hij ook bij dit deel van het feest te blijven. Enkele minuten voor zijn aankomst in het Oratorio hadden de wolken zich verspreid. Als bij toverslag spanden allen zich in om de plaats, waar de academische zitting om acht uur moest plaats hebben, te versieren.

De kardinaal ging op de ereplaats zitten met Don Bosco aan zijn rechterhand. Het feest werd ingezet met een toespraak van Zijne Eminentie kort tevoren in der haast geschreven en met een mooie stem en met gevoel voorgelezen door een jongen. Na dit voorspel ging het programma verder en duurde tot omstreeks tien uur. Uiteindelijk stond Don Bosco op, dankte de kardinaal voor zijn zeer grote goedheid en kondigde aan dat Zijne Eminentie enkele woorden zou zeggen die allen met liefde en dankbaarheid zouden aanhoren. Om het feest van Sint-Jan de Doper en het feest van Don Bosco samen te brengen - zei Alimonda - merk ik op dat de Doper in de woestijn en langs de oevers van de Jordaan de boetvaardigheid, haat tegen de zonde en de liefde voor de deugd predikte. De Doper bereidde het verstand en het hart van de menigte voor om Jezus Christus te kennen en lief te hebben. De Doper leerde wie Jezus was en wees naar hem toen hij zei: Ziedaar het Lam Gods dat de zonden van de wereld wegneemt. En hij bracht de mensen naar Hem toe. Welnu, indien wij de huidige maatschappij met deze woestijn vergelijken, dan volgt Don Giovanni Bosco in deze woestijn en op de oevers van de Po en van de Dora, het voorbeeld van Sint-Jan de Doper na en wordt hij een voorloper. Inderdaad, ook Don Bosco doet Jezus Christus kennen en liefhebben: hij doet hem kennen en liefhebben in de Oratoria en de jongenstehuizen, hij maakt Hem bekend in woord en geschrift, hij maakt Hem bekend en bemind in de steden en op het platteland door middel van zijn Salesianen tot in de verste delen van de wereld. Zoals de menigte naar Sint-Jan de Doper toeliepen om hem te horen, zo komen ook hier vele mensen naar Don Bosco toe. Jullie, mijn beste jongens, zijt in grote menigte naar Don Bosco gekomen. Luister daarom altijd naar deze voorloper; doe wat hij je zegt en hij zal je brengen bij Jezus die je gelukkig maakt in tijd en eeuwigheid. - Daarna gaf hij de zegen en verliet onder luid applaus het Oratorio. In zijn kroniek schrijft Don Viglietti: "Deze academische zitting was mooi, aantrekkelijk en ontroerend."

De kardinaal wilde dat Don Bosco op 6 juli bij hem zou komen dineren. Na het diner vergezelde hij hem omstreeks zes uur in de namiddag in zijn koets naar huis. Naar aanleiding hiervan merkt Don Viglietti twee dingen op. Ten eerste dat, steeds als Don Bosco een voet zette in het aartsbisschoppelijk

paleis, de portier hem achterna ging en dat allen die hem ontmoetten, dienaars, koetsiers, secretarissen, knechten hem volgden zodat hij heel het huis achter zich aan had, wanneer hij bij de kardinaal aankwam. En ten tweede, wanneer de jongens van het Oratorio langs de open grote poort twee zwarte paarden, die ze goed kenden zagen binnen stappen, werd het een geloop, een gedrang en een hoera geroep waaruit duidelijk de grote liefde voor de aartsbisschop sprak.

Onder de gelukwensen die aan Don Bosco gestuurd werden zijn het vermelden waard die van prinses Solms, hij had haar een bezoek gebracht te Pegli op zijn reis naar Rome:(1) "Ik verzoek u", schreef zij "onze oprechtste gelukwensen te willen aanvaarden bij gelegenheid van uw naamfeest. Nooit zullen wij uw aangenaam bezoek vergeten en wij hopen dat u ons nogmaals in een tijd die niet te ver af is zult bezoeken. Wij allen bevelen ons warm in uwe heilige gebeden aan. Wij vragen u vooral te willen bidden voor de gezondheid van allen; dat het been van mijn lieve broeder Alberto dat nu zo zwak is gauw zou genezen, en ook dat God de zo verlangde zoon aan mijn goede broeder Giorgio zou willen schenken. Ik verzoek u mijn vragen met al uw goedheid te willen aanvaarden. Terwijl ik uw hand kus ben ik met de diepste achting uw zeer verknochte Elisabetha, Prinses Solms." De oudste van haar zonen kwam nadien naar het Oratorio om Don Bosco te bezoeken, maar omdat deze zich niet te Turijn bevond, bracht hij zijn visitekaartje bij Don Durando. Hij werd verzocht even te wachten op de terugkeer van Don Bosco, maar de jongen kon dat niet doen omdat hij dadelijk opnieuw naar Pruisen moest vertrekken. Voor en na zijn bezoek ging hij de kerk van Maria, Hulp der Christenen binnen om er te bidden en in alles sprak en handelde hij zo dat Don Durando meende dat hij katholiek was.

De zondag ervoor, 22 juni, vierde men het feest van Aloysius en leed helemaal niet onder de nabijheid van het naamfeest van Don Bosco. Alles was er: de traditionele verlichting, het niet minder traditionele vuurwerk en de gebruikelijke processie. De pontificale mis werd opgedragen door Mgr. Chiesa, bisschop van Pinerolo, een grote vriend van Don Bosco. Na zijn naamfeest, op donderdag 26 juni, vierde Don Bosco dezelfde heilige met zijn zonen van het college.

De twee samenkomsten van oud-leerlingen hadden plaats in juli. De leken vergaderden op 13 juli en de geestelijken op 17 juli. Zoals de gewoonte dit meebracht hadden de meest sympathieke uitingen aan tafel plaats. Tolk van de leken was opnieuw professor Fabre, die met zijn evocaties zijn toehoorders vertederde en ze door zijn prognose moed insprak. "Ik herinner mij de oude tijd", zei hij, "toen Don Bosco zich in de bloei van zijn jeugd bevond, toen wij, kinderen, rond hem samendrongen, rond hem aan wie wij al onze vreugden meedeelden en ook al ons verdriet, rond hem die onze opbeuring, onze liefde, onze vader was. Ik herinner mij dat hij ons vertelde over Sint-Franciscus van Assisi en over het begin van de Franciscaanse Orde, die in korte tijd zo talrijk werd,

---

(1) Pegli, 24 juni. Cfr. blz. 63.

dat ze zich over heel de aarde verspreidde. Toen dachten wij niet verder na, maar nu verstaan wij heel goed dat hij er vast van overtuigd was de Salesiaanse Sociëteit te stichten en te verspreiden. Ik herinner me, zeg ik, de oude tijd en ik denk aan de huidige tijd. Ik bekijk Don Bosco en mijn hart wordt overstromd door een onuitsprekelijke tederheid. Wat is hij veranderd sinds wij hem als kinderen gekend hebben! Hij gaat nu gebogen, zijn haren worden grijs en zijn stap wordt aarzelend en wankelend. Moge de Heer de dag waarop hij de beloning van zoveel zwoegen voor ons nog ververwijderd houden! Moge hij te midden van zijn zonen blijven tot hij het gouden jubileum van zijn eerste mis zal gevierd hebben. Maar de jaren gaan onverbidlijk voorbij. Wij mogen wellicht hopen dat wij misschien voor U, beste Vader, naar de eeuwigheid zullen geroepen worden en dan zullen wij u tegemoet komen langs de weg die u ons gewezen hebt. Maar als wij u zullen overleven, dan spreken wij ons zelf moed in door te bedenken dat hier het beste deel van u, uw geest gebleven is. Elias zal zijn mantel aan Eliseus overlaten. Hier zal onze Moeder, de Salesiaanse Congregatie, steeds zijn. Vaak horen wij in de wereld door personen met een kleinmoedig hart herhalen: wat zal het Oratorio na de dood van Don Bosco zijn? Anderen zeggen: wanneer Don Bosco er niet meer zal zijn, zal zijn werk met hem verdwijnen. Maar zij weten niet dat uw werken door de Voorzienigheid met een onvernietigbaar zegel gemerkt werden. Ze weten niet dat ze bestemd zijn om eeuwen te duren. Zien ze niet dat men hem van nu af de naam mag geven van "Held van twee werelden!"

(1) Daarom danken we u, Don Bosco, niet alleen omdat u ons opgevoed en onderhouden hebt, maar ook omdat u de Salesiaanse Congregatie gesticht hebt. Wanneer U in de hemel zal zijn om er de triomf te genieten voor uw ontelbare goede werken, dan zullen wij en onze kinderen hier in het Oratorio van de H. Franciscus van Sales voor altijd terugvinden omdat hier altijd uw geest zal zijn en wij steeds zullen kunnen herhalen wanneer wij over deze drempel komen: Wij zijn thuis, omdat dit steeds het huis van onze Vader is."

De herinneringen vormden ook een groot gedeelte van de stof voor Gastini, een boekbinder, die al als kind als minnezanger bij deze familiefeesten optrad. Hij had een gedicht geschreven bestaande uit een voorrede en uit zes delen, die hij aflas van een grote rol papier die een halve kilometer lang was. Hij bezong het verleden, het heden en de toekomst, de levenden en de doden, de zieken en de gezonden, de aanwezigen en de afwezigen, Europa en Amerika, Don Bosco en de Salesiaanse Congregatie en eindigde met zijn dank te betuigen aan de kardinaal-aartsbisschop voor de liefde die hij Don Bosco en zijn zonen toedroeg. Er werd gelachen, geweend en gejuicht.(2)

---

(1) Deze erenaam werd toen vaak gegeven aan Garibaldi, omdat hij ook in Amerika, ten voordele van Uruguay, gestreden had.

(2) Don Bosco wou eens aan Gastini zijn tevredenheid betuigen en zei hem: - Jij Gastini, zal eens tot je zestigste jaar de zanger zijn van de Salesianen. Gastini die hiermee tevreden was, placht nadien in zijn verzen te herhalen: - Io sarò menestrello dei Salesiani fino a setteneanni, ne lo disse Papà Giovanni (Ik zal tot mijn zeventig jaar de minnezanger zijn van de Salesianen, Papà Giovanni heeft me dat gezegd). - Bij het naderen van deze leeftijd, werd hij ziek. Omdat de ziekte niet erg was, hoopte men hem weldra terug te zien in het Oratorio om iedereen door zijn verzen en zangen te verblijden. Hij antwoordde: - Neen, Don Rua, ik zal niet meer naar het Oratorio terugkeren. Don Bosco heeft me gezegd dat ik de minnezanger zou zijn tot mijn zeventig jaar en het is tijd dat ik mij ernstig voorbereid. - En, inderdaad, enkele dagen nadat hij in zijn zeventigste jaar was getreden, stierf hij een heilige dood (Summarium sup. virt., XVII, par. 7).

Na een inzameling voor de plechtige requiem-mis voor de overleden oud-leerlingen, nam Don Bosco het woord en zei:

" Ik zou u vele dingen willen zeggen maar de tijd dringt en velen
" onder u verlangen naar hun bezigheden en hun families terug te keren.
" Daarom zal ik kort zijn. En op de eerste plaats wil ik u zeggen dat
" ik zeer tevreden ben u hier verenigd te zien, des te meer omdat ik mij
" dit jaar zo ziek en uitgeput van krachten voelde dat ik dacht u niet
" meer te zullen zien. God weze gezegend omdat Hij toegelaten heeft mij
" nog in het gezelschap van mijn goede zonen te bevinden.

" Iemand van u heeft gesproken over het gouden jubileum van mijn
" eerste mis dat ik zou vieren in 1891 en zeker weiger ik niet op dat
" ogenblik aanwezig te zijn bij die grote plechtigheid, maar als deze
" zaak besproken wordt moet men rekening houden met iemand die de Mees-
" ter van de meesters is, de Heer van het leven en van de dood. Toch
" nodig ik u allen van heden af uit op dit feest, des te meer omdat in
" dat jaar ook de vijftigste verjaardag van de stichting van het Orato-
" rio valt. Indien God mij in leven wil laten, zal ik een zeer plechtig
" Te Deum zingen.

" Een zaak waarvoor wij van heden af de Heer grotelijks moeten
" bedanken, en die mijn grote troost uitmaakt is, dat overal waar ik ga,
" ik steeds goed nieuws over u hoor. Van alle kanten wordt er goeds ver-
" teld over mijn vroegere zonen. Allen zijn tevreden op deze samenkomst,
" omdat zij het echte middel is om de vermaningen en de raadgevingen te
" herinneren die ik u gegeven heb, toen u nog kinderen waart. Ja, ik her-
" haal het, dit is mijn grootste vertroosting, het is de eer en de roem
" van mijn laatste jaren.

" Ik merk dat velen onder u al een kaal hoofd, grijze haren en
" een met rimpels doorploegd voorhoofd hebben. U bent niet meer de klei-
" ne jongens die ik zo zeer bemind heb, maar ik voel dat ik u thans nog
" meer bemin dan voorheen omdat u mij, door uw aanwezigheid de verzeke-
" ring geeft dat in uw hart de beginselen van onze heilige godsdienst,
" die ik u aangeleerd heb en die leiding geven aan uw leven stevig ge-
" plant staan. En dan bemin ik u nog meer omdat u mij laat zien dat uw
" hart steeds voor Don Bosco is. U zegt mij: - Kijk, Don Bosco, wij
" bevinden ons hier omdat wij u willen betuigen dat wij steeds de uwen
" zijn op de weg naar het heil en dat uw gedachten nog steeds onze ge-
" dachten zijn.- En ik zeg u dat ik geheel van u ben in mijn daden en
" mijn gedachten, in alles wat ik doe.

" U hebt onze aartsbisschop kardinaal Alimonda toegejuicht en uw
" applaus was voor mij een zeer grote vertroosting. Kardinaal Alimonda
" is voor ons een zeer groot geluk. Hij is voor ons een echte bescher-
" mer, een vriend, een vader! Iedere daad van dankbaarheid die we hem
" kunnen betuigen zal nog altijd kleiner zijn dan de weldaden en de
" liefde waarmee hij ons getroost heeft.

" Uw hoera-geroep voor de zeer wijze Leo XIII deed eveneens deugd
" aan mijn hart dat vol dankbaarheid is voor wat hij voor ons gedaan
" heeft. Ik vind geen woorden om zijn goedheid tegenover ons uit te druk-
" ken. Wij moeten bidden tot de goede God dat Hij met de schatten van
" zijn genaden en van zijn vertroosting zou doen wat ons niet gegeven
" is te doen.

" U hebt ook over de missies gesproken. Don Bosco kan onmogelijk
" naar Patagonië gaan. Toch zou ik graag mijn talrijke vrienden daar,
" die mij hartelijke brieven schrijven al heb ik ze nog nooit gezien, le-
" ren kennen. Ik verlang ernaar diegenen terug te zien die met zo grote
" zelfverloochening van dit Oratorio vertrokken zijn om de christelijke
" beschaving te midden van de wilde stammen te brengen. Maar als ik
" niet kan gaan, dan zal Mgr. Cagliero gaan. Hij zal naar die prairies
" de faam van uw goedheid brengen en hij zal u als voorbeelden aan zijn
" nieuwe vrienden voorstellen. Hij zal tot deze volkeren zeggen: - Ga
" naar Turijn en u zult zien hoe mijn oude vrienden, als goede christenen
" gelukkig zijn in hun familie, in de maatschappij, in hun zaken.- Deze
" inlanders zullen zich bekeren en hun kinderen naar onze colleges sturen
" en zij zullen, in een eeuw die zich zo weinig om de godsdienst bekommert,
" aan de wereld laten zien op welke wijze men God kan beminnen en tegelij-
" kertijd eerzaam en vrolijk kan zijn, christenen en tegelijkertijd eer-
" lijke en werkzame burgers.

" Ik eindig hiermee. Tracht op de goede weg te blijven die u sinds
" zovele jaren ingeslagen zijt omdat u tevreden zijt hier uw opvoeding te
" hebben gekregen. Ook Don Bosco zal tevreden zijn en zal erover kunnen
" roemen dat deze jongens die hij eens zo bemind heeft, nu ze mannen ge-
" worden zijn, het onderricht dat ze van zijn lippen hebben ontvangen kon-
" den bewaren en in praktijk brengen. U waart een kleine kudde, maar ze
" is aangegroeid, zeer groot geworden en zal nog talrijker worden. U
" zult het licht zijn dat te midden van de wereld zal schitteren en door
" uw voorbeeld zult u aan de anderen leren hoe men het goede moet doen en
" het kwade vluchten. Ik ben er zeker van dat u de troost van Don Bosco
" zult blijven. Mijn beste zonen, moge de Heer ons met zijn genade hel-
" pen, zodat wij eens allen samen in de Hemel mogen zijn.

Bijzonder vermeldenswaard is het feit dat aan deze vergadering deelna-
men drie van de eerste jongens die in 1841, toen ze aan het slapen waren voor
het altaar in de kerk van Sint-Franciscus van Assisi, door Don Bosco daar ge-
zien werden en door hem naar de catechismus werden gestuurd. Zij vertegenwoor-
digden werkelijk op authentieke wijze de veteranen van de eerste scharen.(1)

Hoe mooi, aangenaam en stichtend zijn die betuigingen van kinderlijke ge-
negenheid als de echo uit lang vervlogen tijd! Ook op het banket van de geeste-
lijken weerklonk welsprekend de stem van het hart. Don Reviglio, de pastoor van
S. Agostino, sprak slechts enkele, doch treffende woorden.

- "Ik ben zeer gelukkig", zei hij, "en ik ben er trots op naast Don
Bosco te mogen zitten. Ik ben er zeker van dat u allen mijn plaats benijdt!
Iedereen van u zou zeker op mijn plaats willen zitten. Dat is wel gerechtvaar-
digd maar, ik geniet van deze voorkeur omdat ik tot de eerste jongens van het
Oratorio behoor en omdat ik de eerste van hen was die priester werd gewijd. Ik
herinner mij nog altijd hoe wij als kleine jongens rond hem stonden en in zijn

---

(1) Zie deel II, blz. 46.

armen liepen. Welnu, op deze dag ben ik nog gelukkiger, niet enkel omdat ik mij naast hem bevind, maar om het woord dat ik van hem mocht horen. Ik heb hem gevraagd: Zeg ons Don Bosco, hoe zullen wij u ooit kunnen vergelden wat u voor ons gedaan en geleden hebt? En hij heeft mij geantwoord: - "Noem mij steeds vader en ik zal gelukkig zijn!" Ja, we zullen hem altijd onze vader noemen! riepen de toehoorders als met een stem uit.

De verzen in Piëmontees dialect van Don Francesca wekten de lachlust van de disgenoten op. Dan sprak iemand anders van de oudsten, kanunnik Ballezio, pastoor-deken van Moncalieri. "Laat de anderen", riep hij uit, "de grote schrijvers maar vieren, die mooie literatuur nalieten, maar wij vieren hem die de heilige wet van de Heer geschreven heeft en nog schrijft in het hart van zovele zonen en vrienden. Laat de anderen de kunstenaars vieren die leven schonken aan de doeken en aan het onsterfelijke marmer, wij vieren hem die het levende beeld van God bij zovele zonen en mensen die door hem met weldaden overladen werden, mooier en waardiger gemaakt heeft en nog maakt. Laat de anderen de moedige krijgslieden, de sluwe politici vieren, wij vieren hem die door zijn vreedzame maar onmetelijke ondernemingen het vaderland vereert met nuttige, eerlijke en waardige burgers. Ja, wij vieren u, Don Bosco, de engel van ons leven, u aan wie ik en vele van mijn vrienden het bestaan van onze edele geestelijke loopbaan verschuldigd zijn. U danken wij, wiens steeds gezegende gedachtenis in onze geest geprent staat en zacht en toch stevig in ons hart werd gebeiteld. U vieren wij, wiens naam zo zoet is als Gods naam, die verlicht bij twijfels, die opbeurt in de gevaren, die onze verontwaardiging intoomt, die ons sterkt bij onze hartstochten, die ons aanspoort tot het goede. Hoe dikwijls is in troebele en benarde ogenblikken uw beeld voor ons niet verschenen als een verzoenende regenboog van vrome, kuise en edele gedachten. Hoe dikwijls heeft de gedachtenis aan de vader zijn zoon niet weerhouden op de rand van de afgrond van schuld en oneer. Hoe dikwijls heeft een mens in verdriet, in diep verdriet gedompeld, door aan u te denken, een nieuwe levenskracht gevoeld, zijn geest en zijn hart geopend voor serener gedachten, voor de heilige vreugde van de christelijke hoop. U zijt voor ons een nieuwe Filippus, die altijd uw dierbare zonen ondersteunt. Wees gezegend, blijf lang voor ons bewaard. Moge u altijd door al uw zonen gehoorzaamd en nagevolgd worden. Ik formuleer de wens dat wij met duizenden en duizenden u mogen vieren op de dag waarnaar we snakken, op de dag van je gouden priester-jubileum. En mogen wij dan uw zonen van de Oude en van de Nieuwe Wereld zijn bij het zien van uw beminnelijk gelaat, uw heilige en weldoende hand kussen en U zeggen dat we U beminnen en door U de goede God van wie u zo mooi het beeld geschetst hebt."

Na de wat bombastische, maar oprechte en indrukwekkende woorden van de redenaar kwam het kalme en vaderlijke woord van Don Bosco. Het werd in een religieuze stilte aanhoord en boeide iedereen van de levendige toehoorders.

" Ik ben zeer tevreden dat u gekomen bent om deze dag met mij door
" te brengen en ik dank u allen voor de blijken van genegenheid die u
" mij gegeven hebt. Tot hen die niet naar onze samenkomst konden komen
" moet u zeggen dat ik ze eveneens bedank, dat ik ze opnieuw uitnodig en
" dat ze op een andere keer moeten komen. Aan allen die tot de clerus
" behoren, evenals aan de leken herhaal ik dat ik ze in mijn hart bewaar

" en dat ik ze beschouw als mijn dierbare zonen en hen dank voor alles wat
" ze voor mij gedaan hebben en zullen doen.

"   Aan u in het bijzonder zal ik zeggen dat het Oratorio, zoals
" iedereen zien kan, door de Heer gezegd wordt. We worden van alle kan-
" ten gevraagd en wij zouden in staat moeten zijn ons personeel te ver-
" honderdvoudigen om aan alle aanvragen te voldoen. De jongens uit ons
" huis krijgen de voorkeur wanneer ze met andere mededingen naar een be-
" betrekking of ambt. Zelfs zekere vakleerlingen die onder ons niet zo
" goed schenen te zijn, doen het uitstekend in de plaatsen waar ze thans
" zijn. Er waren er bij met een nors, onverschillig, opvliegend gemoed
" maar bij de gedachte dat ze zonen waren van het Oratorio werd hun ge-
" drag helemaal anders. Ik ken er een die uit het Oratorio werd wegge-
" stuurd en die om terug naar Italië te komen te voet een zeer lange reis
" gedaan heeft.

"   - En waarom heb je voor je zelf niet gezorgd om een gemakkelij-
" ker leven te hebben? vroegen hem sommigen.

"   - Ik heb geen geld, antwoordde hij.

"   - Zoek er te hebben, de middelen daartoe ontbreken niet...

" En dan vertelde hij: - Vaak had ik de gelegenheid ongestraft ander-
" mans zaken te behouden, maar ik zei steeds: - je mag nooit het Oratorio
" oneer aandoen.- En aldus doorliep hij tweehonderd kilometers te voet.
" Dit is een van die feiten maar vele andere in dezelfde aard hebben me
" grotelijks getroost. Eigenliefde zal er wel zijn aandeel in gehad heb-
" ben, maar daarom is het resultaat niet minder gelukkig.

"   En nu spreek ik voor u, pastoors, kapelaans, priesters, jonge
" geestelijken, ambtenaren, ploegbazen.(1) Wij danken de Heer omdat hij
" toeliet dat wij ons hier samen aan dit kleine feest bevinden en omdat
" Hij ons in leven heeft gelaten om voort te werken aan ons eeuwig heil.
" Dit is immers "**het**" doel van iedere Salesiaan en zijn voortdurende
" bekommernis. Met Salesiaan bedoel ik allen die opgevoed werden volgens
" de grondbeginselen van deze grote heilige. Aldus bent u allen Salesianen.

"   Het volgende jaar verwacht ik u op dezelfde bijeenkomst en ik
" hoop dat u er zult zijn en dat ik er ook zal zijn. Dat is mijn ver-
" langen en mijn inzicht. Het staat echter te bezien of de Meester van
" het leven er over denken zal zoals wij. Ik zeg dit omdat ik u het vol-
" gende jaar veel te zeggen zal hebben over wat er dit jaar gedaan zal
" worden en ik ben er zeker van dat u er tevreden over zult zijn.

"   Op de eerste plaats is er de kerk van het Heilig Hart van Je-
" zus te Rome. Deze kolossale onderneming heeft mij erg vermoeid omdat
" ik er voortdurend ernstig aan denken moest en omdat zij mij onder het
" gewicht van enorme uitgaven gebukt liet gaan. Het was nodig iedere
" maand 25.000 lire te vinden. Thans echter is de bouw van de kerk ver-
" gevorderd, er wordt hard aan het nieuwe Huis gewerkt en ik hoop vol-
" gend jaar alles te kunnen voltooien. En omdat ik nu toch aan het
" spreken ben over de kerk van het Heilig Hart, moet u weten dat ik een
" loterij heb geopend om het hoofd te bieden aan de groeiende uitgaven.
" Ik heb ook op uw liefdadigheid gerekend en daarom zal ik u een klein
" aantal van deze biljetten sturen.

---

(1) Bij de geestelijken waren ook enkele leken die niet met hun collega's hadden kunnen komen op hun eigen vergadering.

" Verspreid ze onder het volk, houd ze voor u, als uw beurs u dit veroor-
" looft. Kunt u ze niet houden, stuur ze dan maar terug en ik zal u
" even dankbaar zijn. Wat ik u aanbeveel is dat u mij helpt voor zover
" het u mogelijk is om een onderneming te volbrengen die mij toever-
" trouwd werd door de Opperherder Leo XIII.

" Op de tweede plaats wil ik u dit zeggen. De cholera woedt in
" landen niet zo ver van ons land gelegen en misschien moeten wij vrezen
" dat zij ook in onze streken binnenvalt. Daarom stel ik u een gemakke-
" lijk tegengif voor tegen deze ziekte. Het bestaat in een medaille met
" aan de ene kant ingegrift het Heilig Hart van Jezus en aan de andere
" kant de beeltenis van de Allerheiligste Maagd, Hulp der Christenen.
" Draag deze medaille om uw hals, in uw broekzak of in uw brieven tas,
" om het even waar, als u ze maar bij u hebt, Tegelijkertijd moet u iedere
" dag het schietgebed: Maria, Hulp der Christenen, bid voor ons bidden.
" Wanneer u dit doet kunt u gerust zijn en zeker dat de Madonna op zicht-
" bare wijze haar machtige bescherming zal tonen. Het zou me onaangenaam
" zijn als u zou nagaan of ook maar een enkele mens die deze medaille
" bij zich heeft door de ziekte getroffen wordt. Ga dan maar moedig de
" zieken bijstaan in de huizen, in de hospitalen en in de lazaretten en
" wees niet bang.

" Het is ook nodig dat u dikwijls te communie gaat. Maar wanneer
" ik spreek tot priesters die iedere dag de heilige mis opdragen, is
" deze aanmaning wel overbodig. Ik zal u eerder aansporen de gelovigen
" te leren dikwijls te communiceren want dat is de grondslag van het
" godsdienstig leven. Met een zuivere ziel kan iedereen zeker zijn dat
" hij niet door een onheil zal getroffen worden.

" Wij moeten zorgen dat wij niet alleen deze medaille dragen, het
" schietgebed zeggen, veelvuldig de sacramenten ontvangen: verspreid
" ze overal aan uw verwanten, vrienden en kennissen opdat het voor allen
" als tegengif zou dienen tegen de cholera. De Heer wil daardoor dat de ge-
" wetens wakker zouden geschud worden. Daarom dient u ook van de kansel af
" deze devotie te preken. Het kan aan sommigen vreemd, gewaagd en mis-
" schien zelfs belachelijk schijnen, maar denk eraan dat in het zicht
" van de dood niet meer gelachen wordt. Ik zal u zeggen dat enkele da-
" gen geleden een rijke heer die er zich op beroemt geen vooroordelen
" te hebben in mijn kamer kwam. Hij had vernomen hoe ik gesproken had
" over de doeltreffendheid van de medaille van O.-L.-Vrouw, Hulp der
" Christenen. Daarover ondervroeg hij me: - Is het waar dat u bijgeloof
" verspreidt?

" - Welk bijgeloof bedoelt u ?

" - Dat zij die een medaille van Maria, Hulp der Christenen bij
" zich dragen vrij van cholera zullen blijven.

" - En wat gaat het u aan wat ik zeg?

" - Het gaat mij aan omdat mijn familie en vooral dan mijn oudste
" zoon, het koste wat het wil, deze medaille wil hebben.

" - En gelooft u aan de doeltreffendheid van deze medaille?

" - Ik? helemaal niet.

" - Het staat u vrij dit niet te geloven. Niemand verplicht er u
" toe. Als u er niet aan gelooft, blijf dan maar zonder medaille, niemand
" zal ze u met geweld willen opdringen. Maar indien u er aan gelooft,
" dan kan ik ze u gemakkelijk bezorgen.

" - En het bijgeloof? Hoe kan ik geloven dat een stukje metaal
" deze doeltreffendheid zou bezitten?

" - Laat dit nu voor het ogenblik opzij. U moet goed begrijpen dat

" een praktijk die door de Kerk werd goedgekeurd nooit bijgeloof is.
" Daarna spraken we meer dan een uur over het nieuws uit Frankrijk.
" De heer was in gedachten verslonden. Bij het heengaan zei hij met een
" zekere aarzeling:
" - Don Bosco, zou u mij een gunst willen bewijzen...
" - Zeg het maar als het nodig is. Spreek maar op.
" - Hebt u nog van die medailles?
" - Maar u hecht er geen geloof aan!...
" - Als het gaat om zijn huid te redden... u begrijpt dat wel...
" kortom... ik heb dat zo maar gezegd... geef me een medaille. Ik geloof
" er in en wens dat u er mij zou geven, ook voor mijn vrouw en voor elk
" van mijn kinderen.
" U hebt het al begrepen. De Heer die wil dat wij allen gelukkig
" zijn, wil ons door deze gesels doen begrijpen hoe waardevol ook het
" tijdelijke leven is. En u, mijn beste zonen, moet trachten in uw
" predikaties veel over de dood te spreken. Vandaag de dag heeft men niet
" de minste achtung voor het leven. Er zijn er die zelfmoord plegen omdat
" ze het lijden en de tegenslagen niet kunnen dragen. Er zijn er die hun
" leven in gevaar brengen in een tweegevecht. Er zijn er die het ver-
" knoeien in ondeugden. Er zijn er die het op het spel zetten in gewaag-
" de en zonderlinge ondernemingen. Nog anderen gooien het te grabbel om
" wraak uit te oefenen en hun hartstochten bot te vieren. Preek dus en
" herinner aan allen dat wij niet de meesters zijn over ons leven. Al-
" leen God is er de meester van. Wie een aanslag pleegt op zijn eigen
" leven, beledigt de Heer. Het is een schepsel dat in opstand komt tegen
" zijn Schepper.
" U die verstandig bent, zult gedachten en redenen in overvloed
" vinden om uw toehoorders er toe te brengen van het leven te houden en
" het te eerbiedigen, met de grote gedachte dat het tijdelijke leven,
" wanneer het goed gebruikt wordt, het begin is van het eeuwige leven.

De herinneringen aan de oude tijd van het Oratorio hierboven aangehaald en het verhaal van sommige gebeurtenissen in die jaren voorgevallen, zouden de mening ingang kunnen doen vinden dat de zaken nu radicaal veranderd waren en dat men onder de jongens de vroomheid en de onschuld van voorheen niet meer aantrof. Dat zou een grove vergissing zijn. Terwijl wij dit aan het schrijven zijn, woont er in Ensbury Park van de Engelse stad Bournemouth, een zekere Miss Gerardine Penrose Fitz Gerald, die 84 jaar oud is en in haar geheugen de onuitwisbare herinnering bewaart aan een ontmoeting met Don Bosco zo wat vijftig jaar geleden. In 1884 begaf ze zich naar Rome op bedevaart in gezelschap van Lord Denbigh en van zijn dame. Samen met Mr. George Lane Fox bezochten deze adellijke heren en dames Don Bosco, die hun het hele huis liet zien. Toen ze over de speelplaats gingen, namen ze er genoegen in naar de jongens te kijken die op Don Bosco toekwamen, hem de hand kusten terwijl hij zijn andere hand op hun hoofd legde en er even een klopje op gaf. Lane Fox had horen spreken over een jongen van het Oratorio die op een heilige geleek en vroeg of de bezoekers hem mochten zien. Don Bosco liet hem dadelijk roepen: - "En, zegt Miss Fitz Gerald, "nooit zag ik een mooier stralend gelaat." Toen het kind was weggegaan zei Don Bosco: - "Oh! God is goed. Hij beurt mij op door mij van tijd tot tijd mooie zielen als deze te geven." Mr. Lane Fox vroeg hem dan: - "Zijn er nog meer van dit slag?" Don Bosco maakte een klein schetsend gebaar, glimlachte breed en zei: - "Zeker, misschien

meer dan u zich voorstelt." De bezoekers knielden bij het afscheid neer om de zegen te ontvangen en Miss Fitz Gerald herinnert zich dat het haar toescheen of met deze zegen zich in hen een sterk en aangenaam gevoel van vrede verspreidde.(1)

Als om het naamfeest te bekronen ontving Don Bosco de gelegenheidswensen van een van zijn zonen die het verst van hem verwijderd was. Op 26 mei schreef Don Fagnano vanuit Patagones: "Ik wens vurig u nog eens te zien, uw hand te kussen na negen jaar vrijwillige ballingschap die echter pijnlijk is omdat ik mij ver van u bevind. Aanvaard de gelukwensen van vijfhonderd wilden die dit jaar gedoopt werden, van honderdvijftig jongens en meisjes die onze scholen bezoeken, van acht Salesiaanse medebroeders en van zeven Zusters van Maria, Hulp der Christenen, die deel uitmaken van het huis van Patagones."

Men heeft al vaak gemerkt en men zal het later nog merken, hoe Don Bosco, wanneer hij over zijn gouden priesterjubileum sprak, nooit zei dat hij zo lang zou leven. Toch hield hij soms van een kwinkslag door aan te duiden wie zijn mis zou dienen, wie voor de wijn zou zorgen, het vlees, de kaarsen, wie dit of dat zou doen. Er zouden zelfs vierhonderd zangers uit Patagonië komen. Daardoor kwam het dat velen ervan overtuigd werden dat het grote feest gevierd zou worden, maar het was de genegenheid die vleugels schonk aan de fantasie. Don Lemoyne zelf getuigt dat Don Bosco aan hem noch aan iemand anders ooit in het minste de gelukwensen waarover wij hierboven gesproken hebben als ernstig aanvaardde.

---

(1) The Universe van London, 18 mei 1934, in een artikel dat als titel heeft: A Memory of 50 years ago in Turin (Een herinnering aan vijftig jaar geleden te Turijn).

H O O F D S T U K VI

OVER DE GANG VAN ZAKEN IN HET ORATORIO

De droom die Don Bosco te Rome had en door hem zo goed als gedicteerd werd aan Don Lemoyne en door Don Rua voorgelezen werd op een avond na de avondgebeden, had weldoende gevolgen. Bij de jongens waren er die deze voorlezing met gretige nieuwsgierigheid beluisterden, terwijl anderen dat deden met vrees en beven. Na zijn terugkeer begon Don Bosco, alsof hij de dringendste zaken nu had afgewerkt, dagelijks 's avonds een uurtje te besteden aan het verlenen van audiënties. Nu hij duidelijk had laten verstaan dat hij de toestand van hun geweten gezien had, verlangden de brave jongens te weten wat hij over hen wist en daarom waren ze de eersten om bij hem te komen. Een van hen, Don Paolo Ubaldi, getuigt dat Don Bosco hem op verrassende wijze zei hoe zijn zaken stonden. Anderen echter aarzelden om naar hem toe te gaan en toch waren het diegenen, die dat het meest nodig hadden tot de orde te worden geroepen, een woord van aansporing te horen.

Sommige jongens hadden hem sinds een jaar of twee niet meer gesproken, ja, enkelen waren al vijf jaar in het Oratorio zonder dat ze hem zelfs maar benaderd hadden, zodat hun gezicht voor hem nog nieuw was. Geheime ondeugden hadden ze meestal daarvan weerhouden. Wanneer hij ze dan op zijn kamer ondervroeg waarom ze zich nooit hadden laten zien, antwoordden ze dat Don Bosco niet toegankelijk was, dat hij buiten het huis verbleef, dat zij al hun tijd nodig hadden om te studeren. En nochtans, wanneer Don Bosco zich in huis bevond, hoorde hij bijna iedere ochtend biecht in de sacristie, waar iedereen die maar wilde makkelijk bij hem kon komen. Doorgaans antwoordde hij hen die dergelijke verontschuldiging inbrachten: - "Jij hebt gezocht mij te ontvluchten, maar wil je dat ik je de reden zeg? De ondervraagde bekeek hem onthutst. Hij hernam: - "Er is maai één reden: je was bang voor Don Bosco. Je durfde mij zekere zaken niet toe te vertrouwen, die je gedaan hebt sinds je nog thuis was... en die je nog doet. Wanneer de jongen excuses stotterde, vertelde Don Bosco hem, kalm en vaderlijk, van naaldje tot draadje met alle omstandigheden wat de arme jongen sinds jaren angstvallig in zijn hart had verborgen gehouden. Wie zich aldus ontdekt zag, viel doorgaans op zijn knieën, en stamelde met een snikkende stem: "Ah! Don Bosco, dat is genoeg, dat is genoeg!" En Don Bosco zei dan: - "Indien dit gesprek te pijnlijk voor je is, laten we dan over wat anders spreken, maar geef toe dat ik gelijk had toen ik je zei dat het feit van ver van mij weg te blijven, je ondergang was." Sommige jongens vertelden dat Don Bosco hun gesproken had over een monster in de vorm van een olifant die hij op de speelplaats een slachting had zien aanrichten. Al wie voor het monster kwam werd vertrapt of in de lucht geslingerd en aan stukken getrokken.

Gedurende dit tijdperk zei Don Bosco eens aan Don Lemoyne: - "Wat is de Heer toch goed tegenover ons! Op zovele buitengewone wijzen verwittigt Hij voor ons welzijn en voor het welzijn van onze jongens. Weinigen in de wereld hebben de middelen gehad die wij hebben.

Het uitwerksel van deze heilzame schokken kwam weldra tot uiting. Veelvuldiger werden de communies en de dagelijkse bezoeken aan Jezus in het Heilig Sacrament. Er was meer volgzzaamheid. Het leven in het Oratorio kreeg een nieuwe bezieling. De krans van feesten voltooide dan het werk. Maar er waren duurzame maatregelen noodzakelijk. Hieraan werd aandacht geschonken door het Hoofdkapittel: de omstandigheden waarin het Oratorio verkeerde werden aan een nauwkeurig onderzoek onderworpen. Het is leerzaam minstens gedeeltelijk te vernemen wat er onder het voorzitterschap van Don Bosco besproken werd.

Belangrijk is een zitting van 5 juni. Samen met de leden van het kapittel waren daar ook Don Scapini, directeur te Lanzo, en Don Bertello, directeur te Borgo S. Martino. Nadat een voorstel van Don Barberis was bestudeerd, nam Don Bosco ex abrupto het woord. Onze lezers zullen graag dit punt van de notulen in zijn geheel lezen.

" DON BOSCO. - Het gaat er om in te zien en te bestuderen wat er
" gedaan en wat er vermeden moet worden om de goede geest onder de jon-
" gens veilig te stellen en om roepingen aan te kweken. De verschillen-
" de normen werden al vastgelegd in het algemeen kapittel en gedrukt.
" Het is pijnlijk om zien hoe vele jongens, met wie het in het begin
" goed gaat, helemaal veranderen wanneer ze in de vijfde klas van het
" gymnasium komen. Men heeft al opgemerkt dat vele jongens van de
" vierde en van de vijfde klas gymnasium het besluit nemen naar de uni-
" versiteit te gaan of een betrekking te zoeken. Een deel van de jongens
" omhelst de geestelijke staat, maar in het seminarie, om hun ouders bij
" te staan, om toe te geven aan het aandringen van hun pastoor of op raad
" van hun bisschop. Van de honderd jongens van de vierde en de vijfde
" klas van het gymnasium zijn er misschien maar twee die geregeld hun
" kostgeld betalen. De anderen worden ofwel kosteloos onderhouden of wor-
" den minstens door het huis van boeken en kleren voorzien.
" Wij beoefenen dus de naastenliefde tegenover hen, die advocaat,
" leraar, arts of journalist willen worden. Dat dit de uitkomst is voor
" de jongens die in onze andere colleges worden opgevoed, daar heb ik
" niets tegen in te brengen, maar dit is onduldbaar in ons huis van Tu-
" rijn waar de jongens van de openbare liefdadigheid leven. Ik stel dus
" voor te onderzoeken wat wij in geweten verplicht zijn te doen. In de
" voorbije jaren waren er vele jongens die mij over hun roeping wensten
" te spreken. Maar dit jaar, waarin de novicen worden bijeengebracht om
" voor hen speciale conferenties te houden (wat nog nooit gebeurde) gaat
" het helemaal anders. Weinig jongens en dan nog aarzelend zijn me ko-
" men spreken en hebben mij vrijuit gezegd dat ze in de wereld wilden
" gaan of naar het seminarie. Wanneer wij ze ondervroegen waarom zij dan
" naar de conferenties voor de novicen gingen, hebben sommigen ons ge-
" antwoord: - Om te horen wat er gezegd wordt. De anderen oprechter:

" Om beter bij de oversten aangeschreven te staan. Het zullen wel brave
" jongens zijn maar ze hebben hun plan al gemaakt. Op zichzelf genomen
" is het niet slecht ze te helpen, maar per slot van rekening, geven wij
" ons brood aan zovele jongens die ons later de rug toekeren en wij doen
" het op aanbeveling van personen die soms, nadat ze ons de jongens
" ontnomen hebben, ons nog bekritisieren ook en zeggen dat wij de roe-
" pingten voor ons houden. Dit heb ik vandaag nog kunnen vaststellen.

" Maar genoeg hierover. Naar mijn mening moeten wij maatregelen
" nemen voor de organisatie van onze studies. We zouden ze moeten herlei-
" den tot wat de apostolische scholen in Frankrijk zijn. Het zal moei-
" lijk gaan maar toch moeten wij daarin slagen. Wanneer we dit gedaan he-
" ben zullen we zien hoe we de jongens kunnen opleiden en op welke ma-
" nier we de jongens kunnen bewaren. Het is waar dat wij er niet meer een
" zo buitengewoon aantal zullen hebben. Maar al hebben wij er ook maar
" honderd, vijftig, veertig, het is voldoende. Dat zal geen catastrofe
" zijn, ik meen dat de beslissingen op de zittingen van ons Hoofdkapit-
" tel genomen, onvoldoende zijn om ons doel te bereiken.

" Don LAZZERO stelt voor dat men weer zou beginnen met het afschaf-
" fen van de vijfde klas van het gymnasium.

" DON BOSCO - Ik stel voor een commissie te belasten met het bestu-
" deren van de hierboven uiteengezette gedachte van de apostolische scho-
" len. Ik kan daar niet over nadenken, want ik heb hoofdpijn. Voor mij
" is het nodig dat men de noodzakelijkheid hiervan zou begrijpen en dat
" men ernstig de middelen om dit te verwezenlijken zou bestuderen. Ik
" meen ook dat het opportuun zou zijn aan de jongens de vrijheid te ont-
" nemen te gaan biechten bij onverschillig wie. Men zal bepaalde biechtva-
" ders afvaardigen in voldoende aantal maar het moeten vaste biechtva-
" ders zijn. Aan de vakleerlingen kan men die vrijheid laten, tot daar
" toe, maar de studenten hebben een bijzondere leiding nodig. Wanneer
" ze niet durven te biechten bij de vijf of zes priesters die voor hen
" bestemd zijn, laat ze dan de gelegenheid van de retraite afwachten.

" DON RUA - noteert hoe hij steeds opgemerkt heeft dat het goed
" of slecht slagen van de vijfde klas van het gymnasium altijd afhangt
" van de leraar. Nadat te Lanzo Don Borio leraar van de retorica is gewor-
" den, heeft de Congregatie steeds novicen gehad die uit dat college
" kwamen.

" DON BOSCO - Sinds enige tijd is het aantal novicen van het Ora-
" torio verminderd ofwel omdat de pastoor ons "roclo" (1) sturen die hier
" mooie getuigschriften van goed gedrag bij zich hebben, ofwel, omdat
" men niet genoeg wilskracht meer heeft om ze terug naar huis te zenden.
" We dienen dus het aanvaarden van jongens te bestuderen alsook de manier
" om ons huis te zuiveren. Intussen moeten we nagaan: 1° of we er goed
" aan doen onze scholen te organiseren als apostolische scholen; 2° wat
" deze apostolische scholen zijn. Uit het antwoord op deze twee vragen
" zal men zien of men, al dan niet, de vijfde klas van het gymnasium
" dient te behouden.

" DON SCAPINI - stelt voor in onze scholen de studie van het Grieks

---

(1) Een woord uit het Piëmontees dialect dat "bocht", "afval", betekent.

" en de wiskunde te schrappen of er minstens enkel de eerste beginse-
" len van aan te leren zoals men dat in de seminaries doet. Wanneer de
" jongens dan in de derde klas van het gymnasium zullen gekomen zijn,
" zullen zij die niet willen weten van de geestelijke staat er aan den-
" ken voor zich zelf en op een andere manier in te voorzien. De anderen
" die van ons zijn en die het licentiaat van het gymnasium moeten halen
" kunnen Grieks en wiskunde te S. Benigno studeren.

" DON BONETTI - keurt alles goed wat er gezegd is, maar houdt vol
" dat dit het gevolg en niet het begin van een hervorming dient te zijn.
" Men verzorgt de bladeren van de boom terwijl men de wortel zou moeten
" verzorgen.

" DON BOSCO - De vraag die nu gesteld wordt gaat over het aanne-
" men en het wegsturen van de mislukkelingen. Inmiddels zijn de apos-
" tolische scholen zoals die in de seminaries gebruikelijk zijn, een
" punt van ernstige overweging.

" DON BERTELLO - door Don Bosco ondervraagd, antwoordt dat hij
" niet meent dat het passend zou zijn apostolische scholen in het Ora-
" torio op te richten. We zouden de pastoors, de bisschoppen, de ouders,
" de Regering tegen ons hebben. Daarom keurt hij het afschaffen van de
" de vijfde klas van het gymnasium niet goed. Hij is er volstrekt van
" overtuigd dat om onze kwalen te genezen nodig zijn: 1° tucht; 2°
" gestrengheid bij het verwijderen van de slechte jongens; 3° waak-
"zaamheid op de trappen, de terrassen, de binnenplaatsen die niet voor
" de recreatie bestemd zijn.

" DON CAGLIERO - meent dat het aannemen van de jongens en bedien-
" den van één persoon moet afhangen, anders zal het gebeuren dat de ene
" de schaapjes zal aannemen en de andere de wolven, namelijk de volwas-
" sen personen uit liefdadigheid aanvaard en voor verschillende amb-
" ten bestemd.

" DON BOSCO - geeft uitleg over zijn gedachte op zondagen cate-
" chismusles te geven aan de jongens overeenkomstig onze beginselen.

" DON BONETTI - komt terug op de noodzakelijkheid het kwaad in
" de wortel aan te grijpen en richt zich tot Don Lazzero, die als di-
" recteur van het Oratorio, beter de zaken zal kennen dan al de andere
" leden van het kapittel. Laat hij het dus zeggen

" DON LAZZERO - Het zou eerst en vooral nodig zijn het reglement
" van de huizen zoals in de andere colleges toe te passen. Daarom dient
" er eenheid van commando te zijn zo niet wordt het ambt van directeur
" herleid tot dat van een gewone dienaar. De jongens die worden wegge-
" stuurd ontvangen vooraleer ze weggaan getuigschriften van goed gedrag
" van een of ander lid van het kapittel, dat vaak gedreven wordt door
" zijn al te goed hart. Wanneer de jongens dat vernemen, dan gaat de goe-
" de orde en het gezag van de directeur verloren. De directeur is niet
" vrij ene.

" DON BOSCO beslist dat men een commissie zal oprichten die de
" maatregelen moet bestuderen om de goede geest in het Oratorio te
" bevorderen. Als leden van deze commissie worden gekozen: Don Rua, Don
" Bonetti, Don Lazzero, Don Durando, Don Cagliero. Ze zullen om 14.30 u.
" samenkomen om aan elkaar hun gerijpte ideeën mee te delen. Don Bonet-
" ti wordt ermee belast vooraf de mening te vragen van de afzonderlijke
" leden van het kapittel van het huis en van de afzonderlijke leraren

" en zal er op maandag verslag over uitbrengen aan de commissie.
" DON BERTELLO - stelt voor: 1° een strikt onderscheid en een vol-
" ledige afzondering te maken tussen de drie categorieën die in het huis
" worden opgenomen: studenten, vakleerlingen, personen die niet tot de
" Congregatie behoren; 2° bewaking op de trappen, in de gangen, enz.
" DON LAZZERO - merkt op dat bij de wandelingen de groepen vroeger
" waren samengesteld uit niet meer dan 25 jongens. Thans integendeel be-
" staan ze uit een gehele klas. De wandelingen zijn een groot gevaar
" wanneer er geen toezicht is. Hij betreurt ook de vakantie, enz.
" DON BOSCO - besluit met de nadruk te leggen op het dringend ka-
" rakter van het beschermen van de zedelijkheid. Om hierin te slagen mag
" men noch personeel, noch werk, noch inspanning, noch onkosten sparen.
" DON LAZZERO - beklagt er zich over dat er geen eenheid is van
" leiding en dat hij niet gesteund wordt.
" DON BOSCO - eindigt met nog eens de praktische punten van de
" conferentie te herhalen: 1° een regeling voor het aannemen van perso-
" nen; 2° het uitzuiveren van het huis; 3° de indeling; de verdeling, de
" regeling van de ambten, de jongens, de speelplaatsen, enz.

Het was niet de eerste maal en, zoals wij ook in het volgende jaar zul-
len zien, zou het niet de laatste maal zijn dat Don Bosco er over sprak van het
Oratorio een kweekschool te maken van geestelijke en bij voorkeur Salesiaanse
roepingen.

Op 27 januari al had hij aan Don Lemoyne zijn plan uiteengezet: - Ik zou
de vierde en de vijfde klas van het gymnasium willen overbrengen naar S. Benigno
- had hij gezegd - en alleen voor diegenen die in de Congregatie willen blijven.
Vooraf zou ik de ouders een verklaring laten ondertekenen dat ze aan hun
zonen volledige vrijheid laten. In het Oratorio zouden dan enkel de eerste,
tweede en derde klas van het gymnasium blijven. Wanneer een jongen, na het beëin-
digen van de derde klas, niet bij ons wil blijven, dan moeten de ouders of de
pastoor voor hem zorgen. Op die manier zouden vele monden hier verwijderd worden
die nutteloos ons brood eten en dan zouden er geen jongens behouden worden
die, dan wanneer ze nuttig zouden kunnen zijn, ons door liefdoenerij of op een
andere manier door de heren pastoor worden afhandig gemaakt. - Hij maakte
zijn gedachte nog duidelijker voor de leden van het hoofdkapittel op een zit-
ting van 18 juli.

" Het is onze plicht de beslissingen van het kapittel te lezen en
" in praktijk te brengen. Over het gedrag van de jongens worden wij steeds
" bedrogen zodat het maandelijks rapport altijd goed is. Wanneer wij we-
" ten dat een jongen niet deugt, dan mogen wij ons niet laten misleiden
" door de verwachting dat hij zich zal beteren. Deze vakantie zal ik
" trachten in het Oratorio het nodige personeel en vooral een catechist
" te hebben.

" Ik voorzie dat wij, of we het willen of niet, onze scholen op
" dezelfde voet zullen moeten schoeien als de apostolische scholen.
" Voor zover het mogelijk is moet men enkel die jongens aannemen die
" Salesiaan willen worden of naar de missies willen vetrekken. De jon-
" gens, die men op deze voorwaarde aangenomen heeft en die geen Sale-
" siaan meer willen worden, moeten dan, als ze willen blijven, het volle
" kostgeld betalen.

" Wanneer de jongens terugkeren uit vakantie zou men ze dadelijk een re-
" traite kunnen laten doen. Na de vakantie mag men nooit jongens aan-
" nemen die van huis terugkeren zonder het getuigschrift van goed gedrag
" afgeleverd door hun pastoor. Sommigen komen terug zonder dat ze, gedu-
" rende de twee tot drie maanden dat ze thuis geweest zijn, bij hun pas-
" toor geweest zijn. En zelfs als sommigen dit getuigschrift tonen, dan
" kan men nog vertrouwelijk aan de pastoor nieuws over hen vragen met de
" belofte de zaak geheim te houden.

" Men zal ook nagaan of er geen noodzaak bestaat de kapittels van
" de huizen te hervormen en vooral te zien of de catechisten op de hoogte
" zijn van hun taak. De studie-leider moet weten wat er in de afzonderlij-
" ke klassen gebeurt en moet ze, vaak bezoeken. Ieder moet de plichten
" van zijn ambt vervullen in Gods tegenwoordigheid.

" Er is nog een zaak die men moet bestuderen. Wanneer een jongen
" de verwachting wekt dat hij een goede Salesiaan zal worden moet men
" niet op kosten zien en er geen rekening mee houden of hij al dan niet
" kostgeld kan betalen. Het huis behoort hierin te voorzien. Ik ben er
" zeker van dat de Heer ons met buitengewone en onverwachte middelen ter
" hulp zal komen wanneer wij alle mogelijke inspanningen doen om roepin-
" gen te verkrijgen. Laten we dus geen acht slaan op onkosten. Dit moet
" ook als regel voor onze andere colleges gelden. Wanneer bij een jongen
" de hoop bestaat dat hij zal slagen en zijn ouders niet kunnen betalen,
" wanneer ze moeilijkheden opwerpen of bij de Oversten hun beklag komen
" doen dat zij in de onmogelijkheid zijn het nodige kostgeld te betalen,
" dient men, rekening houdend met het goede gedrag van de jongen, het
" kostgeld voor een maand of voor een trimester kwijt te schelden, maar
" altijd moet er de verwachting zijn dat hij roeping heeft. Vandaag de
" dag zijn de roepingen steeds aan het verminderen. Met dezelfde ijver
" dient men te verhinderen dat zij die niet geroepen of onwaardig zijn,
" de geestelijke loopbaan zouden kiezen. Dit dient met de grootste voor-
" zichtigheid te gebeuren. Nooit mag men diegenen, die vroeger geen goed
" resultaat hebben gehad, op proef aanvaarden.

Om de deur te sluiten voor mogelijke en gevaarlijke uitvluchten werd be-
slist geen jongens meer buitenshuis dienst te laten bewijzen. Sommigen gin-
gen al geruime tijd catechismuslessen geven in de parochie van Sint-Donatus
en in het Oratorio van Sint-Jan. Anderen gingen kerkelijke diensten opluiste-
ren bij de Zusters van Sint-Pieter en van de Goeder Herder. Ze maakten van de
gelegenheid gebruik om, ofwel hun familie binnen te wippen om hun ouders te be-
zoeken, waarbij ze zegden dat zij de vergunning hadden, ofwel bezochten ze
een café. Bovendien betekende het voor allen een verlies aan studietijd, gods-
dienstige oefeningen en preken die voor hen aangepast waren. Don Bosco zei:
"Men moet die instituten verwittigen dat men over een maand de jongens niet meer
zal kunnen sturen voor de dienst aan het altaar en dat zij gedurende die tijd
moeten zorgen voor andere misdienaars. Als het seminarie er niet voor zorgt,
waarom zouden wij er dan moeten voor zorgen? Men moet ook aan de kerk van Sint-
Donatus laten weten dat ze hun voorzorgen moeten nemen voor de catechismus
aan de katholieke arbeiders en ze verwittigen dat wij onze kleine catechisten
niet meer zullen sturen, omdat hun studies er teveel onder lijden. Zieke jongens
werden soms aan stedelijke hospitalen toevertrouwd, maar op vorstel van Don Rua

werd beslist aan dit gebruik een einde te maken wegens de morele ongeregeldheden die ontstonden vanwege de artsen, de andere zieken en de ziekenverplegers. Over wat er dan ten slotte beslist werd door de commissie die Don Bosco benoemd had om uit te zien naar de middelen waardoor de tucht in het Oratorio zou verbeterd worden, weten we letterlijk niets. Wat de tucht betreft werd er om uitleg gevraagd op het einde van een zitting van 30 juni. Hiertoe werd aanleiding gegeven door de directeur Don Lazzerio, toen hij aankondigde dat er de volgende zondag een klein feestje zou worden gehouden ter ere van het Heilig Hart volgens het inzicht van Don Bosco om voor het huis de speciale genaden te verkrijgen, die het nodig had. Toen begon Don Bonetti te spreken over de assistentie bij de jongens en op de slaapzalen die gedurende de dag open bleven. Op een gegeven ogenblik maakte Don Bosco een einde aan de discussie door een reeks van vragen te stellen: - "Wie is er nu feitelijk aansprakelijk voor de tucht? Tot wie dienen leraren en assistenten zich te wenden voor steun? En de regeling van betwiste zaken volgens de Regel? En wanneer de leraar er niet is, wie moet er dan voor zorgen dat een andere zijn plaats inneemt?... Ik heb gezegd dat men niet op onkosten moest zien opdat al het nodige om de goede orde te bewaren er zou zijn... De directeur moet het niet zelf doen, maar er over waken dat een ander het doet." Hij stelde dan voor een zitting te houden op 4 juli, waar men zou terugkomen op hetzelfde onderwerp.

Hij was echter bezorgd over de wanordelijkheden die vaak voorkwamen en bij de jongens grote ontevredenheid verwekten. Daarom, zonder deze datum af te wachten, schreef hij eigenhandig zeven zaken op waarvan hij meende dat ze noodzakelijk waren opdat het schooljaar rustig zou eindigen. Hij gaf ze als titel: "Tijdelijke beschikkingen." Hier volgen ze: "1° Een noveen tot de Allerheiligste Maagd volgens het inzicht van Don Bosco. 2° Zich ernstig met de jongens bezighouden, laten zien dat alles voor hun welzijn gedaan wordt en dat men zorg draagt voor hun studies. 3° Af en toe moet 's avonds een woordje worden gezegd door een van de leden van het Hoofdkapittel. 4° Assistentie. De leden van het kapittel moeten zich inspannen om zich ook onder de jongens te begeven gedurende de ontspanning. 5° De directeur of iemand anders in zijn naam, moet een conferentie houden voor allen die voor de jongens zorg dragen om ze aan te zetten het zo aan te leggen dat de kritiek ophoudt. 6° Zorgen voor het bevorderen van het veelvuldig ontvangen van de sacramenten en in het openbaar durven zeggen dat sommigen niet te biechten zijn geweest noch gedurende de retraite noch op het feest van Maria, Hulp der Christenen. 7° Don Bosco moet af en toe iets tot de jongens zeggen." Nadien, op 4 juli, sneed Don Bosco opnieuw de kwestie over de hervorming van het Oratorio aan en vertrok daarbij van het Reglement.

" DON BOSCO - Ik heb het Reglement dat in de oude tijd werd toege-
" past onderzocht en ik ben er van overtuigd dat het ook op onze dagen on-
" derhouden moet worden, omdat het in al de behoeften voorziet en vooruit
" ziet. Maar het is nodig dat de directeur bevelen geeft, dat hij zijn
" Reglement goed kent alsook het Reglement van de anderen. Het is nood-
" zakelijk dat alles van eenzelfde beginsel uitgaat. Thans is in deze een-
" heid een verslapping opgetreden. De een zegt: - Ik ben hiervoor niet ver-
" antwoordelijk. De ander wijst de verantwoordelijkheid af. Allen geven
" bevelen en daardoor komen er strubbelingen. De een geeft een bevel en
" de ander voert het niet uit. Ook de assistenten willen hun gezag laten
" gelden en o wee

" wanneer je dat aantast. Men moet dus het gezagsbeginsel vast stellen:
" één enkele persoon is verantwoordelijk. Deze moet niet het minste ander
" werk op zich nemen. Hij mag met zijn handen in zijn singel blijven staan
" maar hij moet steeds de anderen ondervragen: - Heb je dit gedaan? Heb
" je dat gedaan? Iemand die hij hiervoor aangesteld heeft zal de brieven
" lezen, klasseren en uitdelen aan de verschillende diensten. Hij zal
" slechts brieven overhouden waarvan hij enkel de apostillen moeten le-
" zen en die hij dan zijn secretaris kan overhandigen om ze te beant-
" woorden.

" DON LAZZERO - antwoordt op een vraag van Don Bosco dat dit nog
" niet alles is, hoewel dit een vrij ernstig ongemak is.

" DON BONETTI - vraagt aan Don Lazzero dat hij, die zich prak-
" tisch als een directeur te gedragen heeft, hij vrijelijk de moeilijk-
" heden die hij ontmoet, zou willen specificeren.

" DON LAZZERO antwoordt dat de eenheid ontbreekt omdat de
" onderhorigen leiding ontvangen van verschillende personen van het
" Hoofdkapittel en zich gedragen volgens hun raadgevingen die soms
" tegenstrijdig zijn met die van de directeur.

" DON BOSCO - Als de directeur er tussen zou komen, dan zou hij
" merken wat er gedaan moet worden en op korte tijd zou hij de baas
" worden over alles en over allen. Er mag maar één persoon zijn, nl. de
" directeur van het huis die contracten afsluit. Van één enkel persoon
" dient het af te hangen of men de personen aanneemt die tot het huis
" zullen behoren. Eén persoon die wegzendt. Eén persoon die het werk dat
" er in het Oratorio moet gedaan worden vaststelt. En deze persoon kan
" niemand anders zijn dan de directeur: hij alleen mag uitnodigen op
" een diner of ten minste moet men hem verwittigen voor er uitnodigin-
" gen gedaan worden, opdat hij aan tafel geen onbekende of onverwachte
" personen zou ontmoeten. Het Hoofdkapittel mag zich in het Oratorio en-
" kel bemoeien met zaken die men in ieder ander particulier huis aantreft.
" De directeur van het Oratorio moet al de vrijheid van handelen hebben
" die de andere directeurs in hun eigen huizen hebben. Het is zijn taak
" de werken die er gedaan moeten worden voor te stellen en het Hoofdka-
" pittel heeft enkel tot taak het ontwerp goed te keuren of te verwerpen,
" maar moet daarbij rekening houden met het advies van de directeur.

" Het kapittel is in het Oratorio niet de baas. Daar beveelt de
" plaatselijke directeur. Ik herhaal u dat ik dezer dagen met aandacht
" het reglement van de huizen gelezen heb en dat ik er niets in aantref
" wat gewijzigd moet worden. Er moet dus eenheid van commando bestaan.
" Het personeel van dit huis staat in dienst van de directeur en is er
" niet voor de anderen. Wanneer vreemdelingen aankomen, laat men ze in
" de portiersloge en verwittigt men de directeur, maar men mag ze niet
" dadelijk in de refter brengen, zoals de portier dit nu doet, zonder
" deze gasten te kennen. Zo ontstaat er wanorde in huis.

" Dan begon Don Bosco te vragen welke schikkingen er voor het vol-
" gende jaar genomen zouden kunnen worden om de goede geest in de vierde
" en vijfde klas van het gymnasium te waarborgen. - Ik heb besloten -
" voegde hij er aan toe - de jongens te waarschuwen dat ze het aanstaan-
" de jaar niet aangenomen zullen worden in de hogere klassen tenzij zij
" de geestelijke staat wensen te omhelzen en dat het Oratorio aan de leer-
" lingen het examen van licentiaat van het gymnasium niet verzekert.

" DON DURANDO - beweert dat deze maatregel de zeer verstandige
" jongens van ons zal verwijderen en, daarentegen, enkel de middelma-
" tigen zullen blijven. Enkel de studie en de hulp daarin te slagen
" brengen de jongens ertoe om braaf te zijn.
" DON BOSCO - Ik wil niet tegengewerkt maar geholpen worden in
" mijn plan dat volgens mij het beste is om mijn doel te bereiken.
" DON DURANDO - trekt zijn opmerkingen in.
" DON BOSCO - stelt een nieuwe samenkomst voor op maandag en be-
" sluit: Allen dienen hem die het bevel voert te helpen. Don Rua zal in
" die zin, een conferentie houden voor al diegenen die in het huis een
" taak te vervullen hebben. Hij moet er echter mee wachten tot we het
" hierover eens geworden zijn. Hier is een hoofd nodig. Het avondwoordje
" is de hoeksteen van dit huis. Veel, zo niet alles, hangt hiervan af.

Don Bosco deed de zaken niet half. Zolang zijn gedachten niet goed be-
grepen en in praktijk gebracht waren, werd hij niet moe ze telkens in het hoofd
te hameren van hen die hem moesten helpen ze te verwezenlijken. Daarom nam op de
zitting van 7 juli de inwendige nieuwe regeling van het Oratorio het grootste
deel van de tijd in beslag. Eerst vatte hij zijn onderrichtingen samen en dan
luisterde hij naar de anderen.

" DON BOSCO - 1° eenheid van commando. De directeur dient de bevoegd-
" heden van ieder van zijn onderhorigen goed te kennen.
" - 2° Het openen en rangschikken van de brieven zal hij
" door anderen laten doen. Hij zal de aantekeningen lezen. De vertrouwelij-
" ke brieven zal hij laten schrijven door een persoon in wie hij vertrouwen
" stelt, maar dit mag nooit gebeuren in tegenwoordigheid van anderen.
" - 3° Hij zal het personeel van het huis en de leerlingen
" zelf aannemen of wegsturen in de omstandigheden die hij in ieder afzon-
" derlijk geval zal beoordelen. Wanneer er echter moeilijkheden zouden ont-
" staan met medebroeders, zal hij zich wenden tot dat lid van het hoofd-
" kapittel dat er mee belast is dergelijke zaken af te handelen en zo no-
" dig het advies van de Algemeen Overste vragen.
" - 4° Voor zover het mogelijk is moet de directeur zich
" beperken tot het nagaan of de zaken door de andere ondergeschikten ge-
" daan worden. Hij mag zich echter niet aan bepaalde zaken binden. Hij
" dient te zorgen voor voldoende predikanten, biechtvaders, leraren en as-
" sistenten en dan moet hij onderzoeken of ieder zijn respectieve regels
" kent en of hij ze door zijn onderhorigen doet naleven.
" Wat het aannemen betreft: 1° men neme als leerlingen enkel die-
" genen aan die priester willen worden en bij voorkeur hen die een of
" andere aanwijzing geven dat ze Salesiaan willen worden.
" 2° Men zal absoluut hen verwijderen
" die openlijke of dubbelzinnige taal spreken of iets doen tegen de goe-
" de zeden. Men moet niet bang zijn daarin te streng te zijn.
" 3° Wie niet vaak te communie gaat en
" nalatig is in de vrome praktijken, kan beter een vak leren dan te
" studeren.
" 4° De directeur moet graag met de
" leerlingen praten buiten de biecht en ze vaak afzonderlijk roepen en

" ondervragen over hun behoeften, hun gezondheid, hun studies, hun moei-
" lijkheden, hun roeping, enz. enz.

" DON CAGLIERO en DON LAZZERO merken op dat in dit huis de be-
" voegdheden aan de directeur en van de andere personen van het Kapit-
" tel van het Oratorio zelf te talrijk zijn.

" DON BOSCO - Ieder moet alleen doen wat hij moet doen. De ca-
" techist moet catechismusles geven, aanleren hoe men de mis moet dienen,
" nagaan of de regels worden nageleefd. De catechist is de hoeksteen
" van het Oratorio en van de hele gang van zaken. De directeur moet ande-
" ren laten preken en zo nodig anderen opdracht geven biecht te horen.
" Voor hem is iedere zaak in het Oratorio enkel bijkomstig. Zijn enige
" en waarachtig ambt is steeds te waken en over alles en over allen
" waakzaam te zijn.

" DON LAZZERO - merkt op dat zodoende de directeur zich niet meer
" rechtstreeks met de jongens kan bemoeien.

" DON BOSCO - antwoordt hem dat als de directeur de jongens niet
" kan roepen, hij ze door de catechist kan laten roepen.

" DON BARBERIS merkt op dat het voor de directeur hoofdzaak is
" dat hij de leiding zou geven aan het personeel en het personeel van het
" Oratorio bestaat uit ongeveer zeventig medebroeders.

" DON BOSCO - Ik herhaal het. Ieder moet zijn taak vervullen. Ook
" de leden van het hoofdkapittel moeten alleen dat doen wat bij hun ambt
" hoort en zich vrij maken van de andere bezigheden. Zo moet de studie-
" leider niet de leiding hebben van de Zusters. Don Rua wordt overrom-
" peld door het werk, door het materiaal werk, door de betalingen, door
" de geschillen. De catechist laat alle bezigheden varen onverenigbaar
" met zijn ambt en moet trachten al de personen van de Congregatie te
" kennen. Om zich van veel werk te ontdoen en om aan de Regel te gehoer-
" zamen moet hij er aan wennen dat men zich tot de inspecteurs wendt.
" De leden van het Oratorio zelf moeten het allen eens zijn, als zij
" wensen dat de zaken goed verlopen.

" DON LAZZERO zegt dat de leden van het kapittel van het huis met
" goede geest bezield zijn maar dat ze gevormd moeten worden.

" DON BOSCO - De directeur moet vriendelijk naar ze luisteren,
" ze aanzetten tot spreken, de misverstanden en het kwade humeur wegnemen.
" Hij moet ook een zekere ongedurigheid of kleinmenselijkheid verdragen,
" tolerant zijn, niet hard. Hij moet door zijn naastenliefde de schakel
" zijn van de eendracht. Ik zelf kan niet verder meer, in de staat van
" fysische en intellectuele vermoeidheid waarin ik mij bevind. Don Rua
" moet mij ter zijde staan, om mij in vele zaken te vervangen en om mij
" te helpen in wat ik alleen moeilijk kan afhandelen. Wat de Salesiaanse
" sociëteit betreft zal men de vele bezigheden die hij tot nog toe verricht
" en die eigenlijk de taak zijn van een econoom aan anderen geven. Men
" trachtte een procurator aan te stellen die zich bezig zal houden met
" de nalatenschappen, krediet en schuld, de geschillen, de contracten,
" de testamenten. Om deze zaken af te handelen stelle men een priester
" of leek aan, een advocaat of een procurator van beroep. Deze zal de lei-
" ding nemen bij betwistingen en bij het beheer. Don Savio zou deze zaken
" goed kunnen afhandelen.

" Ik wil u wat het Oratorio betreft nog twee zaken ter kennis bren-
" gen. Wanneer de geestelijke directeur of catechist van de Congrega-

" tie iemand aanneemt die lid van onze Congregatie wil worden en in het
" Oratorio moet blijven, dan moet hij de directeur van het huis hiervan
" op de hoogte brengen. Bij de jongens die men aanneemt, moet men een
" neiging voor de geestelijke staat vaststellen.

" Men moet er met aandacht op letten dat bij de jongens het vergif
" van de onzedelijkheid niet binnendringt. Wanneer dit toch per ongeluk
" binnen komt, dan sijpelt het in zonder dat men het merkt. Men ziet het
" niet en tenslotte veroorzaakt het een algemene onherstelbare schade.
" Als men de jongens die het volgende jaar in het Oratorio aangenomen
" zullen worden, niet wenst te verwittigen dat zij alleen die verlangen
" priester te worden daarvoor in aanmerking komen, dan zoeken men een an-
" dere reden, een ander voorwendsel, maar men moet het doel bereiken
" dat ik me voorstel.

" Wat de jongens van de vierde en van de vijfde klas van het gym-
" nasium betreft doet DON CAGLIERO het volgend voorstel: Zodra de jon-
" gens naar huis op vakantie zijn, schrijft men al degenen die men niet
" meer wil hebben dat ze voor het volgende jaar niet meer aangenomen als
" zijn, ze geen nieuwe aanvraag indienen, waarop ze met ja of neen kun-
" nen antwoorden.

" Het kapittel keurt dit goed.

" DON BOSCO - beveelt een dergelijke brief op te stellen ongeveer
" in de volgende bewoordingen: indien u geen aannemingsformulier binnen
" die bepaalde tijd ontvangen zult hebben, zorg er dan voor elders heen
" te gaan om uw studies te voltooien. We moeten uitsluiten wie voor de
" anderen de ondergang betekenen en voor zich zelf een gesel zijn. Be-
" paalde personen mag men niet meer in huis houden. Wanneer ze werkelijk
" tonen dat ze niet geroepen zijn tot het heiligdom en hun gedrag dubbel-
" zinnig is, moet men ze uit de studies weghalen en wegsturen. Men moet er
" zich wel voor hoeden deze leerlingen bij de vakleerlingen onder te
" brengen. Wanneer een leerling geen roeping heeft en men hem bij de
" vakleerlingen plaatst, dan maakt hij links en rechts slachtoffers, want
" het zijn individuen van het ergste soort.

Met al deze gedachten bekommerd had Don Bosco in de maand juli een droom.
Het scheen hem toe dat hij zich bevond voor een onmetelijke en zachte helling,
badend in een prachtig licht, zuiverder en levendiger dan het zonnelicht. De hel-
ling was helemaal bekleed met groeiende kruiden, versierd met zeer verschil-
lende bloemen terwijl een groot aantal bomen, waarvan de takken in elkaar kron-
kelden als festoenen er schaduw aan verleenden. Men kon het een echt aards
paradijs noemen. Maar meer dan door deze betoverende tuin werd zijn aandacht
getrokken door twee lieve meisjes van omstreeks twaalf jaar, die op de rand
zaten van de wegboord nabij het pad waar hij zich bevond. Een hemelse opgeto-
genheid straalde van hun aangezicht en uit heel hun houding. Uit hun tinte-
lende oogjes glansde de ongekunstelde eenvoud en de vreugde van een boven-
menselijk geluk. De gratie van hun bewegingen schonk aan beiden iets edels
dat in tegenstelling was met hun jeugd. Een verblindend wit kleed hing tot op
hun voeten. Hun lenden waren omgord met een purperen singel met gouden boor-
den, waarop ineengevlochten leliën, viooltjes en rozen als versiering
geweven waren. Een gelijkaardig versiersel droegen ze als een halssnoer om
hun hals. Twee kransjes van witte madeliefjes waren als armbanden rond hun polsen

gewonden. Hun schoeisel was wit en omzoomd met een strik waarin goud geborduurd was. Hun haren waren lang en werden samengehouden door een kroon die hun voorhoofd omspande. Hun haartooi viel in golvende krullen op hun schouders neer. Ze praatten samen. Ze vertelden, ze stelden vragen en slaakten opgewekte kreten. Nu eens zaten ze beiden neer, dan was het ene meisje gezeten terwijl het andere stond; een andere keer gingen ze met langzame passen op en neer. Don Bosco bleef zwijgend toekijken, luisterde naar hun gesprekken die lang duurden, zonder dat zij er blijk van gaven zijn aanwezigheid op te merken. Eindelijk draaiden ze zich om en klommen zij de boord van de weg op, terwijl ze op bloemen wandelden zonder ze te vertrappen en een hemelse melodie zongen, waarbij een koor van hemelse geesten zich aansloot. Steeds meer zangers voegden zich bij hen en samen zongen ze een machtig en harmonieus lied. Daarna verdwenen ze langzaam maar zeker uit het zicht en tegelijk het hele visioen. Op dat ogenblik ontwaakte Don Bosco.

De volgende dagen gaf hij aan Don Lemoyne in grote trekken een uiteenzetting over wat hij gezien had, maar hij vertelde hem slechts heel bondig wat hij gehoord had, nl. lofzangen over de zuiverheid, de middelen om die deugd te bewaren en de beloningen in deze wereld en in de andere. Daarna zei hij hem dat hij het kon gebruiken als schets die hij verder vrijelijk kon ontwikkelen. De secretaris voerde het bevel uit maar het was hem nooit mogelijk het lange opstel te lezen. (1)

Tot september hield het hoofdkapittel zich niet meer bezig met zaken die betrekking hadden op de tucht. In het 17de hoofdstuk zullen wij er opnieuw over spreken. Maar alvorens de draad van onze uiteenzetting weer op te nemen, zullen wij hier plaats inruimen voor enkele bijzonderheden die ertoe bijdragen over het Oratorio van die tijd een minder onvolledig beeld te krijgen.

In de loop van het jaar stierven er verscheidene jongens en hun dood geeft ons een aanwijzing dat de betreurde verslapping de oude vroomheid niet had kunnen uitdoven. Op 30 januari stierf Virgilio Paganini van Vezzano in Ligurië, leerling van de tweede klas van het gymnasium, maar al een grotere jongen. Don Bosco ging hem de laatste avond nog bezoeken. Toen de zieke hem zag werd hij weer levendig en zei hij hem: - "Don Bosco, ik bedank u omdat u mij in het Oratorio aangenomen hebt. Als u mij niet bij u had opgenomen wie weet hoe het nu met mij zou gesteld zijn. Ik bedank u voor al het goede dat u aan mijn ziel gedaan hebt."

- "Ik", antwoordde hem Don Bosco, "ben tevreden dat je zo rustig bent. Zul je voor me bidden?"

- " Ja, ik zal voor u en voor onze Congregatie bidden, opdat de Heer haar laat aangroeien om vele zielen te redden."

Dit waren zijn laatste woorden, want Don Bosco was nog niet op het einde van de ziekenzaal gekomen of Paganini stierf.

Op 17 februari stierf de vakleerling Onorato Chiappelli van Pistoia, veertien jaar oud. IJlend van de koorts herhaalde hij voortdurend: - " Oh! Maria, onze moeder, help ons allen... maar vooral mij... mij... mij..." Hij hield veel

---

(1) Zie volume 17, document 22.

van zijn assistent Don Vincenzo Reggiori van Sangiano die hem twee dagen daarvoor naar de eeuwigheid was voorgegaan. De vakleerlingen zeiden dat, als Don Bosco gestorven zou zijn, zij geen groter verdriet gehad zouden hebben. Deze vergelijking kwam spontaan bij hen op omdat in die dagen Don Bosco zwaar ziek was.

Op 18 juni stierf Carlo Godi van Gozzano, eveneens een leerling van de tweede klas gymnasium en een vrij grote jongen. Enkele dagen voor zijn dood zei hij aan enkele vrienden: - "Maria, Hulp der Christenen, heeft mij de grootste van alle genaden geschonken. Ik ben tevreden. Ik heb gedurende deze retraite kunnen biechten en communiceren alsof het de laatste maal was. Ik ben tevreden, zeer tevreden."

Twee feiten die tragische gevolgen hadden kunnen hebben en daarentegen op niets uitliepen, maakten grote indruk op de vakleerlingen. Op een late avond was een letterzetter, toen zijn assistent en zijn ploegbaas enkele ogenblikken afwezig waren, aan het spelen gegaan met zijn kameraad. Hij wou zich gaan verschuilen en liep naar de lege ruimte van het hijstoestel dat van de ondergrond naar de werkzaal ging. In de mening dat de bodem van het toestel op gelijke hoogte stond met de vloer, sprong hij er naartoe, maar omdat het platform zich op de verdieping van de daaronder gelegen drukkerij bevond, viel hij hals over kop in de lege ruimte van een hoogte van ongeveer zeven meter en sloeg met zijn hoofd op het ijzeren dak. Zij die op het lawaai kwamen toelopen troffen hem onbeweeglijk als dood aan. Toen men hem echter naar de ziekenzaal gebracht had en hij weer bij kennis gekomen was, hield hij er niets anders aan over dan het litteken van de slag en een zekere duizeligheid die snel verdween. Niet minder gevaarlijk was wat een kleermaker overkwam. Terwijl hij samen met drie kameraden ronddraaide aan de reuzepas, knakte de boom waaraan de touwen vastzaten aan de onderkant af en viel op hem neer, zodat hij op de grond viel met het gewicht op hem. Die dikke balk, nog verzwaaard door de ijzeren staven die bovenaan vastgehecht waren, kon hem zeer goed verpletterd hebben. Nu had hij echter alleen zijn been licht bezeerd. De vakleerlingen beschouwden deze twee feiten als grote genaden, die ze aan Maria, Hulp der Christenen, toeschreven.

Don Bosco was absoluut van plan een bevredigende nieuwe regeling in het Oratorio door te voeren. Toen in september het hoofdkapittel zijn zittingen hield voor de samenstelling van het personeel van de huizen, kwam hij voortdurend op dit punt terug. Aldus maakte hij op 12 september twee opmerkingen over de wijze waarop de goede geest in het Moederhuis en in de andere huizen gehandhaafd moest worden. - Men moet trachten - zei hij - ieder slecht boek, zelfs wanneer het voor de school is voorgeschreven, van onze leerlingen te verwijderen. Wij zelf zullen ze zeker niet aanbieden. Toen ik mijn geschiedenis van Italië schreef, had ik iets gezegd over de levensbeschrijving van Alfieri en enkele passages van verboden auteurs aangehaald. Maar de befaamde professor Amedeo Peyron, die het handschrift nazag, berispte mij en zei: - "Vermeld nooit verboden schrijvers, want als u ze vermeldt, willen de jongens ze lezen. Laat ze in de vergetelheid." Zo moeten wij het doen: ze niet invoeren, ze niet aanhalen, ze niet vermelden. Een uitzondering is toegelaten nl. voor hen die een openbaar examen moeten afleggen, maar ook in die gevallen mag men enkel gebruik maken van gezuiverde uitgaven. Maar zelfs de gezuiverde verboden schrijvers mag men niet in handen geven van de jongens van de lagere

klassen. Daardoor immers wekt men bij hen de fatale nieuwsgierigheid op alles na te gaan en de verbeteringen met het oorspronkelijke te vergelijken. Zo komt men er langzamerhand toe er over te spreken. Wanneer men bijvoorbeeld een passage van literatuurgeschiedenis wil uitleggen, moet men dat vermijden als het niet noodzakelijk is. Directeuren en leraren die er bij toeval een zouden bezitten, moeten hem achter slot houden. Ik heb nooit vermoed dat men er zo op uit kon zijn verboden boeken te lezen als in onze tijd „men er op uit is zijn tijd te verliezen en zijn ziel te bederven door het lezen van romans. Men zou beter de levens lezen van onze leerlingen, de lettura Cattolice en de boeken van de Bibliotheek voor de jeugd. Er zijn prachtige boeken bij. Wij hebben weinig waardering voor onze zaken. We zijn zelfs bang om ze bij de prijsboeken te rekenen in onze colleges. Sommigen menen dat het een vernedering is godsdienstige boeken als prijs te geven aan de jongens van de vierde en vijfde klas van het gymnasium. Nog iets anders beveel ik u aan. Men moet zich volledig inspinnen en al het mogelijke doen om in onze huizen het preventief stelsel in te voeren. De directeurs moeten conferenties houden over dit zeer belangrijk punt. Onberekenbaar zijn de voordelen die er uit voortvloeien voor het heil van de zielen en voor de glorie van God.

Over het lezen van boeken wilde Don Bosco sinds geruime tijd aan allen zijn gezagvol woord toesturen.

In 1883 had hij inderdaad aan Don Lemoyne gezegd: - "Ik zal je binnenkort een werk geven." Later - er was een jaar verlopen sindsdien - vroeg hij hem: "Herinner jij je nog wat ik je zei over een werk dat gedaan moest worden? Welnu, thans is het er de tijd voor." En hij schetste hem dan een thema voor een omzendbrief die men aan de huizen zou sturen bij het begin van het schooljaar. Don Lemoyne schreef de brief, Don Bosco zag hem na en volgende lange brief werd begin november in de colleges verspreid.

" Mijn beste zonen in J. Chr.

" Een zeer ernstige reden dwingt mij deze brief te schrijven bij
" het begin van het schooljaar. U weet welke genegenheid ik koester voor
" zielen die Jezus onze Heer mij in zijn onmetelijke goedheid heeft wil-
" len toevertrouwen. Anderzijds kent U de verantwoordelijkheid die weegt
" op de opvoeders van de jeugd en welke strenge afrekening zij zullen
" moeten geven over hun taak tegenover de goddelijke Rechtvaardigheid.
" Maar deze verantwoordelijkheid draag ik onverdeeld met u, mijn beste
" zonen, en ik verlang dat dit voor mij de oorsprong, de bron en de re-
" den van eeuwige roem en eeuwig leven zal zijn. Daarom wil ik uw aan-
" dacht vestigen op een uiterst belangrijk punt, waarvan de zaligheid
" van onze leerlingen kan afhangen. Ik heb het over de boeken die wij
" uit de handen van onze jongens moeten houden en over de boeken die
" gebruikt moeten worden voor persoonlijke of gemeenschappelijke lezing.
" De eerste indrukken door de delicate en tedere harten van onze jon-
" gens opgedaan blijven gans hun leven bij en de boeken zijn vandaag
" de dag hiervan een van de voornaamste oorzaken. De lectuur is voor
" hen zo aantrekkelijk omdat ze hun vurige nieuwsgierigheid opwekt en
" omdat hiervan vaak hun definitieve keuze voor het goede of het kwade
" afhangt.

" De vijanden van de zielen kennen de macht van dit wapen en uit ervaring
" weten wij hoe ze er zich misdadig van bedienen ten koste van de onschuld.
" Geheimzinnige titels, mooi papier, verzorgde druk, fijne illustraties,
" een lage prijs, een populaire stijl, verscheidenheid van intriges, leven-
" dige beschrijvingen, alles wordt gebruikt met een duivelse kunst en bere-
" kening. Daarom is het onze taak onze wapens tegenover de hunne te stel-
" len, onze jongens te behoeden voor het vergif dat goddeloosheid en onze-
" delijkheid hun aanbieden. Tegenover slechte boeken moeten wij goede
" boeken stellen. Wee ons, als wij zouden slapen terwijl de vijandige mens
" voortdurend waakt om het onkruid uit te zaaien.

" Daarom dient men vanaf het begin van het schooljaar in praktijk
" te brengen wat de reglementen voorschrijven: Men moet met aandacht na-
" gaan welke boeken de jongens bij het binnenkomen in het College bij zich
" hebben. Als het noodzakelijk blijkt kan men zelfs iemand aanduiden om
" in hun koffers inspectie te houden. Bovendien moet de directeur van ieder
" huis aan de jongens opleggen in geweten een lijst op te maken van al hun
" boeken en deze aan de overste te laten zien. Deze maatregel is niet over-
" bodig want zo kan men nagaan of er geen boek werd vergeten en zal men,
" wanneer deze lijsten bewaard worden in een bepaalde omstandigheid zich
" er kunnen van bedienen om zijn houding te bepalen tegenover hen die met
" boos opzet een of ander slecht boek verborgen hebben gehouden.

" Dergelijke waakzaamheid moet er het hele jaar zijn. Men kan van
" de leerlingen eisen dat ze ieder nieuw boek dat ze onder het schooljaar
" aankopen of van hun ouders of vrienden of van de externen krijgen laten
" keuren. Men moet toezien of er uit boosheid of onachtzaamheid, aan de
" jongens geen pakjes worden overhandigd die in slechte kranten werden
" gewikkeld. Men kan op voorzichtige wijze de studie, de slaapzaal en de
" klas controleren.

" Men kan daarin nooit te ijverig zijn. De leraar, de studiepre-
" fect en de assistent moeten nagaan wat er gelezen wordt in de kerk of ge-
" durende de recreatie, in de klas of in de studiezaal. De niet uitgezui-
" verde woordenboeken moeten ook verwijderd worden. Voor vele jongens zijn
" zij het begin van de boosheid, de strikken gespannen door de slechte
" makkers. Een slecht boek is een pest die vele jongens ziek maakt. Wanneer
" de directeur er in slaagt een van deze boeken uit de handen van een
" leerling te houden dan mag hij denken dat hij iets goeds verkregen heeft.

" Het is wel waar dat de jongens die deze boeken in hun bezit
" hebben moeilijk gehoorzamen en alle listen aanwenden om ze verborgen te
" houden. De directeur dient de strijd aan te binden tegen de hebzucht, de
" nieuwsgierigheid, de vrees voor de bestraffing, het menselijk opzicht,
" de ongebreidelde hartstochten. Daarom meen ik dat het noodzakelijk
" is het hart van de jongens te veroveren door ze met zachtheid ervan te
" overtuigen. Meermalen per jaar dient men vanaf de kansel, 's avonds,
" in de klas over het onderwerp van de slechte boeken te spreken. Men
" moet laten zien welke schade er uit voortvloeit. Men moet de jongens
" ervan overtuigen dat men enkel het heil van hun ziel, die wij na God
" boven alles beminnen hiermee beogen. Men trede hierbij niet te
" streng op tenzij een jongen voor de anderen een oorzaak van onder-
" gang zou zijn. Wanneer iemand een slecht boek overhandigt als het
" schooljaar al gevorderd is dan moet men de voorbije ongehoorzaamheid
" onaangeroerd laten en het boek als een waardevol geschenk aanvaarden.
" Des te meer omdat het soms zou kunnen gebeuren dat het zijn biechtvader
" is die hem voorgeschreven heeft

" dit te doen en dan zou het onvoorzichtig zijn verder te zoeken. De be-
" kende goedhartigheid van de oversten zou ook zijn vrienden ertoe
" kunnen bewegen degene die zulke boeken verstopt aan te geven.

" Wanneer men echter een onzedelijk boek vindt dat door de Kerk
" verboden is, moet men het onverwijld aan de vlammen prijs geven. Men
" heeft vastgesteld dat boeken, die aan de jongens ontnomen werden en
" dan bewaard werden, tot ondergang van priesters en jonge geestelij-
" ken hebben geleid.

" Wanneer men zo te werk gaat hoop ik dat er geen slechte boeken
" in onze colleges zullen binnenkomen of wanneer ze er binnenkomen dat
" ze spoedig vernield zullen worden.

" Maar naast de slechte boeken is het noodzakelijk een oog te
" houden op zekere andere boeken, die op zich zelf goed of onverschillig
" zijn, maar toch een gevaar kunnen zijn omdat ze niet passen voor de
" leeftijd, de plaats, de studies, de neigingen, de ontluikende driften,
" de roeping. Ook deze dienen verwijderd te worden. En indien men de
" ontspanningslektuur kon uitsluiten, zou dat een groot voordeel zijn ten
" bate van de studie. Wanneer de leraren het rooster regelen kunnen ze
" voor de leerlingen de leestijd afmeten. Omdat echter op onze dagen de
" begeerte om te lezen bijna niet in toom gehouden kan worden en omdat
" ook vele goede boeken teveel de hartstochten en de verbeelding ophit-
" sen heb ik er aan gedacht, als de Heer mij laat leven, een reeks goede
" ontspanningsboeken voor de jeugd uit te zoeken en te laten drukken.

" Wat ik zeg betreft de boeken die privé worden gelezen. Wat nu
" de lectuur betreft die in gemeenschap gehouden wordt in de eetzaalen,
" de slaapzalen en de studiezaal, zal ik op de eerste plaats zeggen dat
" men nooit boeken moet laten lezen voor ze door de directeur goedgekeurd
" zijn en dat men romans van welk soort ook, die niet van onze drukkerij
" komen, uitsluit.

" In de eetzaal leze men het Bollettino, de Letture Cattoliche naar-
" gelang ze verschijnen, en tussendoor de geschiedkundige boeken die in
" het Oratorio gedrukt worden, de Storia d'Italia, de Storia Ecclesiasti-
" ca, de Storia dei Papi, de Racconti sull'America en over andere onder-
" werpen. Ze moeten echter gepubliceerd zijn in de verzameling van de
" Letture Cattoliche en de historische boeken en verhalen moeten te
" vinden zijn in de Biblioteca della gioventù. Deze laatste boeken zou
" men in de studiezaal kunnen lezen, daar waar nog het gebruik bestaat
" een lezing te laten houden gedurende het laatste kwartier voor de
" zangles begint.

" Wat nu de lezing op de slaapzalen betreft is het mijn bedoe-
" ling iedere ontspanningslektuur te bannen. Ik verlang dat men hiervoor
" boeken zou uitkiezen die, door de indruk die ze wekken op het hart van
" de jongens die gaan slapen, ze kunnen beter maken. Daarom zal men dus
" boeken gebruiken die wel aantrekkelijk zijn maar handelen over een on-
" derwerp dat eerder verheven of ascetisch is. Ik zou beginnen met de
" levensbeschrijvingen van onze leerlingen Comollo, Savio, Besucco, enz.
" Dan zou ik verder gaan met de boekjes van de Letture Cattoliche die
" over de godsdienst handelen en tenslotte de heiligenlevens, maar daar-
" van zou ik de meest aantrekkelijke en opportune uitzoeken. Ik ben er
" zo goed als zeker van dat deze lezingen die na het avondwoordje gehou-
" den worden door iemand met een hart dat het heil van de zielen wenst,

" soms meer goed zullen doen dan een hele retraite.
" Om tot slot dit resultaat te bekomen dat onze boeken als tegengif
" tegen de slechte boeken zouden dienen, verzoek ik u dringend de publi-
" caties van onze medebroeders te waarderen en uw hart steeds vrij te
" houden van ieder gevoel van afgunst. Vindt u enig tekort dan moet u,
" als u er de tijd voor hebt, met raad en daad bijspringen. Opdat de no-
" dige verbeteringen kunnen worden aangebracht moet u uw opmerkingen be-
" kend maken aan de schrijver zelf of aan de overste die belast is met
" het nazien van onze publicaties. Wanneer de jongens horen dat de lera-
" ren en assistenten een boek prijzen, dan zullen zij het waarderen,
" aanprijzen en lezen. Herinner u een belangrijk woord dat de heilige
" vader Pius IX eens tot de Salesianen gericht heeft: "Volg het voor-
" beeld na van de Jezuïeten. Waarom worden hun schrijvers zo gewaar-
" deerd? Omdat hun medebroeders zich inspannen de werken van een mede-
" broeder na te zien en te verbeteren alsof het hun eigen werk was. Zo
" bezorgen ze hem een goede naam want in al hun publicaties wijzen ze op
" zijn verdiensten. In hun private gesprekken, komen slechts woorden van
" lof over hun lippen. Nooit zal men een van die paters, die toch met
" duizenden zijn, kritiek horen uitspreken die de naam van een medebroe-
" der zou kunnen aantasten.

" Doet u ook zo bij onze jongens en dan kunt u er zeker van zijn
" dat onze boeken onmetelijk goed zullen doen.

" Mijn beste zonen, luister naar mijn raadgevingen, onthoud ze en
" breng ze in praktijk. Ik voel dat mijn jaren naar het einde toegaan.
" Ook uw jaren gaan vlug voorbij. Laten we dus met vlijt werken opdat de
" oogst van geredde zielen die wij aan de goede huisvader, die God is,
" zullen kunnen aanbieden overvloedig is. Moge de Heer u zegenen en ook
" al onze leerlingen, die u van mij moet groeten. Beveel in hun gebeden
" de arme grijsaard aan die hen zoveel in Jezus Christus bemint.
" Op het feest van Allerheiligen

"

"

"

u zeer toegenegen in Jezus Christus,
Priester Giovanni Bosco.

Maar voor het Oratorio in het bijzonder waren er twee gewichtige voorstel-
len op het tapijt gekomen, die daarna tot één voorstel herleid werden. Het ging
er nl. om een andere directeur te benoemen ofwel er twee te maken. Het Hoofdkap-
ittel van 1883 had besloten dat er voor heel de Congregatie één Raadslid voor
de vakscholen zou worden benoemd. Niemand scheen meer voor dit ambt geschikt dan
Don Lazzero, zodat het eerste voorstel de voorrang kreeg. Don Lazzero werd met
deze opdracht belast terwijl de directie van het Oratorio toevertrouwd werd aan
Don Francesca. Maar, omdat sommigen er aan twijfelden of hij wel over genoeg
gezag beschikte om de orde in het Oratorio te handhaven, liet Don Bosco, op de
samenkomst van 4 september iedereen vrij zijn mening zeggen en besloot het
debat op deze manier: - "Het is moeilijk een persoon te vinden die iedereen
aanstaat en bij allen meevalt. De ene zal hem te zacht vinden, een ander weinig
tegenwoordig, een derde te slordig, een vierde te streng. Wij zijn allemaal
mensen en wij zijn genoodzaakt de dingen op een menselijke manier te doen. Laten
we onze beslissingen nemen op een vlak waar ze volbracht kunnen worden. Mij
schijnt het toe dat het enige wat men aan Don Francesca kan verwijten is dat hij

te goed is. Maar hij is geleerd en vroom en deze gaven vindt men niet zo gemakkelijk bij anderen. Ik werk al zo lang in het Oratorio en ik ken hem ten voeten uit. Wat gedaan moet worden doet hij en hij kent het Reglement zeer goed." - Na uiteindelijk verschillende opmerkingen te hebben aanhoord, besloot hij dat Don Francesca naar het Oratorio zou komen en dat Don Cesare Cagliero de leiding van het college van Valsalice op zich zou nemen.

Maar naast het voorstel om aan het Oratorio een nieuwe directeur te geven, was er nog het andere voorstel nl.: twee directeurs te benoemen, een voor de studenten en een voor de vakleerlingen, die van elkaar onafhankelijk zouden zijn. Als reden hiervoor gaf men aan dat het Oratorio zo groot was, dat één enkele persoon onmogelijk er de verantwoordelijkheid van kon dragen. Iedere werkplaats bv. was voor de directie even zwaar als een heel college. Maar wanneer men eenmaal die dubbele leiding in eenzelfde milieu aangesteld zou hebben, zou de eendracht dan groot genoeg zijn om wrijvingen te vermijden? Ook hierin liet Don Bosco vrijelijk het voor en het tegen bespreken tot hij op de zitting van 12 september het volgende zei:

" DON BOSCO - Ik heb nagedacht over het voorstel van de twee directeurs in het Oratorio. Het is dus noodzakelijk dat Don Francesca bij ons komt en dat hij samen met Don Lazzero dit huis bestuurt. Het is onmogelijk voor een enkele directeur het grote aantal mensen in het huis van Valdocco te leiden. Don Lazzero heeft mij meer dan eens gevraagd hem van die zware last te willen ontheffen. Het is daarom nodig die bevoegdheden te verdelen onder Don Francesca en Don Lazzero. Men kan aan Don Francesca de studenten toevertrouwen en aan Don Lazzero alles wat de vakleerlingen betreft en daarbij nog het ambt van catechist voor alles wat betrekking heeft op de vakleerlingen van de Congregatie in al de andere huizen. Hij zal zich bezighouden met alles wat de morele vorming en de tucht van de vakleerlingen aangaat zowel in het Oratorio als in heel de Congregatie. Voor wat de andere huizen betreft zal zijn titel zijn: raadsman voor de vakleerlingen. Maar in het Oratorio zal hij de directeur van de vakleerlingen worden genoemd. Het nieuwe ambt van directeur van de vakleerlingen zal in de toekomst blijvend zijn. Tussen Don Francesca en Don Lazzero zal een modus vivendi getroffen moeten worden die kan blijven duren, nu wij er nog zijn en ook na ons. Als men het volledige gezag over het hele Oratorio bij één persoon wil concentreren dan is er van heden af een nieuw stelsel nodig en het is mijn bedoeling het systeem niet te wijzigen. Voor zover dit mogelijk is zullen de vakleerlingen een zelfstandige afdeling vormen voor wat de directie aangaat. Ook de studenten moeten een gans zelfstandige afdeling vormen, onafhankelijk van die der vakleerlingen. Wanneer men de organisatie van het personeel niet aanpakt voor zover dit mogelijk is, dan zal alles uitlopen op een verschrikkelijke verwarring. Don Lazzero heeft mij vaak in die zin geschreven.

" DON LAZZERO - wijst er op dat men zonder orde te werk gaat bij het dienstponeel alsook bij het verlenen van asiel of gastvrijheid aan zekere personen die men doorgaans "barba" (nietsnutten) noemt: zij komen en gaan volgens hun goesting. Hij vraagt op welke manier men daarin orde kan brengen.

" DON BOSCO - Door ervaring, met goede wil, met de toestemming
" van de twee directeurs kan men wijzigingen aanbrengen en zal men ertoe
" komen ieder probleem op te lossen. Het gaat er niet om onmiddellijk
" onveranderlijke beginselen vast te leggen, maar wel om de manier te
" bestuderen waarop mijn gedachte in praktijk gebracht kan worden, zodat
" men daarop kan voortbouwen. Bepaalde traditionele grondbeginselen die
" tot heden toe als norm hebben gediend moet men vastleggen. Toch past
" het dat men die zaken rustig bespreekt.

" DON RUA - merkt op dat het nodig is de bevoegdheden van de twee
" directeurs goed te omschrijven opdat er geen argwaan, wrijvingen, enz.
" zouden ontstaan.

" DON DURANDO - vraagt: van wie zal de kerk afhangen? Van wie de
" keuken? enz.

" DON BOSCO - Laten we de namen van personen er buiten houden.
" Het is onontbeerlijk dat er een directeur van de vakleerlingen zou
" zijn die verantwoordelijk is voor de orde en de goede geest in het
" huis van Valdocco. Dat zal ook zo moeten zijn in de andere huizen waar
" er vakleerlingen zijn en dan alleen voor hen. Hij moet zijn wat de stu-
" dieleider is voor de colleges van de Congregatie: hij moet zorgen voor
" het personeel en de ontwikkeling van de vakscholen. Zal hij geen be-
" zoek mogen brengen aan de huizen? Daarover moet hij overeenkomen met
" de Inspecteur maar wij hier in het Oratorio hebben een hoofd nodig
" voor de vakleerlingen. Ik zou willen dat men de verschillende gedach-
" ten die ik uiteengezet heb, bestudeert. Don Rua, Don Francesca en Don
" Cagliero zullen een voorstudie maken. Daarna zal ik ook komen om te
" onderzoeken wat er gedaan moet worden. Laten we de personen buiten
" kwestie zodat alles gedaan wordt tot meerdere eer van God. Het is een
" kwestie van zaken en niet van personen.

" DON CAGLIERO - beweert dat de verantwoordelijke voor het Oratorio
" de mogelijkheid niet heeft ook nog de zaken van de andere huizen te be-
" handelen.

" DON BOSCO - U zult dit later opmaken bij uw onderzoek en een
" beslissing nemen.

" DON CAGLIERO - dringt aan omdat het nodig is in al die zaken
" ruimer te zien: er zullen twee keukens nodig zijn, twee voorraadkamers...

" DON BOSCO - Zodra het mogelijk is zal men ervoor zorgen dat iede-
" re afdeling alles afzonderlijk heeft, nl. de vakleerlingen en de studen-
" ten, zodat de twee directeurs volledig van elkaar en in alles onafhanke-
" lijk zijn, ook wat de lokalen betreft.

" DON RUA - vraagt: En hoe gaat het voor het ogenblik?

" DON CAGLIERO - antwoordt dat de wrijvingen het mogelijk maken
" wat stoom af te blazen.

" DON RUA - merkt op dat het noodzakelijk is de taken van het
" raadslid voor de studies en van de econoom van het hoofdkapittel in
" verband met het nieuwe ambt van de twee directeurs van de studenten en
" van de vakleerlingen in het Oratorio te onderzoeken.

" DON CAGLIERO - dringt vooral aan aandacht te schenken aan het
" voornaamste punt. De wrijvingen kan men oplossen naarmate ze zich voor-
" doen.

" DON BOSCO - Don Cagliero heeft gelijk. Beperk u rustig tot de
" voornaamste kwestie. De beslissing moet van iedere toekomstige be-
" schouwing onafhankelijk zijn. Men legge het beginsel van de twee di-
" recteurs vast.

" DON BARBERIS - stelt de vraag of het hoofd van het Oratorio niet

" de Inspecteur zou kunnen zijn en het niet beter zou zijn dat de twee-
" directeurs van de vakleerlingen en van de studenten eigenlijk onder-
" directeurs zouden zijn.
"   DON BOSCO - Laten we beginnen met de orde en de tucht veilig te
" stellen door twee directeurs te benoemen. Later zullen de vragen ge-
" steld worden: moet de directeur van de vakleerlingen zich bemoeien met
" de Inspecteurs van de andere huizen? Moet hij zich bemoeien met de
" ploegbazen die men in andere huizen zal vragen of zal sturen? Dit
" zijn bijkomstige zaken die men kan bestuderen. De tweede zaak die mij
" ter harte gaat is dat men de huizen zou zuiveren van de vreemde elemen-
" ten die niet tot de Congregatie behoren. Deze mogen niet met ons aan
" tafel komen, niet deelnemen aan de feestjes, de conferenties, enz. Die
" mensen dringen overal door, ze horen en zien wat er bij ons gebeurt,
" ze weten het beter dan wij zelf en ze laten het buiten de huizen weten.
"   DON BARBERIS - vraagt wie de Inspecteur voor de provincie Pië-
" mont zal zijn.
"   DON BOSCO - Die zaak wordt nu niet besproken.
"   Om 6 uur werd de zitting geheven.

Deze zitting van het kapittel werd gehouden te Valsalice waar de retraite plaats had. Daar vertelde Don Bosco in tegenwoordigheid van verscheidene priesters, onder wie Don Notario, een droom die hij in die dagen had. Het scheen hem dat hij zich aan de deur van het Oratorio bevond, op het punt binnen te gaan wanneer hij onverwachts en op korte afstand door sommigen van zijn mensen omringd werd, die hij niet dadelijk herkende omdat ze in de mist stonden. Toen hij dichterbij gekomen was om ze beter te bekijken, zag hij dat ze probeerden te vluchten maar hij riep ze en slaagde er in ze dichterbij te doen komen. Ze hadden hun borst bloot en aan de kant van het hart hadden ze een vlek in de vorm van een pestbuil, waarop men drie kleuren kon bemerken: zwart, vlammend rood en geel. Toen Don Bosco wakker was geworden deed hij alles om deze beelden van zijn fantasie te verjagen maar het was te vergeefs want de lelijke figuren kwamen terug, ook wanneer hij rechtop op zijn bed ging zitten. Hij merkte op dat die mist rondom hun hoofd dikker was, zodat hij moeilijk de woorden die achter naar voren op hun voorhoofd geschreven stonden, kon lezen. Dan stond hij op en schreef de namen op van allen die hij zag. Volgens de uitdrukkingen die hij bij zijn verhaal gebruikte kon men afleiden dat hij het niet opportuun achtte bepaalde omstandigheden te onthullen.

Het verblijf te Valsalice was voor hem niet van lange duur. Op een avond, toen hij samen met de jonge geestelijke Viglietti terugkeerde van een bezoek bij een familie die haar vakantieverblijf in de buurt had, voelde hij pijn aan het linkerbeen. Diezelfde nacht zwol het sterk op. Het was roos. Op 14 september liet hij dokter Fissore naar Valsalice komen. Toen deze hem onderzocht had, suggereerde hij hem als enig middel het bed te houden opdat het been zou kunnen rusten. Toen hij dan in het Oratorio gekomen was, deed hij zoals de dokter het gezegd had. De kwaal werd steeds maar erger. Hij had voortdurend koorts, kon moeilijk ademhalen en hij voelde een buitengewone zwelling aan zijn hart; wegens een onbekende reden werd een rib omhoog geduwd. Bovendien veroorzaakte een koorts met gierstuitslag een heftige jeuk over heel zijn lichaam. Toch besloot hij naar San Benigno te gaan, indien men hem zou uitnodigen de re-

traite te sluiten op 27 september.

Hij hield niet voortdurend het bed. In de eerste uren van de middag stond hij gewoonlijk op en bleef tot de avond in zijn kamer of op de gaanderij zitten. Daar kwam kardinaal Alimonda hem eens bezoeken. Enkele dagen later begon hij weer de H. Mis te celebreren en gaf soms blijk van een zeer grote ingetogenheid. Op een ochtend diende Don Cerruti zijn mis en hij was er getuige van hoe Don Bosco drie of viermaal in tranen uitbarstte en zijn snikken niet kon bedwingen.

Van die tijd dateren ook twee staaltjes van zijn fysieke kracht die zeer bekend zijn, door zijn biografen bekend zijn gemaakt. De zoon van Dr. Albertotti, die zelf ook dokter was, wou zijn kracht eens beproeven en verzocht hem zijn hand te knijpen. Don Bosco kneep zijn hand. "Harder, nog harder", zei hem de dokter.

- "Pas op dat het bloed er niet uitspringt"! antwoordde de zieke.
- "Het heeft geen belang, knijp maar."
- "Ai, verdorie, wat bent u sterk"! riep hij toen uit.

Tegen de avond kwam dezelfde persoon terug met de metalen ring met graden, die dient om de kracht te meten. Hij kneep hem eerst zelf met al de macht van zijn rechterhand en het toestel wees 45 graden aan. Dan nam Don Berto het en bereikte 40 met de rechterhand en 45 met de linkerhand. Don Bosco bracht het tot zestig. Dat was het maximum. En toch zei hij dat hij slechts matig geknepen had uit vrees het instrument aan stukken te knijpen.

Zoals hij zich voorgenomen had wilde hij naar S. Benigno gaan. In de ochtend van 3 oktober hielden de oversten daar hun kapittel onder het voorzitterschap van Don Rua, toen om half twaalf van uit Turijn een telegram kwam waarin gemeld werd dat Don Bosco nu wat beter was en zich naar het station begaf om naar S. Benigno te reizen. Dadelijk werd de zitting geschorst om hem tegemoet te gaan. Don Lemoyne schrijft in zijn Notulen: - "Hij kwam om twaalf uur aan, met zijn blijdschap en te midden van onze feestelijke stemming, met zijne en onze onbeschrijflijke genegenheid." Hij liep met een stok. Hij liet zijn stem horen, die de zielen een schok gaf en ze troostte. Don Francesia drukte de gemeenschappelijke vreugde uit in twaalf sextetten van elf lettergrepen die als volgt begonnen en eindigden:

0 goede Don Bosco, wat een genoegen
overstelt ons door u bij ons te voegen:
steunend op een stok zien wij u hier komen!
Ver weg nu gooien wij ons bange dromen
over u die wij ver op 't ziekbed vreesden.
Maar nu kan niets weerhouden dit te feesten.

Na zijn vertrek uit Valsalice was het Hoofdkapittel onder voorzitterschap van Don Rua nog vijfmaal samengekomen, vanaf 18 tot 20 september. Drie--maal had men er de kwestie van de twee directeurs besproken zowel om zich rekenschap te kunnen geven van mogelijke moeilijkheden en gevaren als om een modus vivendi te bedenken waarin men enig vertrouwen kon hebben. Al de oversten, met

uitzondering van Don Cagliero, die de hervorming uitgedacht en ondersteund had, bespraken de zaak met niet erg veel welwillendheid. Ook Don Rua, die vanaf het begin zijn opwerpingen gemaakt had schikte er zich in, niet omdat hij innig overtuigd was dat dit de beste weg was, maar enkel wegens zijn ingeboren gedweeheid aan de wil van Don Bosco. Op de zitting van 18 oktober sprak hij over de maatregel in volgende bewoordingen: - "Ik ben bereid aan Don Bosco te gehoorzamen maar ik voorzie moeilijkheden en wanordelijkheden. Ik geloof dat Don Bosco door anderen wordt aangespoord om deze beslissingen te nemen want in het begin was hij steeds voorstander van de eenheid van commando." Er werd dus gedaan zoals besloten was: Don Francesca, directeur van de studenten, Don Lazzerio, directeur van de vakleerlingen en zoals voorheen, Don Bosco, Algemeen Overste. Maar het nieuwe systeem duurde slechts een paar schooljaren en daarna kwam men terug naar het oude systeem.

De vergadering van 19 oktober besprak een pijnlijk en delicaat onderwerp, dat echter door de omstandigheden noodzakelijk was. De ziekte van Don Bosco gaf ernstige redenen tot nadenken. Men diende dus het geval van een droevige mogelijkheid onder ogen te zien en er de onmiddellijke gevolgen van te voorzien. Wat zou men moeten doen voor de uitvaart en waar zou men hem begraven? Don Rua was van mening dat, wanneer het gevreesde onheil zich zou voordoen, men aan de Regering de vergunning moest vragen hem te begraven in de kerk van het Oratorio. Hij haalde enige gevallen aan die bewezen dat het mogelijk was die vergunning te verkrijgen. Enkele jaren tevoren had men wel een plaats willen aankopen op het kerkhof en de ondernemer Carlo Buzzetti had met het Stadsbestuur over het contract onderhandeld maar er kon geen grond meer verkocht worden. Don Lemoyne deed het voorstel voorlopig het lijk te plaatsen in een nis op het kerkhof om het er later uit te halen wanneer er een plaats op onze eigendom voor klaargemaakt zou zijn. Een grote droefheid overviel allen. Don Cerruti merkte op dat de besproken kwestie slechts weinig belang had en men ging bij de bespreking over naar wat anders.

Wij begrijpen zeer goed waarom Don Rua, die de gelegenheid had vertrouwelijk met dokter Albertotti, de arts van Don Bosco, te spreken en dus beter dan wie ook de werkelijke toestand van de beminde zieke kende, het als zijn plicht beschouwen zichzelf geweld aan te doen en met vertrouwen de toekomst tegemoet te zien. Het was ook Dr. Albertotti die een schrift heeft nagelaten waarin hij zegt "dat na 1880 het organisme van Don Bosco nog enkel een wandelend pathologisch kabinet was."(1) Vanaf 1884 werd de vermindering van zijn gezichtsvermogen steeds duidelijker, terwijl de nierziekte en de verzwakking van de ruggengraat toenam. In opdracht van de befaamde specialist Reymond heeft de zoon van de arts herhaalde malen zijn oogbasis onderzocht met de oftalmoscoop van Liebreich en ontdekte er bloedingen op het netvlies. Zijn gezichtsvermogen verminderde zo erg dat hij op 14 oktober aan de Penitentiarus het indult vroeg en verkreeg op de feestdagen en de dagen met een eigen ritus van tweede klas de vo-

---

(1) Dr. Giovanni Albertotti, Chi era Don Bosco? (Wie was Don Bosco?). Een fysio-psychopathologisch geschrift van zijn geneesheer. Genua, Gebroeders Pala, 1934 (een werk na zijn dood verschenen) blz. 83.

tiefmis van de Heilige Maagd en op de andere dagen de mis van de overledenen te mogen celebreren. Vanwege dezelfde Reymond werden er ook diagnoses gesteld over de nierstoornissen. Deze waren al onrustwekkend maar ze werden zo erg dat ze in de laatste maanden van 1887 een enorme albuminurie veroorzaakten. En de verzwakking van zijn ruggengraat, naar het schijnt, in 1871 begonnen, was in 1884 zo sterk gevorderd dat hij genoodzaakt was gebukt te lopen en zijn armen op zijn rug te houden om in evenwicht te kunnen blijven. Ondanks al die organische aandoeningen echter die zijn leven ondermijnden, zullen wij hem nog vier jaar met opgewekt gemoed en met de kracht van een Hercules zich met alles en met allen zien bezig houden om, zonder toeven, Gods glorie en het welzijn van de zielen te bevorderen.

H O O F D S T U K VII

VERBLIJF VAN DON BOSCO TE PINEROLO.

Don Bosco was vol hartelijke attenties voor de anderen wanneer ze ziek werden, maar men zou gezegd hebben dat hij zich om zichzelf niet bekommerde, in zo grote mate haalde zijn liefde tot het werk het op zijn persoonlijke consideratie. In de zomer van 1884 echter werden zijn nauwste medewerkers en zijn geneesheren ongerust omdat ze zagen dat hij erg leed en ze kwamen overeen, om hem af te leiden van zijn ononderbroken bezigheden, hem te dwingen rust te gaan zoeken op de hoogten van Pinerolo. Bij de keuze van de plaats was de bisschop van het diocees, Mgr. Filippo Chiesa, vol genegen verering voor de Man Gods tussengekomen en had hem vriendelijk zijn gastvrijheid in de bisschoppelijke villa aangeboden. Don Bosco liet er zich naartoe brengen op 19 juli in gezelschap van Don Lemoyne en van Don Giacomo Ruffino, die na enkele dagen vervangen werd door de jonge geestelijke Viglietti.

Sinds zijn jeugd had Don Bosco de beste herinnering aan Pinerolo bewaard. Als leerling aan het gymnasium was hij er tweemaal te gast geweest bij zijn vriend, Annibale Strambio, zoals hij toen aan zijn reisgezellen vertelde.⁽¹⁾ Hij vertelde hun ook hoe hij er nogmaals voorbijkwam toen hij pas priester gewijd was en zich naar Fenestrelle moest begeven om er te gaan preken.

Om 10 uur 's ochtends uit Turijn vertrokken, trof hij aan het station van Pinerolo de bisschop zelf aan die op hem wachtte en hem in een rijtuig met twee paarden bespannen deed plaats nemen. De jonge en brave prelaat omringde hem vanaf het begin tot het einde met alle mogelijke attenties en was verheugd wanneer hij zag dat hij van dag tot dag weer op krachten kwam. De koelte van de bergen verschafte hem dadelijk een grote verlichting en bevrijdde hem van de beklemming te Turijn veroorzaakt door de hitte, die hem op bepaalde uren werkelijk de adem afsneed. Ook de rustige plaats bevorderde zijn spijsvertering zodat hij langzamerhand weer eetlust kreeg. De bisschop liet niets na om hem afleiding te bezorgen. Daarom schreef Viglietti op 7 augustus aan Don Rua: "Als Don Bosco geen last had van zijn hart dan zou ik zonder vrees zijn toestand bevredigend mogen noemen. Hij gaat met mij uit wandelen, zingt, vertelt mooie dingen en bidt met mij de rozenkrans. Dit alles onder ons getweeën want sinds drie dagen is Don Lemoyne gaan preken naar Fenestrelle."

---

(1) Cfr. Lemoyne, Memorie Biografiche, boekdeel I, blz. 224 en vlg.

Viglietti diende iedere ochtend zijn mis, daarna, alleen of met Don Lemoyne vergezelde hij hem op een eerste wandeling in de naburige heuvels. Een tweede kleine tocht werd er tegen de avond gedaan. Ze bleven ook enkele uren buiten. In augustus slaagde hij er al in zonder stok te lopen. Vanzelfsprekend ging het met trage passen en soms hield hij eraan midden in de weiden te gaan zitten. Een prachtige eeuwenoude pijnboom, die zijn takken breed uitspreidde in de nabijheid van de villa, bood op de middaguren, een aangename schaduw.

Zijn twee begeleiders hielden hem vrolijk door hun joviaal temperament maar ook hij zelf leerde hun soms mooie liederen aan en vooral maakte hij ze blij met zijn mooie verhalen. Bij een van die intieme gesprekken stelde hij op 1 augustus aan Don Lemoyne voor de documenten, die betrekking hadden op de geschillen met de aartsbisschop, Mgr. Gastaldi, te verbranden. Zijn secretaris merkte op: - "Wat zullen de nakomelingen zeggen wanneer ze in ons archief een zo grote leemte aantreffen? En de geschiedenis van onze Congregatie?"

- "Maar", antwoordde hij, "wanneer men moet zeggen wat Don Bosco gedurende die tien jaar van kwellingen gedaan heeft zou volgende formule voldoende zijn: Hij werkte zijn zaken verder af."

Don Lemoyne die goed de noodzakelijkheid inzag deze papieren te bewaren, bracht het gesprek handig op een ander thema en uit vrees dat Don Bosco hem iets zou bevelen waarvan hij voelde dat hij niet de moed zou hebben het uit te voeren ging hij wat kuieren rond de heggen op zoek naar bloemen.

Een bewijs dat zijn gezondheid zich aan het herstellen was wordt ons gegeven door zijn briefwisseling uit Pinerolo. We zullen niet spreken over de brieven die hij naar Frankrijk stuurde en die voor het merendeel aan onze lezers al bekend zijn en alleen de Italiaanse brieven aanhalen.

De gedachte aan een loterij voor de kerk van het Heilig Hart bleef hem ook daar bij. Coadjuteur Rossi stuurde op zijn aanvraag massa's biljetten, die hij uitdeelde aan medewerkers in zijn buurt of verder wonend. Uit de volgende brief blijkt dat hij er zich al in de eerste dagen van zijn vakantieverblijf mee bezig hield.

" Mijn beste Rossi,

"

" Ik heb de loterijbriefjes ontvangen en dat is goed.

" Stuur mij nu een honderdtal rode die mij gevraagd werden.

" Laat me de lijst van de medewerkers van Pinerolo en omstreken geworden. Ik tel 20 diploma's enz.

" Groet D. Bonetti. Ik heb het zo hard nodig dat hij gezond zou zijn en kunnen werken.

" Moge God ons allen zegenen en aanzie me in J. Chr. als

"

"

" Pinerolo, 26 juli 1884.

uw toegenegen vriend

Priester Gio. Bosco.

Te Pinerolo had mevrouw Losana, medewerkster van Turijn, haar zomerverblijf. Ziehier in welke bewoordingen hij haar belangstelling vraagt voor het uitdelen van de loterijbriefjes.

" Geachte Mevrouw Losana,
"
" Hier te Pinerolo kan ik niet veel werken voor onze jongens en
" daarom verzoek ik u, u wat bezig te willen houden voor onze Heilige
" Vader. Tracht daarom ter ere van het Heilig Hart van Jezus de hier-
" bijgevoegde loterijbriefjes te verkopen en God zal er aan denken u
" waardig te belonen.
" God zegene u en heel uw familie en geloof dat ik van u met dank-
" baarheid ben
" uw nederige dienaar
" Pinerolo, 1 augustus 1884. Priester Gio. Bosco.
" P.S. U begrijpt wel dat u de lotjes die u niet kunt verkopen, mag te-
" rugsturen.

Bij de vrome vereniging van de medewerksters voegde hij de hele communititeit van de Visitandinnen van Pinerolo en haastte zich hun hulp voor de loterij in te roepen.

" Zeereerwaarde Moeder Overste,
"
" Iedere dag wilde ik u het beloofde bezoek brengen, maar telkens
" was ik verhinderd dit te doen. Opdat uw dochters dan ten minste zou-
" den kunnen beginnen met de heilige aflaten te verdienen, stuur ik u
" het diploma van aansluiting. Ik heb naar Turijn geschreven dat men
" u dadelijk ook het maandelijks Bollettino zou sturen.
" Hierbij overhandig ik u enkele loterijbriefjes om ze te verko-
" pen en onze Heilige Vader ter hulp te komen. U mag de biljetten die
" u niet kunt verkopen of die u meent niet te kunnen behouden terugstu-
" ren.
" God zegene u, heel uw kloosterfamilie en kostschoolmeisjes en
" wil ook bidden voor mij en voor heel mijn familie van weesjes terwijl
" ik betuig van u te zijn in J. Chr.
" de verplichte dienaar
" Pinerolo, 5 augustus '84. Priester Gio. Bosco.

Toen een bedrag, uit Padua toegestuurd, hem als providentieel toekwam schreef hij aan Don Tullio de Agostini, die het hem in naam van twee wel-
doensters had geschonken.(1)

---

(1) Deze brief werd ons te laat overhandigd om hem samen met de andere brieven aan Don Tullio en aan de familie Bonmartini gericht nog te kunnen publiceren in ons XVde boekdeel (blz. 667-679).

" Beste Don Tullio,
"
" Ik heb het bedrag aan geld goed ontvangen, nl.:
" 500 frank van Mevrouw Antico aan wie de Heer het honderdvoudige
" in dit leven moge vergelden.
" 600 frank van Mevrouw Mainardi ter ere van het Heilig Hart van
" Jezus.
" Ik denk dat de beloning overvloediger zal zijn omdat het bedrag
" op zo een opportuun ogenblik geschonken werd. Luister maar. Don Rua kwam
" hier te Pinerolo om mij geld te vragen dat hij aan Don Dalmazzo wilde
" sturen. Deze laatste had het vanuit Rome dringend gevraagd voor de
" bouwwerken. Ik had geen geld omdat ik hier niet thuis ben. Ik ontving
" nog juist op tijd uw gift die ik onmiddellijk naar Rome liet sturen.
" Aldus valt wat water op de verschroeiide bodem.
" Iedere dag bid ik in de heilige mis voor mevrouw Antico, voor
" Gravin Mainardi, voor Franceschino en voor u, mijn beste Don Tullio.
" Moge God ons zegenen en ons allen in zijn heilige genade bewa-
" ren. Amen.
" Uw toegenegen vriend,
" Pinerolo, 13 augustus 1884. Priester Gio. Bosco.

De geestelijke behoeften van de personen die hiervoor gewoonlijk met hem in briefwisseling waren verloor hij niet uit het oog. Een brief gericht aan de zo verdienstelijke mevrouw Magliano werd klaarblijkelijk ingegeven door een gedachte van naastenliefde voor haar ziel.

" Geachte Mevrouw,
"
" Wij hadden graag wat nieuws vernomen over uw gezondheid maar
" wanneer U teruggekeerd bent uit Susa, bent u dadelijk naar Busca ver-
" trokken.
" Indien u thans zo vriendelijk zou willen zijn mij te zeggen hoe
" uw gezondheidstoestand nu is en vooral hoe u het gedaan hebt gekregen
" volstrekt niet meer aan uw verleden te denken, zult u mij daardoor een
" groot plezier doen.
" Wegens mijn gezondheid heb ik mij naar de villa van de bisschop
" van Pinerolo begeven, waar ik mij veel beter voel. Moge God u zegenen,
" Geachte Mevrouw Magliano, en samen met u zegene Hij uw werken en uw
" gezin. Ik verzoek u voor mij en voor onze talrijke jongens te willen
" bidden. Moge Maria ons helpen ze aldus te leiden dat ze eens samen met
" u de glorie van het Paradijs zouden genieten.
" Ik ben in J. Chr.
" uw verplichte dienaar,
" Priester Giov. Bosco.

Op 25 juli was het Sint-Jacob, het naamfeest van Don Ruffino. Don Bosco dacht hieraan en stuurde hem een prentje van Maria, Hulp der Christenen, en op de keerzijde schreef hij in het Latijn een paar zeer vriendelijke woorden.

omdat het geschrift de datum draagt van het feest is het waarschijnlijk dat hij het meegaf aan iemand die hem die dag ging bezoeken. Het gebeurde immers vrij vaak dat men hem vanuit het Oratorio ging opzoeken.(1)

Don Cagliero bracht de hele eerste helft van de maand augustus door te Nizza Monferrato om er de retraits te leiden eerst van de dames en dan van de heren. Over de dames schreef hij aan Don Rua: "De heilige retraite van de dames werd door God gezegend en wij hebben talrijke roepingen gevonden." De zusters hielden hun Algemeen Kapittel, iets waarvan Don Cagliero Don Rua aldus op de hoogte bracht: "Het Algemeen Kapittel van de Zusters volgt met volle zeilen het spoor van de Salesianen. Wij hebben een herziening van de Heilige Regel doorgevoerd en nu zijn wij bezig met onze beslissingen aan hun Congregatie aan te passen. Alles zal worden voorgelegd aan Don Bosco en aan zijn kapittel. De akten van de besprekingen zijn beter dan die van Montecitorio.(2) Soms nemen Don Bonetti, Don Bertello en de directeur aan de zittingen deel." In dezelfde brief had hij gezegd: "Don Bosco heeft ons wel tweemaal geschreven wat betekent dat hij beter moet zijn. Deo gratias."(3) Maar van de twee brieven bezitten wij enkel de brief gedurende de eerste retraite gestuurd.

" Mijn beste D. Cagliero,

"

" Het doet mij werkelijk genoegen dat de dames van de retraite
" in aanzienlijk aantal aanwezig zijn, zoals je mij schrijft, ondanks
" de ontmoedigende geruchten die er lopen over de cholera die onze
" streken bedreigt. Wat mij nog meer vertroost is de voorbeeldige ma-
" nier waarop deze uitverkoren zielen deze retraite doen.

" Je weet echter hoe het aan te leggen om iedere vrees voor on-
" heil te verbannen. Het gebruikelijke tegengif: De medaille van Maria,
" Hulp der Christenen met het schietgebed: O Maria, Hulp der Christe-
" nen, bid voor ons en een veelvuldige communie, dat is alles.

" Omdat het heilig Hart van Jezus de bron van alle genaden is,
" zo geloof ik, dat jij, met de toestemming van Moeder Overste er goed
" aan zult doen een geldinzameling op touw te zetten voor de kerk en
" voor het tehuis van het heilig Hart van Jezus te Rome.

---

(1) Hier is het briefje:

Dilecto filio in Christo,

Rufino, Jacobi Sacerdoti,

Maria sit tibi et tuis auxilium in vita, subsidium in periculis, atque magna animarum
te comitante caterva, secum vos recipiat in aeternis tabernaculis. Amen.

Die 25 Julii 1884.

Johannes Bosco, sacerdos.

(2) Paleis te Rome, de vroegere zetel van de Kamer van Volksvertegenwoordigers.

(3) Brief aan Don Rua, Nizza Monferrato, 18 augustus 1884. De algemene overste Moeder Catherina Daghero gaf een bericht over het kapittel en over de retraite aan Don Bosco op 22 augustus (zie Volume XVII, document 23).

" Ofschoon mijn gezondheid veel verbeterd is, kan ik toch niet
" naar Nizza komen, zoals ik vurig verlangd had. Ik probeer echter van
" hieruit te doen wat ik kan. Vanaf 1 augustus heb ik iedere ochtend in
" de heilige mis een speciaal gebed voor onze retraitanten gedaan en
" tenslotte stuurde ik hun de zegen van Maria, Hulp der Christenen.
" Dit zal ik blijven doen tot de dag van Maria Tenhemelopneming.

" We hebben dezer dagen het grote geluk ons in de noveen van
" de Tenhemelopneming te bevinden en ik zou met elke retraitante willen
" spreken om hun een raad te geven die hun de weg naar het Paradijs ver-
" zekert. Het schijnt me toe dat Maria op deze ogenblikken werkelijk
" bijzonder goedgunstig is en zegt: - Mijn dochters, wacht er niet langer
" mee definitief met de wereld te breken. Het is een vijand die niet be-
" taalt of slecht betaalt en verraadt. Wijd u zelf edelmoedig aan mijn
" zoon Jezus toe: uw bezit, uw gezondheid, uw hart weze nu en altijd voor
" Jezus ten koste van om het even welk zwaar offer.- Beminde dochters van
" Maria, wil ook voor mij bidden en een heilige communie voor mijn inten-
" tie opdragen en ik zal voor u blijven bidden. Tot weerziens in de hemel
" met Jezus en Maria. Zo zij het.

" D. Lemoyne werd door de bisschop naar Fenestrelle gestuurd om
" hem te vervangen voor een toespraak tot de priesters maar vanavond of
" morgenochtend zal hij terugkeren.

" Mgr. Espinosa stuurde een vriendelijke uiteenzetting over zijn
" reis die hij met de Salesianen in Patagonië deed. Viglietti is ze aan
" het vertalen en je zult ze zien voor ze gedrukt wordt.

" De bisschop hier, Mgr. Chiesa, is zeer attent voor mij. Vandaag
" op de verjaardag van zijn bisschopswijding hebben we veel over jou ge-
" sproken terwijl wij onder de pijnboom zaten en we hebben op jouw ge-
" zondheid een heildronk uitgebracht.

" Hoe is het met D. Savio? Wat doet hij? Groet hem vriendelijk
" namens mij.

" Waarom geef je me geen nieuws over Gaia en Vigna?(1)

" Moge ons allen zegenen en O.-L.-Vrouw ons helpen om de weg
" naar de hemel te betreden.

" je toegenegen vriend,
" Pinerolo, 6 augustus 1884. Priester Gio. Bosco.

"
" P.S. Groet onze Zusters in de Heer.

Bij het sluiten van deze retraite voor de Zusters bevond zich onder de
nieuwelingen die ingekleed werden Eulalia Bosco, de nicht van Don Bosco. Hij
stuurde haar volgende waardevolle brief.

" Mijn beste Eulalia,

"

" Ik heb de Heer bedankt toen jij het besluit genomen hebt klooster-

---

(1) Twee coadjuteurs , die zich bezig hielden met de keuken en het huiselijk werk in het
bijhuis van Nizza Monferrato.

" zuster te worden en nu dank ik Hem van ganser harte dat Hij in jou
" de wil heeft bewaard definitief met de wereld te breken en je hele-
" maal aan de goede Jezus toe te wijden. Breng gewillig dit offer en
" denk aan de beloning die het honderdvoudige zal zijn in dit leven
" en de echte beloning, de grote beloning, in het toekomstige leven.
" Maar, mijn beste Eulalia, dat is niet om te lachen maar heel
" ernstig. Herinner je de woorden van de vader van moeder Chantal toen
" zij zich in hetzelfde geval bevond. Wat men aan de Heer geeft, neemt
" men niet terug.
" Denk er aan dat het kloosterleven een leven is van voortdu-
" rend offer en dat ieder offer ruim door God beloond wordt. Alleen
" de gehoorzaamheid, alleen het onderhouden van de Regel, alleen de
" hoop op een hemelse beloning zijn onze opbeuring in de loop van dit
" sterfelijke leven.
" Ik ontving telkens met genoeg je brieven. Ik heb er niet
" op geantwoord omdat mij de tijd daartoe ontbrak.
" God zegene je, Eulalia, O.-L.-Vrouw weze je leidster, je
" opbeuring tot in de hemel. Ik hoop dat wij elkaar nog zullen zien in
" dit leven, zo niet vaarwel. Dan zullen we elkaar zien om over God
" te spreken in de zaligheid. Zo zij het.
" Ik wens alle zegen toe aan Moeder Overste en aan de Zusters,
" novicen en postulanten van Maria, Hulp der Christenen. Ik ben een
" antwoord aan Moeder Overste verschuldigd en ik zal haar antwoorden.
" Bid voor mij en voor heel onze familie en beschouw me steeds in Je-
" zus Christus als
" je toegenegen oom
" Pinerolo, 20 augustus 1884. Priester Gio. Bosco.

Een onaangename gebeurtenis te S. Benigno vergde de gezagvolle tussenkomst van Don Bosco bij de burgerlijke overheid. De burgemeester, zonder er kennis van te geven aan directeur Barberis, zoals zijn elementaire plicht was, had de speelplaats van het oude klooster, waar de externen samenkwamen, bestemd als voorlopig soldatenlogies. Op een goede dag kwam er een eskadron ruitery, toe. De poort was gesloten en het stortregende. Er werd met geweld op de deur geklopt en onverwachts ontstond er ruzie. Er werd gezegd dat een jongen een steen naar een soldaat gegooid had. Toen echter de poort geopend was en paarden en manschappen logies hadden gekregen, werd alles in vrede geregeld. De officieren wandelden zelfs graag rond in het huis en onderhielden zich prettig met onze mensen.

Maar, zoals men later vernam, wilde men ons lelijk in de val laten lopen met de bedoeling te proberen of men de Salesianen niet uit die plaats zou kunnen verdrijven. Toen de kranten van het feit kennis hadden gekregen, maakten ze er zich meester van en beschreven het in de zwartste kleuren als een daad van opstand en belediging aan het leger en de vrucht van een reactionaire opvoeding. Men dreigde met hel en duivel. Toen Don Bosco van de zaak kennis kreeg maakte hij een getrouw en eenvoudig verslag van dat hij aan de prefect van de stad Turijn (commissaris van de Koning) stuurde. Hij liet het vergezeld gaan van een brief die hij dateerde toen hij zich in het Oratorio bevond.

" Hoogedelgestrenge Heer Prefect,
"
" Een gebeurtenis in ons tehuis van San Benigno die weinig belang
" scheen te hebben, heeft vrij ernstige moeilijkheden veroorzaakt aan de
" arme jongens die er werden opgenomen.
" Uit de uiteenzetting die ik hierbij voeg zult u zien hoe de za-
" ken zich hebben voorgedaan.
" Ik noteer enkel het feit: in deze tijd waarin wij door de cho-
" lera bedreigd worden, onder de portiek van een instituut een paarden-
" stal maken, waarvan de uitwasemingen de kerk, de werkhuizen, de refter
" en zelfs de slaapzalen verpesten, is een zaak die ernstig moet worden
" opgenomen alleen reeds van het standpunt van de publieke hygiëne.
" U weet voldoende hoe ik mij heb ingespannen met al de middelen
" die ik kon gebruiken om de Regering de moeilijkheden te besparen, ver-
" oorzaakt door hen die arm en verlaten zijn. Bovendien werd ik reeds
" genoodzaakt uit dit huis verscheidene leerlingen te verwijderen en ik
" zou niet weten waarheen ik diegenen die er nu nog zijn, zou moeten
" sturen.
" Ik verzoek u nog te willen noteren dat men juist de kamers en
" de portieken van dit monumentale huis geschikt achtte voor het open-
" baar gebruik, waarvoor ze ook bestemd zijn. Wanneer men er nu echter
" geruime tijd een paardenstal van zou maken, dan zouden ze zeker gehavend
" worden. Terwijl ik mijn diensten in het voordeel van de Regering blijf
" aanbieden, dring ik er bij u op aan mij te helpen.
" Met grote dankbaarheid verblijf ik
" de verplichte dienaar
" Turijn, 8 augustus 1884. Priester Gio. Bosco.

Toen de zaak aldus duidelijk uiteengezet was, werd er niet meer over ge-
sproken. Over de listige pogingen aangewend om de Salesianen uit San Benigno
weg te sturen, zullen we het hebben wanneer dat te pas komt.

Twee dagen later stuurde hij zijn rouwbeklag en zegen aan de jonge leer-
ling Pietro Olivieri en aan zijn familie. Hij woonde te Calizzano in de buurt van
Finalmarina in Ligurië.

" Mijn beste vriend,
"
" Ik ontving met genoegen je briefje maar het spijt mij te verne-
" men dat je oom Francesco gestorven is, wat ik helemaal niet wist. Ik
" zal veel voor zijn zielenrust bidden. We zullen elkaar nog over hem
" spreken. We zullen zo gauw mogelijk onze retraite beginnen. Bid er
" voor dat wij ze goed mogen doen en dat iedereen het waardevolle gezeg-
" de in praktijk moge brengen: Nostrae divitiae, nosterque thesaurus bona
" sint animarum, et in arca nostri pectoris recondantur talenta virtutis
" (S. petr. Dam.). Ik wens je een goede vakantie. Moge God je zegenen,
" evenals je vrome moeder en al je verwanten en vooral je grootmoeder,
" die de Heer nog lange tijd moge bewaren. Amen.
"
" Pinerolo, 10 augustus 1884. je toegenegen vriend
" Priester Gio. Bosco.

In de notulen van het kapittel (13de samenkomst, op 20 augustus) is er sprake van een brief waarin Don Bosco aan de Zusters drie zaken aanbeveelt: dat ze op hun conferenties meer moeten bedacht zijn op de toepassing dan op de hervorming van hun Regel; dat de weg van de nederigheid en van de gehoorzaamheid beschouwd moet worden als de veiligste en de kortste weg naar de volmaaktheid; dat men bij het nemen van beslissingen er op moet letten het lichaam op de aarde en de geest op de hemel te richten.

Bij het naderen van naamfeesten maakte Don Bosco passende gelukwensen klaar. De brief die hij aan kardinaal Alimonda richtte voor zijn naamfeest, de h. Cajetanus, bezitten wij niet, maar het antwoord van Zijne Eminentie mag niet in vergetelheid raken.

" Zeereerwaarde en beste Don Giovanni,
"
" U hebt u de moeite willen getroosten mij een waardevolle
" brief met gelukwensen en toegenegen dankbaarheid te sturen bij ge-
" legenheid van mijn naamfeest, de h. Cajetanus. Dit heeft me ten
" zeerste verheugd want het is mijn grootste verlangen te worden ge-
" holpen door uw vurige gebeden en uw genegenheid en uw vriendschap
" te bewaren. Daarom haast ik mij u voor zoveel vriendelijkheid mijn
" levendige en oprechte dankbaarheid te betuigen.
" Ik ben werkelijk blij te mogen vernemen dat uw gezondheids-
" toestand in dit goede klimaat verbeterd is. In mijn geringheid blijf
" ik de Heer steeds vragen onze goede Don Bosco nog lang voor de Kerk
" en voor de Salesiaanse Congregatie te behouden. En ik zal daarin ver-
" hoord worden want thans wordt er op de twee halfronden door talloze
" zielen voor dezelfde intentie gebeden.
" Ik zou u bij mij willen hebben. Voor uw welzijn wens ik dat
" u nog deze maand naar de stad zou komen. Ik dank dat die goede Mgr.
" Chiesa u vaak gezelschap zal houden en daarom moet u hem mijn eerbie-
" dige groeten willen aanbieden.
" Ontvang de beste groeten van mijn familie, die zich uw goed-
" heid met dankbaarheid herinnert.
" Ik omarm u in de Heer met broederlijke genegenheid. Ik zegen
" u en gans uw grote familie en al uw grote ondernemingen en ik ver-
" heug mij erover nogmaals te bevestigen dat ik u
" als een broeder zeer genegen ben
"
" Turijn, 9 augustus 1884. Gaetano
kard. Aartsbisschop.

Bij het naamfeest van Sint-Laurentius was het de beurt aan kardinaal Nina, de beschermheer van de Congregatie. Dit jaar had Don Bosco een reden om hem zijn dankbaarheid te betuigen. Hij schreef.

" Eminentie,
"
" Altijd maar vooral op de dag van uw naamfeest moeten de Sa-

" lesianen zich verenigen als één hart en één ziel om aan uw verheven
" persoon de gevoelens van hun gemeenschappelijke dankbaarheid aan te
" bieden, voor zoveel weldaden die u ons dit jaar hebt willen verlenen.
" De grootste gunst was de toekenning van de privileges van de
" Redemptoristen. Deze vergunning heeft onze nederige Congregatie in een
" normale toestand gebracht en heeft aan mijn hart de rust geschonken
" om het Nunc dimittis te kunnen zingen. Dankbaarheid en gebeden zijn
" we dus verschuldigd aan u en aan de heilige Vader die de kroon heeft
" gezet op de langdurige onderhandelingen over onze definitief goedge-
" keurde Congregatie. Thans heeft ze de mogelijkheid zich te handhaven
" in de verschillende diocesen en vooral in de buitenlandse missies.
" Ik verzoek u een album te willen aanvaarden waarin een be-
" schrijving staat van de huizen van de Congregatie, zowel in Europa
" als in Amerika. Eenzelfde exemplaar zal aan de Heilige Vader bij
" zijn naamfeest worden aangeboden.
" Op deze gelukkige dag bidden alle Salesianen en hun leerlingen
" tot de goede God opdat u een goede gezondheid zou behouden en opdat
" Hij u ad multos annos zou bewaren tot het welzijn van de Heilige Kerk,
" tot steun van haar arme zonen, die zoveel bidden voor Uwe Eminentie
" die ze als een tedere Vader beminnen.
" Ik ben hier in Pinerolo voor mijn gezondheid. Ik verblijf bij
" de bisschop die zeer voorkomend voor mij is. Hij vraagt mij u zijn
" eerbiedige huldebetuigingen over te maken.
" Ik vraag u tenslotte dat u zich zou gewaardigen uw zegen te
" schenken aan ons allen, terwijl ik met de diepste dankbaarheid ver-
" vult het als een zeer grote eer beschouw namens alle Salesianen te
" mogen verklaren dat ik van u ben
" de zeer nederige en zeer verplichte dienaar,
" Pinerolo, St. Laurentius 1884. Priester Gio. Bosco.

Ten slotte kwam het feest van de heilige Joachim, het naamfeest van de Paus. Het bovenvermelde album moest de plaatsvervanger van Christus laten zien hoe de toestand was van de Congregatie waaraan hij de maand tevoren de privileges verleend had, nl.: een Congregatie die deze gunst wel degelijk verdiende, omdat ze, al talrijk in korte tijd, een bloeiende toekomst mocht verwachten. Alvorens uit Valdocco te vertrekken had Don Bosco een bekwame Salesiaanse kalligrafie aangewezen om het Album klaar te maken. Hij stuurde het aan Don Dalmazzo opdat deze het aan de Heilige Vader zou aanbieden met volgende brief gedateerd te Turijn.

" Heilige Vader,
"
" Op deze gelukkige dag, Heilige Vader, toegewijd aan de glorie
" van de heilige die herinnert aan uw eerbiedwaardige naam, voelen al
" de Salesianen die u zeer genegen en verplicht zijn, dat het hun zware
" plicht is dit jaar hun diepe dankbaarheid en hun onverwoestbare er-
" kentelijkheid tot uiting te brengen tegenover u, hun grote weldoener.
" U weet wel, Heilige Vader, hoe onze nederige Congregatie be-

" behoefte had aan een grote gunst, behoefte had nl. aan een sterke
" band die ze voor altijd met de Heilige Stoel zou verbinden. Wel-
" nu, deze daad, die voor ons zo kostbaar is, hebt u willen stellen
" op 9 mei ll. door ons de privileges van de Redemptoristen toe te
" kennen.

" Deze vergunning was voor ons de bekroning van ons werk, de
" vervulling van onze inspanningen en onze wensen.

" Thans hebben wij niets anders meer te doen, wij allen, die uw
" Salesianen zijn, dan één van hart en één van ziel te werken voor het
" welzijn van de Heilige Kerk. Het is waar dat in de uiterst moeilijke
" tijden die wij beleven en bij de grote oogst die ons te wachten staat,
" wij ternauwernood een pusillus grex zou kunnen genoemd worden, maar
" toch zullen wij graag al ons bezit, al onze krachten, geheel ons le-
" ven in uw handen leggen, als iets dat helemaal van u is. U zult u
" gewaardigen er gebruik van te maken voor alles dat naar uw oordeel
" strekt tot Gods meerdere glorie in Europa, in Amerika en vooral in
" Patagonië.

" Ik geloof dat het u niet onaangenaam zal zijn als ik hier een
" lijst bijvoeg van de kloosterlingen, van de huizen, waar wij trachten
" te werken voor de in gevaar verkerende jeugd en ook voor de volwas-
" senen, vooral in de buitenlandse missies onder de heidenen van Brazi-
" lië, van Uruguay, van de Argentijnse Republiek en van al de zuide-
" lijke gebieden waar de heilige naam van Jezus Christus nog volledig
" onbekend is.

" Bij ons zwak werk zullen wij dagelijks bijzondere gebeden voe-
" gen opdat God nog lange jaren de verheven persoon van Uwe Heiligheid
" zou bewaren tot steun van de Kerk, tot roem van onze heilige gods-
" dienst, tot groter versteviging van de ontluikende vrome Sociëteit
" van de H. Franciscus van Sales.

" Ootmoedig aan uwe voeten neergeknield vragen wij allen uw hei-
" lige en apostolische zegen, terwijl ik in naam van allen de onver-
" gelijkbare eer heb van u te zijn

" de zeer eerbiedige zoon van de Heilige Kerk
" Turijn, 17 augustus 1884. Priester Gio. Bosco.

Op de dag van Onze-Lieve-Vrouw-Tenhemelopneming waarop het gebruikelijk was geworden de verjaardag van Don Bosco te vieren, begaven allen zich naar de stad, waar hij wilde deelnemen aan de diensten in de kathedraal en luisteren naar de toespraak van de bisschop. Alvorens naar de kerk te gaan stelde Monseigneur op zijn kamer een tiental jonge geestelijken voor, die hem moesten vergezellen. Don Bosco bekeek ze al lachend en zei hun: - "U zult u voorbereiden om de wijdingen te ontvangen door priesterlijke deugden aan te kweken. Een priester gaat nooit alleen naar de hemel of naar de hel." En hij legde ze in een paar woorden de betekenis van die zin uit. De bisschop voegde er aan toe, half ernstig, half schertsend - wat tekenend was voor hem: - "Laat ze maar eens proberen niet braaf te zijn! Ik laat ze dadelijk wegsturen uit het seminarie. Ze weten best dat twee van hun makkers verleden jaar de toog moesten uittrekken."

Ter ere van Don Bosco hield Monseigneur in zijn paleis een diner waarop hij de kanunniken uitnodigde. Op het einde hiervan, toen allen waren verzadigd,

kwam een knecht naderbij om hem twee brieven te overhandigen. Don Bosco scheurde een omslag open en las de brief. Bij het lezen fronste hij zijn voorhoofd een beetje. Toen hij de andere omslag geopend had en een ogenblik naar de brief was blijven kijken, liepen de tranen over zijn wangen. Geschrokken vroeg hem Viglietti waarom hij huilde. "De Madonna", antwoordde hij, "houdt van ons." En als enige uitleg liet hij hem de twee brieven lezen.

De Voorzienigheid betaalde hem het feest ruimschoots. In de eerste brief werd van hem geëist dat hij dadelijk een bedrag van dertigduizend lire zou teruggeven aan de afzender die ze hem geleend had. Die schrijver was Gazzolo. Waar kon hij zo een grote som nu vinden? Op dat ogenblik ontmoedigde hem die gedachte. In een andere brief vroeg een adellijke dame uit België hem op welke manier ze een bedrag van dertigduizend frank tot Gods eer zou kunnen gebruiken. "De Heer zij gezegend", riep Don Bosco uit, terwijl Viglietti, ook door ontroering gegrepen hem de twee brieven teruggaf. Dit waren trouwens wonderen waaraan de Madonna hem al geruime tijd had gewend. Het jaar daarvoor hadden de herstellingswerken aan het gebouw te Mathi in de buurt van Turijn dertigduizend frank opgeslorpt. Don Bosco zat aan tafel bij graaf Colle te Turijn en was er over aan het tobben op welke manier hij de aannemer zou kunnen betalen. Bij het einde van het diner bood de graaf, die van niets wist, hem een omslag aan met dertigduizend frank erin voor zijn werken. Don Bosco keerde zich glimlachend naar hem toe en zei dat hij gedurende de maaltijd op zoek was gegaan naar hulpmiddelen om precies dertigduizend frank te betalen en dat daarom de graaf als werktuig van de Voorzienigheid was uitgekozen. Bij het horen van die woorden kon de graaf niet nalaten een traan weg te pinken. Ook in 1883 woonde Don Bosco de retraite van zijn zonen te San Benigno bij. Don Rua en Don Lazzero waren bij hem. Hij besprak met hen de mogelijkheid zo snel mogelijk een bedrag van twintigduizend lire te betalen. De financiële moeilijkheden beangstigden de oversten op dat ogenblik. Terwijl er plannen en berekeningen gemaakt werden nam Don Bosco een brief die pas was aangekomen en las hem. Een heer schreef dat hij twintigduizend lire had klaar liggen voor een werk van liefdadigheid en vroeg hoe hij het moest gebruiken. Die zaken gebeuren voortdurend, besloot Don Bosco toen hij de twee episoden had verteld - en toch zal men later weigeren er geloof aan te hechten en ze rangschikken onder de fabels.

Die avond was er ook een kleine academische zitting. De jongens van het Oratorio hadden twee brieven gestuurd: één voor Don Bosco en een andere voor Monseigneur. Don Lemoyne las ze voor gedurende het avondmaal in het paleis van de bisschop. De eerste was getiteld: "De zeer toegenegen vakleerlingen en studenten van het Oratorio aan hun beminde Vader." Hij bevatte uitdrukkingen van genegenheid, wensen voor een volledige genezing, een belofte van gebeden en goed gedrag. In de andere brief betuigden dezelfde aan de bisschop, die ze kenden omdat ze hem in het Oratorio vaak gezien hadden, hun dankbaarheid voor de liefdevolle zorgen die hij aan hun goede Vader betuigd had. Intussen kwam de Osservatore cattolico van Milaan met een artikel dat als titel had: "De verjaardag van Don Bosco" en dat zo begon: "Morgen, op de dag van Maria Tenhemelopneming gaat Don Bosco het zeventigste jaar van zijn leven in. Heel zijn leven was gewijd aan de glorie van God, aan de triomf van de Kerk en aan de lotsverbetering van de mensheid. Het begin van zijn lange loopbaan was zeer klein. De moeilijkheden die hij ontmoette en moest overwinnen waren onmetelijk. De droeve tijden die hij beleefde droegen er toe bij de helderheid van zijn genie, de kracht van zijn ka-

rakter en vooral de macht van God sterker te doen stralen. Deze zegende zijn werk, bevruchtte het en vermenigvuldigde het op een wonderbare wijze in Piëmont, in de streek van Genua, in Frankrijk, in heel Italië en in Amerika." Wat op dit ogenblik, 50 jaar later, iedereen beschouwt als de zending van Don Bosco, werd zeer duidelijk uitgedrukt: "Hij werd ook door de groten geëerbiedigd en op een ogenblik dat een razende revolutie door de streken van Piëmont woedde en alles tegen de grond smakte, werden de werken van Don Bosco, die de stempel van het gewijde droegen, gespaard. Deze man werd dus door God verwekt ter verdediging van de godsdienst en de Kerk." Daarna herinnerde de schrijver eraan hoe hij het vertrouwen van Pius IX had genoten en nu dat van Leo XIII genoot, en trok er deze logische gevolgtrekking uit: "Zijn instituut zal leven omdat Don Bosco het grondvest heeft op de Rots, die nooit vergaat." Het artikel eindigde met de aankondiging van een boek over Don Bosco en zijn Werk, dat jaar in Frankrijk gepubliceerd en toen pas in het Italiaans vertaald.

Over dit boek was al geschreven door de Eclair van Lyon in zijn nummer van 17 mei. De krant had deze gelegenheid aangegrepen om de sociale doeltreffendheid van het werk van Don Bosco uitbundig te prijzen. De auteur was Albert Du Boys, de vroegere Voorzitter van het Hof van Beroep van Puy in het departement van de Haute Loire. Hij had Don Bosco leren kennen door het Bollettino en hij had zijn instellingen bewonderd. Hij wilde zijn landgenoten hierover vertellen en kwam daarvoor speciaal naar Italië. Daar bezocht hij de voornaamste Salesiaanse huizen, ondervroeg de vrienden, de studiemakers en de leerlingen van Don Bosco en, nadat hij heel wat materiaal verzameld had, begon hij te schrijven. Het boek is in drie delen verdeeld. In het eerste deel is de levensbeschrijving van de Stichter vermengd met de geschiedenis van zijn stichtingen in Europa. Het tweede deel is gewijd aan de missies van Amerika terwijl het derde deel een terugblik geeft op het verleden. In een aanhangsel geeft hij de statistieken van de Salesiaanse stichtingen in de twee werelddelen en rekent daar ook die van de Dochters van Maria, Hulp der Christenen bij. Bovendien leest men er de Franse tekst van onze Regel, het Reglement van de Oratoria voor zon- en feestdagen, een notitie over Buenos Aires en, buiten de tekst, een grote kaart van Zuid-Amerika, waarop men de uitgestrektheid van de missies kan zien.(1) Het is een werk dat met vlijt en mer zorg werd samengesteld. Er komt een origineel hoofdstuk in voor waarin Don Bosco wordt voorgesteld als een grote dichter en zijn werk als een groots gedicht.(2)

Het eerste exemplaar werd door de auteur aan Don Bosco gestuurd wat aanleiding gaf tot een merkwaardig voorval. Toen Don Berto hem eens aan het scheren was, ontving hij op zijn kamer de zoon van Dr. Albertotti en nodigde hem uit te gaan zitten tot de operatie voorbij was. Dan zei hij in het Piëmontees tot zijn

---

(1) ALBERT DU BOYS, Don Bosco et la pieuse Société des Salesiens. Paris, Gervais 1884. - De vertaling in het Italiaans, van de hand van Giuseppe Novelli, verscheen te S. Benigno Canavese in hetzelfde jaar, zonder de tekst van onze Regel.

(2) Zie volume XVII, document 25.

barbier: - "Luister Berto, geef dat boek eens aan het doktertje." Don Berto gaf het mooie boek aan Don Bosco, die het aan de jonge dokter aanbood met het verzoek het te willen aanvaarden. Deze bekeek het versierde titelblad even en toen hij zag over wie het ging, dankte hij hem maar voegde er aan toe dat dit geschenk hem meer genoeg zou doen wanneer hij een woordje zou schrijven op de omslag waaruit zou blijken dat hij het boek van hemzelf gekregen had. Deze vraag, zo recht op de man af gesteld, scheen Don Bosco te onthutsen. Hij verschoot tweemaal van kleur, gebaarde heftig en antwoordde wat verward in het Piëmontees: "Het is het eerste exemplaar dat ik heb en het is het eerste dat ik schenk." Maar het goede antwoord kwam daarna: - "Het vertelt te veel goeds over mij." Don Berto kon de jonge dokter ervan overtuigen dat hij niet moest aandringen en daarom vroeg hij het niet meer. Het boek wordt nog steeds met zorg door hem bewaard. Op het schutblad schreef hij de datum van het bezoek met de woorden: - "Voor mij is dit geschenk en het antwoord van grote waarde voor het karakter van Don Bosco." (1) We geloven dat Albertotti junior in het geschenk gezien heeft dat Don Bosco niet bang was voor de publiciteit die er gegeven werd aan zijn werken en aan de feiten van zijn leven en in zijn antwoord zijn persoonlijke nederigheid. Voor oppervlakkige waarnemers kan het de schijn hebben dat deze twee zaken niet met elkaar verzoend kunnen worden. Het waren echter nieuwe tijden, er werd een nieuwe propaganda gevoerd en hoewel Don Bosco een heilige was van de meest authentieke oude heiligheid, was hij tegelijkertijd ook een man van zijn eigen eeuw. Naar aanleiding hiervan is het opportuun te herinneren aan wat hij zei in een gesprek met zijn intieme vrienden op 16 oktober 1884. Een opener en redelijker taal kunnen wij ons niet wensen. "Hoe meer faam we hier op aarde gewonnen zullen hebben", zei hij, "hoe meer glorie we in de hemel zullen verliezen... ook wanneer men ons verdienstelijk genoeg zal vinden om er heen te gaan. Wat mij betreft, ik heb al het mogelijke gedaan om mij verborgen te houden. Maar overal werd over deze arme priester gesproken. De ene zei er dit over en een ander wat anders, maar Don Bosco heeft altijd gezwegen. Maar toen de Congregatie een stabiele vorm kreeg, was ik genoodzaakt, ik zal niet zeggen mijn zaken te publiceren, maar mij er dan toch niet zo onverbiddelijk meer daartegen te verzetten zoals ik dat in het verleden gedaan had tegenover hen die gebruik wilden maken van de pers om onze werken bekend te maken. De persoon van Don Bosco werd dan geïdentificeerd met onze vrome Sociëteit en deze moest toch bekend worden." (2)

---

(1) G. ALBERTOTTI l.c. blz. 25.

(2) Op een brief van Don Bosco waarvan wij de tekst niet kennen, antwoordde Du Boys op 6 oktober vanuit Tain (arrondissement Valence): "Votre excellente lettre m'a bien vivement touché et elle m'a payé de toutes mes peines et bien au delà. C'est un grand bonheur de penser que vous, mon Révérend Père, et après vous les membres de la pieuse Société des Salésiens prieront pour ma famille, pour mes enfants et mes petits enfants. Ne dites pas, mon Révérend Père, que mes appréciations ont fait rougir votre modestie. Je vous ferais rougir encore plus en vous disant qu'elles sont restées au dessous de la vérité par suite de cette pudeur que j'éprouvais à dire trop de bien d'un homme vivant."

Gedurende die herfst sprak hij in dezelfde trant met de heer S. Sestini uit Rome die zich in het tijdschrift La Rassegna Italiana bezig hield met De Particuliere liefdadigheid in Italië en ook een studie over Don Bosco wilde publiceren. Hij was naar Turijn gekomen voor de tentoonstelling tussen de maand september en oktober en bij zijn bezoek aan Don Bosco zette hij zijn plan uiteen en vroeg hem zijn mening. Als het is om mij te bewieroken, antwoordde hem Don Bosco, dan zeg ik: neen. Maar wanneer het gebeurt om het instituut steeds beter te leren kennen en te helpen, dan zegen ik uw initiatief. Dit herhaalde hij bij het afscheid. (1)

Nog een woord over zijn verjaardag. Gelukwensen zal hij van vele zijden zowel mondeling als schriftelijk ontvangen hebben maar wij vinden slechts één antwoord en wel een ietwat schalks antwoord aan gravin Balbo.

" Hooggeboren Vrouwe,
"
" Mijn moedertje is goed en heeft zich haar zoon ofschoon hij
" stout is herinnerd. In de toekomst wil ik braaf zijn en veel voor u
" bidden. Indien de heer Cesare het goed zou oordelen mij een woordje
" te zeggen over ons onderwerp, dan zou hij mij genoegen doen en dit
" zou dan voor mij ook in andere zaken een leidraad zijn.
" Moge Maria van uit de hemel aan heel uw familie zeggen: U
" zijt mijn kinderen en ik zal u allen beschermen.
" Bid voor deze arme man die voor u in J. Chr. steeds zijn zal
"
" een nederige en toegenegen dienaar,
" Pinerolo, 16 augustus 1884. Priester Gio. Bosco.

Don Bosco wilde naar Valsalice gaan om er de retraite voor de medebroeders te volgen en biecht te horen. Daarom verliet hij zijn gastvrij verblijf en vanuit Valsalice gaf hij op 25 augustus aan Don Lemoyne opdracht aan de bisschop te schrijven en hem zijn dank over te brengen.

In zijn antwoord op 3 september zei Monseigneur: "Ik ben zeer verheugd in mijn villa de zeereerwaarde Don Bosco te hebben kunnen ontvangen omdat ik er zeker van ben dat hij er vele hemelse zegeningen over afgesmeekt zal hebben waarvan dan een gedeelte ook voor de armzalige bisschop zullen bestemd zijn. En als Don Bosco vrede neemt methet weinige dat ik kon doen, hoop ik dat hij dat zal bewijzen door hier nog eens terug te keren om ons te verblijden door zijn tegenwoordigheid en om de zeer zuivere lucht van S. Maurizio in te ademen onder de klassieke dennenboom. Het is waar dat ik niet in staat ben plechtig te doen of complimenten te maken, maar hij zal zo goed willen zijn mijn gebreken over het hoofd te zien en hier wat rust en wat goede lucht te komen genieten. Laten we elkaar dus goed ver-

---

(1) vgl. een uittreksel uit het tijdschrift La Rassegna Italiana van 15 januari 1885. Rome, Befani, 1885, blz. 27. Het werk is goed geschreven, omvat 31 grote bladzijden, en is in grote letters gedrukt.

staan: de villa zal in elk seizoen open staan voor Don Bosco en de brave Vittore zal steeds voor hem klaar staan, ook wanneer de bisschop niet lang te S. Maurizio zou kunnen vertoeven."

De "brave Vittore" was de huisknecht van de bisschop. Hij diende Don Bosco in de overtuiging dat hij een heilige diende. Op zijn beurt behandelde Don Bosco hem met de liefde die de H. Franciscus van Sales voor zijn ondergeschikten had. Eens was Monseigneur naar Bricherasio gegaan voor het feest van de toen nog zalige Fidelis van Sigmaringen. De meid, een zekere Luigia Barberis was buitenshuis om de was te doen en Vittore had het diner bereid. Welnu, Don Bosco wilde, kost wat kost, dat Vittore en de tuinman met hem aan tafel zouden zitten. Vittore maakte nederige excuses om die grote eer af te wijzen, maar Don Bosco zei hem tenslotte: - "Wilt u niet bij mij komen? Moeten wij niet altijd samen in het Paradijs zijn?" Vittore wist niet wat antwoorden op dit onverwachte gezegde.

Don Bosco wist steeds de geschikte tijd uit te kiezen voor alles. Zowel om iemand te berispen als om een bewijs van genegenheid te geven koos hij steeds het gunstige ogenblik uit en maakte hij gebruik van de passende vorm.

De bisschop was af en toe afwezig. In die omstandigheden Vittore aan tafel uitnodigen, wanneer de kookster hem verving, wilde hij niet en de vrouw uitnodigen al evenmin. In dergelijke gevallen zei hij daarom niets. Toen hij vertrok gaf hij aan Vittore een prentje van Maria, Hulp der Christenen, met volgende woorden die hij eronder schreef: "Mijn beste Vittore, moge God u zegenen; moge de h. Maagd u beschermen langs de veilige weg die naar de hemel voert. Zo zij het. Priester Giovanni Bosco." Ook de huishoudster wilde dat hij voor haar enkele woorden zou schrijven op de achterkant van een prentje. Don Bosco stelde haar tevreden en noemde haar "Mevrouw Luigia." Ze bleef slecht gehumeurd omdat hij voor Vittore het bijvoeglijk naamwoord "beste" gebruikt had maar ze gewaagde het niet zich daarover te beklagen. Wat een delicaatheid van Don Bosco! We moeten er nog aan toevoegen dat de "brave Vittore" zo braaf was, dat hij niet alleen een fooi weigerde maar Don Bosco ertoe dwong enkele goudstukken, die hij gespaard had, te aanvaarden voor de Salesiaanse werken.

Mgr. Chiesa was edelmoedig tegenover Don Bosco en dat was des te verdienstelijker omdat hij zich in financiële toestand bevond die benard genoemd kon worden. Het jaar later gaf Don Bosco er de voorkeur aan zich naar Mathi te begeven waar hij aan Monseigneur een tastbaar teken van zijn dankbaarheid zond. Monseigneur zamelde toen giften in voor herstellingswerken die in de kathedraal uitgevoerd werden. Don Bosco wou het zijne daartoe bijdragen door hem via Don Lemoyne honderd lire te sturen. Deze daad vervulde de Herder met ontroering en hij maakte van de gelegenheid gebruik om nog eens uiting te geven aan de gevoelens van diepe verering die hij voor Don Bosco koesterde. (1)

---

(1) Op zijn herhaalde uitnodiging liet Don Bosco antwoorden: "Bedankt voor het aanbod. Ingewikkelde zaken beletten mij wellicht. Zult u Don Bosco in de papierfabriek bezoeken? (Cfr. boekdeel XVII, document 26).

H O O F D S T U K VIII

DE CHOLERA VAN 1884.

Op het ogenblik dat Don Bosco naar het Oratorio terugkeerde, stond de cholera voor de poorten van Turijn.(1) Op 4 juni hadden zich te Toulon gevallen van cholera voorgedaan en midden juli was zij in Milaan, zodat deze twee steden een dubbele cholerahaard werden. Toen begrepen de Salesianen de geheimzinnige betekenis van de woorden die Don Bosco met kerstmis aan Don Ronchail, de directeur van het huis van Nice geschreven had: "Je moet aan je zonen zeggen dat het volgende jaar zeer belangrijk zal zijn en dat ze getuigen zullen zijn van ernstige gebeurtenissen en daarom moeten ze nu eens werkelijk deugdzaam worden."(2) Men had zich afgevraagd waarop deze fatale aankondiging betrekking kon hebben, maar toen de besmettelijke ziekte haar kronkelweg begon te zoeken door de streek van Provence, was er geen twijfel meer. Op 2 juli had Viglietti te Turijn in de refectorie, in aanwezigheid van Don Lemoine en Don de Barruel aan Don Bosco gevraagd of die verwoestende ziekte ook naar Italië zou komen. - "Ja", had hij geantwoord, "en vreselijker dan men zich kan indenken."

Zo gebeurde het. De schrik deed de getroffen steden ontruimen zodat de grenzen van Italië en de Italiaanse havens weldra door vluchtelingen overstroomd werden. Er waren enkele gevallen te Ventimiglia en te Saluzzo. De Italiaanse regering paste de gezondheidswetten streng toe om de besmetting te verhinderen, maar in juli en augustus deden zich nieuwe gevallen voor te Livorno, te Rio Maggiore nabij La Spezia en te Pancalieri nabij Pinerolo. De slachtoffers waren arbeiders die aan de waakzaamheid waren ontsnapt en teruggekeerd waren naar Italië. Deze plaatsen werden volledig geïsoleerd en de gezondheidsposten werden versterkt om de inval tegen te houden, maar de ziekte breidde zich uit van Piëmont naar Sicilië, in de provincies waar vele personen naar hun vaderland waren teruggekeerd. In het begin was het aantal gevallen met dodelijk afloop niet erg hoog. In september echter heerste de ziekte al in 24 provincies en in twee grote steden, La Spezia en Napels vielen er steeds meer slachtoffers. In alle klassen van burgers wedijverde met bewonderenswaardig in het bieden van hulp, ook

---

(1) Brief aan Colle, Turijn, 22 augustus 1884. "J'ai trouvé notre ville de Turin entourée du cholera, mais la ville jusque ici parfaitement libre."

(2) Brief van Don Ronchail aan Don Rua, Nice, 4 juli 1884.

toen de gesel geweldig woedde. Het werd zo erg dat te Napels in twee maanden tijd meer dan 6.500 slachtoffers begraven werden. Het is ongelooflijk in hoe grote mate Don Bosco zijn invloed liet gelden om de kalmte te bewaren, het doelmatigste middel om het gevaar te bezweren. Privé en publiek, in brieven en in het Bollettino gaf hij als nooit falend middel aan: "1° het dikwijls ontvangen van de heilige communie in de vereiste gesteltenis, 2° het vaak herhalen van het schietgebed "Maria, Hulp der Christenen, bid voor ons", 3° het aan de hals dragen van de gewijde medaille van Maria, Hulp der Christenen en bijdragen leveren aan en of ander liefdadig werk ter ere van Maria. Aan markiezin Carmela Cargallo van Napels schreef hij naar aanleiding van haar naamfeest, op 14 juli zeer beslist: "Ga met dit tegengif maar dienst doen in de lazaretten, u zult de kwaal niet oplopen."

Natuurlijk waren er onophoudelijk aanvragen voor medailles. Coadjuteur Giuseppe Rossi schreef aan Don Bosco op 5 september: "Ik geloof dat het u een plezier zal doen iets te vernemen over de medailles die uit het magazijn in minder dan vijf dagen werden uitgedeeld. Het zijn er drieënzestigduizend.

Vanuit Pinerolo liet Don Bosco zich inlichten over het verloop van de ziekte (1) en stuurde aanmoedigingen aan zijn Italiaanse en Franse weldoeners.

Aan mevrouw Magliano die haar vakantie te Busca doorbracht schreef hij:

" Geachte Mevrouw Magliano,
"
" Sommige mensen en zelfs de kranten hebben laten weten dat zich
" te Busca enkele gevallen van cholera hebben voorgedaan. Maar U, Me-
" vrouw Magliano, hoeft niet bang te zijn. Ons tegengif is veilig. Mocht
" de ziekte in uw stad zich uitbreiden, dan kunt u naar Turijn komen,
" waar wij tot heden toe, God zij dank, gerust zijn en ook u zult er
" gerust zijn.
" U moet dus niet bang zijn noch voor de zaken van de ziel, noch
" voor de zaken van het lichaam.
" De arme Don Bosco, al zijn zonen, jongens, jonge geestelijken,
" priesters en leerlingen bidden voor u. Maria zal ons verhoren. Ik ben
" hier bij de bisschop van Pinerolo tot 22 augustus en daarna zal ik in
" Turijn zijn.
" Maria moge u beschermen en u in gezondheid en heiligheid bewa-
" ren al de dagen van uw leven en geloof dat ik in Jezus Christus ben.
"
" Uw nederige dienaar,
" Priester Gio. Bosco.
" In de villavan de bisschop, Pinerolo, 16 augustus 1884.

---

(1) Brief aan Colle, Pinerolo 20 juli 1884: "Tous les jours je tiens mes yeux sur le développement du choléra."

Busca was juist een van de plaatsen die het ergst getroffen waren. De gemeente die niet ver van Cuneo ligt valt in vele gehuchten uiteen, op een grondgebied van ongeveer 28 km². Gedurende de winter wijkt meer dan de helft van de bevolking uit naar Frankrijk, zodat in de maand juni de arbeiders die te Toulon en te Marseille gebleven waren op de loop gingen voor de gewapende compagnieën en de quarantaine: maar op die manier brachten zij de kiemen van de kwaal mee naar hun vaderland. Toen de boven aangehaalde brief geschreven werd, woedde de epidemie in alle hevigheid. Koning Umberto, die op jacht was in de omgeving van Valdieri, snelde naar de plaats van het onheil en bracht ruime hulp en bijstand. Alleen de aankomst van vijfhonderd medailles hield het kwaad tegen en maakte er weldra een einde aan.

De dood had met zijn zeis vele arme kinderen tot wezen gemaakt. Bezorgd over hun ongelukkig lot, liet Don Bosco aan alle Salesiaanse huizen volgende omzendbrief sturen:

" Beste Heer Directeur,
"
" Reeds in verschillende steden en dorpen van Frankrijk maar ook
" in Italië worden gevallen van cholera vastgesteld, zoals trouwens
" door de kranten gemeld werd. In dit gevaar acht ik het opportuun
" aan al onze huizen enige raadgevingen te sturen opdat de directeurs
" ze verstandig aan hun onderhorigen ter kennis brengen. Vooreerst be-
" veel ik aan dat men zolang het gevaar zal duren in al onze kerken
" dagelijks de zegen met het Allerheiligste zou geven, waarbij men ook
" aan de mensen van buiten het huis de gelegenheid zou geven erbij aanwe-
" zig te zijn, minstens daar waar de kerk voor het publiek open is.
" Op de tweede plaats beveel ik aan dat zowel de Salesianen als
" de personen van ons personeel de maatregelen, die voortvloeien uit de
" christelijke voorzichtigheid zouden in acht nemen om de fatale ziekte
" te vermijden.
" Ik verlang op de derde plaats dat, wanneer dit nodig zou blijken,
" wij onze diensten aan de naaste zouden aanbieden voor zover onze toestand
" dit mogelijk maakt. Wij kunnen de zieken bijstaan, ze geestelijk
" ter hulp komen en ook die arme jongens in onze huizen opnemen die door
" de heersende ziekte verlaten wezen geworden zijn. In dit geval echter
" dient men vooral het oordeel te volgen van de plaatselijke gezond-
" heidscommissie of er al dan niet gevaar bestaat de ziekte op ande-
" ren over te brengen.
" Terwijl ik u dit alles meedeel, smee ik over u en over uw
" huis alle mogelijke hemelse zegeningen af en doe ik u en mijn beste
" zonen daar de hartelijke groeten,
" Uw toegenegen vriend,
" Priester Gio. Bosco.
" 26 augustus 1884.
"
" P.S. Het aanbod de arme weesjongens tengevolge van de cholera in onze
" tehuizen op te nemen kan gedaan worden aan de plaatselijke overheden
" de burgemeester, de prefect en de onderprefect.

De Salesianen volgden de wensen van Don Bosco op. Bv. te Marseille nam

de Prefect van het Departement met dankbaarheid het voorstel aan dat hem gedaan was door de directeur van het Oratorio van Saint-Leon aan. Hij liet verscheidene jongens, die wees geworden waren, er naartoe sturen. Te La Spezia deed zich hetzelfde voor. Ook de Dochters van Maria, Hulp der Christenen, deden evenzo. Te Nizza Monferrato stonden ze, met volledige toestemming van Don Bosco aan de gemeente hun eigen zomerverblijf af, opdat het zou dienen als quarantaine voor hen die uit Frankrijk terugkeerden. De Zusters boden hun assistentie aan. De gemeente aanvaardde met dankbaarheid dit edelmoedige aanbod. Er werden daar personen opgenomen die uit besmette dorpen kwamen. De Zusters voorzagen ze van zuiver linnen en van voedsel. Het spijt ons dat wij niet nog méér voorbeelden kunnen aanhalen. Wij weten dat ook in de andere instituten weldadigheidswerken verricht werden, maar bij gebrek aan kronieken die ofwel niet opgesteld werden of verloren gingen, ontbreekt ons documentatie.

Over de Salesianen van La Spezia leest men prachtige lofprijzingen in een correspondentie met de Unità Cattolica van 30 september. Het artikel gaf eerst een beschrijving van de treurige toestand waarin de stad zich bevond, ter zee en te land omsingeld door gewapende militie, zodat ze het uitzicht had van een onmetelijke gevangenis waar alleen de dood toegang had. Daarna volgde een woord van lof voor de zelfverloochening van de stedelijke clerus. En dan ging de correspondent verder: "Ik stel er prijs op de openbare bewondering te vragen voor de priesters van het Salesiaans huis die gewedijverd hebben en nog wedijveren met de meest liefdadige en edelmoedige personen van de stad. Niet alleen boden ze aan de burgerlijke overheid hun eigen huis aan om er de jongens die verlaten wezen geworden waren in op te nemen, zoals hun medebroeders te Marseille en elders dat gedaan hebben, maar ze hebben hun eigen leven in gevaar gebracht. Sommigen van hen immers hebben dag en nacht de zieken bijgestaan, terwijl de anderen de verschrikte en bevende zieken raad hebben gegeven en moed ingesproken. Meer nog. Ofschoon zij zelf moeten leven van aalmoezen en liefdadigheid, hebben ze het middel gevonden te voorzien in de behoeften van verscheidene noodlijdende families door hun stoffelijke hulp te bezorgen, namelijk kleren, schoon ondergoed en geld. Naar hun kerk, waar een miraculeus beeld van de Madonna ter Sneeuw vereerd wordt, stroomde en stroomt nog veel volk toe. Op ieder uur van de dag worden de biechtstoelen er door penitenten belegerd."

In diezelfde correspondentie deed men ook zijn beklag over de uitdagende stijfhoofdigheid van sommige goddelozen. Het artikel kwam zelfs op tijd om de eisen te verwerpen van een sektarisch orgaan met als titel: Il Muratore (De Metselaar). Die gemeente had aan het college van de Salesianen een groep wezen toevertrouwd en betaalde hiervoor een bijdrage. Het feit dat men die kinderen "aan de zorgen van Don Bosco" toevertrouwd had, was voor die vrijmetse-laarskrant zo enorm dat de schrijver geen geloof wilde hechten aan het gerucht dat hierover in de stad liep. De krant schandvlekte het als een eerloosheid dat deze jongens gevallen waren "in de klauwen van de katholieke harpijen, die men uit fatsoen en uit vaderlandsliefde voor altijd diende te bannen van de tafel van de mensheid en uit de burgerlijke zeden en gewoonten." De school is "een instelling voor het onderricht, niet voor schandelijke fabels, niet voor beledigingen aan de wetenschap, niet voor dwalingen." Italië vroeg, wilde en eiste dat er jeugd tot edelmoedigheid werd opgevoed, "eerlijke burgers, werkzaam, bereid en in staat een geweer te schouderen om de privileges neer te knallen en de vrijheid te veroveren en geen domme konijnen of mollen, geen

stompzinnige schepsels geworden door het katholieke bijgeloof, alleen maar goed om als stommeriken de kinderachtige dwaasheden van de Catechismus op te dreunen." De katholieke instituten waren "mesthopen waar de zon van vrijheid en van de waarheid niet kon schijnen" en waaruit enkel "verwongen gewetens, kortzichtige vroomheid en onwetendheid" kunnen voortkomen. Inhoud en vorm stemmen hier overeen om een geestesgesteldheid te tonen die in Italië al te lang geduurd heeft. Maar het einde van het artikel laat ons de beweegredenen kennen van de hardnekkige oorlog door het antiklerikalisme van de vrijmetselaars gevoerd vooral dan op onderwijsgebied tegen de initiatieven van de brave mensen en dus tegen het werk van Don Bosco. Op dat tragische oogenblik brachten koningin Margherita en koning Umberto publiek hulde aan de heldhaftigheid van de clerus en daaronder vreesde men het schrikbeeld te zien oprijzen van wat thans begroet wordt met de naam van verzoening. Dit bracht steeds beroering bij de heersende fractie en haar tolk van La Spezia huilde en ging te keer als een lijder aan vallende ziekte: "Het brutale geweld waarmee op onze dagen de vijanden van het vaderland overal opstaan om hun wil aan iedereen op te leggen, kan alleen maar een voldoende verontschuldiging vinden in het behaagziek minnekozen waarin "onder de auspiciën van Depretis en van een lieve blonde dame (1) Vaticaan en Quirinaal zich bezoedelen. Indien het volk niet waakzaam is zullen wij weldra het heilig Officie opnieuw zien oprichten."

Dit is dus een nieuw document dat ons helpt verstaan in welke stormachtige zee bezaaid met klippen, Don Bosco zijn schip moest sturen en welk een ervaren loods hij geweest moet zijn om het veilig en ongeschonden naar de haven te brengen.

Het had er de schijn van of een onzichtbare hand de ziekte ver van Turijn verwijderd hield. Toch kon ze iedere dag binnenvallen. Daarom bood Don Bosco in het vooruitzicht van deze droevige mogelijkheid zijn diensten aan graaf di Sambuy, de burgemeester van de stad, aan.

" Edelachtbare Heer Burgemeester,
"
" Volgens verschillende berichten heeft het de schijn dat de cho-
" lera, die reeds binnengedrongen is in sommige dorpen van de provincie
" iedere dag naderbij komt en de stad Turijn omsingelt. Daarom valt het
" te vrezen dat zij, niettegenstaande de lofwaardige en nuttige voorzor-
" gen door de overheden genomen, ook hier onze medeburgers zou kunnen
" teisteren.
" Wij koesteren de hoop dat dit niet zal gebeuren maar als onze
" gemeenschappelijke verwachtingen teleurgesteld zouden worden, hoop ik
" u van dienst te zijn met het aanbod al de arme jongens tussen 12 en 16
" jaar die door de epidemie verlaten wezen geworden zijn, in het Orato-
" rio van de H. Franciscus van Sales op te nemen, wanneer ze zich in de
" fysische toestand bevinden door het Reglement van het Instituut vereist.

---

(1) Een zinspelning op koningin Margherita.

" Bij de invasie van de cholera in de jaren 1854 en 1855 werd een
" dergelijk aanbod gedaan aan de toenmalige burgemeester en ik herhaal
" nu graag dit aanbod, omdat ik verheugd ben op een of andere wijze te
" kunnen bijdragen tot het lenigen van de menselijke ellenden.

" De enige voorwaarde die ik stel is dat de jongens die in aanmer-
" komen om te worden opgenomen vooraf onderzocht worden door de ge-
" neesheer en dat deze verklaart dat ze geen enkele ziektesymptoom ver-
" tonen, dit om de gezondheid van hun makkers niet in gevaar te bren-
" gen. Wij vertrouwen dat God in zijn barmhartigheid ieder ongeluk ver-
" van Turijn verwijderd zal houden. In ieder geval bid ik de Hemel
" dat hij u lang als burgemeester van deze grote en befaamde stad zal
" bewaren, uw persoon en al de leden van de gemeenteraad zal behoeden
" voor de gevreesde gesel en ons kracht en moed zal schenken om aan al-
" len goed te doen.

" Vol vertrouwen dat u uw waardevolle welwillendheid voor de jon-
" gens van dit huis zult willen bewaren, ben ik verheugd de eer te heb-
" ben met diepe achting van u te mogen zijn

" de zeer verplichte dienaar
" Turijn, 24 september 1884. Priester Gio. Bosco.

De burgemeester antwoordde hem per omgaande met volgende vriendelijke gestelde brief:

" Zeereerwaarde Heer,

" Reeds vele jaren verzamelt u, onder ingeving van vrome evangeli-
" sche gevoelens, rondom u de zonen uit het arme volk om voor hen raad
" en steun te zijn. Onder voortdurende en liefdevolle zorgen houdt u
" ze op de weg van de plicht. U voedt ze op in de school van de arbeid
" die de mensen veredelt en een bron is van zedelijkheid en stoffelijk
" welzijn. U maakt er goede burgers van, nuttig voor zichzelf en voor het
" land. Aan de vele titels van hoge verdiensten die u verworven hebt en die
" zeer gewaardeerd worden door allen die zich voor het lot van de arbei-
" dersklasse interesseren, wilt u thans een andere titel toevoegen die
" hoge bewondering en toejuiching verdient. Spontaan biedt u aan koste-
" loos in het Oratorio van de H. Franciscus van Sales waarvan u de schran-
" dere en voorzichtige Stichter en Directeur zijt, op te nemen, de jon-
" gens van 12 tot 16 jaar die in geval van een inval in onze geliefde
" stad van de Aziatische ziekte hun beide ouders verloren zouden hebben
" Het en door iedereen verlaten zijn.

" Gemeentebestuur is zich van haar verplichtingen bewust en
" heeft niets nagelaten en laat nog niets na om op de best mogelijke ma-
" nier de gezondheid van haar burgers te beveiligen tegen de fatale ziekte,
" die al zolang rouw verspreid in zovele Italiaanse gemeenten. Indien
" het ons onverbiddelijk lot zou zijn dat de cholera ook hier slachtoffers
" zou maken, dan zal de gemeenteoverheid ongetwijfeld gebruik maken van uw
" edelmoedig aanbod.

" Daarom heb ik, mede in naam van de Gemeenteraad, aan wie ik
" de brief in de rand vermeld heb, ter kennis gebracht, worden van ver-
" diende lof en van waarachtige dankbaarheid tegenover u, Zeereerwaarde
" Heer, voor uw nieuwe daad van menslievendheid. Ik verzoek u mij toe te

" laten van deze gelegenheid gebruik te maken om u mijn gevoelens van
" hoge achting en dank mee te delen.

"
" Turijn, 25 september 1884.

De Burgemeester,
di Sambuy.

Dezelfde burgemeester zou zich voor een andere aangelegenheid tot Don Bosco wenden. Vanuit Napels hadden gravin San Severino Vimercati en prinses Strongoli een verzoek gericht tot de burgemeester van Turijn om in een college van zijn stad een zeker aantal wezen uit Napels op te nemen, wier ouders van de cholera gestorven waren. Op zijn bevestigend antwoord hadden zij terstond de eerste twee gestuurd die aan het Oratorio werden toevertrouwd. Maar toen alles opnieuw normaal werd, eisten sommige bloedverwanten van de twee kinderen dat ze naar hun vaderstad terug zouden keren. Daarom besloten de twee voornoemde adellijke dames niemand meer naar Turijn te sturen. Toen dit aan de burgemeester was meegedeeld, betreurde deze dat men niet van tevoren de bedoelingen van de familie had nagegaan en verontschuldigde zich zeer hoffelijk tegenover Don Bosco. (1)

Don Bosco's liefdadigheid had de hele wereld willen omvatten. De herfst was al ver gevorderd toen het nieuws kwam dat de cholera verwoestingen aanrichtte in Indië en dat vele beklagenswaardige wezen aan hun lot werden overgelaten. Toen hij dat gehoord had was de eerste beweging van zijn hart aan Don Lemoyne te zeggen: "Schrijf onmiddellijk aan die bisschoppen, dat Don Bosco bereid is de jongens die zij zullen sturen op te nemen en te onderhouden." De Christelijke naastenliefde kent geen moeilijkheid wegens ras of afstand.

Toen de scholen opnieuw geopend werden, was er in het Oratorio slechts één enkele nieuwigheid. De leerlingen die gevraagd hadden de klassen van het gymnasium te volgen kwamen doorgaans in augustus binnen en begonnen dan in een voorbereidende klas, maar in die zomer was het raadzaam ze uit voorzichtigheid niet zo vlug te aanvaarden. Hun komst werd dus uitgesteld tot midden oktober en na een proeftijd van veertien dagen legden ze een examen af waarvan de stof overeenstemde met die van de vierde klas, in die tijd de laatste klas van de lagere school, ook dan wanneer ze het diploma van die klas hadden. Zij die geen voldoening schonken, werden teruggestuurd om elders de lagere school af te maken.

Het grote probleem was - zoals altijd - de financiële middelen te vinden maar op dat ogenblik groeide de moeilijkheid werkelijk buitenmate groot. Wij begrijpen volkomen wat Don Bosco wilde zeggen toen hij aan graaf Colle schreef: (2) "De cholera heeft in Frankrijk op vele plaatsen hevige beroering verwekt en nu teistert zij op een verschrikkelijke manier Italië. Tot heden toe zijn onze huizen en onze jongens ervoor gespaard gebleven maar wij ontvangen veel minder giften en wij verkeren in ernstige moeilijkheden om de uitgaven voor het bouwen

---

(1) Zie volume XVII, document 27.

(2) Turijn, 10 september 1884.

en voor het onderhoud van onze werken te dragen." En toch was men slechts in het begin van september,

Om niets onbeproefd te laten wendde Don Bosco zich tot een groot aantal priesters met het verzoek hem te helpen door kosteloos missen te celebreren. Daarom gaf hij de grootst mogelijke verspreiding van de volgende omzendbrief:

" Zeereerwaarde en liefdadige priester,
"
" De pijnlijke gebeurtenissen die dit jaar onze streken getroffen
" hebben, veroorzaken veel ellende, vooral in onze huizen van liefdadig-
" heid. Vele jongens zijn door de publieke gesel alleen komen te staan en
" zoeken onderdak. En thans, om in de nood van deze wezen te voorzien
" en ze ter hulp te komen heb ik besloten een beroep te doen op de liefda-
" digheid van de clerus die mij zo vaak en op zoveel wijzen geholpen heeft.
" Om de werken van naastenliefde bij te staan hebben sommige vrome perso-
" nen mij het stipendium van een vrij groot aantal missen aangeboden. Ze
" hebben daarbij gevraagd dat edelmoedige priesters mij ter hulp zouden
" komen door deze te celebreren en ervoor te zorgen dat anderen er een
" zeker aantal celebreren.
" De priesters dus die een bijdrage kunnen leveren voor dit liefda-
" dig werk, worden verzocht dit te laten weten aan Don Luigi Deppert, pre-
" fect van het huis van Maria, Hulp der Christenen te Turijn.
" Daarom verzoek ik u aan voornoemde priester het aantal missen te
" willen opgeven dat u gedurende een jaar wilt opdragen en waarvan u het
" stipendium wilt afstaan ten bate van het genoemd werk.
" De jongens die deze weldaden zullen ontvangen, zullen iedere
" ochtend de mis bijwonen, iedere dag speciale gebeden verrichten en dik-
" wijls te communie gaan voor hun weldoeners.
" Ik zal samen met deze jongens de zegeningen van de hemel afroe-
" pen over deze verdienstelijke schenkers en over hun familie.
" Met diepe dankbaarheid ben ik in Jezus Christus
"
" uw dankbare dienaar,
" Turijn, 31 oktober 1884. Priester Gio. Bosco.

Onze lezers zullen nieuws willen vernemen over de resultaten van het te-
gengif van Don Bosco. Het is niet overdreven te zeggen dat het echte wonderen
bewerkte. Te Pinerolo werd de "brave Vittore" door de kwaal aangetast terwijl
hij de mis bijwoonde. Hij moest de kerk verlaten en keerde met veel moeite terug
naar de villa waar hij aan Viglietti een gewijde medaille vroeg. Nauwelijks
had de brave man ze om de hals gehangen of hij voelde zich volledig genezen.
De zusters van Sint-Jozef moesten naar Pinerolo vertrekken om de cholera-patiën-
ten te verplegen, maar eerst wilden ze van Don Bosco de medaille en zijn zegen
ontvangen. Hij beloofde hun dat ze allen ongedeerd terug zouden komen en zo
gebeurde het ook. Aan de komst van Don Bosco in zijn diocees schreef de bis-
schop toe dat het van de besmetting gespaard bleef.

Bij Don Bosco of in het Oratorio kwamen van duizenden plaatsen berichten
aan over individuele of collectieve feiten die de wonderbare doeltreffendheid van

de medaille aantoonde. Te Turijn had Don Trione het heilig Oliesel toegediend aan een choleralijder, wiens familie wegens de gebruikelijke vrees van geen dokter wilde horen. De arme man lag op sterven. En toch, toen hij de medaille om de hals had gehangen hield het braken plots op en in korte tijd verdween ieder onrustwekkend symptoom.

Op 23 augustus werden door de Salesianen medailles uitgedeeld aan alle internen en externen van La Spezia. Welnu, van allen die de suggestie hadden opgevolgd en het gewijde voorwerp droegen, werd geen enkele getroffen. Er stierven weliswaar wel enkele leerlingen onder de externen maar men kwam tot de ontdekking dat ze geweigerd hadden de medaille te dragen. En dat de immuniteit voor de ziekte enkel toegeschreven moest worden aan Maria's goedheid werd door een tragisch feit bevestigd. Een arme vrouw die had horen vertellen over de wonderen van de medaille liet er een halen en hing ze aan de hals van haar dochtertje van zes jaar dat door de kwaal aangetast was. De kleine herstelde zienderogen. Maar toen de vader thuis kwam en het gewijde voorwerp zag, trok hij het van haar hals en gooide het vloekend weg. De ziekte kwam in volle hevigheid terug en kon niet bedwongen worden. Toen het kind, in het zicht van de dood, haar handjes vouwde in gebed, dwong haar vader, die als een dolleman te keer ging, ze uit elkaar te nemen, omdat hij niet kon zien dat zij haar toevlucht nam tot God. Redelijker toonde zich de voorzitter van de antiklerikale club die boven op haar vlaggenstok het beeld van Satan droeg. Ten prooi aan krampen en naar het ziekenhuis gebracht, stuurde hij iemand, hoewel hij niet wilde biechten en ook niet biechtte, om een medaille te halen en hing ze om de hals, waarna hij genas. In de stad was de immuniteit voor de ziekte bij allen die een medaille droegen zo duidelijk dat de radicalen, om de aandacht van het publiek af te wenden, onder de menigte het gerucht begonnen te strooien dat de katholieken de cholera verspreidden.

Wat te Genua voorviel was wel interessant. De vrijmetselaars hadden in iedere wijk groepen van ziekenverplegers georganiseerd die probeerden de priester van het ziekbed van de choleralijders te verwijderen. Een moedige burger, een zekere Franco de Amicis, organiseerde met de goedkeuring van de aartsbisschop groepen van katholieken en toen hij bij de burgemeester kwam om hem hiervan in kennis te stellen, vroeg deze hem welk herkenningsteken die mensen zouden dragen. "De medaille van Maria Hulp der Christenen", was het antwoord. De aanwezigen lachten luidkeels maar het is een feit dat de heer de Amicis in een brief van 22 oktober aan Don Bosco schreef: "Uw benijdenswaardige Madonna heeft al de leden van mijn groepen en ook mijn arm persoontje voor de kwaal behoed." Welnu, men moet hierbij noteren dat gedurende omstreeks vijftig dagen verschillende honderden personen elkaar bij de dienst afwisselenden.(1)

Ook in Frankrijk brachten de medailles van Maria, Hulp der Christenen, door Don Bosco gewijd, redding. Inspecteur Don Albera berichtte vanuit Marseille (2) aan Don Bosco: "De stad is bijna ontvolkt. Meer dan honderdduizend

---

(1) Een uitgebreid relaas van de heer de Amicis op datum van 13 november kan men lezen bij LEMOYNE, La Vergine potente, ossia alcune grazie enz. Turijn Sales. Drukkerij, 1885, blz. 128 en volgende.

(2) Boll. Sal. september 1884.

inwoners hebben 6e vlucht genomen. Vele straten zijn verlaten. Ondanks de vermindering van de bevolking zijn er gemiddeld per dag toch nog negentig tot honderd doden. Er wordt wel gezegd dat van deze doden slechts twee derde aan de cholera gestorven zijn, maar het blijft een grote gesel, een grote oorzaak van sterfte omdat in normale tijd het gemiddelde van de sterfgevallen nauwelijks tot drieëndertig of vijfëndertig komt. Sommige choleralijders sterven er binnen een paar uren, bij anderen duurt het wat langer. Men is er in geslaagd verschillende te redden. Dank zij de bescherming van Maria, Hulp der Christenen, die u ons beloofd hebt, heeft zich in ons huis nog geen enkel geval voorgedaan. Ik zal u nog meer zeggen: Viermaal zagen we bij een of andere jongen al de symptomen van de cholera maar later genoten wij de troost te zien dat ze binnen een paar uur volledig verdwenen waren. Het is een mirakel van de Madonna! In huis hebben wij nog meer dan 150 jongens die naar het schijnt niet weggehaald zullen worden, zelfs wanneer de cholera nog erger gaat woeden, ofwel omdat ze van Marseille zelf zijn ofwel omdat hun ouders niet in staat zijn ze weg te halen. Ook van hen die naar huis vertrokken, is de gezondheidstoestand uitstekend en geen van hen werd tot heden toe door de vreselijke ziekte getroffen. Allen dragen de medaille van Maria, Hulp der Christenen, om de hals en ze doen alles wat ze kunnen om de remedie die u voorgesteld hebt in praktijk te brengen. Nog een ander troostrijk nieuws: niemand van onze weldoeners en vrienden is tot heden toe ziek geworden."

Don Albera maakt melding van de belofte door Don Bosco gedaan. De zekere toon waarmee Don Bosco ook aan de Fransen beloofde dat ze gespaard zouden blijven, is werkelijk verrassend. Op 1 juli had hij aan Don Ronchail, directeur van het huis van Nice, geschreven: "Het schijnt dat God ons wil bezoeken. Zorg ervoor dat onze jongens en onze vrienden het veilige tegengif tegen de cholera bij zich hebben: een medaille van Maria, Hulp der Christenen, met daarbij het schietgebed: Maria, Hulp der Christenen, bid voor ons. Welnu, op 18 augustus kon hij aan Mevrouw Louvet schrijven: "Ik heb u een goed nieuws te melden. Alle huizen van Frankrijk, al de weldoeners van onze jongens zijn, dank zij Maria, Hulp der Christenen, gespaard gebleven van de gesel die Frankrijk teistert."

In november echter, stuurde hij aan Don Albero woorden die dreigend klonken voor het volgende jaar.

" Beste Don Albera,

"

" Ik heb de brieven aan die personen in de aangeduide zin geschreven. Ik hoop dat ze een goede uitwerking zullen hebben.

" Je zult me een genoegen doen door onze medebroeders en bijzonder onze jongens een vriendelijke groet over te brengen. Je moet aan allen zeggen dat we dit jaar goed hebben doorgebracht en dat wij de Heer uit heel ons hart moeten bedanken. Maar ik vrees dat wij het volgende jaar door dezelfde gesel bezocht zullen worden en ik durf u niet beloven dat de cholera ons niet zal bestoken, tenzij je mij helpt. Maar op welke manier? Help mij door je goed gedrag, door een veelvuldige communie en vooral door streng de zaken die met de zedigheid in strijd zijn te vluchten.

" Moge God ons allen zegenen en bid voor mijn nog altijd wankele gezondheid.

"

je toegenegen vriend

" Turijn, 15 november 1884.

Priester Gio. Bosco.

De besmettelijke ziekte verscheen inderdaad opnieuw te Marseille in de zomer van 1885. Al vanaf 31 januari had Don Bosco over de cholera gezegd: "Verleden jaar kon ik u de stellige verzekering geven dat het dragen van de medailles van Maria, Hulp der Christenen met het nakomen van de voorgeschreven voorwaarden, die personen zou beschermen tegen de Aziatische ziekte. Dit jaar echter weet ik nog niet of de Heilige Maagd zich in dezelfde omstandigheden even meedogend zal tonen.

Dit zijn woorden die het recht geven te denken dat de vroegere zekerheid van Don Bosco zijn grondslag had in een ingeving of openbaring die ongetwijfeld van de hemel kwam. Des te meer omdat hij in de omzendbrief van januari 1885 aan de medewerkers en medewerksters in alle eenvoud en met kracht het volgende kon bevestigen: "Het is u bekend dat gedurende enkele maanden vele steden en dorpen in Italië en Frankrijk geteisterd werden door de verschrikkelijke Aziatische ziekte, de cholera, en dat duizenden en duizenden levens door de dood werden weggemaaid. Maar God, die gezegend moet worden, heeft in zijn goedheid alle huizen van de Salesianen en hun bewoners willen sparen. Daarom geloof ik zeker dat Hij tegenover u en uw geliefden even barmhartig geweest is." Vooral bij bepaalde journalisten zal de boze wil niet ontbroken hebben zijn bevestiging te logenstraffen maar niemand uit die hoek is opgestaan om hem tegen te spreken.

H O O F D S T U K IX

DON BOSCO EN DE NATIONALE TENTOONSTELLING VAN TURIJN.

Op 16 april 1884 was Turijn in feeststemming. De koning en de koningin van Italië, met heel de koninklijke familie, het corps diplomatique en de hoge waardigheidsbekleders van de Staat waren aanwezig bij de plechtige inwijding van de Nationale Tentoonstelling van de nijverheid, de wetenschap en de kunst. Het erecomité werd voorgezeten door prins Amedeo, de broer van de koning en het uitvoerend comité door volksvertegenwoordiger Tommaso Villa. De gebouwen van de Tentoonstelling bevonden zich op de linkeroever van de Po in het prachtige park dat het kasteel van Valentino omgeeft.

Don Bosco had zich voorgenomen enkel de Salesiaanse drukkerij te tonen, met een tentoonstelling van haar reeds rijke productie. Op zijn aanvraag in mei 1883, ontving hij op 16 juli daarop volgend bericht dat hij aanvaard was en dat hem een passende plaats werd aangewezen in de galerij (dit woord werd dan meestal gebruikt in plaats van paviljoen) voor de didactiek en de boekerijen, waar de producten van de grafische kunsten ondergebracht waren. Daar liet hij duizend boekdelen van ieder mogelijk formaat en hoedanigheid overbrengen, boeken over wetenschap, letterkunde, geschiedenis, didactiek en godsdienst, ook geïllustreerde uitgaven, het Bollettino Salesiano in drie talen: Italiaans, Frans en Spaans (1) en bovendien proeven van tekenkunst en van alles wat betrekking had op de lagere, technische en middelbare scholen. Dit alles werd gerangschikt in mooi opgetimmerde rekken, zodat de verschillende en waardevolle boeken zeer goed tot hun recht kwamen. Dit alles was al klaar op het ogenblik van de inwijding.(2)

Maar later had het eerste plan ruimere afmetingen aangenomen. Volksvertegenwoordiger Villa was, toen hij zich in Zwitserland bevond de vorige herfst om er de tentoonstelling van Zurich te bezoeken, een van de bekendste fabrieken van de stad gaan bezoeken en was daar onder de indruk gekomen van een prachtige machine voor de papierfabricage. Op zijn aanvraag voor wie deze machine gebouwd werd en bij het antwoord dat dit gebeurde voor Mijnheer Bosco in Italië, zei

---

(1) Het Spaanse Bollettino werd te Buenos Aires gedrukt.

(2) Kapitein Francassa van Rome schreef in het nummer van 5 mei, in een artikel "De tentoonstelling van de letterkunde": Twee uitgevers stijgen boven de massa uit: Sonzogn die minstens een speculant op grote schaal is en handel drijft in letterkunde als een sla-venjager in negers en Don Bosco, de uitgever van de Bibliotheca Salesiana, die het Vaticaan een grotere dienst bewijst dan de dertig uitgevers bij wie men de historische en pralerige glasramen in de didactische afdeling kan bewonderen."

hij: "Zeg maar Don Bosco want deze man is bij iedereen bekend." En Don Bosco had werkelijk deze nieuwe machine besteld voor zijn papierfabriek te Mathi bij Turijn. Toen de heer Villa te Turijn was teruggekeerd drong hij erop aan dat deze prachtige machine de galerij van de Tentoonstelling zou versieren. Zonder aarzelen stemde Don Bosco hiermee in en stelde enkel als voorwaarde dat men hem een hele galerij zou aanwijzen waar hij ook de machines voor het maken van boeken zou kunnen plaatsen en laten werken. Mocht zijn eis op het eerste gezicht overdreven lijken, dan was dat niet meer het geval toen hij heel zijn groots plan uiteengezet had. Het Comité nam zelfs de beslissing voor hem een galerij te bouwen op een pleintje naast de onmetelijke galerij van de arbeid. Deze nieuwe galerij had een lengte van 55 m en een breedte van 20 m. Bij de ingang las men

D O N   B O S C O

Papierfabriek - Drukkerij - Lettergieterij - Boekbinderij en Boekhandel van de Salesianen.

De heer Villa had wel gelijk gehad toen hij zei dat Don Bosco bekend was, maar in die tijd scheen een priester-exposant op een Nationale Tentoonstelling en in de afdeling van de arbeid toch wel een echt anachronisme te zijn. Daarom waren er niet weinigen die moesten glimlachen wanneer ze daar voorbijkwamen en dat opschrift lazen, omdat ze daar sacristievoorwerpen dachten aan te treffen, waarin ze helemaal geen belang stelden. Wanneer ze echter hun vooringenomenheid overwonnen hadden en besloten naar binnen te gaan, dan werden ze onmiddellijk getroffen door twee nieuwigheden: de arbeid en de arbeiders. Deze waren allen jongens van verschillende leeftijd die de sympathie wonnen van de toeschouwers om hun vlijt, hun ernst en toewijding waarmee elk zijn rol vervulde. Ook het werk boeide iedereen van het begin tot het einde. Aldus werd deze afdeling voor het publiek een van de meest interessante trekpleisters in de grote tentoonstelling.

Het was de bedoeling geweest van Don Bosco een praktische demonstratie te geven van het veelomvattende werk dat de materiële productie van het boek vraagt. Welnu, hier kon de nieuwsgierigheid van het publiek bevredigd worden door het geleidelijke proces bij te wonen, waarbij uit een stapel lompen, een sierlijke dichtbundel ontstond! Zoals gezegd ontbraken de meest realistische voorbereidende werkzaamheden niet: het scheiden en het uitkiezen van de lompen, het vernietigen tot poeder, uitloging en verwerking tot brij.⁽¹⁾ Dan volgde heel de ingewikkelde mechanische bewerking: cilinders die de brij fijnmaalden, een kuip met toebehoren om deze brij in het raderwerk te brengen, een toestel voor het bereiden van papier aan de lopende band, een snijmachine om de bladen op hun gewenst formaat te brengen, een mangel, een pers en al wat nodig is om het papier in pakken en riemen te schikken. Het zien hoe deze melkachtige brij

---

(1) De brij die in de galerij klaargemaakt werd was niet voldoende voor de dagelijkse productie. Daarom schafte men zich speciaal hiervoor een stootkarretje aan waarmee iedere dag de vereiste hoeveelheid aangevoerd werd. De machine produceerde ongeveer tien kwintal papier per dag.

geleidelijk van elk bezinksel gereinigd werd, het zuiveren van de laatste vezeldeeltes, het uitdrijven van het water, het zich vormen van een weefsel, het hard worden en na het drogen, het uitlogen en het afscheren, het oprollen en het trekken van lijnen, bood een schouwspel dat nog bijna niemand ooit gezien had.

Een krant noemde deze machine het pronkstuk van al de machines die op de Tentoonstelling te zien waren.(1) Zo werd ze genoemd een maand voor ze tentoongesteld werd, maar andere kranten namen die naam over toen men ze op 21 juni aan het werk zag. Vergezeld van theoloog Margotti en Don Durando woonde Don Bosco persoonlijk de inwijding bij en ontving geestdriftige gelukwensen van hooggeplaatste heren, die hem voorgesteld werden.

Naast de mangel van de papiermachine stond een pers op vier zuilen met dynamisch bewogen aantekenaar, een dubbele uitvinding van Don Ghivarello. Onmiddellijk daarna kwamen twee kleine machines voor het smelten van de drukletters. Mooi en gereinigd zag men er de letters uitkomen die dan in de kasten van de letterzetters, in de nabijheid, gelegd werden. Daarna volgde een grote typografische machine in volle werking (er werd Fabiola en de kleine catechismus op gedrukt) en dan al de benodigdheden voor het inbinden en tot slot het op de markt brengen van het boek.(2)

Twee zware ongevallen dreigden de tentoonstelling voor Don Bosco reeds in de eerste dagen noodlottig te maken. Maria, Hulp der Christenen moest bedankt worden omdat hem twee rouwgevallen bespaard werden.

Op 30 juni was een jongen van zestien jaar, Marziano Bertotti, uit Tortona, naar de tentoonstelling gestuurd om de put onder de papiermachine helemaal schoon te maken. Moe van zijn werk was de jongen een ogenblik aan het rusten en keek naar het centrum van de galerij. Hij was verstrooid en drukte met de rechterhand op een grote cilinder die aan het draaien was. Hij deed dit zonder het zelf te merken en toen hij het gevaar bemerkte had hij de tijd niet meer zijn hand terug te trekken. De cilinder had zijn hand al draaiend onder een tweede cilinder gebracht. Tussen beide cilinders kon precies een blad papier door. Geklemd tussen de twee zware cilinders, werd zijn hand in een oogwenk verbrijzeld en zijn arm onderging het zelfde lot, terwijl de mouw van zijn hemd van de linkerarm waarmee hij getracht had zijn rechterarm terug te trekken door dezelfde cilinder gegrepen werd. Hij had genoeg tegenwoordigheid van geest om niet te roepen en de mensen niet te verschrikken, maar wegens de geweldige pijn slaakte hij een diepe zucht. Dat was voldoende om de aandacht te trekken van de machinist, een praktische man, die zich gelukkig vlak bij de plaats van het ongeval bevond. Hij trok zeer handig de riem die de twee cilinders

---

(1) Unità Cattolica, 22 mei 1884.

(2) Men schafte zich ook een kar op vier wielen aan, zoals men gebruikte voor het thuis bezorgen van op het station aangekomen goederen. Hiermee werd iedere morgen het nodige materiaal voor de verschillende afdelingen aangebracht en de bevoorrading van het personeel dat ter plaatse zijn middagmaal nam. Hetzelfde karretje bracht 's avonds de productie van de dag naar het Oratorio. Ongeveer twintig personen, volwassenen en jongens, waren er aan het werk. Ridder Giuseppe Mascarelli, nog in leven (mei 1934) en toen leerling in de gieterij heeft ons deze bijzonderheden meegedeeld.

deed draaien af en liet ze dadelijk stilstaan. De jongen werd naar de plaats voor eerste hulp gebracht en omdat men oordeelde dat zijn toestand ernstig was, werd hij per rijtuig naar het ziekenhuis van San Giovanni vervoerd waar hij verzorgd werd. God zij dank verdwenen op enkele dagen de onrustwekkende symptomen. Terug in het Oratorio was hij na een maand volledig genezen.

Het tweede ongeval overkwam op 3 juli Egidio Franzoni uit Milaan, een jongen van vijftien jaar. Hij werkte aan de papiersnijmachine. Die dag werkte het vilt niet goed en wierp de gesneden bladen niet op hun plaats. De jongen stak zijn arm uit om de bladen te nemen die niet op hun plaats terecht kwamen, maar hij deed dat niet op het juiste ogenblik en het mes sneed de wijsvinger van zijn rechterhand af. De herinnering aan het ongeval van zijn kameraad drie dagen tevoren zorgde ervoor dat ook hij niet riep van pijn, maar een paar maal met de voeten op de grond stampte en toen naar de medische hulppost vloog, waar men hem een verband aanlegde en daarna naar het Oratorio bracht. Ook hij had na enkele weken geen pijn meer, maar was natuurlijk zijn vinger kwijt. Het was de zoon van een toneelspeler. Reeds voor de opening van de Tentoonstelling had hij groot geluk gehad. In doodsvaar tengevolge van tyfuskoorts, had hij gebiecht en zich met veel godsvrucht voorbereid op het ontvangen van het heilig Oliesel, omdat hij, zoals hij zei, ernstig vreesde te zullen sterven. Maar na het ontvangen van de laatste heilige sacramenten was zijn toestand zodanig verbeterd dat, daags daarna de verwonderde dokter verklaarde dat hij spoedig genezen zou zijn. Na een paar dagen voelde hij zich volledig gezond.

Wanneer Don Bosco op deze grootse wijze aan de Tentoonstelling meewerkte, dan verwachtte hij hiervan ten eerste een moreel voordeel: laten zien dat de clerus hield van de arbeid en de verbetering ervan en ten tweede een godsdienstig voordeel: een goed voorbeeld geven voor het heiligen van de feestdagen. Wegens de gehoorzaamheid aan de kerkelijke wet waren de kranten van de tegenpartij razend kwaad ofschoon ze, wegens een min of meer stilzwijgende overeenkomst om de Tentoonstelling niet te benadelen, geen herrie schopten. De Fischietto bijvoorbeeld die op een ander ogenblik geen blad voor de mond zou genomen hebben, dacht met een lichte boosaardigheid een vraaggesprek uit tussen een bezoeker en een lid van het Comité. De eerste zei: - "Hoe zit het met dit bedrijf? De machines van Don Bosco staan stil, terwijl al de andere aan het werk zijn. Maakt zijn stand geen deel uit van de Galerij van de arbeid?"

- "Zeker", antwoordde de andere, "maar kijk, vandaag is het zondag. In de galerij van de arbeid stelt Don Bosco de zondagrust voor."

- "Gelukkig hij die genoeg inkomsten heeft om dit te kunnen doen!" besloot de bezoeker.

Men denke echter niet dat het voor Don Bosco gemakkelijk was geweest deze voorwaarde los te krijgen. Maar van de ene kant hield hij voet bij stuk en herhaalde steeds opnieuw dat hij niet wilde dat zijn jongens de dag des Heren zouden ontheiligen en van de andere kant wilde het uitvoerende Comité die prachtige machine niet laten ontsnappen. Het gaf dus toe en Don Bosco haalde zijn slag thuis.

Ook op de Tentoonstelling liepen de Protestanten Don Bosco in de weg. Zij deelden aan de ingang gratis blaadjes uit met adressen van hun geloofsgenoten in Turijn, Caserta, Civitavecchia, Florentië, Genua, Livorno, Napels, Rome, Tivoli en tegelijkertijd verkochten ze propagandaboekjes en -boeken. Een boekje en een boek hebben voor ons een bijzonder belang.

Het boekje had als titel: "Eerbiedige brief van G.P. Meille, herder van de evangelische Kerk van de Waldenzen aan Zijne Eminentie Kardinaal Alimonda Aartsbisschop van Turijn." De dominee buitte er een recente gebeurtenis in uit. Een zogenaamde dokter Augusto van de baronnen von Meyer, afkomstig uit Genève, had samen met zijn echtgenote zijn dwalingen afgezworen in tegenwoordigheid van Zijne Eminentie en van meer dan honderd priesters, in de kapel van het bisschoppelijk paleis. Welnu, Meille maakte bekend dat deze persoon niemand anders was dan een zekere Cesare Augusto Bufacchi uit Rome, die al driemaal afvaltig was geworden en driemaal zijn dwalingen had afgezworen om er de edelmoedige katholieken te laten inlopen. Dit onwaardige bedrog was de Waldenzer dienschtig om aan te tonen hoe de katholieken vlug het valse voor het ware aannemen ook in hun geloofsverdediging tegen de protestanten. Er was nog meer. De weinig scrupuleuze dominee legde het er op aan de aartsbisschop tegenover het publiek in diskrediet te brengen. Bij de komst van de koninklijke familie naar Turijn voor de Tentoonstelling had hij van hunne Majesteiten en de hertog van Genua ongebruikelijke eerbetuigingen ontvangen. Om meer dan één reden zat deze gemene zet Don Bosco dwars. Daarom gaf hij aan Don Bonetti de opdracht een antwoord uit te werken en te publiceren. Don Bonetti, die zich met dit soort literatuur in zijn sas voelde, antwoordde onmiddellijk met een werk dat als titel had: "Waarheden en bedriegerijen." Wanneer men het echter leest, stelt men vast dat zulk een trefzekerheid in gedachten en uitdrukkingen door Don Bosco moet geïnspireerd zijn.

Onbeantwoord echter bleef een boek van 343 dicht bezette bladzijden, geschreven door een andere Waldenzer, ditmaal naamloos en buiten de Tentoonstelling voor één enkele lire verkocht. Het is vanaf het begin tot het einde een hekelschrift tegen de Giovane Provveduto van Don Bosco.(1) De vreemde titel werd door de auteur in de voorrede aldus verklaard: "We hebben het woord boccia en zijn afleidingen aan ons dialect ontleend omdat men in de Italiaanse woordenschat moeilijk een ander woord zou kunnen vinden dat een meer levendige en meer populaire synthese van het boek van Don Bosco zou kunnen geven. Inderdaad, zoals hier in Piëmont het woord boccia niets anders betekent dan een van de negen houten bollen, waaruit het bolspel bestaat, zo ook lijken de voortdurende veranderingen in de dogma's van de Roomse Kerk, thans vertegenwoordigd door de bouwer Don Bosco, op bollen die steeds over de grond rollen, elkaar stoten en afstoten zoals dat gebeurt bij de populaire en luidruchtige vermaken. Daarom worden ze op een pijnlijke en gewaagde manier gesteld tegenover de onveranderlijke, ernstige, troostende en zichzelf nooit tegensprekende leerstellingen van het Evangelie. Nooit heeft men een huis gebouwd met bollen of ander rond materiaal." Te beginnen met het portret van Sint-Aloysius,

---

(1) Le bocchie di Don Bosco ossia il Giovane Provveduto di confusione. Torre pellice, Alpina Drukkerij, 1884.

waarmee het vrome handboek aanvangt, maakt de leerling van Valdes, blad voor blad, de revisie van het boek van Don Bosco. Hij wijst op vergissingen, tegenstrijdigheden, dwaze theorieën, muggenzifterij, leugens, ketterse leerstellingen. De thesis en tegelijkertijd de bedoelingen van dit "verwarrend boek" (we gebruiken het woord waarmee de Giovane Provveduto wordt aangeduid) kan men afleiden uit volgende oproep op bladzijde 66: "Jongens, verlaat het kiezelpad van deze waanwijze leermeester die zichzelf tegenspreekt en aanvaard wat de ware bron, de opborrelende fontein, de ware Meester u zegt." Met andere woorden, verlaat de katholieke leer en omhels het Evangelie volgens Peter Valdes. Een vrucht van het Evangelie van de Waldenzen als dit boek is op zichzelf voldoende om de aard te leren kenen van de plant die ze voortgebracht heeft. De brutale taal tegen Don Bosco is eigen aan de Waldenzen maar heeft niets evangelisch.

Een goed werkje over Don Bosco en zijn werken werd gepubliceerd en verspreid door een priester uit de streek van Trente, die Don Bosco had leren kennen op de Tentoonstelling van Turijn. De gedachte werd hem ingegeven door wat hij las in een Gids van de Tentoonstelling waar, bij de beschrijving van de Galerij van de Arbeid gezegd werd: "De beroemde Don Bosco, een klerikaal wiens werkzaamheid wij aan al de liberalen toewensen, heeft op de Tentoonstelling een hele stand rechts ingenomen." (1) Ziehier hoe de auteur Don Bosco voorstelt: "Wie is dan wel deze priester die er in geslaagd is zelfs de liberalen te imponeren? Als u hem ziet merkt u aan hem niets van een verheven genie. Hij is een priester zonder complimenten, die, hoewel hij sinds korte tijd slechts 69 geworden is, meer dan zeventig lijkt. Bekijk hem een ogenblik en u zult duidelijk op zijn voorhoofd de goddelijke inspiratie merken die hem bezielt en die hem uitgekozen heeft tot de dienaar van wonderbare werken. Bekijk hem maar een ogenblik en het zal u onmogelijk zijn niet aangegrepen te worden door gevoelens van verering en liefde voor deze bejaarde man met grijze haren. Vrijmoedig is zijn onthaal, scherp zijn blik, verrukkelijk zijn glimlach, geestig zijn gesprek. Van zijn fysionomie en van heel zijn persoon straalt een niet nader te bepalen goedheid uit die u betovert en hem doet liefhebben." Na zijn bezoek aan Valdocco haalt de schrijver volgende woorden van Don Bosco aan: "In mijn huis hebben we brood en het wordt ons dag voor dag door de Voorzienigheid gestuurd. Er is werk en iedereen moet voor drie man werken. En er is het Paradijs, omdat wie eet en werkt voor God, recht heeft op een hoekje in het Paradijs." Gedrukt met duidelijke letters leest men deze dertien bladen in één adem uit en in vele gevallen zou het kunnen dienen om verkeerd voorgelichte de mond te snoeren.

Zoals men weet zijn de tentoonstellingen een gelegenheid tot vermakelikheden en feestjes van verschillende aard. In de Galerij van de arbeid was er een exposant, Giuseppe Torretta, een fabrikant van noga, uit dezelfde streek als Don Bosco, die er zich op beroemde hem sinds zijn kindsheid te hebben gekend. Toen de Tentoonstellingscommissie van deze afdeling aan zijn exposanten een groot diner aanbood tegen betaling van 25 lire, kreeg Torretta de opdracht Don Bosco

---

(1) Guida dell'Esposizione italiana di Torino. Drukkerij en uitgeverij Sonzogno, Milaan 1884, blz. 105.

uit te nodigen tot inschrijven. Hij schreef hem dus een brief vol verzoeken en aansporingen. Maar Don Bosco, *consideratis considerandis*, besloot dat Don Rua de 25 lire zou betalen en dat hij wegens de afstand zijn afwezigheid zou willen verontschuldigen. Hij verbleef toen te Pinerolo. (1) Don Bosco onder de exposanten aan te treffen was, voor wie hem weinig of niet kende, een verrassing en een openbaring terwijl, voor wie hem al kende, het een reden was om hem nog meer te bewonderen. Aldus gaf iemand die terugkeerde uit Turijn zijn verbazing te kennen in een populair tijdschrift van Reggio Emilia en van hem vernemen we dat de Galerij van Don Bosco een van de weinige galerijen was waar de bezoekers zeer talrijk waren en bij het voortdurend gaan en komen, duidelijk hun tevredenheid en bewondering toonden. (2)

Toen het einde van de Tentoonstelling nabij was, moest men aan de exposanten de prijzen uitdelen. De verschillende afdelingen hadden hun jury aangewezen, die in de tweede helft van september zou overgaan tot het onderzoek. Toen dat gebeurd was, werd de herzieningsjury samengesteld die tot opdracht had de bezwaren tegen de reeds geformuleerde maar nog niet definitieve beslissingen te beoordelen. Don Bosco nam kennis van de beslissing die hem betrof en meende dat men hem een te kleine prijs had toegekend, rekening houdend met zijn verdiensten. Met de papiermachine werd geen speciale rekening gehouden omdat de machine niet in Italië was vervaardigd. Voor de producten van de typografische kunst in het algemeen werd hem enkel de zilveren medaille toegekend. Eigenlijk was de opzet om de activiteit van Don Bosco als uitgever te kleineren al vroeger begonnen. Inderdaad, het officiële blad van de Tentoonstelling had al bekend gemaakt dat in de Galerij van Don Bosco enkel "gewone, zelfs doodgewone werken" gedrukt werden. Maar dadelijk daarop sprak men zich tegen door te vermelden dat men daar juist een sierlijk werk aan het drukken was, met honderd gravures geïllustreerd, namelijk het boek *Fabiola*. Maar men wilde de vergissing niet toegeven. De jury beloonde dus eenvoudig de Salesiaanse Drukkerij met een zilveren medaille "wegens de grote verspreiding van haar drukwerken over heel de wereld, om haar lage prijzen, evenals voor de grootste installatie in de speciale Galerij waar men het ontstaan van een boek kan nagaan: van lompen naar papier, van het papier naar het drukken en het binden."

Ter bescherming van zijn rechten richtte Don Bosco zich tot het uitvoerend Comité. Daarna herhaalde hij zijn protest bij de herzieningsjury en voegde eraan toe dat in geval het oordeel voor wat hem betrof niet herzien zou worden, hij van iedere officiële herkenning afstand zou doen en zich tevreden zou stellen met het ruim toegemeten applaus van het publiek. Ziehier dan zijn brief.

"   Geachte Heren van het Uitvoerend Comité,
"   (Dienst van de herzieningsjury),
"
"   Op 23 dezer werd in mijn naam aan dit geachte Comité een brief

---

(1) Brief van Viglietti aan Don Bosco, Pinerolo, 17 augustus 1884.

(2) *Il Reggiano*, 4 oktober 1884.

" geschreven waarin enkele opmerkingen gemaakt werden betreffende het
" oordeel van de jury en de prijs van de Zilveren Medaille die toege-
" kend zou worden aan de veelvuldige werken van mijn Drukkerij, ten-
" toongesteld in de Galerij van de Didactiek in de Italiaanse Tentoon-
" stelling.

" Terugkerende op dit onderwerp veroorloof ik mij, ter voor-
" lichte van de Jury, er sommige opmerkingen aan toe te voegen be-
" treffende de maandelijkse publicatie van de gezuiverde Italiaanse
" Klassieken ten gebruike van de jeugd, met wetenschappelijke aanteke-
" ningen, die sinds 16 jaar in mijn drukkerij van Turijn worden gedrukt
" en waarvan er al meer dan 300.000 exemplaren zijn; de maandelijkse pu-
" blicatie van deze populaire Lezingen in een goedkope uitgave, die al
" in haar 33ste jaargang is en waarvan al twee miljoen exemplaren zijn;
" de honderdste druk van de Giovane Provveduto, zes miljoen exemplaren
" samen met werkjes van kleinere omvang in dezelfde aard, waarvan de
" verspreiding onberekenbaar is; de Latijnse en Griekse klassieken met
" aantekeningen voor het gebruik in de middelbare scholen, waarvan de
" zeer verspreide publicaties al 20 jaar aan gang zijn; de Latijnse,
" Italiaanse en Griekse woordenboeken met hun respectievelijke spraak-
" leer, samengesteld door leraren van mijn Instituten, gewaardeerd door
" bevoegde personen en overal aanvaard hetgeen de grote oplagen en veel-
" vuldige uitgaven bewijzen. Daarbij komen de andere werken over ge-
" schiedenis, opvoedkunde, aardrijkskunde, rekenen, gewaardeerd en zeer
" verspreid, waarvan de prijzen uiterst laag zijn en daarom binnen
" ieders bereik liggen en geschikt zijn voor een ruime verspreiding,
" een vrij groot aantal uitgaven van verschillend formaat en omvang,
" met of zonder gravuren maar steeds met sierlijk papier en druk. Vele
" andere producties die ik om het kort te maken, voorbij ga, schijnen mij
" voldoende beweegredenen te zijn om de jury, met het onderzoek gelast,
" te interesseren, en ze ertoe te bewegen een prijs toe te kennen die
" niet lager ligt dan de prijzen toegekend aan de exposanten, van wie
" de productie wat de kwantiteit en de kwaliteit betreft het moet af-
" leggen tegen de mijne.

" Ik maak de jury er ook nog opmerkzaam op dat de boven aange-
" duidde werken in al mijn drukkerijen worden uitgevoerd door de in mijn
" instituten opgenomen arme jongens, die zo op weg geholpen worden om
" later op een eerlijke manier hun brood te verdienen. Niettegenstaande
" dit hoeft de uitvoering van het werk (naar het oordeel van deskundigen
" ter zake) niet onder te doen voor andere werken die tentoongesteld wer-
" den door verschillende uitgeverij die een prijs ontvingen, niet gelijk
" maar, naar mij meegedeeld werd, hoger in waarde dan de mijne.

" Ik mag evenmin nalaten te vermelden dat mijn werken door de
" jury niet werden bezocht en vergeleken en daarom schijnt het mij toe
" dat de leden van de jury niet in staat zijn geweest hun oordeel te
" vellen met volledige kennis van zaken, zoals sommige bevoegde uitge-
" vers dit verklaard hebben bij het onderzoek van onze boeken in ver-
" gelijking met die van anderen en van de sierlijk gedrukte werken die
" onder het oog van het publiek uitgevoerd worden in de Galerij van de
" Tentoonstelling.

" Wat mijn papiermachine betreft, zou, als ik het goed begrepen
" heb, mij enkel een "getuigschrift van verdienste" worden toegekend,

" waardoor ik dus uitgesloten word van de lijst van mededingers en be-
" kroonden. Zelfs wanneer gesteld kan worden dat men met mijn papierma-
" chine geen rekening kan houden omdat zij in het buitenland vervaardigd
" werd, schijnt het mij niettemin toe dat men oog moet hebben voor het
" perfecte werk dat ze uitvoert en voor de ondernemingsgeest van onderge-
" tekende die ze aangekocht heeft en aldus met enorm veel werkbesparing
" op de hedendaagse Italiaanse Tentoonstelling in Italië de kunst en het
" werk met een ruimere productiviteit bevordert heeft.

" Ik ben er ook verbaasd over dat de jury niet eens gedacht heeft
" aan de gieterij voor drukletters, aan het zetten en het drukken van de
" boeken en aan het inbinden. Deze ambachten waren volledig vertegenwoor-
" digd in de Galerij, waar voortdurend gewerkt werd. Daardoor werd het pu-
" blik de vernuftige bewerking getoond waardoor men een boek verkrijgt
" vanaf de lompen tot het papier, over het vervaardigen van de drukletters,
" het drukken zelf en het inbinden.

" Om al deze redenen was het oordeel van het publiek eenstemmig
" gunstig, wat toch ook zijn gewicht in de schaal moet leggen wanneer de
" jury de prijzen toekent.

" Daarom vraag ik het geachte Comité dat het door de bemiddeling
" van de herzieningsjury tot een uitspraak komt die beter in overeenstem-
" ming is met de verdiensten van de hierboven aangehaalde werken en aan
" het publiek geen redenen geeft om een ongunstig oordeel hierover te vel-
" len.

" Ik hoop dat rekening zal gehouden worden met mijn opmerkingen.
" Mocht dat niet het geval zijn dan zie ik af van elke prijs of
" getuigschrift en beveel ik aan het Comité dat er orders zouden gegeven
" worden dat er in de pers niets vermeld wordt noch over de uitspraak,
" noch over de prijs en het getuigschrift.

" In dat geval zal ik er mij mee tevreden stellen door mijn werk
" een bijdrage geleverd te hebben aan de grootste tentoonstelling van het
" Italiaans vernuft en de Italiaanse nijverheid en door daden bewezen te
" hebben hoe ik er in de loop van meer dan veertig jaar steeds op bedacht
" ben geweest niet alleen het zedelijke en stoffelijke welzijn van de ar-
" me en verlaten jeugd te bevorderen, maar ook de echte vooruitgang van
" kunsten en wetenschappen in de hand te werken.

" De waardering van het publiek, dat de gelegenheid kreeg zich
" met eigen ogen rekenschap te geven van de kwaliteit van mijn werk en
" van dat van mijn medewerkers zijn voor mij een voldoende beloning.

" Ik maak gebruik van deze gepaste gelegenheid om aan de geëerde
" leden van het Comité en aan de geachte jury vanwege God alle goeds toe
" te wensen en verblijf met hoge achting

uw zeer verplichte dienaar
Priester Giovanni Bosco.

" Turijn, 25 oktober 1884.

Maar de herzieningsjury gewaardigde zich ook maar niet in het minst re-
kening te houden met de aangehaalde redenen. Ze voegde enkel bij de zilveren
medaille voor de productie van de drukkerij en voor de papiermachine een bela-
chelijk getuigschrift van verdienste, wat neerkwam op een magere blijk van dank-
baarheid zonder meer, zoals alle exposanten van de Galerij van de Arbeid er
een ontvingen.

Tegen deze monsterachtige onrechtvaardigheid kwam de hele katholieke pers in beweging.(1) Maar met een zo groot aantal vrijmetselaars in de Comités, de Commissies en de Jury's kon het niet anders of de dwaze anti-klerikale geest van de negentiende eeuw moest haar partijdige stempel drukken op een werk dat in de hoofdstad van Piëmont ondernomen was in een geest van eensgezindheid en optimisme. "Verstandige en zinnige mensen" - schreef de Corriere di Torino - bevestigden dat Don Bosco het erediploma verdiende" maar "ziehier de grote fout van de eerwaarde priester" gaf de Eco d'Italia als uitleg: hij weerstaat met kracht aan de radicale en republikeinse propaganda bij de jeugd en werkt onverpoosd en met schitterende succes aan de christelijke oplossing (de enig mogelijke) van het schrikwekkende sociale vraagstuk.(2)

---

(1) Amico del popolo van Prato (31 oktober, 8 en 15 november), Eco d'Italia van Genua (9 november), Diritto Cattolico van Modena (11 november), Corriere di Torino (13 november), Libertà cattolica van Napels (13 november). L'unità Cattolica zweeg maar het is zeer waarschijnlijk dat Don Bosco, vriend van Margotti en vijand van polemieken, het aldus gewild heeft.

(2) Een medewerker uit Lyon, zeer waarschijnlijk een priester, bezocht Don Bosco, het Oratorio en de Tentoonstelling. Later beschreef hij zijn indrukken in een mooie brief gepubliceerd in het Franse Bulletin van december (Zie volume XVII (Italiaans), document 28).

H O O F D S T U K X

VADERLIJK TESTAMENT EN PAUSELIJKE BESCHIKKING.

Het verzwakken van zijn lichaamskracht en het verergeren van zijn fysieke ongemakken waren er de oorzaak van dat Don Bosco zijn dood als niet ver meer verwijderd beschouwde. Op 17 oktober in een brief aan Don Berto schreef hij volgend postscriptum: "Laten we nooit vergeten dat de tijd niet ver meer verwijderd is waarop ik en jij aan de Heer rekenschap zullen moeten geven van onze daden." Zijn gedachten waren toen bezig met wat na zijn dood zou kunnen gebeuren en af en toe schreef hij die dingen op waarvan hij dacht dat de zijnen ze voor ogen moesten houden, wanneer hij vertrokken was naar de eeuwigheid. Hij had geen vooraf gereedgemaakt plan of zocht zelfs geen logische gedachtegang. Gedurende de maand september schreef hij in een doodgewoon notaboekje de aantekeningen die hem nu en dan voor de geest kwamen. En dat hij er op goed geluk mee voortging, merkt men ook aan het feit dat hij hier en daar een of meer brieven tussen laste die zijn opvolger moest opstellen, overschrijven en sturen aan bepaalde personen die hij zich toevallig herinnerde. Voor het ogenblik spreken we niet over deze brieven maar zullen we zo volledig als maar enigszins mogelijk is de vaderlijke vermaningen publiceren die de goede vader als een geestelijk testament aan zijn beminde zonen stuurde wanneer hij ze weldra als wezen zou moeten achterlaten.

" Bij mijn overlijden zal de Overste voor enkele tijd als volgt
" handelen:
" 1° Hij zal de bouwwerken stilleggen.
" 2° Er zullen geen nieuwe huizen worden geopend, er zullen geen
" nieuwe schulden worden aangegaan maar men zal er samen voor zorgen de
" nalatenschapsrechten te betalen, de schulden te delgen, het personeel
" van de bestaande huizen aan te vullen.
" 3° In een particuliere brief zal men kennis geven van mijn dood,
" onze voornaamste weldoeners bedanken en ze verzoeken hun weldaden
" voort te zetten. Ze mogen er van verzekerd zijn dat ik dank zij Gods
" barmhartigheid naar de hemel zal kunnen gaan en dat ik over allen en op
" ieder ogenblik de goddelijke zegeningen zal afsmeaken... over allen.
" 4° Ze zullen tot al onze leden de uitnodiging richten zich bij
" deze gelegenheid (kalm) te gedragen. Geen tranen maar moed en offer-
" vaardigheid om in de sociëteit te volharden en de werken die de godde-
" lijke Voorzienigheid ons toevertrouwd heeft te onderhouden.
" 5° Men zal de jongens uitnodigen te bidden, opdat God mij de
" pijn in het Vagevuur zou verkorten, indien naar ik hoop, God mij zal
" vergunnen in zijn heilige genade te sterven.

" 6° Aan al de Salesianen dat ik ze hoop terug te zien in de
" eeuwige zaligheid.(1)

" HOOFDKAPITTEL. (2)

" Bij mijn sterven zal het Hoofdkapittel vergaderen en volgens
" de Regel voor alles instaan. Niemand mag afwezig zijn tenzij om
" volstrekt noodzakelijke redenen.

" Mijn plaatsvervanger zal in overleg met de Prefect (3) een
" brief klaarmaken en voorlezen in het Kapittel die gestuurd zal worden
" aan al de medebroeders waarin kennis gegeven zal worden van mijn dood,
" hun zal aanbevolen worden voor mij te bidden en voor een goede keuze
" van mijn opvolger.

" Men zal de dag vaststellen voor de verkiezing van een nieuwe
" Algemeen Overste en men zal aan de Salesianen in Amerika en in ande-
" re verre landen de tijd geven om te komen tenzij ze door ernstige rede-
" nen volstrekt verhinderd zijn dit te doen.

" Hier noteer ik twee zaken die van het allergrootste belang zijn.

" 1° De beslissingen van het kapittel moeten geheim blijven
" en als er iets aan anderen meegedeeld zou moeten worden dan zal men
" iemand hiermee speciaal gelasten. Men moet er echter goed op letten
" hiertoe niet een lid van het kapittel te benoemen die een goedkeuren-
" de of afkeurende stem zou hebben uitgebracht of in deze zin zich uit-
" gesproken zou hebben.

" 2° Als beginsel moet worden aanvaard (iets dat nooit gewijzigd
" mag worden) geen onroerende goederen in eigendom te bewaren met uit-
" zondering van onze huizen en bezittingen die noodzakelijk zijn voor
" de gezondheid van de medebroeders of de leerlingen. Het behouden
" van onroerende goederen die vruchten opbrengen is een belediging
" aan de goddelijke Voorzienigheid die ons op een wonderbare en ik zal
" zelfs zeggen miraculeuze wijze voortdurend ter hulp komt.

" Bij het aannemen van bouwwerken of herstellingswerken in de
" huizen dient men zeer streng op te treden om overbodige uitgaven of
" luxe te vermijden. Vanaf het ogenblik dat er tekenen van welstand
" zullen komen bij de personen, in de kamers of in de huizen zal het
" verval van onze Congregatie beginnen.

" AAN AL MIJN DIERBARE ZONEN IN JEZUS CHRISTUS.

" Na mijn begrafenis zal mijn plaatsvervanger in verstandhou-
" ding met de prefect aan al de medebroeders volgende laatste gedach-

---

(1) Deze zes aanbevelingen staan niet in het notaboekje, maar op een afzonderlijk blad.

(2) Ook de ondertitels zijn van Don Bosco.

(3) De onderlijnde woorden (buiten de Latijnse) werden later door Don Bosco toegevoegd. Deze en andere woorden, toen Don Rua als Plaatsvervanger fungeerde.

" ten van mijn sterfelijk leven meedelen:

" Mijn beste en beminde zonen in Jezus Christus,
" Alvorens naar de eeuwigheid te vertrekken moet ik tegenover u
" enkele plichten nakomen en zo een levendig verlangen van mijn hart
" bevredigen. Voor alles dank ik u met al de genegenheid van mijn hart
" voor de gehoorzaamheid die u mij betoond hebt en voor al het werk dat
" u gedaan hebt bij het steunen en verspreiden van onze Congregatie.

" Ik laat u hier op aarde achter maar slechts voor een korte
" tijd. Ik hoop dat wij, door Gods eindeloze barmhartigheid eens voor
" altijd samen gelukkig zullen zijn in de hemel. Daar verwacht ik u.

" Ik vraag u mijn dood niet te bewenen. Het is een tol die wij
" allen moeten betalen maar daarna zullen wij ruim beloond worden voor
" iedere inspanning die wij ons getroost hebben uit liefde voor onze
" Meester, onze goede Jezus.

" In plaats van te treuren moet u het vast en doeltreffend be-
" sluit nemen getrouw te blijven aan uw roeping tot aan uw dood. Waak
" en zorg ervoor dat noch de liefde tot de wereld, noch de genegenheid
" voor uw familie, noch het verlangen naar een leven met meer welstand
" u er toe zouden brengen de grote dwaasheid te begaan uw heilige ge-
" loften te schenden en aldus uw kloosterprofessie te verraden waardoor
" wij ons aan de Heer hebben toegewijd. Niemand mag terugnemen wat hij
" aan God geschonken heeft.

" Als u mij in het verleden bemind hebt, blijft dat zo in de
" toekomst doen door het nauwkeurig onderhouden van onze constituties,

" Uw eerste Algemeen Overste is dood maar onze ware Overste,
" Jezus Christus, zal niet sterven. Hij zal altijd onze Meester, onze
" Gids, ons Model blijven. Onthoud echter dat hij zelf op zijn tijd
" onze Rechter zal zijn en de Beloner van onze getrouwheid in zijn
" dienst.

" Uw Algemeen Overste is dood maar er zal een andere gekozen
" worden die voor u en voor uw eeuwige redding zorg zal dragen.
" Luister naar hem, bemin hem, gehoorzaam hem, bid voor hem, zoals u
" voor mij gedaan hebt.

" Vaarwel, mijn beminde zonen, vaarwel. Ik verwacht u in de he-
" mel. Daar zullen we spreken over God, Maria, onze Moeder en de steun
" van onze Congregatie. Daar zullen wij in eeuwigheid onze Congregatie
" zegenen, die door het onderhouden van haar Regel machtig en doeltref-
" fend bijgedragen heeft tot onze redding. Sit nomen Domini benedictum
" ex hoc nunc et usque in saeculum. In te Domine speravi non confundar
" in aeternum.

"
" DE VERKIEZING VAN EEN NIEUWE OVERSTE.

"
" Wanneer na mijn begrafenis de kiezers bijeengekomen zijn op
" de vastgestelde plaats zal men doen wat voorgeschreven is zowel tot
" zielenlafenis van de overleden Algemeen Overste als voor de verkie-
" zing die weldra zal plaats hebben en de erkenning van de nieuwe Alge-
" meen Overste van de Congregatie.

" U zult er goed aan doen alles terstond mee te delen aan onze
" Heilige Vader. Vraag zijn speciale zegen over deze belangrijke daad.

" Zonder te letten op menselijke genegenheid of om het even welke

" berekeningen, zal iedereen zijn stem uitbrengen op de persoon die hij
" het best bekwaam acht de meerdere eer van God en van het voordeel van
" onze Congregatie te bevorderen. Daarom:

" 1° dient hij bekend te staan als iemand die nauwkeurig en stipt
" onze Regel onderhoudt,

" 2° mag hij niet gemengd zijn geweest in zaken die hem tegen-
" over de burgerlijke of geestelijke Overheid in moeilijkheden hebben
" gebracht of die hem hatelijk of minder geacht hebben gemaakt tegen-
" over de leden van onze eigen Sociëteit,

" 3° moet hij bekend zijn om zijn gehechtheid aan de Heilige
" Stoel en aan alles wat er op enige wijze mee in verband staat.

" Wanneer dan na de verkiezing de nieuwe Algemeen Overste bekend
" is moeten alle kiezers hem de hand kussen en geknield het Te Deum
" zingen. Daarna moeten ze duidelijk hun onderworpenheid laten zien
" door de vernieuwing van hun geloften zoals dit bij een retraite ge-
" daan wordt.

"

" DE NIEUWE ALGEMEEN OVERSTE.

"

" 1° Hij zal enkele woorden tot de kiezers richten, hen bedanken
" voor het in hem gestelde vertrouwen en hun de verzekering geven dat
" hij voor iedereen een vader, een vriend, een broeder wil zijn. Hij
" zal hun medewerking en zo nodig hun raad vragen.

" 2° Hij zal dadelijk het nieuws van zijn verkiezing bekend maken
" en zijn diensten aanbieden aan de heilige Vader.

" 3° Daarna zal hij een omzendbrief sturen aan al de medebroeders
" en een andere aan de Dochters van Maria, Hulp der Christenen.

" 4° Een andere brief zal hij schrijven aan onze weldoeners en
" onze medewerkers, om hen namens mij te bedanken voor alles wat zij
" voor ons gedaan hebben toen ik nog op deze aarde leefde. Hij zal hen
" verzoeken de Salesiaanse huizen te blijven steunen. In de vaste hoop
" te worden opgenomen in Gods barmhartigheid, zal ik daar zonder ophou-
" den voor hen bidden. Maar vooral moet men altijd schrijven en zeggen
" en preken, dat Maria, Hulp der Christenen voortdurend bijzondere gun-
" sten, zelfs buitengewone en miraculeuze gunsten verkregen heeft en
" ook nog zal verkrijgen voor hen die bijdragen tot het geven van een
" christelijke opvoeding aan de jeugd door ze te steunen in hun werk,
" door hun raad en goede voorbeeld of minstens door hun gebeden.

" Na het vervullen van deze voornaamste plichten zal de nieuwe
" Algemeen Overste met zorg nagaan hoe de financiële toestand van de
" Congregatie is. Hij moet onderzoeken welke schulden er zijn en wan-
" neer ze moeten betaald worden.

" Hij zal er goed aan doen tenminste voor een korte tijd geen
" nieuwe huizen te openen en geen nieuwe bouwwerken te laten beginnen,
" die niet strikt noodzakelijk zijn.

" Wat mij betreft beveel ik u aan de schulden nagelaten door de
" overleden Algemeen Overste niet te laten voortbestaan. Dat zou wijzen
" op een slecht bestuur van de beheerders en van de overste zelf en zou
" wantrouwen wekken bij de openbare mening.

" BELANGRIJKE OPMERKING VOOR HET HOOFDKAPITTEL

"
" Wanneer bij de verkiezing van de nieuwe Algemeen Overste leden
" van het Kapittel zouden ontbreken, dient de Algemeen Overste gebruik te
" maken van zijn recht en hun aantal aan te vullen met plaatsvervangende
" raadgevers voor de tijd die er nog moet verlopen tot de vastgestelde
" zes jaar voor de algemene verkiezing van de afzonderlijke raadsleden of
" leden van het Kapittel.

" Maar ik wens er vooral aan te herinneren (en naar mijn oordeel
" is dit fundamenteel) dat geen enkel lid bezigheden zou hebben die on-
" verenigbaar zijn met en niet gericht zijn op het bestuur van onze vrome
" sociëteit. Ik geloof zelfs dat ik niet overdrijf wanneer ik zeg dat on-
" ze Congregatie altijd een leemte zal vertonen zolang de afzonderlijke
" leden van het Kapittel zich niet uitsluitend zullen kunnen bezighouden
" met de zaken die vastgesteld zijn door het reglement, dat goedgekeurd
" is door het Kapittel.

" Om dit te bereiken zullen niet weinige moeilijkheden moeten over-
" wonnen worden, maar men moet kunnen offers brengen om deze grote wel-
" daad aan de hele Congregatie te bewijzen.

" EEN VINGERWIJZING VOOR DE ALGEMEEN OVERSTE.

" De Algemeen Overste moet de raadgevingen lezen en in praktijk
" brengen die ik gewoonlijk gaf aan al de directeurs van de nieuwe hui-
" zen vooral voor wat betreft de tijd die men moet besteden aan de rust
" en aan het eten.

" VOOR DE DIRECTEUR VAN IEDER HUIS

" De directeur van ieder huis moet geduld hebben en zijn mensen
" goed kennen. Hij moet daarom goed onderzoeken wat de medebroeders
" waard zijn. Hij moet van hen vragen dat ze doen waartoe ze in staat
" zijn en niets meer. Het is noodzakelijk dat hij het reglement kent dat
" iedere medebroeder moet onderhouden in het ambt dat hem werd toever-
" trouwd. Daarom moet iedereen dat gedeelte van de Regel dat hem aangaat
" goed kennen.

" Zijn bezorgheid moet vooral uitgaan naar de morele betrekkingen
" van de leraren en assistenten onder elkaar en met de leerlingen die hun
" zijn toevertrouwd.

" BIJZONDERE RAADGEVINGEN VOOR ALLEN

" 1° Ik doe een dringende oproep aan al mijn zonen er op te letten
" zowel in hun gesprekken als in hun geschriften, nooit te vertellen of
" te bevestigen dat Don Bosco speciale genaden van God verkregen zou heb-
" ben of op enigerlei wijze mirakelen gedaan zou hebben: zo zou men een
" gevaarlijke vergissing begaan. Hoewel de goede God op edelmoedige wijze
" zijn goedheid tegenover mij betuigd heeft, heb ik toch nooit be-
" weerd bovennatuurlijke zaken te kennen of te bewerken. Ik heb niets an-
" ders gedaan dan gebeden en aan de Heer genaden laten vragen door brave
" zielen. Ik heb altijd ervaren dat de gebeden en de communies van on-

" ze jongens doeltreffend waren. De barmhartige God en zijn allerhei-
" ligste moeder Maria kwamen ons in onze nood ter hulp. Dit bleek
" vooral telkens als wij moesten voorzien in de noden van onze
" arme en verlaten jongens en nog meer wanneer hun ziel gevaar liep.

" 2° De heilige maagd Maria zal zeker onze Congregatie en de
" Salesiaanse werken blijven beschermen, wanneer wij ons vertrouwen
" in Haar blijven stellen en Haar verering bevorderen. Haar gewo-
" ne feesten en nog meer Haar plechtige feestdagen, novenen en tri-
" duïms alsook de maand die Haar is toegewijd moeten altijd met
" veel ijver aanbevolen worden in al onze private en publieke relaties.
" Dit kan gebeuren door het verspreiden van blaadjes, boeken, medail-
" les, prentjes, door het publiceren van de genaden en zegeningen
" die onze hemelse Weldoenster op ieder ogenblik aan de lijdende mens-
" heid verleent.

" 3° Twee bronnen van genaden voor ons zijn bij alle gelen-
" genheden onze leerlingen er op wijzen dat ze ter ere van Maria tot de
" heilige sacramenten zouden naderen of tenminste een vroom werk zouden
" verrichten.

" Het godvruchtig bijwonen van de mis, het bezoek van Jezus in
" zijn heilig sacrament, de veelvuldige sacramentele of minstens gees-
" telijke communie zijn zeer welgevallig aan Maria en zijn een machtig
" middel om grote genaden te verkrijgen.

"

" DE PRIESTERROEPINGEN

"

" God heeft onze arme Salesiaanse Congregatie geroepen om de
" priesterroepingen onder de arme jeugd of de jeugd uit de lagere
" stand te bevorderen.

" De bemiddelde families zijn doorgaans te zeer doordrenkt met
" de geest van de wereld. Jammer genoeg gebeurt het vaak dat ook hun
" kinderen erdoor aangetast zijn en zo de kiem van hun roeping die
" God in hun hart heeft gelegd verliezen. Maar wanneer de edelmoedig-
" heid bevorderd wordt, zich kan ontwikkelen en tot rijpheid komen, zal
" die goede geest overvloedige vruchten dragen. Wanneer dit echter niet
" gebeurt dan zal niet enkel de kiem van de roeping maar veelal de roe-
" ping zelf die reeds ontloken en onder goede voortekenen begonnen was,
" verstikt worden of zodanig verzwakken dat ze verloren gaat.

" De kranten, de slechte boeken, de kameraden en de gesprekken
" zonder enige reserve in de familie zijn vaak de noodlottige oorzaak
" van het verlies van roepingen en niet zelden komt het ongelukkiger-
" wijs voor dat zij de personen die de keuze van hun staat reeds ge-
" daan hebben, bederven en van de goede weg doen afdwalen.

" Laten we er dikwijls aan denken dat we een grote schat aan de
" Kerk geschonken hebben wanneer wij voor een goede roeping gezorgd
" hebben. Het heeft geen belang of deze roeping, of deze priester naar
" zijn diocees, naar de missies of naar een klooster gaat. Het blijft
" altijd een grote schat die men aan de Kerk van Jezus Christus schenkt.

" Men mag een jongen die raad niet geven, wanneer men er niet
" zeker van is dat hij de engelachtige deugd zal bewaren in de mate
" die door een redelijke theologie geleerd wordt. Men kan toegeeflijk
" zijn als het om een middelmatig verstand gaat maar nooit wanneer hem
" de deugd waarover wij het hebben ontbreekt.

" HET WERK VAN MARIA, HULP DER CHRISTENEN.

"

" Bevorder het werk van Maria, Hulp der Christenen volgens het
" programma dat u reeds kent. Weiger niet een veelbelovende roeping te
" aanvaarden omdat hij over geen geldmiddelen beschikt. Geef alles uit
" wat u bezit, zamel geld in als dit nodig zou zijn en wanneer u om hem
" in geldnood zoudt verkeren, wees dan niet bekommerd want de heilige
" Maagd zal u op een of andere wijze, ook miraculeus ter hulp komen.

"

" DE ROEPING TOT DE SALESIAANSE CONGREGATIE.

"

" Het werk, het deugdzame en eenvoudige gedrag van onze medebroer-
" ders winnen de leerlingen en trekken ze aan om hun voorbeeld te vol-
" gen. Er zijn geldelijke offers en persoonlijke inspanningen nodig,
" maar men moet preventief werken en dan zullen we vele roepingen hebben.

" Zo men de vakantiedagen al niet kan afschaffen, dan moet men ze
" tenminste verminderen.

" Geduld en zachtmoedigheid, een echt christelijke verhouding on-
" der de leraren en hun leerlingen, zullen onder hen vele roepingen win-
" nen. Maar ook hier dient men op zijn hoede te zijn en nooit onder de
" leden en zeker niet tot de geestelijke staat personen toe te laten van
" wie men niet de morele zekerheid heeft dat zij de engelachtige deugd
" zullen bewaren.

" Wanneer derhalve de directeur van een van onze huizen een leer-
" ling opmerkt wiens gedrag en karakter eenvoudig en goed zijn, moet hij
" ervoor zorgen hem tot vriend te maken. Hij moet vaak met hem spreken,
" gewillig naar hem luisteren in de biecht, zich in zijn gebeden aanbe-
" velen, hem de verzekering geven dat hij voor hem bidt in de heilige mis
" en hem uitnodigen een heilige communie op te dragen, bij voorbeeld,
" ter ere van de heilige Maagd of tot lafenis van de zielen van het vage-
" vuur; voor zijn familieleden, zijn studies en dergelijke meer.

" Op het einde van het gymnasium moet hij hem overtuigen die roe-
" ping te kiezen die hij het best oordeelt voor zijn ziel en die hem zal
" vertroosten bij het sterven.

" Hij moet in geweten nagaan en door een vergelijking uitmaken of
" zijn zedelijk leven beter is wanneer hij thuis op vakantie is ofwel op
" het college.

" Hij moet er echter op letten de geestelijke roeping af te raden
" aan hen die ze enkel willen volgen om hun familie te hulp te komen om-
" dat ze arm is. In deze gevallen dient men de raad te geven een andere
" levensstaat te kiezen, een ander beroep, een kunst, een ambacht, maar
" nooit de geestelijke staat.

"

" ASPIRANTEN.

"

" Onder aspiranten verstaan wij hier de jongens die zich een
" christelijke levensinhoud willen vormen die ze mettertijd waardig zal
" maken in de Salesiaanse Congregatie te treden of als jonge geeste-
" lijke of als coadjuteur.

" Tegenover hen dient men een bijzondere zorg aan de dag te leg-
" gen. Ze mogen echter slechts tot die groep toegelaten worden wan-

" neer ze de bedoeling hebben Salesiaan te worden of tenminste er
" niets op tegen zouden hebben mocht dit Gods wil zijn.

" Voor hen moet men tenminste tweemaal in de maand een con-
" ferentie houden.

" In die conferenties moet er gehandeld worden over alles wat
" een jongen in praktijk moet brengen of moet vluchten om een goede
" christen te zijn. De "Giovane provveduto" verschaft de voornaamste
" onderwerpen voor deze onderhoudjes. Men moet ze echter niet over de
" Regel spreken, vooral niet over onze geloften, noch over het verla-
" ten van huis en ouders. Dit zijn zaken die in hun hart zullen bin-
" nentreden zonder dat er over gepraat wordt. Men moet zich strikt aan
" het grote beginsel houden: vroeg of laat moet men zich aan God wegschen-
" ken en God noemt zalig de mens die zich reeds in zijn jeugd aan God toe-
" wijdt: beatus homo cum portaverit jugum ab adolescentia sua.

" Het zal dus nodig zijn, vroeg of laat, uit liefde of uit nood-
" zaak, de wereld met al zijn mogelijkheden, zijn ouders, zijn vrienden,
" zijn huis, alles, voor altijd te verlaten.

"

" TOELATING TOT HET NOVICIAAT

"

" De aspiranten die men op de proef gesteld heeft en die men
" heeft leren kennen zoals hierboven gezegd werd, kan men gemakke-
" lijk onder de novicen opnemen. Maar zij die buiten onze huizen hun
" verblijf hadden of hun studies deden moeten eerst goed nagegaan wor-
" den, volgens de normen van onze constituties.

"

" DE NOVICEN

"

" De tijd van de echte beproeving of het noviciaat, is als een
" zeef om het goede graan te kennen en het te behouden. Daarentegen
" dient men het onkruid uit te wieden en het samen met het hondsgras
" en de winde uit onze tuin te verwijderen.

" Men moet goed voor ogen houden dat onze Congregatie niet ge-
" sticht werd voor hen die eerst een werelds leven geleid hebben en
" zich dan willen bekeren en dan bij ons komen. Voor hen werd onze
" Congregatie niet gesticht. We hebben leden nodig van wie we zeker
" zijn en die hun proeven hebben afgelegd van degelijk leven in de
" wereld. Ze moeten bij ons niet komen om zichzelf te volmaken maar
" om de christelijke volmaaktheid te beoefenen en de arme en verlaten
" jongens te helpen in de onmetelijke en ernstige gevaren waarin ze
" zich regelmatig bevinden. Wat nu de jongens betreft die reeds het
" slachtoffer werden van de menselijke ellenden en die inzake gods-
" dienst of goede zeden reeds schipbreuk hebben geleden, deze dienen
" ofwel geen priester te worden ofwel moet men ze sturen naar strenge
" kloosterorden of naar orden die geschikt zijn voor boetelingen.
" Gedurende het proefjaar lette men goed op de gezondheid, de goede
" geest en de kennis van de novicen: hierover moet men een nauwkeu-
" rig verslag uitbrengen bij het Hoofdkapittel. Maar de directeur
" van het noviciaat moet er zelf goed op letten nooit die novicen ter
" aanneming

" voor te stellen van wie hij in geweten (1) niet zeker kan zijn van
" hun goede geest.

"

" DE AANVAARDING

"

" Men volge de voorschriften van het kerkelijk recht, van on-
" ze Constituties en de beslissingen van het Kapittel zowel voor de aan-
" vaarding tot het noviciaat als voor de definitieve aanvaarding tot de
" geloften. Men overwege het voor en het tegen van iedere kandidaat maar
" de stemming dient altijd geheim (2) te zijn zodat een lid van het
" Kapittel niet kan weten hoe een ander lid gestemd heeft.

"

" ONTSLAG

"

" Bij het geven van een ontslag moeten wij het voorbeeld volgen
" van de tuinder die uit zijn tuin de schadelijke of eenvoudig nutteloze
" planten en kruiden bij het wieden wegwerpt. Men dient er echter goed
" op te letten dat het vaak gebeurt dat iemand met een angstvallig ge-
" weten vreest dat hij geen roeping heeft, ook dan wanneer er geen en-
" kele reden tot vrees bestaat. Daarom moet men goed de beweegreden of
" beweegredenen waarom het ontslag gevraagd wordt onderzoeken. Het mag
" niet verleend worden tenzij om een ernstige reden (3) nl. wanneer
" het langer verblijf van het lid in de Congregatie tot een ernstig
" geestelijk of ook tijdelijk nadeel voor het lid of voor de Congre-
" gatie zou strekken.

" In deze gevallen dient men na te gaan of de wegzending
" voorlopig of definitief moet zijn. Maar in ieder geval moet men met
" alle eerbied te werk gaan tegenover de persoon die men ontslaat en
" men moet zelfs offers brengen opdat het lid zou vertrekken in goede
" verstandhouding met en als vriend van de Congregatie. In de regel
" echter zal men met hem enkel de gewone betrekkingen onderhouden die
" voor een goede christen passend zijn. Men mag hem geen gastvrijheid
" meer aanbieden tenzij in de gevallen waarin er een echte noodzaak be-
" staat en dan nog slechts tijdelijk.

" Wanneer een lid bij ons vertrekt dien men hem te helpen om
" een betrekking te vinden of tenminste een plaats waar hij eerlijk zijn
" brood kan verdienen.

"

" HET LEVEN IN GEMEESCHAP

"

" Men dient zich met alle middelen in te spannen om het le-
" ven in gemeenschap te bewaren. De oversten zullen alles eisen wat
" iemand doen kan maar niets meer. Wanneer echter een novice de gezond-
" heid mist om de plichten te vervullen die onze Regel voorschrijft dan
" mag men hem niet toelaten tot de geloften en wanneer zijn kwaal chro-
" nisch blijkt

---

(1) Door Don Bosco onderstreept.

(2) Onderstreept door Don Bosco.

(3) Onderstreept door Don Bosco.

" te zijn dient men hem terug te sturen naar zijn ouderlijk huis. Is
" hij reeds geprofest dan moet hij bij ons blijven en moet hij met de
" nodige zorg behandeld worden. Men mag echter daarbij nooit vergeten
" dat wij arm zijn en dat niemand op groter zorgen aanspraak mag maken
" dan die waarop een persoon die zich aan God met de gelofte van ar-
" moede toegewijd heeft, recht kan doen gelden. Men dient trouwens die
" personen, die door hun werk of op een andere manier aan de Congrega-
" tie aanzienlijk voordeel hebben bezorgd bijzonder te ontzien. Zelfs
" als een verandering van klimaat, van voedsel of het verblijf in
" hun geboortestreek ze kan helpen, zal men dit toelaten maar altijd
" na raadpleging van een dokter.

" Dit ontzien moet beperkt blijven tot de duur van hun ziekte
" en hun herstel en men moet er zich wel voor hoeden dat dit geen aan-
" leiding geeft tot het opdienen van speciale gerechten aan een andere
" tafel. Dit zou de pest voor het leven in gemeenschap betekenen. Dus
" telkens wanneer een herstellende zieke opnieuw kan plaats nemen aan de
" tafel van zijn medebroeders moet dit gebeuren maar dan nog moet men
" hem ontzien bij het aanwijzen van taken en men mag hem geen werk op-
" leggen dat zijn krachten te boven gaat.

" In deze voorname zaak beoefene men een grote christelijke
" naastenliefde, voorzichtigheid en krachtdadigheid maar steeds in al-
" les met de vereiste discretie, liefde en zachtmoedigheid.

"

DE DRUKWERKEN

"

"

" In mijn preken en toespraken en boeken heb ik altijd alles
" gedaan wat ik kon om de katholieke beginselen te steunen, te verdedi-
" gen en te verspreiden. Indien er echter een zin of een woord zou in
" gevonden worden waarover ook maar een twijfel geopperd zou kunnen
" worden of waarin de waarheid niet voldoende uitgelegd zou zijn, is het
" mijn bedoeling iedere gedachte of gevoelen die niet juist zouden zijn
" te herroepen en te verbeteren. In het algemeen dan onderwerp ik ieder
" woord, ieder geschrift of gedrukt woord aan de beslissing, de verbe-
" tering of, zonder meer de raad van Onze Moeder de Heilige Kerk.

" Wat de gedrukte werken en de latere uitgaven betreft heb ik
" vele zaken aan te merken.

" Sommige van mijn werkjes werden gepubliceerd zonder mijn
" correctie, andere tegen mijn wil, daarom:

" 1° Beveel ik aan mijn opvolger aan dat hij een catalogus zou
" aanleggen of zou laten aanleggen van al mijn werkjes maar enkel van
" de laatste uitgave.

" 2° En zo nodig een nieuwe druk laten verschijnen waarin
" vergissingen betreffende de spelling, de chronologie, de taal of de
" betekenis van de zin worden verbeterd in het voordeel van de weten-
" schap en van de godsdienst.

" 3° Indien het ooit mocht gebeuren dat mijn brieven in het Ita-
" liaans gedrukt worden, moet men grote aandacht wijden aan de bete-
" kenis en aan de leer omdat de meesten in der haast werden geschre-
" ven en er dus gevaar bestaat dat er vele onjuistheden in voorkomen.
" De brieven in het Frans zou men best verbranden, maar als iemand ze
" zou willen drukken dan dring ik er op aan dat ze gelezen en verbeterd

" zouden worden door een kenner van de Frase taal, opdat de woorden
" geen ongewilde betekenis zouden uitdrukken tot spot en misprijzen
" van de godsdienst in wiens voordeel ze nochtans geschreven werden.
"   Wie nota's zou bezitten of feiten zou hebben onthouden of
" stenografisch zou hebben opgenomen, verzoek ik deze aandachtig te
" laten onderzoeken en verbeteren zodat er niets zou gepubliceerd
" worden dat niet volledig zou overeenstemmen met de beginselen van
" onze heilige katholieke godsdienst.

"   DE DIRECTEUR VAN EEN HUIS EN ZIJN BETREKKINGEN MET ZIJN MEDE-
"   BROEDERS

"   De directeur moet een voorbeeld zijn van geduld en christelijke
" naastenliefde ten opzichte van de medebroeders die onder hem staan
" en daarom:

"   1° dient hij ze bij te staan, te helpen, te onderrichten over
" de wijze waarop ze hun plichten moeten vervullen, maar nooit met harde
" of kwetsende woorden.(1)

"   2° hij moet laten merken dat hij groot vertrouwen in hen
" stelt door met welwillendheid de zaken die hen aangaan te behandelen.
" Nooit mag hij ze berispen of streng verwijten in aanwezigheid van an-
" dere personen. Hij moet trachten dit steeds te doen in camera carita-
" tis, nl. met zachtheid onder vier ogen.

"   3° Wanneer die berispingen of vermaningen in het publiek
" moeten gedaan worden omdat de oorzaken daarvoor ook publiek waren, mag
" men nooit in de kerk of in de speciale conferenties persoonlijke zin-
" spelingen maken. De berispingen, verwijten en zinspelingen die open-
" lijk gedaan worden, krenken maar verbeteren niet.

"   4° Hij vergeet zomin mogelijk het maandelijks "rendiconto"
" en bij die gelegenheid moet iedere directeur de vriend, de broeder en
" de vader van zijn ondergeschikten zijn. Hij moet aan allen tijd en
" vrijheid geven hun bedenkingen te maken, hun noden en hun inzichten uit
" te drukken. Van zijn kant zal hij voor allen zijn hart open stellen
" zonder ooit wrok te tonen. Hij zal niet eens tekortkomingen die in
" het verleden werden begaan in herinnering brengen, tenzij om vaderlijke
" vermaningen te geven of op een liefdevolle manier hen die onachtzaam
" zijn geweest aan hun plicht te herinneren.

"   5° Hij mag nooit over zaken handelen die betrekking hebben
" op de biecht tenzij de medebroeder het zou vragen. In dergelijke ge-
" vallen mag hij nooit beslissingen treffen die moeten geschieden in foro
" externo zonder goedkeuring van het lid over wie het gaat.

"   6° Doorgaans is de directeur de gewone biechtvader van zijn
" medebroeders. Met voorzichtigheid echter zorg hij er voor een rui-
" me vrijheid voor hen die deze nodig hebben. Het is echter wel duidelijk
" dat deze particuliere biechtvaders moeten bekend zijn en goedgekeurd
" door de overste volgens onze regel.

"   7° Omdat iemand die op zoek gaat naar buitengewone biechtva-

---

(1) Onderlijnd door Don Bosco.

" ders hierdoor bewijst dat hij weinig vertrouwen stelt in zijn direc-
" teur, zal de directeur zijn ogen open moeten houden en speciale aandacht
" wijden aan het onderhouden van de andere regels en aan deze mede-
" broeder geen opdrachten geven die zijn morele of fysische krachten
" schijnen te boven te gaan.

" N.B. Wat ik hier zeg heeft niets te maken met de buiten-
" gewone biechtvaders die de overste, de directeur of de inspecteur
" op het geschikte ogenblik zelf zou aanduiden.

" 8° Over het algemeen zal de directeur van een huis vaak met
" zijn medebroeders praten met grote vertrouwelijkheid en daarbij aan-
" dringen op de noodzakelijkheid de constituties eenvormig toe te pas-
" sen. Zoveel als dit mogelijk is zal hij ook aan de letterlijke
" woorden ervan herinneren.

" 9° Bij ziektegevallen dient hij te onderhouden wat de re-
" gel voorschrijft en wat daarover in het Kapittel beslist werd.

" 10° Hij moet gemakkelijk onaangenaamheden en persoonlijke
" krenkingen vergeten en met welwillendheid en eerbied zal hij trach-
" ten de nalatigen, de wantrouwenden en de argwanenden te overwinnen
" of liever ze te verbeteren. Vincere in bono malum.

" AAN DE MEDEBROEDERS DIE IN HETZELFDE HUIS VERBLIJVEN.

" 1° Alle Salesiaanse medebroeders die in hetzelfde huis ver-
" blijven moeten met hun directeur één hart en één ziel zijn.

" 2° Ze dienen bijgevolg goed te onthouden dat de ergste pest
" die men schuwen moet de kwaadsprekerij is. Men mag alle mogelijke
" offers brengen maar nooit mag kritiek op de oversten worden geduld.

" 3° De bevelen in familie gegeven mogen niet beknibbeld worden
" wat men in een preek of een conferentie gehoord heeft, wat men gele-
" zen heeft in boeken van een medebroeder mag niet afgekeurd worden.

" 4° Ieder zal het lijden verdragen tot meerdere glorie van God
" en tot uitboeting van zijn eigen zonden; voor het welzijn van zijn
" ziel schuwe hij de kritiek op zaken van het bestuur, de kledij, het
" voedsel en de huisvesting.

" 5° Herinner u, mijn zonen, dat de eendracht en samenwerking
" tussen de directeur en zijn onderhorigen in onze huizen een aards
" paradijs maakt.

" 6° Ik beveel u geen bijzondere boetedoeningen of verstervin-
" gen aan. U zult grote verdiensten hebben en de roem zijn van de con-
" gregatie, wanneer u wederkerig het leed en de onaangenaamheden van
" het leven met christelijke berusting zult dragen.

" 7° Geef steeds goede raad, wanneer u daartoe de gelegenheid
" hebt, vooral wanneer het er om gaat een bedroefde medebroeder te
" troosten of te helpen bij het overwinnen van een moeilijkheid of
" een dienst te bewijzen zowel als iemand gezond is als wanneer hij
" ziek is.

" 8° Wanneer u verneemt dat in huis laakbare zaken gebeurd zijn,
" vooral wanneer het zaken zijn die ook zouden kunnen uitgelegd worden
" als in strijd met de heilige wet van God, dan dient u ze met eerbied
" aan de overste bekend te maken. Deze zal met de gepaste voorzichtig-
" heid het goede bevorderen en het kwade vermijden.

" 9° Wat de leerlingen betreft zal ieder zich houden aan de
" regel van het huis en aan de beslissingen die genomen worden om de
" tucht en de goede geest onder de studenten en vakleerlingen te bewaren.
" 10° In plaats van nutteloze aanmerkingen te maken op wat
" anderen doen, zal iedereen zich met alle mogelijke bezorgdheid inspan-
" nen om de diensten die hem toevertrouwd werden te vervullen.

" **FUNDAMENTELE OPMERKING OF VERPLICHTING VOOR ALLEN DIE IN DE**
" **CONGBEGATIE WERKEN.**

" Aan allen wordt streng bevolen voor het aanschijn van God
" en van de mens zorg te dragen voor de goede geest tussen de Salesianen
" en hen die ons op enigerlei wijze en op gelijk welke titel door de
" Voorzienigheid werden toevertrouwd.

" **HIER NOTEER IK WAT IK ELDEBS HAD WILLEN ZEGGEN.**

" Bij de retraites geef ik aan de directeur van het huis en
" aan al de andere gewone oversten de raad er tijdelijk geen biecht te
" horen van hun onderhorigen en dit in zoverre ze beroep kunnen doen op
" buitengewone biechtvaders of predikanten. Zijn deze niet in voldoende
" aantal aanwezig, dan zullen ze andere bekende biechtvaders te hulp roe-
" pen. Wanneer dan in zekere gevallen het noodzakelijk zou zijn hierop een
" uitzondering te maken, zal de overste hierover weten te oordelen.

" Wanneer een medebroeder in botsing komt met de kerkelijke
" overheden van een stad, parochie of diocees zal de overste met de ver-
" eiste voorzichtigheid te werk gaan en hem een andere taak geven.

" Zo ook telkens wanneer een medebroeder verzet of rivaliteit
" zou aantreffen onder zijn medebroeders, zal het goed zijn dat hij naar
" een ander huis vertrekt of een andere bezigheid krijgt.

" Hij dient echter steeds vriendschappelijk te worden gewezen
" op zijn gebreken en men zal hem normen geven opdat hij in de toekomst
" beter de meningsverschillen zou vermijden.

" **MET DE MENSEN BUITEN HET HUIS.**

" Van de mensen van buiten zal men veel moeten verdragen en
" ook schade lijden liever dan er ruzie mee te hebben.

" Wat de burgerlijke of geestelijke overheden betreft ver-
" drage men wat men op een eerbare manier verdragen kan, maar het mag
" nooit tot geschillen komen voor de Civiele rechtbanken.

" Omdat men ondanks offers en goede wil soms wel genoodzaakt
" zal zijn betwistingen en geschillen te ondergaan, geef ik de raad het
" geschil voor te leggen aan een of twee scheidsrechters met volmacht
" en de oplossing ervan over te laten aan hun oordeel.

" Op deze manier blijft het geweten zuiver en maakt men een
" einde aan zaken die doorgaans zeer lang duren en veel onkosten eisen
" en waarin het moeilijk wordt de vrede van het hart en de christelijke
" liefde te bewaren.

" Voor het welzijn van ieder lid en van heel onze Congrega-
" tie mag niemand zich bemoeien met geldzaken, ambten of voorspraak (1)

---

(1) Eerst zei hij: "zich mengen in zaken van...van...van..." maar had dit later gedeeltelijk verbeterd.

" ten voordele van verwanten of vrienden.

" Wanneer er ernstige beweegredenen zouden zijn waarom de ene
" of de andere zich met dergelijke zaken zou moeten bezig houden zal
" hij er over spreken met zijn overste en zich strikt aan diens oor-
" deel houden.

" Als onveranderlijke stelregel zal gelden nooit wissels te
" ondertekenen en nooit borg te staan voor de betalingen van vreemde
" personen. De ervaring heeft ons geleerd dat dit steeds schade en na-
" righeid meebrengt.

" Indien men het kan doen zal men diensten bewijzen, ook on-
" dersteuning geven maar steeds binnen de aan te raden grenzen en na de
" toelating van zijn overste te hebben verkregen.

"

" VOOR DE ZUSTERS VAN MARIA, HULP DER CHRISTENEN.

"

" De beslissingen van het Kapittel aangaande de Dochters of
" de Zusters van Maria, Hulp der Christenen zullen de Salesianen trouw
" onderhouden.

" Er mag geen acht worden geslagen op werk, onkosten, noch
" enig ongemak om onze betrekkingen te regelen zoals de Kerk en onze eigen
" constituties die hebben vastgelegd.

" In het afhandelen van stoffelijke zaken zullen de mannelijke
" en de vrouwelijke kloosterlingen nooit alleen zijn. Ze moeten er voor
" zorgen dat er altijd iemand bij hen is of tenminste dat ze door ande-
" re personen gezien kunnen worden.

" Bij het aanvaarden in het Instituut van Maria dient men er
" op te letten dat niemand aangenomen wordt, die geen goede gezondheid ge-
" niet en voor wie geen gegronde hoop bestaat dat zij echt zal gehoorza-
" men.

" Men dient er aan te denken dat de deugden die men niet ver-
" worven heeft gedurende het noviciaat meestal later niet meer verworven
" worden. Geen enkele zuster mag na haar kloosterprofessie nog onroef-
" rende goederen bewaren voor haarzelf of voor de kloostergemeenschap
" waarvan zij lid is. Uitzondering zal worden gemaakt voor bezittingen
" die nodig zijn voor het stichten van huizen of buitenverblijven. Om
" geen enkele reden en onder geen enkel voorwendsel mag men iets zeggen
" dat de lachlust zou opwekken of de welwillende aandacht zou trekken
" van personen van het andere geslacht. Deze woorden dienen goed gele-
" zen en begrepen te worden en bij herhaling zal er uitleg over gege-
" ven worden.

" De Algemene Overste en de directrices van de huizen zullen
" geen enkele vertrouwelijkheid toelaten met personen in de wereld, wie
" dan ook. Wanneer hiertoe een echte noodzakelijkheid bestaat, zal er
" een assistente bij komen en zal men de voorschriften van de respec-
" tieve regels streng naleven.

" Zelfs de overste mag geen enkel bedrag aan geld bij zich
" houden, tenzij voor bepaalde zaken en enkel voor de tijd, die nodig
" is voor het afhandelen van die zaken.

" Wat ik gezegd heb over de Algemene Overste geldt voor al
" de directrices van de andere huizen.

" In deze en in dergelijke zaken dient iedereen zich zonder verzet
" te gedragen naar de raadgevingen en de bevelen van de Algemeen Overste
" van de Salesianen.

" Er mag niets worden gebouwd of hersteld zonder ruggespraak met hem.

" 1° Bij het behandelen van zaken van enig gewicht in het Hoofd-
" kapittel of in het Algemeen Kapittel moeten zowel de Salesianen als
" de Zusters er voor zorgen vooraf een mondelinge of schriftelijke uit-
" eenzetting te geven van de zaken die men wil behandelen.

" 2° Men zal aan allen ruime vrijheid geven te spreken voor of
" tegen de onderwerpen zoals dit aan iedereen het best lijkt voor God,
" maar bij de beslissingen zal men in het geheim zijn stem uitbrengen.

" 3° Om te stemmen gebruikt men vruchtpitten, boontjes, enz, van
" verschillende kleur die men ongezien in een beursje werpt. Zwart is
" ontkennend en wit is bevestigend.

" 4° Wanneer men bij een beslissing een meerderheid verkregen heeft
" mag men deze niet meer wijzigen tenzij door een andere beslissing te
" nemen na een bespreking waaraan het hele Kapittel zal deelnemen.

" 5° Men dient er goed voor te zorgen alle zaken, waarover een be-
" slissing gevallen is, stipt uit te voeren. Men dient er met aandacht
" over te waken dat de beslissingen niet met elkaar in tegenstrijd zijn.

" Het is een ware vergissing en verloren moeite de zaken die in
" het Kapittel voorgesteld en goedgekeurd werden later in vergetelheid
" te laten.

" Iedereen moet trachten hervormingen te vermijden in de voorstel-
" len die in de conferenties en de Kapittels gedaan werden. Men zorg
" ervoor geregeld de zaken te aanvaarden die reeds vroeger werden
" goedgekeurd door de traditie, de regel door de algemene of de parti-
" culiere Kapittels.

BIJ MOEILIJKHEDEN.

" Wanneer in een dorp of een stad moeilijkheden gemaakt worden
" door het geestelijk of het wereldlijk gezag dan zal men voorstellen
" om uitleg over het gebeurde te geven.

" De persoonlijke uitleg van uw goede inzichten vermindert ten
" zeerste de kwade vermoedens die zich bij sommigen gevormd kunnen heb-
" ben en doet ze zelfs vaak verdwijnen.

" Wanneer het gaat over zaken die tegen de wet indruisen, dan zal
" men zijn excuses aanbieden of minstens er een eerbiedige uitleg over
" geven, maar indien het mogelijk is, steeds door persoonlijk te ver-
" schijnen.

" Deze wijze van optreden stemt tot verzoening en zeer vaak worden
" ook de tegenstanders dan welwillend gestemd. Dit is niets anders dan
" wat God aanbeveelt: *responsio mollis frangit iram*. Ofwel de stel-
" regel van Sint-Paulus: Charitas Dei benigna est, patiens enz.

" Dezelfde regel dienen de directeurs van de huizen te volgen
" tegenover hun ondergeschikten. Spreek met elkaar, geef uitleg en dan
" zult u gemakkelijk met elkaar overeenkomen zonder afbreuk te doen aan
" de christelijke liefde, iets wat tegen de belangen van onze Congrega-
" tie is.

" Als u veel van uw leerlingen gedaan wilt krijgen, toon u dan

" nooit beledigd tegenover één van hen. Verdraag hun gebreken, verbeter
" ze en vergeet ze.

" Toon steeds dat u ze genegen bent en laat ze weten dat al uw
" inspanningen er op gericht zijn goed te doen aan hun zielen.

"

" FUNDAMENTELE AANBEVELING VOOR ALLE SALESIANEN.

"

" Bemind de armoede als u wilt dat de financiën van de Congrega-
" tie gezond zijn.

" Zorg dat niemand zou kunnen zeggen: dit meubel ziet er niet
" arm uit, die tafel, dit kleed, deze kamer zijn niet die van een arme
" mens. Wie redelijke motieven geeft om zo te spreken veroorzaakt voor
" onze Congregatie een ramp, want steeds moet ze kunnen roemen op de
" gelofte van armoede.

" Wees ons indien zij van wie wij liefdadigheid verwachten, zou-
" den kunnen zeggen dat wij een leven leiden dat welgestelder is dan
" het hunne.

" Dit dient altijd dus te worden verstaan dat wij de armoede
" streng moeten beoefenen wanneer wij normaal gezond zijn, want bij
" ziekten moeten wij alle passende middelen gebruiken die onze
" Regel toestaat.

" Denk er aan dat het voor altijd een mooie dag zal zijn, als
" u er in slaagt door weldaden een vijand te overwinnen of u een
" vriend te maken.

" Nooit mag de zonde ondergaan over uw gramschap en nooit mag u
" herinneren aan de beledigingen die vergeven werden, aan de schade,
" het ongelijk, dat vergeten werd. Laten we steeds met heel ons hart
" zeggen: Dimitte nobis debita nostra sicut et nos dimittimus debi-
" toribus nostris.

" Maar dan dienen we ook volstrekt en voorgoed alles te verge-
" ten wat ons in het verleden beledigd zou hebben. Laten we allen met
" broederlijke liefde beminnen.

" Deze zaken moeten voorbeeldig onderhouden worden door hen die
" over anderen enig gezag uitoefenen.

"

" AANBEVELING TEN BATE VAN MIJZELF.

"

" Mijn beste jongens, jullie zijn steeds het genoegen van mijn
" hart geweest. Ik beveel jullie aan veel te communie te gaan tot la-
" fenis van mijn ziel.

" Door de veelvuldige communie worden jullie dierbaar aan God en
" aan de mensen. Maria zal jullie de genade verlenen de Heilige Sacra-
" menten te mogen ontvangen op het einde van je leven.

" Gij, priesters, gij, Salesiaanse jonge geestelijken, gij ver-
" wanten en vrienden, bid, ontvang God in het Heilig Sacrament tot la-
" fenis van mijn ziel, opdat Hij de tijd van mijn vagevuur zou verkor-
" ten.

" Nu ik aldus de gedachten van een vader tegenover zijn beminde
" zonen heb uitgedrukt, keer ik me tot mezelf om de barmhartigheid van
" de Heer af te smeken over de laatste uren van mijn leven.

" Ik wil leven en sterven in de heilige katholieke godsdienst die

" de paus van Rome, de Plaatsvervanger van Jezus Christus op aarde als
" hoofd heeft.

" Ik geloof en ik beleid al de waarheden van het geloof die God
" aan de Heilige Kerk geopenbaard heeft.

" Ik vraag aan God nederig vergiffenis voor al mijn zonden vooral
" voor de ergernis die ik aan mijn naaste gegeven heb door mijn daden,
" door de woorden uitgesproken op een ongepast ogenblik. Ik bied vooral
" mijn verontschuldigen aan omdat ik mij overdreven ontzien heb onder
" het schoonschijnende voorwendsel mijn gezondheid te bewaren. Ik moet
" mij verontschuldigen wanneer iemand opmerkt dat ik meermaals een te
" korte voorbereiding gedaan heb voor de heilige mis en te korte tijd
" heb besteed aan mijn dankzegging. Ik was daartoe op een zekere ma-
" nier gedwongen door de grote menigte personen die mij in de sacris-
" tie omringden en mij de mogelijkheid ontnamen voor of na de heilige
" mis te bidden.

" Ik weet, mijn beminde zonen, dat u van mij houdt, maar deze
" liefde, deze genegenheid mag zich niet beperken tot treuren na mijn
" dood. Bid vooral voor de eeuwige rust van mijn ziel.

" Ik raad u aan te bidden, liefdadige werken te doen, verster-
" vingen, heilige communies op te dragen en dit om de nalatigheden, be-
" gaan bij het doen van het goede en het verhinderen van het kwade te
" herstellen.

" Uw gebeden moeten speciaal tot de hemel worden gericht opdat
" ik barmhartigheid en vergiffenis zou vinden op het eerste ogenblik
" dat ik mij zal aanbieden voor de opperste Majesteit van mijn Schepper.

"

" DE TOEKOMST.

"

" Onze Congregatie staat voor een mooie toekomst die haar door
" de goddelijke Voorzienigheid bereid is en haar glorie zal blijven
" duren zolang wij getrouw onze regel zullen onderhouden.

" Wanneer onder ons comfort en luxe zal heersen, zal onze vrome
" Societeit haar loop volbracht hebben.

" De wereld zal ons steeds met genoegenaanvaarden zolang
" onze bezorgdheid zal uitgaan naar de heidenen, de arme kinderen, die
" het meeste gevaar lopen in de maatschappij. Dit is voor ons de echte
" luxe die niemand ons zal ontnemen.

" Men mag geen huizen stichten zolang wij niet het nodige
" personeel hebben om ze te leiden.

" Niet te veel huizen te dicht bij elkaar. Wanneer het ene huis
" ver van het andere ligt zijn de gevaren veel minder.

" Wanneer in de vreemde een missie begonnen werd moet ze
" krachtdadig en onder offers voortgezet worden. Onze inspanningen
" moeten er steeds op gericht zijn scholen op te richten en roepingen
" tot de geestelijke staat te kweken of een Zuster onder de meisjes.

" Te zijner tijd zullen onze missies naar China, nl. naar Peking
" worden gebracht. Men mag echter niet vergeten dat wij daar naartoe
" zullen gaan voor de arme en verlaten kinderen. Daar, onder volkeren die
" de ware God niet kennen, zal men wonderen zien waaraan men tot heden
" toe geen geloof hechtte, maar die God voor de wereld zal openbaren.

" Behalve de huizen die wij nodig hebben mogen geen onroerende

" eigendommen worden behouden.
"   Wanneer voor een godsdienstige onderneming de geldmiddelen
" zouden ontbreken, dan zal men ze schorsen, maar werken die begonnen
" zijn zal men voortzetten zodra onze besparingen, onze offers, het
" mogelijk maken.
"   Wanneer het gebeurt dat een Salesiaan bezwijkt en sterft
" tijdens zijn werk voor de zielen, dan mag men zeggen dat onze Con-
" gregatie een grote triomf heeft behaald en de zegeningen van de he-
" mel overvloedig over haar zullen neerdalen.

In het begin van dit lange geschrift zegt Don Bosco in een latere eigen-
handig geschreven nota: "Men dient eraan te denken dat deze bladzijden ge-
schreven werden in september 1884 vooraleer de Heilige Vader een vicaris met
recht van opvolging had benoemd. Daarom dient men de nodige wijzigingen aan te
brengen.(1) Leo XIII was bezorgd over het lot van de Salesiaanse Congregatie,
wanneer haar Stichter er niet meer zou zijn. Daarom deed hij een voorstel dat
samen met haar bestuur ook de normale formaliteiten van de opvolging zou wij-
zigen.

Inmiddels is het interessant te zien hoe juist op het ogenblik dat de paus
positief belang in hem stelde, Don Bosco in de nacht van 9 op 10 oktober een
droom had die duurde van 's avonds tot 's ochtends en die bestond in een bezoek
van hem aan de Heilige Vader. Pas ingeslapen scheen het hem toe dat hij uit
het Oratorio vertrok, over de speelplaats ging, door de straten van Turijn liep,
er vele bekenden ontmoette en ten slotte aan het centraal station kwam. Op de
trein gestapt, reisde hij tot Rome, waar hij zich meteen naar het Vaticaan begaf.
Hij dacht bij zichzelf dat het zeer moeilijk zou zijn de Heilige Vader te benade-
ren, omdat Mgr. Macchi allerlei hinderpalen opgeworpen zou hebben om een
audiëntie te verhinderen. Toch stelde hij zich voor. Mgr. Macchi was tegenover
hem de vriendelijkheid in persoon. Op zijn vraag of hij tot de audiëntie kon wor-
den toegelaten, antwoordde hij dat hij bij machte en zelfs verplicht was - omdat
het over zulke belangrijke zaken ging - de gebruikelijke formaliteiten achterwege
te laten. En zonder meer liet hij hem bij de paus binnen. De audiëntie duur-
de twee uren. De Paus sprak lang over verschillende onderwerpen met Don Bosco.
Onder meer zei hij hem: - "Let er op dat zij die hun aanvraag doen om lid te wor-
den van uw Congregatie vooral zouden hebben nl.: 1° een gedwee karakter; 2° de
geest van toewijding en onthechting aan het vaderland, de verwanten, de vrien-
den zodat zij er zelfs aan verzaken nog terug te keren naar het vaderland; 3° een
grote liefde tot God en de evenmens." Dit was het voornaamste onderwerp waar-
aan het grootste gedeelte van het onderhoud gewijd was.
Na de audiëntie keerde Don Bosco terug naar het station, nam een kaartje naar Tu-
rijn en werd wakker toen hij bijna thuis was.

---

(1) Deze wijzigingen slaan op plaatsen waar er gesproken wordt over de prefect die na de
dood van Don Bosco niet meer als scheidsrechter over de toestand zou kunnen optreden.
Later voerde hij zelf die wijzigingen in zoals wij gezien hebben.

Welnu, juist met die nachttrein ging er, op verlangen van de paus, een brief over Don Bosco, naar kardinaal Alimonda. In deze brief zei Mgr. Jacobini, de secretaris van de Propaganda, onder meer: "Zijne Heiligheid heeft mij bij deze gelegenheid opgedragen u te schrijven over een zeer belangrijke zaak. Hij ziet dat de gezondheid van Don Bosco met de dag achteruit gaat en vreest voor de toekomst van zijn Instituut. Hij zou dus willen dat Uwe Eminentie op de u eigen manier met Don Bosco zou spreken en hem er toe zou aanzetten de persoon aan te duiden die hij geschikt acht hem op te volgen, of de titel aan te nemen van zijn plaatsvervanger met recht van opvolging. De Heilige Vader zal zich voorhouden in het ene of het andere geval de maatregelen te nemen die hij voorzichtig acht. Hij verlangt echter dat u dit terstond doet, omdat het een zaak is die het welzijn van het Instituut van zo nabij raakt." In het postscriptum verzocht Monseigneur de kardinaal om een spoedig antwoord.

Toen hij deze brief ontvangen had, kwam Alimonda nog diezelfde avond van 10 oktober er persoonlijk met Don Bosco ongeveer een uur over praten. Don Bosco aanvaardde met genoegen de uitnodiging van de paus en beloofde dat hij er zo gauw mogelijk de leden van het Kapittel van op de hoogte zou brengen en een antwoord zou opstellen voor Rome. Op de eerstvolgende zitting van het Hoofdkapittel op 24 oktober, tegen het einde van de vergadering gaf hij kennis van de zaak en vroeg hij de mening te mogen kennen van de aanwezigen betreffende keuze van de persoon, waarbij hij zei: "Ik heb nog een zaak van het aller-grootste belang uiteen te zetten. De Heilige Vader heeft mij geschreven dat hij wenst dat Don Bosco zich een opvolger zou kiezen met recht van bestuur en opvolging. Daardoor bewijst hij de grote liefde en belangstelling die hij beuigt voor onze Congregatie. Het is ook een blijk van welwillendheid tegenover Don Bosco zelf, nu hij wil dat de keuze van mijn opvolger van mij zou afhangen. Ik had verlangd dat mijn medebroeders na mijn dood, in overeenstemming met onze regel hun recht zouden uitoefenen bij het aanwijzen van een Overste, maar na de brief van de paus weet ik niet op welke manier ik het anders kan beschikken. Sinds het ogenblik dat ik dit jaar naar Rome geweest ben heeft de paus mij zijn verlangens laten verstaan. Hij heeft mij gezegd: "Uw gezondheid is slecht, U hebt rust en hulp nodig. Het is nodig dat u naast u iemand aanstelt die uw tradities zou opnemen en verzamelen, die zovele zaken die niet geschreven worden weer zou doen opleven. Soms worden deze zaken wel opgeschreven maar daarom begrijpt men ze nog niet zoals ze begrepen moeten worden." Ik heb over dit punt veel nagedacht. Daarom vraag ik aan het Kapittel wat ik aan de Heilige Vader moet antwoorden. Het Kapittel antwoordde dat Don **Bosco** de persoon moest aanduiden die hij verkoos en dat daarmee alles zijn beslag zou hebben gehad.

Hij vroeg nog of hij vooraleer aan de paus de naam voor te stellen, hij eerst de medebroeders hierover hun stem zou laten uitbrengen. Het antwoord was dat dit niet hoefde. Don Bosco zou zijn plaatsvervanger en beheerder met recht van opvolging zelf kiezen en de naam van de gekozene aan de paus bekend maken. Deze zou hem zeker goedkeuren. Don Lemoyne die hierbij getuige was, schrijft: "Er was een ogenblik van plechtige stilte, omdat allen de belangrijkheid van deze beslissing van de paus begrepen. Een gevoel van diepe tederheid nam bezit van al de harten omdat het iedere dag duidelijker werd dat Don Bosco zich aan het klaar maken was ons te verlaten."

Don Bosco nam tijd om een beslissing te nemen en gaf een betere uitleg

van zijn gedachte in de zitting van het Kapittel van 28 oktober, toen hij zei: "Thans gaat het er om een plaatsvervanger voor Don Bosco aan te wijzen. Hij dient hem in alles te vervangen, zowel tegenover de Kerk door de canonieke aanstelling als tegenover de burgerlijke wetgever door volmacht. Misschien zou de paus er genoegen mee nemen wanneer Don Bosco zich volledig zou terugtrekken en zou gaan rusten, maar indien ik tegenover de wereld nog op mijn post blijf, dan meen ik, als ik mij niet vergis, dat ik nog wat goed voor onze Congregatie zal kunnen doen als ik ook maar in naam Algemeen Overste blijf, dan is dit voldoende ten opzichte van Frankrijk, Spanje, Polen, enz. Mijn armzalig bestaan alleen al is voldoende om weldaden aan te trekken. Maar ik heb iemand nodig aan wie ik de Congregatie kan toevertrouwen, waarbij ik alle verantwoordelijkheid voor hem laat. Het is in deze zin dat ik heb laten schrijven aan de opperherder, waarbij ik echter alles volledig aan zijn beslissing overlaat. Ik zou zelf geschreven hebben maar ik kwam er pas toe na allerlei wederwaardigheden en tenslotte bemerkte ik toen de brief klaar was dat ik had zitten schrijven op een andere brief die onder het blad uitstak. Mijn arm hoofd kon het niet meer uithouden. Thans is de brief verstuurd. Wanneer het antwoord van de paus toegekomen is, zal iemand aan het hoofd van de Congregatie gesteld moeten worden die het bestuur onder zijn volledige verantwoordelijkheid zal nemen."

Don Cagliero merkt op dat als Don Rua gekozen zou worden hij het ambt van prefect zou moeten neerleggen en dat men iemand anders voor dit ambt zou moeten zoeken.

Don Bosco zei dan weer: - "Nu doen allen wat ze kunnen en ik heb mij over niemand te beklagen want iedereen is vol goede wil maar tot heden toe bestond er geen persoonlijke verantwoordelijkheid. Het enige waarop gelet werd was dat alle krachten samengebundeld werden opdat de ene de andere niet zou hinderen. Zodra ik het antwoord van de heilige Vader ontvangen heb, zal ik het u meedelen.

Op dat punt gekomen liet hij door Don Rua de brief voorlezen die de heilige Vader, door Mgr. Jacobini aan hem had laten schrijven over deze aangelegenheid. Zoals wij gezien hebben stelde hij hem twee dingen voor ofwel de persoon aanduiden die Don Bosco geschikt oordeelde om hem op te volgen ofwel iemand aanduiden die terstond de titel van plaatsvervanger met recht van opvolging zou ontvangen. Don Bosco ging dus verder: - "Ik heb aan de heilige Vader een plaatsvervanger met recht van opvolging voorgesteld maar ik heb alles in handen van Zijne Heiligheid gelaten. Aan deze plaatsvervanger zal ik alle macht laten en alle verantwoordelijkheid, want, ik herhaal het, tot heden toe bestond een dergelijke verantwoordelijkheid niet. Hij zal dan zelf een andere prefect aanstellen en ik zal mij terugtrekken. Ik zal met mijn plaatsvervanger spreken maar hij zal ex officio met de medebroeders spreken en ze bevelen geven.

We weten niet door wie hij de brief aan de heilige Vader liet schrijven. Zeker niet door Don Berto want deze zou er het origineel van bewaard hebben. Misschien vernietigde Don Bosco het en omdat hij niet wilde dat de zaak buiten het Hoofdkapittel bekend werd, gaf hij opdracht aan Don Cagliero aan wie hij de brief van Mgr. Jacobini ook gegeven had. De brief van Don Bosco werd overhandigd aan kardinaal Alimonda die hem op 27 november door kardinaal Nina aan de

paus liet overhandigen. In de brief gaf hij de naam op van Rua maar op de vergadering van het Kapittel had hij er niets over gezegd, ongetwijfeld omdat hij vooral de goedkeuring wilde hebben van de paus. "Vorige donderdag" schreef kardinaal Nina op 30 november aan kardinaal Alimonda: - "heb ik de brief van Don Bosco samen met die van Uwe eminentie aan de heilige Vader overhandigd. Zijn Heiligheid was uiterst tevreden en gerust toen hij vernam dat er goed voorzien was in de toekomst van het Salesiaans Instituut, door de leiding toe te vertrouwen aan Don Rua, wanneer Don Bosco er niet meer zou zijn. God moge hem nog vele jaren bewaren. Met het oog hierop heeft de heilige Vader mij de opdracht gegeven hem een bijzondere apostolische zegen te laten geworden." Over dit alles lichtte de aartsbisschop Don Bosco in. Daarom schreef hij op 19 december opnieuw aan kardinaal Nina over de zaak van de plaatsvervanger: "En vooreerst moet ik u bedanken voor uw laatste brief waarin u zo goed was mij mee te delen dat de heilige Vader de benoeming van die goede Don Rua tot vicaris-generaal van de zeereerwaarde Don Bosco aanvaard had, met het recht hem op te volgen in het bestuur van de Salesiaanse Congregatie. Over het goede nieuws en nog veel meer over de apostolische zegen door Uwe Eminentie meegedeeld, hebben Don Bosco en de zijnen zich zeer verheugd en betuigen hiervoor hun dank aan hun geliefde beschermer.

Don Bosco haastte zich niet de zaak openbaar te maken. De heilige Vader had geen tijdsgrens opgelegd noch aanbevolen. Anderzijds placht Don Bosco belangrijke beslissingen door een proeftijd te laten voorafgaan. Wanneer hij dan voor Don Rua de sfeer van zijn werkzaamheid verruimde zonder er de echte reden van op te geven, bereidde hij de harten van zijn medebroeders er op voor die beschikking te aanvaarden. Inmiddels liet Don Bosco de gedachte ingang vinden dat het noodzakelijk was dat Don Rua in vele zaken zijn plaats zou innemen en herhaalde dit steeds meer waarbij hij als reden zijn gezondheidstoestand en de noodzaak langzamerhand alles te regelen, aan hen opgaf.

Zo verliep er een jaar. Don Bosco ging toen over tot de officiële benoeming eerst in het Hoofdkapittel en later mondeling voor zijn medebroeders van het Oratorio en tenslotte door een omzendbrief aan al de huizen.

Ziehier wat hij tot zijn Kapittel zei op 24 september 1885: - "Wat ik u te zeggen heb kan tot twee zaken herleid worden. De eerste zaak betreft Don Bosco die nu reeds half gestorven is en die het nodig heeft dat iemand hem vervangt. De andere zaak heeft betrekking op de vicaris-generaal die zich bezig zal houden met de zaken die Don Bosco deed en zich zal belasten met alles wat nodig is voor de goede gang van zaken in de Congregatie. Ik ben er van overtuigd dat hij deze dienst zal aanvaarden, dat hij bij het behandelen van de zaken steeds gewillig zal luisteren naar het oordeel van Don Bosco en van zijn medebroeders en dat hij niets anders zal beogen dan de Vrome Salesiaanse Sociëteit te hulp te komen, zodat mijn dood in niets de orde van de Congregatie zal wijzigen. Daarom dient de Vicaris er voor te zorgen dat de tradities die wij nu in ere houden ongerept blijven. Dit werd door de heilige Vader dringend aanbevolen. Tussen de traditie en de regel is er dit onderscheid dat de traditie leert op welke manier de regel uitgelegd en toegepast moet worden. Het is noodzakelijk er voor te zorgen dat, na mij, de tradities onderhouden en behouden blijven door hen die ons zullen opvolgen.

Mijn vicaris-generaal in de Congregatie zal Don Michele Rua zijn. Dit is de mening van de heilige Vader die mij dit door Mgr. Jacobini geschreven heeft. Omdat hij wenste aan Don Bosco alle mogelijke hulp te verschaffen, heeft hij mij gevraagd wie mij zou kunnen vervangen. Ik heb geantwoord dat ik de voorkeur schonk aan Don Rua, omdat hij in tijdsorde één van de eerste leden van de Congregatie is, omdat hij reeds vele jaren dit ambt uitoefent en omdat deze benoeming door al zijn medebroeders aanvaard zal worden. Niet lang geleden antwoordde Zijne Heiligheid via zijn Eminentie Kardinaal Alimonda: Dat is in orde waardoor hij dus zijn goedkeuring aan mijn keuze hechtte. Van heden af zal Don Rua mij dus in alles vervangen en wat ik mag doen, mag ook hij doen want hij bezit de volmacht van de Algemeen Overste: aanneming, inkleding, keuze van een secretaris, afvaardigingen, enz. enz. Maar wanneer ik Don Rua tot mijn vicaris benoem dan moet hij afstand doen van zijn opdracht van prefect van de Congregatie. Daarom maak ik gebruik van de regel die mij dit toestaat en benoem ik tot prefect van de Congregatie, Don Celestino Durando, tot nu toe raadslid voor de studies."

Toen ze dit gehoord hadden maakten Don Rua, Don Durando en andere leden van het Kapittel de opmerking dat aan paragraaf 2, hoofdstuk III van afdeling I van de beslissingen van het tweede Algemeen Kapittel er een tijdelijke wijziging moest worden aangebracht, nl. de eerste zin van die tweede paragraaf, die aldus luidde: "De prefect van de Sociëteit is volgens onze constituties, de persoon die de Algemeen Overste vervangt. Hij vervangt hem in zowel het gewone bestuur van de Sociëteit bij afwezigheid van de Algemeen Overste, als in de zaken waarvoor hij een speciale opdracht gekregen zal hebben." Er werd voorgesteld deze zin aldus te wijzen: "De prefect van de Sociëteit is de persoon die de Algemeen Overste en zijn vicaris vervangt in het gewone bestuur enz." Het Kapittel keurde deze toevoeging goed.

Don Bosco nam dan opnieuw het woord. Als raadslid voor de studies in de plaats van Don Durando wordt benoemd Don Francesco Cerruti, directeur van het huis van Alassio en Inspecteur van de Inspectie van Ligurië. Don Rocca zal de volledige directie van het college hebben. Don Cerruti zal het ambt van inspecteur van Ligurië behouden, omdat hij veel betrekkingen heeft met de schooloverheid en de burgerlijke gezagdragers van Alassio en van de provincie en omdat hij vele zaken om handen heeft die afgehandeld moeten worden. Zodra hij kan, zal hij zich in het Oratorio vestigen. Er dient te worden aangestipt dat deze wijzigingen maar zullen blijven bestaan tot het tijdstip waarop het Algemeen Kapittel zal worden gehouden. Dit zal, volgens de regels, de leden van het Hoofdkapittel benoemen. - Tenslotte gaf hij secretaris Don Lemoyne opdracht de rondzendbrief op te stellen waarin de officiële mededeling van de benoeming van de nieuwe vicaris-generaal zou gedaan worden.

Aan de medebroeders van het Oratorio werd de mededeling gedaan op het feest van de Onbevleete. Die avond hield Don Bosco voor hen een conferentie in het koor van de kerk van Maria, Hulp der Christenen. Eerst echter las Don Francesca de rondzendbrief voor die voor alle huizen was klaargemaakt en dan sprak Don Bosco over wat anders, We weten niet of hij nog commentaar uitbracht op de rondzendbrief.

Op deze brief verscheen voor de eerste maal het officiële wapen of de officiële zegel van de Congregatie.(1) De brief was gedrukt met de datum van "Allerheiligen 1885" maar later werd hij ingehouden omdat Don Bosco hem nogmaals wilde lezen en er nauwkeurige verbeteringen in aanbrengen. Dan kreeg hij zijn definitieve datum: "Feest van de Onbevleete Ontvangenis van de Allerheiligste Maagd 1885" en werd hij als volgt gedrukt:

" Mijne beste zonen in Jezus Christus,
"
" Omdat ik door allerlei ongemakken geplaagd word en ik iedere
" dag mijn krachten voel slinken, voelde ik reeds geruime tijd de nood-
" zaak iemand te hebben als verlichting en steun bij het volbrengen van
" de zending die de goddelijke Voorzienigheid mij toevertrouwd heeft.
" Ik zag dat het noodzakelijk was dat iemand mij doeltreffend zou hel-
" pen bij het vervullen van mijn verschillende bezigheden, een persoon
" die ook zou worden belast met alles wat onontbeerlijk is voor de goe-
" de ontwikkeling van de Vrome Sociëteit van de H. Franciscus van Sales.
" Met deze bedoeling heb ik er daarom aan gedacht een vicaris te kiezen
" die mij zou vervangen, een vicaris die als speciale taak zou hebben,
" dat de tradities die wij tot heden toe onderhouden hebben, gaaf zou-
" den worden gehandhaafd. Ik heb het over de tradities die als prak-
" tische normen gelden bij het verstaan, het uitleggen en het trouw in
" praktijk brengen van de regels, zoals ze definitief door de Kerk wer-
" den goedgekeurd en zoals ze de geest en het leven van onze Vrome Socië-
" teit vormen. Het is immers mijn levendige wens dat, wanneer het uur
" gekomen zal zijn waarop ik van het leven naar de eeuwigheid zal over-
" gaan onze zaken door niets gestoord of veranderd worden.
" Enkele tijd geleden, toen ik over dit plan aan het nadenken was,
" schreef de opperherder mij uit eigen beweging door Zijne Eminentie Mgr.
" Domenico Jacobini, aartsbisschop en vroeg mij wie onder onze broe-
" ders geschikt zou zijn om mij te vervangen bij het bestuur van de Vrome
" Sociëteit. Ik dankte de Heilige Vader voor zijne welwillendheid en
" stelde Don Michele Rua als mijn vicaris voor omdat hij in tijdsorde
" een van de eerste leden van de sociëteit is, omdat hij sedert vele
" jaren in aanzienlijke mate dit ambt vervult en tenslotte omdat deze
" benoeming de volledige instemming van al onze medebroeders zal hebben.
" De heilige Vader gewaardigde zich mij enkele weken geleden door be-
" middeling van onze zeer beminde aartsbisschop te laten weten, dat dit
" voorstel zijn volledige goedkeuring had. Daarom beminde zonen, heb ik
" veel gebeden tot de Gever van alle goed, heb ik licht gevraagd aan de
" Heilige Geest en speciale bescherming aan de Maagd Maria, Hulp der
" Christenen en aan onze patroon, de H. Franciscus van Sales en heb ik,
" met de bevoegdheid mij verleend door de opperherder van de Heilige Kerk,
" tot mijn vicaris-generaal benoemd Don Michele Rua, op dit ogenblik
" prefect van onze Vrome Sociëteit. Van heden af dus zal hij mij

---

(1) Cfr. hoofdstuk XIV, blz. 276.

" vervangen en volledig het bestuur van onze Vrome Sociëteit overnemen;
" alles wat ik kan doen, zal hij ook kunnen met volmacht in alle priva-
" te en publieke zaken, die op onze Sociëteit betrekking hebben en over
" al het personeel waaruit ze is samengesteld. Ik ben er zeker van dat
" de nieuwe vicaris met het behandelen van gewichtige zaken altijd de
" welwillende adviezen en raadgevingen die hem gegeven worden, zal aan-
" vaarden.

" Aan u dan, mijn beminde zonen, beveel ik aan dat u hem steeds
" de volledige gehoorzaamheid zult betuigen, die u steeds betuigd hebt aan
" hem die u uw vader noemt en die u met vaderlijke liefde bemint. Ik hoop
" dat de gehoorzaamheid die u mij tot heden toe bewezen hebt steeds mijn
" troost zal blijven.

" Ten gevolge dan van deze keuze laat ik u ook nog weten dat ik,
" gebruikmakende van de bevoegdheid mij door onze Regel verleend, tot
" prefect van de Vrome Salesiaanse Sociëteit benoem D. Celestino Durando.
" Hij wordt ontlast van het ambt van studieleider, dat hij tot heden toe
" bekleedde, terwijl ik in zijn plaats in dit ambt van studieleider van
" onze Sociëteit uitverkies en benoem Don Francesco Cerruti, op dit
" ogenblik inspecteur van de inspectie van Ligurië en directeur van het
" college van Alassio. Hij zal trouwens het ambt van inspecteur nog be-
" houden zolang wij geen nieuwe schikkingen getroffen hebben.

" Wat onze missies van Zuid-Amerika betreft, stel ik Mgr. Giov.
" Cagliero tot mijn pro-vicaris aan met volledig gezag over al het per-
" soneel en over alle huizen en inspecties van die gebieden.

" Bij deze gelegenheid meen ik u genoeg te doen door u mee te
" delen dat mijn gezondheidstoestand iets verbeterd is. Dit schrijf ik
" toe aan uw liefdevolle gebeden. Ik dank u van harte en ik geef u de ver-
" zekering dat de weinige kracht en de weinige dagen die de barmhartige
" God zich zal gewaardigen mij nog te verlenen, naar mijn bedoeling,
" volledig besteed zullen worden aan het voordeel van onze Congregatie
" en tot nut van onze zielen.

" De Heer zegene de nieuwe vicaris, de andere oversten en al on-
" ze medebroeders. Hij zorge ervoor dat wij allen steeds één hart en één
" ziel zouden zijn bij het bevorderen van de glorie van onze hemelse Va-
" der en de heiliging van onze zielen.

" Feest van de Onbevleete Ontvangenis van de Allerheiligste
" Maagd, 8 december 1885.

" u zeer toegenegen in Jezus Christus
" Priester Gio. Bosco.(1)

Don Rua had echter niet zo lang gewacht om het ambt van vicaris op zich te nemen. Omstreeks half oktober had hij een kamer betrokken in de buurt van die

---

(1) Op deze brief volgden twee nota's: "Nota 1. De directeurs van de afzonderlijke huizen zullen deze brief voorlezen op de eerste conferentie die ze voor onze beminde medebroeders zullen houden. - Nota 2. Ik herinner hier aan wat ik reeds bij andere gelegenheden aanbevolen heb: bij het sturen van brieven en in al de andere publieke of private geschriften waarin niet gesproken wordt over betrekkingen met de geestelijke overheden mag men nooit de titels van onze Congregatie gebruiken maar enkel de burgerlijke titels zoals directeur doctor leraar onderwijzer prefect enz. Wanneer aldus de missionarissen van Amerika naar Europa schrijven aan een medebroeder zullen ze niet de titel van pater, maar wel die van priester of mijnheer gebruiken.

buurt van die van Don Bosco, waarin vroeger Don Berto werkte. Hierover toonde Don Bosco zich zichtbaar zeer tevreden en opgelucht.(1)

Don Rua was 48 jaar en had er hiervan wel 40 met Don Bosco doorgebracht. Omdat hij al 30 jaar vertrouwelijk met Don Bosco omging, zeer gehecht was aan zijn persoon, even goed als wie ook bekwaam was hem te begrijpen, besloten was heel zijn leven door te brengen om hem in zijn zending te helpen, scheen hij allen de meest geschikte persoon die men in de Congregatie kon aantreffen om dit ambt te bekleden. Men zag dan ook hoe hij zich ontdeed van de uiterlijke gestrengheid die tot dan toe van hem gevraagd was door de verplichtingen van zijn opdracht als prefect, om zich te bekleden met de beminnelijkheid van hem die nu de verplichting had op waardige wijze de persoon van de vader te vertegenwoordigen. Don Bosco zelf bereidde hem hierop voor door zijn raadgevingen. Eens was hij met verscheidene van de belangrijkste oversten aan het spreken toen hij zei: "Vannacht droomde ik dat ik mij in de sacristie bevond en wilde biechten. Ik zag Don Rua daar neergeknield maar ik durfde hem bijna niet benaderen omdat ik vreesde dat hij te streng zou zijn." Allen keerden zich glimlachend tot Don Rua en zeiden: "Bravo, bravo! Zelfs Don Bosco schrik inboezemen." Ook hij lachte maar in de woorden van Don Bosco zag hij meer dan een grap, nl. een uitnodiging om zich van alle overgebleven gestrengheid te bevrijden.(2)

Er kwamen weldra brieven met gelukwensen vanwege de meeste representatieve medebroeders van de Congregatie

Don Bellamy, die op 15 december vanuit Parijs aan Don Rua schreef drukte het algemene gevoelen zeer goed uit: "De dag van de Onbevleete Ontvangenis was voor onze Vrome Sociëteit steeds een gelukkige dag. Dit jaar heeft onze goede Moeder ons als geschenk een nieuws gegeven dat door alle Salesianen aanvaard is geworden als het kostbaarste, het dierbaarste, het meest begeerde van alle geschenken. Ik bedoel uw officiële benoeming tot de moeilijke maar aangename opdracht de vader te zijn van onze Vrome Sociëteit (...). Dit was voor ons een nieuw bewijs dat de Heer ons bemint, het was een nieuwe aansporing om steeds meer te werken omdat wij nu niet meer bang moeten zijn voor de toekomst, nu wij ons in de vaderlijke, sterke en heilige handen bevinden van hem die door allen beschouwd werd als een tweede Don Bosco, als de Salesiaanse regel in persoon, als de vorm van iedere goede en echte Salesiaan."

De gunstige stemming van de eerste maanden bleef volledig ook na Don Bosco's dood. Dit blijkt uit het feit dat al de kiezers eenstemmig Don Rua verkozen om zijn hele erfenis op zich te nemen. In werkelijkheid was de verkiezing helemaal onnodig maar hoe en waarom ze gedaan werd, zullen we in het laatste boekdeel vertellen.

---

(1) Brief van Don Lazzero aan Mgr. Cagliero Turijn. 23 oktober 1885.

(2) G.B. Francesia, Don Michele Rua blz. 89.

H O O F D S T U K   X I

DE EERSTE SALESIAANSE BISSCHOP

In het vorig deel hebben wij de oprichting verhaald van een apostolisch vicariaat in Noord-Patagonië en van een apostolische prefectuur in Zuid-Patagonië en Vuurland met de benoeming van hun respectieve titularissen. We zullen nu verder gaan met het verhaal van de gebeurtenissen die volgden op dit feit dat, onze Congregatie tot eer strekt, nauwelijks tien jaar na de canonieke goedkeuring.

De eerste belangrijke daad van de nieuwe apostolische pro-vicaris, Don Cagliero en door de nieuwe apostolische prefect, Don Fagnano, was een waardig protest tegen een beschikking in Italië ten nadele van de katholieke missies. In januari 1884 was er door het Hof van Cassatie te Rome een definitief arrest geveld waarbij de overdracht van de onroerende goederen van de Heilige Congregatie van de Propaganda aan de wet onderworpen verklaard werd. Dit was een aanslag op de waardigheid en op de vrijheid van de Heilige Stoel, omdat de Propaganda een edel werktuig was voor de verspreiding van het Evangelie in de wereld en het arrest rechtstreeks het pausdom trof in zijn apostolische actie en in het gebruik van de middelen die er betrekking op hadden. De documenten van de stichting beschouwen inderdaad de Propaganda als een uitvloeisel van het opperste apostolische ambt en daarom wordt zij in de sfeer van haar werkzaamheid beschouwd als een duidelijk kosmopolitische instelling en is haar patrimonium het eigendom van de grote katholieke familie. Het was dus onduldbaar dat men haar wilde onderwerpen aan de particuliere wetten van een afzonderlijke regering en aan het oordeel van een plaatselijke rechtbank, waarin verklaard werd dat zij onbekwaam was juridisch iets te bezitten en waarbij zij van haar goederen beroofd werd. Nu waren er twee aspecten aan deze zaak: een van diplomatieke en een van godsdienstige aard. Om het eerste aspect stuurde de Staatssecretarie een nota aan de nuntiusen bij de Europese regeringen, terwijl vanwege het tweede aspect, de Propaganda zelf een verslag toestuurde aan de bisschoppen van heel de katholieke wereld. Tenslotte, liet de paus op 2 maart, verjaardag van zijn geboorte en van zijn kroning, een veroordelende stem horen voor het heilig college van kardinalen, die bij hem gekomen waren om hun wensen en hun huldeblijken aan te bieden.

Van alle kanten stuurden de bisschoppen blijken van aanhankelijkheid naar de Heilige Stoel, maar het waren vooral de geestelijke missieoversten die hun protest verhieven. De nieuwe Salesiaanse prelaten-missionarissen hadden het recht

en de plicht hun solidariteit met hen te betuigen. Don Cagliero maakte het document klaar, liet het ook door Don Fagnano ondertekenen en stuurde het op 1 juni aan Kardinaal Simeoni, de Prefect van de Propaganda. In de aanhef betreunde hij niet enkel het nadeel voor de godsdienst en de beschaving, maar tevens de vernedering van zijn vaderland, Italië, dat zo ernstig zou inboeten aan prestige en invloed in het buitenland.

Don Cagliero moest naar zijn missie vertrekken met de titel van pro-vicaris maar niet van bisschop. Eerst later zou hij tot de bisschoppelijke waardigheid worden verheven. Don Bosco echter, koesterde de hoop hem naar Amerika te zenden met de bisschoppelijke titel en, zoals we zullen zien, bewezen de feiten die er onmiddellijk op volgden en andere latere feiten dat dit een wijze raad was. Dit plan werd dan het onderwerp van een gesprek dat hij had met de kardinaal-aartsbisschop. Deze was reeds te Rome lid geweest van de commissie van kardinalen, belast met het onderzoek van het ontwerp over het vicariaat en de prefectuur. Hij zelf was ook overtuigd dat het paste dat Don Cagliero direct de bisschopswijding zou ontvangen. Zo had hij vanzelfsprekend vrije baan om zich met de zaak bezig te houden en aan de Heilige Vader om die gunst te verzoeken. Dit deed hij in een brief van 26 september. Om drie redenen smeekte hij de Paus om deze gunst als een genoegen aan Don Bosco, als een eer voor de Congregatie en omdat de uitverkorene met meer gemak en meer doeltreffendheid zou kunnen optreden in de uitoefening van zijn gewijd ambt. Zoals dit toen vereist werd door het gebruik, stelde Alimonda alles aan de kardinaal-beschermheer ter hand en liet hem er over oordelen of het, al dan niet, opportuun bleek de aanvraag in te dienen.

Kardinaal Nina was van oordeel dat de zaak opportuun was en de uitslag zeker. Daarom bracht hij het smeekschrift dadelijk over aan de prefect van de Propaganda voor de vereiste aanbieding. Onderweg stiet men tijdelijk op een klip omdat kardinaal Ferrieri, de prefect van de congregatie van bisschoppen en reguliere geestelijken, er zich met alle krachten tegen verzette. Hij was er nog steeds van overtuigd dat de Vrome Salesiaanse Sociëteit een precair bestaan leidde en dat zij bij de dood van Don Bosco ontbonden zou worden. Maar Zijne Eminentie Nina herhaalde volentibus et nolentibus dat men om twee redenen tot het tegenovergestelde moest besluiten, nl. de wonderbare uitbreiding van de Salesianen en het goede dat ze onbetwistbaar bewerkten. Een beetje later kon hij er nog een derde argument aan toevoegen, nl. een geval dat enig was in de geschiedenis van de kloosterorden: bij het leven van de stichter bestond er reeds een volledig akkoord over de keuze van de persoon die hem zou opvolgen.

Nadat deze hinderpalen gemakkelijk overwonnen waren, zou het antwoord van Rome niet lang op zich laten wachten en zou het zeker voldoening schenken. Zowel Kardinaal Nina als Mgr. Jacobini, de secretaris van de Propaganda haastten zich dit aan Mgr. Alimonda mee te delen. Op 9 oktober schreef Mgr. Jacobini aan laatstgenoemde: "Gedurende de audiëntie van zondag jl. hoorde de Heilige Vader het verzoek van Don Bosco en stemde er in toe de bisschoppelijke waardigheid te verlenen aan Don Cagliero, de nieuwe apostolische pro-vicaris in Patagonië. Ik meen dat het nodig zal zijn hem het pro te ontnemen maar ik zal hier later met de

kardinaal prefect over spreken. Ik verzoek u dit ter kennis te willen brengen van onze goede Don Bosco die hierover uiterst tevreden zal zijn. Indien ik mij dit verstouten mag, verzoek ik u van mijnentwege aan Don Bosco mijn vreugde te willen betuigen voor de nieuwe eer die het Oratorio te beurt valt.

Na, deze officieuze mededeling kwam de officiële vanwege Kardinaal Simeoni aan Alimonda en aan Don Cagliero. Aan de eerste zei hij dat de Heilige Vader zich gewaardigd had toe te stemmen daarbij rekening houdend met de aanvraag door Zijne Eminentie gedaan en met de verdiensten van Don Bosco, aan de tweede liet hij weten dat de bedoeling van deze bevordering hierin lag dat zijn hogere macht en waardigheid zijn werk doelmatiger en voordeliger voor de missie zou maken. Don Cagliero voldeed aan zijn verplichting zijn dank uit te spreken aan Mgr. Jacobini, aan de twee kardinalen Simeoni en Nina en aan de Heilige Vader.

Bij breve van 30 oktober meegedeeld door de kardinaal-prefect van de Propaganda, benoemde de paus Don Cagliero tot titelvoerend bisschop van Mágida en publiceerde daarna, zijn benoeming op het consistorie van 13 november. Op diezelfde dag kondigde Don Bosco officieel de verkiezing aan en de veranderingen die ze meebracht aan het Hoofdkapittel. Het vertrek van Mgr. Cagliero naar Amerika liet de plaats van catechist van de Congregatie open, maar Don Bosco wilde hem niet van dit ambt ontlasten voor het aanstaande Algemeen Kapittel van 1886. Voor het afhandelen van de zaken was het aanvankelijk zijn wens Don Francesia hiermee te belasten maar later oordeelde hij dat het beter was hem hiervoor te doen vervangen door Don Barberis, de novicemeester. Zoals we nog zullen zien bestonden er redenen toe dat Monseigneur om politieke motieven, na een kort verblijf in Argentinië, genoodzaakt zou worden terug te keren naar Italië.

De bisschoppelijke zetel van Mágida, zoals dit doorgaans gezegd en geschreven wordt of van Mágido, zoals de naam voorkomt in de officiële documenten, was in de oudheid de suffragane bisschopszetel van Perge in Pamfilië, een provincie van Klein-Azië. Opgericht in de Vde eeuw had hij tot in de IXde eeuw befaamde bisschoppen. Dan werd hij meegesleept in het Oosters schisma en zo bleef enkel, zoals in vele andere gevallen, de bisschoppelijke titel over. De laatste titularis hiervan was Mgr. Bernardino Caldaïoli geweest, die er in 1883 aan verzaakt had om het bestuur van de kerk van Grosseto op zich te nemen.

Een eerste Salesiaanse bisschop, een zoon van het Oratorio, in de meest uitgebreide betekenis van het woord, was bijna een plechtige bevestiging van de doeltreffendheid van het opvoedingssysteem van Don Bosco. Enkel een opvoeder als Don Bosco kon uit een zo uitbundige natuur die geen juk verdroeg en in een milieu dat zo arm was aan materiële luxe een zo ijverige herder van de kerk kweken. Geboren te Castelnuovo d'Asti in januari 1838 verloor hij zijn vader toen hij nog een kind was en werd hij door zijn moeder in 1851 aan Don Bosco toevertrouwd. Dat jaar had Don Bosco zich naar Castelnuovo moeten begeven voor de preek van

Allerzielen en had hem toen voor de eerste maal ontmoet, toen hij hem, gekleed als misdienaar naar de kansel begeleid had. Na de preek had zijn schrandere blik in de sacristie bemerkt dat de jongen hem stilzwijgend bekeek alsof hij hem iets wou vragen en er de moed niet toe had. Hij zelf sprak hem dan aan en zei: Je wil me iets zeggen, nietwaar?

- "Ja, Mijnheer", antwoordde de jongen dadelijk. "Ik zou met u mee willen naar Turijn om mijn studies voort te zetten en priester te worden."

- "Goed, je zal met mij meegaan. Mijnheer de deken heeft mij reeds over jou gesproken. Zeg aan je moeder dat ze vanavond met jou naar de pastorie moet komen en daar zullen we alles regelen."

Zijn moeder bracht hem er naartoe. Don Bosco die haar kende, zei haar al schertsend: - "Mijn brave Teresa, is het waar dat u mij uw zoon wilt verkopen?"

- "Absoluut niet!" riep de brave vrouw uit. "Te Castelnuovo verkoopt men de kalveren, maar de kinderen geeft men."

- "Als u hem geeft is het nog beter", hernam Don Bosco. "Maak een bundeltje kleren en linnen klaar en morgen zal hij met mij meegaan."

Hij bracht hem naar Valdocco, liet hem het gymnasium doen, gaf hem het geestelijk kleed en stuurde hem naar de klassen van het seminarie van de aartsbisschop voor de studies van wijsbegeerte en godgeleerdheid. Zeer actief nam de jonge geestelijke de leiding van de sacristie, de muziek, de gymnastiek en de catechismuslessen. Toen hij nog jonge geestelijke was, werd hij door de leden van de ontluikende Congregatie gekozen om deel uit te maken van het Hoofdkapittel. In 1862 priester gewijd liet hij zich niet verlokken door winstgevendere betrekkingen, maar besloot altijd bij Don Bosco te blijven. Hij volgde de leergang van moraalcasuïstiek onder de leiding van zijn streekgenoot Don Bertagna, haalde zijn doctoraat in godgeleerdheid aan de koninklijke universiteit van Turijn en doceerde moraal en hermeneutiek in het Oratorio. Inmiddels preekte hij met vuurigheid Gods woord, hoorde biecht en onvermoeid componeerde en voerde hij muziek uit. We hebben gezien hoe hij in 1875 aan het hoofd stond van de eerste expeditie van Salesianen naar Argentinië, waar hij gedurende zijn tweejarig verblijf vijf huizen stichtte en het terrein voorbereidde voor de missie naar Patagonië. Hij werd teruggedroepen naar Turijn, nam de directie op zich van het Instituut van de Dochters van Maria, Hulp der Christenen, en doorliep heel Italië als visitator van de Congregatie waar hij in naam van Don Bosco onderhandelde over de stichting van huizen. Met hetzelfde doel begaf hij zich ook tweemaal naar Frankrijk, driemaal naar Spanje en eens naar Portugal. Daarom was hij wat men vandaag de dag, in de beste zin van het woord noemt "een man met ervaring".

Toen hij tot bisschop gekozen was, werd hij door nieuwsgierigheid gekweld. Ongeveer dertig jaar tevoren, in 1855, zaten zes jonge geestelijken rond Don Bosco aan tafel en, al schertsend, spraken ze met hem over hun toekomst. Don Bosco zei: - "Een van jullie zal bisschop worden." De jonge geestelijken waren: Anfossi, Cagliero, Francesia, Reviglio, Rua en Turchi. Allen namen de zaak al lachend

op omdat hun nederige sociale positie en de nog bescheiden positie van Don Bosco en van het Oratorio elke waarschijnlijkheid scheen uit te sluiten dat aan één van hen die hoge eer te beurt zou vallen. En in die tijd dacht niemand aan buitenlandse missies. Maar een woord van Don Bosco kon men niet licht vergeeten. Daarom verlangde Don Cagliero vurig te weten wat er verborgen ging onder deze lang geleden uitgesproken voorzegging, die in zijn persoon bewaarheid werd. Hij vroeg Don Bosco hierover en deze antwoordde hem dat hij het hem zou zeggen daags voor zijn bisschopswijding. En die avond onthulde hij hem het geheim op zijn kamer.

Het feit ging terug tot 1854, toen de jonge Cagliero bij het verplegen van cholerazieken, tyfus opgedaan had. Zijn toestand liet geen greintje hoop meer over. Don Bosco ging bij hem binnen om hem voor te bereiden op een goede dood, maar hij bleef op de drempel staan, want een onverwachte verschijning hield zijn blik geboeid. Een glanzende duif met een olijftak in haar bek vloog heen en weer door de kamer tot ze zich naar het bed van de zieke begaf, boven zijn hoofd stilhield, zijn lippen met de groene blaadjes lichtjes aanraakte en verdween onder het uitstralen van een verblindend licht. Daarop volgde dadelijk een tweede visioen. De wanden werden wijder, een menigte mensen met vreemde en wilde gezichten gingen in een kring rond de dekens staan en richtten hun ogen op de stervende, alsof ze voor zijn lot vreesden. Twee figuren beheersten vooral al de anderen. Het uitzicht van de ene was verschrikkelijk en zeer zwart, de andere figuur had de kleur van koper, met atletische ledematen en een krijgshaf-tige houding. Ook zij stonden gebogen bezorgd naar de jongen te kijken. Dit alles gebeurde bliksemsnel en niemand van de aanwezigen bemerkte er iets van. Don Bosco begreep dat voor Giovannino het laatste uur nog niet geslagen had. In de duif meende hij de volheid van de priesterlijke genade te kunnen zien, in de olijftak de predicatie van het evangelie van vrede, in de barbaarse gezichten wilde volksstammen die moesten bekeerd worden. En nu had alles zich verwezenlijkt volgens zijn voorzeggingen. Mgr. Cagliero luisterde vertederd naar het verhaal en dan verzocht hij Don Bosco dit gedurende het souper voor de oversten van het Kapittel te willen herhalen. Waar Don Bosco zag dat hij enig goed kon doen, kon hij niet neen zeggen en stemde er dan ook in toe.(1)

De bisschopswijding werd vastgesteld op 7 december, zodat de nieuwe bisschop zijn eerste pontificale mis daags daarna zou kunnen opdragen op het feest van de Onbevleete. Om te zorgen voor kleren en benodigdheden riep Don Rua in een gedrukte rondzendbrief de liefdadige bijstand in van de dames die de nieuwe prelaat kenden.(2) Ook de Algemene Overste van de Dochters van Maria Hulp der Chris-

---

(1) Alles wat we hier in enkele trekken zeggen, wordt in bijzonderheden verhaald door Don Lemoyne in Mem. Biogr. boekdeel V. blz. 65 en volgende. Hij besluit zijn verhaal als volgt: "Wij hebben deze bladzijden vanavond nog geschreven gedicteerd door Mgr. Cagliero." De twee kenmerkende figuren droegen duidelijk de kentekens van mensen uit Vuurland en Patagonië.

(2) De rondzendbrief kwam onder de ogen van een vrijmetselaar die zo razend werd dat hij een dolzinnige brief schreef. Dit is ook een document van het blinde antiklerikalisme uit de 19de eeuw, dat op zovele manieren Don Bosco en zijn werk dwarsboomde (zie Doc. 35 en 36).

Dochters van Maria, Hulp der Christenen, maakte de voornoemde brief tot haar eigen rondzendbrief en droeg tot een ruimere verspreiding bij. Aan de voornaamste weldoensters stuurde Don Bosco volgende gedrukte uitnodiging.

" Geachte Dames,
"
" Het is mij bekend hoe welwillend u zich steeds tegenover het
" Oratorio van de H. Franciscus van Sales getoond hebt en welke leven-
" dige belangstelling u nog altijd betoont voor alles wat er toe be-
" hoort.
" Daarom heb ik het grote genoegen u ter kennis te brengen dat
" op zondag 7 dezer, omstreeks half acht 's ochtends in de kerk van
" Maria, Hulp der Christenen, de bisschopswijding zal plaats hebben
" van Mgr. Giovanni Cagliero.
" Hij was een leerling van het Oratorio en werd door Zijne heiligheid
" Leo XIII in het consistorie van 13 november jl. uitgeroepen tot bis-
" schop titularis van Mágida in Pamfilië en apostolisch pro-vicacaris
" van Noord-Patagonië.
" De bisschopswijding zal gedaan worden door Zijne Eminentie
" Kardinaal Gaetano Alimonda onze zeer vereerde aartsbisschop met de
" assistentie van hunne Excellenties Mgr. Giovanni Battista Bertagna,
" titulair bisschop van Cafarnaum en Mgr. Emiliano Manacorda, bisschop
" van Fossana.
" Indien u deze dienst zou kunnen bijwonen zou U mij hiermee een
" groot genoegen doen, maar indien uw bezigheden u dit zouden verhin-
" deren, verzoek ik u minstens de hartelijke uitnodiging ons te vereren
" door naar ons diner te komen omstreeks 12.30 uur te willen aanvaarden.
" 's Avonds omstreeks 18.00 uur zal er ook een korte academische zitting
" plaats hebben ter ere van de nieuwe bisschop.
" Met de verwachting dat u onze vurige wens zult willen inwilligen
" u in ons midden te hebben op die heuglijke dag, dank ik u vooraf en
" terwijl ik u namens God en de Onbevleete Maagd alle goeds toewens
" blijf ik met grote dankbaarheid en diepe verering.
"
" uw zeer verplichte dienaar,
" Turijn, 3 december 1884. Priester Giov. Bosco.
" N.B. Indien u bij ons kunt komen op het uur van het diner verzoek
" ik u zo goed te willen zijn mij er kennis van te geven.

Een vierde bisschop was op de plechtigheid aanwezig, namelijk Mgr. de Macedo Costa, van Belem del Pará in Brazilië. Hij had zijn reis van Parijs naar Rome onderbroken te Turijn voor een bezoek aan Don Bosco om hem hulp van de Salesianen te vragen. Gebogen onder de last van haar tachtig jaar zag men de moeder van de uitverkorene wenend aan de heilige ritus deelnemen terwijl in de schemering van het priesterkoor zijn grote geestelijke vader de ontroerde blikken van zijn talrijke vrienden en bewonderaars op zich vestigde. Hij zou ook de aanwezigheid verlangd hebben van een peter en een meter. Hij had die eer aan

Graaf en Gravin Colle aangeboden (1) maar hun gezondheidstoestand verhinderde hen deze lange reis te ondernemen.

Op het einde van deze indrukwekkende dienst, terwijl de kardinaal en de vier bisschoppen, voorafgegaan door de clerus tussen twee dichte rijen van mensen zich door de kerk naar de eerste sacristie begaven, kwam de wijdeling uit de stoet en richtte zich naar de kant waar hij wist dat zijn moeder zich bevond. Het oudje, ondersteund door een zoon en een kleinzoon, kwam hem tegevoet en wou neerknielen, maar haar zoon voorkwam dat, trok het eerbiedwaardige hoofd aan zijn borst en bracht ze voorzichtig, onder de ontroering van de omstanders terug naar haar zitplaats. De gelukkige vrouw zou die grote vreugde niet lang meer overleven want op Kerstmis schonk zij haar kloppend hart aan God terug.

Don Bosco had zich moeizaam door de menigte een weg gebaad naar de tweede sacristie en met ontbloot hoofd kwam hij nader en knielde om de ring te kussen. Monseigneur die de hand verborgen hield onder de plooi van zijn kleeid, omhelsde hem hartelijk. Een aandoenlijk tafereel: toen kon Don Bosco als eerste de ring van de bisschop aan zijn lippen drukken. Van toen af betuigde Don Bosco altijd tegenover Mgr. Cagliero dezelfde eerbetuigingen als tegenover de andere bisschoppen door zijn ring te kussen en hem om zijn bisschoppelijke waardigheid de voorrang te geven.

Vele genodigden namen die dag deel aan het feestmaal dat te zijner eer gegeven werd. Onder de heildronken schijnt ons die van de Barnabiet Pater Denza, een grote fysicus en sterrenkundige, waardig te worden herdacht. Hij haalde uit zijn wetenschap een geniaal beeld. "Het scheen me toe", zei hij, "dat ik mij gedurende het diner op mijn terras bevond bezig de hemel te bekijken. Ik keek naar een van de mooiste sterrenbeelden, die van de Stier (2) met in de nabijheid de Plejaden en onderaan Argos. Welnu, de voor naamste ster van de Stier (Toro) zag ik voor mij in de persoon van zijn eminentie de aartsbisschop van Turijn, de vier sterren die hem omringden de vier excellenties, de hier aanwezige bisschoppen en de ster die men wegens de afstand met het blote oog moeilijk kan zien maar die toch zeer groot is, stelt Don Bosco voor. De Plejaden betekenen de colleges van Don Bosco, het eindeloze aantal van zijn leerlingen en van zijn Salesiaanse medewerkers en omdat hier en daar tussen de nevels enkele schitterende sterren te zien waren, zie ik in hen de uitnemende directeurs van de colleges die hier naar het feest gekomen zijn. Tot slot is er het sterrenbeeld van Argo, zo genoemd naar de mythische expeditie van de Argonauten en vertegenwoordigd door Mgr. Cagliero. Hij is tegelijkertijd een veroveraar als Jason en een musicus als Orfeus. Onvervaard trekt hij met de zijnen uit op een verovering waarvan het gulden vlies slechts een flauw symbool is."

---

(1) Brief van 7 november 1884.

(2) Zinspeling op het schild van de stad Turijn.

In zijn antwoord op hen die een heildronk hadden ingesteld haalde de gevierde een episode aan die wij voor onze geschiedenis aantekenen. - Twintig jaar geleden - zei hij - kwam Don Bosco vergezeld van een negentigtal jongens na een vermoeiende mars door Ligurië in het dorp Gavi aan. Daar vonden zij een luisterrijk banket klaar staan hun aangeboden door een vrome kanunnik van Genua die te Gavi een deel van het jaar placht door te brengen. Bij de schemering nam Don Bosco met zijn gezelschap afscheid en verwijderde zich van het dorp. De vrome kanunnik wenste hem nog eens te zien en hem een eind weegs te vergezellen, maar Don Bosco had zich al zo ver in de Orbavallei begeven, dat hij en Don Giovanni Cagliero die hem vergezelden, tevergeefs trachtte hem nog in te halen. Toen riep de vrome kanunnik uit dat hij de providentiële Don Bosco nog wel eens zou zien, omdat in deze wereld slechts de bergen elkaar niet ontmoeten. Welnu, deze vrome kanunnik is op dit ogenblik Kardinaal Alimonda die na twintig jaar zich weer aan de zijde van priester Don Bosco bevindt.(1)

Vanaf 1841 placht Don Bosco op het feest van de Onbevleete voor zijn zonen een conferentie te houden. Aanvankelijk verzamelde hij de jongens, dan de catechisten, dan de jonge geestelijken en tenslotte de Salesianen naarmate door de ontwikkeling van zijn instituut de enen de voorrang op de anderen kregen. In 1884 waren de gedachten in het Oratorio in beslag genomen door de feesten voor de bisschop en dit zowel voor, gedurende als na 8 december. Toch wou hij niet verzaken aan de goede gewoonte en riep een vergadering samen voor 13 december. Die avond omstreeks zes uur waren al de medebroeders bijeengekomen in de spreekzaal bij de portiersloge. Don Bosco sprak eerst over de grote gebeurtenis van de vorige week en liet zich dan meeslepen op de golf der herinneringen naar het verre begin van het Oratorio en kwam dan geleidelijk tot de jongste tijd. In het begin was hij samen met zijn moeder Margherita alles: kok, leermeester, ploegbaas, assistent. Een en dezelfde zaal deed dienst als school, werkhuis, refter en slaapzaal. Dan kwamen de eerste helpers Don Rua, Don Cagliero, Don Francesia, Don Durando en Don Lazzero. Er werden offers gebracht en gewerkt in alle delen van het huis, in de Oratoria voor zon- en feestdagen. Dan moest hij godgeleerdheid bestuderen voor zich zelf en de faculteit van de letteren aan de Universiteit vlogen om onderwijs te kunnen geven aan de anderen. Eindelijk kwam hij tot de huidige staat van zaken. Er werd meer georganiseerd, het was nu gemakkelijker de orde te handhaven dank zij de verstandige taakverdeling zodat studenten en vakleerlingen hun eigen oversten hadden. De onverbreekbare band om deze orde te bevorderen en in stand te houden is de heilige gehoorzaamheid.

"Velen", zei Don Bosco, "komen bij mij en zeggen: Vader, ik word nu ontheven van die of die bezigheid, ik word nu naar een college gestuurd ver van uw vaderlijke zorgen en ik heb een herinnering aan u nodig." En ik geef hun wat ik

---

(1) Dit was de laatste herfstwandeling en ook de langste die Don Bosco zijn jongens liet doen. Dat gebeurde in 1864. Don Lemoyne wijdt er de hoofdstukken LXXIII LXXIV en LXXV van deel VII aan. Hij maakt ook melding van dit feit. Over een andere kleine gebeurtenis voorgevallen te Cremolino zegt hij niets. Zie document 37.

het meest opportuun acht. Geloof mij echter, mijn zonen, onderhoud onze heilige Regel! Dat is de beste en de grootste herinnering die uw arme en oude vader u kan nalaten. De regel is goedgekeurd door onze Moeder de Heilige Kerk die zich nooit kan vergissen. Wanneer we aan de Regel gehoorzamen, gehoorzamen we onmiddellijk aan God. Hoevelen zijn er in de wereld die het geluk hebben te kunnen zeggen: "Ik ben er zeker van dat ik op deze manier de zaligheid van mijn ziel kan verzekeren?" Ik zal me niet ophouden bij het uiteenzetten van deze punten die zo mooi en zo voornaam zijn dat ze voor zich alleen hele boekdelen zouden opeisen. Mijn zwakke krachten zouden mij geen lange toespraak veroorloven. Anderzijds werden deze waarheden u al uitgelegd. Daarom zal ik besluiten met een gedachte die mij zeer ter harte gaat. De apostel Sint-Jan, die toen wel honderd jaar oud was, kon niet lang over de zaken van God spreken. Hij liet zich dan naar de kerk brengen en herhaalde deze weinige woorden aan zijn leerlingen: Bemint elkaar. Eens vroegen zijn leerlingen hem: "En wanneer we dit gedaan hebben, wat zullen we dan nog doen?" Bemint elkaar! herhaalde hij. Maar de christenen die het moe waren altijd dezelfde raad van hem te horen, verzochten hem nederig hun uit te leggen waarom hij aldus aandrong: "Omdat - antwoordde de heilige apostel - wie het voorschrift van de liefde vervult, alles gedaan heeft." Aldus zeg ik het ook aan u, mijn beste zonen. Bemin elkaar, help elkaar liefdevol en moge het nooit gebeuren dat iemand wrok tegenover zijn broeder zou hebben of hem in discretie zou brengen door niet passende woorden. Wee hem die dat doet! Wij zijn verplicht aan onze broeder vergiffenis te schenken, zoals wij wensen dat God ons onze zonden zou vergeven. En hoe zouden wij kunnen herhalen: en vergeef ons onze schulden zoals wij vergeven aan onze schuldenaren, wanneer wij daarna in ons hart gevoelens van haat koesteren? Vergeten we de woorden van Jezus Christus aan zijn apostelen niet: Men zal u als mijn leerlingen erkennen indien u elkaar zult liefhebben."

Gedurende de Kerstmisnoveen vertrok monseigneur naar Rome. Hij was al met Mgr. Jacobini overeengekomen een audiëntie met de heilige Vader te hebben tussen 20 en 22 december. Hij werd door de paus ontvangen op 22 december en keerde zeer opgebeurd terug. Leo XIII toonde zich zeer welwillend tegenover hem en herhaalde hem bovendien een aanbeveling voor Don Bosco: - Zeg aan Don Bosco dat hij zich moet laten verzorgen, omdat zijn gezondheid waardevol is niet enkel voor uw Congregatie, maar voor de hele Kerk.(1)

Teruggekeerd te Turijn verloor Mgr. Cagliero zijn tijd niet, maar ging kerkelijke diensten verrichten en conferenties houden. Zo ging hij op 31 december de kerk van Maria, Hulp der Christenen, te Nizza Monferrato inwijden. Hij sprak tot de medewerkers in de kerk van Sint-Jan de Doper waar hij Don Bosco verving. Hij sprak ook nog te Lu, Casale en elders.

Toen de dag van de afreis naderde en men zich koortsachtig met de voorbe-

---

(1) Summ. sup. virt. Nr. XIX par. 10.

voorbereidingen bezighield, was hij getuige van de onverstoorbare kalmte van Don Bosco bij onvoorziene en hinderlijke gevallen. Op 24 januari 1885 zat hij met hem aan het diner toen men op de speelplaats de kreet hoorde: - Brand! brand! - Allen sprongen van tafel op en liepen naar de galerij, behalve Don Bosco die zich niet bewoog. Het vuur had in het werkhuis de boekbinderij aangetast. In het huis scheen het of de wereld aan het vergaan was: men liep, men schreeuwde, men vluchtte naar alle kanten. Anderen gingen op zoek naar water. De verwarring was groot. De brandweer werd verwittigd. Inmiddels ging het vuur verder en dreigde de slaapzalen aan te tasten. Don Bosco, helemaal in gebed verslonden, zonder ook maar een schijn van schrik, vroeg af en toe of er gevaar was voor de jongens, of er personen gewond waren en toen men hem steeds ontkennend antwoordde zei hij: - Als het zo is dan moge Gods wil geschieden. - Op die manier bleef hij zichzelf voortdurend meester en toonde zich door niets beroerd.

De meeste oversten, met daarbij de bisschop, waren naar beneden gegaan en kwamen dicht bij de vuurhaard. Dan kwamen de brandweerlieden die in korte tijd het vuur meester waren. Ook graaf de Sambuy, de burgemeester van Turijn, kwam kijken. Monseigneur vergezelde hem naar de kamer in de buurt van de refectorie, waar ze Don Bosco nog altijd even kalm als tevoren aantroffen. Zich tot de burgemeester wendend zei hij hem: - Ik dank u voor deze attentie, heer graaf. U hebt steeds van ons Oratorio gehouden en thans geeft u er eens te meer een bewijs van. Er wordt mij gezegd dat men het vuur al heeft kunnen beperken en dat er geen gevaar meer bestaat voor de rest van het huis. God weze hiervoor bedankt. - Bij de schrik die allen bevangen had bleef alleen Don Bosco zo onberoerd en vol berusting in de heilige wil van God. Op 26 januari schreef hij aan prins Czartoryski: "U zult uit de kranten vernomen hebben dat zaterdag het vuur een aanzienlijk gedeelte van ons huis vernield heeft. De schade is zeer groot maar de mensen zijn ongedeerd. Moge God zowel in voorspoed als in tegenslag gezegend zijn." Een liefdevolle trek van de Voorzienigheid kwam weldra zijn vertrouwen op God belonen en de kleinhartigen moed inspreken. Er waren direct tien-duizend lire nodig om zo gauw mogelijk de boekbinderij opnieuw in goede staat te brengen en toen kwam er een brief uit Frankrijk met een wissel voor juist dit bedrag.

De leerlingen van het Manfredini-college, bewogen door het verhaal van het ongeluk hun door Don Tamietti gedaan, improviseerden een geldinzameling, die een bedrag van 195 lire opbracht. De directeur stuurde deze som aan Don Lemoyne om ze aan Don Bosco te overhandigen. Deze was er zeer door getroffen en gaf aan Don Lemoyne de opdracht ze te bedanken waarbij hij zelf hem de schets van de brief aanduidde. Ook de paus, die van het onheil bericht had ontvangen, stuurde aan Don Bosco zijn speciale zegen om hem op te beuren.(1)

Zo kwam intussen de vooravond van de afreis. Gedurende heel de dag werd hij beziggehouden door de gedachte dat monseigneur en de anderen zo ver weggin-

---

(1) Brief van Don Dalmazzo aan Don Bosco, Rome 3 februari 1885.

gen, dat hij in de volstrekte onmogelijkheid verkeerde ze te vergezellen, zoals de vorige keren, tot aan de plaats waar ze aan boord gingen en zelfs dat er geen mogelijkheid bestond ze dan ten minste vaarwel te zeggen in de kerk van Maria, Hulp der Christenen. De ontroering had hem zo te pakken dat hij er op zekere ogenblikken helemaal van onder de indruk was en neerslachtig werd. Welnu, in de nacht van 31 januari op 1 februari had hij een droom die geleek op de droom van 1883 over de missies. Hij verhaalde hem dan aan Don Lemoine die hem dadelijk opschreef. De inhoud is als volgt.

" Het scheen me toe dat ik de missionarissen op hun lange reis
" vergezelde. Wij hebben elkaar een kort ogenblik gesproken alvorens
" naar het Oratorio te vertrekken. Ze stonden rond mij en vroegen
" mij om raad. En het scheen me toe dat ik hen zei: - Niet zozeer
" met de wetenschap, de gezondheid, of de rijkdommen maar met vlijt
" en vroomheid zult u veel goed doen en Gods glorie en de zaligheid
" van de zielen bevorderen.

" Kort voordien waren we nog in het Oratorio en dan zonder te
" weten langs welke weg of hoe we gegaan waren bevonden we ons plots
" in Amerika. Op het einde van de reis was ik in een uitgestrekte
" vlakke, tussen Chili en de Argentijnse Republiek. Mijn missionaris-
" sen hadden zich hier en daar verspreid in die ruimte zonder grenzen.
" Toen ik ze bekeek verwonderde ik mij er over dat er zo weinig waren.
" Na al de Salesianen die ik in verschillende beurten naar Amerika had
" gestuurd, had ik gedacht dat hier een groter aantal missionarissen
" zou zijn. Maar later dacht ik er over na en wist ik dat hun aantal
" zo klein scheen omdat ze zich in verscheidene plaatsen verspreid
" hadden, zoals zaaigoed dat men naar elders overbrengt om er te
" groeien en zich te vermenigvuldigen.

" In deze vlakke bleken talrijke en zeer lange wegen te bestaan
" en er waren talloze huizen. Deze wegen waren niet zoals de wegen
" van deze aarde en de huizen waren niet zoals de huizen van deze aar-
" de. Het waren geheimzinnige en ik zou bijna zeggen geestelijke din-
" gen. Deze straten werden bereden door voertuigen of vervoermiddelen
" die bij het rijden achtereenvolgens wel duizend fantastische aspecten
" en duizend verschillende, ofschoon prachtige en wonderlijke vormen
" aannamen, zodat ik er geen enkele van beschrijven kan. Ik bemerkte
" verbaasd dat, wanneer de voertuigen dicht bij de groepen huizen,
" bij de dorpen en bij de steden gekomen waren, ze naar omhoog vlogen.
" Als je daar dan reisde zag je alles onder je voorbijgaan. Ofschoon
" de huizen zeer hoog waren lagen ze toch heel wat lager dan de wegen:
" in onbewoonde streken lagen de wegen gewoon op de grond maar in de
" buurt van de bewoonde plaatsen verhieven ze zich in de lucht als
" een toverbrug. Van daarboven zag men de bewoners in hun huizen, op
" hun erven, op de wegen en op hun akkers bezig met het bewerken van
" de grond.

" Elk van deze wegen kwam uit op een van onze missies. Op het
" einde van een zeer lange weg die zich in de richting van Chili uit-

" strekte, zag ik een huis (1) met vele medebroeders die zich oefenden
" in de wetenschap, in de vroomheid, in allerlei ambachten en in de
" landbouw. In het zuiden lag Patagonië. Aan de tegenovergestelde kant
" zag ik met één enkele blik al onze huizen in de Argentijnse Republiek.
" Dan in Uruguay, Pyasandù, las Piedras, Villa Colón; in Brazilië het
" college van Nicteroy en vele andere huizen verspreid in de provincies
" van dit keizerrijk. Als laatste naar het Westen toe was er een andere
" zeer lange weg die rivieren, zeeën en meren doorkruiste en zich naar
" onbekende landen begaf. In die streek zag ik weinig Salesianen. Ik
" keek aandachtig toe en kon er maar twee zien.
" Op dat ogenblik verscheen naast mij een persoon met een edel
" en minzaam voorkomen, bleek maar welgevormd, met een straffe maar
" goedgeschoren baard zodat hij er uitzag of hij helemaal geen baard
" had en wat zijn leeftijd betreft een volwassen man. Hij was in het
" wit gekleed met een soort roze mantel met gouddraad doorvlochten.
" Hij glansde van boven tot onder. Ik herkende er mijn tolk in.
" - Waar zijn we hier? - vroeg ik hem en wees naar het laatste
" land.
" - Wij bevinden ons in Mesopotamië - antwoordde de tolk.
" - In Mesopotamië? - hernam ik. - Maar dit is toch Patagonië?
" - Ik zeg je - antwoordde de andere - dat dit Mesopotamië is.
" - Maar toch... maar toch... ik kan er mezelf niet van overtuigen.
" - Toch is het zo. Dit is Me...so...po...ta...mi...ë... besloot
" de tolk en spelde het woord opdat ik het goed zou onthouden.
" - Maar waarom zie ik hier zo weinig Salesianen?
" - Wat nu niet is, zal er komen - besloot mijn tolk.
" Intussen bleef ik altijd maar staan op deze vlakte en doorliep
" met de blik al deze eindeloze wegen. Ik bekeek op een zeer duidelijke
" maar onverklaarbare wijze de plaatsen die nu door de Salesianen bezet
" zijn en nog bezet zullen worden. Prachtige dingen heb ik er gezien.
" Ik zag al de afzonderlijke colleges. Ik zag als in een enkel punt: het
" verleden, het heden en de toekomst van onze missies. Omdat ik met één
" enkele blik alles ineens zag is het moeilijk, ja zelfs onmogelijk ook
" maar een flauw gedacht te geven van dit schouwspel. Alleen al wat ik
" zag in die vlakte van Chili, van Paraguay, van Brazilië en van de Argen-
" tijnse Republiek zou een dik boekdeel vergen wanneer ik hiervan
" slechts een bondig bericht zou willen geven. In deze uitgestrekte
" vlakte zag ik ook het grote aantal inboorlingen die verspreid leven van-
" af de stille Oceaan tot aan de golf van Ancud, in de zee-engte van
" Magellaan, Kaap Hoorn, op de Diego-eilanden, op de Malvinas of Falk-
" land-eilanden. Deze hele oogst was voor de Salesianen bestemd. Ik zag
" dat op dit ogenblik de Salesianen enkel aan het zaaien waren maar dat

---

(1) Alle topografische bijzonderheden die voorafgaan en volgen schijnen het huis van Fortin Mercedes op de linkeroever van de Colorado aan te duiden. Het is een vormingshuis van de inspectie van Sint-Franciscus Xaverius met een groot college en technische school, een landbouwschool, een gewestelijk museum en een heiligdom dat een bedevaartsoord is.

" onze nakomelingen zullen oogsten. Mannen en vrouwen zullen ons komen
" versterken en zullen predikanten worden. Hun kinderen van wie het
" bijna onmogelijk scheen ze voor het geloof te winnen, zullen zelf
" het evangelie verkondigen aan hun verwanten en aan hun vrienden.
" Door nederigheid, arbeid en matigheid zullen de Salesianen in alles
" slagen. Alles wat ik op dat ogenblik en later zag, had betrekking
" op de Salesianen, hun geregelde vestiging in deze landen, hun won-
" derbare aangroei, de bekering van zovele inheemsen en Europeanen
" die daar gevestigd waren. Europa zal zich in Zuid-Amerika uitgieten.
" Vanaf het ogenblik dat men in Europa de kerken begon te plunderen,
" begon de handel te slinken en deze zal steeds verder verminderen.
" Daarom zullen de arbeiders en hun families door de nood gedwongen
" asiel gaan zoeken in deze nieuwe gastvrije landen.
" Nadat ik het gebied dat de Heer ons aanwijst en de roemrijke toe-
" komst van de Salesiaanse Congregatie beloofde gezien had, scheen
" het mij toe dat ik nu opnieuw op reis ging naar Italië. Ik werd
" zeer snel langs een vreemde, hoog liggende weg overgebracht en
" bevond mij zo in een oogwenk boven het Oratorio. Heel Turijn lag
" onder mijn voeten en de huizen, de herenwoningen, de torens schenen
" mij lage hutten toe, zo hoog bevond ik mij. Pleinen, straten, tui-
" nen, lanen, de spoorwegen, de wallen die de stad omringen, de akkers
" en de er omheen liggende heuvels, de steden en de dorpen in de pro-
" vincie, de reusachtige ketting van met sneeuwbedekte Alpen bevon-
" den zich onder mijn ogen en boden mij een prachtig panorama aan.
" Ik zag de jongens als muisjes te midden van het Oratorio. Hun
" aantal was buitengewoon groot; priesters, jonge geestelijken,
" leerlingen en ploegbazen vulden heel de ruimte. Velen trokken op
" in processie en anderen vervingen hen die de rijen verlieten. Het
" was een voortdurende processie.

" Allen kwamen samen in die uitgestrekte vlakte tussen Chili
" en de Argentijnse Republiek, waar ik in een oogwenk weer terugge-
" keerd was. Ik stond ze te bekijken. Een jonge priester die veel
" op Don Pavia geleek, maar het niet was, kwam minzaam, vriendelijk
" en onschuldig als een kind naar me toe en zei: "Dit zijn de lan-
" den en volken van de zonen van de H. Franciscus van Sales."

" Ik was verwonderd dat die talrijke menigte in een oogwenk
" verdween zonder ergens in de verte te kunnen zien welke richting
" ze genomen had.

" Hier stip ik aan dat ik bij het verhalen van de droom slechts
" de grote trekken weergeef en dat het mij onmogelijk is de juiste op-
" eenvolging te geven van de prachtige taferelen en de verschillende
" gebeurtenissen nader te omschrijven. De menselijke geest is beperkt,
" het geheugen vergeet, woorden zijn onvoldoende. Naast de geheimzinnig-
" heid die het schouwspel omgaf, volgden de gebeurtenissen elkaar op,
" soms liepen ze in elkaar, vaak werden ze herhaald naarmate de missio-
" narissen samen kwamen of van elkaar scheidten of vertrokken of naar-
" mate ze nader kwamen of zich verwijderden van deze volken die tot
" het geloof of tot de bekering geroepen waren. Ik herhaal het: ik

" zag in één enkel punt het heden, het verleden en de toekomst van de-
" ze missies, met al hun wederwaardigheden, hun moeilijkheden, hun welsla-
" gen, hun tegenslagen en teleurstellingen. Op dat ogenblik begreep ik
" alles duidelijk, maar nu is het mij onmogelijk dit kluwen van feiten,
" van gedachten en personen te ontwarren. Het zou zijn alsof iemand in
" een enkel verhaal zou willen omvatten heel het schouwspel van het uit-
" spansel en zou willen vertellen hoe al de sterren met hun betrekkin-
" gen en bijzondere en wederkerige wetten zich bewegen, hoe ze schitte-
" ren en welke hun eigenschappen zijn, terwijl een enkele ster reeds
" stof genoeg geeft voor de aandachtig bestuderen van het schrande-
" ste verstand. En ik noteer daarbij nog dat het hier gaat over za-
" ken die geen enkele betrekking hebben met stoffelijke voorwerpen.
" Ik neem thans de draad van mijn verhaal weer op. Ik stond dus
" verbaasd te kijken hoe die grote menigte mensen zo plots kon ver-
" dwijnen. Op dat ogenblik zag ik Mgr. Cagliero aan mijn zijde staan.
" Enige missionarissen stonden wat verder. Vele anderen stonden rond
" mij alsook een groot aantal Salesiaanse medewerkers onder wie ik op-
" merkte: Mgr. Espinosa, Dr. Torrér, Dr. Caranza en de vicaris-gene-
" raal van Chili.(1) Op dat ogenblik kwam de tolk op mij toe. Ik was
" aan het spreken met Mgr. Cagliero en vele anderen. Wij waren aan het
" bestuderen of dit feit enige betekenis had. De tolk zei vriendelijk:
" "Luister en u zult het zien."

" En kijk! Op dat ogenblik werd de uitgestrekte vlakte een grote
" zaal. Het is mij onmogelijk een juiste beschrijving te geven van
" haar pracht en rijkdom. Ik kan alleen maar zeggen dat geen enkele be-
" schrijving de mens in staat stelt in zijn verbeelding haar glans te
" vatten. Ze was zo ruim dat het oog er niet in slaagde haar zijwanden
" te zien. Ze was zo hoog dat men haar hoogte niet kon waarnemen. Het
" gewelf bestond uit zeer hoge, brede en schitterende bogen en men zag
" niet waaraan zij steun verleenden. Er waren geen pijlers of zuilen.
" Doorgaans scheen het alsof de koepel van deze grote zaal bestond uit
" zeer blank lijnwaad in de vorm van een tapijt. Over de vloer dient
" hetzelfde te worden gezegd. Er waren geen lampen, geen zon of maan of
" sterren maar wel een diffuus licht overal in gelijke mate voldoende
" verspreid. Dezelfde blankheid als van lijnwaad glansde overal en maak-
" te ieder deel, iedere versiering, ieder raam, iedere ingang en uitgang
" mooi zichtbaar. Binnenin was er een aangename mengeling van zoete
" geuren.

" Op dat ogenblik zag ik nog wat anders. Daar stonden een groot
" aantal buitengewoon lange tafels. Ze stonden opgesteld in rijen rond
" een centrum. Ze waren bedekt met sierlijke tafellakens. Op de tafels
" stonden mooie kristallen vazen met vele verschillende bloemen.

" Het eerste wat Mgr. Cagliero opmerkte was: - De tafels zijn
" er wel, maar waar zijn de spijzen? - Er was inderdaad geen spijs of
" drank te zien en er waren niet eens borden, schotels of schalen waar-
" op de spijzen konden gelegd worden.

---

(1) Wellicht bedoelde hij hier Mgr. Domenico Cruz, kapittelvicaris van het diocees Concepción.

" Mij vriend, de tolk, antwoordde toen: - Zij die hier komen,
" neque sitient, neque esurient amplius. - Toen hij dit gezegd
" had begonnen er mensen binnen te komen, volledig in het wit gekleed.
" Als halssnoer droegen ze een eenvoudige band van roze kleur en ge-
" borduurd met gouddraad. Hij hing om hun hals en schouders. De eer-
" sten die binnentraden waren gering in aantal. Pas waren ze in de
" zaal of ze gingen zitten rond een tafel die voor hen was klaar ge-
" maakt en ze zongen: "Hij leve lang!" Maar na hen kwamen grote groepen
" en deze zongen: "Ons is de zege!" Daarna kwam er een heel grote me-
" nigte personen in bonte verscheidenheid binnen: groten en kleinen,
" mannen en vrouwen, van ieder ras, verschillend van kleur en vorm en
" voorkomen. En van overal weerklonken gezangen. Zij die reeds op hun
" plaats zaten zongen: "Hij leve lang." Zij die binnenkwamen zongen:
" "Ons is de zege." Iedere groep die binnentrad behoorde tot vele na-
" ties of delen van naties die allen door de missionarissen bekeerd
" waren.

" Ik heb een blik geworpen op die eindeloze tafels en ik heb
" gezien dat daar vele van onze zusters en van onze medebroeders neer-
" zaten en zongen. Zij hadden echter geen enkel kenteken dat ze pries-
" ter, jonge geestelijke of zuster waren maar evenals de anderen
" hadden zij een wit kleed en een roze band om de hals.

" Maar mijn verbazing steeg toen ik daar mensen zag met een
" ruw uiterlijk, gekleed als de anderen en die eveneens zongen: Hij
" leve lang! Ons is de zege! Op dat ogenblik zei onze tolk: - De
" vreemdelingen, de wilden die bij hun opvoeders de melk gedronken
" hebben van Gods woord zijn herauten van Gods woord geworden.

" Te midden van de menigte zag ik ook kinderen met een ruw
" en vreemd uiterlijk en ik vroeg: - En die kinderen die een zo
" ruwe huid hebben dat het die van een pad schijnt te zijn, maar
" die toch ook zo mooi en zo glanzend is, wie zijn ze?

" De tolk antwoordde: - Dat zijn de zonen van Cham die niet
" verzaakt hebben aan de nalatenschap van Levi. Zij zullen de legers
" versterken om het rijk Gods dat eindelijk onder hen gekomen is te
" beschermen. Hun aantal was klein, maar de zonen van hun zonen zul-
" len het vergroten. Luister thans en zie toe, maar de geheimen die
" u zult zien, zult u niet begrijpen.

" Deze jongens kwamen uit Patagonië en uit Zuid-Afrika.

" Op dat ogenblik werden de rijen van hen die in die buitenge-
" wone zaal binnentraden zo vol dat iedere plaats bezet scheen te zijn.
" De stoelen en de zetels hadden geen bepaalde vorm, maar namen de
" vorm aan die ieder wenste. Iedereen was tevreden met de plaats die
" hij had en met de plaats van de anderen.

" En kijk, terwijl er van alle kanten geroepen werd: "Hij
" leve lang! Ons is de zege!", kwam er tenslotte een grote groep bin-
" nen die de aanwezigen feestelijk tegemoet kwam en daarbij zong:
" Alleluja, ons is de zege!

" Toen de zaal helemaal gevuld scheen en de duizenden die daar
" waren samengekomen elkaar niet meer konden tellen viel er een diepe

" stilte en deze menigte begon in verscheidene koren te zingen.
" Het eerste koor zong: Appropinquavit in nos reg-
" num Dei. Laetentur caeli et exsultet terra. Dominus regnavit su-
" per nos. Alleluia. Het tweede koor zong : Vicerunt et ipse Dominus da-
" bit edere de ligno vitae et non esurient in aeternum. Alleluia.
" Het derde koor: Laudate Dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi.
" Terwijl zij deze en andere liederen zongen en elkaar afwissel-
" den, viel er eensklaps voor de tweede maal een diepe stilte. Dan weer-
" klonken er stemmen die van hoog en van ver kwamen. Het gezang was als
" volgt met een harmonie die men op geen enkele manier kan uitdrukken:
" Soli Deo honor et gloria in saecula saeculorum. Hierop antwoordden
" andere steeds hoge en verre koren: Semper gratiarum actio illi qui erat
" est et venturus est. Illi eucharistia, illi soli honor sempiternus.
" Maar op dat ogenblik kwamen deze koren naar omlaag en naderden elkaar.
" Onder deze muzikanten bevond zich ook Louis Colle. De anderen die
" zich in de zaal bevonden, begonnen dan allen te zingen en kwamen
" samen. De stemmen sloten bij elkaar aan alsof het buitengewone muziek-
" instrumenten waren met klanken waarvan de mogelijkheid geen grenzen
" kende. Deze muziek scheen gelijktijdig duizend noten en duizend toon-
" verheffingen te hebben. Ze sloten bij elkaar aan en vormden één enkel
" stemmenakkoord. De stemmen daarboven waren zo scherp dat men zich dit
" niet kan indenken. De stemmen van hen die zich in de zaal bevonden
" waren zo klankrijk en rond en zo laag dat men het niet kan uitdrukken.
" Allen vormden één koor, één enkele harmonie, maar zowel de lage
" als de hoge stemmen waren zo smaakvol en zo mooi en drongen zo diep
" door in al de menselijke zintuigen en werden zo door hen volledig op-
" gevangen, dat men er zijn eigen bestaan bij vergat. Ik viel op mijn
" knieën neer aan de voeten van Mgr. Cagliero en riep uit: - O Caglie-
" ro! Wij zijn in het paradijs!
" Mgr. Cagliero nam mij bij de hand en antwoordde: - Dit is het
" paradijs niet, het is een eenvoudige, een zeer zwakke afbeelding van
" wat het paradijs in werkelijkheid zal zijn.
" Inmiddels zongen de eenstemmige grootse koren verder met een on-
" uitsprekelijke harmonie: Soli Deo honor et gloria et triumphus alle-
" luia in aeternum, in aeternum! Dan vergat ik mij zelf en ik weet niet
" meer wat er met mij gebeurd is. 's Ochtends kon ik met moeite het bed
" uit, ik had moeite om tot mezelf te komen, toen ik de mis ging cele-
" breren.
" De voornaamste gedachte die mij bijbleef na deze droom was, dat
" ik aan Mgr. Cagliero en aan mijn goede missionarissen een raad zou ge-
" ven van het grootste belang betreffende het toekomstige lot van onze
" missies: Al de bezorgdheid van de Salesianen en van de Zusters van
" Maria, Hulp der Christenen, dient er op gericht te zijn priester- en
" kloosterroepingen te bevorderen.

Telkens wanneer bij het vertellen de woorden: Hij leve lang! Ons is de
zege! herhaalde, was de stem van Don Bosco, zoals Don Lemoyne ons verzekerde,

zo vol trillingen dat men er van rilde. Wanneer hij dan op het laatst zijn beminde Mgr. Cagliero vernoemde, hield hij een ogenblik op met zijn verhaal, een snik sneed hem het woord af en zijn ogen werden met tranen gevuld.

Don Costamagna had van Don Lemoyne een exemplaar van deze en van de andere droom ontvangen en schreef om hem te bedanken: (1) "Zeg aan Don Bosco dat wij niet zullen gehoorzamen aan de woorden die hij in zijn jongste brief aan Monseigneur schreef: "Geloof niet alles wat mijn dromen zeggen." Wij zijn het er wel mee eens de geloofsbelijdenis te doen van Urbanus VIII wanneer het gaat over de visioenen van onze vader die mij - en ik zal dit nooit vergeten - eens zei: - Onder alle Congregaties en Kloosterorden is het misschien de onze die het meest Gods woord ontving."

Op de ochtend van 1 februari diende monseigneur de wijding toe aan acht priesters, twee diakens, vier subdiakens en aan tien jonge geestelijken de lagere wijdingen. Verscheidene onder hen zouden samen met hem vertrekken. Bij de avondplechtigheid van het afscheid hield hij de toespraak. Dan kwam de kardinaal aan de missionarissen zijn zegen geven. Don Bosco was verplicht te gehoorzamen aan het bevel van de dokters en kwam niet van zijn kamer. Eerst daags daarna begreep men de oorzaak van de kwaal die hem overvallen had. Nadat monseigneur nog diezelfde avond van 1 februari zijn reisgezellen had weggestuurd, bleef hij nog in het Oratorio, omdat hij zich te moe voelde en zich voorgenomen had zich 's anderendaags te Sampierdarena bij de anderen te voegen. Dit korte oponthoud verschaftte hem het genoegen met Don Bosco een laatste hartelijk gesprek te hebben.

Die avond dus, omstreeks zeven uur, ging hij naar hem toe en ging zwijgend naast hem zitten. Ook Don Bosco zweeg. Wat een herinneringen zullen beiden door de geest zijn gegaan op dit plechtig ogenblik! Eindelijk vroeg hem Don Bosco: - Zijn je reisgezellen vertrokken?

- "Jawel, ze zijn vertrokken."

- "Het scheen mij toe dat ze zeer bekommerd waren over mijn gezondheidstoestand. Zeg hen, zodra je hen ziet, dat ze er zich geen zorgen over maken. Ik voel mij niet slecht. Het was enkel de ontroering die mij zo deed schijnen. Arme kinderen. Men kon zien dat mijn toestand hun leed deed."

- "Wees gerust, ik zal hen zeggen wat nodig is om ze van elk kwaad gevoeld te verlossen."

- "En wanneer zul jij vertrekken?"

- "Morgen moet ik te Sampierdarena zijn."

- "Met welke trein vertrek je?"

- "Laat ons nu nog niet over het uur spreken. We zullen er nog wel aan denken."

---

(1) Een brief zonder datum maar uit de inhoud kan men afleiden dat hij begin mei geschreven werd.

- "Als je wat later kon vertrekken en rustig uitslapen...".
- " Don Bosco, denk er niet aan. Ik voel me goed, laat dat aan mij over. Vanavond zullen we elkaar nog eens zien en alles regelen."

Dan begonnen ze over de missies te spreken tot de bel ging voor het avondmaal. Monseigneur trok zich terug maar Don Bosco kon het niet meer uithouden en was verplicht naar bed te gaan. Om halftien keerde monseigneur bij hem terug en terwijl hij zichzelf geweld aandeed om zich te beheersen, naderde hij het bed.

- "Wel, mijn beste monseigneur?" zei Don Bosco wat aarzelend.
- "Ik kom om uw zegen vragen", antwoordde monseigneur.
- "Wat? vanavond nog? Kom morgen ochtend, dan zullen we nog wat rustig kunnen praten."

- "Morgen ochtend zal ik misschien geen tijd meer hebben."

- "Hoe laat wil je dan vertrekken?"

- "Vroeg, zeer vroeg."

- "Blijf hier nog tot twee uur in de namiddag... je bent moe... na een behoorlijke rust zal de reis voor jou minder vermoeiend zijn."

- "Indien Don Bosco er niets tegen heeft, zou ik hem verzoeken de keus van het uur aan mij over te laten."

- "Doe dan zoals je het best oordeelt."

- "Zegen mij dan en zegen ook nog eens mijn gezellen."

Monseigneur knielde. Don Bosco nam hem bij de hand en zei hem: - "Goede reis. Als wij elkaar niet meer terugzien op deze wereld, dan zullen wij elkaar terugzien in de hemel."

- "Laten we daar niet over spreken. Alvorens elkaar in de hemel terug te zien, zullen we elkaar nog terugzien op deze wereld. Herinner u dat ik beloofd heb terug te keren wanneer u uw gouden priesterjubileum zult vieren...".

- "Het zal zijn zoals de Heer het wil. Hij is de Meester. In Argentinië en in Patagonië zul je nog veel te doen hebben. Werk er veel en de Madonna zal je helpen om vele vruchten uit je missie te oogsten. Dan zullen ze je roepen en je een diocees geven.(1)

Daarna gaf hij hem de zegen. Zijn stem was traag en onderbroken. Monseigneur suggereerde hem de woorden en voegde er zinnen bij voor die gelegenheid, die Don Bosco herhaalde als een kind aan wie zijn moeder de gebeden aanleert. Na de zegen stond de bisschop recht en zei hem: - Goede nacht, mijn beste Don Bosco.

---

(1) In 1915 werd Mgr. Cagliero naar Rome geroepen en ontving er de kardinaalshoed. Na vijf jaar kreeg hij het diocees Tusculum dat wel door acht kardinalen die het recht tot optie hadden was geweigerd. Deze voorzegging die hem voor zijn afreis gedaan werd, wordt door hem zelf vermeld in een brief aan Don Giuseppe Vespignani (Rome 23 januari 1921). De andere bijzonderheden zijn ontleend aan het Bollettino (maart 1885).

- "Je zal namens mij je reisgezellen groeten, de medebroeders in Ame-rika, de medewerkers die je overal zal ontmoeten..".

- "Ja, ja en rust nu maar wat, Don Bosco."

- "Ik heb je nog zovele zaken te zeggen. Maar te Marseille zal je ze vinden... Goede reis. Moge God jou en je gezellen zegenen."

Deze laatste woorden werden gezegd op het ogenblik dat monseigneur met een krop in de keel naar buiten ging. Hij verliet het Oratorio om zes uur in de ochtend. Gedurende acht dagen kon Don Bosco niet meer opstaan. Een aanval van luchtpijpontsteking, waarvan de eerste verschijnselen ernstiger schenen te zijn, hielden hem aan zijn bed gekluisterd.

De expeditie zou al meer dan een maand vroeger uit Europa vertrokken zijn indien de cholera de havens van Brazilië, van Montevideo en van Buenos Aires niet gesloten had voor de schepen die uit de Middellandse Zee kwamen. Het is waar dat op het einde van 1884 Italiaanse en Franse mailboten toegelaten werden, maar ze werden aan een quarantaine onderworpen, wat ongemakken, onkosten en ook een zeker gevaar meebracht. Daarom gaf monseigneur de voorkeur aan de vrije scheepvaart.(1)

Na een tocht langs de huizen van de kust van Ligurië en Frankrijk, kwam hij te Marseille aan op 11 februari waar hij dan de Salesianen en Zusters aantrof die zich met hem moesten inschepen.(2) In deze stad wou Don Bosco zich laten vertegenwoordigen. Hij stuurde Don Bonetti naar hen toe om hun zijn laatste groet te brengen en aan de bisschop een eigenhandig geschreven brief te overhandigen. Deze brief is van het allergrootste belang.

" Mijne beste Don Cagliero,

"

" Ik vertrouw op de Heer dat je gezondheid goed zal zijn en ik
" beveel je aan ze te verzorgen zoals je dit mogelijk zult achten in
" je huidige toestand.

" Ik ontving een brief van de aartsbisschop van Buenos Aires.
" Er staan zaken in die wij al behandeld hebben. Ik houd er een af-
" schrift van voor jou. Het zal je dienen als norm wanneer je jezelf
" bij de aartsbisschop zal aanmelden en met volmacht onderhandelen zo-
" als je het best zal toeschijnen in de Heer. Denk er aan dat de Sa-
" lesianen in Chili graag gezien zijn en dat het wederkerig is. Maar

---

(1) Brief van Mgr. Cagliero aan Mgr. Jacobini, Turijn december 1884.

(2) Er waren zes zusters, zes priesters (Nicolo Badariotti, Giuseppe Betti, Antonio Ferrero, Evasio Rabagliato, Antonio Ricardi de secretaris van monseigneur, Angelo Savio), tien jonge geestelijken (Giovanni Aceto, Angelo Cacatorta, Pietro Cogliolo, Carlo Dállera, Giovanni Fossati, Michele Grandò, Francesco Ramello, Fabrizio Soldano, Ambrogio Turriccia, Alessio Stefenelli) en twee coadjuteurs (Silvio Milanese, Marco Zanchetta).

" open niet veel huizen vlak bij elkaar.
" D. Bonetti brengt je de hartelijke gevoelens en de groeten van
" al de Salesianen in Europa. Je zult ze meedelen aan onze medebroeders
" in Amerika. Stel veel vertrouwen in de wijsheid van D. Lasagna, van
" onze oude medebroeders en van de bisschoppen die ons in Christus be-
" minnen. Wees echter zeer omzichtig bij het nemen van beslissingen die
" betrekking hebben op de burgerlijke gezaghebbers.
" Al de medewerkers van Europa bidden voor een goede reis en voor
" de voortzetting van het werk tot meerdere glorie van God en tot red-
" ding van de zielen. God is met ons. Vrees niet.
" Beveel aan al onze mensen aan dat ze hun inspanningen zouden
" richten op twee hoofdzakelijke punten: zich laten beminnen en geen
" vrees inboezemen. Alle mogelijke offers brengen voor het bevorderen
" van de roepingen tot geestelijken en zusters.
" Ik zeg jullie nog eens niet te veel belang te hechten aan dro-
" men, enz. Indien ze ons helpen tot een beter begrip van zedelijke za-
" ken of van onze regel, dan is het goed. Dan mag men er geloof aan
" hechten. Anders mag men er geen belang aan hechten.(1)
" Moge God je zegenen, mijn beste Mgr. Cagliero, en samen met
" jou de hele Salesiaanse karavaan. Moge de leiding van Maria je vele
" zielen voor de hemel doen winnen.
" Moge de genade van Onze Heer Jezus Christus steeds met ons zijn.
" Amen.
" Bid elke dag voor hem die steeds in Jezus zijn zal
" "
" uw toegenegen vriend
" Priester Gio. Bosco.
" Turijn, 10 februari 1885.

Een tweede waardevol geschrift stuurde hij in die tijd aan Mgr. Cagliero. Ziehier de inhoud ervan: "Woorden door Mgr. Cagliero op muziek te zetten wanneer hij zich op de oever van de Rio Negro in Patagonië zal bevinden en die wij, als het God belieft, op zijn tijd zullen zingen in de kerk van Maria, Hulp der Christenen, te Turijn. 0 Maria, virgo potens, tu magnum et praeclarum in Ecclesia praesidium; tu singulare Auxilium Christianorum; tu terribilis ut castrorum acies erdinata; tu cunctas haereses sola interemisti in universo mundo; tu in augustiis, tu in bello, tu in necessitatibus nos ab hoste protege, atque in aeterna gaudia in mortis hora suscipe."(2) Met een vader-

---

(1) Toen Don Costamagna aan Don Lemoyne schreef in de hier kort tevoren aangehaalde brief maakte hij een zinspeling op deze woorden. (cfr. blz. 228).

(2) Kardinaal Cagliero liet deze woorden op muziek zetten door Don Pagella voor de vijftigste verjaring van het bestaan van de basiliek van Maria, Hulp der Christenen, in 1918. Vertaling: "0 Maria, machtige Maagd, u zijt onze grote en roemrijke beschermster, gij de buitengewone Hulp van de Christenen, gij, verschrikkelijk als een leger in slagorde geschaard, gij hebt alleen overal op de wereld alle ketterijen vernietigd, verdedig ons tegen de vijand in moeilijkheden, bij strijd, in de beklemming en ontvang ons in het uur van onze dood in de eeuwige vreugden."

lijke bezorgdheid wou Don Bosco op die manier in het hart van hen die vertrokken iedere vrees voor zijn gezondheid verdrijven. Korte tijd voor zij aan boord gingen van de Bourgogne vroegen ze nog telegrafisch om zijn zegen. De stoomboot vertrok in de namiddag van zaterdag 14 februari.

Tot dan toe was alles zonder ongemakken verlopen en men hoopte op een goede vaart maar wat zou er gebeuren bij de aankomst in Amerika? De gezellen van monseigneur waren niet op de hoogte van de zaken die monseigneur wel wist en die hem bezorgd deden zijn.

Sinds 3 september 1884 hadden ernstige incidenten onrust gebracht in de missie van Patagonië. De gouverneur van dit gebied was de brigade-generaal Winter, die ook de grenstroepen langs de oevers van de Rio Negro, van de Neuquén en van de Limay onder zijn bevel had. Zolang hij een vriend was geweest van de Salesianen ging alles zeer goed. Maar de nationale regering had tengevolge van sektarische kuiperijen de godsdienstoorlog verklaard en de betrekkingen met de Heilige Stoel verbroken. Zij had de apostolische delegaat, Mgr. Matera, uit het land verbannen onder voorwendsel dat hij een "persona non grata" was. De gouverneur die doordrenkt was van verkeerde beginselen en misschien ook hiertoe aangezet werd door de president, benutte de gelegenheid van een onvoorzichtigheid, uit loutere ijver door Don Milanésio begaan, om de arme missionarissen te vervolgen. Gedurende de strijd deed hij bij de minister van eredienst tegen de Salesianen een aanklacht alsof ze onopgevoede en schandaal schoppende sjacheraars waren. Hij gaf aan de centrale regering de raad geen enkele meer toe te laten in parochies op Argentijns grondgebied. Hij belasterde ze ook door bemiddeling van zijn onderhorigen bij de aartsbisschop van Buenos Aires en beproefde alle middelen om ze volledig uit Viedma en Patagones te verjagen zoals hij hiermee tot zelfs manu militari begonnen was.

Twee dingen redden de Salesianen van de ondergang: de wilskracht van Don Fagnano en een goede vooruitziende maatregel die hij genomen had. Hij deed alles wat hij kon om de gouverneur tot kalmte te brengen en stuurde aan de geestelijke en burgerlijke overheden een krachtige persoonlijke verdediging omdat het vooral tegen hem was dat de pers van de vrijmetselaars haar wapens richtte. Het ongeluk wou dat de katholieke kranten, in het strijdperk getreden om de Salesianen te verdedigen gebruik maakten van gewelddadige middelen, de regering aanvielen en de gemoederen nog meer prikkelden. De gezinnen van Patagones en van Viedma en de voltallige bevolking van de oevers van Rio Negro wist hoe eerloos het optreden van de vijanden was, maar waagde het niet zich tegen de vijand te verzetten, omdat ze schrik hadden voor hun belangen, die helemaal afhingen van de nationale overheden. Don Fagnano verloor er de moed niet bij en had zelfs de zaken zo geschikt dat men zich ook met degelijk materieel zou kunnen verdedigen, wanneer het geweld tot het uiterste zou gaan. En dit kon hij doen op eigen grond omdat hij met eigen geld terrein had verworven en daar gebouwd had, opdat hem niemand wettelijke vandaar zou kunnen verdrijven. Deze besliste houding redde de Salesianen voor een aanslag, waaraan hun vijanden in het vuur van de hartstocht al gedacht hadden en aldus kreeg men te Buenos Aires tijd om aanklacht en verde-

diging tegen elkaar af te wegen. De minister, eveneens door tussenkomst van de curie, hield geen rekening met de nota van de gouverneur, zodat deze het voorzichtig oordeelde tot een wijzer besluit te komen.

Het werd weer kalm maar veilig was het nog niet. In de hoofdstad werd de godsdienstkwestie tot het uiterste gedreven. Bovendien zou generaal Rocca, de president van de republiek in oktober 1886 zijn ambt moeten neerleggen en merkte men al voortekenen van een harde politieke strijd voor de opvolging. Welnu, dit was het kwade ogenblik waarop de nieuwe apostolische vicaris te Buenos Aires aankwam. In december 1884 had hij al aan de secretaris van de Propaganda geschreven: "Zal de houding van de Argentijnse regering, vijandig en tiranniek tegenover de Kerk en haar vertegenwoordiger, geen andere hinderpaal voor ons zijn? Laten we hopen van niet. Trouwens de goddelijke Voorzienigheid zal, zoals ze dat in het verleden gedaan heeft, ook in de toekomst over onze missies waken." Later, op 31 januari, liet Don Lasagna ook voor Uruguay vanuit Villa Colon zijn vrees aan Don Bosco weten. "De Regering - schreef hij - is sinds enkele weken verbolgen op de curie en dreigt dwangmaatregelen tegen de kloosterlingen te zullen nemen. Er is al een besluit verschenen waarbij de stichting van nieuwe kloosters verboden wordt zonder voorafgaande vergunning van de regering." Het geschil breidde zich ook nog uit over de grenzen van Argentinië.

De mogelijkheid van een verbod voor Mgr. Cagliero zich in Argentinië te vestigen lag dus in het verschiet, zelfs zo, dat hierover te Turijn gesproken was naar aanleiding van het bezoek van de vicaris-generaal van Conception in Chili. Deze prelaat, wiens bisschop zich door machtsmisbruik van de regering in ballingschap bevond, was in januari te Turijn geweest en was met de oversten overeengekomen dat hij in zijn stad een huis zou klaarmaken voor de apostolische vicaris indien de toegang of het verblijf hem verhinderd zou worden waar de wil van de Heilige Vader hem bestemd had.

Om de eerste kwestie nog te verergeren hing er nog een andere in de lucht. Hierop was gewezen door de aartsbisschop van Buenos Aires op 2 januari in een antwoord op een mededeling hem hierover door Don Bosco gedaan. Het was de brief door Don Bosco bij zijn brief aan Mgr. Cagliero van 10 februari (1) gevoegd. "Ik zal", - zei hij - het grote genoegen hebben een Salesiaans bisschop te zien en ik hoop dat hij veel goed zal kunnen doen, nu zijn familie in deze streken al zo talrijk is. Ik ben echter genoodzaakt er aan toe te voegen dat nimmer en nu minder dan ooit mijn regering zal goedkeuren dat er zonder haar toestemming binnen haar grenzen een vicariaat opgericht wordt. Ze houden zich zelf voor grotere meesters dan de koningen van Spanje zelf. Dit is een moeilijkheid die ik persoonlijk niet kan oplossen omdat dat in de bevoegdheid ligt van de Opperherder, maar op dit ogenblik is het zeer moeilijk. Ze zullen nooit kunnen vergeven dat men in

---

(1) zie blz. 230.

deze zaak het zonder hen heeft willen stellen. Ik wens dat u zou zorgen dat Mgr. Cagliero zich aanmeldt zonder de titel van vicaris van Patagonië. Wat mij betreft zal ik iedere bevoegdheid geven opdat hij zijn bisschoppelijke macht zowel hier als in Patagonië kan uitoefenen en ik zal ervoor zorgen dat hij als bisschop geëerd en geacht zal worden maar we zijn nu in een tijd waarin men de nuntius van de paus wegjaagt, waarin men de Salesianen vervolgt en een deel van hen uit Patagones verbant en daarom kan ik mijzelf er niet van overtuigen dat men een bisschop met een titel, waaraan de aanmatigende nationale liberalen aanstoot nemen, zal verdragen. U, die al zovele moeilijkheden overwonnen hebt, zal ook deze zaak in het reine brengen en moet ervoor zorgen dat men in niets een voorwendsel vindt om aan de Salesiaanse familie de oorlog te verklaren. U vereert ons teveel door onder ons een bisschop te sturen en ik zou niet willen dat dit een oorzaak van onaangenaamheden zou worden."

Don Bosco ontving deze brief in januari of februari en antwoordde er op zodra hij zijn bed kon verlaten. Hij raakte trouwens het tere punt niet aan, maar wou enkel bij de aartsbisschop zijn welwillende houding versterken.

" Excellentie,

"

" Ik kan niet in het lang en het breed schrijven zoals ik dat
" zou willen doen omdat mijn gezondheidstoestand mij dit verhindert.
" Thans ben ik genoodzaakt er mij toe te beperken u nederig en harte-
" lijk te bedanken voor de bescherming die u bij verschillende gele-
" genheden aan de Salesianen verleend hebt.

" Onze aartsbisschop, Kardinaal Alimonda, die mij vaak over u
" spreekt geeft mij uitdrukkelijk de opdracht zijn eerbiedige groeten
" te doen en zijn wens over te maken u eens gelukkig bij onze jongens
" terug te zien waarvan er velen zich u nog herinneren. Mgr. Cagliero
" en zijn gezellen zullen u nauwgezet bericht geven over onze zaken
" want het is hun bedoeling zich in uw vaderlijke handen te stellen en
" uw raadgevingen en bevelen op te volgen.

" Ik ben zeer oud geworden, maar ik heb het volle vertrouwen u
" nog op aarde te kunnen zien voor de goddelijke barmhartigheid mij
" naar het eeuwige leven zal roepen.

" Alle Salesianen en ik op de eerste plaats, vragen uw heilige
" zegen terwijl ik met grote dankbaarheid het genoeg heb van u te zijn
" uw toegenegen en verplichte dienaar

" Turijn, 9 februari 1885.

Priester Gio. Bosco.

Tegelijkertijd beperkte zich de campagne van de kranten niet meer tot de missionarissen van Patagonië, maar viel al de Salesianen tegelijk aan en probeerde ze in de ogen van de Argentijnen hatelijk te maken. Men noemde ze een ras van landlopers, een bende dommeriken, onbekwaam de vooruitgang van de

beschaving te begrijpen, bedriegers, oproermakers, schokkers, dweepers, mensen zonder familiebanden en zonder nationaliteit, alleen maar goed om geld los te krijgen en Argentinië in het buitenland te bekladden. Hun Bollettino was een middel om de sektarische geest onder hun lezers aan te hitsen en onzinnige nieuwsberichten over de republiek te verspreiden. Men diende de Salesianen die hier al waren te verbannen en de deur te sluiten voor anderen die op het punt stonden te komen.

Bezorgd over de wending die de zaken namen, vestigde de aartsbisschop, op het ogenblik dat Mgr. Cagliero al voet aan wal gezet had te Montevideo, de aanklacht van de kardinaal prefect van de Propaganda op het gevaar dat men zich zou blootstellen aan nog ergere wraakmaatregelen van de regering. Daarom schreef Zijne Eminentie op 6 mei 1885 aan Don Bosco: "Wat de Apostolische Vicaris Mgr. Cagliero betreft, schrijft mij de bisschop van Buenos Aires dat hij ten zeerste vreest dat hij door de regering niet aanvaard zal worden, omdat hij daarheen werd gestuurd zonder vooraf haar vergunning te verkrijgen. Ik kan niet loochenen dat deze mededeling mij beducht doet zijn, omdat andere feiten van de regering dit zeer waarschijnlijk doen voorkomen. Zorg er dus voor de zaken zo te regelen dat ieder gevaar daarvoor uitgebannen wordt en beveel aan uw missionarissen de grootste voorzichtigheid aan."

Toen Don Bosco deze brief ontving, bevond Mgr. Cagliero zich al te Buenos Aires. Op 12 maart te Montevideo aangekomen, begaf hij zich, na een bezoek aan de huizen van Uruguay, verder, in nomine Domini. Op 31 maart gaf Don Costamagna aan Don Bosco bericht: "Tot heden toe was de reis, de aankomst en de ontvangst van monseigneur een echte triomf. De katholieke dagbladen spreken er niet over omdat de voorzichtigheid dit vereist. Sommige snertkrantjes spuwen vergif maar men moet er geen acht op slaan. De apostolische delegaat ontving onze bisschop niet alleen zeer minzaam maar gaf hem zeer waardevolle geschenken praeter expectationem.(1)

Mgr. Aneyros toonde zich zoals altijd een zeer goede vader voor Mgr. Cagliero en de Salesianen." In afwachting van de gebeurtenissen vestigde Mon-

---

(1)Mgr. Matera die hij te Montevideo ontmoet had. Voor wat de voorgaanden betreft waarop hier gezinspeeld wordt, cfr. boekdeel XVI blz. 290. Over deze ontmoeting schreef monseigneur Cagliero op 23 maart aan Don Bosco als volgt: "Ik onderhield mij met hem alleen meer dan een uur en kon door hem de waarheid te zeggen al de wolken verdrijven die voor zijn geest zweefden. Hij wenste mij alle succes toe in de zeer moeilijke missie van Patagonië omdat hij wist dat de minister van Chili getelegrafeerd had aan de minister van Montevideo zich te willen wenden tot de minister van Argentinië om hem inlichtingen te vragen over het nieuwe apostolische vicariaat van Patagonië en over de Salesiaanse bisschop, met bevel hem terug te sturen (sfrattare) zodra hij aangekomen zou zijn. Ik antwoordde hem dat ik daar niet naar toe zou gaan gekleed als kloosterling (frate) maar als koster zodat hij mij niet het kleed van kloosterling zou kunnen ontnemen (sfratare) en dat Maria, Hulp der Christenen, dit niet zou toestaan. Dit vereist enige toelichting. In het Italiaans betekent sfrattare met twee t's: verbannen, wegjagen, terwijl sfratare met een enkele t iemand de kap over de haag doen werpen, betekent. Vandaar de woordspeling van Mgr. Cagliero.

seigneur zich te S. Carlo di Almagro en bleef goed doen in de huizen van de Salesianen en van de Zusters. Vaak werd hij in de stad gevraagd voor kerkelijke diensten en om, bij afwezigheid van de aartsbisschop, vergaderingen van verenigingen voor de zittingen. Hij kende echter zijn uitzonderlijke toestand en zijn voorlopige status te Buenos Aires en omdat hij bovendien door de kranten werd aangevallen die woedend waren op de Salesiaanse missies en om zijn komst naar de republiek, ging hij met de grootste voorzichtigheid te werk. Hij zweeg en werkte. In 1875 waren er slechts enkele kranten die tegen de Kerk te keer gingen, maar nu waren het de regeringen zelf die openlijk de strijd tegen haar hadden aangebonden. Op 5 mei schreef hij aan Don Lazzero: "Hun duivelse haat tegen de Kerk is onbeschrijflijk, omdat ze alles met de voeten treden wat rede, recht, rechtvaardigheid, gezond verstand en eerlijkheid heet als ze maar in hun dwaze en razende hoogmoed de godsdienst kunnen aanvallen (...). Er is hier een krant die het volk al ophitst de kloosters aan te vallen, alles te verbranden en allen te vermoorden."

Maar steeds gingen zijn gedachten naar Patagonië. Als hij er maar zijn tenten kon opslaan, verklaarde hij zich er toe bereid er naar toe te gaan niet als bisschop, maar als koster gekleed. Het scheen hem toe dat hij een grote stap zou gezet hebben, wanneer hij een onderhoud kon hebben met president Roca. Om deze ontmoeting te kunnen verkrijgen spande Don Fagnano zich in de maand mei speciaal in. Hij had zich ogenschijnlijk met zijn gouverneur verzoend en was naar Buenos Aires gekomen voor zaken van de missie.(1)

De moeilijkheden hem te ontvangen verminderden iedere dag van de kant van de eerste magistraat van de republiek omdat de pers tot rust kwam. Ze werd ontwapend toen ze hem zag rondgaan zonder speciale vormen maar "zoals al de overige stervelingen."(2) Tenslotte kreeg monseigneur het bericht dat hij zich kon aanmelden. Hij deed dit samen met Don Costamagna en beiden werden binnengeleid. Generaal Roca was gezeten en ondervroeg trots monseigneur: - U zijt bisschop?

- "Ja, antwoordde hij, "ik ben bisschop titularis van Mágida."

- "Weet u niet dat de paus geen bisschoppen naar de republiek mag sturen zonder overleg en akkoord met de regering?"

- "Mijnheer de president, ik ben bisschop in partibus infidelium en ik heb geen dioceses en geen jurisdictie. Ik was al enkele jaren hier in deze republiek als Salesiaans missionaris van Don Bosco en thans kom ik terug om mij aan de missie van Patagonië te wijden."

---

(1) Brief van monseigneur aan Don Lazzero van 5 mei 1885.

(2) Brief van Mgr. aan Don Lazzero, Buenos Aires, 15 juni en aan kardinaal Alimonda, 25 juni 1885.

Don Costamagna benutte de gelegenheid om aan de president de expeditie in de woestijn in 1879 te herinneren, wanneer hij zich zo vaak aan de zijde van de generaal had bevonden. Bij deze herinnering kon hij een zekere inschikkelijkheid niet verbergen. Monseigneur vatte toen moed en ging verder: De Argentijnse republiek staat open voor allen die wensen te arbeiden. Daarom zijn wij hier samen met zovele andere inwijkelingen gekomen niet enkel om er te arbeiden maar ook om er te leren arbeiden. Ik bracht met mij een dertigtal missionarissen mee onder wie verscheidene Salesiaanse leken, die alle soorten van kunsten en ambachten uitoefenen. Aldus zullen sommigen zich bezighouden met landbouw en het fokken van dieren en anderen zullen zorg dragen voor de zielen in deze landen die Uwe Excellentie voor de beschaving veroverd heeft."

- "Maar u vormt een kloostercongregatie...".

- "Jawel, maar in de vorm van een private vereniging, van wie de leden al hun burgerrechten behouden zonder aanspraak te maken op een privilege of een erkenning door de Staat. We zijn burgers zoals de andere burgers, in een sociëteit verenigd om de arme jeugd op te voeden in weeshuizen, colleges en vakscholen. Don Bosco, onze stichter, kreeg van de ministers Rattazzi en Cavour de raad zijn vereniging aldus op te richten dat ze aangepast zou zijn aan de moderne tijd.

De president maakte lachend de opmerking: - "Don Bosco is werkelijk handig geweest!" Hij stond op, drukte de hand van Mgr. Cagliero en zei hem: - "We zullen vrienden zijn." Hierdoor aangemoedigd, vroeg monseigneur hem een brief om te worden voorgesteld en aanbevolen aan generaal Winter. De president gaf hem die met bewoordingen van lof en welwillendheid. Don Vespignano die goed wist hoe de zaken verlopen waren, placht, bij het verhalen ervan, te besluiten: - "Het was een mooie campagne waarin wij de overwinning behaalden met de methode van Don Bosco namelijk: voorzichtigheid, eenvoud en loyaliteit."

De vriendschap tussen deze twee personen bleef tot het einde toe bestaan. Het grote krediet waarvan generaal Roca genoot, hielp Mgr. Cagliero niet weinig gedurende de jaren van zijn apostolaat in Patagonië, en inmiddels bracht het hem twee grote voordelen op.

Het probleem van de verplaatsingskosten bemoeilijkten het reizen van monseigneur. Alle Salesiaanse huizen gingen gebukt onder de schulden en geen enkel kon hem hiervoor voldoende geld verschaffen. Welnu, Don Fagnano, die zich te Buenos Aires bevond om er te onderhandelen met de apostolische vicaris, verkreeg van de regering tien kosteloze reizen. Maar wat zou het hem gebaat hebben naar Patagonië te gaan en er tot onmacht gedoemd te zijn door de plaatselijke overheden? Welnu, zijn goede betrekkingen met de generaal bezorgden hem een reispas naar het kwartier van de militaire gouverneur met wie hij ook rekening moest houden, wilde hij in vrede zijn zending uitoefenen. Op 9 juli deed hij zijn intrede in Patagones en haastte zich hem een bezoek te brengen. Hij ging erheen in vol ornaat.

Deze was al over zijn goede betrekkingen met generaal Roca ingelicht en ontving hem eervol. Nadat hij hem uitgenodigd had te gaan zitten zei hij hem met de vrijmoedigheid van een soldaat: "U zult over mij een zeer droeve mening hebben, heer doctor. Ik ben heel slecht."

- "Helemaal niet", pareerde de bisschop prompt. We hebben over Uwe Excellentie in de Geografische Bulletins veel mooie zaken gelezen toen U op ontdekkingsstocht was. In Italië worden deze Bulletins met veel belangstelling gelezen. Wij leerden U kennen als een verstandig en edelmoedig man. We weten ook wat U voor de Salesiaanse missionarissen gedaan hebt."

Deze aanhef kalmeerde de gewelddadige man. Dan bood monseigneur hem brieven aan van president Roca en van de minister van oorlog en zeezezen, die de bisschop welwillend had aanbevolen voor alles wat de diensten van zijn gewijd ambt aanging. De gouverneur beloofde hem te helpen in alles wat van hem afhing. Het onmiddellijke gevolg van het bezoek was dat hij er nu overtuigd van was, dat de Salesianen zich enkel bezig hielden met het welzijn van de zielen en met het prediken van het Evangelie, zonder zich met politiek in te laten. Dat betekende niet weinig in een land waar de politiek een overwegende rol in het leven van de burgers speelde.(1)

Tot vreugde van Don Bosco kwamen in deze eerste maanden enkele brieven met goed nieuws. Maar een bericht zal hem meer dan alle andere met vreugde doen overstromen hebben. Monseigneur die van half maart tot begin juli alle huizen van de Salesianen en van de Zusters bezocht had, met uitzondering van het huis van Nicteroy in Brazilië, kon hem schrijven: "Don Bosco mag er zich op beroemen dat hij in Amerika een groot aantal zonen heeft die hem tot heden toe uitstekend vertegenwoordigen, die hem beminnen en bemind maken."(2)

---

(1) Brief van Don Riccardi aan Don Bosco, Patagones 25 juli 1885.

(2) Patagones 30 juli 1885.

H O O F D S T U K   X I I

VOORSTELLEN TOT STICHTINGEN IN ITALIE EN SOMMIGE
BIJZONDERHEDEN OVER ITALIAANSE HUIZEN
IN DE LOOP VAN HET JAAR 1884.

Nu in Italië de christelijke opvoeding van de jeugd van alle kanten vijandig bejegend werd, scheen Don Bosco voor de goede mensen de providentiële man door God gezonden om een dam op te werpen tegen de verspreiding van het laïcisme in de scholen. Op hem dan richtten zich de blikken van geestelijken en leken die wilden meewerken aan de zo belangrijke en dringende zaak: de bescherming van de jeugd. De onafgebroken aanvragen die een aanduiding waren van de morele malaise die het hele schiereiland getroffen had, hadden tot gevolg dat de Salesianen steeds beter de grootsheid van hun zending tegenover de Kerk en de burgerlijke maatschappij gingen begrijpen. Tegelijkertijd echter was hun hart bedroefd omdat zij niet in staat waren op gepaste wijze dit algemeen vertrouwen te beantwoorden, wegens het tekort aan personeel en gediplomeerden, zoals de staatswetten dit vereisten. Het hoeft daarom ook niet te verwonderen dat, ondanks talrijke aanvragen in de loop van het jaar 1884, in Italië geen nieuwe stichting kon worden gedaan, of aangenomen. De reeds bestaande bleven echter in volle bloei en sommige kwamen zelfs tot een merkwaardige ontwikkeling. Zoals in de voorgaande boekdelen zullen we ook hier spreken over sommige voorstellen die op de duur schipbreuk leden en we zullen ook aanduiden welk aandeel Don Bosco daarin had. Daarna zullen wij enkele bijzonderheden verhalen betreffende huizen die wij al goed kennen.

Laten we beginnen met de Dochters van Maria, Hulp der Christenen, omdat Don Bosco zich samen met zijn kapittel ook rechtstreeks met hun werken bleef bezighouden.

Eens opperde Don Durando de gedachte kostscholen te openen voor jongens van vier of vijf tot zeven jaar, onder de leiding van de Zusters. Zo zou men hulp kunnen bieden aan die gezinnen, waar door de dood van vader of moeder of van beide ouders, teveel kinderen bleven om te worden geholpen door de overblijvende van de ouders of door hun voogden. Maar Don Bosco antwoordde: "Dat ligt niet in de lijn van ons doel. (1)

---

(1) Notulen van het hoofdkapittel 28 februari 1884 namiddag.

We zullen hier enkel drie voorstellen voor de Zusters vermelden, waarvan er twee uit Noord-Italië en één uit Sicilië kwamen.

Vanuit Sicilië werd aan Don Bosco geschreven door de plaatsvervangende rechter van Francavilla met het verzoek naar die gemeente twee Zusters te sturen om er les te geven en de kinderen te verzorgen. Alles bleef echter bij een beleefd antwoord. Redelijke voorstellen kwamen van Castel S. Giovanni in de omgeving van Piacenza maar Don Bosco was bang dat hij te veel schulden zou hebben op een ogenblik dat het kapittel er al meer dan genoeg had. In ieder geval zou een bezoek van Don Cagliero op zijn tijd uitleg hebben verschaft voor een definitief antwoord.(1)

De pastoor van Moncrivello in de streek van Vercelli stelde in naam van een zekere weduwe Persico de oprichting voor van een instituut voor meisjes dat aan de Dochters van Maria, Hulp der Christenen toevertrouwd zou worden. De oude dame was van plan aan Don Bosco bij testament een mooi huis te vermaken met een jaarlijkse rente van zevenhonderd lire en de opbrengst van een wijngaard die op twaalfduizend frank geraamd werd. Men diende het huis te nemen in de staat waarin het zich bevond, terwijl de herstellingskosten en de belastingen ten laste van de Congregatie zouden blijven, wat een groot bedrag van de rente opgeslokt zou hebben.

Nu had de ervaring in Lu, Chieri en Vallecrosia geleerd dat in dergelijke omstandigheden de huizen van de Zusters steeds een passief nalieten. Daaruit volgde het besluit dat het voor de Zusters beter was te maken te hebben met leiding die zich aan bepaalde voorwaarden te houden had zoals in de huizen voor kinderen. Iets anders had de ervaring nog geleerd, namelijk dat er zich soms onvoorziene gevallen konden voordoen, waarbij men zonder vaste wedde niet meer vooruit kon. Zo was het datzelfde jaar gegaan te Lu. De oogst was schaars geweest, de helft van de gezinnen hadden hun kleine jongens en meisjes weggehaald zodat de maandelijkse kostgelden ontbraken en de arme gemeenschap moeilijk rond kwam. Ze werd dan gered door een inschrijving bevorderd door de pastoor en de burgemeester.- Als de zaken zo gelegen zijn, merkte Don Bosco op - dan schijnt het mij toe dat het voorstel van Moncrivello niet aanvaard kan worden. Men moet een voldoende schadeloosstelling vragen. Don Cagliero kreeg als opdracht zich in november ter plaatse te begeven en een overeenkomst te sluiten voor een jaarlijkse rente van drieduizend lire.(2)

Voor de Salesianen werden er enkel twee enigszins belangrijke voorstellen gedaan in Piëmont. De heer Marengo, de broer van wijlen de kannunik zou gewild hebben dat zij een kostschool en een op dat ogenblik gesloten kerk zouden aanvaarden te Carmagnola, een historisch stadje in de buurt van Turijn. Na een lange bespreking hierover, zei Don Bosco: - "Men kan beginnen met de

---

(1) Idem 22 januari 1884.

(2) Notulen van het hoofdkapittel 28 oktober 1884.

onderhandelingen op voorwaarde dat zij enige tijd kunnen wachten en dat wij vrij zijn de voorwaarden te stellen die ons het meest opportuun lijken.- Er werd onderhandeld maar er werd geen akkoord gesloten. Een aanbod dat materieel aantrekkelijk was ging uit van de gemeenteraad van Carignano, een ander aanzienlijk centrum in de omgeving van Turijn. Het plaatselijke klooster van de Franciscanen stond er onbewoond omdat de overblijvende kloosterlingen er weggegaan waren. De provinciaal liet met toestemming van de generaal weten dat de Salesianen in hun plaats konden komen. De gemeenteraad nodigde eenstemmig Don Bosco uit daar onmiddellijk de lagere school te beginnen om dan geleidelijk een gymnasium te openen. Ze zouden het gebouw afgestaan hebben en jaarlijks zesduizend lire hebben betaald. Voor de verbouwing had iemand beloofd tienduizend lire te geven. Bovendien zouden twee huizen in de buurt, in eigendom van twee priesters, die zeer bevriend waren met Don Bosco, bij testament aan Don Bosco overgaan. Don Bosco zou zijn toestemming hebben verleend, als het hem vergund werd met weinig te beginnen, maar men had daar niet het geduld te wachten.(1)

In de hoofdstad van Marche (landstreek van Midden-Italië) bood de bisschop Mgr. Achille Manara eerst een huis aan. Dat werd geweigerd omdat men personeel te kort had. Dan kwam het aanbod van een parochie van zesduizend zielen te Borgo Pio. De bevolking, schreef de prelaat, was "grotendeels werkvolk, vreemdelingen, tewerk gesteld bij het spoor, die aan de pastoor weinig werk gaven maar die geestelijke verzorging hard nodig hadden." Don Bosco schreef bovenaan het blad: "Don Durando moet dit in het kapittel voorlezen." En Don Durando las het voor op 24 oktober. Ook hier echter was men genoodzaakt het aanbod af te wijzen omdat men toen niet het geschikte personeel had. Te Ancona echter liet men de gedachte niet varen. Daarom verloor men na een eerste weigering de moed niet, maar men kwam van tijd tot tijd voor de dag met andere voorstellen. Kardinaal Manara, toen al een oude man, kon in 1901 het huidige instituut zien verrijzen samen met de nieuwe kerk, die door hem als parochiekerk was opgericht en was getuige van een radicale hervorming van de arme wijk, dank zij het werk van het patronaat op zon- en feestdagen.

Op de kapittelzitting van 28 februari liet Don Bosco vier aanvragen voorlezen, waarvan drie voor het buitenland en één voor Teana in de Romeinse Campagna. Over de drie eerste zullen we spreken in het volgende hoofdstuk. Als antwoord op de laatste aanvraag van Kardinaal d'Avanzo, bisschop van het diocees, liet Don Bosco beleefd antwoorden, dat men het niet kon doen. Gedurende de bespreking had Don Bosco de gelegenheid te herinneren aan een voorzichtigheidsnorm die hem door de Paus was gegeven. - Herinner u, - zei hij aan de oversten - een advies van Paus Pius IX. Nooit teveel huizen in dezelfde stad. Dit wekt de nijd op bij de andere klassen en de afgunst van de burgerlijke overheden.

---

(1) Notulen van het Hoofdkapittel 21 februari en 19 mei 1884.

Niet zo vlug kwam men tot een besluit voor Penne diep in de Abruzzen. Sinds 1882 drong de priester de Nardis aan op de oprichting van een school in zijn geboortedorp. Zijn brieven aan Don Bosco en aan Don Durando wijzen op de oprechte vurigheid van zijn ijver ten voordele van de jeugd. Een straaltje hoop hem in het begin gegeven, ofschoon zonder tijdsbepaling, vervulde hem met blijdschap, zodat hij in oktober naar Turijn kwam, waar hij bevond dat 'de werkelijkheid de faam overtrof' en merkte dat Don Bosco "in allen zijn vaderlijk hart had uitgestort." Dit bevestigde hij in een memorandum aan de gemeenteraad waarin hij, volgens de instructies van Don Bosco zelf, de wettelijke afstand vroeg van een vroeger klooster van de Karmel, de uitvoering van de werken die nodig waren om het te veranderen volgens de nieuwe gebruikseisen en de verzekering van het levensonderhoud voor zes Salesianen. De gemeenteraad keurde de aanvraag goed maar verving het gebouw door een vroeger klooster van de Hervormde Minderbroeders omdat dit beter voor dit doel geschikt zou zijn. De Heilige Stoel gaf de machtiging daartoe maar tevens het bevel dat men tot een overeenkomst zou komen met de provinciaal die in Aquila verbleef. Van daar kwam er eerst een halsstarrig verzet maar tenslotte werd de weerstand gebroken dank zij de tussenkomst van kardinaal Bilio, de beschermer van de Orde.

Dan formuleerde de gemeente haar voorwaarden, die Don de Nardis overmaakte aan Turijn. Ongeduldig zijn antwoord te ontvangen sprak hij er Don Bosco over aan, toen hij zich te Rome bevond. Don Lemoyne schreef voor hem aan Don Rua: "Ik voeg hierbij de brief van de priester de Nardis van Penne. Houd u met de aangelegenheid schriftelijk of mondeling bezig. Don Bosco kan er zich onmogelijk mee bezighouden, want hij weet niet meer waar zijn hoofd staat. U hebt volmachten en wijsheid schiet u niet te kort. Doe mij het genoegen na te gaan of Don Durando er belang in stelt." Hieruit merkt men dat Don Bosco veel de neiging had er op in te gaan. Hij had zelfs beloofd vanuit Rome een bezoek aan Penne te brengen, als de omstandigheden hem de tijd daartoe zouden laten. De zaak sleepte nog enkele jaren aan, gehinderd door een minderheid van vrijmetse-laars in de gemeenteraad, die in het begin zichzelf niet ontmaskerd hadden. De nijvere en belangloze vlijt van de brave priester van Penne kon zijn doel niet bereiken.

Vanuit Napels was tot in 1884 geen enkel voorstel gekomen, maar toen kwam er een buitengewoon belangrijk voorstel. Don Lorenzo Apicella, een priester die zeer geacht werd door zijn medeburgers, had vier huizen gesticht voor doofstommen, jongens en meisjes. Ze werden bestuurd door zes priesters en vijftientig leken in priesterkleed. Hij wilde zijn werk laten aansluiten bij dat van de Salesianen. Er werd over gesproken in het kapittel op de namiddagzitting van 27 december. Het is interessant in de notulen het verloop van de bespreking te volgen.

Don Bosco zei: De kwestie dient in beginsel gesteld te worden. Hier lijkt het niet nodig te zijn veel personeel te sturen. Men zou aan D. Apicella kunnen schrijven dat hij zelf naar Turijn zou komen onderhandelen en dan zouden wij

wij iemand met hem naar Napels sturen om te gaan zien en zich op de hoogte te stellen. We zouden langzamerhand de zaak kunnen afwerken.

Don Durando merkt op dat men voor vier huizen veel personeel nodig heeft.

Don Bosco: - Ik stel u niet voor te aanvaarden maar wel te onderzoeken of het voor ons past het onderricht van doofstommen op ons te nemen. Apicella dient persoonlijk te komen. Omdat het nu echter te koud is zou hij daarmee kunnen wachten tot na Pasen.

Don Durando: - Alvorens Apicella naar Turijn te laten komen is het beter er zich van te vergewissen of zijn gezellen het met deze samensmelting eens zijn.

Don Cagliero: - Vooraleer de zaak te bespreken moet men nagaan of de Regel ons veroorlooft ons te wijden aan de opvoeding van doofstommen.

Don Durando: - De Regel zegt dat ons doel bestaat in het helpen van arme en verlaten jongens. Wie is er armer dan een doofstomme?

Don Rua: - Calasanzio die bij het stichten van zijn weeshuizen hetzelfde doel had als wij, aanvaardde eveneens doofstommen.

Don Barberis: - Ik denk dat de Salesianen die zich met de doofstommen zouden bezighouden specialisten zouden moeten zijn die zich met geen ander ambt meer zouden kunnen bemoeien. Het is noodzakelijk zeer goed op de hoogte te zijn alvorens een dergelijke opvoeding te geven.

Don Durando: - Ik meen dat het nodig zou zijn een inspectie op te richten alleen voor doofstommen.

Don Bosco vertelt: - Een tijd geleden werd er bij mij fel op aangedrongen dat ik instituten voor blinden zou aanvaarden, maar ik heb die nooit willen aanvaarden. Ik oordeelde dat dit voorstel zeer nuttig was voor zijn doel, maar ik voelde er niet voldoende geestdrift voor om er mij mee bezig te houden. Voor de doofstommen echter ligt de zaak anders. Ik wens alles te doen wat ik kan in hun voordeel. Daarom wend ik mij tot het Kapittel om na te gaan of er mogelijkheid bestaat zich met deze jongens en meisjes bezig te houden.

Don Bonetti: - Ik zie geen mogelijkheid om deze onderneming te doen slagen. Het is veeleer dringend noodzakelijk ons te wijden aan de kinderen die morgen midden in de maatschappij moeten staan om de maatschappij zelf te hervormen.

Don Sala: - Een groot gedeelte van het personeel zou in deze huizen kunnen blijven en wij zouden die broeders als jonge geestelijken gekleed bij ons kunnen voegen als derde ordelingen.

Don Durando: - Ik ben er zeker van dat een deel van deze broeders zich niet bij ons willen aansluiten en dat ze vroeg of laat zullen weggaan. En wanneer sommigen van de onzen naar Napels gestuurd zijn en deze ervaren verzorgers ons dan in de steek laten, hoe zouden wij het dan aanleggen om vier huizen in stand te houden? Ons terugtrekken met schande? Van vier huizen er één maken? We zouden ons belachelijk en zelfs hatelijk maken.

Don Bosco: - Laten we de onderhandelingen uitstellen tot na Pasen. Intussen kunnen we onderzoeken of het dienstpersoneel van Apicella er in toestemt met ons samen te smelten en een deel van ons te worden, en hoevelen en wie er tegen gekant zijn.

Don Cagliero: - De zaak moet goed overwogen worden. Er zijn vier huizen. Sommigen van het personeel zullen ongetwijfeld heengaan omdat ze zich niet met ons willen verbinden en anderen zullen zeker door ons worden weggestuurd, want dat heeft ons de ervaring geleerd.

Don Bonetti: - Indien men de doofstommen er wil bijvoegen dan dient men eerst een klein huis voor twee of drie kinderen op te richten en met verloop van jaren zullen we dan een onderwijzend personeel kunnen vormen dat bekwaam is, ervaringen heeft gehad en zich geoefend heeft. Men mag echter niet dadelijk zonder meer een zo uitgebreide onderneming aanpakken. Men behoort zelfs de vraag te stellen om welke redenen Apicella zo op deze samensmelting aandringt. Heeft hij wellicht schulden zodat hij niet vooruit kan en wil hij zo proberen de Salesianen zijn wonden te laten helen?

Don Durando geeft hem als antwoord: - Apicella heeft geen schulden maar omdat hij ouder is dan 65 jaar vreest hij dat bij zijn dood zijn instituut zou verdwijnen.

Don Bonetti voegt hieraan toe: - In dat geval mogen we hem niet met de hoop vleien dat wij hem zullen steunen want anders zou deze illusie als gevolg hebben dat hij naar geen andere middelen zou uitzien om zijn werk in stand te houden en zo zou het door onze schuld wegvallen. Indien we ons toch aan de doofstommen willen wijden, laten we dan dit nieuwe instituut op onze stam enten.

Don Bosco doet het volgende voorstel: - Laten we Apicella een antwoord sturen in volgende bewoordingen: Op dit ogenblik kunnen we het aanbod niet aanvaarden omdat we personeel te kort hebben. Dit jaar zullen we dan overwegen wat ons te doen staat. Apicella kan er intussen ook over nadenken of hij geen ander middel vindt om het bestaan van zijn instituut te verzekeren. Indien hij meent zijn tehuizen aan de Congregatie te moeten toevertrouwen, zou deze het na zijn dood niet moeilijk hebben dat, wat hij na zijn dood haar zou nalaten te aanvaarden.

Don Rua maakt volgende opmerking: - Het schijnt me toe dat we bij het doen van deze voorstellen rustig te werk moeten gaan. Te Belluno heeft de priester die dit Oratorio gesticht heeft al een testament gemaakt in ons voordeel. Hij kan ieder ogenblik sterven en welke figuur zouden we slaan indien we zijn nalatenschap niet zouden kunnen aanvaarden?

Don Sala voegt er aan toe: - Don Rossi van Schio heeft zijn testament al gemaakt waarin hij zijn prachtig Oratorio aan Don Bosco overlaat. Wat Apicella betreft geloof ik dat hij zich met ons wil verenigen om onze morele steun te verkrijgen. Wanneer zijn weldoeners aldus zien dat het bestaan van het werk verzekerd is, zullen ze nieuwe moed hebben om hem nog meer giften te bezorgen.

Don Bosco: - Wat denkt u dus dat wij aan Apicella moeten antwoorden?

Don Rua: - Laten we eenvoudig antwoorden dat het voorstel ons aanstaat maar dat we het niet kunnen aanvaarden.

Don Bosco: - Laat ons dan ten minste bij het antwoord de woorden bijvoegen: op dit ogenblik kunnen we het niet aanvaarden.

Het kapittel keurt dit antwoord goed.

Don Durando stelt voor in de brief nog de volgende belofte te doen: Wanneer iemand naar Randazzo gaat zal hij langs Napels komen en zal er het Instituut komen bezoeken. Het kapittel keurt dit goed.

Van de vier huizen stond er een te Napels, een te Casoria, niet ver van Napels, en twee te Molfetta. Met verloop van tijd onderging het werk wijzigingen en verplaatsingen tot het ogenblik waarop Kardinaal Sanfelice het liet oprichten als sociëteit onder het voorzitterschap pro tempore van de aartsbisschop. De jongens werden samengebracht in een groot gebouw van de Tarsiauwijk en de meisjes te Casoria. Na heel wat wederwaardigheden verkreeg zijn tweede opvolger, Kardinaal Prisco, van Don Rua de Salesianen. Ze brachten de afdeling voor jongens tot grote bloei en werkten eveneens ten voordele van de afdeling voor meisjes die door kloosterzusters bestuurd werd.

In Sicilië te Catania nam men nog altijd een afwachtende houding aan. Aartsbisschop Dusmet vroeg in januari dat men de volgende lente in zijn stad een vakschool zou openen, maar Don Bosco liet voorzichtig antwoorden dat dit niet onmiddellijk kon. Dan vroeg de ijverige herder dat men ten minste terstond een Salesiaan zou sturen om de directie op zich te nemen van een Oratorio voor zon- en feestdagen en van de lagere scholen. Er werd geantwoord dat men hiervoor de geschikte persoon zou zoeken. - Te Catania moeten we een huis hebben - zei Don Cagliero - want telkens als iemand naar deze stad gaat, is hij genoodzaakt een hotel op te zoeken. Nu we in Sicilië zijn, dienen we er aan te denken er sterker te worden. Indien wij te Catania geen huis openen, ben ik van plan de Zusters daar terug te roepen want nu hebben ze geen steun. De aartsbisschop is tevreden als er maar één van ons naartoe zou gaan om er te beginnen. We kunnen nu niet meer treuzelen want hij is verplicht het aan anderen te geven, als het niet door ons aanvaard wordt.- Nadat Don Bosco alles en iedereen gehoord had, sprak hij het laatste woord: Dit huis is er volstrekt nodig. Indien er geen personeel voor is, dan moet men het personeel van de andere huizen inkrimpen. Men heeft al te dikwijls beloften aan de Aartsbisschop gedaan en ze daarna niet gehouden. Aldus werd er dan ook beslist.(1)

Intussen hadden de sektariërs van Catania niet geslapen. Ze hadden de komst van de Salesianen in de gaten gekregen en probeerden nu hen bij de openbare mening verdacht te maken. In hun orgaan verscheen onverwacht volgend

---

(1) Notulen van het Hoofdkapittel, 22 januari, 4 juli en 30 augustus.

tendentieus bericht:(1) "De kranten van Genua melden dat het College van Don Bosco te Bosco Marengo bij Novi in de provincie Alessandria op bevel van de overheid moest gesloten worden omdat men daar zekere lelijke dingen ontdekt heeft waarmee priesters en broeders zich bezig hielden ten nadele van de goede zeden en waardoor ze het terrein betraden van het Strafwetboek." Don Bonnetti zond aan de directie van het blad een logenstraffing, op verlangen van Don Bosco in rustige en beleefde bewoordingen opgesteld. Het voornaamste hiervan was dit: "Don Bosco belast mij er mee u te laten weten dat u zich vergist hebt. Het college gelegen te Bosco Marengo is een verbeteringsgesticht voor jongens maar heeft niets te maken met Don Bosco noch met zijn meesters."

Luidens de wet zou deze logenstraffing gepubliceerd worden in de krant van Catania, maar deze beperkte zich tot een cynische en schijnheilige verwijzing in volgend ingeschoven kort bericht vanwege de redactie:(2) Drama's en komedies. Onlangs lieten we een bericht verschijnen overgenomen uit de kranten van het vasteland over de sluiting van het college van Don Bosco te Bosco Marengo, op bevel van de overheid wegens zekere feiten die we beter verzwijgen. Thans schrijft ons een zekere Don Giovanni Bonetti, secretaris van Don Bosco, dat dit college een verbeteringsgesticht is voor jongens maar dat Don Bosco noch een van zijn meesters er iets mee te maken heeft. Omdat het hier gaat over zaakjes die vooral de priesters plegen te doen en ook daar wel gedaan zullen hebben, zullen de kranten van Genua, Rome, enz. het Don Bosco en de zijnen, die er niets mee te maken hebben, in de schoenen geschoven hebben.

Don Guidazio schreef:(3) "Hier moet een les worden gegeven. Als ik geen priester was, zou ik er mij mee belasten dit voor eigen rekening te doen." Maar Don Bosco was van een tegenovergestelde mening. De kuiperijen van de loge werden het volgende jaar meer openbaar, zoals we zullen zien.

We zullen nu de weg terug afleggen en van het Zuiden naar het Noorden gaande, sommige huizen bezoeken waarmee Don Bosco zich op de ene of de andere wijze in de loop van het jaar 1884 moest bemoeien.

We zullen met Rome beginnen. Ofschoon de kerk van het Heilig Hart nog verre van voltooid was, wou Don Bosco niet dat men nog langer zou talmen met het aanvatten van de werken voor het tehuis dat we al zo vaak vermeld hebben. Volgens het plan van ingenieur Vigna uit Turijn, begon de aannemer Cucco van Biella (voor

---

(1) Gazzetta di Catania, 3 februari 1884.

(2) id. nr. 37. Het antwoord werd gepubliceerd door de katholieke Campana op 21 februari.

(3) Brief aan Don Bonnetti, 17 februari 1884.

zijn nieuwe bouw wilde Don Bosco niet met mensen uit Rome te maken hebben) met het graafwerk om eerst de vleugel te bouwen langs de via Porta Lorenzo, nu via Marsala. Dit gedeelte van de bouw, met slechts twee verdiepingen (de derde verdieping werd er eerst zeer onlangs bijgebouwd) en zonder kelder verdiepingen zou het oude huis op de hoek van de via Marghera met de gang opzij van de kerk verbinden. Voor de eerste steenlegging wilde Don Bosco Graaf Colle meenemen. Don Bonetti werd ermee belast met Graaf Colle overeen te komen, toen hij de laatste groet van Don Bosco aan Mgr. Cagliero en de missionarissen naar Marseille bracht, maar deze ceremonie had veel later plaats nl. in de lente van 1885 zonder Don Bosco en zonder de Graaf.

Niet ver van Rome ligt Magliano. Tijd en ervaring zouden leren hoe moeilijk het is een seminarie te behouden, vooral na het verdwijnen van de bisschop die hem daar geroepen had. Het seminarie van Magliano zou als eerste het bewijs hiervan leveren. De moeilijkheden begonnen bij de opening van het schooljaar 1883-84 en kwamen van het college dat bij het seminarie behoorde.

Kanunnik Pagani, een lid van de Commissie van Trente haalde zijn kostschoolleerlingen er weg en onttrok ze aan Don Daghero. Hij deed hetzelfde met de jonge geestelijken en beweerde dat hij handelde volgens de onderrichtingen van kardinaal Bilio. - Toen Don Bosco dit vernomen had zei hij: - Kardinaal Bilio is er de man niet naar om dergelijke bevelen te geven, indien hij niet door iemand werd opgestoot.

Ongelukkig stierf deze kardinaal op 30 januari en werd opgevolgd door kardinaal Martinelli, die de Salesianen zo gunstig gezind was dat hij een strenge berisping zond aan de rustverstoorder en de jonge geestelijken die hem gevolgd waren. Toch had Bilio toegelaten een half-internaat te openen die interne leerlingen aan de Salesianen onttrok en die zijn opvolger liet bestaan. Het was een soort tehuis, waarvan de leerlingen kosteloos als externen de Salesiaanse scholen bezochten. Hiermee werden de afgesloten overeenkomsten op het ogenblik dat de kostschool geopend en aan de onzen was toevertrouwd, geschonden. Een incident dreef het geschil ten top. Don Daghero had een jonge geestelijke die ongehoorzaam geweest was en de vlucht had genomen, weggestuurd en nu eisten zij dat hij opnieuw opgenomen zou worden. Kortom, het bleek niet meer mogelijk nog langer met Don Pagani overeen te komen. Nadat Don Bosco alles goed overwogen had zegde hij in mei het college op. Maar de nieuwe bisschop verzette er zich tegen en de paus stond aan zijn kant. De bisschop onttrok zelfs zijn bescherming en zijn weldadigheid aan de kleine kostschool die ten nadele van onze kostschool was geopend.

Toen zond kanunnik Rebaudi die er de directeur van was een zeer handige brief aan Don Bosco, waarin hij de jongens die hij samengebracht had, aanbeval aan de liefdadigheid van Don Bosco en trachtte op die manier zijn eigen instituut en zijn invloed in de stad te redden. Don Bosco liet hem duidelijk het volgende weten: 1° dat de Salesianen bereid waren niet enkel de kostschool af te staan maar ook het seminarie dat ze tot dan toe enkel behouden hadden omdat de Heilige Vader en de kardinaal dat wilden en het uitdrukkelijk hadden bevolen.

2° Dat de offers van de Salesianen in dat college hun goede wil tegenover de burgers bewezen hadden. 3° Dat er in andere scholen ook onderricht gegeven werd door de Salesianen aan arme jongens van de stad. 4° Dat een gedeelte van de arme leerlingen zou worden geholpen door de Heilige Vader, een gedeelte door kardinaal Martinelli en een gedeelte door Don Bosco zelf als hun gedrag goed was.

Dit antwoord deed aan de kanunnik tijd winnen met de verzwarende omstandigheid dat de beloften van de bisschop slechts een ijdel woord bleken te zijn. Hij liet inderdaad ook het tehuis van Rebaudi toe en begunstigde het. Hij verplichtte de jongens, voor wie hij het kostgeld betaalde uit het seminarie van de bisschop te treden en in dit tehuis te gaan en er werd zelfs beweerd dat hij aan Rebaudi vijftigduizend lire van de Paus voor het Seminarie aan Rebaudi had gegeven. Tenslotte drong hij erop aan de verbannen jonge geestelijke zonder enige voorwaarde opnieuw te aanvaarden. Tegenover deze feiten zei Don Bosco: - Het zal het beste zijn aan de kardinaal te schrijven dat, nu het voor ons onmogelijk is op deze manier verder te gaan, wij ons uit het instituut zullen terugtrekken bij het begin van het schooljaar en dat wij aan anderen de taak zullen overlaten voor het onderwijs te zorgen. Dit is echter een beslissing die rijpelijk overwogen moet worden. Bij de kardinaal dienen wij de nadruk te leggen op volgende punt: wij hebben zoveel schulden dat wij niet verder kunnen gaan. Het huis van Magliano moet twintigduizend lire betalen buiten het salaris van het personeel dat ook in rekening moet worden gebracht. Hoe is het mogelijk dat iedereen probeert de arme Kloosters te pluimen! - Alvorens echter handelend op te treden, bleek het nuttig verdere inlichtingen in te winnen.

En de inlichtingen kwamen van Don Dalmazzo en van Don Daghero. De kardinaal betuigde dat hij de vriend van Don Bosco was en bereid de schulden te betalen en zich aan het bedongen contract te houden. Maar, voor het voornaamste punt, namelijk de belofte om de schulden te betalen, school er een dubbelzinnigheid in. Hij bedoelde hiermee de schulden die het college had tegenover de Commissie van Trente, en niet de schulden van Don Bosco voor meubels, papier, boeken, linnen, enz. Tegenover de Commissie bestonden er geen schulden maar schuldvorderingen. De kardinaal sprak aldus omdat hij zich daarbij steunde op onjuiste beweringen van kanunnik Rebaudi. En het was bij deze laatste dat de fameuze jonge geestelijke zich bevond om zich voor te bereiden op het priesterschap dat hij nog voor zijn klasgenoten zou ontvangen.

Dat de kardinaal van Don Bosco hield had hij wel bewezen door zijn aanvraag voor de privileges te steunen maar als hoofd van het diocees onderging hij de invloed van de plaatselijke kliek die zijn goede trouw misbruikte. Had den ze hem zelfs niet laten verstaan dat de gemeente de Salesianen ongunstig, maar hun tehuis gunstig gezind was? Integendeel, het college was de gemeenteraad zo dierbaar dat ze alles gedaan zouden hebben opdat het niet gesloten zou worden. Niet dat de burgemeester sympathie had voor priesters in het onderwijs! Graag zou hij zich van hen ontdaan hebben, maar, omdat hij geen leken tegen een

zo goedkope prijs kon vinden, stelde hij zich tevreden met de Salesianen.

Intussen echter was het aantal leerlingen van het college als gevolg van al die manoeuvres van 90 tot 53 verminderd en de kardinaal scheen er aan te denken, zo gauw mogelijk de Salesianen te laten vallen. Hij wilde zelfs nog radicaler maatregelen nemen en niet enkel het college afschaffen maar zelfs het aantal seminaristen tot een twintigtal verminderen, omdat hij deze voldoende achtte voor de behoeften van zijn diocees.

De kardinaal-beschermheer werd over het hele geschil ingelicht en na het onderzoek van de documenten oordeelde hij dat de Salesianen het gelijk aan hun kant hadden. Don Bosco wou niet verloren lopen in de doolhof van de geschillen maar week niet af van zijn standpunt, dat zeer concreet was en het minst moeilijkheden opleverde. Hij zei: - Laat alle andere beweringen opzij en houden wij vast aan het volgende punt: indien de schulden niet worden betaald, kunnen we niet verder gaan. Dat is voldoende. Indien men wil dat we verder gaan, moet ons een toelage worden uitbetaald. - Toch was het nodig in volle vriendschap door te gaan tot aan het einde van het schooljaar en daarom schreef hij aan de kardinaal dat men zijn edelmoedig aanbod de schulden te betalen aanvaardde en dat men wenste te weten in welke periode van het jaar deze betaald zouden worden. In ieder geval niet later dan in de maand mei.

Nadat hij deze mededeling ontvangen had, antwoordde de kardinaal dat er, zoals beweerd werd, geen tekort was, en dat het tehuis van Rebaudi de kostschool van de Salesianen niet benadeelde en besloot dat het nodig was de rekeningen van het college nog eens na te zien. Dit besluit voldeed Don Bosco niet, die zei: - Ik zal nooit toelaten dat andere personen onze rekeningen aan een revisie zouden onderwerpen. Ik zal erover nadenken wat wij moeten antwoorden.

Don Daghero probeerde voor de toekomst een modus vivendi te vinden met Don Pagani "een diplomaat met ongewone schelmenstreken" zoals Don Rua over hem zegt. Met veel moeite slaagde hij daarin, maar Don Bosco was er niet over tevreden. - "Wij kunnen niet onderhandelen over de toekomstige zaken - zei hij - als we niet eerst de lopende zaken regelen." En omdat het Kapittel de kool en de geit wilde sparen, voegde Don Bosco er aan toe: - Ik voorzie al dat men niet het besluit zal nemen uit dat college weg te gaan omdat wij steeds de gevolgen moeten dragen van onze wens bij iedere gelegenheid iedereen tevreden te stellen. Eigenlijk werkt het personeel van het college steeds maar gratis. Intussen zouden we aan Don Daghero kunnen schrijven: - jij hebt twintigduizend lire als schuld te betalen, betaal ze want wij kunnen ons voor jou niet in de schuld steken en steeds meer offers brengen.- Hij drong aan op het voortzetten van de onderhandelingen met het doel tot een vergelijk te komen en daarom herhaalde hij zijn opvatting: "De enige manier om de zaken te regelen is, dat zij de schulden zouden betalen en dat zij ons zo vlug mogelijk zouden laten weggaan. Wat de onderhandelingen betreft, wij aanvaardden ze niet maar weigeren ze ook niet, want het schijnt me toe dat het niet past nog met Don Pagani te onderhandelen."

Men zag al te duidelijk in dat Zijne Eminentie en de leden van zijn curie het vertrouwen in de Salesianen hadden verloren. Ook om deze reden meende Don Bosco dat het goed zou zijn bij het einde van het schooljaar het personeel van Magliano hier en daar over andere colleges te verdelen. Don Rua vreesde een veroordeling vanwege de Heilige Congregatie, als men niet in het klooster bleef en vroeg dat men een opzegtijd van vijf jaar zou geven. - "Niemand", antwoordde Don Bosco "kan ons er toe verplichten te Magliano te blijven met verlies en er gratis diensten te bewijzen. Men moet aan Don Daghero schrijven dat hij deze heren er van overtuigt ons de vrijheid te geven om zo gauw mogelijk weg te gaan. Het enige middel om ons nog wat te houden, is het betalen van de schulden. In ons contract hebben wij niet de verplichting op ons genomen onderricht te geven in het andere instituut dat tegen ons werd opgericht. Deze jongens komen immers naar onze scholen." Het was werkelijk vreemd dat "deze heren" eerst de ondergang van het Salesiaans college veroorzaakten en er dan nog onderwijs wilden genieten ook.

De zaken sleepten op dezelfde manier aan gedurende heel het schooljaar 1884-85. In 1885 bracht Don Rua te Rome een bezoek aan kardinaal Martinelli om zijn ideeën te weten te komen. Hij bracht er de overtuiging van mee dat men zich aan het status quo moest houden. Maar Don Bosco dacht er anders over. In de maand juni zei hij: - "We kunnen niet verder gaan. Een oorzaak om het contract te verbreken is heerkraft. Voor de Heilige Congregaties kunnen we het in deze zaak niet halen omdat kardinaal Martinelli zeer veel invloed heeft. Laat ons dus schrijven dat we bereid zijn om iedere schadeloosstelling te betalen: vijf, tien, twintigduizend lire. We zullen alles geven wat ze maar willen, als ze ons maar vrij laten."

Don Rua liet eerbiedig nog enkele opmerkingen gelden om zijn tegenovergestelde zienswijze te rechtvaardigen en daarop riep Don Bosco berustend uit: - Doe wat u wilt! - Dan ging hij verder: "We zullen trouwens op iedere overeenkomst ingaan, we zullen nog een of twee jaar blijven om de kardinaal niet in moeilijkheden te brengen maar het is het beste dat we weggaan. Vroeg of laat kan er een ramp gebeuren. De redenen om weg te gaan zijn de overeenkomst die niet nageleefd werd, de geknakte gezondheid van de Salesianen, het kleine college van Rebaudi en de verliezen die wij er lijden."

Na dit gezegd te hebben luisterde hij naar een nieuwe reeks beschouwingen die door Don Rua gedaan werden over een ontwerp van Don Pagani om een nieuwe overeenkomst te sluiten. Eigenlijk werd Don Rua weerhouden door gevoel voor rechtvaardigheid. Volgens hem mochten de Salesianen zich niet uit Magliano terugtrekken voor de vijf in de overeenkomst voorziene jaren verlopen waren. Trokken ze zich voor die tijd terug, dan zou hun dit tot oneer strekken. De zaak van de Concettini, van Albano en van Ariccia had hun goede naam bij velen geschaad. Don Bosco weerlegde al deze en andere opmerkingen en bleef aandringen op het vertrek van de Salesianen uit Magliano.- Hij besloot: - "Ik laat aan

het Kapittel de hele verantwoordelijkheid over voor de gevolgen." Er werd beslist een voorstel van de kardinaal te aanvaarden waarbij men in het seminarie priesters van de stad zou aannemen om les te geven, zich in het onderricht te oefenen en ze in de plaats te stellen van de Salesianen, zodat dezen zich langzamerhand zouden kunnen terugtrekken zonder dat het seminarie onder die breuk zou te lijden hebben.

Niemand zou zich op dat ogenblik hebben kunnen voorstellen hoe de feiten Don Bosco in het gelijk zouden stellen een jaar na zijn dood, toen de Salesianen op zeer ergerlijke wijze genoodzaakt werden uit Magliano weg te gaan. Nochtans had Don Bonetti, getroffen door het aandringen van Don Bosco, dat het noodzakelijk was heen te gaan, ernstig herinnerd aan het geval van Cremona. Ook toen had Don Bosco, een jaar voor de gebeurtenissen die ons bekend zijn, zonder ogenschijnlijke beweegreden er sterk op aangedrongen ons terug te trekken. Het zou onmogelijk zijn twee omstandigheden die meer aan elkaar gelijk waren te vinden.(1)

De omstandigheden waarin het huis van Lucca verkeerde beantwoordden niet aan de inzichten van Don Bosco. Het lag midden in het centrum van de stad zodat er voor de leerlingen geen vrijheid was zich eens uit te leven, want op de speelplaats werden ze beloerd van uit de ramen van de omliggende gebouwen. Er bestond wel een Oratorio maar door het verzet van de pastoors kwamen er weinigen, hoogstens een veertigtal, naartoe. Er was ook nog een kerk maar ze behoorde niet aan de Salesianen en moest hersteld worden. Don Bosco echter verlangde dat er te Lucca een quid simile aan het Oratorio van Turijn zou worden opgericht. Om al deze redenen besloot hij, nu de villa van het Koninklijk College te koop was, het gebouw dat toen door hen bewoond werd te verkopen en die villa aan te kopen. Hij toonde zich zo beslist dat in korte tijd een schikking voor een overeenkomst tot stand kwam maar het verkoopcontract werd niet opgesteld door de tussenkomst van de Minister. Deze legde als voorwaarde op dat de villa publiek zou worden verkocht aan de meest biedende. Dit bracht mee dat men veel meer zou moeten betalen dan de achttienduizend waarover men het al eens was. In die omstandigheden was er aan het college geen lang leven beschoren.(2)

Een huis dat werkelijk vocht voor zijn bestaan was het huis van Faenza. Toen de tegenstanders zagen dat al hun aanvallen ijdel waren, veranderden ze van tactiek en stichtten een ontspanningscentrum waar de kinderen op zon- en feestdagen, onder de leiding van leken, zich zouden kunnen vermaken en zo het Oratorio van de Salesianen zouden verlaten. Zoals gewoonlijk in de Romagna werd er klare taal gesproken: toen op 4 maart het voorstel hiervoor in de gemeenteraad gedaan werd, zei men publiek wat er de juiste bedoeling van was. Omdat de gemeenteraad in handen was van de Republikeinen en hun verwanten, werd het voor-

---

(1) Notulen van het Hoofdkapittel, 16 januari, 19 mei, 26 augustus, 28 oktober, 5, 9 en 18 december 1884; 12 juni 1885.

(2) Notulen van het Hoofdkapittel, 19 mei 1884.

ten, werd het voorstel eenstemmig goedgekeurd. Hiertoe werd een gebouw bestemd dat vroeger al aan de Zusters toebehoord had. Er werd een begroting van vijfhonderd lire voor uitgetrokken en een inschrijving geopend.(1) Vanzelfsprekend waren er twee partijen bij de jeugd. De kranten bliezen het vuur op, maar de onverschilligheid van de meesten onder hen deed langzamerhand de belachelijke poging verzanden.

Don Rinaldi echter werkte met hoop op meer succes om aan Faenza een kostschoolcollege te geven. Na de aankoop van het huis met aanpalend terrein, beging hij de onvoorzichtigheid de machtiging te vragen aan de koninklijke Provisor van Ravenna, die, zoals men mocht verwachten, de aanvraag afwees. Bij een ontmoeting te Bologna wees Don Bosco de directeur op zijn vergissing en legde hem uit wat hij nu moest doen. Zijn gedragslijn werd toen door hem in volgende bewoordingen uitgedrukt: - "Van heden af zullen wij in Italië huizen voor vakleerlingen openen, zodat de vakleerlingen als een schild zullen zijn voor de studenten. Uit beleefdheid zou men hiervan kennis kunnen geven aan de burgerlijke overheden maar zelfs dat moet men niet doen. Als het nodig is zullen we ons wenden tot de Minister van Binnenlandse Zaken van wie de werken van liefdadigheid afhangen. Het zijn werken die door het Ministerie zelf worden aanbevolen. Daarom suggereerde hij aan Don Rinaldi aan de Provisor uit te leggen dat hij hem een brief had gestuurd om een vergunning te vragen die niet noodzakelijk was. Wanneer dan de lagere scholen zouden beginnen zou het voldoende zijn dat de leerkrachten gediplomeerd waren. In het begin sprak men dus enkel over vakscholen.

Nu het college geopend was waren de Salesianen genoodzaakt van de voorstad naar de stad te verhuizen. De sektariërs hielden hun bewegingen in het oog. Een weekblad dat pas was uitgekomen en zijn titel ontleende aan de rivier die door Faenza loopt, de Lamone, publiceerde in zijn nummer van 5 oktober, het feest van de Rozenkrans, een heftig hoofdartikel tegen hen. Uit welingelichte bron gaf men de verzekering dat die nacht een gehuurde misdadiger over de muur van de speelplaats van het Oratorio zou klimmen, bommen gooien in de kelders en het huis in de lucht zou laten vliegen. Maar de Voorzienigheid verhinderde de bandiet dit te doen. Sinds enkele dagen was de rivier erg gezwollen zodat men bang was en er bewakers plaatste. Te middernacht trad de rivier uit haar oevers en drong meer en meer de stad binnen. De klokken van de stad luidden alarm. Hun gelui werd beantwoord door de hoornblazers buiten de stad. De hele bevolking kwam in beroering, zodat de algemene opschudding de uitvoering van de misdaad verhinderde. Don Rinaldi volgde de raad op van bevriende personen en vroeg en verkreeg dat soldaten enkele nachten in het huis zouden verblijven. Hij meende ook dat het nodig was een antwoord te geven op de onbeschaamde bedreigingen van het weekblad. Hij stuurde daarom aan de

---

(1) Er werd ook een omzendbrief en een statuut gepubliceerd.

beheerder een brief die gepubliceerd moest worden in het nummer van de volgende zondag. Maar in plaats van zijn antwoord te aanvaarden, vergrootte het blad de dosis beledigingen. Toen publiceerde Don Rinaldi een werkje waarin met waardige beslistheid de aanklachten en de lastertaal tegen de Zonen van Don Bosco weerlegd werden. Deze publicatie verheugde de eerbare burgers en ze droeg er zelfs veel toe bij om de Salesianen te doen kennen, want de goede burgers wisten niet goed, wie zij waren en wat ze deden.

Toen het nieuwe huis klaar was, nam men er op 19 november zijn intrek in. Toch waren er nog enkele voorzorgsmaatregelen nodig. De meubelen werden 's nachts op karren vervoerd. Het personeel begaf er zich heel vroeg in de morgen naartoe, terwijl wachten en carabinieri opgesteld waren ter verdediging, voor het geval er iets zou gebeuren. Ook later gingen de handhavers van de orde er bijna iedere dag naartoe om te horen of er geen nieuws was.

In het begin van de maand was Don Taroni naar Valdocco geweest en had aan Don Bosco en aan de oversten de veldslagen en de overwinningen van de Salesianen van Faenza verteld. Nadat Don Bosco hun verhaal gehoord had, keerde hij zich tot de omstanders en zei: - "Zie wat de Heer gedaan heeft! Om in de Romagna binnen te dringen scheen het volgens de berekeningen en de wijsheid van deze wereld noodzakelijk van ver te beginnen en langzamerhand naderbij te komen en eerst onze tenten op de grenzen op te slaan. Maar kijk, de Heer heeft ons te Faenza, juist in het centrum van de streek, laten strijden en overwinnen. De Heer en Maria, Hulp der Christenen, wezen gezegend!"

Directeur Don Rinaldi had veel te vragen aan de oversten. Vooreerst wilde hij weten op welke voorwaarden de internen aanvaard moesten worden. Don Bosco antwoordde: - "Stuur hun het programma van het Oratorio. De jongens moeten de leeftijd hebben van elf tot twaalf jaar. Het kostgeld bedraagt 24 lire per maand. De directeur bezit echter de bevoegdheid dit kwijt te schelden aan hen die volgens zijn mening hiervoor in aanmerking komen. Hij moet het dan doen zoals in ons Oratorio." - Ook wilde hij weten waarmee men onmiddellijk moest beginnen. Er werd beslist onmiddellijk de twee werkplaatsen - voor de kleermakers en de schoenmakers te openen. Op de derde plaats wou hij weten welke werken er uitgevoerd moesten worden om die ongelijke groep gebouwen die men aangekocht had aan te passen. Don Bosco stuurde Don Savio ter plaatse om een algemene schets te maken en gaf hem volgende richtlijn: - "Er mogen wel wijzigingen aangebracht worden maar er mag niet bijgebouwd worden." Tenslotte wou de directeur weten of het Moederhuis het huis van Faenza ter hulp zou komen, wanneer dat door die werken in moeilijkheden zou verkeren. Don Bosco antwoordde: - "Wij leven bij de genade van de Voorzienigheid zodat we ons steeds in haar armen bevinden, zonder een vast inkomen te hebben maar wij weigeren niet aan het huis van Faenza een deel te geven van wat de Voorzienigheid ons zal geven om het ter hulp te komen." Niettegenstaande de verhuizing ging het Oratorio voor zon- en feestdagen door en werd geen enkele zondag onderbroken.

Intussen bleef de Lamone te keer gaan tegen de Salesianen en waagde het zelfs te schrijven dat het onwaar was dat Don Bosco in zijn huizen jongens

had opgenomen die door de cholera wees geworden waren. Don Rinaldi verschaftte zich de namen van de jongens aan wie onderdak werd verleend en stuurde ze op maar omdat Don Bosco publiek met bewijzen deze en andere leugens wou bestrijden, was hij een andere mening toegedaan en merkte daarbij op: "Om deze kranten van antwoord te dienen moeten wij geen bewijzen voorleggen. Een eenvoudige logenstraffing is voldoende. Wanneer wij bewijzen voorleggen dan geeft men voedsel aan hun artikels en stof voor nieuwe beledigingen. Men protestere liever en men dient hun te zeggen dat indien ze willen weten hoe de zaken liggen, zij zelf bewijzen zouden zoeken. Wanneer ze dan genoodzaakt zijn brieven te schrijven aan hun correspondenten er hun tijd en hun postzegels in te steken en reiskosten te maken dan zullen ze er zeker niet aan beginnen of zullen ze het gauw moe zijn."(1) Deze wijze gedraging was nuttiger dan welke polemiek ook.

Alvorens ons met Turijn bezig te houden, zullen we het hebben over drie huizen van Ligurië en vooreerst over het huis van Sampierdarena. Hoewel Don Bosco aanvankelijk de oprichting van de parochie van S. Gaetano (2) niet gunstig gezind bleek te zijn, veranderde hij later zijn houding zodat er een decreet voor haar oprichting kwam. Dit decreet bracht al dadelijk een grote teleurstelling. Het hoofdkapittel had de grenzen van de nieuwe parochie vastgesteld en de Curie van Genua had ze aanvaard maar later had de kanselier van de aartsbisschop ze op eigen gezag ingekrompen, zoals uit de tekst van het document bleek. Het decreet werd dus teruggestuurd met de uiteenzetting van de redenen erbij. Naar aanleiding hiervan maakte Don Bosco de volgende opmerkingen: - "De Curie van Genua zou het ontwerp eerst aan mij gestuurd moeten hebben, opdat ik het zou kunnen onderzoeken, er over nadenken, het goedkeuren en ondertekenen. Daarna had men naar Rome moeten schrijven opdat de Heilige Congregatie haar opmerkingen zou kunnen maken en het goedkeuren. Het is van wezenlijk belang dat de parochie canoniek opgericht wordt. Wanneer alleen de bisschop de parochie goedkeurt, dan kon hij gemakkelijk die goedkeuring opheffen, terwijl wanneer Rome ze goedkeurt het recht van de parochie eeuwig blijft bestaan. Bovendien, welke ook de kwesties mogen zijn die met de Romeinse Congregaties afgehandeld moeten worden. Het is steeds noodzakelijk de stof goed te bestuderen en zeker te zijn van zijn zaak, want anders slaagt men niet. De leden van de Curie bekommeren er zich niet om op de hoogte te blijven van de Breven, decreten, beslissingen, enz. Daarom gaf hij aan Don Cagliero de opdracht aan Mgr. Magnasco te schrijven om ieder misverstand te voorkomen.

Toen de Vicaris-Generaal gezien had welke wijziging was aangebracht, vond hij het normaal dat men het decreet verworpen had. Men ging dan over tot de benoeming van de pastoor en de aartsbisschop was het ermee eens dat de keuze zou vallen op Don Braga, catechist te Rome. Anderzijds was de Congregatie nog

---

(1) Notulen van het Hoofdkapittel, 1 en 9 december 1884.

(2) Cfr. boekdeel XVI blz. 325.

niet belast met de parochie en daarom drong Don Bosco aan: - "Deze zaak moet dadelijk de vereiste stappen ondernemen. Eerst moeten de Bisschop en de Algemeen Overste een overeenkomst sluiten en dan zal men een afschrift van de overeenkomst naar Rome sturen ter goedkeuring. Als we zo handelen zullen we in het volledig bezit zijn van de rechten die ons toekomen. In ieder geval, om zeker te staan bij het verloop van de onderhandelingen, wordt Don Cagliero er mee belast in Bouil (1) de passage De collatione parochiarum ad regulares te bestuderen om te weten wat er gedaan moet worden en er verslag over uit te brengen bij het kapittel. Wat het placet van de Regering betreft zullen we met de moeilijkheid zitten dat een reguliere pastoor soms zou weigeren aan anderen zijn parochie af te staan of een ander huis te betrekken als de Overste dit zou bevelen. Om dit ongemak te vermijden zal het beter zijn aan het hoofd van de parochie de Directeur te plaatsen, omdat we in hem zeker vertrouwen kunnen stellen. Kan hij er de verplichtingen niet van nakomen, dan zal hij een plaatsvervanger uitkiezen.(2)

Een lange bespreking over de zaken van Sampierdarena had plaats op 9 december onder voorzitterschap van Don Bosco die vrij vaak het woord nam. Het zal nuttig zijn de samenvatting ervan door de secretaris te lezen de notulen. Ook Don Belmonte, de Directeur van het huis nam aan de zitting deel.

"   **II.** Don Belmonte heeft het woord. Hij zegt dat het Oratorio
" voor zon- en feestdagen voor de externen te Sampierdarena bijna niet
" meer bestaat omdat het onverenigbaar is dat internen en externen bij
" elkaar zouden komen. Het was vroeger bloeiend en thans telt het am-
" per twaalf jongens. De speelplaats is te kleine voor de 300 inter-
" nen, studenten en vakleerlingen, die samen recreatie houden en vaak
" gebeuren er ongelukken omdat ze zo hartstochtelijk spelen. Indien
" men het Oratorio voor zon- en feestdagen tot bloei wil brengen dan
" is er geen ander middel dan ofwel een gedeelte van de tuin voor de
" recreatie te bestemmen ofwel het naburige huis aan te kopen. Het
" ligt tegen de zee met een ruim aanpalend terrein en eens was het de
" eigendom van Markies Ignazio Pallavicini. Omdat het terrein voor ons
" te ruim is, is er iemand bereid er een gedeelte van te kopen als wij
" het opnieuw zouden willen verkopen. Mevrouw Garibaldi heeft bijna al
" het terrein aangekocht dat opzij ligt van de heuvel achter het Huis.
" Ze heeft er al een twintigtal kleine villa's gebouwd om ze te ver-
" huren. Deze dame zou ons het terrein afkopen waarvan we denken dat
" het voor ons overbodig is. Er bestaat een ontwerp dat nog niet goed-
" gekeurd werd, maar dat gesteund wordt door de gemeenten Genua en Sam-
" pierdarena om een zeer mooie straat aan te leggen achter het college,
" op de hellingen van de heuvel. Deze straat kan dit of het volgende
" jaar aangelegd worden. De prijs van de omliggende terreinen zal daar-
" door verdrievoudigd worden. Het is dus in ons belang dat wij zo gauw

---

(1) Dat zal wel Bouix zijn "Tractatus de jure Regularium" T.II blz. 1 tot 53.

(2) Notulen van het Hoofdkapittel, 4 juli en 24 oktober 1884.

" mogelijk dit contract aangaan.

" Don Bosco antwoordt: - De huidige eigenaar is Markies Marcello Durazzo, de erfgenaam van Pallavicini die vroeger nooit iets aan Don Bosco heeft willen verkopen uit vrees niet betaald te zullen worden. In ieder geval zal hij niets verkopen zonder uit dit contract een grote winst te halen. Ik geef in ieder geval aan Don Belmonte de toelating om deze zaak te bespreken.

" Don Belmonte gaat verder: - Het gerucht wordt verspreid dat er andere personen de eigendom van Durazzo zouden willen aankopen om er een lintenfabriek te bouwen. Intussen moeten wij betreuren dat de vrijmetselaars te Sampierdarena een prachtig ontspanningshuis voor zon- en feestdagen hebben gebouwd voor ieder soort vermaak, gymnastiek, doelschieten, toneel, muziek, enz. en op die manier hebben ze de hele jeugd van de stad op hun hand gekregen. Als kentekens dragen ze allemaal een rode zakdoek, maken wandelingen met een muziekcorps voorop, enz.

" Don Bosco: - Welnu dan, Don Belmonte zal onderhandelen over de aankoop van dit terrein met Markies Durazzo en hoeft niet naar de prijs te zien. Wend je tot een bevriende relatie die als tussenpersoon kan optreden en die aan de markies goed kan uitleggen waarover het gaat. Bij hem te Pegli bevindt zich Don Olmi. Interesseer hem voor onze belangen.

" Don Belmonte verhaalt hoe Don Braga voorgesteld heeft een petitie op te stellen die men zou laten ondertekenen door al de pastoors van de omgeving, door Don Bosco en ook door de aartsbisschop. Dit smeekschrift zou men aan Don Bosco sturen om het te onderzoeken en het dan aan Markies Durazzo te overhandigen.

" Don Bosco: - Stuur mij het smeekschrift dat Don Braga al heeft opgesteld. Men dient het goed te bestuderen. Don Belmonte zal er over spreken met de heer Dufour en het voorstel zal verwezenlijkt worden.

" Don Rua voegt er aan toe dat Don Belmonte inmiddels een overeenkomst kan treffen met Mevrouw Garibaldi.

"

" **III.** Don Belmonte begint te spreken over de klokkentoren die te Sampierdarena opgebouwd moet worden. Het gelui van de klokken hoort men op 200 meter afstand niet meer. Een onbekende persoon stuurde al duizend lire voor de bouw van de toren. De pastoor van Teglia liet ons reeds de wens van de bevolking van onze parochie voor deze bouw kennen. Hij stelt voor drie comités te vormen voorgezeten door de aalmoezeniers van de twee Oratoria en door de priesters van de Capella Rolla, met het doel aalmoezen in te zetten en aan het werk te beginnen. Cavaliere Borgo is ons komen bezoeken en naar zijn mening kan de klokkentoren worden opgetrokken op de plaats waar zich de huidige klokkentoren bevindt, omdat de muren het bijkomende gewicht kunnen dragen. Hij heeft aan zijn schoonzoon al de opdracht gegeven het plan op te maken.

" Don Bosco zegt aan Don Belmonte: - Ga er mee door. Thans hebben we de loterij van Rome om handen, maar ze zal maar een paar

" maanden meer duren. Met de prijzen die overblijven zullen we te
" Sampierdarena een andere loterij houden en loten aan medewerkers en
" medewerksters sturen. Tot heden toe verkochten we al 200.000 lo-
" ten tegen 1 lire per lot. Niemand weet het of bekommert er zich om.
" Tot heden toe werden de loten alleen aan de medewerkers gestuurd.
" Alles verliep met de minst mogelijke publiciteit. De Prefectuur van
" Rome zelf heeft ons verwittigd dat wij weldra moeten overgaan tot
" het tentoonstellen van de prijzen omdat de dag voor het uitloten
" nabij is. Ze vreesde dat wanneer we hiermee wachtten we geen winst
" zouden maken en spoorde ons aan dit vlug te doen. Het antwoord was
" dat Don Bosco hen bedankte en dat hij de verkoop van de loten zou
" bespoedigen. Deze heren weten niet dat alles al gebeurd is.

" Don Rua meent dat men voor de klokkentoren er beter aan doet
" comités op te richten. De loterij kan voor andere doeleinden dienen.

" Don Bosco en het Kapittel keuren deze opmerking goed en Don
" Bosco voegt er aan toe: - Ik geef de raad het langzaam aan te
" doen bij de bouw van de klokkentoren. Men kan eerst de fundamente
" leggen, dan een tijdje wachten en later bij gedeelten verder gaan.

" **IV.** Don Belmonte vraagt dat men de persoon zou benoemen om de
" dienst van pastoor te verrichten, want de bevolking weet niet tot
" wie zich te richten en doet haar beklag.

" Don Rua merkt op dat Don Cerruti, Provinciaal van Ligurië,
" een bezoek heeft gebracht aan de Aartsbisschop om over dit punt
" een overeenkomst te treffen.

" Don Bosco zegt terloops: - Zolang men nog geen lijst van de
" parochianen heeft opgesteld, is de parochie niet gesticht. Men dient
" een bezoek te brengen aan alle gezinnen ook de joodse en protestantse.
" Men moet ze vriendelijk bejegenen, zeggen wie men is, erbij voegen
" dat men niet gekomen is om zich in godsdienstzaken te mengen maar en-
" kel om kennis te maken enz. Aan de katholieke gezinnen zal men vra-
" gen of ze kinderen hebben, of ze op zon- en feestdagen naar de kerk
" komen, of ze een voorbereiding op de communie ontvangen. Op die ma-
" nier wordt de parochie werkelijk op gang gebracht.

" Don Rua vraagt of de pastoor afzetbaar of onafzetbaar zal zijn.

" Don Belmonte - De pastoor zal afgezet kunnen worden. De Over-
" ste zal aan de Bisschop de namen geven van hen die hij achtereen-
" volgens tot dit ambt zal bestemmen en wanneer een van hen niet ge-
" schikt zal blijken, zal de Bisschop dit aan de Overste laten we-
" ten opdat hij hem zou terugtrekken.

" Don Bosco voegt er aan toe: - Het heeft geen belang welke
" titel men zal geven aan hem die bestemd zal worden voor zielzorg.
" Hij zal in dat ambt niet geplaatst worden als pastoor maar als geeste-
" lijke econoom. Nadat men heeft uitgemaakt op welke wijze deze pries-
" ter in zijn ambt zal worden aangesteld, moet hij zich bij de Bis-
" schop aanmelden die hem zal erkennen en hem tot zijn vertegenwoordiger
" in de parochie benoemen. Dan zal hij zich als vertegenwoordiger van
" de Bisschop laten erkennen door de burgerlijke overheid. Don Dalmazzo
" verzekert mij, dat te Rome de pastoors ad annum worden benoemd en

" enkel met de titel van zielzorgers. Zo kunnen de kloosterlingen-
" zielzorgers worden weggehaald telkens als de Overste dit goed dunkt.
" Daarom zal de Bisschop iemand noemen die de rol van een pastoor zal
" vervullen en dan kan men nagaan welke titel men hem zal geven. Het
" moet een titel zijn die niemand in het gedrang brengt en die hem
" aanwijst als de plaatsvervanger in de parochie.

" Don Rua zet uiteen dat voor dit ambt de verlangens van ie-
" dereen op Don Braga gericht zijn.

" Het Kapittel stemt daarmee in.

" Don Sala vraagt of er een vast inkomen aan verbonden is.

" Don Belmonte antwoordt dat er een beurs gegeven werd door de
" Curie met een rente van 900 lire en de stouwen, Van de kant van
" de Regering is er echter niets zodat wij met de Regering niets te
" maken hebben.

" Don Rua doet het voorstel door de Curie een brief te laten on-
" dertekenen waarin verklaard wordt dat het ons vrij staat een pries-
" ter of iemand anders die met de zielzorg belast zal worden weg te
" halen of te benoemen.

" Don Belmonte bevestigt dat dit juist is wat de Curie van Ge-
" nua wil doen. Ze zou echter willen dat de nieuwe zielzorger een ti-
" tel zou hebben van "pastoor" of van "onderpastoor" om de goedkeuring
" van de Regering te krijgen en dat ze voor bepaalde akten zijn hand-
" tekening zou erkennen.

" Don Bosco besluit: - De gekozene zal een echte pastoor zijn te-
" genover de Curie maar slechts voorlopig en een "onderpastoor" te-
" genover de Regering.

" **V.** Don Belmonte zet uiteen dat het dak van de kerk hersteld
" moet worden, wat zeer hoge kosten met zich meebrengt.

" Don Bosco - Men kan proberen een smeekschrift aan te bie-
" den aan de Gemeente, aan de Regering, aan het "Opera Pia", aan het
" koninklijk Economaat.

Zoals men ziet werd de positie van de pastoor tegenover de Congregatie herhaaldelijk onderzocht. De lijst van de leden van 1885 vernoemt Don Braga onder de leden van het kapittel van het huis na die van de studieprefect met de titel van "consigliere" en "parroco".

Te Varazze waren er antiklerikale elementen die de overheden van Genua sinds enkele tijd tegen het college ophitsten. Het gebouw was eigendom van de gemeente, die aan Don Bosco voorstelde het te kopen maar er 80.000 lire voor vroeg terwijl een deskundig verslag het op 28.000 lire geschat had. Er werden vier voorwaarden gesteld: 1° Don Bosco zou 40.000 lire betalen. 2° Hij zou aan de gemeente kosteloos de eerste en tweede verdieping afstaan voor de gemeentescholen. 3° Het gebouw zou altijd dienst blijven doen voor de kostschool. 4° Indien Don Bosco zijn bestemming zou willen veranderen, zou hij er nog eens 40.000 lire voor betalen. Intussen wilde de gemeente geen onderhoudskosten meer dragen ofschoon het dak, de muren en de trappen zich in zeer slechte staat bevonden.

Hoe was het mogelijk aan dergelijke buitensporige aanspraken toe te geven, die uitgedacht schenen om de Salesianen weg te krijgen! Dit zegt Don Bosco hierover: - "Vooreerst dienen wij te onderzoeken of wij dit contract moeten aangaan vanuit materieel oogpunt en vanuit zedelijk oogpunt, namelijk van de kant van de regeringsoverheden. Intussen schrijve men aan de beheerder van Hertogin di Galliera te Voltri om te vernemen hoe ver de onderhandelingen gevorderd zijn om in dat dorp een college te openen. Zijn antwoord zal ons als norm gelden om een regeling te treffen met de gemeenteraad van Varazze. Gelet op het herstelwerk dat moet gedaan worden aan het gebouw van het college, gelet op de bedreigingen van de schooloverheid onze lagere scholen te sluiten, en van ambtswege gediplomeerde meesters aan te stellen, gelet op ons tekort aan personeel zal het zeker goed zijn ons terug te trekken. Het is juist dat men twee jaar geleden het had moeten opzeggen maar nu het dringend noodzakelijk is het gebouw te herstellen, de gemeente daarin niet voorziet en wij niet verplicht zijn deze uitgaven te doen noch onder de instortende daken verplet te worden, kan niemand, voorzeker, onze opzegging betwisten. Toch zullen Don Durando en Don Cerruti naar Varazze gaan, een onderzoek instellen naar de stand van zaken en aan de gemeente het voorstel doen ofwel het nodige herstel aan het college te laten gebeuren of het aan ons tegen de geschatte prijs te verkopen. Anders zullen we genoodzaakt zijn ons terug te trekken. De afgevaardigden hebben enkel de taak ad referendum want het Kapittel zal beslissen. - Aldus werd besloten.

De gemeente die op het herhaalde aandringen op restauratie van het gebouw zich niet eens gewaardigd had te antwoorden, kwam in beroering, toen ze de aanzegging in wettelijke vorm ontving. De Burgemeester was in werkelijkheid een zeer goed mens, maar werd gemakkelijk door de anderen bedrogen. Tegenover de bevolking echter die veel van de Salesianen hield, wou hij zich de hatelijkheid van hun vertrek niet op de hals halen. Na zijn verslag te hebben gehoord, beval de raad de herstellingen te doen van de fundamente tot aan het dak. Zo werden de uiterste maatregelen voorkomen.(1)

Na de jongste verbouwingen rustten er op het huis van Vallecrosia zware schulden. Don Bosco besloot een beroep te doen op zijn gebruikelijk middel, een weldadigheidsloterij. Na een duizendtal prijzen te hebben verzameld vroeg hij aan de onderprefect van Ventimiglia de machtiging, maar zijn antwoord was ontkenmend. Dan stuurde hij een smeekschrift aan de Prefect van Portomaurizio en tegelijkertijd vroeg hij aan volksvertegenwoordiger Biancheri, de volksvertegenwoordiger van de plaats waar het college zich bevond, zijn aanvraag te willen aanbevelen. De volksvertegenwoordiger deed wat hij kon maar zonder resultaat, omdat hij daarin verhinderd werd door het decreet van 1881, dat, zoals we dit voor Rome gezegd hebben, geen loterijen toeliet als ze niet bevorderd en geleid werden door wettelijk opgerichte organismen. Nu men geen enkel ander nuttig hulpmiddel

---

(1) Notulen van het Hoofdkapittel, 21 februari, 27 juni, 26 augustus, 11 september 1884.

kon vinden, bleef er niets anders over dan de verzamelde voorwerpen te koop aan te bieden.

We zullen te Turijn onze tocht naar het Noorden en het Zuiden van Italië eindigen. Hier was het voornaamste feit de verhuizing van de Dochters van Maria van Mathi naar het Huis bij de Kerk van Sint-Jan de Evangelist. Men moest te Mathi te veel aanvragen afwijzen omdat het gebouw te klein was. Vandaar de noodzaak om te bouwen of te verhuizen. Het tweede scheen het beste te zijn. In de maand november was alles in het nieuwe gebouw gereed om zijn bewoners te ontvangen. Langs de viale del Re in de schaduw van de platanen, stonden toen nog niet de grote herenhuizen die er sindsdien gekomen zijn om de corso Vittorio Emanuele II te vormen. Daardoor kregen de kerk en het huis van Sint-Jan die een sierlijk gebouwencomplex vormden een grotere belangrijkheid. Eens ging koning Umberto I er voorbij toen hij zich naar de Tentoonstelling begaf. Hij stond in bewondering voor deze nieuwe gebouwen en vroeg aan de burgemeester: "Van wie is dit huis?"

- "Het is een van Don Bosco", antwoordde Graaf di Sambuy.

- "Don Bosco!" riep de koning uit. "Iedereen spreekt over hem en ik heb hem nooit kunnen zien."

Het huis scheen zelfs te pralerig te zijn voor de stand van zijn bewoners die dachten dat ze van een boerenwoning naar een koninklijk paleis verhuisden. Van hun tegenwoordigheid profiteerden de mooie kerk voor de goddelijke diensten en het Oratorio voor zon- en feestdagen voor de assistentie van de jongens en het geven van catechismuslessen. Don Bosco was zeer tevreden dat er zich in zijn buurt nu een werk bevond dat hem zoveel gekost had en waarvan hij zoveel verwachtte. Gedurende het eerste schooljaar begaf hij er zich dan ook vrij vaak naartoe om te zien hoe de zaken er verliepen. Soms zelfs daalde hij af tot in de keuken. Wanneer hij dan vrij lang niet had kunnen gaan, liet hij de Directeur Don Filippo Rinaldi roepen om door hem te worden ingelicht of om hem richtlijnen te geven.

Een van deze richtlijnen was dat de Directeur iedere woensdag of donderdag voor de Dochters van Maria een gemoedelijke conferentie zou houden. Hij zou hun, bij voorbeeld, aanleren op welke wijze ze de christelijke leer moesten onderwijzen maar meestal kon hij hun zeggen wat hij in zijn preken niet zeggen kon. Kortom, hij zou spreken over alles wat hij best achtte. "Dit is een zaak die ik niet mag vergeten, omdat ik ervaren heb dat ze zeer nuttig is", noot Don Rinaldi in zijn klein memorandum.

Een andere norm die hij van hem kreeg, betrof het aannemen van jongens. "Men moet als beginsel stellen", zei Don Bosco, "dat het kostgeld niet verplicht is, wanneer men goede inlichtingen over iemand heeft. Men zal dan vragen wat men kan geven." Toen in oktober van het jaar 1885 de jonge Zanella naar zijn familie teruggekeerd was, schreef de Prefect hem dat hij niet zou mogen terugkomen indien hij niet betaalde wat hij verschuldigd was. De jongen schreef aan Don Bosco die hem liet antwoorden dat men in Sint-Jan de Evangelist nooit iemand wegstuurde alleen omdat hij niet kon betalen. Zanella keerde terug, werd Salesiaan en na de toelating te hebben gekregen naar Amerika te vertrekken, liet hij er de beste herinnering aan zijn ijver na.

Voor Valdocco deed Don Bosco een aankoop die sinds lang gewenst was. Vaak had men opgemerkt dat het goed zou zijn het terrein aan de te kopen rond het huis van Mevrouw Bellezza dat aan het Oratorio voor zon- en feestdagen grensde. (1) Zolang de eigenares in leven was bleek het niet mogelijk met haar in onderhandeling te treden. Toen zij overleden was, vroegen haar zonen een overdreven prijs. Don Bosco deed een aanbod van 70.000 lire maar zij vroegen er 100.000 meer voor. Dan begonnen ze hun prijs te verminderen tot ze bleven op 125.000. Na lang bieden en afbieden werd men het eens op 100.000 lire en Don Bosco was er zeer tevreden mee. Het huis was voor allerlei doeleinden geschikt, maar vooral de grond voor de nieuwe speelplaats, was nodig geworden voor de recreatie van het Oratorio voor zon- en feestdagen en dan bleef er nog een strook over waar de vakleerlingen ruimte vonden om te spelen. Wat de betaling betrof, we hebben al gezien hoe Don Bosco uit de moeilijkheden kwam dank zij de edelmoedigheid van Graaf Colle. (2) Na deze aankoop bedroeg de oppervlakte van het Oratorio, dat in 1848 slechts een oppervlakte had van amper 2.219 m², in 1884 52.035 m². Men zal Don Bosco nooit dankbaar genoeg kunnen zijn voor de uitbreiding van de bouwgrond van zijn Oratorio.

---

(1) M.B. boekdeel II. blz. 338 en boekdeel IV blz. 389 en volgende.

(2) Cfr. boekdeel XV blz. 98 (Italiaanse tekst).

H O O F D S T U K   X I I I

UITNODIGINGEN EN STICHTINGEN BUITEN ITALIE IN HET JAAR 1884

Uit twee tegenover elkaar liggende uiterste delen van Europa kreeg Don Bosco in het jaar 1884 uitnodigingen, namelijk uit het eenzaam gelegen eiland Malta en uit het eindeloze Rusland. Te Malta wilde men een college waar men kosteloos jongens zou aanvaarden voor hun technisch onderwijs. Met dit doel vroeg een rijke heer een programma en wilde graag onderhandelingen aanknopen. Don Bosco stuurde hem de Breve notizia over de stichting van het Oratorio van Turijn (1) en liet hem weten dat hij zijn aanvraag vol goede wil zou beantwoorden. De zaken zouden zeker eerder afgesloten zijn, als men geen rekening had moeten houden met de Engelse regering die naijverig was op iedere Italiaanse invloed in zijn bezitting maar na een lange en moeizame gedachtewisseling kwam men tenslotte tot een akkoord in het jaar 1903 door de stichting van het Instituut van S. Patrizio waar bloeiende lagere scholen en goed uitgeruste werkplaatsen werden opgericht.

Over de mogelijkheid in Rusland binnen te dringen moest er niet eens gesproken worden. Het Salesiaans Werk was goed bekend in regeringskringen en werd niet met een goed oog bekeken. Politiemaatregelen verboden het invoeren van het Bollettino in het tsarenrijk en er was bevel gegeven het aan de grens in beslag te nemen. Don Pozzan waagde het er de reden van te vragen aan de Directeur-Generaal van de toeristische posten en zo kon men vernemen dat deze uitsluiting ingegeven werd door de godsdienstige overtuiging van het tijdschrift. De verkoop en de verspreiding van de prentjes van Maria, Hulp der Christenen, waren eveneens streng verboden voor heel het Russische grondgebied. En toch werden Bollettino en prentjes overgesmokkeld van Oostenrijks Polen naar Russisch Polen met zo goed gevolg dat de roebels van de brave Polen in dat kritieke jaar de Salesiaanse Werken flink steunden. Eens kwam er een anonieme brief met enkele roebels en met enkel volgende woorden: "Polen aan de voeten van Maria, Hulp der Christenen, te Turijn. Wanneer zullen onze boeien verbroken worden?" Wonderlijker echter waren twee andere brieven. In de ene brief werd gevraagd naar Petersburg, thans Leningrad, een Salesiaans priester en Zusters van Maria, Hulp der Christenen, te sturen en in de tweede brief werd voorgesteld te Odessa een

---

(1) Cfr. boekdeel 15. blz. 703.

Salesiaans Tehuis op te richten.(1) Rusland zou eerst de Salesianen zien na Wereldoorlog I, toen drie van hen deel uitmaakten van de pauselijke missie die ermee belast was voedsel te bezorgen aan de uitgehongerden met de middelen die de pauselijke liefdadigheid ter beschikking stelde.

In België werd het eerste Salesiaans instituut, met de naam Institut de Saint-Jean Berchmans door Don Rua te Luik geopend in het jaar 1891 maar zijn promotor had om zijn doel te bereiken, een nooit onderbroken actie gevoerd die acht jaar tevoren was begonnen. In deze industriestad verlangde de Bisschop Mgr. Victor Joseph Doutreloux, een mooie naam in de geschiedenis van de Kerk in België, een werk in het leven roepen dat evenals het Oratorio van Turijn een dubbel doel zou hebben. Hij wilde enerzijds een christelijke opvoeding geven aan de noodlijdende jeugd door het oprichten van vakscholen en anderzijds in de middelbare scholen priesterroeping kweken. Op zijn eerste verzoek in 1883 werd geantwoord dat men vol goede bedoelingen was, maar er werd geen bepaalde tijd vastgesteld. Don Bosco was er zich trouwens van bewust dat zijn werk veel goed zou kunnen doen in een dergelijk milieu en wilde bij de Bisschop de hoop levendig houden. Daarom stelde hij hem een ontmoeting voor te Nice, waarheen hij eind september naartoe wilde gaan. Maar hoe graag Monseigneur het ook wilde, hij kon niet beloven dat hij op de afspraak zou zijn. Ze konden elkaar echter het volgende jaar spreken in het Oratorio gedurende de noveen van Maria, Hulp der Christenen. Monseigneur was op weg naar Rome en bleef even te Turijn alleen maar voor een gesprek met Don Bosco.

Hij werd er door Don Bosco ontvangen met zijn eerbiedige en aantrekkelijke hartelijkheid en vertrok uit zijn kamer, het hart overstroomd van blijdschap en vol genegenheid voor zijn persoon, zoals blijkt uit de briefwisseling die ze later voerden. Alvorens het Oratorio te verlaten ging hij nog eens vurig bidden voor het beeld van Maria, Hulp der Christenen, opdat zij de onderneming in haar handen zou nemen. Dan sprak hij te Rome over Don Bosco met Leo XIII die er met genoegen aan herinnerde dat hij hem enkele dagen tevoren gezien had. Hij zei aan de bisschop dat hij aan Don Bosco moest schrijven dat de Heilige Vader de stad Luik zeer goed kende, er veel van hield en graag had dat er een Salesiaans weeshuis zou komen. Deze met kracht uitgesproken woorden troffen Mgr. Doutreloux en overtuigden hem van twee zaken, namelijk dat, toen hij zijn smeekschrift aan Don Bosco gestuurd had hij in de lijn van Gods plannen had gehandeld en dat dus de middelen niet zouden ontbreken. "Ik hoop", voegde de Prelaat er aan toe, "dat ik deze grote gunst niet onwaardig zal zijn."

Ofschoon hij een heilig ongeduld voelde om zijn wensen bevredigd te zien, viel hij Don Bosco toch niet lastig door te vroeg aan te dringen omdat hij er van overtuigd was dat Don Bosco zijn gevoelens deelde, maar dat hij het vereiste personeel nog niet had. Zijn ideaal verloor hij echter nooit uit het oog. Na verloop van twee jaar, stuurde hij in de noveen van Maria, Hulp der Christenen, in het jaar 1886 advocaat Doreye, een krachtige organisator van de katholieke

---

(1) Notulen van het Hoofdkapittel, 28 februari 1884.

werken te Luik, naar Don Bosco. Deze stelde eveneens belang in de gewenste stichting en wilde een juiste idee hebben over het Werk van Don Bosco en daarom onderzocht hij bij zijn bezoek aan het Oratorio alles nauwkeurig.

Intussen was de bisschop niet werkeloos gebleven. Hij had al een ruim gebouw klaar dat als Patronage gebruikt kon worden. Het was omgeven door een open terrein, waar men gemakkelijk zou kunnen uitbreiden. Bovendien was hij er van overtuigd dat het diocees op korte tijd aan Don Bosco personen zou geven die talrijker zouden zijn dan deze, die hij naar Luik zou sturen. Met dat alles bleef hij een man van geloof en stelde hij zijn grootste vertrouwen in de doeltreffendheid van het gebed. Hij schreef aan Don Bosco: "Vraag aan Maria, Hulp der Christenen, dat zij u zou verlichten betreffende mijn aandringen, want ik twijfel er niet aan dat dit overeenstemt met Gods wil."

Voor het jaar 1884 had Don Bosco beloofd in Portugal, te Oporto, een huis voor kunsten en ambachten te openen onder de titel van Sint-Jozef (1) en thans herinnerde Graaf Samodaes hem hieraan. Bij zijn brief voegde hij een aanbeveling van Mgr. Vincenzo Vannutelli (2) maar men moest de zaak nog uitstellen omdat men niet wist wie men er naartoe kon sturen.

Ook uit Lissabon liet Baron Gomez uit naam van de Kardinaal Patriarch Neto hem weten dat er in de hoofdstad een vrij aanzienlijk bedrag bijeen was en dat er al een gebouw opgericht was om als seminarie te worden gebruikt. De kardinaal was niet tevreden over zijn antwoord en beantwoordde zelf zijn brief op 29 september: "Doe nog een inspanning om mijn vraag een gunstig gevolg te geven. Wellicht zal de Heer in zijn barmhartigheid voor Portugal u de middelen bezorgen die u ontbraken en u misschien nog ontbreken. Ik verzoek u ze te willen zoeken. Moge uw liefdadigheid, die door de Voorzienigheid zo gezegend wordt, ervoor zorgen dat u ze zou ontdekken om ze te bestemmen voor mijn land, waarvan de godsdienstige behoeften zo groot zijn. Ik verzoek u het Patriarchaat van Lissabon op de lijst te plaatsen van de landen die door Maria, Hulp der Christenen, beschermd worden. We hebben uw hulp en uw gebeden zo nodig om dit te verkrijgen. Wijd zelf dit diocees aan Maria, Hulp der Christenen, en vraag aan God de bekering en de hervorming ook van zijn clerus." Zulk een vurige oproep moest het hart van Don Bosco des te meer treffen omdat hij geen middel zag hem zo vlug te beantwoorden in de zin die ook hij verlangde.

In het naburige Spanje waren de omstandigheden genoeg gerijpt voor een stichting waaraan een grote toekomst voorbehouden was. Don Bosco had in 1880 voorspeld dat een rijke dame eens, wanneer ze weduwe zou zijn, de Salesianen naar Barcellona zou uitnodigen om er een groot huis te stichten en te starten met

---

(1) Cfr. Boekdeel 14, blz. 668 en volgende.

(2) Notulen van het Hoofdkapittel, 28 februari 1884.

vele andere stichtingen.(1) Welnu, de twee eerste zaken, namelijk, haar weduwschap en haar uitnodiging werden een werkelijkheid in het jaar 1882. De derde of de stichting kwam betrekkelijk korte tijd later.

Te Barcelona woonde een rijke dame, overvloedig voorzien van stoffelijke goederen maar niet minder rijk aan christelijke liefdadigheidszin, Mevrouw Dorotea Chopitea de Serra. Ze was de dochter van een gegoede Spanjaard die te Santiago in Chili woonde. Na de onafhankelijkheidsoorlog was haar vader verplicht geweest zich vanwege zijn belangen met heel zijn gezin naar Spanje te begeven en had zich te Barcelona gevestigd. In 1832 was de jonge Dorotea daar in het huwelijk getreden met Don Mariano Serra, die eveneens was teruggekeerd uit Chili. Na een lang huwelijksleven stierf haar echtgenoot in de loop van het jaar waarin ze hun gouden bruiloft hadden gevierd. De weduwe was altijd gevoelig geweest voor de behoeften van de naaste. Ze was ervan overtuigd dat het toen vooral dringend nodig was zorg te dragen voor de arme jeugd. Ze werd ook bewogen door de vrome intentie iets te doen tot lavenis van de ziel van haar gestorven man. Daarom nam ze het besluit haar eigendommen in ruime mate te gebruiken voor het in het leven roepen van een werk dat met haar bedoelingen overeenstemde. Daarom dacht ze eraan een huis te kopen, aan het hoofd ervan een waardige priester te stellen, goede arbeiders te zoeken die daar een ambacht zouden leren aan kinderen uit het volk die hulp nodig hadden.

Ze wou echter niet naar eigen goeddunken handelen en ging daarom te rade bij een familielid. Deze bracht haar onder ogen hoe moeilijk het zou zijn onder deze vorm de edele onderneming goed te organiseren en vooral ze duurzaam te maken. Hij voegde er dan aan toe dat hij eens, hij wist niet meer in welk tijdschrift, gelezen had dat een Italiaanse priester met hetzelfde doel een kloostercongregatie gesticht had. Het scheen Mevrouw Dorotea toe dat ze hier Gods vinger had aangeraakt. Ze verzocht haar verwant dringend dadelijk op zoek te gaan naar dit tijdschrift. Het werd gevonden en het was het Bollettino Salesiano. Zo vernam ze wie Don Bosco was en wat zijn werk beoogde en hoe een van zijn zonen, Don Branda, zich al ongeveer twee jaar in Spanje, te Utrera bevond, waarheen de Markies van Ulloa hem geroepen had. Ze schreef onmiddellijk naar Sevilla om inlichtingen. Dan vernam ze dat er te Marseille werkplaatsen van de Salesianen bestonden en zonder antwoord af te wachten schreef ze ook daarheen om inlichtingen te krijgen over het instituut van Don Bosco. Na gekregen te hebben wat ze wenste, verzocht ze Don Branda haar te willen laten weten welke de voorwaarden waren om te Barcelona een Salesiaans huis te stichten. Het scheen alsof een geheimzinnige kracht haar tot snel handelen aanzette.

Don Branda herinnerde zich dan de voorspelling van Don Bosco en in zijn antwoord aan de dame vertelde hij ze haar maar wat de stichting betrof suggereer-

---

(1) Cfr. Boekdeel XV, blz. 328.

de hij haar rechtstreeks met Don Bosco te onderhandelen. Buiten zich zelf van blijdschap toen ze begreep dat haar plannen aldus overeenstemden met die van de Voorzienigheid, schreef Mevrouw Dorotea op 20 september 1882 aan Don Bosco en maakte hem haar plannen bekend om in de buurt van Barcelona een beroepsschool te helpen stichten en ze aan de Salesianen toe te vertrouwen. Aangezien Don Bosco haar niet dadelijk kon antwoorden en zij bijna geen uitstel kon dulden, schreef ze hem opnieuw op 12 oktober. Ze stelde hem voor zo spoedig mogelijk een vertegenwoordiger naar Barcelona te sturen. Die zou niet enkel komen om met haar te onderhandelen, maar ook met andere personen en vooral met de bisschop. Zij zou hem gastvrijheid geven en zijn reiskosten vergoeden. Don Bosco liet haar antwoorden dat wegens tekort aan personeel en het grote aantal nieuwe stichtingen hij niet onmiddellijk haar aanvraag kon aanvaarden maar dat hij hoopte dit in een niet te verre toekomst te kunnen doen.

Door dit antwoord verkeerde de blijdschap van Mevrouw Dorotea in diep verdriet. Ze gaf zich echter niet gewonnen maar deed zelfs een beroep op de Heilige Vader. Don Bosco gaf zich nu gewonnen en stuurde Don Cagliero en Don Albera naar de hoofdstad van Catalonië met de opdracht te onderhandelen en een overeenkomst af te sluiten wat op korte tijd gebeurde. De milddadige dame kocht onmiddellijk voor 20.000 duros of scudos een domein nabij Sarrià, niet ver van Barcelona. Later liet ze in de villa van de eigenaars de noodzakelijke werken uitvoeren om van het gebouw een college te maken. Voor het bestuur van deze werken kwam Don Branda uit Utrera en was gedurende een maand te gast bij de weldoenster. Alles verliep goed zodat op 15 februari 1884 het huis geopend werd en Don Branda zelf er directeur van werd. Evenals dit met het Oratorio van Turijn gebeurd was, schenen in het begin de Salesiaanse Talleres van Sarrià bijna een miniatuur van wat ze mettertijd zouden worden. Mevrouw Dorotea bleef tot in 1891, het jaar van haar zalige dood, steeds de liefhebbende en edelmoedige moeder van haar geliefde Salesianen.

Toen Don Rua officieel aan het Hoofdkapittel meedeelde dat het huis van Barcelona geopend was, vroeg hij aan Don Bosco of het niet beter zou zijn voor Spanje een eigen Inspecteur te kiezen. Don Bosco antwoordde: - "Voor het ogenblik dient men de zaken te laten zoals ze zijn. Over enkele maanden zullen we zien wat er gedaan moet worden en wie er gekozen moet worden. De omstandigheden zullen ons het juiste besluit doen nemen. Intussen zal Spanje rechtstreeks van het Hoofdkapittel afhankelijk blijven." Maar de enkele maanden werden jaren, want in 1889 kregen de huizen van Spanje hun eerste Inspecteur in de persoon van Don Filippo Rinaldi.

Frankrijk kreeg in het jaar, waarover wij het hebben, twee stichtingen, namelijk te Rijsel en te Parijs. Er bestaan echter ook sporen van verschillende voorstellen die aanleiding gaven tot onderhandelingen zonder positief resultaat. Te Antibes, een stad aan zee in de omgeving van Grasse, bood men een terrein aan van 10.000 m² zonder dat er enige prijs voor betaald moest worden. Don Bosco zou dit aanbod hebben willen aanvaarden omdat de plaats geschikt was om

jongens van La Navarre en van Nice op te nemen gedurende de vakantie, medebroeders voor de retraites en jonge geestelijken die wijsbegeerte studeerden. Hier van echter behoorden 4.000 m² toe aan een Vennootschap van onroerende goederen van Cannes die het gebruik ervan zou afstaan zonder enige vergoeding maar op sommige voorwaarden die de vrijheid aan banden legden en daarom gebeurde er niets. Te Gevigney, in de nabijheid van Besançon (1) had men in beginsel al de gronden van de bejaarde heer Villemont aanvaard om daar een landbouwkolonie te organiseren maar men kwam er nooit toe elkaar te verstaan zodat er geen oplossing kwam voor de zaak en niets verwezenlijkt werd. We zullen er opnieuw over spreken tegen het einde van dit deel. Een priester uit het diocees Angoulême, stichter van een weeshuis dat onderdak verschafte aan een honderdtal jongens, beschikte niet over personeel dat hij kon vertrouwen. Hij was bereid alles zonder enige voorwaarde af te staan en zelf Salesiaan te worden. Hij vroeg echter dadelijk een talrijk personeel en daarom gaf Don Bosco aan de stichter de raad met de zaak zelf verder te gaan en later over zijn werk bij testament te beschikken. Mevrouw Cambulat die te Lourdes verbleef, wilde Don Bosco een van haar kastelen geven niet ver van Toulouse. Hij mocht er naar goeddunken over beschikken. Ze leed aan een hartziekte en wil de een spoedige overeenkomst sluiten. Don Bosco vaardigde Don Albera af om het gebouw te bezoeken en machtigde hem het zonder enige verplichting te aanvaarden. Toen hij haar de komst van zijn vertegenwoordiger meldde, zei hij haar dat hij het kasteel zou aanvaarden om het te gebruiken voor wat tot grotere glorie van God zou strekken. Maar raadslieden die er een andere mening over hadden gaven haar de raad dat ze als voorwaarde zou stellen dat het een Instituut moest worden. Later werd er niet meer over gesproken.

De onderhandelingen te Rijsel verliepen onder een gunstiger gesternte. Zeer goede medewerkers hadden er het terrein voorbereid. Het bezoek van Don Bosco aan Rijsel droeg er prachtig toe bij om de zaak te bespoedigen. De Salesianen werden er verwacht in het weeshuis van Saint-Gabriel, dat hem gastvrijheid had geschonken. Gepland in 1871 en geopend in 1874 verleende het vroom instituut onderdak aan de wezen van de Frans-Pruisische oorlog. Het werd bestuurd door de Zusters van Liefde. Diegenen die men opgenomen had als kleine jongens waren nu al ouder dan 15 jaar en men kon ze niet langer onder de leiding van de Zusters laten. Daarom deed men een beroep op de zonen van Don Bosco om er een huis voor kunsten en ambachten van te maken.

De formele aanvaarding werd door het Hoofdkapittel gedaan op 16 januari 1884 maar de opening moest uitgesteld worden om het eigendomsrecht in orde te brengen bij middel van een burgerlijke vennootschap samengesteld uit Fransen en Italianen, deels medebroeders en deels personen buiten de Congregatie. De heer Montigny, een zeer ijverige Salesiaanse medewerker droeg het meest bij tot de nieuwe stichting.

---

(1) Dit zal GEVIGNEY et MERCY in de Haute Saône zijn, in het noorden van Doubs op 5 km ten zuiden van Jussey in vogelvlucht ongeveer 60 km ten noorden van Besançon - ligt 220m hoog - heeft 425 inwoners. Mercy is de naam van een gehucht dat voor kort bij Gevigney is gevoegd.

Als directeur werd Don Giuseppe Bologna gekozen. Don Bosco beval hem aan bij de heer Philippe Vaud, een zeer rijke industrieel en een voorbeeldig christen, die hij zijn grote vriend noemde.(1) Hij schreef ook aan Mgr. du Quesnay, aartsbisschop van Kamerijk en toen Ordinarius van Rijsel, om hem de vereiste machtigingen te vragen. De directeur nam bezit van het weeshuis op 29 januari. De Zusters konden niet bereidwilliger zijn bij het geven van alle gevraagde inlichtingen en bij het vervullen van al wat vereist was voor het overdragen van hun machten. De aartsbisschop betoonde tegenover de zoon van Don Bosco een zeer toegenegen vriendschap. Het grootste verdriet van Don Bologna was dat hij zag dat de jongens naar werkplaatsen in de stad trokken om hun vak te leren, omdat er hier geen werkplaatsen voor internen bestonden. Daarom stelde hij zich voor het niet aan offers te laten ontbreken totdat het huis van Rijsel in alles en voor alles op gelijke voet zou staan met de huizen van Nice en van Marseille.

Men mag niet geloven dat het gemakkelijk geweest is aan die jongens de nieuwe rekening van zaken op te leggen. Er waren zes maanden geduld nodig om te beginnen met ze voor ons in te palmen en om ze wat te wennen aan ons reglement. Het waren wel geen deugnieten maar ze bleken wantrouwig en koel te zijn. De herinnering aan Don Bosco, die door zijn aanwezigheid zoveel indruk op hen had gemaakt dat ze hem nog eens terug wilden zien, maakte hen wat volgzamer. Daarbij hielp eveneens het gebruik van de muziekinstrumenten. Ze legden er zich met goede wil op toe en ze maakten er vorderingen in. Tenslotte hielpen de eerste feestjes in het huis ook. Op de plechtigheid van Maria-ten-hemel-opgenomen deden acht jongens hun eerste communie. De directeur nam de gelegenheid te baat om ze alleen een retraite van drie dagen te laten doen. Omdat er geen Salesianen waren om te preken werden twee Jezuiten uitgenodigd. Het was iets nieuws dat goede vruchten afwierp. Deze en andere werkzaamheden dienden om het huis in de heilige vreze Gods te vestigen.

Er bestonden echter twee moeilijkheden die Don Bologna in verlegenheid brachten: te weinig personeel en het te kleine gebouw. In een huis dat, voor wat de vele ambten betreft, niet onderdeed voor dat van Marseille, had men slechts één priester, drie jonge geestelijken en een coadjuteur. In het huis wist men niet hoe men zich draaien of keren moest want men zat er als haringen in een ton. Ondanks alles was er in de maand augustus niemand meer die nog buiten werkte. Don Bologna had zo goed hij kon werkplaatsen opgericht voor kleermakers, schoenmakers, timmerlieden, boekbinders, drukkers, lithografen, smeden. In die kleine ruimte en op zo korte tijd was het een echte Salesiaanse tour de force geworden.(2)

---

(1) Notulen van het Hoofdkapittel, 16 januari 1884. Er is spraak van de "causa" van de Gebroeders Vaud in te leiden.

(2) Brief van Don Bologna aan Don Bosco, Rijsel, 6 augustus 1884.

De noodzaak om uit te breiden drong zich op. De grond ontbrak niet, wel de geldmiddelen. "De mensen van Rijsel zijn niet als die van Marseille", schreef de directeur, "ze komen niet in beweging. Er wordt ons gezegd dat daar niets aan te doen is, dat de mensen van deze streek eerst moeten zien alvorens te besluiten ons te helpen." Toch zagen ze dat er gewerkt werd en ze hielpen ons. Om nog meer de openbare weldadigheid aan te moedigen bracht hij het comité van de dames naar Rijsel over, dat hij al te Marseille bewonderd had. Hij dicteerde voor hen een reglement dat zeer eenvoudig en praktisch was en dat nagezien en goedgekeurd werd door Don Bosco die aan elk van die dames het diploma van medewerkster en het Bollettino stuurde. Het huis groeide, vergrootte zijn invloedsfeer en werd een van de beste instituten van de stad.

De goede gang van zaken in het huis van Saint-Gabriel was het onderwerp van een mooie toespraak in de loop van het eerste jaar voor een publiek van zeer aanzienlijke personen. In november van het jaar 1884 werd te Rijsel een Congres gehouden van de katholieke Fransen van het departement "Nord et Pas-de-Calais" onder het voorzitterschap van Mgr. Langénieux, Aartsbisschop van Reims, bijgestaan door de bisschoppen van de kerkprovincie van Kamerijk. Daar stelde de heer Houzé dell'Aulnoit voor dat men de voortreffelijkheid van de methode, die Don Bosco in zijn opvoedingsinstituten gebruikte en die de andere methode overtrof, op ruime schaal zou laten kennen. Na de geschiedenis te hebben verhaald van het Salesiaans werk van Rijsel, gaf hij een beschrijving van de ontwikkeling van het Instituut van Don Bosco, en stelde zijn speciaal karakter in het licht. Tenslotte nodigde hij de congressisten uit door hun aanmoediging het hernieuwde weeshuis van Saint-Gabriel te versterken. "De stad Rijsel", besloot de redenaar, "had gerekend op de hulp van de Regering om een school voor kunsten en ambachten te stichten. Deze werd haar niet verleend, maar de Heilige Maagd verlaat de werken niet die onder haar bescherming geplaatst zijn. De katholieken van de streek mogen nooit uit het oog verliezen dat het katholiek onderwijs voor de jeugd de redding is van de maatschappij. Ze moeten dus aan zovele wezen die thans verlaten zijn de weldaden laten genieten van een christelijke opvoeding om voor onze industrieën bekwame en gelovige meestergasten te schenken. Hun aanwezigheid alleen al zal in onze fabrieken de dageraad betekenen van een aanstaande sociale vernieuwing. Daarom hebben wij de eer aan het Congres van de katholieken van het departement "Nord et Pas-de-Calais" te Rijsel vergaderd, de motie voor te dragen dat het weeshuis van Saint-Gabriel te Rijsel, bestuurd door de Salesiaanse priesters van Don Bosco, met alle mogelijke middelen beschermd en aangemoedigd zou worden." Deze motie werd eenstemmig goedgekeurd.

En laten we nu naar Parijs gaan. De triomfantelijke reis van 1883 had de stellige verwachting gewekt dat in een nabije toekomst Salesianen naar de Franse hoofdstad gestuurd zouden worden. Vanaf de kansel van Saint-Augustin had Don Bosco gezegd: -"Zou er te Parijs geen middel gevonden kunnen worden om ook hier een instituut op te richten zoals dat van Marseille, Nice en Turijn? Ik geloof dat een huis van dit soort hier zeer noodzakelijk is en dat het geopend moet worden." Zijn woorden hadden niet in de woestijn geklonken. De heer de Franqueville had zich spontaan belast met het opzoeken van een gebouw voor een Salesiaans Huis. Terwijl echter de medewerker uit Parijs in de stad zelf op zoek was, kwamen te Turijn twee voorstellen uit zijn omgeving aan.

Ze hadden betrekking op het openen van een huis tussen Saint-Ouen en Saint-Denis en van een ander huis te Châtillon. Voor dit laatste kwam er een aanbod toe van de vrome gravin Stacpoole die te Rome in de villa Lante woonde. Omdat het over giften ging, verklaarde Don Bosco dat hij ze beide aanvaardde. Hij dacht in het eerste huis late roepingen te kunnen plaatsnemen maar toen bemerkte hij dat de ligging ongezond was. Voor het tweede huis rezen er geschillen met een huurster die er een kostschool voor meisjes hield en die met duivel en hel dreigde. Daarom werd de zaak geschorst en tenslotte verlaten. De Voorzienigheid bracht Don Bosco tussen de muren van de grote metropool en wel in een wijk waar het Salesiaans werk in zijn element zou zijn.

Het nest was al helemaal klaargemaakt. In de arbeiderswijk van Ménilmontant, enkele jaren tevoren nog een haard van antigodsdienstige hartstochten in de tijd van de Commune, bestond een Patronage in 1878 gesticht door abbé Pisani, toegewijd aan Sint-Pieter en eigendom van een burgerlijke vennootschap waarvan hij voorzitter was. Het Oratorio bloeide er tot 1884, toen de benoeming van de stichter tot secretaris van Mgr. d'Hulst, Rector van het "Institut Catholique" van Parijs zijn voortbestaan in gevaar dreigde te brengen. Nu hij niemand had om hem te vervangen en hij met bloedend hart zag hoe de vrucht van zoveel offers vernield zou worden, was hij verheugd een akkoord te kunnen sluiten met de heer de Franqueville om aan Don Bosco het gebouw met het terrein te verkopen. Alles verliep zeer vlug. Het huis met al het meubilair werd op 175.000 frank geraamd. Bij het afsluiten van het contract zou een eerste storting van 55.000 frank gedaan moeten worden. 30.000 frank had de vertegenwoordiger van Don Bosco al in handen. Men had ze juist ingezameld om te Parijs een huis te kopen voor de Salesianen. De andere afbetalingen zouden met lange tussenpozen kunnen gebeuren tegen een rente van 3%. De aandelen waren in het bezit van abbé Pisani. Hij zou ze overhandigen aan de persoon die de Salesianen vertegenwoordigde, naargelang de bedragen afbetaald werden, zodat al de aandelen in het bezit van die vertegenwoordiger zouden zijn, wanneer het hele bedrag zou betaald zijn.

Vooraf werd bedongen dat Don Bosco abbé Pisani een onderhands document zou bezorgen, waarin hij zich verplichtte al de aandelen aan te kopen. Tegelijkertijd zou de abbé aan Don Bosco een document overhandigen waarin hij zich verplichtte hem al de aandelen te bezorgen, hem het gebouw af te staan en het hem over te dragen voor de hele betaling gebeurd zou zijn.

Men moest echter een afgevaardigde van het Hoofdkapittel naar Parijs sturen voor een onderhoud met de heer de Franqueville en met abbé Pisani én om na te gaan in welke buurt het huis stond én om andere bijzonderheden. Toen er hierover gesproken werd, zei Don Bosco als volgt:(1) - "Don Albera zal naar Parijs gaan, spreken met de heer de Franqueville en met abbé Pisani, hij zal een onderzoek instellen over de plaats, nagaan of er geen hypotheek zijn, of de omgeving gezond is, of er geen geruchten in omloop zijn over een faillissement, welke naam de inrichting geniet en dergelijke zaken meer. Om deze inlichtingen te verkrijgen zal hij ook bij vicaris d'Hulst gaan, die zeer vele relaties en midde-

---

(1) Notulen van het Hoofdkapittel, 12 september 1884.

len heeft. Toen ik mij te Parijs bevond bood hij mij 500.000 frank aan voor de stichting van een instituut voor meisjes, dat ik echter gemeend heb niet te mogen aanvaarden. Don Albera zal een bezoek brengen aan de aartsbisschop en aan zijn coadjutor Richard, die ons zeer welwillend gezind is en die verlangt dat wij zouden komen. De vicaris-generaal is vol geestdrift over Don Bosco. Kardinaal Guibert echter aarzelt om ons naar Parijs te roepen omdat hij vreest dat wij er moeilijkheden zullen hebben wanneer wij in het publiek optreden. Daarom zal Don Albera eerst dan met hem gaan spreken wanneer alles afgehandeld is. Wij moeten dit huis kopen, rekening houdend met de welwillendheid die de stad Parijs tegenover Don Bosco betoond heeft.

Don Albera, die bezig werd gehouden door de retraites van de medebroeders, kon niet naar Parijs gaan. Daarentegen gingen Don Durando en Don de Barruel er naartoe en vervulden er hun taak goed. Ze kwamen onder meer tot de bevinding dat de pastoor van die plaats er erg tegen gekant was. Toen ze aan de kardinaal een bezoek brachten, beval hij hun grote voorzichtigheid aan. Hij raadde hen aan het kalm aan te doen met de uitgaven en drong aan op de noodzaak goed hun ogen open te houden bij het aanvaarden van Fransen bij de Vrome Sociëteit. Ze liepen immers het gevaar te maken te hebben met oplichters, slecht befaamde mensen, die allicht schijnheilig waren en die men telaat zou leren kennen op een ogenblik dat men het kwaad dat ze gesticht hadden niet meer zou kunnen herstellen. Verscheidene ijverige leken die al eerder gekomen waren om de jongens assistentie te verlenen en om catechismuslessen te geven, boden toen aan daarmee verder te gaan. Het huis zelf was niet hinderlijk gelegen maar dat was wel het geval voor de tuin waar enkele huisjes op uitkwamen die men zou kunnen aankopen. Het goed lag op een heuvel en de plaats was zeer gezond. Er waren geen lasten of erfdiensbaarheden. Alle vrienden drongen er op aan het te kopen en zeiden dat het een voordelig contract was, maar dat men met spoed te werk moest gaan anders zouden er wellicht nog mededingers opdagen, bij het vernemen van het nieuws. Toen het kapittel dit verslag gehoord had, (1) werd er besloten terstond tot de koop over te gaan met de modaliteiten die we genoemd hebben.

Abbé Pisani drong aan dat het personeel voor de dag van de Onbevleete Ontvangenis gestuurd zou worden. Op de avond van 5 december zei Don Bosco in het Kapittel: - "Ik bevind mij voor een dilemma dat mij beknelt. Van de ene kant is er de schaarste aan personeel en van de andere kant de gunstige zaak die ik niet mag laten ontsnappen. We dienden ook te noteren dat de vele aalmoezen die ons in 1883 te Parijs geschonken werden vooral tot doel hadden een huis in die hoofdstad op te richten. Op dit ogenblik is de geestdrift voor Don Bosco wat verminderd, maar het zal gemakkelijk gaan om ze opnieuw te doen op-laaïen. Volgend jaar zal het Salesiaans personeel verdubbeld kunnen worden met de novicen van de Providence en wij hopen de Franse huizen te kunnen voorzien van nieuwe strijders."

---

(1) Notulen van het Hoofdkapittel, 28 september 1884.

Het was onmogelijk abbé Pisani te bevredigen tegen de dag van de Onbevleete Ontvangenis. Eerst tegen het einde van de maand december stuurde Don Bosco Don Albera naar Parijs om de overeenkomst te ondertekenen en de directeur, Don Bellamy, voor te stellen.(1) Het onthaal was van alle kanten zeer verheugend. Aan Mgr. d'Hulst, de Vicaris-Generaal en de grote vriend van abbé Pisani werd volgende bedankbrief gericht, waarvan het afschrift geen naam draagt.

" Monseigneur,
"
" De goedheid waarmee u de Salesianen behandeld hebt vooral
" bij de stichting van een Patronage te Parijs, verdient zeker al
" onze dankbaarheid. Ik zou willen weten op welke manier ik u een
" blijk van onze gemeenschappelijke erkentelijkheid zou kunnen ge-
" ven, maar ik weet niet hoe ik dit doen moet.
" Het enige wat ik kan doen en wat ik van ganser harte doe,
" is u onze diensten aan te bieden en u te verzoeken de huizen van
" de Salesianen als de uwe te willen beschouwen. Wanneer u ooit naar
" Turijn komt, zult u zich willen gewaardigen ons met uw tegenwoor-
" digheid te vereren en zo lang mogelijk bij ons te vertoeven.
" Daarom verzoek ik u het huis dat zo pas te Parijs geopend
" werd doeltreffend te blijven beschermen en het te helpen met uw
" raadgevingen en met de middelen, die u in uw verlichte wijsheid
" opportuun zult achten tot Gods meerdere glorie en tot redding van
" de zielen.
" De Heer moge u in goede gezondheid bewaren opdat u uw
" liefdadig werk zou kunnen voortzetten en terwijl ik mij aan uw
" krachtige en heilige gebeden aanbeveel heb ik de eer met diepe
" dankbaarheid van u te zijn
" de zeer verplichte dienaar
" Turijn, 10 januari 1885. Priester Giov. Bosco.

Dadelijk werd in het huis een kostbare hulp geboden door sommige studenten van de hogere scholen, die steeds hun avond gingen doorbrengen met de jongens en die meewerkten in de scholen en bij het geven van catechismusles.(2) Een zekere abbé Hugot, die reeds in het huis verbleef, bleef er verder wonen en werken gedurende enkele maanden, tot hij met een parochie belast werd en het huis verliet. Om te voorzien in het onderhoud ging de heer de Franqueville geld inzamelen en dat kwam in voldoende mate toe. Don Bosco had gezegd: - "De liefdadigheid zullen we te Parijs niet ontberen. Op een maand zal men van slechts tien personen zeer veel ontvangen. Velen heren hebben beloofd ons te zullen bij-

---

(1) Cfr. boekdeel XVI, blz. 309 en volgende.

(2) Onder hen bevond zich de toekomstige Don Virion, Salesiaans Inspecteur in België en op dat ogenblik een schitterend officier.

staan wanneer het huis zal geopend zijn en ze zullen zeker mild geven." Zijn vooruitzichten werden niet helemaal beschaamd tenminste in het begin. Volgende omzendbrief door hem aan de voornaamste weldoeners en medewerkers gestuurd droeg daartoe bij.

" Geachte heren en dames medewerkers en medewerksters van Parijs,

" Het tweede jaar sinds ik het grote genoegen heb gehad mij onder u te bevinden, liefdadige Medewerkers en Medewerksters, is nu aan de gang.

" Bij die heuglijke gelegenheid heb ik mij er diep van kunnen overtuigen dat de geest van godsdienstzin, van liefdadigheid en van edelmoedigheid onder u bloeiende is en ik moest er de Heer voor bedanken. In die dagen liet ieder van u levendig de wens blijken dat Don Bosco te Parijs een huis zou stichten, dat ten doel zou hebben de jongens te verzamelen van de straten en de pleinen om ze te onderichten en op te voeden en er zo goede christenen en eerbare burgers van te maken.

" Uw wens werd verhoord en thans is het een voldongen feit. Het huis met de naam van Patronage de Saint-Pierre werd zo pas geopend te Ménilmontant in de rue Boyer nr. 28.

" Voor het ogenblik hebben wij ons beperkt tot een zondagspatroonaat en tot het opnemen van enkele arme en verlaten jongens. Maar met de hulp van de goede God en met de steun van uw liefdadigheid hoop ik het aantal van onze leerlingen te kunnen opvoeren en in grotere mate nuttig te kunnen zijn voor de jeugd van deze grootse hoofdstad.

" Een behoorlijke woning met kapel, een gebouw voor de scholen, een speelplaats voor de recreatie werden reeds aangekocht maar dienen nog voor een aanzienlijk deel betaald te worden. Bovendien moet het werk onderhouden en versterkt worden. Dit is nu een gebied dat openstaat voor uw liefdadigheid. U weet dat mijn rijkdommen en mijn fortuin, of liever, het begin en de voortzetting van mijn werken ten voordele van de arme jeugd gebaseerd zijn op uw goedheid en op de hulp die u mij verstrekt. Wat mij zelf betreft, ik heb niets anders dan de goede wil goed te doen aan de arme jongens die steeds de vreugde van mijn hart waren en zullen zijn. Ik heb niets anders dan het persoonlijk werk van de priesters die aan hetzelfde doel hun leven wijden. Het overige ligt in uw handen.

" Ik stel u hier geen jaarlijkse bijdragen voor. Het staat ieder van u vrij de gift te schenken die zijn goed hart hem ingeeft op de manier en op het tijdstip waarop hij dit zal kunnen doen.

" Priester Louis Bellamy, de directeur van het Patronage werd er mee belast de giften te ontvangen die u zo goed zult willen zijn ten voordele van dit werk te bezorgen.

" Omdat ik uit ervaring weet met welke vurigheid Frankrijks zonen de goede werken ter hulp snellen, voeg ik er niets meer bij om uw ijver aan te wakkeren. Ik zeg u enkel dat ik, na God, aan u mijn eerste huis te Parijs toevertrouw en ik ben er zeker van dat mijn verwachting niet zal beschaamd worden.

" Van mijn kant geef ik u de verzekering dat ik iedere dag zal
" bidden en laten bidden door onze jongens voor het altaar van Maria,
" Hulp der Christenen, opdat zij u allen en uw gezinnen onder haar
" moederlijke mantel zou nemen, u beschermen en u zegenen, naar li-
" chaam en ziel in dit leven en tenslotte voor u van haar goddelijke
" zoon Jezus de genade zou verkrijgen op uw tijd de beloning voor uw
" liefdadigheid te ontvangen.

" Met diepe dankbaarheid heb ik de eer van u, Heren medewerkers
" en Dames medewerksters, te zijn

" de zeer verplichte dienaar (1)
" Turijn, 29 januari 1885. Priester Giov. Bosco.

Een merkwaardige trek van de Voorzienigheid werd duidelijk op het ogenblik dat het contract moest ondertekend worden. De heer de Franqueville had 30.000 frank in handen maar er waren er nog 40.000 nodig en wel zonder uitstel. Don Rua had die niet en verwachtte niet ze spoedig te kunnen sturen. Daarom schreef hij aan de Franqueville en vertelde hem de verlegenheid waarin hij zich bevond met het verzoek abbé Pisani er toe te bewegen nog wat geduld te hebben. Nauwelijks had hij die brief geschreven of uit Rome kwam een aangetekende brief aan. Hij opende en las hem. Mevrouw Stacpoole zei in de brief dat zij 40.000 lire klaar had voor het huis van Parijs en vroeg hem aan wie haar agent te Parijs ze kon overhandigen. Don Rua was ontroerd en antwoordde haar dat hij ze onmiddellijk aan de Franqueville kon geven.

Deze pied-à-terre te Parijs was providentieel voor de ontwikkeling van de Congregatie in Frankrijk en in de Franse gebieden. Het werk immers dat met weinig begonnen was, werd zo reusachtig groot dat het niet enkel de weldoeners vertrouwen inboezemde, maar over de hele Congregatie en over haar maatschappelijke doelmatigheid een hoge waardering deed ontstaan. Het Patronage van Ménilmontant werd verboden door de algemene vervolgingswetten maar verrees springlevend opnieuw op een andere plaats vooral dank zij de goede wil van zijn oud-leerlingen.

Op 12 november onderhield Don Bosco zich met Don Lemoyne en Don Bonetti en sprak over de roemrijke toekomst die de Congregatie te wachten stond. Hij maakte toen een belangrijke opmerking over de Oratoria voor zon- en feestdagen. Zijn woorden passen zeer goed bij het afsluiten van deze twee laatste hoofdstukken: "Ik zie steeds beter", zei hij, "welke roemrijke toekomst onze Congre-

---

(1) Hierop volgde dit postscriptum: "Ten gerieve van de schenkers kunnen de giften ook gebeuren in handen van Zeereerwaarde Heer Le Rebours, pastoor van de Madeleine-kerk, van de heer Markies de Franqueville, Château de la Muette, van de heer Adolphe Josse, boekhandelaar, rue de Sèvres, nr. 29-31. Deze heren zamelen de liefdadigheidsgiften in ten voordele van het Patronage en overhandigen ze dan aan de Overste hiervan." De Franse vertaling werd gemaakt door Don Bellamy en door Don Bosco goedgekeurd. De omzendbrief gaf aanleiding tot een artikel in de Figaro. Drie brieven van Don Bellamy bevatten uitvoerige bijzonderheden over de eerste maand na zijn aankomst te Parijs (Document 56 A-B-C deel 17).

gatie te wachten staat, hoe ze bestemd is om zich uit te breiden en hoeveel goeds ze zal verrichten. Niettegenstaande de huidige moeilijkheden, de gevallen van verraad en afvalligheid is ze tot grote dingen bestemd. Wanneer er wat meer rust zal komen in de publieke aangelegenheden zullen Uruguay, Argentinië en Patagonië een prachtig werkterrein voor ons zijn. Toch dient men als grondslag te nemen dat ons voornaamste doel bestaat in het oprichten van Oratoria voor zon- en feestdagen. Zolang wij ons zullen bezighouden met arme en verlaten jongens, zal niemand ons benijden. In deze Oratoria zullen priesters gevormd worden, die een model zullen zijn voor de anderen en die ook de achting zullen genieten van de vijanden van de priesters en die overal goed onthaald zullen worden. Ze zullen gemakkelijk zijn in de omgang en de wereld kennen. Het is mijn bedoeling als directeurs in de Oratorio's voor zon- en feestdagen diegenen aan te stellen die zich niet met de colleges hoeven te bemoeien. Wat zal dat vruchtbaar zijn voor de zielen."(1)

---

(1)Pater Semeria die vanaf 1875 het Oratorio voor zon- en feestdagen van Sint-Aloysius te Turijn bezocht had, schreef: "Onder deze kwajongens was ook ik een van de gasten. Ik begreep niet welk goed deze Oratoria deden, maar van toen af dateert mijn vurige sympathie voor de Salesianen. Het was werkelijk providentieel dat deze kloosterorde ontstond toen de kleine burgerij en de gediplomeerde arbeiders in de moderne maatschappij opkwamen die toch ook de Blijde Boodschap ontvangen. De apostel van deze twee werelden, die economisch, sociaal en politiek gingen ontluiken, was Don Bosco door bemiddeling van zijn zonen en dochters. Daarom ontwikkelde de Orde zich snel en op bewonderenswaardige wijze zoals wij weten. Het werk van Cottolengo bleef beperkt tot Turijn, terwijl dat van Don Bosco een wereldvlucht nam. Overal schoot het wortel en Don Bosco volgde met zijn geestelijke falanxen de vooruitgang van Piëmont in Italië en nadien van Italië in de wereld. Hij slaagde het best in de nieuwe wereld, in Amerika, zelfs in Zuid-Amerika. De Salesianen zijn de enige Italiaanse kloosterorde die in de XIXde eeuw een uitbreiding op wereldschaal gekend hebben." Pater Giovanni Semeria. I miei ricordi oratori. Uitgeverij Amatrix, Milaan-Rome, blz. 17-18.

H O O F D S T U K   XIV

ENKELE PRAKTISCHE NORMEN EN TWEE DROMEN.

De Congregatie had nog geen officieel wapenschild zoals dat gebruikelijk was in de kloosterfamilies. Als stempel gebruikte men de figuur van de H. Franciscus van Sales met een Latijnse tekst die de Vrome Salesiaanse Sociëteit aanduidde. Eerst op 12 september 1884 bood Don Sala aan het hoofdkapittel de schets aan van het wapenschild van de Salesianen, naar aanleiding van het feit dat het in de Heilig Hartkerk te Rome geplaatst moest worden tussen dat van Pius IX en dat van Leo XIII. Het was getekend door professor Boidi. Het was het schild met in het midden een groot anker, rechts is het borstbeeld van Franciscus van Sales, links een hart in vlammen, bovenaan een ster met stralen die op zes punten eindigen, onderaan een bos, daarachter hoge bergen. Alles rustte op een palm en een lauriertak die rond een stam waren gevlochten en het schild omkaderden tot op de helft van de hoogte. In het onderste gedeelte was een tekst geschreven op een wapperende band: Sinite parvulos venire ad me.

Men maakte de opmerking dat dergelijk motto al door anderen gebruikt was. Don Barberis dacht aan de droom van Don Bosco, waarin een dubbele naam gegeven wordt als wapen en kenteken van de Congregatie en stelde voor Matigheid en Arbeid te schrijven. Don Durando gaf de voorkeur aan Maria Auxilium Christianorum, ora pro nobis. Don Bosco trachtte beiden te overtuigen voor zijn mening en zei: "Reeds vanaf het begin van het Oratorio werd een motto aanvaard, in de tijd van het Convict, toen ik naar de gevangenis ging en dat was: Da mihi animas, cetera tolle." Het kapittel juichte Don Bosco toe en aanvaardde het historische motto.

De ster boven het schild beviel Don Bosco niet omdat ze iets scheen weg te hebben van het symbool van de vrijmetselaars. Daarom liet hij ze vervangen door het kruis met stralen. De ster werd links geplaatst boven het hart. Op deze wijze werden de drie symbolen van de theologische deugden bij elkaar gebracht.

Het gekozen motto zagen de eerste leerlingen van het Oratorio al, onder wie Kanunnik Ballesio en Kardinaal Cagliero op het proces getuigden, in grote letters op de deur van het kamertje van Don Bosco geschreven, toen zij nog klein waren. Het was onmogelijk op een betere manier uit te drukken wat het hoogste doel was van Don Bosco bij zijn werken en zwoegen, in zijn geschriften en in zijn woorden, een doel dat het wezenlijke programma zou worden van zijn Sociëteit. Dat het welzijn van de zielen steeds zijn grootste bezorgdheid is geweest,

blijkt voldoende bij het lezen van zijn leven. Dat zal ook duidelijk blijken in dit hoofdstuk waarin wij waardevolle woorden door hem uitgesproken op samenkomsten van het kapittel of in vertrouwelijke gesprekken en sommige dromen willen aanhalen.

Laten we eerst luisteren naar enkele richtlijnen betreffende het kweken, het onderzoeken en het steunen van roepingen.

In het Oratorio of in de colleges ontmoette men jongens die hoopvolle verwachtingen wekten, maar die over weinig geldmiddelen beschikten, zodat ze met moeite hun bescheiden kostgeld konden betalen of het niet gemakkelijk klaar speelden voor hun uitzet te zorgen. Op 18 juli zei Don Bosco op een samenkomst van het kapittel: -"Wanneer er jongens zijn van wie mag verwacht worden dat ze een goede Salesiaan zullen worden, mag men niet op kosten zien of hij al dan niet zijn kostgeld kan betalen. Het huis zal daarin voorzien. Ik ben er zeker van dat de Heer ons met buitengewone en onverwachte middelen ter hulp zal komen, wanneer wij alle mogelijke inspanningen doen om roepingen te krijgen. Laten we dus niet letten op onkosten. Dat dient ook de regel te zijn voor onze andere colleges. Wanneer bij een jongen hoop bestaat, dat hij zal slagen en zijn ouders niet kunnen betalen, wanneer ze zich bij de oversten komen beklagen dat ze zich in moeilijkheden bevinden en dat ze de nodige middelen niet hebben, dan kan men, rekening houdend met het goede gedrag van de jongen, een maand of een trimester van het kostgeld kwijtschelden maar er moet steeds hoop bestaan op een vermoedelijke roeping. Iedere dag verminderen de roepingen. Met dezelfde ijver dient men te verhinderen dat het priesterschap gekozen zou worden door hen die er niet toe geroepen zijn of het onwaardig zijn. Dit moet met de grootste voorzichtigheid gebeuren. Nooit mag men de jongens die eerder geen goede uitslag hebben gehad op proef aanvaarden."

Meermaals nam hij het woord wanneer het ging over het aanvaarden van aspiranten voor het noviciaat. Een jonge geestelijke van al twintig jaar, afkomstig uit het Seminarie van Ivrea, bevond zich enkele weken te S. Benigno en vroeg om als novice te worden aanvaard. Don Bosco zei: "Nu hij nog maar een maand bij ons is en wij nog niet in de gelegenheid waren hem te leren kennen, dient men hem te aanvaarden als aspirant. Indien hij volhoudt en indien hij aan onze verwachtingen beantwoordt, kan hij novice worden in de Immacolata."

Een andere jonge geestelijke van hetzelfde seminarie, die tot een rijke en godsdienstige familie behoorde, bezat het getuigschrift van zijn bisschop niet zoals de vorige maar enkel een verklaring dat hij niet meer naar het seminarie mocht gaan wegens zijn studies. Het document wekte enige twijfel, des te meer omdat de postulant te S. Benigno geen beste retraite gedaan had en in de kerk met zijn buurman aan het praten was geweest. Don Bosco redeneerde als volgt: "In de regel mag men het nooit op een akkoordje gooien betreffende redelijkheid. Wanneer twijfel bestaat is het beter die persoon niet te aanvaarden dan iemand in het huis te brengen wiens goed gedrag twijfelachtig is. Wat de wanorde betreft, het gemis aan opvoeding, aan studiegeest kan men wat toegeven. Het voornaamste is de zedelijkheid. De ervaring leert ons dat wanneer

iemand de Oversten ontvlucht dit een teken van onzedelijkheid is."

Een derde jonge geestelijke uit het seminarie van Milaan had altijd het verlangen gehad in een kloostercongregatie te treden en bevestigde dat hij in de Vrome Sociëteit zijn thuis gevonden had. Don Bosco raadde aan hem wat te ontzien, hem op te nemen in de geest van de H. Franciscus van Sales, hem te spreken over het mooie van een Congregatie in het algemeen en over de gunst die de Heer aan iemand betuigt door hem zijn roeping te geven.

Een jongen van het Oratorio had zijn licentiaat van het gymnasium verkregen maar gaf geen duidelijke tekens van roeping. Don Bosco merkte op: "Ik heb met de jongen gesproken en hij is het er volledig met eens dit jaar nog geen priestertoog te dragen. Hij verklaart dat hij bereid is de bezem te hanteren als hij ons maar niet moet verlaten. Men zou hem bij de vakleerlingen kunnen plaatsen en hierover heb ik hem dan ook gesproken. Voor het ogenblik zou hij zich op voorbeeldige wijze bezig kunnen houden in de drukkerij, voor het Bollettino of voor een andere taak in het huis. Als hij een voorbeeldig leven blijft leiden zal hij aanvaardt worden. Geeft hij aanleiding tot klachten dan zal men hem dadelijk zijn vrijheid geven. Indien hij goed blijft en het besluit zal nemen geestelijke te worden, dan zal hem het voorstel gedaan worden in onze Congregatie te treden."

Twee jongens die de vijfde klas van het gymnasium te Varazze gedaan hadden en drie die de vierde klas gedaan hadden te Borgo San Martino werden aanvaard, Don Bosco wist dat sommigen van hen fel tegengewerkt werden door hun familie. Daarom zei hij: "Men moet aan die jongens zeggen wat ze kunnen antwoorden. Ze kunnen bijvoorbeeld zeggen: "Ik heb mijn roeping goed bestudeerd en ik ben overtuigd dat ik gelukkig zal zijn in een kloostercongregatie. De Salesiaanse congregatie bevalt me. Daarom beslis ik in geweten die roeping te volgen. Ik ben verplicht aan mijn geweten te gehoorzamen en indien ik niet het slachtoffer wil worden van wroeging en een slecht einde." Ze zouden ook kunnen spreken over de geestelijke en tijdelijke voordelen van de kloosterroeping naargelang van de geestesgesteldheid van de ouders."

Vanuit San Martino werd door een jongen die bijna 17 jaar was en die nog maar de derde klas van het gymnasium gedaan had gevraagd of hij aangenomen kon worden. Don Bosco vroeg aan de directeur Don Bordone die aan wezig was:

- "Hoe staat het met zijn verstand en zijn studiegeest?"
- "Hij is zwakjes."
- "Bestaat er hoop dat hij in de cursus van wijsbegeerte gelijke tred zal kunnen houden met zijn makkers?"
- "Dat zal niet zonder moeite gaan, maar door hard te studeren kan hij er komen."
- "Zeg hem dan dat hij hard moet studeren om er boven op te komen. Dat zal hem moed geven."

De jongere broer van een salesiaans priester verzocht eveneens als novice

te San Benigno te worden aanvaard. Don Bosco merkte echter op dat zijn moeder arm was en voortdurend om steun verzocht. "De zoon-priester - voegde hij er aan toe, - houdt het met zijn moeder. Wij moeten ontzaglijke uitgaven doen voor het onderricht van hen die zich in gelijke omstandigheden bevinden en wanneer ze dan priester geworden zijn, menen de ouders dat zij het recht hebben als heren en dames te worden behandeld en het ook werkelijk te zijn. Indien wij jongens van dat slag aanvaardden dan moet het huis ze van alles voorzien en heeft het zelfs de plicht hun roeping te vormen. De familie wil geld ontvangen en dat men de huur zou betalen, ze wil papieren van het Werk van Sint-Paulus, een bruidschat voor de zusters, en wanneer er nog andere zonen zijn, dat ze kosteloos in onze colleges zouden worden opgenomen. Wat deze jongen betreft heb ik geprobeerd met hem in contact te komen. Ik had speciaal voor hem willen zorgen en ik heb hem dat jaren geleden gezegd, maar ik heb hem bijna niet gezien omdat hij niet bij mij kwam. Dit jaar heb ik hem maar eenmaal ontmoet en dan nog bij toeval op de trap. Hij zou er goed aan doen een vak te leren, dan zal hij zijn moeder kunnen onderhouden. Anderzijds geeft hij geen aanwijzingen dat hij tot de geestelijke staat geroepen is." (1)

Eens stelde Don Barberis voor de tweede maal voor een aspirant te aanvaarden die bij een vorige samenkomst geweigerd was. Don Bosco die hem kende en het geval ernstig onderzocht had zei: "Hij heeft mij veel hoop gegeven en daarom heb ik hem naar Lanzo gestuurd. Ik had een goede indruk van hem, omdat hij geregeld de heilige sacramenten ontving. Nu wordt mij gezegd dat hij wat vreemd is. Hij schijnt me echter zeer braaf. Wat denkt zijn leraar over hem?"

- "Hij is een van de laatsten in de klas en heeft niet erg veel studiezijn. En zijn manier van doen lijkt op huichelen. Dit blijkt echter niet uit de feiten. Intussen heeft hij de vierde klas van het gymnasium beëindigd."

- "Dan dient men na te gaan of hij geen hoop geeft."

- "Wat zijn bekwaamheid betreft is hij niet de mindere van vele anderen die wij wel aanvaard hebben."

- "Welnu, stel hem voor gedurende deze vakantie te studeren en een examen af te leggen bij het begin van volgend jaar bij een leraar die men zal aanduiden. Spreek hem moed en hoop in. Slaagt hij voor het examen, dan zal hij aanvaard worden."

Voor de aanvaarding van de novicen tot de professie waren er drie gevallen waarin Don Bosco zijn zienswijze gaf. Een novice afkomstig uit Alassio was tot driemaal toe door het kapittel van S. Benigno geweigerd met als reden dat hij niet het karakter had om een goede geestelijke te worden. Don Bosco nam geen

---

(1) Notulen van het Hoofdkapittel, 30 augustus 1884.

(2) Id. 6 september 1884.

genoegen met een zo summier oordeel en op de zitting van 6 september deed hij een nauwkeurig en leerzaam onderzoek.

- "Laat ons bij het nemen van beslissingen het rustig en bedachtzaam aanleggen. Daarom vraag ik u hoe zijn gedrag geweest is?"

- "Hij is zeer ongehoorzaam", antwoordde Don Barberis. "Nooit neemt hij opmerkingen aan en hij is buitengewoon lui."

- "Et de vita et de moribus?"

- "Hij knoopt steeds particuliere vriendschappen aan met de slechtsten in de studie hoewel niet blijkt dat er iets kwaads gebeurd is."

- "Is hij verstandig?"

- "Nauwelijks voldoende."

- "Wat kent hij?"

- "Weinig, maar hij heeft een mooi handschrift en voor spraakleer heeft hij voldoende punten."

- "Wat denkt het kapittel van S. Benigno over hem?"

- "Ze hebben hem allemaal slechte punten gegeven."

- "Op het eerste zicht schijnt hij mij nochtans inschikkelijk en gedwee om naar vermaningen te luisteren."

- "Ik geef toe dat hij goede manieren heeft en hij beweert voortdurend dat hij altijd bereid is te gehoorzamen. Hij vraagt dat men hem zou vermanen maar dan verdedigt hij zich samen met zijn makkers. Hij oefent kritiek uit, geeft zijn ongelijk nooit toe en brengt de assistenten tot wanhoop."

- "En zijn gezondheid?"

- "Hij is niet erg gezond en heeft een breuk."

Hier berichtte Don Durando dat men hem te Alassio volstrekt niet langer meer wilde en men geweigerd had hem ook maar voor enkele dagen gedurende de vakantie te aanvaarden. Don Rua heeft ons gezegd dat hij voor de Congregatie een last zou zijn. Maar Don Bosco gaf zich nog niet gewonnen en vroeg: - "Zou men hem niet kunnen gebruiken als coadjuteur?"

- "Om met de mensen om te gaan", antwoordde Don Barberis, "is hij ongedwongen en in stoffelijke zaken slaagt hij."

- "Zou men hem in de boekbinderij kunnen plaatsen?"

- "Ik geloof niet dat dit zou gaan. Onder de jongens zou hij een gevaar kunnen zijn. Zijn deugd is uiterst zwak en zijn verleden is niet geruststellend."

- "En kan men gerust zijn wat zijn eerlijkheid betreft?"

- "Zijn vader", merkte Don Rua op, heeft te Alassio een schuld van meer dan zeshonderd lire nagelaten."

Don Barberis drong aan op een beslissing omdat zijn kandidatuur voor de professie reeds voor de tweede maal verworpen was. Don Bosco besloot: - "Welnu, zeg hem dan dat Don **Bosco** zijn verdediging op zich heeft genomen, maar dat het Hoofdkapittel tegen hem was en dat Don **Bosco** zijn mening niet aan het Kapittel kan opdringen."

Het besluit van het kapittel was dat de jongen geen priestertoog meer mocht dragen en dat hij tijdelijk als coadjuteur in de drukkerij aangenomen zou worden. (1)

Over de notulen van deze bespreking liet Don Lemoyne volgende schriftelijk commentaar na: "Men notere het nauwgezet onderzoek van Don Bosco over het gedrag van deze jongen. En dit deed hij altijd voor allen die door de Congregatie geweigerd werden. Hij wilde dat ieder uitgebrachte stemming gebaseerd zou zijn op feiten die besproken en bewezen waren en niet op vage geruchten zelfs als het ging over de mening van de meerderheid. Bij zijn ondervragingen controleerde hij ook die stemmen die volstrekt gerechtvaardigd bleken te zijn. Daardoor leerde hij aan zijn zonen welke voorzichtige methode, zonder enige hartstocht, dergelijke uitspraken gevolgd moest worden. Maar zeer dikwijls was hij de verdediger van de jongens en soms gebeurde het, dat hij ze voor de stemming aan de leden van het kapittel, van wie hij zag dat ze tegen zijn beschermeling gekant waren, aanbeval en ze vroeg geen ongunstige stem tegen de jongen uit te brengen."

Een andere keer (2) ging het over het toelaten tot de geloften van een coadjuteur van 29 jaar, die zijn schulden nog niet had betaald. Don Rua zei dat hij zeer vroom was. Don Cagliero beriep zich op het kerkelijk recht, dat de intrede in een kloostercongregatie verbiedt aan hen die schulden hebben. Don Bosco drukte zich als volgt uit: - "Deze man zou tot de geloften kunnen worden toegelaten in drie gevallen: 1° Wanneer zijn schuldeisers hem zijn schulden zouden kwijtschelden. 2° Wanneer hij zijn schuld zou betalen. 3° Wanneer de Congregatie zelf de schuld zou betalen. Welnu, hij kan niet betalen, de schuldeisers willen hem de schuld niet kwijtschelden en het huis is niet verplicht ze te betalen. Maar in acht nemende dat het een brave jongen is en dat hij niet kan betalen, zou hij aan zijn schuldeisers kunnen vragen hem een gedeelte kwijt te schelden, het huis zou het andere gedeelte betalen en de schuldeisers zouden hem een ontvangstbewijs geven voor het geheel. Wanneer dit gebeurd is, zou men hem tot de geloften kunnen toelaten."- Het kapittel nam een beslissing in die zin.

Hier deed Don Bosco de volgende verklaring: - "Dit is de laatste aanvaarding die zonder vaste regels gedaan wordt, krachtens de tijdelijke vergunning die

---

(1) l.c.

(2) Notulen van het Hoofdkapittel, 3 oktober 1884.

ons door Pius IX verleend werd. Vanaf januari zullen de aanvaardingen gebeuren volgens de heilige normen ons door Pius IX in zijn decreten van 1848 gegeven, door het samenstellen van commissies door die decreten aangeduid. Secretaris Don Lemoyne wordt er mee belast het Kapittel aan de wil van Don Bosco te herinneren."

Een andere coadjuteur (1) van 72 jaar had dezelfde aanvraag gedaan en deze aanvraag was al goedgekeurd door het particuliere Kapittel van S. Benigno. Don Cagliero stelde scherpe vragen: - "Op basis van welke titel kan men bejaarde personen van 72 jaar aanvaarden?"

- "Het is een uitzondering", antwoordde Don Bosco.

- "Er gebeuren alle dagen uitzonderingen", hernam Don Cagliero, "en zo gaat men het beginsel huldigen dat de jongeren de bejaarden moeten onderhouden. In die zaken moet men toch redelijk zijn."

- "Tenminste wanneer ze priester zijn", zei Don Bosco nogmaals, "mag de leeftijd, geloof ik, geen hinderpaal zijn."

- "Ook als priesters", riep Don Cagliero uit, "passen deze bejaarde personen niet bij ons."

Don Rua hielp de knoop doorhakken toen hij bij de controle van de ledenlijst tot de ontdekking kwam dat de postulant nog niet als novice was ingeschreven. "Zeg hem dan", besloot Don Bosco, "dat hij van al de privileges van de Salesianen kan genieten door medewerker te worden."

Wat de coadjuteurs betrof zette Don Rua op 6 september een mening uiteen die hij al eerder gegeven had, maar dan bij afwezigheid van Don Bosco. Hij zou twee klassen van coadjuteurs willen zien. Dat een advocaat, een arts, een apotheker, een professor naast "de eerste de beste dwaas" zou staan, scheen hem oneervol. "Ik kan geen twee klassen van coadjuteurs toestaan", antwoordde Don Bosco. Men dient er op te letten dat men in de Congregatie bepaalde personen, die wel goed zijn, maar tevens lomp, niet kan aanvaarden. Ik bedoel die domme mensen die bij gelegenheid rustig naar de kroeg zouden trekken zonder zich om iets te bekommeren.

Wanneer dergelijke personen in huis worden opgenomen zullen ze niet de naam hebben van coadjuteur maar van knecht. Deze personen laat men nooit in een Congregatie toe en nog veel minder laat men ze hun geloften doen." Don Elia gaf uitleg over zijn opvatting en vroeg of men voor deze personen geen categorie zou kunnen instellen in de trant van de Derde-Ordelingen zoals de Franciscanen er in hun kloosters hebben. "Voor het ogenblik is het niet de moeite", antwoordde Don Bosco.

De vaderlijke liefde van Don Bosco kwam tot uiting in een geval van toela-

---

(1) Notulen in het Hoofdkapittel, 12 september 1884.

ting tot de wijdingen. Men dient te weten dat hij in dat jaar voor de eerste maal vanaf september en later, de retraitanten niet meer bij hem te biechten liet gaan, omdat de kracht hem daarvoor ontbrak, en hij deze taak aan Don Rua had overgelaten. Daarom zei hij op 12 september: "Bij deze retraite ben ik veel vrijer om over de roepingen te oordelen, omdat ik geen biecht heb gehoord. Wanneer ik ze dan ondervraag, kan ik me laten leiden door hun antwoorden om die maatregelen te nemen die ik het meest gunstig acht voor hen die me om raad komen vragen." Toen liet Don Cagliero hem weten dat drie jonge geestelijken door hun kapittel niet tot de wijdingen waren toegelaten. Toen hij hun namen gehoord had, zei Don Bosco over een van hen: - "Hij beweert dat hij priester wil worden en helemaal niet van plan is de Congregatie te verlaten. Hij zegt dat hij zich ontmoedigd voelt, wanneer hij ziet dat men hem in huis als een nietsnut beschouwt en dat hij daarom het "rendiconti" verwaarloost, geen vrouwen meer stelt in de directeur en nog alleen maar naar hem toe gaat, wanneer dat nodig is. Hij is echter geregeld om de tien dagen te biechten geweest en heeft de communie ontvangen. In zijn zedelijk gedrag kan men hem niets verwijten. Hij heeft zijn diploma's van de derde en de vierde klas.

- "De directeur", antwoordde Don Cagliero, "doet zijn beklag over zijn ongehoorzaamheid en zijn tuchteloosheid. Hij is beter dan de anderen maar hij werd al door het seminarie geweigerd. Toch wenst hij niet nu te worden gewijd maar laat het tijdstip daarvoor over aan het oordeel van de Oversten, namelijk wanneer ze zullen zien dat hij erop voorbereid is."

- "Zou men hem in een ander huis niet kunnen beproeven?" vroeg Don Bosco.

- "Hij is reeds driemaal van huis veranderd."

- "Wanneer bij hem ook maar de schijn van onzedelijkheid zou zijn zou ik hem zonder meer uit de Congregatie wegsturen. Maar op dat punt schijnt er niets te worden gevonden. Hij heeft zijn diploma's. Om het even welke Congregatie zou hem aanvaarden."

- "En wij zouden bereid zijn hem zo maar af te staan!" zei Don Cagliero.

Toen dan Don Rua de opmerking gemaakt had dat hij wat ziekelijk was, zei Don Bosco: "Welnu, laten wij dan geen verplichtingen op ons nemen. Kan hij zijn schoolplichten vervullen? Als zijn gezondheid hem toelaat zijn jaar af te maken, dan zou men hem kunnen zeggen dat hij ergens anders naartoe moet gaan. Laten wij er wat tijd overheen gaan en dan zullen we nog zien."

Voor alle leden in het algemeen was het nuttig te weten wat hij over de "rendiconti" dacht. Hij sprak er over, toen de gang van zaken in het Oratorio geregeld moest worden onder het stelsel van de twee directeurs.(1)

---

(1) Notulen van het Hoofdkapittel, 24 oktober 1884.

Weliswaar waren deze normen voor het Moederhuis bestemd, maar ze zijn voor alle huizen nuttig. "Het Hoofdkapittel", zei hij, "zal door zijn secretaris aan Don Bosco het "rendiconto" doen. Iedere avond na zes uur ben ik bereid naar hen te luisteren en hun biecht te horen. Voor de biecht zou ik echter speciaal de donderdagavond willen vaststellen. Ik zou zeer graag, zoals vroeger, zonder vast uur, naar de sacristie gaan maar ik zou er te veel anderen zien en al gauw vermoed zijn. Don Francesca zou de "rendiconti" af kunnen nemen van al de priesters die geen bepaalde bezigheid hebben bij de studenten of bij de vakleerlingen en van heel het personeel, dat zich met de studenten bezighoudt. Don Lazzero zal de "rendiconti" afnemen van allen die zich met de vakleerlingen bezighouden. Don Rua zal dit doen voor de oudere medebroeders die bij anderen moeilijk hun "rendiconto" kunnen doen. Dat zullen er vier of vijf zijn."

Don Lazzero merkte op dat niet minder dan tachtig personen dan bij hem hun "rendiconti" moesten doen en dat hij niet wist hoe hij dat allemaal in een maand tijd klaar zou krijgen. Don Bosco antwoordde: - Hou je niet materieel aan dat woord maandelijks maar ga te werk met de vrijheid van iemand die het goede zoekt en probeert te verkrijgen. In het begin kunnen de "rendiconti" lang zijn, maar bij velen worden ze tenslotte zeer kort. Van niet weinig medebroeders zul je stiptheid moeten eisen, eens per maand. Voor vele anderen zal twee maanden voldoende zijn, maar langere tijd mag er niet over heen gaan. Sommigen zal je moeten roepen voor er een maand verstreken is. Ik spoor u aan dit "rendiconti" niet te laten doorgaan tijdens een wandeling op de speelplaats. Wie hiermee belast is, zal zijn medebroeder op zijn kamer roepen, dan kan hij er in volle vrijheid spreken zonder gestoord te worden. Het "rendiconti" is zo belangrijk dat het de sluitsteen genoemd mag worden van de Congregatie. Wie met de "rendiconti" belast werd, moet het doen met naastenliefde, bezorgdheid en stiptheid. Er zijn er zoveel die op mijn vraag antwoorden: Het is zes maanden geleden, een jaar, twee jaar dat ik mijn "rendiconti" gedaan heb. Deze slordigheid is schadelijk voor de geest van de Congregatie. De Overste mag niet ongeduldig worden, wanneer hij met lastige medebroeders te maken heeft. Er mag niet gezegd worden: het heeft geen nut dat ik met hen spreek. Men moet ze roepen, de moed niet verliezen, zijn vermaningen herhalen. Men moet met geduld en liefde te werk gaan.

Van uitzonderlijk belang zijn zeven adviezen die hij eigenhandig schreef en aan de directeurs werden uitgedeeld na de retraites: "Voor de directeurs van onze huizen. 1° De verspreiding bevorderen van de Letture Cattoliche en, in het algemeen, van onze boeken. 2° Zuinigheid in het gebruik van papier, door het gescheurde naar de papierfabriek te sturen en het nog bruikbare naar onze tehuizen of drukkerijen. 3° Om geen enkele reden vrouwen toelaten in onze huizen te werken of te wonen. Daarover moet streng gewaakt worden. 4° Zich houden aan alles wat er beslist is geworden wat de Zusters betreft. 5° Alle verboden boeken, ook wanneer ze voor de school voorgeschreven zijn, aan onze jongens ontnemen en ze ook niet te koop aanbieden. Zo nodig zal men toch een uitzondering toelaten maar enkel voor hen die een openbaar examen moeten afleggen. In dit geval

echter gebruike men gezuiverde auteurs. 6° Men leze en men geve als lezing bij voorkeur de levens van onze leerlingen. 7° Men dient er zich op toe te leggen het preventief systeem toe te passen."

Hoe drong Don Bosco telkens opnieuw aan op het lezen van Salesiaanse boeken in onze colleges: Ook op 11 september had hij in het Kapittel gezegd: - "Men dient de verspreiding te bevorderen van de Letture Cattoliche, van de Biblioteca della Gioventu, van het Bollettino en over het algemeen van al onze boeken of van de boeken die in onze drukkerijen gedrukt worden. In vele colleges verzuimt men dat aan de jongens aan te bevelen. Men mag ze niet verplichten maar men moet ze aanzetten ze te kopen. We moeten ze ervan overtuigen dat het goed is ze naar huis te sturen en ze aan vrienden uit te lenen of te schenken. In plaats van twee stuivers te geven als beloning voor een bewezen dienst kan men even goed een boekje geven van de Letture Cattoliche. De vereniging van de Letture Cattoliche moet men bij het begin van het jaar aanbevelen. De nieuwe jongens worden er geestdriftig voor, des te meer omdat het toch maar gaat over de kleine som van dertig stuivers. En alle jongens hebben zakgeld, wanneer ze in het Oratorio binnenkomen. Wanneer de jongens deze boekjes naar huis sturen mag dit nooit de schijn wekken dat ze hun ouders en vrienden de les willen lezen. Het moet een geschenk zijn. Ze zouden ook aan hun ouders kunnen schrijven, dat ze telkens de uitgelezen boekjes aan de pastoor zouden geven en vragen ze te willen schenken aan de jongens van de catechismus of aan een arme familie, enz.

De aanbeveling om de vrouwspersonen uit onze huizen te verwijderen, was niet nieuw. Op 11 september had hij zonder omwegen in de vergadering van het kapittel gezegd: "Ik wens dat geen enkele vrouwspersoon om geen enkele reden in onze huizen zou te werk gesteld worden of er zou wonen. Hierover dient streng gewaakt te worden. Een vrouw, of het nu de moeder of de zuster van een Salesiaan is, blijft altijd een vrouw. Er zullen geen ongepastheden komen van de vrouwen die er nu zijn, omdat het allen werkelijk eerbiedwaardige personen zijn, maar er zullen zeker moeilijkheden komen als we ze in beginsel in huis houden. Want we moeten rekening houden met hen die na ons komen. Zij moeten een strikte regel hebben, waaraan ze zich hebben te houden. Men dient ook stipt te onderhouden wat in de besluiten geschreven staat over onze zusters en goed na te leven wat er beslist werd." Overeenkomstig de wil van Don Bosco besliste het Hoofdkapittel op zijn zitting van 30 september dat men niet meer zou toelaten dat de directeurs hun moeder in de colleges zouden opnemen, zoals dat voorheen het geval was geweest.

Don Bosco had de gewoonte aangenomen alles zo te schikken dat nooit iemand zich kon beklagen dat men zijn opmerking die hij gemeend had te moeten maken niet gehoord had. Hierover vindt men twee merkwaardige feiten in de notulen van het hoofdkapittel. De coadjuteur Graziano, die onlangs teruggekeerd was uit Amerika had aan Don Bosco gezegd dat er in de kantoren van de drukkerij, afdeling boekbinderij en Bollettino, te veel personeel was. Niet iedereen dacht daar zo over, vooral niet Don Bonetti voor het Bollettino.

- "Hier is ontzettend veel werk te doen", merkte hij op. "Schrijven, ant-

woorden, aantekenen, nieuwe medewerkers inschrijven, nieuwe adressenlijsten maken, adressen wijzigen, verzenden. Niemand van de mensen hier kan zich een idee vormen van wat hier gewerkt wordt."

- "Welnu Graziano", ging Don Bosco verder, "bevestigt dat hij zich in staat acht dit kantoor in bedrijf te houden met slechts twee personen. Veel werk is er maar gedurende twee of drie dagen per maand en de overige dagen is er niet veel te doen."

- "Ik vrees", zei Don Rua, "dat Graziano nog geen praktijk genoeg heeft gehad om hierover een oordeel te vellen."

- "Don Ghione en coadjuteur Branda", voegde Don Lazzero er aan toe, "zijn dezelfde mening toegedaan als Graziano."

- "Laat ons de gedachten van Don Ghione, Graziano en Brando onderzoeken", beval Don Bosco.

Het andere feit wordt vermeld op 13 november. Don Cagliero had hem de notulen overhandigd van het Algemeen Kapittel van de Zusters dat tijdens de retraites gehouden was en de opmerkingen betreffende de Regel, gedaan op basis van de beslissingen van de algemene kapittels van de Salesianen in 1879 en 1883. Hij stelde voor dat het Hoofdkapittel een commissie zou aanstellen, die deze notulen en opmerkingen zou onderzoeken opdat, volgens zijn mening de Algemene Overste de artikels zou goedkeuren, wijzigen en veranderen volgens wat hij in de Heer het best zou oordelen. Toen men dan overging tot de benoeming van de leden van de commissie, wilde Don Bosco dat van deze commissie ook een zekere directeur van de Zusters lid zou zijn, die het jaar voordien veel kritiek had geleverd op de algemene regeling van hun communiteiten. Don Cagliero merkte op dat een directeur van Zusters enkel de leiding a consiliis heeft en zich niet mag bemoeien met de inwendige leiding, tenzij hij geestelijk directeur is. Het leek dus beter dat men aan die directeur niet officieel maar officieus de Regel zou geven van de Zusters opdat hij schriftelijk zijn opmerkingen zou maken en ze aan het hoofdkapittel zou overhandigen. Het liet Don Bosco onverschillig of men het op de ene of op een andere manier zou doen, maar hij stond er op dat die persoon gehoord zou worden.(1)

We hebben over het biechthoren gesproken. Niet enkel gedurende de retraites van de medebroeders maar ook gedurende de dagelijkse mis van de communiteit was Don Bosco niet meer bij machte zijn gewone werk te verrichten. Daarom verzocht Don Rua hem op de bijeenkomst van 28 oktober te willen zeggen hoe hij deze zaak dacht te regelen. Dit was het antwoord van Don Bosco: "Het biechthoren van de medebroeders vertrouw ik toe aan Don Rua, die zal biechthoren in mijn biechtstoel in de sacristie. Het zal voor mij wel heel moeilijk zijn opnieuw

---

(1) De commissie werd samengesteld uit Don Cagliero, Don Bonetti en Don Lemoyne.

biecht te horen, maar als dit zou gebeuren, zal Don Rua gaan biechthoren in de kerk onder de preekstoel. Ik zal op mijn kamer biechthoren op donderdag-, vrijdag- en zaterdagavond en wel voor de leden van het kapittel, voor de priesters die willen komen en voor de jongens van de vierde en vijfde klas gymnasium. Ik zal eveneens biechthoren voor deze jongens daags voor de feestdagen en voor de oefening van de goede dood. De biechtvaders van de kloostercommunities moeten goedgekeurd worden niet enkel door de bisschop maar ook door de overste. Daarom moet ik vertrouwen kunnen stellen in de biechtvaders van de jongens. Wat ik nooit met voldoende nadruk zal aanbevelen is dat wij het allemaal over sommige punten eens moeten zijn en dat men zich niet betreurenswaardig inschikkelijk zou tonen tegenover ergernisgevers. Op voorzichtige manier moet men proberen de slachtoffers verslag uit te laten brengen ofwel aan de directeur of aan de prefect of aan een assistent in wie ze vertrouwen stellen. Ik zou wensen dat men ze de absolutie niet zou geven voor ze die personen aangewezen hebben. Zo wil een gezonde leer het."

Don Cagliero vond de zaak uiterst kies vooral wanneer het slachtoffer werkelijk het besluit had genomen de bedorven persoon te mijden. Men kan aandringen, zei hij, door te laten inzien dat men dit verslag verlangt voor het welzijn van die makker. En wanneer de ergernisgever komt biechten? Dan is het noodzakelijk dat allen het eens zijn over de wijze van handelen. Wanneer de persoon een recidivist is, zal men hem de absolutie weigeren tot hij zich gebeterd heeft. Hij mag dan van de ene biechtstoel naar de andere gaan, als allen het maar eens zijn over deze wijze van denken en van handelen."

Don Bosco had daar niets tegen in te brengen en besloot: "Bij de jongens van de vierde en de vijfde klas gymnasium moet men vaak aandringen te gaan biechten bij Don Rua. Voor alle anderen, buiten de twee directeurs, Don Durando en Don Lemoyne bestemd. Wat de vakleerlingen aangaat moet Don Lazzero veel met de catechist spreken over hun zedelijk gedrag. Men zegt dat hij overdrijft, maar dat is geen reden om met zijn woorden geen rekening te houden. Men zal niet dadelijk handelend optreden, maar men dient hem ook te geloven wanneer hij overdrijft omdat men zo ook het weinige dat er is, zou vinden. Men moet ook de assistenten veel laten praten. Men zal na- gaan of er vakleerlingen zijn die zeer zelden te biechten gaan."

Aan de bron waaruit wij tot nu toe in ruime mate geput hebben, zullen we nu een laatste bericht ontleen. Op 2 oktober, toen het Hoofdkapittel vergaderd was te S. Benigno onder het voorzitterschap van Don Rua, werd gesproken over de mogelijkheid in het Oratorio een eetzaal klaar te maken voor Don Bosco en voor de leden van het Kapittel. Deze bespreking zou voor ons niet veel belang hebben zonder sommige bijzonderheden die in de loop ervan aan het licht kwamen. We geven hier dan letterlijk de notulen weer.

" Don Bonetti stelt voor dat er als refter voor Don Bosco en het
" Kapittel een zaal apart bestemd wordt, zodat zij niet meer in de ge-
" meenschappelijke refter hun maaltijden moeten gebruiken. Op die ma-
" nier zou het Kapittel in volle vrijheid met Don Bosco over de zaken

" van de Congregatie kunnen spreken.

" Don Rua wijst er op dat het voorstel van die afzonderlij-
" ke refter, een illusie is, omdat Don Bosco zich niet aan de
" uurregeling kan houden, want zijn werk brengt mee dat hij steeds
" 10 of 20 minuten te laat komt. Deze vertraging moet tot gevolg heb-
" ben; 1° veel tijdverlies voor hen die dringende zaken af te han-
" delen hebben; 2° geen recreatie tot schade van de spijsvertering; 3°
" slechts weinigen om zich met Don Bosco te onderhouden na het diner,
" omdat het vaak gebeurt dat sommige leden van het kapittel na het
" diner elders geroepen worden; 4° soms zou het kunnen gebeuren dat
" Don Bosco alleen aan het diner zou zitten, omdat de leden van het
" kapittel dikwijls verplicht zijn van huis weg te gaan; 5° men zou
" het beoogde doel ook niet bereiken omdat er vaak priesters of pas-
" toors zijn of leken die men fatsoenlijkheidshalve aan het diner
" moet uitnodigen en dus bij Don Bosco aan tafel moet brengen zodat
" het in deze gevallen, die zich zeer dikwijls voordoen, onmogelijk
" is over zaken te spreken; 6° het zou gebeuren, en dat ware zeer
" natuurlijk, dat het diner voor de leden van het kapittel meer ver-
" zorgd is en dat zou zijn invloed kunnen hebben op de andere tafels
" waar men, in navolging van het kapittel, meer uitgezochte spijzen
" zou gaan eten of het zou gelegenheid worden tot kritiek; 7° ten
" slotte zou Don Bosco helemaal afgescheiden worden van zijn zonen
" die hem eigenlijk niet veel zien in de loop van het jaar omdat hij
" nu eens naar Rome gaat, dan weer naar Frankrijk of de huizen be-
" zoekt of retraits preekt. Ze zullen hem dan alleen nog in de ref-
" ter zien, waar ze niet eens met hem kunnen spreken. Toch denk ik
" dat men spijtig genoeg, wegens de slechte gezondheid van Don Bosco,
" wel genoodzaakt zal zijn het voorstel van Don Bonetti te aanvaarden.

" Don Durando stelt voor dat men de huidige refter verdeelt
" door middel van een verplaatsbare wand die men kan wegnemen bij
" grote plechtigheden zodat slechts een gedeelte voor het kapittel
" alleen bestemd zou worden. Men moet echter als beginsel aannemen
" dat op klokslag twaalf, of Don Bosco er al of niet is, het Kapit-
" tel zich aan tafel zal zetten. Voor hen die door zoveel werk aan-
" gepord worden is de tijd kostbaar.

" Don Rua noteert dat Don Bosco 25 jaar geleden door-
" gaans te laat naar beneden kwam voor het diner en het hem niet
" beviel als men al gebeden had en men met eten begonnen was. En
" toch moest de hele communiteit op hem wachten.

" Don Lemoyne stelt voor en Don Rua brengt het ontwerp voor
" dat men zou nemen als eetzaal van het kapittel de laatste kamer van
" de eerste verdieping in de buurt van de kerk van de H. Francis-
" cus, waarvan de ramen op het terras uitkomen.

" Het kapittel keurt het voorstel goed maar aarzelt om het
" ten uitvoer te brengen omdat deze nieuwe stap ditmaal volledige ver-
" wijdering van de vader van zijn zonen zou zijn. De Algemeen Over-
" ste van de Salesianen moet te midden van zijn zonen leven en het is
" nodig dat allen, voor zover dit mogelijk is, de gelegenheid zou-
" den hebben contact met hem te hebben en met hem te spreken.

Al de opgeworpen moeilijkheden moest men wel, uit noodzaak, over het hoofd zien toen, korte tijd later Don Bosco niet meer zonder grote moeite de trappen kon afdalen om deel te nemen aan de tafel van de communitieit. Toen werd de plaats voor de bibliotheek waar zich nu het kantoor van de Provinciaal bevindt, omgeschapen tot refter voor het Hoofdkapittel.

In een gemoedelijk gesprek op 15 december verhaalde Don Bosco twee verschillende gebeurtenissen waaruit hij een en dezelfde les haalde. Die dag was er onder de bezoekers een vrouwtje dat, de indruk gaf dat zij om een aalmoes kwam. In ieder geval had ze zich verscheidene malen aangemeld en nooit was het haar gelukt bij Don Bosco te komen. Ook die ochtend dreigde haar hetzelfde te overkomen. Toen Don Bosco op enigszins heftige toon in de voorkamer hoorde praten, ging hij naar de deur en bemerkte dat de secretaris haar weg wilde hebben. In de kamer binnengekomen, scheen het haar toe of ze in de hemel gekomen was, zo verrukt was ze. Toen Don Bosco haar beleefd verzocht had te gaan zitten trok ze zich aanvankelijk terug omdat ze meende onwaardig te zijn in de kamer van Don Bosco te gaan zitten. Dan begon ze: - Tot driemaal toe heb ik geprobeerd bij u te komen maar steeds tevergeefs. Tenslotte ben ik hier en bijna dank zij een bedrog want ik heb opzettelijk luid gesproken. Ik kwam Don Bosco storen! Ik verlang enkel dat hij voor mij zou bidden voor die en die intentie. Neem deze aalmoes aan maar het is niet mijn bedoeling er een verplichting aan te verbinden. - Toen ze dit zei gaf ze hem een biljet van duizend lire.

Don Bosco was verrast en sprak over het goede dat ze deed door haar liefdadigheid, sprak over de noden van het Oratorio, deed haar inzien hoe ze tegenover God verdiensten verworven had door haar ingeving te volgen en nog gedurende haar leven de vrucht van haar sparen voor goede werken te gebruiken. De vrouw riep verheugd uit: "Had ik hier maar honderdduizend lire! Ik zou ze graag schenken. Maar laat me maar doen. Ik zal er aan denken. Ik heb geen familie, ik heb geen erfgenamen en ik heb nog wat gespaard. Als U wilt, zal ik u nog eens komen storen."

Na dit verhaal vertelde hij een tweede dat helemaal het tegenovergestelde was. Een persoon, rijk gekleed en door hem als een grote heer ontvangen, bleek weldra een arme en uitgehongerde man te zijn, die heel blij was uit zijn handen twee stukken brood te ontvangen die hij daar bij hem gretig opat. Dan kuste hij zijn hand, nam weer zijn vroegere houding aan en ging buiten. "Ik ben er zeker van", zei Don Bosco, "dat de mensen in de voorkamer, toen hij voorbijging gedacht zullen hebben: "Wie weet wat een vette aalmoes hij bij Don Bosco achter gelaten heeft?" Maar het was iemand die zijn fortuin verloren had, het uiterlijk van een heer behield om toegang te krijgen in de herenhuizen en een betrekking te verkrijgen."

De les lag voor de hand. Don Bosco drukte ze als volgt uit: "Kijk hoe schijn bedriegt. Daarom heb ik gezegd aan diegene die in de voorkamer is geen uitzonderingen te maken maar iedereen die komt binnen te laten. Hoeveel waren er niet bij die er als bedelaars uitzagen en edelmoedige weldoeners bleken te zijn."

Twee dromen van september en december waren leerrijk. De eerste, die hij had in de nacht van 29 op 30 september, is een les voor de priesters. Het scheen hem toe dat hij doorheen een vlakte naar Castelnuovo ging. Naast hem wandelde een eerbiedwaardige priester van wie hij zich zijn naam niet meer herinnerde. Het gesprek kwam op de priesters. "Werk, werk, werk!" - zeiden ze. - "Dat zou het doel en de roem van de priesters moeten zijn. Het werken nooit moe worden. Wat zouden er zo vele zielen worden gered. Wat zou er voor Gods glorie gedaan kunnen worden! Indien de missionaris zich werkelijk als een missionaris zou gedragen, indien de pastoor werkelijk als pastoor zou handelen, welke wonderen van heiligheid zouden dan van alle kanten schitteren! Maar er zijn er te veel die bang zijn voor het werk en die de voorkeur geven aan hun eigen gemak...

Terwijl ze zo aan het praten waren, kwamen ze op een plaats die Filippelli heette. Toen begon Don Bosco zijn beklag te doen over de huidige priesterschaarste. "Het is juist - zei de andere - er zijn te weinig priesters maar als al de priesters als priesters handelden, dan zouden er genoeg zijn. Hoeveel priesters zijn er niet die niets doen voor hun ambt. Sommigen zijn enkel maar de familiepriester, anderen zijn werkeloos uit schuchterheid, maar, wanneer ze hun ambt zouden vervullen en het examen afleggen om biecht te mogen horen, zouden zij een grote leemte in de rangen van de Kerk vullen... God laat roepingen ontstaan in verhouding tot de noodzaak. Toen de militaire diensttijd voor de jonge geestelijken ingevoerd werd, schrokken allen alsof er niemand meer priester zou worden, maar toen de opgeschrikte verbeelding tot bedaren kwam, zag men zelfs de roepingen vermeerderen in plaats van te verminderen.

- "En wat moeten we nu doen", vroeg Don Bosco, "om de roepingen onder de jongens te bevorderen?"

- "Niets anders", antwoordde zijn reisgezel, "dan de zedelijkheid onder hen met alle bezorgdheid aankweken. De zedelijkheid is de kweekschool van de roepingen."

- "En wat moeten de priesters nu speciaal doen om te verkrijgen dat hun roeping vrucht zou dragen."

- "Presbyter disceat domum suam regere et sanctificare. Iedereen dient een voorbeeld van heiligheid te zijn in zijn eigen zaken en in zijn eigen parochie. Geen gulzigheid, geen overdreven zorg voor tijdelijke zaken... Hij moet eerst en vooral een voorbeeld zijn in huis, dan zal hij daarbuiten ook de eerste zijn.

Op een bepaald punt van de weg vroeg deze priester aan Don Bosco waarheen hij ging. Don Bosco zei: "Castelnuovo." Hij liet hem toen verder gaan met een groep personen die voor hem liepen. Na enkele stappen ontwaakte Don Bosco. In deze droom kunnen wij een herinnering zien aan de wandelingen die hij vroeger door deze plaatsen deed.

De tweede droom heeft betrekking op de Congregatie en waarschuwt tegen gevaren die haar bestaan konden bedriegen. In werkelijkheid is het meer dan een

droom en eerder een onderwerp dat in een reeks van op elkaar volgende dromen ontwikkeld wordt.

In de nacht van 1 december werd de jonge geestelijke Viglietti gewekt door hartverscheurende kreten die uit de kamer van Don Bosco afkomstig waren. Hij sprong dadelijk het bed uit en ging staan luisteren. Don Bosco riep met een door snikken verstikte stem: "Helaas! helaas! help! help!" Viglietti ging dadelijk naar binnen en zei: "Don Bosco, voelt u zich niet goed?"

's Ochtends, toen Viglietti hem zoals gewoonlijk na de Mis zijn koffie bracht begon Don Bosco: "Viglietti, ik kan het werkelijk niet meer uithouden. Mijn maag is helemaal ontsteld door die kreten van deze nacht. Ik droom nu al vier nachten achter elkaar. Ze noodzaken mij te roepen en ze vermoeien mij erg. Vier nachten geleden zag ik vele Salesianen die in een lange rij achter elkaar liepen en die elk een vlaggenstok droegen. Bovenaan was er een bordje en op het bordje was een getal gedrukt: 73, 30, 62, enz. Nadat er velen voorbijgegaan waren, verscheen de maan aan de hemel en naarmate er een Salesiaan aankwam, zag men er een cijfer in dat nooit groter was dan 12 en daarna kwamen er evenveel zwarte punten. Al de Salesianen die ik gezien heb gingen naast een open graf zitten.

En ziehier nu de uitleg die hem van dit schouwspel gegeven werd. Het getal dat op de bordjes stond was het aantal levensjaren voor ieder van hen bestemd. Het verschijnen van de maan in verschillende vormen en fasen duidde de laatste maand van hun leven aan. De zwarte punten waren de dagen van de maand die ze nog te leven hadden. Meer en meer zag ik er in groepen samen. Het waren zij die samen op dezelfde dag zouden sterven. Hij verzekerde nog: indien hij alles tot in de bijzonderheden zou hebben willen vertellen, zou hij wel een tiental volle dagen nodig gehad hebben.

"Drie nachten geleden", ging hij verder, "droomde ik opnieuw. Ik zal het in het kort vertellen. Het scheen mij toe dat ik mij in een grote zaal bevond waar een grote menigte duivels in congres bijeen waren. Ze hadden het over de manier waarop ze de Salesiaanse Congregatie zouden uitroeien. Ze zagen er uit als leeuwen, tijgers, slangen en andere dieren en toch hadden ze eerder het uiterlijk van mensen. Ze zagen er uit als schaduwen die op en neer kropen, ineenkrompen of wegliepen, alsof zij in zichzelf een licht meedroegen dat nu eens aan de ene dan weer aan de andere kant was, nu eens dicht bij de grond en dan weer omhoog. Maar dit schimmenspel boezemde me angst in.

Plots kwam een van de duivels naar voren en opende de zitting. Om de vrome Sociëteit te vernietigen stelde hij als middel voor: de gulzigheid. Hij liet de gevolgen van deze ondeugd zien: lusteloosheid voor het goede, zedenberderf, ergernis, niet de minste offergeest, geen zorg voor de jongens. Maar een andere duivel antwoordde hem: "Je middel is niet algemeen en niet doeltreffend. Al de leden tegelijk kan men daarmee niet aanvallen omdat de tafel van de kloosterlingen altijd karig zal zijn en de wijn afgemeten. De Regel stelt hun gebruikelijk voedsel vast. De oversten letten er op dat er geen wanordelijkheden ont-

staan. Wie soms in eten of drinken onmatig zou zijn, zou in plaats van ergernis te geven eerder afkeer verwekken. Neen, dat is het wapen niet om de Salesianen te bestrijden. Ik zal jullie een ander middel bezorgen, dat doelmatiger zal zijn en ons doel beter zal laten bereiken: het verlangen naar rijkdommen. Wanneer in een kloostercongregatie het verlangen naar rijkdommen haar intrede doet, komt met haar het verlangen naar gerieflijkheden binnen. Men zoekt alle middelen om over wat spaarcenten te kunnen beschikken. De band van de naastenliefde wordt verbroken omdat iedereen nog enkel aan zichzelf denkt, men verwaarloost de armen om zich uitsluitend bezig te houden met hen die rijk zijn, de Congregatie wordt bestolen... Hij wou hiermee voortgaan maar een derde duivel stond op. "Loop heen met je gulzigheid! Loop heen met je rijkdommen! Onder de Salesianen kan het verlangen naar rijkdommen slechts weinigen bekoren! De Salesianen zijn allemaal arm, ze hebben niet veel gelegenheid om zich wat spaargeld te bezorgen. Hun behoeften voor zovele jongens en voor zovele huizen zijn van dien aard en zijn zo onmetelijk dat ieder bedrag, hoe groot ook, zou verbruikt worden. Het is onmogelijk dat ze zouden sparen. Maar ik heb een onfeilbaar middel om de Salesiaanse Sociëteit voor ons te winnen en dat is de vrijheid. We moeten daarom de Salesianen ertoe brengen de Regel te minachten, sommige ambten te weigeren omdat ze te zwaar zijn en niet veel eer meebrengen, en ze op te hitsen om zich van hun Oversten af te scheiden door er andere meningen op na te houden, naar huis te gaan onder voorwendsel dat ze daar werden uitgenodigd en dergelijke zaken meer."

Terwijl de duivels daar zo aan het redekavelen waren, dacht Don Bosco: "Jullie mogen weten dat ik goed oplet op wat jullie hier zeggen. Praten jullie maar, praten jullie maar. Zo zal ik jullie plannen kunnen verijdelen."

Inmiddels was een vierde duivel naar voren gesprongen en riep: "Maar komaan dan toch! Breek jullie wapens aan stukken. De oversten zullen deze vrijheid weten te beteugelen. Zij die zich opstandig tegenover de Regel zullen tonen zullen ze uit de huizen weggagen. Misschien zal de ene of de andere zich laten meeslepen door de liefde tot de vrijheid maar de grote meerderheid zal zijn plichten onderhouden. Ik heb een middel dat geschikt is om alles tot in zijn grondslagen te bederven, een middel waartegen de Salesianen zich moeilijk zullen kunnen behouden, ze zullen er tot in het merg van hun beenderen worden door aangetast. Luister aandachtig naar mij. We dienen ze ervan te overtuigen dat geleerdheid hun voornaamste roem moet zijn. Daarom moeten wij ze overhalen veel te studeren voor zichzelf, om zich roem te verwerven en niet om de wetenschap te gebruiken tot nut van de naaste. Daardoor zullen ze laatdunkend worden in hun omgang met de onwetenden en de armen en lui in hun heilig ambt. Gedaan met de Oratorio's voor zon- en feestdagen, gedaan met de catechismusles aan de kinderen, gedaan met de kleine scholen voor de arme verlaten jongens, gedaan met die vele uren in de biechtstoel doorgebracht. Ze zullen alleen nog maar gaan preken, en dan nog zelden en berekend en dan ook nog op een onvruchtbare manier, omdat ze zullen preken om hun hoogmoed lucht te geven en met het doel door de mensen geprezen te worden en niet om zielen te winnen."

Het voorstel van die duivel werd op applaus onthaald. Toen zag Don Bosco reeds de dag oprijzen waarop de Salesianen zouden gaan menen dat het welzijn van de Congregatie en haar eer alleen mocht bestaan in de kennis en hij was beducht dat ze dit niet enkel in praktijk zouden gaan stellen, maar dat ze ook luidop zouden preken dat men het aldus diende te doen.

Ook toen bevond Don Bosco zich in een hoekje van de zaal om er alles te zien en te beluisteren, maar een van de duivels had hem ontdekt en al roepende wees hij naar hem opdat de anderen hem zouden zien. Bij dit geroep sprongen al de andere duivels op hem en riepen: "We maken er een einde aan!" Het werd een hels spektakel van duivels die hem meesleurden. En terwijl ze hem bij handen en voeten vastnamen begon hij te roepen: "Laat me los! Hulp!" Eindelijk ontwaakte hij en zijn maag was helemaal overstuurd van al dat roepen.

De daaropvolgende nacht merkte hij dat de duivel de Salesianen aangevalen had op het essentieelste punt, door ze aan te hitsen de Regel te overtreden. Onder hen die voor hem verschenen zag hij duidelijk wie de Regel onderhield en wie niet.

De laatste nacht was de droom verschrikkelijk geweest.

Don Bosco zag een grote kudde van lammeren en schapen die evenveel Salesianen voorstelden. Hij kwam nader en probeerde de lammeren te strelen maar hij bemerkte dat hun wol in plaats van lammetjeswol te zijn enkel maar een deken was waaronder leeuwen, tijgers, dolle honden, varkens, panters en beren schuil gingen en naast elk van hen bevond zich een lelijk en wild monster. Te midden van de kudde waren sommigen bijeengekomen om te beraadslagen. Don Bosco kwam onopgemerkt naderbij om te horen wat zij zegden. Ze waren aan het beraadslagen over de manier om de Salesiaanse Congregatie te vernietigen. Een zegde: "We moeten ze de keel afsnijden, die Salesianen." En een ander voegde er grijnslachend aan toe: "We moeten ze wurgen." Maar toen ze zo druk bezig waren zag een van hen Don Bosco daar in hun nabijheid staan luisteren. Hij gaf alarm en allen riepen als met één stem dat men met Don Bosco moest beginnen. Ze wierpen zich op hem om hem te wurgen. Het was op dat ogenblik dat hij de kreet slaakte die Viglietti gewekt had. Buiten de gewelddaden van de duivels drukte nog iets anders op zijn gemoed. Boven die kudde had hij een groot opschrift zien uitsteken, waarop geschreven stond: Bestiis comparati sunt. Nadat hij dit verteld had, boog hij het hoofd en weende.

Viglietti nam zijn hand en drukte ze aan zijn hart: "Don Bosco", zei hij hem, "maar wij zullen u met Gods hulp altijd trouw blijven en uw goede zonen zijn, nietwaar?"

- "Mijn beste Viglietti, wees braaf en bereid je op de gebeurtenissen voor die je zult zien. Die dromen heb ik je amper vluchtig aangeduid want indien ik je alles in bijzonderheden zou verhalen, dan zou ik er nog lange tijd over doen. Wat al zaken heb ik gezien! Er zijn er sommige in onze huizen die niet

lang genoeg meer zullen leven om de noveen van Kerstmis mee te doen.(1) Kon ik toch maar spreken met de jongens! Waren mijn krachten maar voldoende om mij met hen te onderhouden! Indien ik een omreis door de huizen kon maken en doen wat ik eens gedaan heb: aan ieder van hen de toestand van zijn geweten bekend maken, zoals ik hem in mijn droom gezien heb, dan zou ik tot sommigen zeggen: Breek het ijs, doe een goede biecht. Ze zouden mij antwoorden: maar ik heb toch een goede biecht gedaan! Maar ik zou hun kunnen antwoorden door hun te zeggen wat ze verzwegen hebben en ik zou het op zo een manier doen dat ze hun mond niet meer zouden durven openen. Dit geldt ook voor sommige Salesianen. Indien ik hun een woord zou kunnen zeggen, zouden ze inzien hoe nodig ze het hebben hun zaken in orde te brengen door opnieuw te biechten te gaan. Ik heb gezien wie de Regel onderhield en wie niet. Ik heb vele jongens gezien die naar S. Benigno zullen gaan, Salesianen zullen worden en ons dan zullen verlaten. Er zullen ook enkele weggaan die nu al Salesiaan zijn. Er zullen er ook zijn die boven alles de wetenschap najagen omdat ze hun de lofuitingen van de mensen bezorgt maar die hen de raadgevingen zal doen minachten van hen van wie ze menen dat ze hun minderen zijn op het gebied van kennis."

Deze droevige gedachten waren vergezeld van providentiële vertroostinggen die zijn hart verblijdden. Op de avond van 3 december kwam in het Oratorio de bisschop van Pará (Brazilië) toe, namelijk van het voornaamste land in zijn droom over de missies. Daags nadien zei hij aan Viglietti: "Wat is de Voorzienigheid groot! Luister maar en zeg dan of wij niet door God beschermd worden. Don Albera schreef me dat hij niet meer vooruit kon en dat hij dadelijk duizend frank nodig had. Diezelfde dag was er een dame uit Marseille, die tevreden was haar broeder kloosterling te Parijs terug te zien. Uit dank omdat ze van de Madonna die gunst verkregen had bracht ze duizend frank aan Don Albera. Don Ronchail verkeert in grote moeilijkheden en heeft volstrekt vierduizend frank nodig. Vandaag schrijft een dame aan Don Bosco dat zij vierduizend frank te zijner beschikking stelt. Don Dalmazzo weet niet meer wat hij moet doen om nog aan geld te geraken. Vandaag schenkt een dame een zeer aanzienlijk bedrag voor de kerk van het Heilig Hart." En dan was er op 7 december de vreugde voor de bisschopswijding van Mgr. Cagliero. Al deze feiten waren des te meer bemoedigend omdat het zichtbare tekens waren dat God zijn hand over het werk van zijn dienaar hield.

---

(1) Op 18 december stierf in het Oratorio de vakleerling Antonio Garino en op 25 december de vakleerling Stefano Pisano.

Florentië zijn titel had gekregen, schreef hij aan Gravin Uguccioni, vol dankbaarheid voor haar moederlijke genegenheid voor die Salesianen.

" Onze beste Moeder in Jezus Christus,
"
" Binnenkort is het de grote plechtigheid van de Onbevleete Ont-
" vangenis en ik wens dat onze Mama niet zou vergeten worden. Alle
" priesters en de jongens zullen ervoor zorgen iedere dag bijzondere
" gebeden te doen volgens uw heilig inzicht. Dit als een geringe ver-
" gelding voor de liefdadigheid die u ons voortdurend bewezen hebt,
" vooral tegenover ons arm huis van Florentië.
" Moge God u, uw grote en kleine familie, zegenen, en aanzie me
" steeds als uw arme maar toegenegen zoon
" Priester Gio. Bosco.
" Turijn, 28 november 1884.

In het begin van de noveen van Kerstmis stuurde hij zijn wensen aan Franse weldoeners door bemiddeling van de Directeur van La Navarre.

" Beste Don Perrot,
"
" Ik benoem je tot mijn brievenbesteller. Een brief voor de
" heer Graaf Colle, een andere brief voor de heer Léon.
" Geef aan de heer Reymond de verzekering dat ik steeds gebeden
" heb en voortga met bidden, voor hem, voor zijn zaken en voor heel
" zijn familie.
" Hetzelfde doen wij voor de familie van de heer Botiny. Drie da-
" dagen bidden we in de kerk van Maria, Hulp der Christenen, om aan God
" regen te vragen voor La Navarre en voor de omliggende akkers en wij
" hopen verhoord te zullen worden. Maak een kort artikel voor Maréchal
" de Breiteville en stuur het me op. Geef me het juiste adres van Ma-
" dame la Maréchale.
" God moge jou, mijne en jouwe zonen zegenen. Zend je wensen en
" groeten aan al onze weldoeners. Zeg hun dat we voor hen bidden en dat
" wij ons aan de gebeden van allen aanbevelen.
" Don Rua heeft geen geld meer, denk er aan er hem te sturen. Bid
" voor mij die voor jou steeds in Jezus Christus zijn zal
"
" een toegenegen vriend,
" Turijn, 17 december 1884. Priester Giov. Bosco,
"
" P.S. De brief aan de heer Colle werd over de post gestuurd.

FRANSE MEDEWERKSTERS

Twee pakjes brieven in het Frans geschreven werden in 1884 aan drie medewerkers in Frankrijk gestuurd. Een van deze kennen we al, nl. Mevrouw Quisard van Lyon. Van zijn brieven was er een voor haar zoon bestemd die hij aanmoedigde en raad gaf op de vooravond van bepaalde examens. Aan zijn moeder, stuurde hij onder meer "het veilige tegengift tegen de cholera" en beloofde haar speciale gebeden voor het huwelijk van haar dochter.

Vijf andere brieven in dezelfde taal geschreven gingen naar de dames Lallemand, moeder en dochter, van Montauban. In 1891, na de dood van haar moeder stuurde de dochter er een afschrift van aan Don Rua. Ze schreef dat ze, indien haar hand niet zo "onhandig" was, ze graag deze brieven wat mooier zou overgeschreven hebben op een manier die beter haar eerbied pour une si sainte mémoire zou uitgedrukt hebben. Sommige leemten door puntjes aangeduid, zijn van haar zelf die de brief overschreef. Ze liet de bedragen van de aalmoezen aan het Oratorio gestuurd en nieuws over zaken die aan Don Rua goed bekend waren ongevuld. Ook zij was al in jaren gevorderd en had een slechte gezondheid. Ziehier hoe ze zich als in een toespraak tot Don Bosco richtte: "Mijn beste Don Bosco, u weet het. Ik heb noch armen noch benen noch iets anders meer. Ik behoud enkel in mijn dankbaar hart verzuchtingen van ijver maar ik kan niets anders meer doen dan bidden."

Vermeldenswaard zijn volgende raadgevingen die hij aan beiden in zijn eerste brief deed: "Wat de lichamelijke boetedoeningen betreft passen die niet voor u. Voor personen op leeftijd is het voldoende de onaangenaamheden van de ouderdom te dragen uit liefde tot God. Voor ziekelijke personen is het voldoende rustig uit liefde tot God hun ongemakken te dragen en zich te houden aan het advies van hun dokter of van hun familieleden in een geest van gehoorzaamheid. Het is aan God aangenamer dat men uit gehoorzaamheid een lekkere spijs zou eten dan dat men tegen de gehoorzaamheid in zou vasten." En in het bijzonder schreef hij aan de moeder: "Ik zie in uw geweten niets dat zou dienen recht gezet te worden. Ga zo vaak mogelijk de heilige sacramenten ontvangen en wanneer u dit niet kunt, maak u dan niet ongerust. Doe dan vaker geestelijke communies en houd u volledig aan de heilige wil van God, die in alles zeer beminlijk is."

In zijn tweede brief spreekt hij ze moed toe opdat zij tegen alle vrees voor het tegenovergestelde in, zouden hopen op de eeuwige rust van een persoon die hun lief was geweest en over wie we verder zullen spreken. Daarbij hield hij volgende redenering: "Wanneer we de zaken goed overwegen voor God die geheel goedheid en barmhartigheid is, dan hebben wij redenen om ons te troosten. Het feit dat hij geen gevoelens van spijt tegenover Mevrouw uitgedrukt heeft, sluit niet uit dat hij innerlijk goede verlangens gehad heeft. We dienen te geloven dat hij ze ongetwijfeld gehad heeft en dat zijn toestand hem niet veroorloofde ze aan

andere personen buiten zijn biechtvader te laten blijken omdat hij niet bij machte was enige herstelling te doen. Hij heeft de heilige sacramenten ontvangen, de priester die ze hem toegediend heeft was ontroerd door zijn goede gesteltnis. Dit zijn troostende dingen. Ik en mijn talrijke zonen hebben voor hem gebeden en wij gaan daar iedere dag mee verder. Bovendien heb ik volle vertrouwen dat de liefdadigheid door u bewezen aan onze weesjes veel zal bijgedragen hebben om het Vagevuur voor deze ziel die u lief is te verkorten. Misschien zal hij zijn eeuwige zaligheid verschuldigd zijn aan uwe liefdadigheid, die over zijn laatste ogenblikken Gods barmhartigheid heeft afgesmeekt."

MEDEWERKERS VAN VERONESE

De adellijke dame Laura Bottagisio van Verona dacht als weduwe erover na of ze ja dan neen de wereld zou verlaten om zich in een klooster terug te trekken. Als een goede medewerkster, vroeg ze raad aan Don Bosco. Hij antwoordde haar: "Te midden van de wereld is uw ziel niet in gevaar, terwijl u vele zielen voor de hemel kunt winnen. Het is echter niet mijn bedoeling u een raad ingegeven door iemand die meer verstand heeft te veranderen." Naast dit geschrift hebben we de kopie gevonden van een brief haar door Don Bosco in de maand juni gestuurd.

" Geachte Dame,

" Ik ontvang uw brief waarin u mij verschillende zieke personen
" aanbevelen hebt. Ik dank u voor het vertrouwen dat u zich gewaardigt
" in onze zwakke gebeden te stellen. Vol vertrouwen in Gods goedheid
" zullen wij bidden en zullen wij onze weeskinderen laten bidden bij
" de roemrijke troon van Maria. Wij zullen speciaal bidden voor de
" heer Fumanelli en wij zijn er zeker van verhoord te zullen worden,
" indien onze vraag niet in tegenstrijd is met het eeuwig goed van
" zijn ziel.

" Ik beveel u aan te willen opmerken dat God meermaals gezegd
" heeft: Geef en u zal gegeven worden en dat ons geloof zonder de
" werken van liefde een dood geloof is. Ik verwacht u dan met groot
" genoegen te Turijn. Ik bid de Heilige Maagd dat zij u een goede
" reis zou geven en u speciale gunsten zou bereiden om met u naar
" Verona te dragen. God zegene u en de heer Salomoni, uw broer en
" geloof me in Jezus Christus te zijn

" uw zeer verplichte dienaar,
" Turijn, 10-6-84. Priester Gio. Bosco.

De dame kwam naar Turijn in juni, zoals ook blijkt uit een brief van Cavaliere Giuseppe Salomoni, in vorige brief vermeld. Deze medewerker van Verona had aan Don Bosco tweeduizend lire gestuurd zonder van hem een antwoord te ontvangen. Hij wou dit wel toeschrijven aan een tekort aan tijd maar vreesde toch dat het geld verloren was gegaan. Daarom schreef hij opnieuw en ontving van Don Bosco het volgende antwoord.

" Mijn beste in de Heer,
"

" U zijt zo goed geweest mij een gift te laten geworden van
" 2.000 frank ten voordele van onze missies van Zuid-Amerika en
" nu vraag ik u zo vriendelijk te willen zijn mij te verontschul-
" digen omdat ik in vertraging ben om u te laten weten dat het
" geld mij dadelijk is toegekomen. Mijn ietwat wankele gezond-
" heid en de levendige wens persoonlijk te antwoorden op uw vrien-
" delijke brief waren de oorzaak van mijn verzuim. Graag bedank
" ik u welgemeend voor de gift die u gedaan hebt en ik dank u nog
" meer voor de werkelijk christelijke manier waarop u ze doet.
" Moge God u zegenen en ruim uw liefdadigheid belonen.

" U werkt mee aan het redden van zielen en verzekert stel-
" lig uw eigen zaligheid. De eerste wilde van Vuurland die zal ge-
" doopt worden zal uw naam dragen en zolang hij op deze aarde zal
" leven zal hij niet nalaten op een speciale manier voor u te bid-
" den die hem de stoffelijke middelen bezorgd hebt waarmee hij
" zijn eeuwige zaligheid kan bereiken.

" Ik heb mevrouw Bottagisio gezien maar wat te haastig
" omdat die dag mijn gezondheidstoestand niet erg goed was. Wan-
" neer ik ze nog zal zien hoop ik ze met iets voor u te gelasten.
" Don Rua en D. Cagliero en alle Salesianen waren gesticht door
" uw kort verblijf onder ons en wij hopen u nog meer te zullen
" zien in dit huis waarvan het mijn bedoeling is dat het helemaal
" uw huis zou zijn.

" Wil mijn ziel aan de Heer aanbevelen en geloof me dat
" ik steeds zijn zal

" uw toegenegen dienaar en vriend,
" Turijn, 29 juni 1884. Priester Giov. Bosco.

In december stuurde Don Bosco aan de Cavaliere 500 biljetten van de lo-
terij van Rome opdat hij ze zou verkopen, maar hij behield ze voor zich en
betaalde onmiddellijk de som, waarvoor hij even vlug bedankt werd.

" Beste heer Cavaliere,
"

" Ik had u gevraagd de verkoop aan te bevelen van 500 lote-
" rijbiljetten maar u hebt de moeilijkheid ontweken, ze allen voor
" u zelf genomen en mij dadelijk het overeenstemmende bedrag la-
" ten geworden.

" Ik heb het met een speciale dankbaarheid ontvangen omdat
" wij ons dezer dagen werkelijk in moeilijkheden bevinden vooral
" voor het kleden van jongens en priesters, die, om de waarheid te
" zeggen, nog in groot aantal hun zomerkledij dragen.

" God moge u daarom waardig belonen, u blijde feestdagen
" verlenen: een goede oudejaarsavond en een goed Nieuwjaar. Mogen
" gezondheid en heiligheid u begeleiden tot de laatste dag van uw
" leven. Indien u mevrouw Laura Bottagisio zou ontmoeten dan verzoek
" ik u haar van mijnentwege hartelijke wensen toe te sturen en haar

" de verzekering te geven dat ik mijn woord houd en dagelijks in de
" heilige Mis voor haar een speciaal memento bid.
" Beste Heer Salomoni, ik dank u zeer voor uwe liefdadigheid
" tegenover ons. Wil ook een gebed bijvoegen voor deze arme man die
" voor u steeds in Jezus Christus zijn zal
" een toegenegen en verplichte vriend
" Turijn, 22 december 1884. Priester Gio. Bosco.

Door bemiddeling van mevrouw Bottagisio had de Cavaliere Gravin Emanuela Cartolari, die een speciale gunst nodig had, aan de gebeden van Don Bosco aanbevolen. Ze stond op het punt moeder te worden maar haar familie was hierover zeer beducht omdat ze een ernstig ongeluk vreesde. Ook de gravin was er bang voor. Don Bosco gaf aan mevrouw Bottagisio de opdracht aan Mevrouw Salomoni volgende mededeling te doen: "Zeg aan Mevrouw Cartolari dat ze niet moet vrezen. Ze dient zich aan te bevelen aan en vertrouwen te stellen in Maria, Hulp der Christenen. Alles zal goed verlopen tot het einde toe. Tegelijkertijd stuurde hij voor de Gravin een prentje van Maria, Hulp der Christenen, met op de keerzijde enkele woorden van hem die op dit geval zinspeelden.

Intussen gebeurde er iets dat noodlottige gevolgen had kunnen hebben. Te Cagliari overleed onverhoeds haar vader, Graaf Saint-Just di Teulada. Tegen alle verwachting in trof het pijnlijke nieuws de Gravin zo bereid en berustend aan dat zij zelf haar familie de raad gaf geen schrik te hebben omdat Don Bosco haar laten zeggen had dat alles goed zou verlopen. En het resultaat kon inderdaad niet beter zijn. Er werd een jongen geboren die de namen kreeg van Giovanni Mario, de eerste naam ter herinnering aan Don Bosco en de tweede ter ere van de Madonna. Vader en moeder kwamen nadien persoonlijk hun belofte vervullen op het feest van Maria, Hulp der Christenen in 1885.(1)

ERETEKENS VOOR DE MEDEWERKERS

Ditmaal had Don Bosco niet weinig moeite om de vijf eretekens die hij aan de Paus op de audiëntie van 9 mei gevraagd had te verkrijgen. Na de welwillende woorden van de Heilige Vader en het bevel gegeven aan Mgr. Macchi scheen alles in kannen en kruiken te zijn, maar, na een maand, was er nog niets gebeurd. Om iets te bereiken begon hij kardinaal Nina aan het geval te interesseren.

" Eminentie,
"
" Terwijl ik aan het wachten ben op het verlenen van de erete-

---

(1) Brief van Cavaliere Salomoni aan Don Bosco, Verona, 20 januari 1885.

" kens die de Heilige Vader zich gewaardigde te verlenen aan sommige
" verdienstelijke katholieken op 9 mei jl., beveel ik mij innig aan
" uwe welwillende goede diensten aan, opdat dit zo vlug mogelijk
" zou gebeuren. Uwe Eminentie weet wel dat wij geldmiddelen ontberen
" om de werken voort te zetten aan de kerk en het Tehuis van het Hei-
" lig Hart van Rome en dat de personen voorgesteld aan de goeder-
" tierenheid van de Heilige Vader juist de personen zijn, die ons in
" het verleden geholpen hebben en die bereid zijn ons nu te helpen.
" Bovendien hebben deze personen veel gedaan en doen ze nog veel voor
" Sint-Pieters penning. Daarom houd ik er zeer aan dat die personen
" deze blijk van hoge welwillendheid vanwege het Opperhoofd van al-
" le gelovigen zouden ontvangen.

" Daarom verzoek ik Uwe Eminentie mij ter hulp te komen of-
" wel bij Zijne Eminentie de Staatssecretaris ofwel bij een ander
" Congregatiehoofd onder wiens bevoegdheid deze aangelegenheid valt.

" Ik beveel mij aan Uwe Eminentie als aan onze welwillende en
" verdienstelijke Beschermheer aan en wij zullen niet nalaten te
" bidden voor het kostbare behoud van uwe gezondheid en voor het
" welslagen van de grote en ingewikkelde zaken die de goddelijke
" Voorzienigheid aan het Opperhoofd van de Kerk toevertrouwt.

" Op vandaag nog heb ik geschreven aan Mgr. Masotti om de
" laatste hand te leggen aan de zaak van onze privileges die wij
" volstrekt nodig hebben om de eerstvolgende expeditie naar Patago-
" nië voor te bereiden. Zonder deze privileges zullen wij dit niet
" kunnen doen.

" Ik heb het grote genoegen u te kunnen mededelen dat mijn
" gezondheid sinds een twintigtal dagen zeer verbeterd is dank zij
" de doeltreffende zegen die de Heilige Vader zich gewaardigd heeft
" mij te willen verlenen. Veroorloof mij met de diepste dankbaarheid
" te mogen betuigen dat ik van u ben

"
" Turijn, 8 juni 1884. de zeer verplichte dienaar
Priester Gio. Bosco.

Weinig verheugend nieuws had hij inmiddels ontvangen van de Procurator die hem vanuit Rome op 13 juni schreef: "Viermaal ben ik naar Zijne Eminentie Kardinaal Jacobini, Staatssecretaris, gegaan zonder hem te kunnen spreken. Dan ben ik tweemaal bij Mgr. Mocenni geweest. Deze sprak erover met de Heilige Vader en met Kardinaal Jacobini. Tenslotte zei hij hem dat noch de ene, noch de andere iets wisten van wat u verlangt, en dit, waarschijnlijk, omdat de brieven voor deze zaak aangeboden, zoek zijn geraakt. Daarom is het thans nodig dat u zodra mogelijk, omdat zij het aldus willen een nauwkeurige uiteenzetting zou geven van de verdiensten van elk van hen, met hun naam, familie en vaderland en aldus hoopt men dat het een gunstig resultaat zal hebben."

Een van de personen voor wie Don Bosco een ereteken had gevraagd, was Graaf Colle. Hij zou weldra naar Turijn komen voor het naamfeest van Don Bosco en voor diezelfde gelegenheid werd ook Don Dalmazzo verwacht.

Indien deze dan met lege handen zou aankomen, zou dit een echte kaakslag zijn omdat al de gegadigden al wisten dat de zaak het verloop had en dat het resultaat goed zou zijn. Daarom drong Don Bosco dadelijk aan.

" Beste Don Dalmazzo,
"
" Je schrijft me een mooie brief maar je antwoordt niet op mijn
" brief aan Mgr. Masotti gericht over onze privileges en op de brief
" die ik aan Kardinaal Nina geschreven heb over de eretekens.
" Je dient te noteren dat de personen voor wie ik een ereteken
" gevraagd heb mensen zijn die veel gedaan hebben voor het Heilig Hart
" en die bereid zijn er nog wat voor te doen, maar ik zal me er wel
" voor wachten dat zij zich zouden aanbieden zonder de eretekens die
" ik aangekondigd heb in naam van de Heilige Vader zelf.- Herlees dus
" de brief aan Mgr. Masotti en aan Kardinaal Nina en indien je er
" moeilijkheden in vindt, zorg dan voor een zeer vertrouwelijk onder-
" houd met Mgr. Macchi. Herinner hem hoe in het midden van de audiën-
" tie mij op 9 mei door de Heilige Vader verleend, hij hem bij zich
" riep en hem zei de nota in ontvangst te nemen met een memorandum
" over de vijf personen, voor wie een ereteken gevraagd was geworden en
" die door Zijne Heiligheid hiermee begunstigd werden en dat deze memo-
" randa in handen zouden gegeven worden, ja zelfs in handen waren gege-
" ven, van de liefdadige Opperherder. Sindsdien heeft niemand mij kun-
" nen zeggen wat er gedaan is geworden.
" Ik geloof dat de Heilige Vader misschien formaliteiten heeft
" willen vermijden maar het is goed dat er offers van welke aard dan
" ook zouden gebracht worden. Begin dan echter bij Mgr. Macchi en ga
" ermee verder.
" Wanneer je bij ons komt zorg er dan voor iets concreet mee
" te brengen over onze privileges, zoals deze verleend werden aan
" de Oblaten en aan de Redemptoristen, ook over de eretekens door
" de Heilige Vader verleend want het zijn voor ons aanzienlijke wis-
" sels voor het Heilig Hart.
" Ik kan niet meer schrijven. Moge God ons zegenen. Amen.
"
" Je toegenegen vriend,
" Turijn, 15 juni 1884. Priester G. Bosco.

Don Dalmazzo bracht enkel het ereteken van Commandeur van Sint-Gregorius de Grote mee voor Graaf Colle, zoals we dat al gezien hebben. Toen de Procurator vertrokken was wachtte Don Bosco niet lang om bij hem aan te dringen zich met de zaak bezig te houden.

" Beste Don Dalmazzo,
"
" Ik ontving het diploma van Dr. Giraud van Nice en Don Ron-
" chail zal er aan denken het hem aan te bieden samen met een passend
" feest.

" Ik ontving eveneens het decreet over onze privileges. Er
" zijn geen versieringen bij maar het essentiële is er en wanneer
" je Mgr. Masotti ziet dank hem dan nederig namens mij en namens
" de hele Congregatie.

" Voor de bekende eretekens is het goed er aan te denken
" dat het allemaal personen zijn die giften geschonken hebben en
" bereid zijn er nog te doen voor het Heilig Hart. Zo houdt de
" heer de Montigny nog tienduizend lire klaar die hij zal beta-
" len zodra hij het diploma van Graaf zal ontvangen.

" Het is eveneens goed er aan te denken dat de vurige ka-
" tholiek, Dr. Charles d'Espiney door de Bisschop van Nice voor-
" gesteld is geworden voor de titel van ridder. Mgr. Guigou liet
" door mijn bemiddeling aan de Heilige Vader een prachtige aanbe-
" velling toekomen opgesteld door de Bisschop van Fréjus.

" Al deze zaken werden meegedeeld aan de Heilige Vader, die
" mij machtigde, zoals ik dit ook gedaan heb, ze bekend te maken
" aan de betrokken personen voor wie een ereteken gevraagd werd.
" Deze bijzonderheden vermeerderen de belangrijkheid van deze
" aangelegenheid in deze zin dat deze personaliteiten vurige ka-
" tholieken zijn en bevorderaars van Sint-Pieterspenning.

" Deze zaken kan je meedelen aan Mgr. Mocenni. Bedien je er
" van met de grootste voorzichtigheid op de manier en in de mate
" waarop hij het je zal zeggen.

" Ik begrijp dat we schulden hebben en dat wij ons met alle
" middelen dienen in te spannen om de werken voort te zetten, maar
" op dit ogenblik bestaat onze enige geldbron in de voormelde ere-
" tekens.

" Onze dankbaarheid, erkentelijkheid en gebeden gaan naar
" Mgr. Mocenni. God moge ons allen zegenen. Geloof me te zijn

"

"

" Turijn, 10 juni 1884.

je toegenegen vriend,
Priester Giov. Bosco.

Omdat hij niets zag toekomen en omdat het vooral voor de heer de Montigny dringend was, beval hij op 14 augustus de zaak aan Mgr. Mocenni Substituut bij de Staatssecretarie aan. Ofschoon de Staatssecretarie enkel eretekens voorstelt voor de diplomaten en het niet geoorloofd is dat het ene departement zich zou gaan bemoeien met de zaken van een ander departement, toch verstoutte Monseigneur zich, uit persoonlijke genegenheid voor Don Bosco, er met de Heilige Vader over te spreken, maar hij liep een weigering op omdat de aanbevolen persoon nog niet eens ridder was. De Paus wist echter niet dat hij van adel was en dat maakte al het andere goed. Don Bosco zou zich dus hebben moeten wenden tot de Secretarie van de Brevens. Toch meende hij er goed aan te doen vooraf Mgr. Boccali te raadplegen, des te meer omdat Mgr. Mocenni de veronderstelling had geopperd dat de betreffende documenten zich wel eens bij hem konden bevinden.

"   Excellentie

"

"   Een zaak die voor mij van groot gewicht is, noodzaakt mij
" een beroep te doen op uw reeds ervaren goedheid opdat ze een op-
" lossing zou krijgen. Zie hier waarover het gaat.

"   Op 9 mei van dit jaar op de audiëntie die ik bij de Heilige
" Vader gehad heb, heb ik mij verstout hem nederig enkele eretekens
" te vragen ten voordele van de voornaamste weldoeners van onze hui-
" zen en vooral van de kerk van het Heilig Hart te Rome. Zijn Hei-
" ligheid gewaardigde zich mijn nederige voorstellen te aanvaarden
" alsook de aanbevelingen van ieder van deze personen en antwoordde
" in gunstige zin voor allen. Omdat ik dan oordeelde dat dit een
" gedane zaak was, heb ik mezelf gemachtigd er aan ieder mededeling
" van te doen.

"   Op dat ogenblik liet Zijne Heiligheid Mgr. Macchi roepen om
" hem de afzonderlijke reeks klaargemaakte memoranda te overhandigen.
" Maar jammer genoeg kwamen uw ziekte en uw afwezigheid deze zaken
" tegenhouden en eerst sinds een paar weken ben ik te weten gekomen dat
" de dossiers op uw kantoor werden neergelegd tegen uw terugkeer.(1)

"   Gedurende die tijd beval Don Dalmazzo zich bij Mgr. Mocenni
" aan en deze was zo goed dat hij oordeelde er met Zijne Heiligheid
" ook zonder aanbevelingen te kunnen over spreken. Het Commandeur-
" schap van Sint-Gregorius de Grote werd verleend aan Graaf Colle van
" Toulon. Voor de andere eretekens antwoordde de Heilige Vader dat men
" zich tot de Congregatie zou wenden.

"   Thans beveel ik mij aan de doeltreffende bescherming van Uwe
" Excellentie aan om mij in deze dreigende toestand te helpen. Deze
" weldoeners hebben doorgaans rijke giften gedaan en zijn bereid er
" nog te doen en ik had aan Zijne Heiligheid de verzekering gegeven
" dat ik ze zou gestort hebben voor Sint-Pieterspenning maar op re-
" kening van de bouw van de voorgevel van de kerk van het Heilig Hart
" die Zijne Heiligheid zelf op zich genomen heeft op zijn kosten te
" bouwen.

---

(1) Aan Don Bosco, die hem gedurende zijn ziekte geschreven had, antwoordde Monseigneur als volgt:

Zeereerwaarde Don Bosco,

Ik ben u zeer verplicht voor de bezorgdheid tegenover mijn persoon en ik dank u voor de gebeden die u zelf gedaan hebt en door anderen voor mij tot de Heer hebt laten doen. Dank zij u is mijn gezondheidstoestand langzamerhand gaan verbeteren. U zult voor mij iets zeer aangenaams doen wanneer u verder voor mij uw heilige gebeden zult opdragen. Als vergelding zal ik er niet mee ophouden van de hemel voor u een steeds grotere overvloed van uitverkoren genaden af te smeken voor het vervullen van het grote priesterlijk ambt.

Ik maak ook van deze gelegenheid gebruik om met gevoelens van diepe hulde te betuigen dat ik van u ben

de verknochte en verplichte dienaar

Vaticaan, 14 juli 1884.

G. Boccali.

" De Heilige Vader die de nodige documenten niet bij zich
" had merkte aan Mgr. Mocenni, voornoemd, op dat de heer de Montig-
" ny niet tot een adellijke familie scheen te behoren. Uit nauwkeu-
" rig opgestelde memoranda blijkt dat de grote liefdadigheidswer-
" ken van deze edelmoedige heer werkelijk een edelman waardig zijn.
" In Frankrijk wordt hij hoog geprezen om zijn ijver voor de open-
" bare werken van liefdadigheid en van godsdienstzin en met name
" voor het tehuis van Sint-Gabriel in de stad Rijsel door hem als
" directeur en voorzitter beheerd tot op de dag dat het werk aan de
" Salesianen toevertrouwd werd. Thans wil hij een bedrag van twaalf-
" duizend lire schenken ten gunste van de kerk van het Heilig Hart.

" Hierbij voeg ik een kopie van zijn stamboom die hem ver-
" bindt met de oude koningen van Frankrijk.

" Nu ik u dit uiteengezet heb verzoek ik u mij aan te raden
" of u meent dat deze aangelegenheid nog bij de Heilige Vader dient
" behandeld te worden ofwel of wij rechtstreeks een beroep zouden
" den doen op de Secretarie van de Brevens zoals de Heilige Vader
" zelf dat gesuggereerd heeft. Ik zal me in ieder geval stipt hou-
" den aan de raadgevingen die u zich zult gewaardigen aan Don Dal-
" mazzo te suggereren.

" Wil mij tenslotte verontschuldigen voor de last die ik u
" aandoe. Ik geef u de verzekering dat, om u enigszins te vergoe-
" den voor zoveel goedheid, wij iedere dag special gebeden tot
" God zullen richten voor het behoud van uwe waardevolle gezond-
" heid terwijl ik met diepe dankbaarheid de hoge eer heb te mo-
" gen betuigen dat ik van u ben

" de nederige en verplichte dienaar
" Turijn, 28 augustus 1884. Priester Gio. Bosco.

In november ontving Baron Héraud het commandeurschap van Sint-Gregorius de Grote en Dr. d'Espinay werd ridder in dezelfde orde. Voor het verlenen van de titel van Graaf aan de Montigny wou men eerst nog de Nuntius van Parijs bevragen en nadien werd hem de titel verleend. Als laatste kwam de bevordering van Mgr. Guigou toe.

DE KATHOLIEKE KRING VAN PRATO

In de maand oktober hielden de leden van de katholieke arbeiderskring van Prato een van hun eerste vergaderingen. Met geestdrift werd door hen de naam van Don Bosco toegejuicht. Ze zagen in hem een grote en providentiële weldoener van de arbeiders. Deze vereerden hem als een vader. Ze lieten hem dit weten en verzochten hem om zijn zegen. Ziehier het antwoord van Don Bosco aan hun voorzitter, de heer Cesare Natali.

" Geachte Heer Voorzitter

"

" Ik ontving de vriendelijke brief die u in uw naam en in naam van de
" Katholieke Arbeiderskring, onlangs in uwe stad opge-

" richt, mij op 22 dezer gestuurd hebt.
" Ik kan u niet eens voor de helft de vreugde uitdrukken die ik
" voelde bij het overlezen van uw brief, niet wegens de welwillende
" woorden tegenover mij gebruikt, maar wegens het nieuws dat u mij
" laat weten over de stichting van de Katholieke Kring voor de arbeiders, wiens zedelijk en stoffelijk goed steeds in mijn denken en mijn genegenheid opperst heeft gelegen.
" Daarom dank ik u en al de leden van de Kring om een van hun eerste gedachten te hebben willen wijden aan mijn arm persoontje en ik geef hun de verzekering dat ik met heel mijn hart tot God zal bidden dat Hij u zou zegenen en aanmoedigen. Onder de bescherming van de hemel, in het licht van de raadgevingen van hun goede Herder, de wijze Leo XIII, vertrouw ik dat deze Katholieke Kring zich steeds verder zal uitbreiden en vele andere arbeiders van goede wil in zijn schoot zal opnemen. Aldus zullen ze gered worden van de listen en lagen van de vijanden van de godsdienst en van de burgerlijke maatschappij. Onder voorwendsel hun lot te verbeteren, verslechteren ze dit erg door hun de vrede van het geweten en de hoop op de onvergankelijke goederen aan de overkant van het graf te ontnemen.
" In uw gewaardeerde brief geeft u mij verschillende zeer eervolle titels waaronder die van vader. Aan allen verzaak ik behalve aan deze laatste en als hun vader zal ik zeer verheugd zijn wanneer ik hun, als aan mijn zonen, in iets nuttig zal kunnen zijn.
" Ontvang tot slot, mijn hartelijke groeten terwijl ik aan u en aan al de leden van uw Kring alle goed vanwege God en van de Heilige Maagd, Hulp der Christenen, toewens en mij verheug van mezelf te kunnen getuigen dat ik van u ben
" de toegenegen vriend in Jezus Christus
" Turijn, 31 oktober 1884. Priester Gio. Bosco.

Het katholieke weekblad van Prato l'Amico del Popolo publiceerde deze brief in zijn nummer van 8 november.

HET MOEDERHUIS VAN DE ZUSTERS

Met het doel verschillende moeilijkheden uit de weg te ruimen had Don Bosco aan Don Bussi, de directeur van het Moederhuis van de Dochters van Maria, Hulp der Christenen, de machtiging gegeven met de gemeente te onderhandelen om een strook te verkrijgen van het straatje langs de Belbobeek. Daar er ook een speelplaats nodig was voor de meisjes van de stad die naar het Oratorio kwamen, had hij ook de aankoop besloten van een akker gelegen voor het oorspronkelijke huis van de directeur. Ook dit terrein was eigendom van de gemeente. Om de onderhandelingen aan te vatten liet Don Bosco zelf aan de burgemeester zijn bedoelingen en de redenen hiervan kennen.

" Geachte Heer Burgemeester,
" Geachte Raadsleden van de stad Nice,
"

" De ondergetekende, priester Giovanni Bosco, heeft het in-
" zicht uitbreiding te geven aan het opvoedingsinstituut voor meisjes
" van de Madonna van de Genaden in uwe stad. Hij wenst dit te doen in
" de richting van de Belbo-bergstroom op een gemiddelde lengte van
" ongeveer 30 meter. Daarom wendt hij zich vol eerbied tot u opdat
" u hem een strook van de straat zou willen afstaan op een lengte
" van circa 32 meter en de straat die tegen het klooster ligt met al
" de bomen, samen 28 in getal.

" Zijnerzijds zou hij de verplichting op zich nemen op zijn
" kosten de straat aan te leggen in het rood getekend op het bijge-
" voegde blad Tipo-Bocca ter lengte van 4 meter. Ze zou dienstig
" zijn voor voetgangers en rijtuigen.

" Deze uitbreiding schijnt mij noodzakelijk te zijn om de
" volgende redenen:

" 1° Het gevaar voor breken van de ruiten van het Opvoedings-
" instituut vermijden.

" 2° De bijna voortdurende stoornis in de klassen en de kerke-
" lijke diensten.

" 3° Het ongemak veroorzaakt door de karren: de straat ligt
" vlak naast de schoolmuren, ze rijden er tegenaan en komen zelfs
" terecht in de zonneblinden van de ramen, waardoor ze soms grote
" schade aanrichten.

" 4° Het gevaar voor ergernis wegens de onfatsoenlijke ge-
" sprekken die in deze straat en juist onder de ramen van de school
" al te vaak gehouden worden.

" 5° Er zal kunnen gezorgd worden voor de gezondheid door de
" speelplaatsen te verruimen naar het zuiden toe, waar de lucht ge-
" zonder is. Men zal er nieuwe lanen kunnen aanleggen, en een ruime-
" re tuin voor de meisjes van het Opvoedingsinstituut.

" 6° Tenslotte, om gebruikt te kunnen worden als een plaats
" van werk en ontspanning uitsluitend in het voordeel van de arme
" meisjes van de stad. Wij hebben het inzicht een naaischool te
" openen. Deze school zal een dagschool zijn en kosteloos voor
" meisjes van 12 tot 15 jaar. Ze zal ook gebruikt worden als Orato-
" rio waar de meisjes op zon- en feestdagen samen komen om er een
" zedelijk, burgerlijk en religieus onderricht te ontvangen.

" Omdat wij weten met welke zorg en inspanning u zich bezig
" houdt met de zedelijke en burgerlijke gaafheid van de bevolking
" over wie u het bestuur heeft, vooral ten voordele van de jeugd,
" hebben wij het vaste vertrouwen dat u ons zult verlenen wat wij
" u nederig vragen.

" Turijn, 16-10-1884.

Priester Gio. Bosco.

DE KARMEEL VAN CARTHAGO

In het apostolische vuur van zijn ijver om zijn Afrikaanse missie vorderingen te doen maken, dacht Kardinaal Lavigerie dat het nuttig zou zijn naar de bodem van het oude Carthago, eens doordrenkt met het bloed van de martelaren een communiteit over te planten, die zou opgaan in het gebed en de boete. "Ik weet door ervaring", schreef hij, "hoe onmachtig de mens is, wanneer hij niet ondersteund wordt door Gods genade en ik weet ook dat het noodzakelijk is het Hart van Onze Heer geweld aan te doen bij middel van de boetvaardigheid en van het gebed, indien wij van Hem de genade van het apostolaat willen verkrijgen." Aldus drukte zich de grote Kardinaal uit in een brief gericht aan Mère Marie des Anges, de overste van de Karmel in de Avenue de Messine te Parijs, toen hij in 1884 bij haar aandrang om een groep van haar kloosterzusters te sturen om daar een klooster te stichten: terwijl zij op de berg hun handen ten Hemel zouden verheffen, zou hij in de vlakte de strijd voor de Heer aanbinden.

Welnu, Mère Marie des Anges was de Priorin van het klooster waar Don Bosco voor de eerste maal zijn mis had gecelebreerd na zijn aankomst te Parijs en zij was het die op een geestelijke manier en in officiële vorm de Salesianen bij haar orde aansloot.(1) In een zaak van zo groot gewicht voelde de brave Moeder toch wel enige aarzeling, ofschoon ze volledig vertrouwen stelde in de kardinaal. Daarom besloot ze Don Bosco te raadplegen en stuurde ze hem een kopie van de brief van Zijne Eminentie. In het antwoord dat hij liet schrijven en dat hij ondertekende, dicteerde hij volgende woorden apart: "Ik dank u zeer dat u mij de bewonderenswaardige brief van Zijne Eminentie Kardinaal Lavigerie meegedeeld hebt. Heb vertrouwen, als u het geloof hebt kan u niets ontbreken. De Heer beveelt u deze stichting. Hij zal ongetwijfeld alles doen, maar laten wij veel bidden en werken met volledig vertrouwen op Gods hulp."

Deze raad van Don Bosco, in zo besliste bewoordingen uitgedrukt, was voor de Moeder een aanmoediging en vanaf dat ogenblik verliet haar alle onzekerheid: "De woorden van Don Bosco", schrijft ons vanuit de Karmel van Carthago de huidige overste,(2) kwamen werkelijk van God. De Heer wou zeker deze stichting. Hij heeft alles gedaan en niets ontbreekt ons. Hij heeft steeds op een bijzondere wijze over ons gewaakt en hij doet dit vooral nu in deze zo moeilijke tijd." Dit jaar werd het vijftigjarige jubileum van de stichting, die in 1885 plaats had, gevierd. Daarbij werd grote ruchtbaarheid gegeven aan de woorden van Don Bosco.

EEN AFVALLIGE

Een Salesiaan van Lucca was vanaf de tijd dat hij zijn gymnasium deed in

---

(1) Cfr. boekdeel XVI, blz. 120.

(2) Brief van 17 augustus 1935.

het Oratorio weliswaar nooit een heilig boontje geweest, maar toch hadden de oversten hem altijd geduld. Ze hadden hem zelfs tot de eeuwige professie en tot de heilige wijdingen toegelaten omdat zijn uiterlijk gedrag geen aanleiding gaf tot ergernis. Hij had een eerder gesloten karakter en vermeed alle uitbundigheid. Welnu, het gebeurde dat hij er, reeds als priester werkzaam in het huis van Magliano Sabino, op een mooie dag ontvluchtte insalutato hospite. Men vernam nadien dat hij zich naar Florentië begeven had waar de aartsbisschop hem volstrekt niet onder zijn clerus wou opnemen.

Aan lager wal geraakt, schreef hij aan Don Bosco een dreigende brief waarin hij aankondigde dat hij te Rome oneerbare zaken op de kap van de Congregatie zou onthuld hebben. Don Bosco antwoordde hem dat hij, indien hij van hem enkele regels als antwoord wou ontvangen, hij een behoorlijke brief diende te schrijven. De ongelukkige stuurde echter aan de heilige Congregatie van de Bisschoppen en Reguliere Geestelijken een hele sliert van eerrovende beschuldigingen ten laste van de Salesianen. Tegelijkertijd echter aarzelde hij niet tot zijn eigen oneer te bevestigen dat hij zijn akkoord geveinsd had in het noviciaat, bij de kloosterprofessie en bij de heilige wijdingen.

Rome antwoordde hem niet. Daarom wendde hij zich opnieuw tot Don Bosco en vroeg hem uit de Congregatie te mogen treden. Hij deed dit door bemiddeling van kanunnik Martini, die tot de collegiale kerk van San Lorenzo te Florentië behoorde. Don Bosco antwoordde dat, nu de zaak zich in handen van de heilige Congregatie behoorde, hij niets meer doen kon. Intussen vernam hij dat deze Congregatie om uitleg verzocht aan Don Dalmazzo en hij ontving ook een kopie van de aanklacht. Half januari ontving hij van dezelfde kanunnik nog eens de vraag dat hij de vluchteling zou willen ontslaan van zijn gelofte en hem een aanbevelingsbrief zou geven. Don Bosco antwoordde aan de tussenpersoon met volgend bewonderenswaardig briefje.

" Beste heer Kanunnik,

"

" Ik ontving uw brief en het spijt me dat priester Bianciardi
" in geen goede gezondheid verkeert. Ik ontving ook een uiteenzetting
" over de zaken die hij te Rome gedaan heeft. Hij heeft alles wat hij
" maar kon uitgedacht om de Congregatie zwart te maken. Deze heeft hem
" al het goed gedaan wat ze maar kon en heeft hem alles gegeven wat
" hij bezit.

" Ik heb me nooit kunnen inbeelden dat hij in woorden een onbe-
" perkt vertrouwen en welwillendheid tegenover zijn oversten heeft
" kunnen spreken en toch heeft kunnen veinzen bij het afleggen van zijn
" geloften, zijn kloosterprofessie en tot zelfs bij zijn wijding tot
" priester.

" Hij zou op een of andere manier zijn grote laster kunnen her-
" stellen door naar Rome of aan Don Bosco een brief te schrijven om zich
" te verontschuldigen of om het kwaad te herstellen.

" Wees ook u verduuldig wanneer ik u nogmaals stoor en wanneer

tweede zoon, Ladislaus, hoofd van hun huis geworden, huwde met Prinses Maria Amparo, de dochter van Maria Christina, koningin van Spanje. Uit hun echt ontsproot onze August op 2 augustus 1858 in het prachtige paleis Lambert, waar hij in 1883 voor de eerste maal een ontmoeting zou hebben met de toekomstige vader van zijn ziel.

Na het onderhoud met hem te Parijs wenste hij hem een bezoek te brengen te Valdocco in de loop van de zomer om zich ook een gedachte te vormen over zijn werk, maar dat was hem onmogelijk. De gelegenheid deed zich voor in september toen hij zich naar Rome begaf als lid van een afvaardiging die aan Leo XIII de huldeblijken van Polen bracht naar aanleiding van de tweede honderdjarige herdenking van de zegepraal van Jan Sobieski op de Turken. Bij zijn heenreis verbleef hij korte tijd te Turijn maar trof er Don Bosco niet aan. Toch bezocht hij het Oratorio van onder tot boven, vergezeld van Don Rua, die hem de raad gaf terug te keren in mei voor het feest van Maria, Hulp der Christenen. En dat deed hij. Hij bracht toen de hele 24ste mei in het Oratorio door, nam deel aan de diensten en zat ook aan de tafel van Don Bosco aan. Alles hierbinnen ontroerde hem zodat hij besloot zijn vertrek uit te stellen om de gelegenheid te hebben met Don Bosco te spreken. Hij nam zijn logies in het Grand'Hotel d'Europe vanwaar hij iedere ochtend kwam om zijn godsvrucht te komen betuigen in het heiligdom van Maria, Hulp der Christenen. Dan bleef hij met Don Bosco koffie drinken en vergezelde hem ook vaak op zijn wandelingen in de namiddag. Hij verlengde aldus zijn verblijf tot Sint-Jan. Nadien beschouwde hij deze maand steeds als een van de mooiste perioden uit zijn leven en als een van de grootste gunsten hem door de Heer verleend. De gedachte aan zijn roeping hield voortdurend zijn geest bezig. In zijn familie ontmoette hij daarbij een ernstige hinderpaal. Het was de bedoeling van zijn vader hem het majoraat te verlenen dat hem als oudste zoon toekwam. Daarom wou hij dat zijn zoon zich in de zaken zou bekwamen en vaker omgang zou hebben in de hoge maatschappij. Hij dacht echter aan heel wat anders maar waagde het nog niet hierover te spreken. Toen dan inmiddels in de herfst zijn tweede moeder ziek geworden was, vroeg hij gebeden aan Don Bosco voor haar genezing en Don Bosco antwoordde hem:

" Geachte Heer Prins,
"
" Zodra ik uw waardevolle brief ontvangen heb, heb ik dade-
" lijk beslist iedere ochtend en iedere avond speciale gebeden te
" doen bidden voor het altaar van Maria, Hulp der Christenen. Iedere
" ochtend zal ik een speciaal memento houden in de Heilige Mis. Wij
" hopen door de goddelijke goedheid dat de Heilige Maagd Maria, u
" mijn waarde Prins, zal beschermen, gezondheid en heiligheid zal
" bezorgen aan de hoge zieke uw Moeder en voor uw vrome Vader al de
" genaden zal verkrijgen die nodig zijn voor zijn eeuwige zaligheid.

" Ik beveel mij aan de liefdadigheid van uw gebeden aan en
" ik heb de hoge eer met de diepste dankbaarheid in Jezus Christus
" van u te mogen zijn
" de verplichte dienaar
" Turijn, 5 oktober 1884. Priester Gio. Bosco.

Toen de prinses hersteld was ondernam hij, om genoegen te doen aan zijn vader die hem wou afleiden van de ernstige gedachten waarin hij hem verzonken zag, een reis naar Londen, maar toen hij te Parijs teruggekeerd was gaf zijn zielsgesteltnis er geen blijk van dat hij veranderd was. Hij voelde de noodzaak aan met Don Bosco een onderhoud te hebben. Daarom schreef hij hem en vroeg raad over verschillende zaken. Don Bosco dicteerde volgend antwoord:

" Beste heer Prins,
"
" Wegens mijn ietwat zwak gezichtsvermogen ben ik genoodzaakt
" gebruik te maken van een secretaris om u mijn antwoord dat al
" wat in vertraging is mee te delen. U hebt er goed aan gedaan de
" keuze van uw staat nog wat uit te stellen. Ik zal met u en voor
" u bidden en God zal ons zeker leiding geven bij het bekend maken
" van zijn heilige wil.
" Wat de secretaris betreft die men u zal sturen geloof ik dat
" u er desnoods gebruik kunt van maken, maar neem niet dadelijk defi-
" nitieve verbintenissen. Ik zou willen dat u minstens gedurende een
" zekere tijd het karakter en de godsdienstzin van die persoon zoudt
" leren kennen.
" Ik ontving de 100 frank en de 100 steentjes u toegestuurd ten
" voordele van de kerk en van het Tehuis van het Heilig Hart te Rome.
" Ik dank u en het Heilig Hart van Jezus zal u ruimschoots belonen.
" Het verheugt me zeer dat uw Mama buiten gevaar is. Ik heb tot
" Maria Middelaes gebeden opdat zij haar vroegere gezondheid zou te-
" rugschenken. Thans ga ik verder met bidden en samen met mij bidden
" al onze jongens opdat zij tot blijdschap van hare familie nog vele
" gezonde jaren zou mogen beleven. Indien het in de loop van deze
" winter mogelijk zal zijn mij naar Nice te begeven zal het voor mij
" een grote eer zijn u persoonlijk mijn nederige huldeblijken en de
" verzekering van onze gebeden te brengen. En zult u, heer Prins,
" nog niet enkele dagen gaan doorbrengen met uwe ouders?
" Al de leden van ons huis te Turijn die het geluk hadden u
" te leren kennen en achten voegen zich bij mij om u vrolijke wensen
" toe te sturen voor de feesten en een gelukkig Nieuwjaar. Allen be-
" velen zich aan de liefdadigheid van uw heilige gebeden aan.
" Moge God ons allen zegenen en ons helpen om voortdurend de
" weg naar de hemel op te gaan.
" Ik ben van u, mijn beste heer Prins,
" de verplichte dienaar
" Turijn, 17 oktober 1884. Priester Gio. Bosco.

" P.S. Betreffende het majoraat moet u trachten Papa te helpen zoveel
" u dit mogelijk is, maar ik hoop dat wij hierover op een andere
" keer zullen kunnen spreken.

De bekommernis van de Prins groeide aan en de noodzaak te worden voor-
gelicht bracht hem ertoe nog verder raad te vragen, vooral in de zaak die
op dat ogenblik van hoofdzakelijk belang was, het aanvaarden namelijk van het
majoraat. Don Bosco zette hem duidelijk zijn zienswijze uiteen.(1)

" Beste August,

"

" Uw brief vergt zeker een vlug antwoord maar dat kan ik
" niet gemakkelijk per brief geven. Toch geef ik u hier mijn mening.

" Indien u in uw hart een sterke neiging voelt tot het
" priesterschap dan zult u afstand doen van alle majoraatrechten,
" maar indien deze wil nog niet vast is, zult u er goed aan doen
" uw vader te helpen en het majoraat met al zijn gevolgen te
" aanvaarden. Voor de andere beslissingen is het noodzakelijk
" andere brieven te schrijven of tenminste een persoonlijk ge-
" sprek te hebben.

" We zouden dat aanstaande lente kunnen doen.

" Laten we inmiddels bidden. U zult bidden en de Heer zal
" u duidelijk zijn heilige wil laten kennen.

" U zult uit de kranten vernomen hebben dat op zaterdag een
" brand een aanzienlijk gedeelte van ons huis vernietigd heeft.
" De schade is zeer groot maar iedereen is ongedeerd. Moge God
" gezegend zijn zowel in blijde als in droevige zaken.

" Moge de Heilige Maagd ons beschermen en ons op de weg naar
" het paradijs leiden. Zo weze het.

"

" Turijn, 26-1885.

uw nederige dienaar en vriend,

"

Priester Gio. Bosco.

August dankte hem en liet hem weten dat hij, op raad van zijn biechtvader,
zich naar Turijn zou begeven om er onder zijn leiding een retraite te doen. Don
Bosco prees dit opzet en schreef hem:

" Heer Prins,

" Ik zal zeer verheugd zijn u hier te zien en ik keur uwe

---

(1) Deze en nog overblijvende brieven zijn in het Frans geschreven.

" gedachte een retraite te doen volledig goed. Het spijt me enkel er
" niet persoonlijk de leiding van op mij te kunnen nemen, maar ik hoop
" dat anderen mij zullen kunnen vervangen, omdat mijn nog zeer wan-
" kele gezondheid het mij onmogelijk maakt. Kom dus, kom, ik wacht met
" spanning op u.

" Ik dank u voor het nieuws dat u mij geeft over uwe beste ou-
" ders. Ik ben werkelijk tevreden te weten dat ze het allemaal goed
" stellen. Doe mijn gelukwensen aan Prins Adam voor zijn eerste com-
" munie.

" Moge de Heer hem zegenen, hem steeds in zijn heilige genade
" bewaren en er een krachtige beschermer en verdediger van de gods-
" dienst, een heilige, van maken.

" Ik verzoek u mijn nederige huldeblijken aan te bieden aan
" hunne hoogheden de Prins en de Prinses en aan heel de familie, zon-
" der het kleine Prinsje Vitoldo te vergeten voor wie ik uit heel
" mijn hart bid. Dus tot ziens weldra.

" Moge de Heer u zegenen en vergezellen. Ontvang mijn hulde-
" blijken en geloof dat ik van u ben, Heer Prins,

"

"

" Turijn, 27 mei 1885.

uw toegenegen in de Heer
Priester Gio. Bosco.

August kwam naar Turijn in de eerste helft van juni. Bij zijn aankomst nam hij zijn intrek in het hotel maar na enkele dagen vroeg hij aan Don Bosco hem gastvrijheid te willen verlenen in het Oratorio.

- "Zult u", vroeg hem al lachend Don Bosco, "u kunnen aanpassen aan onze karige tafel."

- "Vrees niet", antwoordde hij, "wat voor Don Bosco voldoende is, zal ook voor mij voldoende zijn."

- "Indien u het wenst, kom dan maar. Aan wie dit wenst, zal Don Bosco nooit een plaats aan zijn tafel weigeren."

Nu hij zich zo aan de zijde van Don Bosco bevond, kon hij hem gemakkelijk zijn gevoelens bekend maken en van dichtbij zijn heiligheid en het leven van zijn zonen nagaan. Het grootste gedeelte van zijn tijd bracht hij door in meditatie, in gebed en in vrome lezingen. Maar aan dit zoete verblijf werd een einde gesteld door zijn vader, die, bekommerd over zijn toekomst, hem verplichtte terug naar zijn vaderland te gaan. Op edelmoedige wijze vergoedde hij het Oratorio voor de last die hij meende het te hebben aangedaan voor hij vertrok naar Polen. Te Sieniawa aangekomen, waar de goederen van zijn familie lagen, handelde hij zoals Don Bosco het hem gezegd had. Om aan de wil van zijn vader te gehoorzamen legde hij zich toe op het beheer van zijn eigendommen, waarvan hij in overeenstemming met de majoraatrechten in bezit gekomen was. Maar zijn hart bevond zich elders. Pas was hij uitgerust van de reis of hij liet aan Don Bosco verslag geworden over zichzelf en over zijn zaken. Don Bosco antwoordde hem eer-

der onbepaald, maar per brief kon hij het wel niet anders doen.

" Beste Heer Prins,
"
" Uw goede en waardevolle brief heeft alle Salesianen ver-
" heugd. Het blijkt dat de goddelijke Voorzienigheid u op de een of
" andere manier in Gods kerk leidt. Wij bidden uit heel ons hart op-
" dat de genade van de Heer en de bescherming van de Heilige Maagd u
" steeds zouden begeleiden. De gedachten en de inzichten van uw heer
" Vader zijn werkelijk die van een zeer wijze man en u kunt ze gerust
" uitvoeren en speciaal voor uw fortuin zorgen. Uw wat overhaastig
" vertrek bij ons heeft ons verhinderd in sommige zaken tot een be-
" sluit te komen, maar ik hoop dat een of andere goede gelegenheid
" of een brief het ons zullen mogelijk maken de zaken duidelijker
" uiteen te zetten. Mijn gezondheid blijft steeds zwak en ik beveel
" mij aan uwe gebeden aan.
" Wij danken u zeer voor de liefdadige gift die u ons edel-
" moedig geschonken hebt. Onze jongens zullen voortdurend bidden en
" te communie gaan in overeenstemming met uwe inzichten.
" Moge God u zegenen, mijn liefste en beste vriend (u zult
" mij deze woorden toelaten) en moge de Heilige Maagd u altijd be-
" schermen op de weg naar het paradijs.
" uw dankbare en nederige dienaar
" Turijn, 3 juli 1885. Priester Gio. Bosco.

Zijn vader was verheugd dat hij zo vlijtig zorgde voor zijn patrimonium omdat hij er iets goeds voor zijn plannen van verhoopte, maar indien hij in zijn hart had kunnen lezen, zou hij ontdekt hebben welke wilskracht het hem kostte zich te plooiën naar deze manier van leven, die zo in tegenstrijd was met zijn verzuchtingen. De brief van Don Bosco had zijn bezorgdheid eerder vergroot dan verminderd. Daarom riep hij in de maand augustus weer opnieuw zijn raad in. Hij ontving een antwoord dat nog vager was dan het vorige en dat bovendien in grote haast was geschreven, zoals uit de originele tekst blijkt. Don Bosco werd toen helemaal in beslag genomen door de retraits te San Benigno en voelde zich helemaal niet goed.

" Mijn beste en zeer gearde heer, Prins August,
"
" Uw brief was mij zeer aangenaam en was voor alle Salesianen
" een kostbaar geschenk. Wij zullen niet nalaten te bidden voor u en
" voor heel uw familie.
" Op dit ogenblik zijn wij met de retraits bezig.
" Mijn gezondheid is niet goed, maar alle priesters bidden
" iedere ochtend een memento volgens uw inzicht. Ik zal het genoeg

" hebben u zodra mogelijk te kunnen schrijven. De zienswijze van uw
" heer Vader is zeer wijs. Beter kan men het niet zeggen. Indien ik
" het niet zou kunnen zal Don Rua u alle bijzonderheden verschaffen
" die u in uw brief vraagt.

" Moge de Heilige Maagd uw gids zijn in al uwe beslissingen.
" Ik beveel mij aan uwe liefdadige gebeden aan en moge God u leiden
" op de weg naar de hemel. Zo weze het.

" uw nederige dienaar
" S. Benigno Canavese, 26 augustus 1885. Priester Gio. Bosco.

Om hem niet langer in spanning te houden belastte Don Bosco twee dagen nadien Don Rua ermee hem zijn gedachte mee te delen. Op 28 augustus schreef Don Rua aan de prins: "Onze dierbare Don Bosco is niet goed en daarom vervang ik hem voor deze brief. Betreffende de raadgevingen van uw geëerde vader over onze beste Prins, zegt Don Bosco mij u te herinneren dat de Heer steeds de zonen zegent die aan de wil van hun ouders gehoorzamen en hij bidt opdat Gods zegen ook over u zou neerdalen. Inmiddels bidt Don Bosco en bidden ook onze kinderen en offeren een heilige communie opdat de Allerheiligste Maagd Hulp der Christenen, voor u het licht zou verkrijgen en de genaden die nodig zijn in deze zeer belangrijke zaken. Onze beminde vader Don Bosco geeft u de verzekering dat hij graag voor u en voor heel uw familie bidt."

Voorzichtigheid gebod niet meer te zeggen. De vader wist nu wel welke plannen August koesterde. Zolang het hem toescheen dat hij onzeker was vermenigvuldigde hij zijn aanvallen, vooral door hem de kwestie van zijn huwelijk voor ogen te brengen. Meer dan ooit in benauwing deed de Prins opnieuw een beroep op Don Bosco in december en Don Bosco antwoordde hem.

" Beste heer Prins August Czartoryski,

"

" We verlangden allen zeer naar nieuws van u en nu zijn we al-
" len zeer tevreden over het goede nieuws dat u ons over u en over uw
" familie laat weten. Het schijnt me toe dat de zaak van het huwelijk
" er op neerkomt een passende vrouw te vinden en daarom geloof ik dat
" u er zeer goed zult aan doen u te houden aan de raadgevingen van uw
" vader en van de tante over wie u mij spreekt. Toch zal ik niet nala-
" ten te bidden en te doen bidden en communiceren door onze jongens in
" de kerk en voor het altaar van Maria, Hulp der Christenen.

" Er zijn vele zaken die we zouden kunnen zeggen in elkaars bij-
" zijn maar die wij niet goed per brief kunnen uitleggen, maar de Hei-
" lige Maagd die ons tot nu toe geleid heeft, zal ons haar moederlijke
" bescherming niet onttrekken. Ik heb het volste vertrouwen dat wij in
" de loop van het volgende jaar elkaar terug zullen zien tot grote
" vreugde van alle Salesianen die u als een vader en als een weldoener
" liefhebben.

" Moge God u zegenen, mijn beste August, en moge de wens eens

" eeuwig gelukkig te worden u leiden in uw woorden en daden.
" Ik ben nu half blind geworden en daarom dient u wat ge-
" duld te hebben bij het lezen van mijn slecht geschrift.
" Wil in uw grote naastenliefde ook bidden voor mij en voor
" de hele Salesiaanse familie, samen met dewelke ik steeds met
" dankbaarheid in Jezus Christus zijn zal
" de nederige en dankbare dienaar
" Turijn, 15 december 1885. Priester Gio. Bosco.

Het hoeft niet te verwonderen dat Don Bosco tegenover de Prins een duidelijker taal gebruikte. Door hem zo aan te spreken verwachtte hij er zich aan dat in het hart van August een duidelijk beeld en een vaste beslistheid zou ontstaan over wat hij het inzicht had te doen. Tot dan toe bewoog zijn geest zich heen en weer tussen twee gevoelens: enerzijds de eerbied voor zijn ouders, die hem er van weerhield met zijn vader in geschil te treden en anderzijds een steeds sterkere neiging, hoewel nog wat aarzelend, het kloosterleven te omarmen in de Salesiaanse Congregatie, waarvan hij zeer goed moeilijkheden zag van verschillende aard. Maar het vertrouwen van Don Bosco dat er het volgende jaar, in 1886 een definitieve oplossing zou komen zou volledig juist zijn.

H O O F D S T U K XVI

ZIJN JAARLIJKSE REIS NAAR FRANKRIJK IN 1885.

Een krant uit Milaan die in de wereld van de financiers en van de politici als de voornaamste krant doorging, lanceerde in februari volgend sensationeel nieuws: (1) "In de herfst van verleden jaar verliet Don Bosco Turijn in de richting van Amerika, waar hij de kloosters die hij daar gesticht heeft ging bezoeken. Sinds enige tijd loopt het gerucht dat Don Bosco in Amerika zou gestorven zijn. Men denkt dat zijn dood geheim wordt gehouden om sommige belangen van de partij waarvan Don Bosco de ziel is, niet te schaden." Deze vreemde en mischien ook kwaadwillige brief bracht de pers in beweging, maar nog veel meer de vrienden van Don Bosco. Het is juist dat men aan de Corriere di Torino verzocht een logenstraffing te publiceren (2) maar het onware bericht, om het geen leugens te noemen, vervolgde toch zijn weg. De kranten in het buitenland kon men dit nog vergeven omdat de rechtzetting hun laat toekwam, (3) maar bepaalde Italiaanse kranten, en zelfs kranten van Turijn, gaven zich niet eens de moeite inlichtingen in te winnen en gingen ermee verder de ene van de andere te kopiëren zodat een weekblad dat veertien dagen later verscheen nog niet eens vermoedde dat het een kwakkel was. (4)

---

(1) Corriere della Sera, 28 februari 1885.

(2) In het nummer van 2 maart.

(3) L'Echo du Nord publiceerde te Rijsel op 5 maart: "On se souvient du passage à Paris de Dom Bosco, le fameux prédicateur qui fut pendant trois mois l'idole des dévotes parisiennes. Après avoir séjourné quelque temps en Italie, Dom Bosco partit pour l'Amérique où d'après les journaux Italiens il serait mort de suite d'une courte maladie. On prétend que sa mort serait tenue secrète, afin de ne pas compromettre les intérêts du parti dont Dom Bosco était l'âme."

(4) De Cronaca dei Tribunali van 14 maart schreef onverschrokken te Turijn: "Wij hebben opportune en vlijtige naspeuringen gedaan en onze navorsingen kloppen volledig met die van de krant uit Lombardije. Wij hebben echter geschreven aan een van onze kennissen die vanuit Patagonië in staat is ons hierover betrouwbaar nieuws te sturen. We wachten op zijn antwoord en zullen ons haasten het aan onze lezers mee te delen. Tot heden toe zijn wij, wegens gevoelens die ons ingeboren zijn, antiklerikalen, zonder enige beperking, maar tegenover het lijk van deze grote man, laten wij alle partijkwesties insluimeren en buigen wij ons met eerbied neer. Wanneer wij zekerheid zullen hebben, behouden wij ons voor over de overledene te spreken met de eerbied die eerbare mensen betuigen tegenover filantropen van de mensheid."

Zo kon het gebeuren dat Don Bosco op de avond van 13 maart terwijl hij met de jonge geestelijke Viglietti uit wandelen ging, bij de portiersloge verscheidene personen ontmoette die verlangden de werkelijkheid te weten omdat ze op straat gehoord hadden dat krantenventers voor de prijs van vijf centiemen riepen dat Don Bosco dood was. Op de gelukwensen antwoordde hij met een kwinkslag: "Enkele dagen geleden lieten ze mij te Buenos Aires sterven, nadien te Marseille , gisteren te Pavia en vandaag, deze ochtend nog ben ik te Turijn gestorven en vanavond ga ik uit wandelen! Zolang men met eigen oren hoort vertellen dat men dood is, is er nog geen gevaar." Ook de mensen uit het volk die hem zagen voorbij gaan, bleven hem verstomd staan bekijken en gaven dan uiting aan hun vreugde toen ze er zich van vergewist hadden dat hij het was.

Van het effect teweeggebracht door het doodsbericht bij zijn verre zonen vinden we een getuigenis in volgende passage van een brief van de directeur van Parijs.(1)

" Enkele dagen geleden meldde een Franse krant het overlijden
" van onze dierbare Vader Don Bosco! Een groter ongeluk kon onze
" beste Congregatie niet overkomen. U kunt zich ook inbeelden hoe be-
" droefd we waren, hoe ongerust in afwachting van een antwoord op het
" telegram dat we dadelijk naar Marseille hadden gestuurd om de waar-
" heid te vernemen.

" Maar God weze gezegend en ook de Allerheiligste Maagd, Hulp
" der Christenen. Het nieuws was ongegrond en dit bewijst eens te
" meer de lichtzinnigheid van de journalisten die enkel voor het ple-
" zier haastig verrassend nieuws te kunnen melden, er niet voor te-
" rugschrikken, zonder betrouwbare inlichtingen in te winnen, het
" hart van verknochte zonen in benauwing te brengen door het valse
" nieuws te melden dat hun teder beminde vader zou gestorven zijn.

" U kunt zich dan ook onze vreugde inbeelden, wanneer wij
" gisteren bij het ontvangen van uw brief, daarin gelezen hebben dat
" onze goede Vader zich wat beter bevindt en het inzicht heeft zijn
" zonen te komen bezoeken, zijn huizen van Frankrijk en ook dat
" van Ménilmontant. Deze hoop is werkelijk voor ons verschenen als een
" ster te midden van de storm en wij hebben ze met grote blijdschap
" begroet. Ik kan ook zeggen dat onze jongens in hun hart een vreug-
" de voelen die niet minder groot is dan de onze, omdat ze in onze
" Don Bosco hun toegenegen vader beginnen te erkennen.

" Daarom verzoeken wij u aan Don Bosco te vertellen hoe groot
" de vreugde van zijn zonen van Parijs is en zeg hem ook dat een be-
" zoek van hem mij noodzakelijk toeschijnt voor het welzijn van het
" nieuwe huis. Wij bidden tot Maria, Hulp der Christenen, opdat deze
" zegen, dit geluk aan het huis van Ménilmontant zou te beurt vallen.

---

(1) Don Bellamy aan Don Rua, Parijs 10 maart 1885.

" De Franse krant die het valse gerucht van de dood van Don
" Bosco verspreid had, bekent deze ochtend zijn vergissing en kon-
" digt zelfs de komst van Don **Bosco** naar Frankrijk aan tegen het
" einde van deze maand.

Naar Frankrijk wel, maar niet meer naar Parijs. Geen rekening houdend met het protest van zijn artsen en zonder te luisteren naar de liefdevolle berispingen van zijn zonen, enkel bewogen door de noodzaak andermans liefdadigheid op te wekken voor zijn liefdadige werken (1) vertrok hij in de ochtend van 24 maart in gezelschap van zijn secretaris Viglietti en van Don Bonetti. Op de weg van het Oratorio naar het station vroeg hij plots aan eerstgenoemde: - "Viglietti, waar ga je naartoe?"

- "Ik ga met mijnheer Don Bosco."
- " En weet jij waar **Don Bosco** naartoe gaat?"

Omdat Viglietti met zijn antwoord aarzelde, hernam Don Bosco:

- "Waar Don Bosco naartoe gaat, weet ik zelf ook niet. Hij bevindt zich in de armen van de Voorzienigheid."

In de trein van Turijn naar Sampierdarena toonde hij zich in zijn gesprekken in een feeststemming en toen hij daar aangekomen was, genoot hij gedurende het diner van de opgewekte woorden van Mgr. Scotton, de vastenpredikant. Diezelfde avond reisde hij verder naar Alassio. Dit is de tijd waarop de kust van Ligurië verrukkelijk mooi wordt door haar bloemenpracht. Don Bosco zette zich naast het venster en was blij als een kind nu hij overal madeliefjes en bloeiende perzikkbomen zag.

Hij overnachtte te Alassio en vertrok dan weer naar Nice. Don Cerruti nam de plaats in van Don Bonetti die te Sampierdarena gebleven was. Te Ventimiglia trof hij de zeer toegenegen Baron Héraud aan, die hem tegemoet gekomen was samen met Don Fasani, de prefect van de Patronage. De medebroeders van Vallecrosia konden amper zijn hand kussen en een paar woorden met hem wisselen. Aan het station van Nice wachtten vele dames en heren hem op met hun rijtuigen. Een rijke Markiezin had het benijdenswaardige geluk hem naar het huis van de Salesianen te voeren.

Toen daar de feestelijke en hartelijke ontvangst voorbij was en hij naar zijn kamer was gegaan, bleef hij plots in de deuropening staan alsof hij verschrikt was door de uitrusting die iets had van een herenkamer. Hij gaf dan ook bevel dadelijk het tapijt dat een gedeelte van de vloer bedekte weg te halen. De directeur had niet gedacht dat dit een luxe was maar enkel een kleine

---

(1) Einde 1884 had hij om hulp in te zamelen door Don Bonetti een door hem ondertekende brief laten schrijven en publiceren als Supplemento in het Bollettino waarin hij de priesters vroeg Missen op te dragen volgens zijn inzichten de aalmoes hiervoor aan hem te bezorgen.

attentie tegenover Don Bosco en tegenover de personen van aanzien die op bezoek zouden komen. Don Bosco echter dacht er niet zo over. Gezeten vertelde hij met zijn rustige goedaardigheid een episode van Markies Fassati. Deze adellijke vriend en weldoener had eens zekere verfraaiingen bemerkt op het gebouw van de portiersloge en had hem dan gezegd dat hij het niet meer aandurfde hem geld aan te bieden, omdat het hem toescheen dat hij nog overschot had. En toch had dit werk niets buitengewoons en was gerechtvaardigd door de eisen van stedenbouw vanwege de stad en ook omdat het paste in het raam van de versiering van het pleintje van Maria, Hulp der Christenen. Don Bosco ging verder: - "Zou u willen dat iemand zich ertoe bewogen zou voelen ons een aalmoes te geven, wanneer hij ziet dat wij heren geworden zijn? Hij zou menen ons te beledigen en onze gevoeligheid te krenken. En hoe zouden wij de moed hebben een beroep te doen op de openbare liefdadigheid, wanneer men ons zou kunnen antwoorden dat onze kamers, onze huizen getuigen dat wij deze niet nodig hebben en dat wij als rijke mensen huizen?" Daarna ging hij op een ander onderwerp over en beval hij met aandrang aan dat men onder de galerijen schriftuurteksten zou aanbrengen zoals in het Oratorio van Turijn.

Zo sprak hij enige tijd met hen. Maar hij bracht de overige uren van de dag in volkomen rust door. Hij scheen zich vrij goed te bevinden, zo opgewekt was hij. Hij werd enkel gekweld door pijn in zijn linker tandvlees. Tegen avond riep hij Viglietti en deed hem het volgende aan Don Rua schrijven: "Don Bosco verzoekt u iemand van het Oratorio ermee te gelasten de opschriften onder de galerijen te kopiëren en naar Nice te sturen. Hij gelast mij zijn groeten te doen aan u, aan Don Lazzero van wie hij dringend nieuws verwacht en aan Don Lemoyne aan wie hij zegt weldra een mooie korf met sla (1) te zullen sturen en aan al de Oversten en al de jongens van het Oratorio, die enkel op God hun hoop mogen stellen voor de goede uitslag van hun examen." Hij bedoelde de halfjaarlijkse examens die men voor Pasen placht te doen.

De ochtend van 26 maart werd helemaal benomen door bezoeken aan illustere personen. 's Middags nam hij met Don Ronchail en Viglietti deel aan een intieme déjeuner bij Graaf de Montigny, die zijn gebruikelijk winterverblijf op de Azuren Kust verlengd had om op Don Bosco te wachten. Tegen vier uur begaf hij zich naar de Notre-Dame om de vastenpreek bij te wonen die de Jezuit er zou houden over het doel van Don Bosco's komst naar Nice. In zijn dagboek schrijft Viglietti "Geprezen zij de Heer!" Ik zou het niet geloofd hebben, indien ik het niet gezien had. Ik had wel horen vertellen over de reizen van Don Bosco in Frankrijk maar ik was er verre van af mij de werkelijkheid voor te kunnen stellen. Langs de straten bleven de mensen opgetogen naar Don Bosco staan

---

(1) De goede Vader dacht daarbij aan een zwak van Don Lemoyne voor dit soort voedsel.

kijken. Bij zijn doortocht stonden ze te drummen om hem te kunnen aanraken. Anderen weenden van blijdschap omdat ze een woord van hem gehoord hadden, een blik van hem hadden opgevangen. Anderen waren er al tevreden mee hem van ver te zien, omdat ze meenden onwaardig te zijn hem te naderen. De kerk van Notre-Dame was eivol. Ik zwijg over de toespraak die de redenaar er hield, over de lof die hij Don Bosco toezwaaide en over alles wat nadien gebeurde omdat Don Ronchail er een uitvoeriger uiteenzetting over geven zal in een brief van hem die in het Bollettino Salesiano zal verschijnen."

De predikant wist wel dat zijn toehoorders veel sympathie hadden voor Don Bosco maar had zich toch niet kunnen inbeelden van welke geestdrift hij getuige zou zijn. Dit schouwspel wakkerde zijn welsprekendheid aan. Eerst toonde hij de noodzaak aan de kinderen van het volk een christelijke opvoeding te bezorgen en dan deed hij inzien welke grote leemte de werken van Don Bosco kwamen vullen. Hij stelde hem voor als een wisselagent van de Voorzienigheid: hij wisselde inderdaad tijdelijke goederen in eeuwige goederen om. Zijn woorden waren zo doeltreffend dat de geldinzameling het mooie bedrag van meer dan 4.000 frank opbracht.

Bij het einde van de ceremonie keerde Don Bosco terug bij Graaf de Montigny die te zijner eer een luisterrijk banket had ingericht voor een dertigtal genodigden, die allen grote weldoeners van de huizen van Rijsel en Nice waren. Toen men aan de vruchten toe was, drukte hij zijn grote tevredenheid uit Don Bosco aan zijn tafel te hebben te midden van een uitgelezen schare van vrienden. Eerst vertelde hij hoe het wezenhuis van Sint-Gabriël van Rijsel overgegaan was in de handen van Don Bosco en ging dan verder: "Sedert veertien maanden is dit huis toevertrouwd aan de Salesianen en nu ik op het punt sta terug te keren naar mijn stad, ben ik verheugd aan Don Bosco te kunnen zeggen in het bijzijn van deze aanzienlijke heren dat wij hem uiterst dankbaar zijn voor het goede dat hij gedaan heeft aan de jeugd van Frankrijk en vooral van Rijsel."

In zijn antwoord gaf Don Bosco een beschrijving van zijn eerste ontmoeting met de Montigny te Nice, sprak over de zeer mooie ontvangst die hij het jaar voordien in het "Rome van het Noorden" genoten had en loofde de liefdadigheid van de Fransen voor zijn werken waarbij hij de algemene belangstelling van de mensen van Rijsel voor het huis van Saint-Gabriël in het licht stelde. Hij rustte een ogenblik en ging dan hij verder: "Deze grote liefdadigheid raakte mijn hart en ik wist niet op welke wijze ik heel mijn dankbaarheid zou kunnen betuigen. Bij mijn laatste reis naar Rome heb ik in alle eenvoud aan de Heilige Vader uiteengezet wat ik gezien en gedaan had in deze zo christelijke stad. De Paus kent de liefdadigheid van de katholieken van Rijsel en hun gehechtheid aan de heilige Stoel. Daarom wou hij aan deze vurige katholieken en in het bijzonder aan de weldoeners van onze werken een getuigschrift schenken van zijn vaderlijke welwillendheid. Aan hem die de eerste was om ons daarheen te roepen en die ook thans nog onze beste medewerker is, aan de heer Alfred de Montigny, verleende hij de titel van Graaf van Rome, een eer die hij kan overdragen op zijn afstammelingen en een onvergankelijk bewijs van de liefde die de Heilige Vader

voor de katholieke liefdadigheidswerken koestert." Na die woorden overhandigde hij zelf hem de pauselijke Breve. De disgenoten feliciteerden zeer hartelijk de nieuwe Graaf, juichten de soevereine goedheid van de Opperherder toe en wens-ten vurig dat Don Bosco opnieuw zou gezond worden en dat zijn liefdadige on-dernemingen zouden bloeien. Toen Don Bosco terug naar huis keerde was het diep in de nacht. Hij was doodmoe.

Onze lezers kennen al voldoende de wederwaardigheden die het verlenen van dit en andere eretekens waren voorafgegaan. We zullen hier enkel nog aan toevoe- gen dat de Breve voor de Montigny al een maand voordien te Turijn was en dat Don Bosco ze aan Don Ronchail had gestuurd opdat hij ze plechtig zou overhandigen. Daarbij schreef Don Bosco volgende brief.

" Beste Don Ronchail,
"
" Eindelijk is de zo lang gewenste aangelegenheid voor
" Graaf de Montigny tot een goed einde gebracht. Hier heb je de Bre-
" ve die de ronde van Rome heeft gedaan en waarop bepaalde en on-
" bepaalde belastingen werden betaald maar daarmee is de zaak beëin-
" digd.
" Indien deze heer zich nog te Nice bevindt, bereidt hem dan
" een mooi feest. Indien hij zich al te Rijsel bevindt, maak dan
" een afspraak met zijn zuster.
" Noteer dat alles gebeurde wegens de kerk van het Heilig
" Hart van Jezus te Rome.
" Mijn gezondheid is beter maar ik mocht nog niet buiten
" huis gaan en daarom is het nog onzeker of ik naar Nice zal komen.
" Beveel mij aan al onze medewerkers aan, zeg hun dat ik veel
" voor hen bid en dat ik werk voor de Heilige Vader, namelijk voor
" het tehuis van de kerk hierboven vermeld.
" Schrijf mij veel. Bemin mij in de Heer en moge God ons
" allen zegenen.
" je toegenegen
" Turijn, 24 februari 1885. Priester Bosco.

De directeur gaf er trouwens de voorkeur aan de zaak uit te stellen en te wachten op de komst van Don Bosco zodat het overhandigen eervoller en aangenamer zou worden.

In de mis van 27 maart waren vele heren en toen zij vertrokken waren begon dadelijk het over en weer rijden van de rijtuigen die adellijke bezoekers en bezoeksters aanvoerden van Nice of vreemdelingen die in Nice te gast waren. De voorkamer geraakte niet meer leeg. Men kwam hem bedanken, gunsten verzoeken en giften aanbieden. Bij hen die uit de kamer van Don Bosco kwamen kon men de tevren- denheid van het gelaat aflezen. Viglietti schrijft: "Ik heb een dame gezien die stralend van blijdschap van de audiëntie bij Don Bosco kwam en toen ze over de speelplaats liep begon ze te huppelen, iets wat zeker voor haar leeftijd niet

meer paste." Hij ontving onder meer het bezoek van de stiefmoeder van Prins Czartoryski en van de heer Harmel.

In de namiddag kwam er een heel gezin uit Cannes, samengesteld uit zeven of acht personen. Ze brachten een arm gebocheld en hinkend meisje voor wie ze zijn zegen afsmeekten. Terwijl Don Bosco de formule juist uitgesproken had, begonnen allen te wenen en zeiden snikkend dat het meisje genezen was. Ze vertrok inderdaad met haar ouders zonder een steun nodig te hebben en liep rechtop als een kaars. Don Bosco deed zijn beklag over dergelijke onverwachte genezingen en zei dat hij verkoos dat de gunst verleend werd met wat uitstel, na een triduum of een noveen.

Ofschoon men zag dat de mensen Don Bosco steeds een goed hart toedroegen, waren dat jaar de aalmoezen niet zo overvloedig als vroeger. Hun edelmoedigheid schoot niet te kort, maar ze was nu betrekkelijk groot, omdat door de economische crisis de geldmiddelen ontbraken. Zo was er een heer die op 26 maart de mis van Don **Bosco** diende en zich verontschuldigde dat hij, wegens de schaarse oogst ditmaal zijn jaarlijkse bijdrage moest beperken tot 300 frank. Nadien bracht hij hem niet minder dan duizend frank, een tiende van zijn inkomen, dat hij hem enkele jaren voordien wegens een ontvangen gunst beloofd had. Toen Don Bosco zich te La Navarre bevond had deze heer daar zijn echtgenote gebracht omdat ze door de artsen opgegeven was. De zegen van Don Bosco had ze weer gezond gemaakt. Trouw aan zijn belofte zou hij gewild hebben steeds in staat te zijn ruimschoots de man Gods te kunnen helpen.

Deze dame kwam daags nadien met haar man om haar moeder aan te bevelen, die, naar het scheen, zich op de rand van het graf bevond. Don Bosco gaf hun zijn zegen en dacht daarbij ook aan de zieke. Welnu, voor het avond werd ontvingen deze personen een telegram dat hun de genezing meldde die, zoals later vastgesteld werd, gebeurd was juist op het ogenblik waarop Don Bosco hen gezegend had.

Zijn gebed bewerkte ook een weldaad voor een andere afwezige persoon. Een heer uit Nice leed sinds verscheidene maanden aan slapeloosheid en was werkelijk wanhopig. Op verzoek van zijn verwanten celebreerde Don Bosco een mis voor hem op 30 maart. Welnu, juist op die dag sliep de zieke vier op elkaar volgende uren.

We dienen ook geestelijke gunsten aan te tekenen. Aan Don Bosco werd een jongen aanbevolen die met hem en de Salesianen lachte, ja de spot dreef met de godsdienst. Dat duurde al enkele jaren tot groot verdriet van zijn familieleden. Na de aanbeveling waren er nog geen vier dagen verstreken of men kwam hem zeggen dat na zijn zegen deze afgedwaalde jongen terug op de goede weg was gekomen en spontaan te biechten was gegaan.

Op zondag 28 maart celebreerde Don Bosco de H. Mis in het kapelletje van de Dochters van Maria, Hulp der Christenen. Een jongen van elf jaar, het zoontje van ingenieur Levrot, die hem zeer verknocht was, diende zijn Mis.

Ze werd bijgewoond door een groep intieme vrienden, onder wie de vader van de kleine misdienaar. Allen wachtten na de Mis de celebrant op met wie ze een kleine kring vormden in een aanpalend zaaltje. Don Bosco zat in een grote leunstoel, ondervroeg, luisterde en antwoordde. Opeens draaide hij het hoofd in alle richtingen alsof hij iemand zocht. De heer Levrot vroeg hem wie hij verlangde te zien. Hij zweeg. Dit herhaalde zich, met tussenpozen, nog tweemaal. De derde maal ondervroeg de heer Levrot hem nogmaals en dan stelde hij hem de vraag: "En waar is Léon?" Léon was de naam van zijn zoontje dat zich met zijn broers en andere jongens op de speelplaats bevond. Men liet hem dadelijk komen. Zeer schuchter kwam hij bij Don Bosco. Zonder iets te zeggen deed hij hem rechts op een voetbankje zitten en legde lang zijn hand op zijn hoofd en schouder. Bij het afscheid nemen deelde hij aan de aanwezige personen voor ieder van hen een aandenken uit. Aan de kleine Léon schonk hij een kruisje uit palmblaren en zei daarbij: "Dit is voor mijn misdienaar." Hij gebruikte echter het woord enfant de choeur, dat door het kind begrepen werd als enfant de coeur. Bij deze veronderstelde genegen uitdrukking zette hij een ogenblik een hoge borst op, maar dan dacht hij er niet meer aan en vergat het zelfs helemaal. Hij dacht er trouwens opnieuw aan in de winter van het jaar 1892, toen een zware aanval van influenza en een hardnekkige bloeding hem zo uitputten dat hem iedere inspanning en zelfs het lezen verboden werden. Toen schoten hem onverwacht weer de woorden te binnen van Don Bosco, nu in hun juiste betekenis uitgelegd en vergezeld van een inwendige beslissing die hun de kracht gaf van een roeping en de waarde van een voorzegging. Aldus scheen het hem toe dat zijn weg hem met zekerheid was aangeduid geworden. Dit was de roeping van de Salesiaan Don Léon Levrot en de doeltreffendheid van een woordje van Don Bosco.

Ofschoon het seizoen al zo ver gevorderd was dat vele vreemdelingen terug naar hun stad waren gekeerd, duurde de toeloop van aanzienlijke bezoekers toch steeds voort, want er kwamen er ook van ver. Ze wachtten niet enkel uren maar zelfs hele dagen om hem te kunnen spreken. Men zag er onder andere de hertogin van Parma en prins Czartoryski kwam alle dagen. Deze had klaar en duidelijk de raad willen krijgen Salesiaan te worden want dadelijk zou hij naar het Oratorio gevlogen zijn maar Don Bosco vermeed zorgvuldig zich daarover uit te spreken.

We zeggen niets over de brieven die hem overal volgden en die negen maal op tien hem smeekten voor die personen te willen bidden. Tot zelfs uit Rusland kwam er een brief van een Musulmanse vrouw in goed Frans geschreven om de genezing te bekomen van een Musulman. Op 28 maart liet hij haar in dezelfde taal antwoorden en dankte haar voor haar bescheiden gift van drie roebels. Hij beloofde te zullen bidden.

Nu het paasfeest niet meer ver af was, wou de goede Vader, die zijn gedachten niet kon afleiden van Valdcco, van ginder voor die grote dag een geschenk hebben dat op voelbare wijze de geestelijke vereniging met zijn verre familie zou verbeelden. Viglietti schreef aan Don Lemoyne:(1)

---

(1) Nice, 31 maart 1885.

"Don Bosco geeft mij uitdrukkelijk de opdracht dat men tegen Paaszondag naar Marseille drie of vier broden van het Oratorio zou sturen."

Vooraleer naar Marseille te gaan begaf hij zich naar Toulon waar hij met open armen door graaf Colle werd opgewacht. Hij vertrok uit Nice op 1 april. Kort voor zijn vertrek kwamen drie dames bij hem aan, van wie één aan duizelingen leed, zodat zij sinds lang geen voet meer buiten huis zette. Bovendien was ze kort en dik van gestalte, met armen en handen als in een kluwen samen gewrongen. Alleen haar benen kon ze vrij bewegen. De dames verlangden de zegen van Don Bosco. Toen hij hun zijn zegen gegeven had keerde hij zich tot de zieke en zei haar: - "Doe zoals ik. Steek uw armen vooruit, open uw handen en sla uw handpalmen tegen elkaar en roep daarbij: Leve Maria!

- "Maar ik ben ziek", antwoordde de vrouw, "ik kan dat niet doen."
- "Vooruit, gehoorzaam", hernam Don Bosco.
- "Het is onmogelijk, al mijn ledematen doen me pijn."
- "Maar u hebt het geloof niet. Doe wat ik u zeg."

Dan strekte zij haar armen uit, opende haar vingers en sloeg haar handen gemakkelijk tegen elkaar, roepende: Leve Maria! De twee dames waren buiten zichzelf van verstomming en hielden niet op met wenen.

Om Don Bosco tot de reis naar Toulon te bewegen had de Graaf hem een aanzienlijk bedrag beloofd voor de kerk van het Heilig Hart en voor de Missies. "Uw brief", had Don Bosco (1) hem geantwoord, "verplicht mij een tocht tot bij u te ondernemen, ondanks mijn zwakke gezondheid." Hij begaf er zich in gezelschap van zijn secretaris naartoe. Dames en heren wachtten hem op aan het station van Nice om hem goede reis toe te wensen. Graaf de Montigny had, om hem genoeg te doen, zijn reis naar Rijsel uitgesteld. Hij bood hem enkele flessen van zijn beste wijnen aan om hem op zijn reizen te versterken. Hij stapte met hem op de trein en bleef bij hem tot Toulon, waar ze onder warme betuigingen van genegenheid afscheid namen van elkaar, omdat de Graaf verder naar het Noorden moest reizen.

Don Bosco en zijn secretaris stapten hier van de trein en dachten dadelijk Graaf Colle te zullen ontmoeten maar er was geen levende ziel te bekennen. Don Perrot van La Navarre had hem hiervan niet tijdig bericht gelaten. Voor de arme Viglietti was dit een lelijke tegenvaller. Met een grote Paaspalm voor de Graaf onder de arm, met twee overjassen over de schouder en met in elke hand een valies, kostte het hem heel wat moeite vooruit te komen. Ook Don Bosco sleepte zich met moeite voort, maar toch was hij van goed humeur en lachte hij. Terwijl zij zich zo naar de woning van de Graaf begaven, werden ze ingehaald door Gravin Hé-

---

(1) Turijn, 3 maart 1885.

lène de Sampoulé, die per rijtuig was, hen beiden oplaadde en naar het herenhuis van Graaf Colle bracht. Graaf en Gravin bleven als versteend staan toen ze hen zagen maar weldra putten ze zich uit in vriendelijkheden en dit met een onbeschrijflijke tederheid. Ze wilden dat hij te midden van hen zou komen zitten en waren uiterst verheugd hem te zien en hem te horen spreken. Nog diezelfde avond overhandigden ze hem het geld dat ze hem beloofd hadden.

Goede Vrijdag viel op 2 april. Met de Graaf en met Viglietti begaf zich Don Bosco die ochtend naar de kathedraal om er zijn Pasen te houden. Langs de weg bleven de mensen staan om naar hem te kijken. De korte weg daarheen, het opklimmen naar het priesterkoor en het knielen putten zijn krachten uit. Na de mis, toen hij naar de uitgang ging, drongen de mensen die dichtst bij stonden op hem aan. Toen het nieuws zich verspreid had, omringde hem op enkele minuten een menigte aan de voet van de trap. Ze knielden neer, riepen en weenden met ernstige stoornis voor de priesters die voortgingen met het verrichten van hun dienst. Indien hij zich wou bevrijden en naar buiten gaan, was hij verplicht zijn zegen te geven. Viglietti schrijft: "Langs de straat worden de mensen als dol, niemand komt voorbij zonder te blijven staan en benieuwd Don Bosco aan te kijken. Ze ondervragen elkaar of hij het wel is. Iedereen wordt door zijn tegenwoordigheid gegrepen. Ze worden ontroerd als ze hem zien, al wat gebogen, en hoe hij zich behelpen moet met zijn stok. Zijn doordringend oog laat merken dat er in hem iets buitengewoons is."

Uit de rustige stilte van het huis Colle trok zijn geest naar het Oratorio en zag hij opnieuw deze en gene, ieder met zijn kenmerkende bijzonderheden. Aldus liet hij aan Don Lemoyne, een grote liefhebber van groenten schrijven: "Door bemiddeling van Don Lazzero is Don Bosco te weten gekomen dat u zich thans de sla uit Sampierdarena toegekomen laat smaken en zelfs opvreet (woorden van Don Lazzero) en dat doet hem veel genoegen. Hij zegt zelfs dat, toen hij deze ochtend nog maar pas buiten was gekomen en hij tegen een mooie korf met tomaten aanliep, hij dadelijk aan Don Lemoyne heeft gedacht." En in dezelfde brief aan Don Lemoyne deed hij aan het adres van Don Lazzero, de grote tenor van het Oratorio en een man van onbevangen eenvoud schrijven: "Don Bosco belast mij ermee te antwoorden op de vriendelijke brief van Don Lazzero. Bij het lezen ervan onderbrak hij meermalen zichzelf met uitroepen van verwondering. Hij zegt, bijvoorbeeld, dat Don Lazzero gezwollen is wanneer hij schrijft en sierlijk en zelfs hoogdravend". En wat verder: "Indien nu Don Lazzero van het wereldtoneel zou verdwijnen", Don Bosco onderbrak zichzelf: "ja wat dan gezongen?"

Die dag kwam de Voorzienigheid te Rome tussen op een manier die werkelijk miraculeus was. Don Dalmazzo had naar Turijn geschreven om geld, omdat hij op Paaszaterdag een bedrag van 12.000 lire moest betalen. De Tiberbank had hem tachtigduizend lire gegeven zonder hypotheek en weigerde hem nog meer te geven. Welnu, op de middag van Witte Donderdag werd hij naar de portiersloge geroepen door een dame die hij zeer goed kende, maar tot wie hij zich altijd tevergeefs had gewend, gravin Stacpoole. Hij liet haar verzoeken te willen wachten tot hij

klaar was met zijn diner, maar zij antwoordde dat hij dadelijk diende te komen. Toen hij bij haar gekomen was, zei ze hem dat zij hem dringend een bedrag wou overhandigen, omdat zij er sterk aan hield dit te doen op de dag van de instelling van de Allerheiligste Eucharistie. Don Dalmazzo verwachtte zich op zijn hoogste aan een biljet van honderd, maar tot zijn grote verbazing ontving hij een envelop dat vijftig biljetten van duizend van de Nationale Bank bevatte. Hij vergat zijn diner, liep naar de Banca Tiberina en probeerde daar aan te dringen om binnen de week nog geld te krijgen. Maar de kassier verontschuldigde zich en zei dat hij ambtshalve al getelegrafeerd had aan directeur Caranti te Turijn en dat zijn antwoord ontkennend was geweest. Het was hem dus onmogelijk het anders te doen.

- "En indien ik nu geld in deposito zou geven, zou ik er dan een gedeelte van kunnen terugtrekken?"

- "Alles zelfs", antwoordde de beambte.

- "Alles heb ik niet nodig."

En hij overhandigde hem de vijftigduizend lire. "Ik kan niet uitdrukken", getuigde hij op de processen, "hoe verrast de heer kassier Angelois op dat ogenblik was. Ik herinner me enkel dat hij uitriep: "Bij Don Bosco valt het geld werkelijk uit de hemel."

Te Turijn werd op Goede Vrijdag de naam van Don Bosco op een vreemde wijze in verband gebracht met die van een roemrijke afgestorvene. Op maandagochtend was te Napels Pater Ludovico da Casoria, een apostel van de liefdadigheid en de stichter van de Grijze Broeders overleden. Ook de antiklerikale pers prees hogelijk zijn verdiensten. Welnu, in de Gazzetta di Torino van 3 april zong een correspondent de lof van de overledene, maar, enkel om in de geest van de krant te blijven, deed hij volgende uitdagende bewering: "De Kerk die van de luiaards en van de onzindelijke Labre's heiligen maakt, zal zeker van deze heilige nooit iets willen weten." De directeur die heel gemakkelijk deze domme zisprong had kunnen schrappen, liet hem drukken, maar meende zich toch verplicht hem enigszins goed te maken door er een correctief aan toe te brengen die dan zou bestaan in het loven van Don Bosco. Deze lofrede, die in werkelijkheid niets goed maakte, heeft voor ons toch een bijzondere waarde, omdat ze voortkomt ex inimicis nostris. Naast de ellendige zin liet hij dan volgende nota plaatsen: "We dienen te zeggen dat we te Turijn in een hogere en meer uitgebreide sfeer een Don Bosco hebben die mirakels gedaan heeft en nog doet in het voordeel van de lijdende mensheid en van de nooddruftige jeugd. Ook hij is een eenvoudige priester en nooit is hij op eerbetuigingen en grote ambten uit geweest."

Op Paaszaterdag celebreerde Don Bosco de heilige mis in de zaal van de Graaf, die er met de hulp van zijn vrouw een kapel van gemaakt had door er een altaar op te richten. De mis werd bijgewoond door talrijke heren en dames en werd gediend door Viglietti en Don Cerruti, de avond voordien toegekomen. Bijna allen ontvingen uit zijn handen de Heilige Communie. Gedurende het diner gaf Don Bosco het bevel aan Don Cerruti een mooi opschrift samen te stellen dat zou ge-

beiteld worden in een marmarsteen, die men in de kerk van het Heilig Hart zou plaatsen ter eeuwige herinnering aan de edelmoedige giften van de Graaf.(1)

In de namiddag nam hij afscheid van graaf en gravin Colle en vertrok naar Marseille, waar hij om zes uur toekwam en onder geestdriftige toejuichingen ontvangen werd door de jongens, die te zijner ere een lieflijke kleine academische zitting hielden.(2) Nooit had men in het Oratorio van Saint-Léon een feestelijker Paasfeest gevierd.

Op de plechtige hoogdag bereikten twee brieven Don Bosco te Marseille. Een van de brieven kwam van voornoemde gravin Stacpoole die hem liet weten dat ze de vijftigduizend lire klaar had liggen. Don Bosco antwoordde haar:

" Hooggeboren Vrouwe Gravin,
"
" Ik ben er van overtuigd dat u een waardevol werk verricht
" hebt zonder er de waarde en de grootte van te kennen. Dank zij u
" bestaat het huis van Parijs, dank zij u zal een kerk worden opge-
" richt onder de heidenen en de zielen die er zullen gered worden
" zullen de vrucht zijn van uwe liefdadigheid.
" U kunt dit bedrag van 50.000 lire gemakkelijk overhandigen
" aan Don Dalmazzo, onze algemene procurator die zal doen wat nodig
" is voor het in orde brengen van deze aangelegenheid.
" De Heer weze steeds met u en de Heilige Maagd moge u ertoe
" brengen ons huis te Turijn te bezoeken waar elke dag voor u gebe-
" den wordt voor het altaar van Maria, Hulp der Christenen.
" Wil eveneens voor mij bidden die voor u steeds in Jezus
" Christus zijn zal
" uw verplichte dienaar,
" Marseille, 5 april 1885. Priester Gio. Bosco.

Pas had hij dit antwoord gestuurd of hij ontving een andere brief van Don Dalmazzo, die hem kennis gaf dat de vijftigduizend lire hem al overhandigd werden. Onmiddellijk greep Don Bosco naar zijn pen en schreef opnieuw aan de gravin:

---

(1) Het inzicht van Don Bosco werd later, in 1893 vervuld, door een opschrift in het Latijn waarvan wij de tekst gegeven hebben in boekdeel 15, blz. 124 in een nota.

(2) In naam van de Salesianen en van de leerlingen werden er twee afzonderlijke brieven vol toegenegenheid voorgelezen.

" Aan Mevrouw de Gravin Stacpoole - Rome
"
" U kunt zich zeker de grote vreugde niet voorstellen die mijn
" hart overmeesterd heeft door de edelmoedige gift die u doet in het
" voordeel van onze missionarissen van Patagonië. Ik dank u uit heel
" mijn hart en ik beloof u dat de kerk waaraan men onder de wilden be-
" gonnen is te bouwen zal toegewijd worden aan het Allerheiligste Sa-
" crament zoals u dit verlangt. Bovendien is het mijn inzicht dat al
" de missen, communies en godsdienstige oefeningen die in dit gewijde
" gebouw zullen plaatshebben, op speciale wijze aan God zullen opge-
" dragen worden volgens uw vroom inzicht. Nooit zullen de Salesianen
" u in hun communies er in hun particuliere gebeden vergeten.
" Ik heb in deze zin geschreven aan Mgr. Giovanni Cagliero, de
" bisschop van dit zeer uitgestrekt en uiterst moeilijk diocees van
" Patagones.
" Moge God u zegenen en Maria, Hulp der Christenen u beschermen
" en leiden in alle gevaren van het leven.
" Met verschuldigde eerbied en met diepe dankbaarheid ben ik
"
" uwe u zeer verplichte dienaar,
" Priester Gio. Bosco.
" Marseille, 5 april 1885.

Zoals men merkt was het bedrag volgens het inzicht van de schenkster be-
stemd voor andere doeleinden dan het bouwen van de kerk van het Heilig
Hart, maar ze verlangde niet dat haar wil onmiddellijk zou worden uitgevoerd. Het
gebruik van dit geld te Rome zou het later mogelijk maken een gelijkaardig be-
drag te gebruiken volgens het inzicht van de gravin. Toch werd er dadelijk be-
richt over gelaten aan Mgr. Cagliero die zonder uitstel aan de gravin schreef om
haar te bedanken.(1)

Don Bosco had visitekaartjes bij zich die in het Oratorio met Franse tekst
waren gedrukt en dit om zijn hulde te betuigen, gebeden aan te bieden en zege-
ningen af te smeken. Op Pasen stuurde hij er een van aan mevrouw Prat om haar
mee te delen dat hij op tweede paasdag de mis volgens haar inzicht zou gecele-
breerd hebben.(2) Deze grote weldoenster die Don Bosco nog niet persoonlijk
kende, had zijn heiligheid erkend terwijl hij celebreerde (3) en kon zich geen
waardevoller geschenk toewensen.

---

(1) Brief van Mgr. Cagliero aan Don Lazzero, Buenos Aires, 15 juni 1885.

(2) "Charitable Mme Prat. l'Abbé Jean Bosco Vous présente ses respectueux hommages, il prie et fait prier ses orphelins pour vous et à toutes vos intentions et appelle sur vous et les vôtres les meilleures bénédictions du ciel. Il est bien heureux demain matin à 8 heures dire la S.te(Messe) pour vous dans l'église de notre Orphelinat le 6 avril 1885."

(3) Cfr. boekdeel XIII, blz. 530 (Italiaans).

De ontspanningen die het paasfeest meebracht hadden als gevolg dat er slechts zeldzame bezoekers kwamen, zodat Don Bosco wat op adem kon komen. Hij had het hard nodig. "De gezondheid van Don Bosco", schreef zijn secretaris, "is zeer middelmatig. Hij hoest wat en heeft hoofdpijn." En verder nog: "De naastenliefde van Don Bosco die om zo te zeggen geen grenzen heeft, heeft als gevolg dat hij zeer gebroken is. Sinds enkele dagen gaat hij meer gebukt."(1)

Onder de eerste bezoeken zullen we enkel dat van een zekere mevrouw Baroni vermelden. Het jaar voordien had zij hem een van haar dochters gebracht, die door de artsen als verloren opgegeven was. Zij was aangetast door een ongeheelrijke tbc. en ook door vallende ziekte, maar na de zegen van Don Bosco was ze geleidelijk beter geworden. De beterschap hield aan tot ze volkomen genezen was. De moeder kwam hem dus bedanken.

In de nacht van 6 april had hij een droom. Het scheen hem toe dat hij zich met een groepje Salesianen onderhield toen daar een zeer lieve jonge vrouw, in het wit gekleed en zeer zedig, toekwam en te midden van het groepje kwam staan. Bij dit zicht werd Don Bosco ontstemd. Hij liet haar verstaan dat dit niet haar plaats was en dat ze diende heen te gaan. Lachend en gekscherend ging ze weg maar om dadelijk opnieuw te verschijnen. Dan ging Don Bosco tot bij haar en zei haar op gebiedende toon weg te gaan. Terwijl hij dit zei ontwaakte hij.

De volgende nacht was hij pas ingeslapen of hij bevond zich voor een braakliggend veld. Hij wou er doorheen lopen en nu zag hij weer opnieuw de jonge vrouw die hem een sikkkel aanreikte en hem zei dat hij het pad moest vrijmaken van onkruid dat het terrein overwoekerde. Hij nam de sikkkel en gebruikte haar al lachend maar de weg bleef steeds hobbelig en moeilijk begaanbaar.

Op de derde nacht kwam de jonge vrouw terug en zei hem: "De oversten dienen het onder elkaar eens te zijn een maatregel tot verbetering nooit uit te stellen, wanneer ze menen dat hij noodzakelijk is!"

Don Bosco vertelde dadelijk aan Viglietti de drievoudige droom en zei dat hij er later de uitleg zou over geven, wat hij enkele dagen nadien deed. Het onkruid dat het pad overwoekerde waren de slechte boeken, de slechte gesprekken en alles wat een hinderpaal was voor de dienst van God en het heil van

---

(1) Brieven aan Don Rua op 5 en aan Don Febbraro op 6 april. Aan deze laatste stuurde hij een kaartje van Don Bosco en zei hem: "Ik stuur u een waardevol document, onderpand van de grote genegenheid die onze goede Vader u toedraagt. Hij belastte mij ermee na te gaan of er geen fouten in voorkomen. Ik geloof echter dat, ook wanneer er zouden in zijn, mijn hand een heiligschennis zou plegen door deze heilige letters aan te raken."

de zielen. "Daarin", zei hij, "ligt de kennis van de directeur en van de andere oversten, onder de jongens dit giftige onkruid uit te roeien. En het is niet zo gemakkelijk dit te voorkomen, te ontdekken en af te snijden. Hier is werk voor een zaag en niet voor een sikkkel, want er staan daar echte struiken en hoogopgeschoten verdroogd onkruid! De eendracht onder de oversten en de bestraffingen die op tijd zullen gebeuren zullen er wellicht niet in slagen al het kwaad te beletten, maar zullen toch als gevolg hebben dat de weg niet door struikgewas overwoekerd wordt.

Hij aanvaardde verscheidene malen, ofschoon erg lastig voor hem, uitnodigingen voor een diner. Op 7 april begaf hij zich met Viglietti bij mevrouw Broquir. Terwijl hij met haar in de tuin aan het wandelen was, bleef hij voor een bloemenperk staan, plukte er een strobloem, bood ze aan de dame aan en zei: "Kijk, ik bied u een bloem aan, een gedachte.

- "Welke gedachte?"

- "De gedachte aan de eeuwigheid. Het is een gedachte die wij nooit uit het oog mogen verliezen. Alles wat wij doen en zeggen dient steeds op dat doel gericht te zijn. Alles gaat voorbij in deze wereld. Alleen de eeuwigheid blijft duren en zal nooit eindigen. Zorgen wij ervoor dat onze eeuwigheid gelukkig zij en ons volledig tevreden kan stellen.

Daags nadien begaven ze zich bij de heer en mevrouw Olive. Dat was een brave familie. Ze hadden negen kinderen. Niettegenstaande zijn groot gezin, was de vader zeer mild met het geven van aalmoezen. Alle leden van het gezin vereerden Don Bosco als een heilige. Terwijl men in een prachtige zaal wachtte op het uur van het diner en de heer Olive zich met Don Bosco onderhield, zorgde de dame die achter Don Bosco stond voor het oprapen van de haren die op zijn rug gevallen waren. Daarmee niet tevreden, ging ze een schaar halen en overtuigd van het feit dat hij haar onbescheidenheid niet eens bemerkte, knipte ze handig een voor een zijn krullen weg zodat zijn nek er als geschoren uitzag. Zijn aangezicht was echter rood geworden, maar om haar niet te beschamen deed hij alsof hij zijn volle aandacht aan het gesprek wijdde.

Na het diner onderzochten de vijf zonen en de vier meisjes een voor een samen met Don Bosco hun roeping. Dan zei Don Bosco dat men daar een Salesiaans huis zou kunnen oprichten hebben, want de zonen wilden allen Salesiaan worden en de meisjes Zuster van Maria, Hulp der Christenen!

Toen men afscheid wilde nemen vond men zijn hoed niet meer. Men zocht in alle hoeken en kanten en men eindigde ermee de schuld te werpen op Don Albera, die eerst weggegaan was. Toen werd een nieuwe mooie hoed aangebracht.

- "Maar dat is de mijne niet", zei Don Bosco.

- "Jawel, jawel, het is deze hoed", antwoordde mevrouw die dit foefje bedacht had. Zet hem maar op, anders vat u kou en wordt u ziek."

- "Maar dat is te kras", mompelde Don Bosco, met rood gezicht en bijna aan het wenen.

- "Geduld maar", fluisterde Don Cerruti. "Zolang u Don Bosco zijt, moet u ook hierin berusten."

- "Je hebt gelijk", besloot Don Bosco, "geduld dan maar. Alles uit liefde tot God."

Zo verlieten ze dit gelukkig huis, niet zonder dat de heer Olive aan Don Bosco een edelmoedige aalmoes gegeven had.

Don Bosco noemde de familie Olive de familie van de kookpot of van het Onze Vader, Wees Gegroet en Glorie zij de Vader met een zinspeling op een feit dat wij al verhaald hebben.(1)

Op 9 april was het de beurt aan graaf de Villeneuve. Er waren talrijke genodigden en er heerste een oprechte vrolijkheid die gevoed werd door de geestige verhalen van Don Bosco. Toen er gesproken werd over loterijen vertelde hij dat sommige personen bij hem waren gekomen om hem te vragen op welke getallen ze dienden te spelen. Hij had gelachen en daarbij gezegd: "Mijn beste vrienden, indien ik die getallen kende, zou ik wel de eerste zijn om er gebruik van te maken. Hij vertelde dan nog dat hij eens, om zich van sommige lastige mensen af te maken, op een biljet de woorden Geloof, Hoop en Liefde geschreven had. Hij had het briefje geplooid en hun aanbevolen het niet te openen voor een bepaalde dag. Ze hadden gehoorzaamd en waren dan in een toverboek de getallen gaan opzoeken die overeenstemden met de drie theologische deugden. Ze hadden op deze getallen gespeeld, waren door het lot begunstigd geworden en kwamen dan bij hem terug om hem een vrij grote aalmoes te geven.

Teruggekeerd naar Saint-Léon trof hij er een dame aan die hem een flinke jongen voorstelde. Niemand zou zich hebben kunnen inbeelden dat het dezelfde jongen was die de moeder het vorig jaar helemaal kreupel bij hem gebracht had. De zegen van Maria, Hulp der Christenen, was voor hem het geneesmiddel geweest dat hem op de slag gezond had gemaakt.

Een groot gedeelte van 10 april bracht hij door te S. Margherita in het noviciaat. Deze jongens die nog geen priesterhabijt droegen onthaalden hem feestelijk. Zij hadden hem een klein feestje voorbereid en hij bedankte ze vaderlijk en beloofde hun een reis naar Turijn om er de kerk te gaan bezichtigen van Maria, Hulp der Christenen, en het noviciaat van S. Benigno wanneer ze zouden ingekleed zijn. De ontroering sneed hem meermaals het woord af en dikke tranen rolden uit zijn ogen. Na het diner werd het huis door vreemdelingen gevuld. Er kwam ook een verlamde vrouw die aan waterzucht leed en door twee

---

(1) Cfr. hiervoor blz. 31.

personen naar binnen werd gedragen. Don Bosco zegende haar en zei dan: "Probeer nu wat te lopen." En zij, die zich vele jaren niet had kunnen bewegen, stond op en liep heen en weer in de kamer. Ze ging op eigen voeten naar buiten maar steunde nog wat op een stok die men haar gaf. Wenend bedankten de dragers de Heer. Don Bosco zei aan Viglietti: "Ik zou haar wel gezegd hebben: werp uw stok weg en ga werken, maar dergelijk feit zou teveel ophef hebben gemaakt."

Van een woord en van een daad van hem vinden wij het aandenken terug op 11 april. In de refter van Saint-Léon, in tegenwoordigheid van de befaamde advocaat Roland, herhaalde hij iets dat al vroeger uit zijn mond was gekomen: (1) - "Verleden jaar", zei hij "gaf ik, met de hoop dat de cholera wat goed zou gedaan hebben aan de zielen, als tegengift de medaille van Maria, Hulp der Christenen, maar het uitwerksel was te verschillend van wat ik gehoopt had. In de stad werd het niet beter en zelfs slechter. Daarom weet ik niet of ik dit jaar hetzelfde zal kunnen doen." Deze woorden hielden ook een onheilvolle prognose in, die zou bewaarheid worden, nl., het weer terug opflakkeren van de besmettelijke ziekte.

Toen de disgenoten vertrokken waren kwam er een dame met haar dochter naar voor. In 1884 was Don Bosco deze laatste gaan zegenen. Ze leed vreselijk aan de zenuwen en haar benen waren zo krom dat ze uit haar eigen geen stap kon zetten. Na de zegen waren de pijnen verdwenen en nadien liep ze rechttop en zonder hinder tot grote verbazing van allen die haar kenden.

Sinds de dag van zijn aankomst te Marseille had Don Bosco nog niet de gelegenheid gehad persoonlijk zijn hulde aan de bisschop te gaan betuigen. Hij ging hem daarom een bezoek brengen op de ochtend van 12 april. In zijn grote goedheid en hoofsheid deed Monseigneur tegenover hem er zijn beklag over dat hij, aldus door gebrekkigheden getroffen hem voor was geweest terwijl de bisschop het inzicht had gehad zich bij hem naar Saint-Léon te begeven. Intussen bood hij hem alles aan wat hij verlangde en beloofde aanwezig te zullen zijn op de vergadering van de medewerkers en er het woord te zullen voeren. Hij gewaardigde zich zelfs nauwkeurige inlichtingen te vragen over de Congregatie en wou ook weten hoe sommige leden, in het bijzonder Don Durando, het stelden.

Op de middag deed er zich bij Don Bosco een mooi geval voor. In de loop van de week had hij het bezoek ontvangen van een jong meisje dat, hoewel het, naar haar kledij te oordelen, tot een welgestelde familie scheen te behoren, niet meer wist hoe ze haar brood zou kunnen verdienen, omdat niemand van haar wou hebben wegens een zekere gebrekkigheid. Don Bosco gaf haar zijn zegen en liet haar weggaan met God. Welnu, toen Don Bosco uitgenodigd was geworden op een diner bij de familie Martin, verscheen dat meisje op de drempel van de deur en

---

(1) Cfr. hiervoor blz.

wierp zich in een opwelling van dankbaarheid aan zijn voeten. Wat was er voor-gevallen? Na zijn zegen had zij zich niet enkel bevrijd gevoeld van haar kwaal, maar op enkele stappen van Saint-Léon was zij tegengehouden geworden door een heer die haar gevraagd had of zij in zijn huis dienstmeid zou willen worden. Deze heer nu was juist de heer Martin.

Bij dezelfde familie zag hij opnieuw een huislerares, een juffrouw, die hij het vorige jaar zijn zegen had gegeven en die van een zware ziekte genezen was.

Een vriendelijk briefje aan Don Francesca draagt de datum van 12 april. Deze was, volgens de jongste regeling, directeur van de studenten in het Oratorio. Hij zal er wel op vervelende zaken gestoten zijn en zijn hart bij Don Bosco hebben gelucht, want deze nam de pen om wat sereniteit in zijn geest te brengen.

" Mijn beste Don Francesca,
"
" Aan anderen kan ik niet schrijven maar dan toch enkele
" woorden aan Don Francesca, mijn oogappel.
" Tracht je vooreerst geen lasten of vervelende zaken te
" scheppen waar er geen zijn. En wanneer ze toch komen weet ze
" dan te aanvaarden uit de heilige hand van de Heer.
" Je zal aan onze goede jongens en medebroeders zeggen dat
" ik voor hen aan het werk ben en dat mijn werk tot mijn laat-
" ste ademtocht voor hen zal zijn. Dat ze voor mij zouden bidden,
" braaf zijn en de zonde vluchten opdat wij allen in de eeuwigheid
" zouden zijn.
" Allen! Que Dieu vous bénisse et que la Sainte Vierge nous protège.
"
" je toegenegen
" Marseille, 12 april 1885. Priester Don Bosco.

Op 13 april gaf Don Bosco een... diplomatiek diner. Er werd aan deelgenomen door de heer en mevrouw Colle, commandeur Rostand, president van de Société Beaujour, de heer Bergasse en verscheidene andere personen. Bij de laatste heildronk sprak Don Bosco vooral over de heer Bergasse. Hij drukte zijn tevredenheid uit voor zijn waardevol bezoek, dankte hem voor zijn onuitputtelijke liefdadigheid tegenover de Salesianen en stelde hem zijn voornaamste weldoeners, de heer en mevrouw Colle, voor. Dan beval hij het Salesiaans werk aan zijn hoge bescherming aan en riep over hem de zegeningen en de beloningen van de hemel af. "Het is merkwaardig", merkte Viglietti op, "hoe Don Bosco aldus improviseert en slecht en met fouten spreekt en toch meer indruk maakt dan wanneer hij zich voorbereid heeft."

Graaf Colle wou ontsnappen aan de lof die hem werd toegezwaaid en zei dat het feit van Don Bosco te kunnen dienen en te kunnen helpen het grootste

geluk was dat men kon hebben. Daarna werd het woord gevoerd door de heer Bergasse. Hij bezat een eenvoudige en onweerstaanbare natuurlijke welsprekendheid. Hij verklaarde dat hij zich graag inspande om mee te werken aan het goede dat door de Salesianen bewerkt werd, maar voegde er aan toe dat hij daarbij geholpen werd door de Vennootschap waarvan hij de voorzitter was. Als bewijs hiervan bood hij aan Don Bosco in naam van de Suikerraffinaderij 600 frank aan. Hij vond in zijn hart bewoordingen van echte droefheid over de ontbinding waarin hij zag dat de hedendaagse maatschappij zich aan het storten was en verheerlijkte de vlijt van Don Bosco, door de Voorzienigheid gezonden om krachtig aan al deze kwalen te verhelpen. Hier sleepte hem de genegenheid van Don Bosco zo mee dat hij applaus en tranen ontlokte.

Maar hij had er niet mee gedaan. Hij begon nu de opvoeding te loven door de Salesianen verstrekt aan de jongens die ze van pleinen en straten hadden weggehaald en noemde de namen van kranten die de leerlingen van de Salesianen prezen, omdat deze jongens van de kerk en van de goddelijke diensten deden houden door hun wondermooie zangen en ceremoniën die op een volmaakte manier uitgevoerd werden. "Deze jongens", ging hij verder, "worden door iedereen bemind en bewonderd. De pastoor van Saint-Joseph looft ze publiek van op de kansel, Marseille en Frankrijk prijzen ze. En ze verdienen het bemind te worden. De jongens van dit huis houden veel van het gregoriaans dat ze boven de andere muziek stellen. Het is voldoende ze te horen zingen zoals ze zingen, het is voldoende ze in de kerk te zien eerbiedig, zedig, tuchtvol om te zeggen: daar zijn de zonen van Don Bosco. Het is dus niet juist dat alles slecht gaat. Wij hebben een Don Bosco. Moge God hem nog lang bewaren, hem zegenen, hem welvaarend doen zijn. Frankrijk en de hele wereld hebben hem nodig."

Het was voor Don Bosco een grote opbeuring te mogen horen dat zijn jongens een zo goede faam genoten en dat ze de gewijde gezangen en de heilige ceremoniën wisten te doen waarderen. De heer Bergasse, die wij al elders meermaals vermeld hebben, was een echte parel van een katholiek. Bijna alle katholieke verenigingen hadden hem als hun voorzitter. Steeds druk aan het werk verleende hij maar zelden audiëntie, schreef niet vaak maar voor Don Bosco **wou** hij alles opofferen. Hij stuurde hem lange en veelvuldige brieven en achtte zich gelukkig bij hem te kunnen zijn.

Intussen groeide de menigte van bezoekers in Saint-Léon geweldig aan. Toen zijn secretaris zag dat de kamers en de gangen vol volk waren, gaf hij hiervan kennis aan Don Bosco, liet ze allen knielen en zei hun dat ze zijn zegen zouden ontvangen. Dan kwam Don Bosco uit zijn kamer, richtte ze enkele gemeenschappelijke woorden toe, zegende ze en gaf aan iedereen een medaille. Die voortdurende belegering drukte op hem. "Ik bewonder bij Don Bosco", noteerde Viglietti in zijn dagboek, "een buitengewone deugd bij het verbergen van zijn kwalen. Soms lijdt hij zware pijnen en wanneer het lijden noodzakelijkerwijze duidelijk blijkt, dan lacht hij en zegt: "Daar heb je het, Don Bosco heeft geen geld meer." Van dit geld kan hij zich op bewonderenswaardige wijze

onthechten. Pas heeft hij het met veel inspanning en zweet verworven of hij deelt het tevreden aan de huizen uit." Ook abbé Guiol had er reeds het vorige jaar op gewezen dat Don Bosco op de avond van de dagen waarop hij het hardst gewerkt had er zich toe beperkte eenvoudig te zeggen: - "Ik ben vermoeid." (1) Hij scheen zichzelf te vergeten en enkel voor de anderen bezorgd te zijn." Hij zei mij - schreef dezelfde secretaris aan Don Lemoyne - "Don Bonetti te groeten hem te bedanken voor de broden en hem aan te bevelen zich te verzorgen." (2) Het waren de broden van het Oratorio voor het paasfeest geweest.

De uitnodigingen voor een diner bleven duren. Op 14 april werd hij verwacht in het huis van Gavotti. Toen hij de voet in de zaal zette riep hij uit, bij het zien van al die weelde: "Hier zou men boven de deur dienen te schrijven: - Hier komt geen armoede binnen."

Graaf Colle, die nog niet vertrokken was, beloofde hem, wanneer hij terug over Toulon zou komen, nog twintigduizend frank. Dit was nog niet voldoende want hij stemde er ook in toe een flinke som voor La Navarre te bestemmen om er de werken te voltooien. We mogen niet verzwijgen dat de gravin, die niet minder rijk dan edel was, haar echtgenoot er steeds toe aanzette mild te zijn tegenover Don Bosco die zij met een moederlijke liefde beminde. In zijn brieven noemde hij inderdaad soms zichzelf haar zoon.

's Avonds voor zijn vertrek soupeerde de graaf met de communititeit. Nu wilde het toeval dat na vier eieren die men hem aan tafel had opgediend eerst het vijfde ei eetbaar was. Iedereen was beschaamd. 's Ochtends daarop liet hij Don Albera roepen die nog vol schaamte was wegens zijn slechte keuken en hij zei hem: "Kijk, deze eerste honderd frank zijn voor het eerste ei, deze tweede voor het tweede...". En zo verder tot aan het vijfde...

Ook Don Bosco deed die ochtend een kwinkslag. Een vrouw kwam em klagend smeken haar te willen zegenen, omdat haar man haar stokslagen gaf. "Maar indien ik u zegen", antwoordde hij haar, "zegen ik ook de stokslagen die op uw rug regenen en dan zullen de stokslagen vermenigvuldigd worden." De aanwezigen lachten en Don Bosco liet haar gaan na haar aangespoord te hebben tot bidden, geduld te hebben en niet te antwoorden, wanneer haar man zich kwaad maakte.

Op de avond van 15 april soupeerde met Don Bosco de brave advocaat Michel, terug van zijn derde reis rond de wereld. (3) Het gesprek viel op het heidense naturalisme van volkeren die eens zeer christelijk waren.

---

(1) Inleidend proces. 20 febr. 1885.

(2) Brief 13 april 1885.

(3) Van E. Michel werden in de Letture Cattoliche van 1887 vier dubbele nummers gepubliceerd met als titel: De reis om de wereld in 240 dagen (I Canada en de Verenigde Staten - II Japan - III China - IV Hindoestan).

Het liep echter vooral over bepaalde katholieke intellectuelen die wel veel goed over de godsdienst zegden en er de uiterlijke praktijken van onderhielden maar die er zich niet om bekommerden het meest wezenlijke ervan in praktijk te stellen. Men noemde ze toen: theoretische maar niet praktiserende katholieken. Don Bosco vroeg aan de advocaat: "Wat denkt u dat de oorzaak is van die grote dwaling? Wat is de oorsprong van dit grote kwaad?" - De heer Michel antwoordde en gaf hiervoor bijkomstige uitleg. - "Neen, neen mijn beste advocaat, hernam Don Bosco, "er is maar één oorzaak voor dit kwaad en het is de heidense opvoeding die men in de scholen geeft. De opvoeding wordt gegeven volgens heidense klassieke schrijvers, ze is doordrongen van heidense grondbeginselen, ze wordt verstrekt op een heidense manier en daarom zal deze opvoeding, nu de school alles is, nooit ware christenen vormen. Heel mijn leven heb ik gestreden tegen deze verkeerde opvoeding die de geest en het hart van de jeugd bederft. Het is steeds mijn ideaal geweest de opvoeding te hervormen op zuivere christelijke grondslagen. Daarom ben ik begonnen met het laten drukken van de uitgezuiverde Latijnse profane schrijvers die het meest in de scholen worden gebruikt. Daarom ben ik begonnen aan het publiceren van de Latijnse christelijke schrijvers. Ik heb herhaaldelijk daarop gewezen bij directeurs en Salesiaanse meesters en assistenten. En nu ik oud en vervallen ben zal ik met verdriet sterven omdat men mij niet voldoende begrepen heeft." Terwijl hij dit zei", schrijft Don Cerruti, die naast hem zat, "was zijn stem doordrongen van "zachtheid en van kracht.(1) Op 16 april kwam hij naar de vergadering van het Damescomité ten huize van pastoor Guiol. Het was een eenvoudige samenkomst en niet een geregelde zitting zoals de andere keren. Dit is zo waar dat er zelfs geen notulen van opgesteld werden. In plaats van het gebruikelijke verslag werd er een eenvoudige verwijzing van gemaakt op 15 mei, toen Don Bosco zich al te Turijn bevond. Er is nochtans een betekenisvolle aanduiding in volgende bewoordingen. "De verwachtingen uitgesproken op onze jongste vergadering Don Bosco in ons midden te zien zijn bewaarheid geworden en het Comité heeft de grote vreugde gekend hem een van onze zittingen te zien voorzitten. Wij mochten van hem enkele woorden horen, waarvan het aantal verminderd werd door zijn slechte gezondheidstoestand maar waarvan de waardevolle doeltreffendheid niet verminderd was. Integendeel, zijn korte toespraak is een reden te meer voor onze vrome dankbaarheid. Don Bosco kwam onder ons uitgeput van krachten als gevolg van zijn apostolische ijver meer dan door de slijtage van zijn ouderdom en van zijn ziekte. Uit zijn woorden scheen men te kunnen opmaken dat hij niet dacht nog naar Marseille te zullen terugkeren en zijn toestand liet dit vrezen. De vooruitzichten van de mensen kunnen gelukkig gewijzigd worden door Gods Voorzienigheid. Ook ditmaal had hij niet gedacht dat hij nog zou komen. Zijn tegenwoordigheid en zijn raadgevingen zijn zo nodig dat wij vanwege de goddelijke Voorzienigheid dienen te geloven dat hij hiermee zal voortgaan, hoewel dit voor het ogenblik wel onwaarschijnlijk is. Mijnheer pastoor beveelt ons aan veel te bidden voor de gezondheid van Don Bosco, opdat, wanneer deze zal hersteld zijn, zijn leven

---

(1) De gedachten van Don Bosco over de opvoeding en over het onderricht en de huidige zending van de school. Twee brieven. S. Benigno Canavese, 1886.

zou verlengd worden. Om verschillende redenen zijn wij daartoe verplicht en het is een zeer zoete verplichting die wij echter met vurigheid moeten volbrengen. Wanneer de gedachte dat wij aan het bidden zijn voor een heilige hier niet te pas komt en dient verworpen te worden, dienen wij er aan te denken dat het gaat over het welzijn van een groots werk en om hier op aarde een vader te behouden, wiens kroon in de hemel al bereid is."

In het dagboek van de jonge geestelijke Viglietti vinden wij de algemene trekken van zijn bondige toespraak. Hij sprak over de openbare ellende die in die dagen zo zeer te beklagen viel. Hij sprak over het goede dat de dames konden doen door aalmoezen in te zamelen voor het onderhoud van zovele jongens, die samen met het stoffelijke brood ook het voedsel voor hun geest ontvingen. Hij sprak over de priesterroepingen die erg verminderd waren maar toen weer opbloeden in de huizen door hem in Frankrijk geopend. Tenslotte vertroostte hij iedereen door te beloven dat hij zou bidden en doen bidden.

Hij ging dineren ten huize van een familie wier naam de secretaris oningevuld heeft gelaten. Er was daar een zenuwzieke die hele dagen doorbracht uitgestrekt op een draagstoel. Na het diner vroeg hij dat men hem bij haar zou brengen. Hij beval haar dadelijk op te staan, maar het ongeluk wou dat, terwijl zij liep, zij die haar hielpen, haar deden struikelen zodat de ongelukkige het bewustzijn verloor en een uur in die toestand verbleef. Intussen ging Don Bosco een andere zieke bezoeken en keerde dan terug naar haar die in zwijm was gevallen maar al opnieuw tot bewustzijn was gekomen. In dergelijke gevallen placht hij te zeggen: "Er is geloof nodig. Alleen op die manier verkrijgt men de genade op voorwaarde dat men niet in tegenstrijd komt met het welzijn van de ziel." Hij kon Marseille niet verlaten zonder de medewerkers samen te roepen. Juist omdat men op hem wou wachten, had men de conferentie van de H. Franciscus van Sales uitgesteld. De medewerkers werden samengeroepen tegen 16 uur van 17 april in de kapel van het Oratorio. Don Bosco zou eerst spreken maar zware hoofdpijn had hem aangetast. Don Viglietti aan wie hij dit zei, stelde hem voor zijn hoofdpijn aan hem te geven. "Welnu, het weze zo!" antwoordde hij. Op hetzelfde ogenblik werd Viglietti aangegrepen door zo een vreselijke schele hoofdpijn dat hij het niet meer uithouden kon en zich op zijn bed ging neerwerpen. Na de vergadering bracht Don Bosco hem een bezoek, zegende hem en de pijn was voorbij.(1)

Toen hij zich dan aanbood om te spreken vertederde hij de toehoorders door zijn stem wel door de ouderdom vermoeid, maar warm van genegenheid en soms trillend van ontroering. "Ik ben niet op de kansel geklommen", zei hij, "om u toe te spreken, omdat mijn gezondheidstoestand dat niet veroorlooft. De toespraak zal gebeuren door een persoon die heel wat welsprekender is dan de

---

(1) Don Viglietti zelf verhaalde dit aan Don Trione. Don Rivière vermeldt het in een kleine kroniek die zich in ons archief bevindt.

mijne. Ik kom enkel om, vooreerst God en dan de liefdadigheid van de medewerkers te bedanken tegenover mijn wezen, een liefdadigheid die ook dit jaar voortgezet werd ofschoon er altijd nog ellenden te betreuren zijn. Mijn dankbaarheid en die van de jongens die uw weldaden ontvingen zal eeuwig duren. Wie weet is het niet de laatste maal dat ik onder u zal zijn. Indien ik echter door God naar de eeuwigheid zou geroepen worden en indien God mij in zijn hemel zou willen opnemen zal mijn eerste gedachte zijn: Jezus, Maria en alle heiligen te bidden hen te willen zegenen die zullen meewerken aan het welzijn van zovele zielen." Na bondig deze opvattingen te hebben uiteengezet kwam hij naar beneden. Dan nam de bisschop het woord en begon met een schitterende loftuiting aan Don Bosco, die hij een heilige noemde.

De geldinzameling bracht 700 frank op maar zoals gebruikelijk waren er nog vele particuliere giften. Don **Bosco** zelf ging rond met een schaal en zei eerst: "Voor mijn arme wezen", en dan antwoordde hij aan ieder: "God moge het u vergelden." Het was een ontroerend tafereel.

Na de conferentie vertelde graaf de Villeneuve te midden van een kring van heren rond Don **Bosco** over een mirakel onlangs in zijn huis voorgevallen. Een knecht van hem, die meer dan tachtig jaar oud was, was op het punt zijn laatste adem uit te blazen, toen men de stervende de medaille van Maria, Hulp der Christenen, die door Don Bosco gezegend was om de hals hing. Op slag was hij dadelijk volledig genezen.

Dames en heren volgden elkaar gedurende lange tijd rondom hem op. De ene stelde hem zijn zoon, een andere zijn dochter, nog anderen hun man of hun kleinzoon voor en zeiden daarbij: - "Kijk, Don Bosco, herkent u hem of haar? Het is die en die. Verleden jaar hebt u hem of haar genezen." - "Maar neen", verbeterde hij hen, "het is Maria, Hulp der Christenen die hem of haar genezen heeft... Don Bosco is maar een arme priester."

Op 18 april noteert het dagboek van Viglietti vier merkwaardige feiten. Een officier die pas in de tegenwoordigheid van Don Bosco gekomen was, wierp zich aan zijn voeten, toonde hem een prentje van Maria, Hulp der Christenen, en zei hem: "Kijk, Don Bosco, wie mij behoed heeft van de dood en van zware verwondingen gedurende de oorlog in Tunesië." Op de keerzijde van het prentje had Don Bosco, vooraleer de officier naar Afrika vertrokken was, geschreven: "Maria weze uw redding uit ieder gevaar."

De moeder van graaf de Villeneuve, kort nadien aangekomen, geloofde dat ze hem haar leven verschuldigd was. Men kon haar inderdaad een levend mirakel noemen. Ze was door de artsen opgegeven en had maar enkele dagen meer te leven, toen men haar om de hals een medaille van Maria, Hulp der Christenen, door Don Bosco geschonken om de hals had gehangen. Dadelijk was ze van de dood teruggekeerd naar het leven.

Hij ontving eveneens aanzienlijke personen die met bezorgdheid een zoon van generaal Colombes kwamen aanbevelen aan zijn gebeden. De jonge officier was zwaar gewond geworden in de oorlog van Tonkin en moest nu een moeilijke heilkun-

dige bewerking ondergaan, maar zijn vader, die zich te Marseille bevond, kende de hele waarheid nog niet. Wat nadien gebeurde weten wij niet.

Daags voordien was een dame hem met tranen in de ogen komen bezweren te willen bidden voor haar man, die weigerde zijn Pasen nog te houden en niet meer wou horen spreken over kerk of priester. Don Bosco had haar twee medailles gegeven, een voor haar en een voor haar man. Zij kende echter de gevoelens van haar man en waagde niet eens ze hem te tonen. "Geef ze hem, geef ze hem", drong Don Bosco aan. De vrouw gehoorzaamde en kijk, nu was ze teruggekeerd om te zeggen dat haar man de medailles in zijn hand had genomen, ze een ogenblik bekeken had, ze aan zijn lippen had gebracht, ontroerd was geworden en die ochtend te biechten en te communie was gegaan.

Toen het nieuws zich verspreid had dat zijn afreis was vastgesteld op maandag 20 april, werd het daags voordien een echte inval. Gangen, kerk en speelplaats waren op zekere uren overstroomd met mensen. Een buitengewone omstandigheid deed de geestdrift stijgen. Terwijl Don Bosco zich aankleedde om naar het altaar te gaan, werd hem de aankomst gemeld van een zekere juffrouw de Barbarin, van wie men wist dat ze sinds vijf jaar aan haar bed gekluisterd was. Op zaterdagavond had Don Bosco haar laten zeggen dat ze 's anderendaags zou komen om zijn mis te horen. Het scheen haar moeder toe dat men aan deze uitnodiging geen belang mocht geven maar haar dochter luisterde niet naar haar. Toen het uur naderde, riep ze het kamermeisje, kleeedde zich aan, steeg in een rijtuig en kwam tot verstomming van iedereen naar Saint-Léon. Toen ze in de kerk kwam konden haar kennissen hun ogen niet geloven. Geknield woonde ze bijna gans het heilige offer bij, ging koffie drinken met Don Bosco en toen zag men haar, opgeruimd als een bruid, zonder steun over en weer over de speelplaats gaan.

Om hier geen zaken te moeten herhalen die we al meermalen in gelijkaardige omstandigheden gezegd hebben, zullen we het woord laten aan Viglietti: "Het is mij nu werkelijk onmogelijk", schrijft hij op 19 april, "al de buitengewone gevallen die hier voorvallen nog verder aan te tekenen..." Iedereen die hier komt, heeft er een te vertellen tengevolge van zijn zegen die ze de vorige dagen ontvangen hebben. Men brengt bij Don Bosco kreupelen die nu rechttop gaan, doven die nu horen, zieken en stervenden die nu een blakende gezondheid genieten, zondaars die tot inkeer zijn gekomen en de zegen van Don Bosco willen afsmeaken en dat ook doen. Tot nu toe bracht men enkel in kleine giften 13.000 lire naar het huis. Op twee of drie dagen hadden de bezoekers al de pennen weggehaald die op ieder ogenblik van de dag Don Bosco genoodzaakt was op zijn bureau te vernieuwen. Ze hebben er mij wel zeven dozijn gestuurd. Drie of viermaal hebben ze zijn baret meegenomen. Lakens, dekens, oorkussens werden in allerlei vormen aan stukken gesneden." En op diezelfde dag schreef de brave secretaris aan Don Lemoyne: "Het is mij nu onmogelijk iedere zaak haar loop te laten hebben. Soms heb ik twintig, dertig brieven waarop ik zou dienen te antwoorden. Ik moet vijftien, twintig feiten aantekenen. Ik moet voor Don Bosco dit en dat klaarmaken. Ik moet de mensen die heel het huis overstroomden en Don Bosco willen zien tot kalmte brengen. Ik moet andere mensen

die al binnengeleid waren, wandelen sturen en het past niet dat ik dat doen zou. En hoe zal ik het aanleggen om aan mijn beste Don Lemoyne te schrijven? Het is mij onmogelijk alle genaden verkregen door bemiddeling van Don Bosco en van Maria, Hulp der Christenen aan te tekenen. Iedereen die in het Oratorio komt doet niets anders dan aan Don Bosco de heilzame gevolgen vertellen van zijn zegen die ze de vorige dagen ontvangen hebben.(1)

Er is geen enkel christelijk college, hoe tuchtvol ook, waar de inimicus homo zijn heilloos onkruid niet uitstrooit. Te Marseille had Don Bosco een droom die hem inlichtte. De juiste dag hebben we niet gevonden maar daarom is het niet minder zeker omdat wij in de processen de getuigenis onder eed vinden van iemand die het nieuws hiervan rechtstreeks en met zekerheid ontving.

Het was rond middernacht. Don Cerruti stond op het punt zich te bed te begeven toen hij getroffen werd door een kreet. Aanvankelijk meende hij dat hij kwam van een vreemde ziekelijke priester, die in het huis te gast was. Hij hoorde hem nogmaals maar nu was het meer een gehuil. Kort daarna was het nog luider. Ongetwijfeld kwam de kreet voort uit de kamer van Don Bosco waarvan hij gescheiden was door een dunne wand met toegangsdeur. Don Cerruti trekt zijn toog aan, gaat naar de deur, opent ze en treft Don Bosco aan op zijn bed gezeten en wakker. Ongerust vroeg hij hem: "Don Bosco, zijt u niet goed?"

- "Neen, neen", antwoordde hij rustig, "wees maar gerust en ga maar slapen." 's Ochtends was hij pas wakker of hij begaf zich bij hem. Hij zat op de sofa en was uiterst neerslachtig.

- "Don Bosco, u waart het toch die deze nacht geroepen hebt?" ondervroeg hem Don Cerruti.

- "Ja, ik was het", antwoordde hij hem met een gelaat dat nog helemaal vertrokken was.

- "En wat is er gebeurd?"

---

(1) Onder de brieven van Don Bosco die betrekking hebben op zijn reizen in Frankrijk bevindt zich volgend memorandum dat van 1885 schijnt te dateren en vanuit het Oratorio van Turijn was verstuurd: "Madame Dessernois te Couches-les-Mines stuurt 20 lire voor een mis die ze wil laten celebreren door Don Bosco op Paasdag of zodra mogelijk.

"Madame la Comtesse de Cessac-Montesquieu van Parijs vraagt dringende gebeden voor haar zieke echtgenoot.

"Mademoiselle Emilie Isnard vraagt of Don Bosco langs Lyon zal komen. Ze woont op zes mijl van Lyon en zou hem in die stad willen ontmoeten om hem haar gift van 2.000 frank te overhandigen. Indien Don Bosco dus over Lyon zou reizen zou Viglietti dienen te schrijven aan Mademoiselle Isnard te Saint-Julien par Brace (Rhône) om haar te zeggen waar ze de heer Don Bosco kan aantreffen.

"We bevonden ons plots in een benarde toestand en waren radeloos omdat we geen geld meer hadden, toen de heer Lorenzo Busca uit Alba ons door bemiddeling van de vroegere voorzitter cavaliere Rocca een gift stuurde van 6.000 lire en zich aan de gebeden van de heer Don Bosco aanbeval. Deo gratias et Mariae."

Toen hij merkte dat hij ietwat aarzelde om het hem te zeggen, ver zocht hij hem het om Gods wil te doen. "Ik heb gezien", zei hij heel ernstig, "hoe de duivel in dit huis is binnengekomen. Hij bevond zich op een slaapzaal en ging van het ene bed naar het andere waarbij hij nu en dan zei: Deze is van mij! Ik protesteerde. Plots wierp hij zich op een van de jongens om hem mee te nemen. Ik begon te roepen en hij wierp zich op mij alsof hij mij wou wurgen." Na dit gezegd te hebben ging Don Bosco, ontroerd en wenend verder: - "Mijn beste Don Cerruti, help mi. Ik ben naar Frankrijk gekomen om er geld te zoeken voor onze jongens en voor de kerk van het Heilig Hart, maar hier is er nu een veel ernstiger behoefte. Deze arme jongens moeten gered worden. Ik zal alles laten en aan hen denken. Laat ons een deugdelijke oefening van de goede dood houden.

Die avond liet de directeur van het huis weten dat er een oefening van de goede dood zou gehouden worden en voegde er aan toe dat ook Don Bosco biecht zou gehoord hebben. Hij hoorde inderdaad biecht op zijn kamer, gezeten in een sofa, omdat zijn krachten zo uitgeput waren dat hij niet op een stoel kon zitten. Alles verliep zo goed dat Don Bosco nadien al schertsend zei: "Kijk, de duivel heeft mij een nacht doen verliezen maar ik heb hem een flinke vracht stokslagen toegediend." Ook Don Albera die door Don Cerruti over de droom was ingelicht, bevestigde dit en zei: "Don Bosco heeft jammer genoeg gelijk. Er zijn verscheidene jongens die mij door hun slecht gedragdoen wenen."

Later wou Don Cerruti van hem weten of hij de duivel ook in andere Salesiaanse huizen had zien binnengaan. Hij antwoordde bevestigend en wees er enkele van aan.

- "Maar behoren de jongens die de duivel met zich wou meevoeren tot de groep van hen die niet te biechten gaan?"

- "Neen", antwoordde hij. "Het zijn vooral diegenen, die een slechte biecht spreken, die bij het te biechten gaan een heiligschennis bedrijven. **Herinner** je dit goed. Toen ik preekte, vooral tot de jeugd heb ik grote nadruk gelegd op de noodzakelijkheid goed te biechten en meer bepaald over de noodzakelijkheid berouw te hebben.

De voornaamste oorzaak van de betreurde mistoestanden in het Oratorio van Saint-Léon schijnt voldoende in het licht te zijn gesteld door een opmerking die Don Bosco op 16 september van dat jaar aan het Hoofdkapittel deed. Toen het ging over de toelating van sommige Fransen tot het afleggen van hun geloften, zei hij dit: "In Frankrijk is het nodig aan de jongens het intreden in onze Congregatie te vergemakkelijken door ze het priesterhabijt zelfs in de derde klas van het gymnasium te geven, wanneer het brave jongens zijn. Het is nodig al dat uitvaagsel of die slakken die wij gedwongen waren in onze scholen op te nemen te vervangen en aan de deur te zetten. De jongens die in hun plaats komen zullen veel goed doen."

Het verblijf gedurende omstreeks veertien dagen van Don Bosco had als ge-

volg dat Don Bosco voortaan aangezien werd als iemand die deel uitmaakte van het huis en die niet meer zou weggaan. De werkelijkheid drong zich echter op toen ze op de avond van 19 april zagen dat hij voorbereidselen maakte voor zijn vertrek. Een lichte droefgeestigheid overviel de medebroeders en de jongens. In de vroege uren van 20 april gebeurden er ontroerende taferelen. De enen weenden, de anderen kwamen steeds maar in de buurt van zijn kamer, sommigen kwamen bij hem en vroegen hem om een woord, een herinnering, een zegen. Weldra begonnen de mensen toe te stromen. Het huis was met hun geroezemoes vervuld. Omstreeks elf uur gaf hij zijn zegen aan de Salesianen die in een zaal samengekomen waren en dan zei hij hun dit als herinnering: - "Denk er aan dat u broeders zijn." Hij zegende de jongens die op de speelplaats geknield waren. Don Albera weende als een kind. Na zijn vaarwel aan het huis van Marseille was hij te een uur te Toulon. Tegen avond had Viglietti zijn vijftigste brief geschreven en schreef er nu een voor eigen rekening aan Don Lemoyne. Hij deelde hem mee dat het de wens was van Don Bosco dat Don Lemoyne in naam van Don Bosco een brief zou schrijven die hij zou voorlezen aan de jongens omdat, zoals hij zei, niemand beter dan Don Lemoyne zijn gevoelens tegenover de jongens kon vertolken. De secretaris ging verder: "Schrijf die brief maar dadelijk, bondig en substantieel. Druk er in uit dat de gedachten van Don Bosco steeds in het Oratorio vertoeven en dat hij 's avonds er behagen in scheidt samen met zijn secretaris de revue te laten passeren aan de jongens, de oversten en aan allen en dat hij voor iedereen bidt." Don Lemoyne voerde van zijn kant de opdracht zo uit dat niemand vermoedde dat Don Bosco door een tolk sprak, maar allen geloofden dat Viglietti onder dictee geschreven had.(1)

Zijn verblijf te Toulon duurde geen 24 uur. Hij celebreerde in huis en ontving van de graaf de 20.000 frank die hij hem beloofd had. Bij zijn terugkeer naar Nice stonden aan het station te Cuers oversten, jongens en zusters van La Navarre. Ze waren gekomen om hem een goede reis toe te wensen en volgden met spanning de aankomst van de trein terwijl ze met hun zakdoeken zwaaiden. Vanuit het raam antwoordde Don Bosco op dezelfde manier. Hij had ze nog maar pas gezegend of de trein zette zich weer in beweging.

Van 21 tot 28 april verbleef hij te Nice. Op de avond van de derde dag kwamen de medewerkers samen in de kapel om naar zijn woord te luisteren maar Don Bosco was te vermoeid. Ze waren dan ook gedwongen van de nood een deugd te maken en zich te vergenoegen met de conferentie van Mgr. Guigou die opzette-lijk hiervoor naar Cannes was gekomen. Hij was in zijn hart een Salesiaan.

Onder hen die gekomen waren stak de krijgshaftige figuur van generaal Périgo uit. Hij was beroemd geworden door zijn veldtochten in Afrika en genoot toen te Nice een eervolle rust. Na de conferentie vroeg hij samen met zijn familie Don Bosco te mogen zien. Hij werd binnengeleid, maar de kamer was vol mensen. Don Bosco was gezeten en wisselde met inspanning een paar woorden

---

(1) Brief van Viglietti aan Don Lemoyne, Alassio, 29 april 1885.

met de ene of de andere totdat de aanwezigen, om hem niet te vermoeien, om zijn zegen vroegen, Allen knielden, behalve de generaal, die daar als een stok bleef staan. Don Bosco stond traag en waardig op en begon de formule op te zeggen. Bij het horen van die stem vol zachtheid en zalving en bij het zien van Don Bosco die daar recht stond midden de geknielde menigte, werd de trotse soldaat bewogen, viel ineens op zijn knieën en deed in alles als de anderen. Bij het weggaan zei hij: "Wie zou aan dit schouwspel kunnen weerstaan? Op de slagvelden ben ik verhard geworden, maar aan dergelijke taferelen ben ik niet gewend." Ook hij had een prentje van Maria, Hulp der Christenen aan Don Bosco gevraagd en ontvangen. Ter herinnering aan deze dag had Don Bosco op de keerzijde eigenhandig enkele woorden geschreven.

Het defilé van de aanzienlijkste personaliteiten liet hem nu geen rust meer toe. De hertog van Vallombrosa, een zeer rijke heer, kwam van Cannes om hem te zien en te spreken. "Ik zag nooit", zegt onze kroniekschrijver, "een man die zo buitengewoon was van uiterlijk. Hij was mooi met een gestalte van minstens twee meter, een echte reus uit de tijd van Homerus."

In de zetel van de Katholieke Kring wou men ter ere van Don Bosco een plechtig banket geven. Op 27 april ging hij er naartoe met Don Ronchail, Don Perrot en Viglietti. Er waren meer dan dertig genodigden, een keur van adellijken en voorzitters van andere dergelijke verenigingen uit Lyon, Marseille, Menton en Cannes. Omdat zijn gezondheid noch de tijd hem veroorloofden particuliere uitnodigingen te aanvaarden, bracht dit hem er toe ze aldus allen te samen te bevredigen. Er werden verschillende zeer uitbundige heildronken uitgebracht. (1) Hij trok zich dan terug in een naburige villa om wat uit te rusten, maar tevergeefs, want toen ze zijn schuilplaats kenden, belegerden ze hem meedogenloos. De secretaris bleef een ogenblik geduldig maar liet ze dan verstaan dat Don Bosco volstrekt rust nodig had. Tegenover zijn beslistheid ont-ruimden allen de zaal en dan brachten de heren van de villa Viglietti naar een andere kamer. Maar toen hij weg was, begon de processie opnieuw. Het werd toen tijd voor een vergadering, voorbereid door de leden van de kring en hij liet er zich naartoe brengen. Zo bevond hij zich te midden van een groot aantal heren en dames van de hoge sociëteit. Redenaars en dichters begroetten hem als de engel van die eeuw en als een Sint-Vincentius a Paolo die weer levend geworden was. Nadat tenslotte de verfrissingen waren opgediend en een geldinzameling was gehouden zegende Don Bosco de aanwezigen en begaf zich langzaam naar huis. Hij was doodop van vermoeidheid.

Dit werd op een zekere manier zijn afscheidsfeest aan Frankrijk vermits hij in de namiddag van 28 april naar Alassio vertrok. Daar aangekomen begaf hij zich te voet van het station naar het college, zag het gebouw helemaal verlicht en hoorde de toejuichingen van de jongens. Daar woonde hij de prijsuitdeling bij aan de leerlingen die zich op de zesmaandelijke examens onderscheiden hadden,

---

(1) De heer Beaulieu, hun voorzitter, herdacht met dankbaarheid het feit dat Don Bosco aan de Kring bij zijn ontstaan in zijn huis gastvrijheid verleend had.

riep de medewerkers samen en schreef een brief aan kardinaal Alimonda. Alles bracht hem daar de vroegere bisschop van Albenga voor de geest. Bewogen door deze vriendelijke gedachte antwoordde deze hem dadelijk en zei hem dat hij in spanning wachtte hem terug te zien en broederlijk te omarmen. Intussen groette hij hem "met achting en verering."

De Mariamaand was nu begonnen en sommige buitengewone gunsten die ter kennis van de jongens waren gekomen vuurden hun vroomheid tegen over Maria, Hulp der Christenen aan. Op de eerste dag werd bij Don Bosco een jongetje voorgeleid van vijf jaar, Ernesto Maria Demaistre van Diano Marina, aangetast door een bloedsaandrag in de hersenen en wiens lichaam over de ene helft verlamd was. Bij de zegen van Don Bosco genas de kleine zieke onmiddellijk. Korte tijd nadien was zijn broer gekomen van negen jaar die geen woord kon uitbrengen. Ook hij ontving zijn zegen en zijn tongriempje kwam vrij. Een zekere Airoidi van Alassio, een meisje van 15 jaar, kon van toen ze nog klein was niet lopen. Haar ouders kwamen voor haar een speciale zegen vragen en in de loop van de dag vernam men dat ze zeer goed kon staan en lopen.(1)

Op de ochtend van 2 mei ging hij opnieuw op weg naar Varazze. Gelukkig was Don Cerruti wat vroeger dan hij naar het station gegaan, waar de stationchef, die steeds welwillend tegenover Don Bosco was en die zag dat hij nog niet aangekomen was, de trein liet wachten. Langs de weg was het mooi om zien hoe hij zijn stap met een ongewone soepelheid versnelde. Schalks zei hij: - "Kom, Viglietti. Wat doe je hier? Vooruit, loop. Ga een rijtuig huren op het plein van de Consolata. Daar zijn er altijd." In het station bedankte hij, steeg in en men vertrok.

Te Varazze bleef hij niet langer dan de tijd die nodig was om rustig te dineren en vertrok dan verder naar Sampierdarena. Indien we een beschrijving zouden geven van de manier waarop hij daags nadien door bezoekers bestormd werd, zouden we zaken herhalen die onze lezers zich gemakkelijk kunnen voorstellen. De brave mevrouw Ghigliani ontbrak daar niet. Vele brieven lagen daar op Don Bosco te wachten. Er was een brief waarover we al spraken van kardinaal Alimonda, een van Mgr. Cagliero met nieuws over de missionarissen die hij verwachtte, en een brief van prinses Doria Solms, die hem met aandrag, maar datmaal nut-

---

(1) Don Bosco noteerde eigenhandig de drie feiten en schreef: "Ernesto Maria Demaistre van Diano Marina, bloedaandrag in de hersenen en aan een kant verlamd. Hij ontving de zegen van Maria, Hulp der Christenen en is nu volledig genezen. 1 mei 1885. Vijf jaar oud. "Giuseppe Demaistre, zijn broer, kon geen woord uitbrengen. Zoals hierboven (hij ontving namelijk de zegen). Thans volledig genezen, bevindt zich te Savona. Geen pijnen. 9 jaar. "Het meisje Airoidi, een Amerikaanse, heeft tot haar 15 jaar nooit kunnen lopen. Gezegend, enz. Loopt nu zeer goed. Woont te Alassio."

teloos, naar Fegli uitnodigde.(1) Hij kon echter wel met Viglietti naar Sestri Ponente bij Mevrouw Luigia Parodi gaan. Deze liefdadige vrouw was blind en leidde een eenzaam leven in haar villa en ontving nooit iemand, maar voor Don Bosco, voor wie zij een grote verering had, placht zij te zeggen dat zij geen portierster had.

Het nieuws van zijn aankomst te Sampierdarena was verspreid geworden door twee katholieke kranten van Genua, de Cittadino en de Eco d'Italia en daardoor kwam er aan de toeloop naar het Tehuis geen einde. Ook kapitein Bove, een grote bewonderaar van Don Bosco kwam er naartoe. Thans is deze onversaagde ontdekkingsreiziger alleen nog bij de wetenschapsmensen bekend maar in die tijd werd veel over hem gesproken. Hij was geboortig van Marenzana in de provincie Alessandria en had zich uit de koninklijke zeemacht teruggetrokken om te Genua het bestuur van een Zeevaartmaatschappij op zich te nemen. Zijn eerste proeven als ontdekkingsreiziger dateerden van 1878 toen hij op de Vega in gezelschap van Nordenskjöld de noordelijke zeeën doorkruist had. Hij probeerde nadien een onderzoek te doen in de zuidelijke poolstreken, maar door gebrek aan geldmiddelen mislukte de onderneming. Daarentegen bezocht hij met aandacht Patagonië en Vuurland. Daarna voer hij de grote Parana rivier op tot in het binnenland van de missiegebieden. Bij het zien van deze eindeloze onbewoonde streken vatte ook hij, zoals Don Bosco dat al gedaan had, het plan op er een Italiaanse kolonie te vestigen maar hij slaagde er niet in in Italië het nodige kapitaal te vinden. Intussen was de Vrijstaat van Kongo opgericht geworden en het Ministerie stuurde er kapitein Bove naartoe om te zien of het mogelijk was daar een kolonie te stichten, maar de streek van Beneden-Kongo scheen hem te onvruchtbaar toe en hij meende dat het stichten van een nederzetting in Boven-Kongo nog wat voorbarig was. Hij hield zich dan aan zijn eerste gedachte Argentinië te koloniseren. Hierin werd hij hardnekkig tegengewerkt. De onmogelijkheid deze tegenstand te overwinnen schijnt hem in het hoofd te zijn geslagen zodat hij in 1887 tot zelfmoord gedreven werd. Alleen op deze manier kan men deze noodlottige ontknoping verklaren want hij was niet enkel een dappere man maar ook een man van geloof en het was zijn geloof dat voor een groot deel zijn verknochtheid voor Don Bosco ingaf.

Twee buitengewone feiten hadden plaats gedurende zijn verblijf te S. Gaetano. Aan het eerste wordt door Viglietti in zijn dagboek herinnerd. Twee vrouwen brachten een zieke bij Don Bosco. Nadat ze door hem gezegend was, riep ze uit: "Ik ben genezen, ik wil alleen naar huis gaan."

- "We zullen je wel naar huis dragen", antwoordden de vrouwen die zich een zo grote verandering niet konden voorstellen.

- "Nee, nee, ik wil zelf gaan. Maria, Hulp der Christenen heeft mij genezen."

---

(1) Het was een nicht van keizer Willem II. Ze was katholiek maar haar echtgenoot was protestant. Hij had haar toegelaten alleen haar dochters katholiek op te voeden, terwijl haar zonen hun vaders godsdienst moesten aannemen.

Verscheidene personen, onder wie een vriend van het huis, de heer Bellagamba, vertelden dan dat ze haar hadden ontmoet en dat ze zonder moeite liep, terwijl ze de bewogen aandacht van allen die haar kenden op zich vestigde.

Ook Mevrouw Anna Chiesa voelde de ingeving haar dochter Sabina, vijftien jaar oud, bij hem te brengen. Na een longontsteking was ze ziekelijk gebleven, geen enkele verzorging maakte haar weer gezond en alles deed zelfs vrezen dat zij tbc had. Don Bosco aanhoorde haar liefdevol en zei zonder meer dat hij haar een doeltreffend geneesmiddel zou geven. Haar moeder kon zich wel voorstellen waarin deze arts enij bestond. Hij echter schreef aan het meisje voor iedere dag van de mand mei zeven Wees Gegroeten tot de Maagd Maria, Hulp der Christenen te bidden. Het uitwerksel hiervan was werkelijk wonderdadig, want dertien jaar later kon haar moeder over haar bevestigen dat zij, die nu op haar beurt moeder geworden was, een volmaakte gezondheid bleef genieten.

Het dagboek vernoemt nog de namen van twee dames, Carlotta Odero en Mary Bellagamba om te zeggen dat zij voorheen door ziekten gekweld waren geworden en dat zij, na zich aan de gebeden van Don Bosco te hebben aanbevolen vol vreugde waren teruggekeerd om hem te bedanken omdat zij oordeelden dat zij aan hem hun verworven gezondheid te danken hadden.

Don Bosco die van God in zo ruime mate gratia curationum, de gave om anderen te genezen, ontvangen had, droeg met berusting in de goddelijke wil het zware kruis van zijn steeds verergerende ongemakken. De Voorzienigheid beschikte er echter zo over dat hij aan het einde van zijn reis zich minder terneergedrukt voelde zodat hij te Sampierdarena vertrok en te Valdocco aankwam zonder de indruk te geven aan zijn zonen dat hij zich niet gemakkelijk bevond.

In gezelschap van zijn vroegere secretaris Don Berto, die hem tegemoet was gekomen en van zijn nieuwe secretaris Viglietti, begaf hij zich op de avond van 6 mei naar Turijn. Hij kwam in het Oratorio toe op het ogenblik dat de gemeente zich in de kerk bevond voor het lof en hij zelf ging het doen. "Dan", schrijft de auteur van het dagboek, "werd hij door al de jongens ontvangen. Feestelijk juichten zij hun vader die tot hen teruggekomen was toe, terwijl hij over de mooi verlichte en met gelegenheidsopschriften voorziene speelplaats trok." Een andere gedenkenis licht er ons over in dat een uur voor de aankomst van Don Bosco, terwijl men op de speelplaats hier en daar festoenen aan het uithangen was, een nachtegaal op een boom de lucht vulde met zijn feestelijk gekweel en dat allen die hem hoorden hem begroetten als de aankondiger en de tolk van de komende algemene vreugde.(1)

---

(1) De gelegenheidsdichter wijdde aan de zingende vogel volgende twee strofen van zijn loflied:

"Don Bosco is teruggekomen."

Tegen de avond met mooi gezang
kwam er een vogel al zingend aan
om ons te boodschappen, eindelijk:
daar is het einde van uw geklaag.
Vreugdevol zong hij: uw vader is hier!
Wees niet meer droef maar verheugt u zeer!

Luisterend naar zijn harmonieus gezang,
voelden wij ons getroost, gesterkt:
goed nieuws? vroegen wij ons verwonderd af.
Alle ogen waren immers droef sinds lang.
maar nu is hij gekomen, de gezant,
de goede bode met het blijde nieuws.

In een brief, op dat oogenblik nog niet op zijn bestemming gekomen maar geschreven op 5 mei en verstuurd van Buenos Aires, zei Mgr. Cagliero aan Don Lazzerio: "Onze beste Don Bosco zal nu zeker uit Frankrijk teruggekeerd zijn beladen met rijke en heilige buit maar gekwetst in zijn gezondheid en uitgeput door de vermoeienissen zoals de grote medestrijders van Jezus Christus. Mogen de Heer Jezus en Maria, Hulp der Christenen, onze goede Moeder, hem nog ad multos, ja ad multos annos bewaren: in hem te beminnen laten wij ons niet door u overtreffen. Ons hart werkt veel harder dan onze pen. Wij dagen u uit hem meer lief te hebben dan wij dit doen." Deze wedijver van kinderlijke genegenheid die niets van zijn ongekunstelde levendigheid verloor in het verloop van de jaren en het oprijzen van moeilijkheden, leefde voort na de dood van hun Vader bij hen die hij spijsde met zijn brood en die hij voedde door zijn geloof.

H O O F D S T U K XVII

IN HET ORATORIO, OVER HET ORATORIO,
VOOR HET ORATORIO - VERBLIJF TE MATHI.

In het Oratorio waren ze bedroefd, vooral de ouderen, omdat Don Bosco zo erg krom liep dat hij zonder steun zeker zou gevallen zijn. Op de avond van 31 december, terwijl hij aan de jongens van het Oratorio in de kerk van Maria, Hulp der Christenen, zijn wensen voor het nieuwe jaar toestuurde, overviel hem een zo zware vermoeidheid van geest dat ze hem nu en dan belette zijn zin te beëindigen. Op het einde nodigde hij de aanwezigen uit een Onze Vader, een Weesgegroet en een Glorie zij de Vader te bidden voor hem die dat jaar het eerst zou sterven. Hij bad alleen maar een Wees Gegroet. Zijn krachten waren zo verzwakt dat hij bij iedere beweging de hulp van sterke armen nodig had. Het speet hem zeer het zijn zonen zo lastig te maken en hun ijver bleek anderzijds niet van ongemakken ontdaan te zijn. Sommigen wilden hem helpen maar waren daarin onervaren en deden hem meer ongemak en last aan dan ze hem steunden. Wie hem, bv. hielp bij het lopen, diende zijn eigen arm hoog te houden, zodat hij, zich met zijn handen aan diens hand kon vastklemmen, aldus rechtop kon blijven en voldoende weerstand vinden om zich met vol vertrouwen op hem te kunnen steunen. Het gebeurde nu dat zij die er minder praktijk van hadden, in plaats van hem bij zijn bewegingen te helpen, hem sleepten en hem pijn deden. Een van hen had bemerkt dat hij hem pijn gedaan had en vroeg hem bezorgd hem te willen verontschuldigen maar hij antwoordde hem: - "Wees maar gerust, het is altijd de voornaamste die aangevallen wordt!" Een andermaal had hij een pijnlijke steenpuist onder zijn rechter oksel. Toen deze al aan het gene zen was, wou een medebroeder hem de trap helpen afdalen en legde daarbij ongelukkig zijn hand op de wonde. De wonde ging opnieuw open en veroorzaakte hem een schrijnende pijn. Na een korte tijd deed zich weer hetzelfde geval voor in juist dezelfde omstandigheden en met dezelfde gevolgen. In beide gevallen zei hij glimlachend: "Ik ben het die niet zou mogen laten gebeuren dat ik een steenpuist kreeg als straf voor mijn zonden."

In deze toestand waarbij hij voortdurend de bijstand van een andere persoon nodig had, handelde hij als een echte gehoorzame zoon. Aan tafel vroeg men hem: "Mijnheer Don Bosco, wil u dit? Wil u dat?"

- "Geef me wat u wilt geven", antwoordde hij. "Als mijn tanden sterk genoeg zijn, eet ik alles."

- "Mijnheer Don Bosco, zullen we naar die plaats of naar die andere plaats gaan?' vroeg hem de medebroeder die hem vergezelde op zijn wandeling.

- "Ik ga waarheen u mij leidt", was zijn onveranderlijk antwoord.

- "Maar hier is het niet mooi", merkte men hem op een bepaalde plaats op, "zou het niet beter zijn daarheen te gaan?"

- "Laten we daarheen gaan", zei hij dadelijk, en ging de weg terug.

Hij leed wanneer hij dacht aan het vele werk dat hij in de voorbije jaren kon doen, terwijl nu zijn krachten en zijn gezichtsvermogen niet meer voldoende waren om er het twintigste deel van te verrichten. "Op sommige dagen", herinnerde hij er droefgeestig aan, "schreef ik zelfs meer dan honderd brieven." Zijn briefwisseling was werkelijk fenomenaal. Een reden hiervan was dat hij zich daardoor de middelen verschafte voor zijn werken. Daarom vergat hij de verjaardag niet en andere dierbare gebeurtenissen van verdienstelijke personen. Maar de Voorzienigheid trad op in de plaats van zijn gebruikelijke werkzaamheden. Het zal voldoende zijn te zeggen dat op amper twintig dagen tijd, op zijn adres per brief wel zeventigduizend lire aan aalmoezen die men niet voorzien had en die men niet kon voorzien toekwamen.(1)

Anderzijds verminderde zijn geesteswerkzaamheid niet, ofschoon ook deze werkzaamheid wegens zijn hoge leeftijd hem niet weinig vermoeide. "De brave Don Bosco is werkelijk oud geworden", las men in een weekblad van Toscane (2) "maar zijn geest is nog altijd helder en hij spreekt met een jovialiteit die zo lief en zo waardevol is dat hij u doet denken aan zijn voorbeeld, Sint-Filippus Neri." Zijn jovialiteit leek echter niet in alles op die van de apostel van Rome. Eens in een vertrouwelijk gesprek zei hij dat hij reeds als kind van aard en karakter eerder ernstig was geweest en ook bij de lachwekkende zaken die hij deed of zei zou hij nooit onbeheerst gelachen hebben.(3)

Wanneer hij genoodzaakt was alleen te blijven en werkeloos dacht hij na over zijn plannen en wendde en keerde zich naar alle kanten. Hij beperkte zich daarbij niet tot zaken die dadelijk konden verwezenlijkt worden maar dwong zichzelf door te denken aan mogelijkheden die nog ver af lagen. Zo dacht hij uit op welke manier men het derde zevenjaarlijkse wijdingsfeest van de kerk van Maria, Hulp der Christenen zou vieren. Hij sprak er veel over met Don Lemoyne, ofschoon er in 1885 hiervoor nog vier jaar moesten verlopen. Hij wou dat dit zou gevierd worden met buitengewone plechtigheid en een grote toeloop van gelovigen. Hij dacht er zelfs al aan tegen die tijd speciale spoorkaartjes tegen

---

(1) Dagboek van Viglietti, 27 mei 1885.

(2) De Amico del popolo van Prato, 4 juli 1885.

(3) Dagboek van Viglietti, 25 juni 1885. De ernst van zijn gelaat op een portret van hem, toen hij nog een jonge priester was, en dat nu tentoongesteld is op zijn kamers, treft de toeschouwers.

lagere prijs aan te vragen opdat de vrome mensen naar deze bedevaart zouden aangetrokken worden. Hij had al geprobeerd voor de jongens van zijn colleges een buitengewone vermindering op de prijs te verkrijgen bij gelegenheid van het eerste septenarium.(1) Hij had de vermindering niet verkregen, maar deze weigering had hem zo weinig afgeschrikt dat hij al dacht aan deze tweede aanvraag die veel verder zou gaan.

Het ligt dan ook voor de hand te veronderstellen dat zijn werkzame geest zich meestal bezig hield met de gang van zaken van de Congregatie. Eens o.a. in een gesprek met Don Lemoyne en met Viglietti,(2) sprak hij op de manier van iemand die volgens een bepaalde orde een uiteenzetting geeft van de resultaten van zijn vroegere overwegingen, welke regels men diende te volgen bij het geven van een antwoord aan jongens van het Oratorio die raad zouden komen vragen over hun roeping: - "Wanneer de jongens", zei hij, "raad vragen over hun roeping, dient men bij het geven van een antwoord volgende regels in acht te nemen. - 1° Wanneer men tot de ontdekking komt dat ze de mooie deugd niet bezitten dan mag men ze nooit aanraden Salesiaan te worden. - 2° Indien ze tekort geschoten zijn in de zedelijkheid met anderen en ze willen naar het Seminarie gaan, dan geeft men hun enkel het schoolgetuigschrift. Wanneer ze al naar huis gegaan zijn en ze vragen een getuigschrift van zedelijkheid, dan antwoordt men hen niet. - 3° Men dient voorzichtig te zijn wanneer men aan de jongens de raad geeft Salesiaan te worden, door het voortdurende verzet dat uitgaat van de bisschoppen, de pastoors, de ouders. Ze zullen dadelijk aan de jongen zeggen: Het is Don Bosco die je dat in het hoofd gepraat heeft. Wanneer de jongen u een vraag stelt, laat men hem zelf het antwoord daarop geven. Dat is de meest aangeduide weg, omdat een onderzoek naar de roeping opwerpen, antwoorden en ondervragingen meebrengen en de jongen verwittigd is en geneigd het tegendeel te doen vooral wanneer zijn ouders hem voor zich willen houden. Daarom ondervraagt men hem eenvoudig: zeg me eens, was je thuis braver of ben je hier braver? Antwoordt de jongen dat hij thuis braver was, vraag hem dan de reden hiervan. Hij zal antwoorden, omdat ik daar gezellen ontmoette, boeken had, enz. Dan zal men hem zeggen dat wanneer hij naar het seminarie wil gaan, hij zich naar huis zou begeven en een wijze persoon zou raadplegen. Indien hij antwoordt, zoals zij doorgaans antwoorden, dat hij hier braver is zal men hem zeggen: Welnu, denk je dat je buiten zo braaf zult blijven als je hier bent? Jij dient te beslissen wat het beste is. Ik zeg je niets meer. Waar heb je het heil voor je ziel gevonden? Zo zal de jongen zelf het antwoord geven en thuis zal hij aan zijn ouders kunnen zeggen: Het is Don Bosco niet die mij aangeraden heeft Salesiaan te worden, ik zelf heb het gewild."

Iemand die hem in gedachten verslonden zag, zei hem: - "U, Mijnheer Don

---

(1) Het origineel van zijn smeekschrift, dat tot heden toe nog niet uitgegeven werd, heeft geen datum, maar Don Berto maakte er samen met gelijkaardige documenten een kopie van na 1875 en voor 1876. De jongens genoten al van een vermindering van 50% maar dan vroeg hij 75%.

(2) Dagboek, 27 mei 1885.

Don Bosco, u hebt heel wat zaken om uw hoofd! Hoe is het mogelijk dat u voor alles zorgt? Zekere minder belangrijke zaken zult u noodzakelijkerwijze wel vlog vergeten." Nederig antwoordde hij: - "Ik vergeet niet enkel de beuzelarijen. Ik vrees de gewichtigste zaak van alles, de enige die noodzakelijk is, de redding van mijn ziel te vergeten." Dit was een dubbele les voor hem die hem ondervraagd had.

Na zijn terugkeer uit Frankrijk was hij niet meer naar beneden kunnen komen naar de kerk van Maria, Hulp der Christenen, om er de mis te celebreren, maar de ochtend van 24 mei wou hij ze niet opdragen op het altaar opgeborgen in een kast nabij zijn kamer. Dat jaar viel 24 mei samen met de plechtigheid van Pinksteren en daarom was het feest van de Madonna verschoven geworden naar 2 juni. Zo verscheen Don Bosco weer aan het gewone altaar van Sint-Pieter en weldra verdrong zich daar een dichte menigte gelovigen.

Talloos waren de personen die vanuit Italië en het buitenland naar Don Bosco kwamen toegelopen voor opbeuring in hun smarten, raad in hun twijfels en door zijn gebeden hulp in hun ziekten. Dat jaar stuurde hem vanuit Caen de overste van een kloostercommunititeit een beklagenswaardige juffrouw die sinds jaren harde geestelijke beproevingen leed. "Ik ben nu sinds circa veertig jaar priester", schreef hij, "en ik heb nooit een -mens ontmoet die zo pijnlijk beproefd werd en toch altijd onderworpen blijft aan de wil van God voor zijn glorie en voor de redding van haar ziel. In heel haar leven is ze aan God zo getrouw gebleven dat ik geloof dat ze nooit de onschuld van haar doopsel verloren heeft."(1)

Het scheen dat de boze geest haar bewerkte vooral door haar te beletten deel te nemen aan de goddelijke diensten of het beoefenen van vrome praktijken. In de loop hiervan deed hij haar zelfs uitbarsten in vervloekingen tegen de Heer. De ochtend van 4 juni woonde ze de mis van Don Bosco bij en voelde zich vanaf het introïtus: volkomen vrij en gezond. Nadat ze de communie ontvangen had bleef ze geruime tijd in gebed voor het kleine altaar van de Madonna in de kamer naast de kapel, terwijl andere dames die met haar uit Frankrijk gekomen waren, wachtten tot ze Don Bosco konden spreken. Ze bad met veel godsvrucht en we zouden haast zeggen met de gretigheid van iemand die iets proeft waarnaar hij lange tijd tevergeefs gesmacht heeft. Te midden van de stoornissen verloor ze haar gelijkmoedigheid niet. Van toen af voelde ze zich steeds heel goed.(2)

Het was buiten de verwachting van iedereen dat Don Bosco opnieuw zijn stem zou kunnen laten horen op de Conferentie voor de medewerkers en medewerksters.

---

(1) Over dezelfde persoon werd ook aan Don Bosco een brief geschreven door de pastoor van Saint-Gilles.

(2) Ook het Franse Bollettino van juli spreekt over haar in zijn hoofdartikel. Naar het schijnt zou de begunstigde de S. Léger hebben geheten.

medewerksters. Des te aangenamer was de algemene verrassing toen hij zich op de kansel liet zien aan zijn talrijk gehoor. In zijn omzendbrief ter uitnodiging werd gezegd: "Dit jaar hebben wij twee bijzondere beweegredenen deze vergadering te houden en daags nadien met grote vervoering en godsvrucht het feest van Maria, Hulp der Christenen te vieren. Wij dienen ons dankbaar te tonen tegenover de verheven Hemelkoningin omdat zij ons verleden jaar tegen de cholera beschermd heeft en het is noodzakelijk dat zij ons ook dit jaar hiertegen zou behoeden, indien door goddelijke beschikking de vreselijke ziekte opnieuw in onze streken zou verschijnen." Ook dit jaar werd maar een enkele samenkomst gehouden en wel op de vooravond van het feest in de kerk van Maria, Hulp der Christenen. De toespraak van Don Bosco werd ons in de volgende vorm overgemaakt.

" Ik kom bij u, eerbiedwaardige Heren Medewerkers en Dames Medewerksters, niet om een lange toespraak te houden, waartoe mijn zwakke krachten niet zouden in staat zijn, maar om u bondig enkele zaken uiteen te zetten die u, mij dunkt, moet weten. En het eerst van al, wie is een Salesiaanse medewerker? Salesiaanse medewerker zijn wil zeggen samen met andere personen een werk ondersteunen dat staat onder de bescherming van de H. Franciscus van Sales en als doel heeft de Heilige Kerk in haar dringendste behoeften te helpen. Men draagt er aldus toe bij een werk te bevorderen grotelijks door de Heilige Vader aanbevelen omdat het de jongens opvoedt tot de deugd, op de weg naar het altaar. Het heeft als voornaamste doel onderricht te geven aan de jeugd die thans het mikpunt van de bozen is geworden alsook te midden van de wereld, in de colleges, in de tehuizen, in de Oratoria voor zonen en feestdagen, in de gezinnen, de liefde tot de godsdienst, tot de goede zeden, het gebed, het veelvuldig ontvangen van de sacramenten, enz. te bevorderen.

" Veel zal u gevraagd worden. Men zal u bij voorbeeld vragen of de werken waaraan u door uw weldadigheid deelneemt vermeerderen of verminderen. Laten we ons in de Heer verblijden, verdienstelijke medewerkers, want onze werken nemen iedere dag grotere uitbreiding. De huizen, de kerken, de jongens aan wie asiel werd verleend zijn zich aan het vermenigvuldigen. Van overal worden wij geroepen voor nieuwe stichtingen om jongens op te nemen die langs wegen en pleinen zwerven in gevaar hun godsdienst en hun zedelijkheid te verliezen en op de weg naar de oneer en naar de gevangenis. Om deze verblijdende vermeerdering en vooruitgang loven wij vooreerst God en daarna u, liefdadige dames en heren. Ja, ook van u hangt de gezondheid van lichaam en ziel van zovele jongens en meisjes af. In uw handen ligt hun tijdelijke en eeuwige lot.

" Onze stichting neemt reusachtige uitbreidingen in Patagonië waarheen Mgr. Giovanni Cagliero zich zo pas begeven heeft. Overal is er werk, zijn er scholen, kerken en asielen en nadat men dit gedaan heeft, nadat men gewerkt heeft, in dat alles voorzien heeft, begint het opnieuw omdat de aanvragen en het werk dat er te doen staat elke dag vermeerderen. Het moge voor u voldoende zijn te weten dat, indien wij 2.000 missionarissen te onzer beschikking zouden hebben, wij ze allen

" zouden kunnen gebruiken. Indien wij 2.000 kerken zouden hebben, zouden wij ze allen kunnen vullen met trouwe volkeren en aldus het aantal van de uitverkorenen vergroten. Mgr. Cagliero die te midden van die grote oogst staat, schrijft ons van daar uit en roept ons toe: " Europeanen, u leeft in bloeiend katholieke streken, kom naar hier en u zult het zien. U zult een onmetelijke menigte zien die u volgt, die u om liefdadigheid vraagt, geen liefdadigheid in geld en brood maar de geestelijke liefdadigheid namelijk onderricht, godsdienst, beschaving, het heil van hun ziel.

" Maar welke zijn de werken waaraan u in het bijzonder uitgenodigd wordt deel te nemen om goede medewerkers en medewerksters te zijn? Ik zal u zeggen dat de huizen die dienen geopend te worden en die wij tegen onze wil niet kunnen openen wegens gebrek aan geldmiddelen, talrijk zijn. Op dit ogenblik gaat een groot gedeelte van onze zorgen naar de kerk van het Heilig Hart van Jezus te Rome en naar het tehuis dat naast de kerk zal oprijzen en dat in staat zal zijn verscheidene honderden arme jongens van de stad op te nemen. Juist dit werk heeft uwe liefdadigheid nodig, mijn verdienstelijke medewerkers en medewerksters en de Heilige Vader, Leo XIII, beveelt het u door mijn bemiddeling warm aan. Naast dit werk zijn er de talrijke huizen die wij hebben in Ligurië, in de Veneto, in de Romagna, in Sicilië nodig heeft. En wat zal ik u zeggen over de huizen van Frankrijk, van Spanje en van Amerika? Van daar uit ontvang ik verblijdend nieuws, bij voorbeeld dat men in Brazilië op het punt staat een nieuw huis te openen in de stad San Paolo, om er vele verlaten jongens in op te nemen. Al deze nabije en verre werken vragen om zich te kunnen handhaven de hulp van uwe liefdadigheid.

" Nog een ander werk vraagt thans onze aandacht en dat is het huis van Parijs. In deze uitgestrekte hoofdstad van Frankrijk, die bijna drie miljoen inwoners telt, is de massa jongens die als landlopers langs de wegen en pleinen lopen met het gevaar verloren te lopen zeer groot en aldus is het terrein waarop u uwe liefdadigheid kunt uitoefenen onmetelijk. Met Gods hulp zal dit huis duizenden jongens van het verderf redden. Het zal de tranen drogen van vele ouders die niet meer weten welk middel ze dienen te gebruiken om hun kinderen weg te halen van de weg van de ondeugd en ze opnieuw op de weg van de deugd te brengen.

" In al onze huizen was er dit jaar een buitengewone vermeerdering van het aantal aanvragen om opgenomen te worden. Toen men in een enkel huis het aantal aanvragen optelde, weet u dan hoeveel deze bedroegen? Er waren er 5.000 en aan elk van deze aanvragen waren wij genoodzaakt tot ons spijt te antwoorden: Er is geen plaats meer. Hoeveel meer goed zouden wij kunnen doen, indien wij nieuwe huizen zouden kunnen stichten, indien wij over de geldmiddelen konden beschikken om aan zovele verlaten jongens voedsel en kleren te bezorgen! Hoeveel brave zonen, hoeveel christelijke en eerbare huisvaders, hoeveel goede burgers zouden wij niet kunnen schenken aan de gezinnen, aan de Kerk, aan de maatschappij.

" Ik voel dat ik niet lang meer zal kunnen spreken en daarom

" besluit ik met u te zeggen: Overtuig er u van dat de oogst groot
" is en dat uw werk, uw liefdadigheid, uw penning niet alleen nuttig maar
" noodzakelijk zijn. Help ons daarom zoals u kunt. Naast uw beloning in
" de hemel zult u ook op deze aarde de blijdschap hebben mee te wer-
" ken aan het voordeel van de godsdienst, van de gezinnen, van de maat-
" schappij. Zovele jongens en meisjes zullen, dank zij u, thans God lo-
" ven en zegenen, terwijl ze in het tegenovergestelde geval Hem zullen
" vervloeken in de tijd, om Hem gedurende de eeuwigheid samen met de
" duivels te haten. In deze tijd trachten de bozen het ongeloof en de
" slechte zeden te verspreiden en ze willen in het bijzonder de onvoor-
" zichtige jeugd in haar verderf storten door verenigingen, kranten,
" vergaderingen die als min of meer openlijk doel hebben ze te verwij-
" deren van de godsdienst, van de Kerk, van de gezonde moraal. Welnu,
" de Salesiaanse medewerkers en medewerksters dienen zich er op toe te
" leggen zich tegen deze aanslagen te verzetten. En hoe zullen ze dat
" doen? Door het verspreiden van goede grondbeginselen, boeken, druk-
" werken, katholieke verenigingen, catechismussen en dergelijke.

" Nog een andere zaak wens ik u aan te bevelen. Bid de ene voor
" de andere. Van mijn kant gedenk ik u dagelijks in de heilige mis. Voor
" u bidden ook onze jongens. U geeft hun wat stoffelijk brood om ze in
" leven te houden en zij schenken u het geestelijke brood van hun gebeden.
" Misschien kunt u niet veel bidden? Welnu, deze jongens, de Sale-
" sianen en de Zusters van Maria, Hulp der Christenen, zullen voor u
" bidden en zullen u van de hemel de genaden verkrijgen die u nodig
" heeft. Vele medewerkers en medewerksters worden ieder jaar naar de
" eeuwigheid geroepen en wij voegen onze gebeden bij de uwe tot lafe-
" nis van hun zielen. Wat wij nu doen voor de anderen zullen wij mis-
" schien een ander jaar nodig hebben voor ons zelf.

" Tenslotte, mijn beste medewerkers en medewerksters, dienen wij
" ons in te zetten om aan ons zelf en aan de anderen al het mogelijke
" goed te doen, opdat Maria, Hulp der Christenen zich zou verblijden
" wanneer ze ziet dat door ons toedoen vele zielen naar de hemel vliegen.
" Wanneer u in het Paradijs zult zijn, met welke geestdrift zal ieder
" van u dan uitroepen: "Gezegend de dag waarop ik onder de medewer-
" kers en medewerksters van de H. Franciscus van Sales getreden ben, want
" iedere daad van liefdadigheid die ik gesteld heb ten voordele van dit
" werk was als de schakel van een ketting van genaden, langs waar ik
" kon opstijgen op deze plaats van vertroosting en vreugde.

Toen Don Bosco na de conferentie terugkeerde naar de sacristie wachtten vele mensen op hem om zijn zegen te vragen maar onder de menigte bemerkte hij een vrouw met een jongen wiens ogen geblinddoekt waren. Hij deed ze naar voren komen en vroeg welke ziekte het kind had. Het waren moeder en zoon en ze kwamen van Poirino.

De kleine, die Giovanni Penasio heette en acht jaar oud was, leed sinds twintig maanden aan een oogziekte die hem verplichtte zijn ogen steeds in het duister te laten. Twee zeer vermaarde specialisten, de artsen Sperino en Peschel, die vroeger ook reeds waren geraadpleegd, hadden de jongen nog die dag

onderzocht en hadden als hun mening uitgesproken dat er niets anders overbleef dan de oogbal van het linker oog uit te nemen om het rechter oog te redden. De brave vrouw, die radeloos was, bracht de jongen naar hier opdat Don Bosco hem zou zegenen. Hij zegende hem en aanvaardde de gift voor een mis, waarbij hij beloofde voor de jongen te zullen bidden.

Naar huis teruggekeerd begon de jongen zich nog diezelfde avond beter te voelen. De volgende ochtend opende hij de ogen, zag het zonlicht en riep met grote vreugde op zijn moeder dat hij volledig genezen was. De verwanten kwamen toegelopen en ook de burens en allen stelden zijn genezing vast. Dadelijk nadien kon heel het dorp, waar men zijn toestand goed kende, tot ieders verbazing vaststellen dat er werkelijk een wonder geschied was. Van toen af genoot de jongen steeds een goed gezichtsvermogen, zodat hij aanvaard werd in de drukkerij van de Gebroeders Canonico van Turijn.

De blijde plechtigheid, ofschoon verschoven en gevierd op een weekdag, overtrof door de toeloop van de gelovigen, die van de vorige jaren. Don Bosco had aanbevolen dat men zou doen wat men kon, opdat het een prachtig feest zou worden. (1) De Unità Cattolica van 4 juni schreef in een lang artikel onder meer: "De eerbiedwaardige Don Bosco, wou, hoewel hij ziek was, van zijn kamer afkomen en de heilige mis celebreren aan het altaar van de Madonna. De brave Salesianen wilden hun vader dit ernstig ongemak besparen, maar Don Giovanni, die zoveel houdt van Maria, Hulp der Christenen en alles van haar bescherming verwacht wou dat ook hij ze zou vieren. En zijn tegenwoordigheid verhoogde de feeststemming. De mensen van Turijn verdrongen elkaar in de sacristie en in de gangen om de hand van Don Bosco te kussen. Het was een vertederend schouwspel."

Aan het diner, ingericht in de grote zaal van de bibliotheek, was Don Bosco vergezeld van Kardinaal Alimonda, de bisschoppen Pampirio van Alba en Valfré van Cuneo, enkele adellijke dames en heren van Frankrijk en talrijke priesters van de clerus van Turijn. Bij het einde van het diner richtte Zijne Eminentie een paar mooie woorden tot Don Bosco. De hierboven aangehaalde krant schreef: "Er werden heildronken ingesteld, er werden verzen voorgelezen, kortom het was een dag van feestviering en van vreugde voor allen maar meer in het bijzonder voor de zeereerwaarde Don Bosco, die dergelijke vertroosting nodig heeft."

Het voorzitten van de samenkomsten van het kapittel, waarin hij een actieve rol vervulde, zoals wij al gezien hebben en nog zullen zien, was geen lichte taak. Op de zitting van 5 juni haalde hij tot ieders verbazing een door hem geschreven memorandum te voorschijn over zes voorzieningen die men in de toekomst zou dienen te nemen voor het feest van Maria, Hulp der Christenen, en liet het voorlezen. Ziehier zijn inhoud: - 1° Enkel tapijten gebruiken die aan de

---

(1) Brief van Don Lazzero aan Mgr. Cagliero Turijn, 26 mei 1885.

kerk toebehoren. - 2° De manier bestuderen om het aantal muzikanten van buiten te beperken tot het strikt nodige aantal, daarom een eenvoudige zang met orgel.(1) - 3° Wat de spijzen betreft zich gewetensvol beperken tot de beslissingen van het kapittel. - 4° De kantoorbenodigdheden moeten in de verschillende kantoren zijn maar niet in de zogenaamde "banken" waar echte ongepastheden en soms wanordelijkheden moeten betreurd worden. - 5° Wanneer een "bank" dient geopend te worden dan moet men hem toevertrouwen aan iemand wiens eerlijkheid en trouw bekend zijn. - 6° De grootste waakzaamheid opdat de internen nooit volledig vertrouwelijk met de externen zouden kunnen omgaan." Het kapittel meende dat het eerste punt betreffende de tapijten, moeilijk zou kunnen uitgevoerd worden maar Don Bosco zei beslist: "Men zal zien wat daarin het beste is maar dit is mijn mening."

De jongens die hem slechts op zeldzame ogenblikken en dan nog vluchtig zagen bleven zijn vaderlijke bezorgdheid opwekken. Eens liet hij aankondigen dat hij hun geweten kende en dat zij die er hun voordeel wilden mee doen hem konden spreken in de biecht of buiten de biecht. Hij zou hun speciaal over hun toekomst spreken.

De jongens van de hoogste klassen waren de eersten om hem met ongeduld te komen bestormen. Niet weinigen deelden elkaar vol verwondering vertrouwelijk mee wat zij gehoord hadden of ten minste herhaalden ze de ene aan de andere hoe hij ze met nauwkeurigheid tegenover hun eigen gewetenstoestand geplaatst had. Don Ubaldi sprak er nog met ontroering over gedurende de laatste dagen van zijn leven. Bij het einde van het onderhoud had Don Bosco hem gezegd: - "Hoed u voor de slang die probeert je in haar kronkels te vangen." Naïef als hij was vertelde hij deze bijzonderheid aan een bepaalde persoon die bleek werd en uitriep: - "Ah! ik ben die slang. Je hebt dat niet gemerkt maar het is zo." Door een bedekte uitdrukking schijnt Don Bosco hem toen gezegd en herhaald te hebben, dat wanneer hij Salesiaan zou worden, hij veel eer aan de Congregatie zou gedaan hebben.(3)

Twee leerlingen van de vijfde klas, Maffei en Manelli, beiden uit Lombardije en hartelijk met elkaar bevriend, begaven zich samen bij Don Bosco

-
- (1) Hij bedoelt hiermee de uitsluiting van koperen instrumenten en van violen. Het was toen overal het gebruik ze bij grote plechtigheden toe te laten.
  - (2) Er werd toen een grote markt gehouden van boeken, godsdienstige voorwerpen en klasbenodigdheden vooral ten voordele van de jongens die deze konden aankopen bij middel van de zogenaamde "bonnetjes".
  - (3) Hij zei het hem echter in onduidelijke bewoordingen. De tweede maal, toen Don Ubaldi al jonge geestelijke was, onderbrak Don Bosco bruusk het gesprek. Op een strenge toon en terwijl hij hem in het gelaat keek gebruikte hij een uitdrukking die hem verbijsterd deed zijn: - "Wat denk je dat je bent?" vroeg hij hem met nadruk. Wellicht wou hij bij hem een mogelijk begin van ijdelheid onderdrukken.

om hem raad te vragen over hun roeping. Maffei zou gewild hebben naar het lyceum en de Universiteit te kunnen gaan om zich klaar te maken voor een burgerlijk beroep. Manelli echter, wou Salesiaan of wereldlijk priester worden. Don Bosco dacht wat na en antwoordde aan de eerste: "Jij, Maffei, dient een goede pastoor te worden." En aan de andere: "Jij, Manelli, zult Salesiaan noch priester worden maar naar de openbare school gaan en wij hopen dat je braaf zult blijven en ons eer zult aandoen." Ontevreden gingen ze beiden naar buiten, en waren besloten te handelen overeenkomstig hun talent. Maffei werd aanvaard in het lyceum van Alassio, maar omstreeks het einde van het jaar werd hij naar huis gestuurd, misschien wegens zijn slechte gezondheid. Dan trad hij in het Seminarie in en werd priester. Het tegenovergestelde gebeurde met Manelli. Hij ging naar het Seminarie, werd het daar vlug moe, ging over naar het koninklijk lyceum van zijn stad en stierf als student aan de universiteit na een leven ietwat in ledigheid doorgebracht.

Hier volgt nog een ander geval in dezelfde trant dat niet minder verbazing wekte. De jongen, Stefano Ghigliotto van Varazze, een kozijn van de Salesiaan Don Francesco en extern in ons college daar, had besloten ook Salesiaan te worden. Zijn roeping werd met zorg aangekweekt door de catechist van het huis, Don Descalzi. Hij had de toestemming van zijn ouders al gekregen en zelfs zijn uitrusting klaargemaakt en werd in het college door zijn kozijn aan Don Bosco voorgesteld met de woorden: "Hier hebt u, Mijnheer Don Bosco, een kozijn van mij die Salesiaan wenst te worden." Don Bosco stelde aan de jongen geen enkele van de vragen die hij placht te stellen, maar antwoordde aan Don Francesco: - "Goed, geef hem een Giovane provveduto." Hij voegde er niets anders aan toe en liet ze weggaan. Een dergelijk sober antwoord deed de persoon die hem voorgesteld had verstomd staan. Bij zichzelf maakte hij de gevolgtrekking: - "Mijn kozijn zal geen Salesiaan worden maar zal in de wereld blijven. Dat zal wel de betekenis zijn van het aanbieden van dit boek." Stefano bleef inderdaad vast in zijn voornemen tot bijna op de vooravond van zijn vertrek naar Turijn. Maar dan, op het onverwachts, had hij spijt van de stap die hij ging zetten en wou er niet meer naartoe gaan, ofschoon Don Descalzo probeerde hem aan te moedigen. Hij trad echter in het seminarie van het diocees, maar na slechts twee maanden ging hij weg en na een zekere tijd trad hij in het huwelijk.

Ook de leerling Giovanni Masera, een van de eersten van de klas die zich placht te onderscheiden bij de openbare examens, begaf zich bij Don Bosco om hem raad te vragen over zijn roeping. Don Bosco antwoordde hem half ernstig, half schertsend: - "Van jou houd ik niet!" De jongen die nu laureaat is in de letteren, geeft onderricht in het koninklijk atheneum en leeft nog steeds met het genegen en dankbaar aandenken aan hem die zijn eerste stappen geleid heeft op de weg van de wetenschap en waardigheid.(1)

---

(1) Omdat hij vlug schrijven kon werd hij er door Don Rua mee gelast de openbare toespraken van Don Bosco op te tekenen.

Zonder enige twijfel ontving Don Bosco verlichtingen van God bij het onderkennen van de roepingen. Op de avond van 31 oktober zei hij aan Don Lemoyne dat het soms voorviel, terwijl hij in de kerk was, dat hij een soort kaars zich van het altaar zag verwijderen, ronddraaien en al draaiende ging rusten op het hoofd van een jongen. Voor hem was dit een klaarblijkelijk teken dat de jongen die zo aangeduid werd priesterroeping had.

In het Oratorio bleef men nieuwsgierig om te weten wat Don Bosco in de gewetens zag. Ook de jonge geestelijke Viglietti was nieuwsgierig. Omdat hij met Don Bosco vertrouwelijke omgang had bracht hij soms het gesprek op deze aan gelegenheid. Daarom ondervroeg hij hem eens over de droom van de vorken waarbij hij het innerlijke van vele jongens gezien had.(1) Don Bosco vertelde hem een episode die in die omstandigheden gebeurd was. Een jongen was bij hem gekomen en had hem een soort rendiconto gedaan waarbij hij echter het belangrijkste verzwegen had omdat hij zich schaamde het openbaar te maken. "Maar zie je dan niet", zei Don Bosco hem, "dat je dit en dat verzwijgt?"

- "Oh!" riep de jongen verontwaardigd uit, "u hebt met mijn biechtvader gesproken want anders is dit onmogelijk."

- "Zeker niet. Weet je dan niet dat ik in je geweten lees als in een boek?"

- "Neen, neen. U hebt deze zaken van mijn biechtvader vernomen."

- "Arme jongen! Men ziet wel dat jij Don Bosco niet kent."

Maar er was geen spraak van dat men hem van zijn dwaling kon afbrengen. Verward en kwaad gehumeurd ging hij heen maar daags nadien, op een zondag, kwam hij vol wroeging en verdriet terug om hem vergiffenis te vragen. Hij erkende dat hij aan God en aan Don Bosco zijn bekering verschuldigd was.(2)

Te Carignano bewaart men nog steeds de herinnering aan een buitengewoon feit, voorgevallen op 2 juni, juist op het feest van Maria, Hulp der Christenen. De jonge geestelijke en novice van Carignano, Luigi Nicola, was te S. Benigno zwaar ziek geworden en was, omdat zijn ouders het zo wilden, terug naar zijn familie gekeerd. Zijn toestand verergerde maar steeds. Don Chiatellino, de grote vriend te Carignano van Don Bosco, had zich naar Turijn begeven voor het feest van Maria, Hulp der Christenen, en toen hij er Don **Bosco** ontmoet had, had hij de zieke aan zijn gebeden aanbevolen. Glimlachend antwoordde hem Don Bosco: - "Stel zijn familie gerust want de jonge geestelijke Nicola heeft onze gebeden niet meer nodig. Hij bidt zelfs voor ons. Hij bevindt zich in het Paradijs. Gedurende de consecratie is hij mij komen groeten." Don Chiatellino haalde zijn uurwerk te voorschijn, zag hoe laat het was, rekende het na en toen hij 's avonds te Carignano toekwam bevond hij dat de jonge geestelijke gestorven was op het ogenblik dat Don Bosco de mis celebreerde.

---

(1) Cfr. Boekdeel XI, blz. 201.

(2) Dagboek, 13 november 1885.

Wij menen het getuigenis niet te mogen weglaten van een ander wonderbaar feit in diezelfde tijd voorgevallen en ons meegedeeld door een persoon die het zag en hoorde en die door Don Bosco zeer geacht werd wegens zijn vroomheid en liefdadigheid. In de buurt van La Réole, hoofdstad van een arrondissement van het Département de la Gironde, leefde een kloosterlinge die iedere vrijdag het lijden van ons Heer doormaakte. Mevrouw Lallemand en haar moeder, lieten zich, ondanks hun wantrouwen, bij haar brengen om haar te zien. Ze bevonden zich daar in gezelschap van leken en geestelijken, van wie verscheidene op het bed van deze persoon die in verrukking was briefjes legden waarin ze om een gunst verzochten. Zij deden zoals de andere personen en smeekten haar in hun briefje om hulp voor de geestelijke en tijdelijke behoeften van Don Bosco. De kloosterlinge in extase, die na het lijden van de Passie versterkt werd door een bezoek van de Allerheiligste Maagd, knielde en zocht tussen de grote massa brieven. Toen ze de brief raakte die over Don Bosco sprak begon ze God te loven voor de grote apostolische ijver van Don Bosco en voor het grote aantal zielen aan Satan ontrukkt door de vurigheid van zijn naastenliefde. Ze zei: "Hoe nodig zou het zijn dienaars van Jezus Christus te hebben die op hem zouden gelijken! Hij houdt er niet mee op u te smeken, Maria, u te mogen dienen tot zijn laatste ademtocht doorheen zijn beproevingen en ziekten." Dan legde ze zich neer op het briefje en ging verder: "Wat mij betreft zal deze vurige dienaar van Maria tot aan mijn laatste ademtocht nooit wijken uit mijn geest of van mijn hart." Na het einde van de extase kwam de medewerkster naderbij en de kloosterzuster zei haar iets dat haar grotelijks vertroostte. Onlangs was haar vader gestorven zonder de sacramenten te kunnen ontvangen en daarom was zij, evenals haar moeder beangstigd over zijn eeuwige zaligheid. Welnu, de zienster zei haar dat haar vader nog enkel wachtte op enkele missen en gebeden om naar de hemel te gaan. Hij was gered geworden omdat zij, zijn dochter, veel voor hem gebeden had en vele goede werken gedaan had op het ogenblik van zijn dood. Ze had ongeveer gesproken zoals eertijds Don Bosco.(1)

Uit Frankrijk kwam op de avond van 9 juni een volledig onverwacht bezoek toe. Aan de portiersloge van het Oratorio kwam een kardinaal toe met een baard en een indrukwekkend uiterlijk. Hij was vergezeld van een enkele bediende en vroeg met spanning aan de portier of Don Bosco thuis was. Op zijn bevestigend antwoord riep hij uit: - "Wat ben ik tevreden! Ik vreesde werkelijk hem niet te zullen aantreffen." Het was Kardinaal Lavigerie, Aartsbisschop van Carthago.(2) Hij bleef omstreeks een uur met Don Bosco en hernieuwde zijn verzoek al te Parijs gedaan enkele medebroeders te zenden om zorg te dragen voor de Italianen in Afrika. Nadat hij de scholen en de werkhuizen bezocht had, begaf hij zich naar de kerk van de H. Franciscus, waar hij tot de vakleerlingen sprak en ze aanspoorde zich steeds te tonen als oprecht edelmoedige christenen bij iedere omstandigheid in het leven. Toen hij het portret van Mgr. Cagliero zag vroeg hij

---

(1) Cfr. hiervoor blz. 1298. Het feit hier verteld bevindt zich in een verslag van S. Lallemand vanuit Montauban, juni 1885.

(2) Cfr. boekdeel 16 blz. 187.

wie die bisschop was. Men vertelde hem alles wat men wist en hij herinnerde zich het jaar 1871 toen hij in het Oratorio geweest was op doorreis en men in zijn tegenwoordigheid een mooi lied ter ere van Pius IX gezongen had. - "Ah!", zei hij, "hij was de auteur van dat lied? Ik herinner hem mij zeer goed." Hij zegde er de eerste verzen van op en zong zelfs het motief: A Roma, fedeli... (1) Toen hij het Oratorio verlaten had reisde hij door naar Rome.

Drie dagen later kwam een andere aanzienlijke prelaat een bezoek brengen aan Don Bosco. Het was Mgr. Giovanni Marango, aartsbisschop van Athene en apostolisch delegaat in Griekenland voor de Oosterse katholieken. Ook hij had met Don Bosco een lang onderhoud.

Na de feestelijkheden ter ere van hun hemelse moeder verlangden alle harten naar het feest van hun dierbare aardse vader. Het was gebruikelijk geworden dat Don Rua hiervan kennis gaf aan de medewerkers van Turijn samen met de aankondiging van het feest van Sint-Aloysius. De vorm waarin dit gedaan werd bestond min of meer hierin: "Bij de plechtige uitnodiging tot het feest van Sint-Aloysius van Gonzaga is de ondergetekende zo vrij u ter kennis te brengen dat op 24 dezer, feest van Sint-Jan Baptist, het de naamdag is van onze zeer beminde Algemeen Overste en Vader Don Bosco. Hij zal door zijn zonen plechtig worden gevierd met gezang, muziek en letterkundige opstellen. Om dit feest mooier te maken verzoeken wij u eerbiedig zo goed te willen zijn door uwe tegenwoordigheid dit feest op te luisteren. Het zal op twee dagen plaats hebben, namelijk op 23 dezer omstreeks 8 uur 's avonds en op de dag van het feest zelf omstreeks half acht 's avonds." Merkwaardig is de bescheiden inhoud van de mededeling die bovendien ondergeschikt wordt gemaakt aan een "plechtige uitnodiging".

Ook voor hen die sinds jaren aan dit feest deelnamen bracht de vernieuwing ervan steeds nieuwe blijdschap. "Het is een feest", schreef een al aangehaald weekblad, (2) "dat iets groots en dichterlijks heeft. Het is niet voldoende te zeggen dat er muziek en uitgekozen muziek uitgevoerd wordt, want wat er het meest opvalt, is de hartelijkheid. Van daags voordien maken de jongens van het Oratorio de geschenken klaar die zij aan hun goede vader zullen aanbieden." Van de aangeboden geschenken was er een dat hem zeer beviel, nl. het portret op doek van moeder Margherita, een werk van Rollini, dat men nu nog in de kamertjes van Don Bosco kan bewonderen. Hij bekeek het schilderij goed en riep uit: - "Werkelijk, zij is het! Enkel het spreken komt ze tekort!" (3) Uit brieven van jongens van het Oratorio (4) hebben wij op een andere keer hartelijke uitdrukkingen verzameld en ditmaal zullen we een bloemlezing houden uit een groep brie-

---

(1) Brief van Don Lazzero aan Mgr. Cagliero. Turijn, 11 juni 1885.

(2) "L'Amico del Popolo" 4 juli.

(3) Brief van Don Lazzero aan Mgr. Cagliero, Turijn, 3 juli 1885.

(4) Cfr. boekdeel 14, blz. 508 en volgende.

ven bij diezelfde gelegenheid geschreven in 1885 door zijn zonen uit Amerika. Het zijn even zovele documenten die aan de nakomelingen zullen bewijzen hoe waar het gezegde was dat Don Bosco "een hartenrover" was. (1)

De apostolische vicaris was wel bisschop maar had daarom niet opgehouden zichzelf als een goede zoon van Don Bosco te beschouwen. "Zijn zonen, schreef hij (2) met zijn naamdag, wedijveren met elkaar en pogen elkaar de loef af te steken in uitingen van kinderlijke genegenheid, dankbaarheid, tevredenheid, aanhankelijkheid en volgzaamheid voor wie hun overste, hun weldoener en vader is! Een benijdenswaardige wedijver, een edele wedstrijd en gerechtvaardigde jubel vanwege de zonen en de broeders en van de hele Salesiaanse familie! Voor uw eerstgeborene en voor uw zonen uit Amerika (dat zo ver verwijderd is) blijft er op deze dag van heilige en gemeenschappelijke uitbundigheid, niets anders over dan de zoete herinnering aan het verleden dat wij zouden willen omzetten in een zoet heden om te bewijzen dat ook wij nog moed hebben in onze borst en in ons hart gevoelens die met die van de anderen mogen vergeleken worden. Hoe ver verwijderd wij ook mogen zijn, toch hebben wij in ons de woorden geprent staan: DON BOSCO - ORATORIO - VALDOCCO en MARIA, HULP DER CHRISTENEN, die in staat zijn ons aan te wakkeren meer dan enig proza, poëzie en muziek en iedere wens van ons hart te bevredigen. En nu mogen onze broeders uit Europa en onze Benjamins uit Turijn zich verblijden met mooie feesten, juichen en jubelen, maar nooit zullen ze ons overwinnen in liefde, dankbaarheid en offergeest voor hem die ons door God gegeven werd als gids, leermeester, herder en vader. Zegen uw zonen uit Amerika en uw eerstgeborene."

In naam van al de medebroeders die deel uitmaakten van de missies van Patagonië en van de twee huizen van Buenos Aires voegde zich de secretaris van Monseigneur bij al de andere zonen van Don Bosco om "met een jubelend en voldaan hart" zijn vurige wensen uit te drukken dat de barmhartige God nog lang zijn waardevol leven zou mogen bewaren in vrede en geluk en: - "Moge het de wil van de Hemel zijn, mijn goede vader Don Bosco, dat u nog vele jaren, vele gelukkige jaren, zoudt mogen voortgaan met het leiden, besturen en ondersteunen van uw talrijke zonen."

---

(1) Met de beginletters van twee anagrammen, werd de uitroep: "Viva Don Bosco Giovanni" gevormd. Een was in het Latijn en een ander in het Italiaans:

- Vale Iterumque Vale Auguste Pater Dulcissime Optime Noster. Benevolentiam Ostendis Singulis Caritatemque Omnibus. Gaudio Juvenes Omniumque Voce Attolite Nomen Nostri Joannis.

Gegroet, nogmaals gegroet onze verheven, liefste beste Vader. Welwillendheid en Liefde toont u tegenover ieder in het bijzonder. De vreugdekreten, Jongelingen, van ons allen zijn voor de naam van onze Jan.

- Vivi In eterno Vivi, Augusto Dolcissimo Ottimo Nostro Padre.

Benedizioni Ovunque Spandi Confortando Ognuno. Gradisci Intimi Onomastici Voti, Auguri Nostri, Novello Inviato.

Leef in eeuwigheid onze verheven, liefste en beste Vader.

Verspreid overal uw zegeningen door ieder op te beuren. Ontvang, gij die de nieuwe gezondene zijt, bij uw naamfeest onze hartelijke gelukwensen.

(2) Buenos Aires, 23 mei 1885. Boven aan de brief: Viva S. Giovanni.

Gedurende zijn gedwongen verblijf te Buenos Aires verwees de onvermoeibare missionaris, Don Milanesio, naar zijn eigen verdriet, waarin hij na God, het meest gesterkt werd door de herinnering aan de wederwaardigheden van Don Bosco bij het stichten van het Oratorio en de Salesiaanse Congregatie. Hij bood hem zijn beste wensen aan en ging dan verder: "Ik zou u bij deze gelegenheid iets willen aanbieden maar ik weet niet wat ik zou nemen. Indien u wil, zal ik u herinneren aan de drieduizend Indianen door uwe zonen in de loop van verscheidene jaren in Patagonië gedoopt. Onder hen bevinden zich enkele honderden kinderen die al naar de hemelse glorie overgegaan zijn. Dit zal op uw reeds gevorderde leeftijd uw goed hart vertroosten, nu u weet dat de goede God er reeds mee begonnen is uw offers te bekronen door de missies van Patagonië."

Vanuit het college van S. Nicolàs zei Don Evasio Rabagliati aan zijn "zeer vereerde en zeer beminde Vader": "Hier houdt men niet op met voor u te bidden, opdat de Heer u nog vele jaren aan uw zonen zou geven ten voordele van onze Congregatie, van de zielen en van heel de Kerk. In deze maand juni echter, bij gelegenheid van uw naamdag, zullen wij ervoor zorgen deze gebeden in aantal en in vurigheid te vermeerderen. Het is zo aangenaam, zo zoet, te bidden voor een vader die ons zo bemint en aan wie wij zoveel verschuldigd zijn. Bid ook voor ons, beminde Don Bosco, want wij zijn de behoeftigen. Ver van het Oratorio, ver van uw raadgevingen, zonder uw zegen kunnen wij hier gemakkelijk onze Salesiaanse ijver verliezen."

Uit Argentinië kwam de jubelende stem van inspecteur Don Costamagna met vurige wensen en een mooie tijding: "Beste en zeer vereerde vader, nu wij hier allen rond Monseigneur verzameld zijn, kunnen we enkel van verre, maar dan toch van harte uitroepen: Leve onze zeer beminde vader! Moge de Heer u toch bewaren tot na het gouden jubileum! We hebben zo-even het leven van Magone te Castigliano laten drukken en iedereen, vooral de jongens, zijn er zo op uit het te kunnen lezen dat we exemplaren te kort hebben om iedereen te voldoen. Hoeveel goed doet toch deze levensbeschrijving! Gezegend de hand die ze schreef, beste vader! Wil ons aan de Heer aanbevelen opdat wij allen Magone zouden kunnen navolgen bij zijn inkeer en zijn nooit versagende standvastigheid tot aan zijn dood. Moge Sint-Jan u een krans van nog miljoenen en miljoenen zonen verkrijgen, oh! meest beminde vader!" De brief is ondertekend door de Inspecteur en andere Salesianen.

In Uruguay bezielde de dwaasheid van de godsdienstvervolging de bewindslieden en daarom streed Don Lasagna krachtdadig om de onroerende goederen en de personen te beschermen. Daarom schreef hij: - "We kunnen er niet aan twijfelen dat wij speciaal op de korrel worden genomen wegens onze snelle uitbreiding. Colón, Paysandù en Las Piedras zijn een doorn in het oog van sommige mensen (...). Daarom sturen we u onze wensen voor uw feest dit jaar op een ogenblik van grote vrees maar daarom zijn ze niet minder oprecht en vurig. Wat zullen we in deze dagen een woord van Don Bosco nodig hebben! Bid toch voor ons!"

Drie brieven van medebroeders-priesters kwamen ook uit Uruguay. Don Cal-

cagno te Villa Colón had gehoopt dit naamfeest van Don Bosco in het Oratorio te kunnen vieren, maar hij had daarbij buiten de waard gerekend. "Toch ben ik tevreden", verklaarde hij, "maar het zou me zeer onaangenaam zijn indien wij elkaar niet meer op deze wereld zouden kunnen spreken." Hij zag Don Bosco nogmaals in 1887 De twee andere brieven werden vanuit Paysandù geschreven, Een van deze brieven was van directeur Don Allavena en begon aldus: "Nu uwe zonen vijf jaar in deze stad aan het werk zijn, zijn ze niet meer alleen om u bij uw naamdag hun huldeblijken te betuigen door u hun kinderlijke groeten te sturen van op de oevers van de Uruguay. Een koor van kinderstemmen voegt zich bij onze stemmen en het is een uitdrukking van de oprechtste genegenheid om u op deze dag geluk te wensen en de Heer te zegenen en Hem te vragen u nog vele jaren te willen bewaren. Het zijn jonge zonen geschaard onder de mantel van Maria, Hulp der Christenen, die in u de gezondene van de hemel erkennen om ze te leren haar te beminnen en braaf te zijn." Don Rossetti herinnerde eerst aan de talrijke aanbevelingen van Don Bosco aan zijn zonen opdat ze hem zouden helpen bij het redden van hun ziel en legde daarna aan de voeten van de Maagd bij gelegenheid van deze gelukkige gebeurtenis de dubbele wens neer, hem steeds behulpzaam te mogen zijn in zijn heilige wensen en vaderlijke zorgen en te beleven dat zijn waardevol bestaan door God nog lang zou bewaard worden.

Zeven jonge geestelijken uit verschillende streken betuigden hem openhartig hun tedere genegenheid. Cavaglia schreef: "Steeds draag ik in hart en geest de herinnering aan u (...). De herinnering aan u verhinderde mij meermaals in zonde te vallen. De gedachte aan u op zekere ogenblikken van verzoeking, van kwellingen, van droefheid schonk me de moed om te strijden, te werken en schonk me de verloren opgetogenheid terug (...). Mijn hartenwens is iets door u geschreven te ontvangen, enkele woorden maar, een enkele gedachte, als herinnering aan U." Giovannini schrijft: "Zeerbeminde Vader, ik zou een letterkundige, een dichter willen zijn, om u zeer vele zaken te zeggen maar ik ben enkel een arme jonge geestelijke, die niets heeft van alles wat ik zou willen hebben. Maar op deze zo mooie dag wil ik u ten minste een geschenk geven, nl., een heilige en vurige communie, waarin ik de Heer zal verzoeken mij te vergunnen u nog zeer dikwijls te kunnen schrijven op deze dag die zo mooi is voor u en voor uw zonen. Zegen, beste vader, uw zoon, opdat hij steeds beter en vuriger zou worden en uwe deugden zou navolgen." Grando schrijft: "Vooreerst dien ik de goede Heer en u te bedanken dat ik naar hier ben mogen komen. Twee jaar heb ik voortdurend de Heer gevraagd naar deze streken te mogen gaan. Het is waar dat ik wegens mijn zwakke gezondheid en mijn gering verstand tot weinig kan dienen, maar in de Congregatie is er geen gebrek aan geschikte bezigheden. Gewillig doe ik al het mogelijke om goed mijn ambt van algemeen assistent te vervullen. Ik zal uw heilzame raadgevingen niet vergeten op de ogenblikken waarop de beoefening van de deugd wat inspanning vergt. Ik bevestig u, Vader, dat met de hulp van de Heer mijn goede wil niet zal ontbreken." Milanese, die op dat ogenblik jonge geestelijke was en later coadjuteur en weerkundige werd, schrijft: "Voor mij is Don Bosco heel mijn rijkdom en ik zou niemand anders willen dan hem. Aan hem denk ik altijd, over hem spreek ik voortdurend met iedereen en elke overdrijving schijnt me daarbij nog gering te zijn. Ik heb al mijn werk, mijn inspanningen en kwellingen aan God ge-

wijd en niettegenstaande dit feit wil mijn zwakke natuur mij bij iedere gelegenheid de baas worden. Maar wanneer ik ertoe bereid ben het model te bekijken dat ik in mijn vadertje Don Bosco genomen heb, schijnt mij de inspanning licht toe en iedere kwellung de beloning van mijn offer (...). Misschien zullen mijn woorden u, beste vader, wat overdreven toeschijnen maar dat is niet waar. Ik voel in mij de behoefte mijn gevoelens te mogen luchten en ik doe dat nu juist op een ogenblik waarop allen uwe weldaden en de liefde die u voor uw zonen toont) herdenken. Indien ik op deze dag zou vernemen dat iemand onder al uw zonen u meer zou beminnen dan ik dat doe, zou mij dat onaangenaam zijn, want ik bemin u boven alles, omdat ik voor God een heilige verplichting heb u te beminnen en u dankbaar te zijn." De Ier O'Grady schrijft: "Ik verenig mij met heel mijn hart met mijn broeders van deze verre landen om u mijn genegenheid en mijn verknochtheid uit te drukken en u met al de vurigheid van mijn ziel een goede en gelukkige feestdag, door nog vele andere gevolgd, toe te wensen. Ja, mijn beste en zeer beminde vader, ik doe voor u de vurigste wensen die een zoon voor zijn Vader doen kan (...) U zult verheugd zijn te vernemen, beste Vader, dat ik mij hier zeer goed bevind, gelukkig wegens mijn roeping en met de hoop er met de genade van ons Heer in te zullen volharden. Ik vergeet niet aan wie ik, na God, deze grote gunst, dit grote geluk verschuldigd ben. Mijn allerbeste Vader, ik zou uitdrukking willen geven aan de dankbaarheid waarmee ik mij tegenover u beziel voel, maar ik vind werkelijk geen woorden om dit te doen. Ik hoop echter dit op een andere manier te kunnen bewijzen, namelijk door daden, door ervoor te zorgen een echte Salesiaan en uw waardige zoon te zijn." Soldano schrijft: "Wat heb ik in het Oratorio gelukkige dagen gesleten! Ze hebben op mij zo een grote indruk verwekt dat het mij onmogelijk zou zijn er niet aan te denken. Het goede dat mij toen in ruime mate geschonken werd, was zo groot dat ik het nooit meer zal kunnen vergeten. Nu ik u steeds beter leer kennen, zullen mijn genegenheid en mijn dankbaarheid voor u zelfs nog aangroeien, voor u, beminde Vader, die zo voor mijn welzijn bezorgd zijt geweest! (...). Mijn beste Vader, mijn pen kan niet beschrijven hoe tevreden ik ben in mijn roeping en hoe gelukkig bij mijn zwoegen." Stefenelli schrijft: "Op 24 juni hoop ik al in mijn beminde Patagonië te zullen zijn. Welnu, beminde Vader, die dag zal ik tot God bidden dat Hij u nog op aarde zou verblijden wanneer u zult zien hoe deze beklagenswaardige gebieden, indien niet helemaal, dan toch grotendeels tot de ware godsdienst bekeerd zullen zijn door het werk van uw zonen. Voor mijn part beloof ik u heel mijn leven te willen opofferen voor Gods glorie, maar de gevaren zijn zeer groot en mijn zwakheid is nog groter. Verkrijg mij, mijn beste Vader, van Maria, Hulp der Christenen, het behoud van de mooie deugd en een waarachtige ootmoed en dan zal ik uw wensen kunnen volbrengen."

Ook drie coadjuteurs zeggen aan Don Bosco hoe genegen ze hem zijn. Fasciolo, de kok, schrijft: "Wanneer ik er aan denk dat ook ik, ofschoon onwaardig, uw zoon ben, schrijf ik u deze brief waarin ik u van harte en als ware zoon begroet. Ik vraag u wanneer u hiervoor tijd zult hebben, mij een woordje te schrijven, u zelf of door bemiddeling van uw eerwaarde Secretaris, als u zich maar gewaardigt het zelf met uw vereerde hand te ondertekenen. Tegelijkertijd vraag ik u mij te willen zegenen want ik heb het hard nodig. Zeereerwaarde Vader, help mij, help

mij! Gewaardig u eveneens uw grote vleugeladjutant Don Rua en ook Don Durando te groeten. Zeg hun dat ze zouden bidden voor hun voormalige kok, Nicola Fasciolo, die zich nu in San Nicolas de los Arroyos bevindt. Ik groet u van ganser harte en ik stuur u een hartelijke kus toe op uw gezegende rechterhand die mij zegent." Jardini schrijft: "Steeds denk ik aan u en nooit vergeet ik u. Ontvang mijn gevoelens van dankbaarheid voor al het goede dat ik van u ontving sinds ik mij onder uw leiding gesteld heb. Ik beveel u mijn ziel aan en indien ik zalig word, zal ik dat aan uwe gebeden te danken hebben." Zanchetta schrijft: "Wat ben ik gelukkig dat ik enkele tijd in uw nabijheid mocht zijn en nog meer dat ik uw eten mocht aanbrengen. Ik hoop dat ik later steeds beter zal weten hoe gelukkig die tijd geweest is. Tot nu toe heb ik nog niet bemerkt dat ik weg ben uit Italië, uit Europa en dit omdat ik mij nog niet verwijderd heb van hem die het portret van Don Bosco in zich draagt, (1) maar ik zal dit wel bemerken, wanneer ik te midden van de wilden zal zijn en er een krachtinspanning zal nodig zijn om mij in de geest van Don Bosco te plaatsen. Maar ik was eens in Don Bosco's nabijheid en dat zal voldoende zijn om mij uw beeld voor mijn geest te brengen en er mij met Gods hulp van te doordringen. Moge de Heer u voldoende gezondheid schenken om naar hier in Amerika, in Patagonië, in uw Patagonië uw beminde zonen te komen bezoeken. Indien het geoorloofd is, maar ik weet niet of het geoorloofd is, zou ik u het volgende willen zeggen: indien u naar Monseigneur schrijft, vergeet dan niet dat zich hier in een hoekje ook de dienstknecht met de baard bevindt. Een woordje, een regeltje zult u mij niet weigeren, beste Vader, indien u gezond zijt en indien u iets voor mij zou willen schrijven. Moge Maria, Hulp der Christenen het u zeggen en u het mij herhalen."

De zonen die dichter bij hem waren vierden het feest met een gelaat waarop blijdschap te lezen stond, maar met een grote pijn in het hart: ze zagen immers dat zonder een mirakel de fysische aftakeling van hun vader, in plaats van te verminderen of ten minste stationair te blijven, voortdurend verder zou gaan. Op de academische zitting van daags voordien had hij het publiek op de speelplaats verzameld nog krachtig toegesproken maar op de avond van de dag zelf had hij maar enkele woorden gesproken en er zich mee vergenoegd de zegen te schenken in naam van de Heilige Vader, Leo XIII. (2)

Onder hen die gekomen waren om de naamdag van Don Bosco te vieren bevond zich de jonge geestelijke uit Beieren, Johann Mehler, die zou befaamd worden door zijn talrijke publicaties over christelijke maatschappijleer en over de christelijke opvoeding van het volk. Hij bekeek alles, toonde belangstelling voor alles en toen hij in zijn vaderland teruggekeerd was, verspreidde hij in de milieus waar de katholieken werkzaam waren gevoelens van warme sympathie voor Don Bosco en voor zijn werk. Op de XXXIste jaarlijkse samenkomst van de Duitse katholieken, die plaats had te Munster van 30 augustus tot 3 september, bracht

---

(1) Een zinspeling op Mgr. Cagliero.

(2) Brief van Don Lazzero aan Mgr. Cagliero, Turijn, 3 juli 1885.

hij in aanwezigheid van deze indrukwekkende vertegenwoordiging van het Duits katholicisme verslag uit over de instellingen en de methodes van Don Bosco. Wat daarbij het meest de congressisten trof was de organisatie van de Oratorio's voor zon- en feestdagen en wel wegens hun sociaal karakter. De vurige propagandist bracht aan het Congres de zegen van Don Bosco en schreef: "De Duitsers beminnen Don Bosco en zullen hem beminnen zoals men een vader bemint." (1) Intussen spande hij zich met vurigheid in om vooral in Beieren Salesiaanse medewerkers (2) aan te werven en het was zijn wens dat Don Bosco hem zou gemachtigd hebben in zijn naam de diploma's te ondertekenen maar Don Bosco meende dat het niet zou gepast hebben hem dergelijke machtiging te verlenen.

Toen hij er op 17 september in het Kapittel over sprak zei hij: - "De diploma's zullen in het Duits gedrukt en ondertekend worden. Wanneer wij de diploma's aan de nieuwe medewerkers sturen zullen wij er een brief kunnen aan toevoegen, waarin men deze heren, die allen voorname heren zijn, zal verzoeken andere medewerkers te vinden, die wij zouden kunnen aanvaarden. Wij mogen deze gelegenheid niet laten ontsnappen. Het was mijn wens betrekkingen met Duitsland aan te knopen, maar ik wist niet op welke wijze dit zou gebeuren. Dit feit is providentieel. Het zou belachelijk geweest zijn te proberen daar op een andere manier binnen te geraken. Nu hebben twee levensbeschrijvingen van Don Bosco in het Duits geschreven de weg beter geopend. U zult zien dat er veel goed zal gedaan worden en dat wij zullen geholpen worden."

Wij zeiden dat Don Bosco in hoge graad van God de gave had ontvangen zich te doen beminnen. Dit werd vurig in het licht gesteld door theoloog Berrone in een zeer hartelijke toespraak. Hij voerde het woord op de grote academische zitting in naam van de oud-leerlingen en zei: (3) "Jij, Don Bosco, kunt er je met reden op beroemen over de harten te heersen. Sta me toe het je te zeggen en te herhalen: je bent een rover, ja een onverbeterlijke rover, want je hebt steeds de harten van allen die je kennen geroofd en gaat ermee verder ze te roven. Laat ons elkaar echter goed verstaan: deze diefstal gebeurt niet invito domino, nl. tegen de wil van de eigenaar, helemaal niet. Zij die je liefhebben zijn er fier op je lief te hebben en door jou op hun beurt te worden bemind."

Vanuit Frankrijk had Don Bologna een leerling van zijn college van Rijssel, een zekere Maurice Berthe, meegebracht naar het feest. Hij bleef acht dagen

---

(1) Het Bollettino van november publiceerde een vertaalde brief van hem zonder een woord om hem voor te stellen en zonder datum.

(2) Een door hem aangeworven medewerker vroeg aan Don Bosco de geestelijke aansluiting van zijn patronaat van München bij de Salesiaanse Sociëteit.

(3) Theologant ANTONIO BERRONE. Don Giovanni Bosco, rapitore dei cuori (Hartenrover). Zijn oud-leerlingen op zijn heuglijke naamdag. Turijn, Sal. Drukkerij 1885.

in het Oratorio. Daags voor zijn vertrek voelde hij niet enkel het verlangen maar een echte behoefte met Don Bosco te spreken om hem over zijn roeping te raadplegen. Een geheime stem riep hem dat hij de Heer van naderbij zou dienen. Het was echter een onduidelijke stem en zonder een aanwijzing die het hem mogelijk maakte zijn weg te vinden. Terwijl hij inmiddels traag en in gedachten verzonken in de galerij wandelde die naar de kamer van Don Bosco leidde in afwachting dat een of andere brave ziel hem zou naar binnen brengen, kwam Don Bologna zelf naar buiten. Hij raadde zijn inzicht en deed hem naar binnen gaan. Schuchter en bekommerd over wat hem het meest aan het hart lag, lette hij niet op de eerste woorden van Don Bosco bij zijn ontvangst tot hij, op een gegeven ogenblik, moed vatte en zei: - "Ik zou wensen mij aan de Heer toe te wijden maar ik weet niet welke richting ik zou inslaan." Don Bosco antwoordde: - "Binnenkort zal je soldaat moeten worden. Ga er naartoe en daarna zal je doen wat je oversten je zullen zeggen. "Ontgoocheld in zijn verwachting een duidelijk en klaar woord te zullen horen dat hem van iedere onzekerheid zou bevrijd hebben, ook als het de suggestie zou geweest zijn Salesiaan te worden, ging hij ontevreden weg al zou hij later begrijpen dat Don Bosco hierin een profeet geweest was. Aangezien hij nog moest loten kon het lot hem gunstig zijn zodat hij zou ontslagen worden van de militaire dienst. Daarbij had hij een broer in actieve dienst zodat hij het recht had vrij te blijven. In ieder geval had hij twee redenen om zich te laten afkeuren, nl. een zwak gezichtsvermogen en een zekere misvorming in beide benen. Al deze zaken kon Don Bosco niet weten des te meer omdat er nog geen spraak was van een lichting. Daarom had de betrokkene een reden om niet dadelijk geloof te hechten aan het antwoord dat hij ontving. Maar beide omstandigheden werden volledig bewaarheid. Bertje trok een laag nummer. Door onlangs doorgevoerde vernieuwingen hielp het hem niet een broer in het leger te hebben en de lichtingsraad hield geen rekening met de vermelde abnormaliteiten zodat hij zijn soldatendienst moest verrichten. Na die tijd, gaf een gezaghebbende persoon hem de raad bij de Cisterciensiers in te treden. Hij deed dat en is er nog altijd.(1)

Ook Don Perrot bracht kort na het feest van Sint-Jan een jongen uit Toulon, die salesiaan wenste te worden naar het Oratorio.(2) Hij had aan Don Bosco hiervoor de toestemming gevraagd en ontving volgend antwoord van hem:

" Beste Don Perrot,
"
" Ik ben het er mee eens dat je bij ons zou komen met de zoon
" van de heer Marquand, ja, om bij ons te blijven, indien hij dat wil.
" Daarom kan, indien dit gewenst wordt, de reis worden uitgesteld. Dit

---

(1) Brief aan Don Auffray, Romant (Zwitserland), november 1934 (zie nota einde van het boek).

(2) Cfr. Brief van Don Bosco aan graaf en gravin Colle, 14 juli 1885.

" moet echter beslist zijn zodat hun zoon bij ons kan blijven om er
" een echte proeftijd te doen. Al wat je zegt en wat je doet is
" goed. Moge God jou en onze beste zonen zegenen. Geloof me dat
" ik voor jou in Jezus Christus ben
"
" Turijn, 14 juni 1885. Priester Giov. Bosco.
"
" P.S. Hartelijke groeten aan graaf en gravin Colle en aan de heer en
" mevrouw Marquand.

Als gevolg van een gewoonte die al tot een wet verheven was, werden de oud-leerlingen, door Gastini, daarin het akkoord met Don Bosco, tot een speciale bijeenkomst uitgenodigd. De leken op 26, de priesters op 30 juli. Op de naamdag van Don Bosco hadden ze hem twee vergulde kandelaars ten geschenke gegeven om het hoofdaltaar in de kerk van Maria, Hulp der Christenen te versieren.

Maar vóór die beide data verliet Don Bosco Turijn. Het was in de stad zo warm dat de hitte hem zou uitgeput hebben. Daarom, op suggestie van zijn arts, verzochten de oversten van het Hoofdkapittel hem, een rustperiode te willen nemen in een gematigder klimaat. Hij wou ze hierin tevreden stellen en begaf zich op 15 juli naar Mathi. Alimonda, die meer dan kardinaal-aartsbisschop, zijn toegenegen vriend was, was zo goed hem persoonlijk zijn wensen te komen aanbieden. In de loop van het onderhoud vroeg hem Zijn Eminentie: - "Hoe staan de zaken van het huis? Komt men geen geld te kort?"

- "Wel", antwoordde Don Bosco, "ik heb hier een dringende wissel. Het gaat er om vandaag 30.000 lire terug te geven en ik heb ze niet."

- "Wat gaat u dan doen?"

- "Wat ik ga doen? Ik stel mijn hoop op de Voorzienigheid. Ik heb hier een aangetekende brief die mij zo pas is toegekomen. Er zal wel iets in zitten."

- "Laat eens zien, laat eens zien!" zei de kardinaal.

Toen hij de briefomslag geopend had kwam er een cheque uit van dertigduizend lire. De reactie van de aartsbisschop was onbeschrijfelijk. Als man met een gevoelig hart, kwamen de tranen hem in de ogen.

Toen Don Bosco, in intieme kring dit feit vertelde (1) voegde hij er nog een ander aan toe, twee dagen voordien onder de ogen van Don Lazzero voorgevallen. Deze moest in het Oratorio een zware schuld vereffenen, maar toen hij al het geld had samen gebracht, ontbraken er nog duizend lire. Hij stelde zijn enige hoop op Don Bosco. Hij vloog naar Mathi. - "Kijk", zei hem Don Bosco, "al mijn bezit zit in deze aangetekende brief." Hij deed de envelop open en er zat

---

(1) Dagboek va Viglietti, 16 augustus 1885.

juist duizend lire in. Wanneer Don Bosco dergelijke verhalen deed vergat hij niet de goddelijke Voorzienigheid te bedanken en wekte iedereen op ze te bedanken en er hun vertrouwen op te stellen.

Door een gedachteassociatie schijnt het ons opportuun toe hier een gesprek aan te halen van Don Bosco met graaf Paolo Capello di S. Franco, die er een authentiek relaas van heeft nagelaten.(1) In 1885 kende de graaf Don Bosco nog niet. Toen hij dan ook, gedurende een kort oponthoud te Turijn, hem een gift diende te overhandigen, dacht hij van deze gelegenheid gebruik te zullen maken om hem te benaderen. Bij hem gebracht door Mgr. Cagliero, trof hij Don Bosco aan gezeten op een grote zetel met de benen uitgestrekt op twee stoelen. Hij knielde, kuste hem herhaalde malen de handen en overhandigde hem honderd lire in goudstukken. Don Bosco nam ze aan en wees hem naar een stapel brieven en enveloppen sinds kort toegekomen en zei hem woordelijk: - "Deze ochtend is Don Rua bij mij gekomen. Hij wees er mij op dat het dringend nodig was een aanzienlijk bedrag in geld te vinden omdat op die dag een grote wissel verviel en hij geen centiem bezat. Ik antwoordde hem dat ook ik geen geld had maar dat hij vertrouwen diende te stellen in de goddelijke Voorzienigheid die hierin zou voorzien hebben. Don Rua ging heen en was zichtbaar bezorgd. Inmiddels ontving ik met de post een stapel brieven die me verbaasd deed staan. Ik opende de eerste de beste en vond er een vrij aanzienlijk bedrag in mij toegestuurd door een medewerker. Dit bedrag was groter dan wat Don Rua mij gevraagd had. Ik nam een tweede brief tussen de honderden. Hij kwam van iemand die niet ondertekend had en die mij een vrij aanzienlijke gift deed. Dan liet ik Don Rua roepen die zich over het gebeurde verbaasde en tastbaar de tussenkomst van de goddelijke Voorzienigheid ondervond."

De klaarblijkelijke providentiële herkomst van zijn geldmiddelen verklaart ons de opvatting die Don Bosco van het geld had. Eens werd hij door deken della Valle ondervraagd over de snelle ontwikkeling van de Congregatie dank zij de voortdurende hulp hem door de Voorzienigheid verleend. Hij antwoordde hem: - "De Congregatie zal bloeien zolang de Salesianen het geld juist zullen weten te waarderen." Deze woorden dienen in hun geestelijke betekenis te worden verstaan. Het geld weten te waarderen wou volgens hem zeggen er rekening mee houden, omdat het God is die het toezendt, opdat het zou gebruikt worden volgens de geest en het doel van de Congregatie.

Daar, op de linkeroever van de Stura, halfweg de hoogte tussen Turijn en Lanzo en niet ver van deze gemeente, in een rustige woning nabij de papierfabriek, keerde zijn eetlust terug en kwam hij opnieuw op krachten. Het lawaai van de machines kwam niet ver genoeg om hem te storen. Hij genoot ervan in de tuin te wandelen en vermaakte zich met het verhaal van mooie passages uit zijn leven. Hij ondervond ook de weldaden van de slaap.

---

(1) Brief aan Don Lemoyne, Parma, 9 februari 1888.

Dit gevoel van welbehagen maakte het hem mogelijk zich meer met de zaken bezig te houden. Daarom wenste hij dat er altijd een lid van het Hoofdkapittel in zijn nabijheid zou zijn en de leden van het Hoofdkapittel wisselden elkaar te Mathi af en brachten er enkele dagen met hem door. "Ook ik ben er vier volle dagen geweest", schreef Don Lazzero aan Mgr. Cagliero op 1 augustus, "U kunt u voorstellen welke mooie dagen dit voor mij geweest zijn."

Maar in de nacht van 17 juli kon hij helemaal niet rusten. Zodra hij zijn ogen sloot hield een fantasiebeeld hem tot aan de dageraad bezig.

- "Ik weet niet", zei hij 's anderendaags, toen hij er met verscheidene Salesianen over sprak "of ik waakte of droomde, omdat het mij toescheen dat het tastbare werkelijkheid was."

Het scheen mij toe dat ik uit het Oratorio kwam met mijn moeder en met mijn broer Giuseppe en dat we ons begaven naar de via Dora Grossa (nu Garibaldi). Daarna trokken we naar de kerk van S. Filippo waar we binnen gingen om er te bidden. Bij de uitgang wachtte veel volk op ons en iedereen nodigde mij uit naar hun huis te komen, maar ik zei dat ik dat niet kon doen omdat ik enige bezoeken moest afleggen. Een brave arbeider die zich onder de anderen onderscheidde, zei: - "Maar blijf hier dan een ogenblik bij mij om uw eerste bezoek te brengen." Ik stemde daarin toe. Nadien gingen we samen met die arbeider weer verder naar de via Po. In de nabijheid van het grote plein Vittorio Emanuele gekomen, zag ik op een naburig pleintje een groepje kinderen die zich aan het vermaken waren en de arbeider wees naar die plaats en zei: - "Kijk, hier moet u een Oratorio stichten."

- "Om Gods wil!" riep Don Bosco uit, "zeg me dat niet. We hebben al te veel Oratoria en we kunnen er bijna niet in voorzien."

- "Maar hier is een Oratorio voor meisjes nodig. Voor hen bestaan er enkele private Oratoria maar een echt publiek Oratorio is er nog niet."

Terwijl we ons naar de Po toe begaven, rakelings langs de galerijen van het plein aan onze rechterhand, kwamen al die meisjes rond mij knielen in grote massa en riepen: - "Oh! Don Bosco, neem ons op in een Oratorio. Wij bevinden ons in de handen van de duivel, die met ons doet wat hij wil. Help ons toch, open ook voor ons een reddende ark, open een Oratorio."

- "Mijn beste meisjes, kijk, nu kan ik dat niet meer. Ik ben op een leeftijd waarop ik mij met dergelijke zaken niet meer kan bezig houden... Bid echter tot de Heer, Hij zal er in voorzien."

- "Ja, wij zullen bidden, wij zullen bidden, maar u dient ons te helpen, plaats ons onder de mantel van Maria, Hulp der Christenen."

- "Jawel, bid. Maar zeg me, hoe willen jullie dat ik het doen zou om hier een Oratorio te openen?"

- "Kijk, Don Bosco", zei een van hen die de flinkste scheen te zijn, "zie je hier de laan langs de Po? Welnu, ga daar naartoe. Daar hebt u nummer 4. Er zijn soldaten gelegerd. Aan hun hoofd staat een zekere heer Burlezza. Deze heeft het gebruik van het gebouw daarnevens en hij zal het u gewillig afstaan."

- "Welnu, ik zal zien, ik zal zien, maar jullie moeten bidden."

- "Jawel, wij zullen bidden", antwoordden de meisjes als in koor, "maar u moet zich ons herinneren en aan onze behoeften denken."

Don Bosco ging dan heen, wou het gebouw zien, trof er de soldaten aan, maar die heer Burlezza liet zich niet zien. Dan keerde hij terug naar het Oratorio en daar aangekomen werd hij wakker.

Na zijn droom te hebben verhaald beval hij aan Viglietti deze te noteren en na te gaan of daar werkelijk dat gebouw was, dat hij nog nooit gezien had, op nummer 4 langsheen de Po en of ook die heer zich daar bevond. Viglietti verzocht dadelijk Don Bonora zich ter plaatse te begeven en er de opzoekingen te doen. Don Bonora trof de zaken aan zoals Don Bosco ze gedroomd had, maar het bleek - merkt Don Lemoyne in een veel later geschreven nota op - dat het gebouw niet te koop was.

Op 23 juli werden al de jongens van het college van Lanzo tot bij Don Bosco gebracht. Ze omringden hem met kinderlijke genegenheid en aanhoorden enkele vaderlijke aanbevelingen. Zijn scherpzinnige zin voor humor maakte ze geestdriftig. En nu zijn gezondheid een nieuwe bloei kende gaf hem dat werkelijk ook iets van de vroegere aantrekkingskracht, die hij op de massa's jongens kon uitoefenen Hij kon nu ook werken. Eens onderhandelde hij vier uren na elkaar met Dr. Turina, de directeur van het ziekenhuis van S. Maurizio Canavese, die gekomen was om een overeenkomst te treffen over een legaat waarin ze beiden belang hadden. Op een andere dag schreef hij vijf brieven zonder er, zoals vroeger, hinder van te hebben. Dan verhaalde hij vele mooie dingen en, ter herinnering aan de spelen die hij eens deed, gaf hij er een staaltje van. Hij nam een wandelstok, plaatste hem op de top van zijn duim en liet hem dansen en ronddraaien langs alle kanten.

Deze nieuwe kracht noopte hem er toe zijn rustige en verfrissende verblijf te Mathi te onderbreken en op 26 juli af te dalen naar Valdocco om er deel te nemen aan het broederlijke feestmaal van de leken oud-leerlingen. De muze van Don Francesca nam hier haar vertrekpunt in de aangehaalde toespraak van Don Berrone en maakte in sierlijke verzen, in Piëmontees dialect, een vernuftige vergelijking tussen Napoleon en Don Bosco, waarin hij aan deze laatste op verscheidene punten de palm toekende.

Op het einde zei Don Bosco enkele woorden.

" Mijne beste vrienden. Ik dank u voor de genegenheid die u mij

---

(1) D. Bosco e Napoleon. Canssónn Piamonteisa dedicà si fieui antich dl'Oratori da D. Francesca. Turijn, Salesiaanse Drukkerij 1885. De eerste om Don Bosco met Napoleon I te vergelijken was, in 1881, Mgr. Forcade, aartsbisschop van Aix (cfr. boekdeel 15 blz. 50). Deze grote medewerker en vriend van Don Bosco stierf in 1885 als slachtoffer van zijn ijver bij het bijstand verlenen aan choleraziëken. Don Bosco herdacht hem te Valsalice in het Hoofdkapittel op 16 september.

" toont door hier een kort uurtje in mijn gezelschap te komen vertoeven.
" God weze gezegend in u, door u, te midden van u. Moge God u steeds be-
" waren in gezondheid en in zijn heilige genade. Mijn leven gaat naar
" zijn einde toe. Ik weet niet of de Heer mij nog op deze aarde zal
" houden zodat wij nog andermaal op deze bijeenkomst zullen zijn. Maar
" indien ik u in de eeuwigheid zou voorafgaan, verzoek ik u mij in uwe
" gebeden te willen gedenken en geef u de verzekering dat ik u in de
" mijne niet vergeten zal. Indien mijn leven op aarde nog enkele jaren
" zou duren mag u ervan verzekerd zijn dat ik er zal mee voortgaan u
" te beminnen en u te helpen in het weinige dat ik doen kan. Wanneer
" u dan inmiddels overal zult naartoe gaan en verblijven, denk er dan
" steeds aan dat u de zonen zijt van Don Bosco, de zonen van het
" Oratorio van de H. Franciscus van Sales. Wees goede katholieken met
" gezonde beginselen en doe goede werken. Onderhoud getrouw de gods-
" dienst die de enige ware godsdienst is en die ons zal helpen allen
" samen te zijn in de zalige eeuwigheid. Gelukkig zijt gij wanneer
" u de waarheden niet vergeet die ik getracht heb in uwe harten te
" prenten toen u nog jongens waart. Bid voor mij want ik bid voor u.
" Ik besluit met samen met u een "hoera" uit te roepen voor onze zeer
" wijze Opperherder Leo XIII en een ander "Hoera" voor Zijne Eminentie,
" onze kardinaal-aartsbisschop, Gaetano Alimonda, die ons zo welwillend
" is tegenover ons.

Diezelfde avond vertrok hij terug naar Mathi. Hij was vermoeid door de warmte en door zijn ongemakken. Te Mathi vernam hij weldra het pijnlijke nieuws dat juist op die dag te Rome, kardinaal Nina, de beschermheer van de Congregatie overleden was. Hij was 73 jaar oud. Hij muntte uit door wetenschap en wijsheid en bewees aan de heilige Stoel grote diensten als lagere prelaat maar vooral als kardinaal. Hij was onder Leo XIII staatssecretaris en nadien prefect van het Concilie. Beginselvast bezat hij toch de gematigdheid en de lankmoedigheid in die tijd vereist voor een goed beheer van de kerkelijke zaken. Deze deugden kwamen helemaal overeen met de geest van Don Bosco. De laatste uitwisseling van verknochte gevoelens van de ene kant en van welwillende genegenheid van de andere kant, had plaats gehad bij gelegenheid van het priesterjubileum van Zijne Eminentie. Alle Salesiaanse Colleges, ook die uit Amerika, op tijd door Don Bosco op de hoogte gebracht, waren aanwezig met brieven van gelukwensen. De kardinaal telegrafeerde dadelijk aan Don Bosco op 22 december en bedankte iedereen van ganser harte. Toen hij wat meer tijd had, schreef hij aan Don Bosco een zeer mooie brief, zijn laatste kennisgeving van welwillendheid vanwege de liefdevolle kardinaal tegenover Don Bosco. Als verschuldigde bijdrage deed Don Bosco in de kerk van Maria, Hulp der Christenen, een zeer plechtige lijkdienst celebreren, waarbij de aartsbisschop pontificeerde, en beschikte dat er in de huizen van de Congregatie veel tot zijn zielenlafenis zou gedaan worden.

Het kon niet anders of Don Bosco moest terugkeren naar het Oratorio in de ochtend van 30 juli om samen met de priesters oud-leerlingen te zijn. Pas was hij op de speelplaats gekomen of Mgr. Berchiolla, aartsbisschop van Cagliari, be-

horend tot de Congregatie van de Oblaten van Maria, kwam hem tegemoet. Hij ging met hem naar zijn kamer waar ze zich omstreeks een uur onderhielden. Aan tafel was het voor ons belangrijker want het werd zijn laatste toespraak, die niet meer zo kort was als de vorige. Hier volgt dan een goede samenvatting die er ons van overgebleven is.

" Het is niet mijn bedoeling een lange toespraak te houden.
" Ik wens u enkel een belangrijke zaak te doen noteren waarvoor ik
" u aanbeveel ze steeds in uw geheugen te prenten. We dienen te
" voorzien in de schaarste aan priesters. Er zou geen priester
" mogen gevonden worden, die niet zou trachten, ook ten koste van
" offers, de geest van roeping bij anderen te bevorderen en te hel-
" pen ontstaan, om ze als zijn erfgenamen en opvolgers in het ambt
" van de zielen redding, na te laten. Op vele plaatsen is het tekort
" aan priesters te voelbaar, tot groot nadeel voor de gelovigen. Met
" onze zwakke krachten hebben wij in het verleden gedaan wat we kon-
" den, om aan dit nadeel te verhelpen. We hebben het werk opgericht
" voor de volwassen jongens om ze naar een geestelijke loopbaan te
" brengen. U zult zich herinneren dat Pius IX gedurende het laatste
" jaar van zijn pontificaat, de nieuwe Instelling van Maria's Zonen,
" bestemd om aan de Kerk ijverige priesters te verschaffen, gezegend
" heeft. Dit werk werd goedgekeurd door de bisschoppen en toegejuicht
" door allen die de belangrijkheid van zijn doel begrepen hadden.
" Sommigen onder de aanwezigen zijn aan dit instituut verschuldigd
" dat ze met de priesterlijke waardigheid bekleed en uitverkoren wer-
" den. U allen weet wat het werk is van Maria's Zonen. Het is een
" werk ten voordele van de reeds volwassen jongens, die, omdat ze
" over geen geldmiddelen beschikten of geen tijd hadden, of in hun
" studies gehinderd werden door de militaire dienstplicht zich niet
" op weg konden begeven naar de priesterlijke staat zoals ze dat
" zouden gewenst hebben en waartoe zij geroepen waren. Leer velen
" van hen wachten op een vriendenband die hen zal helpen de weg naar
" hun roeping te betreden. Deze hand die ze dient te leiden bestaat
" al, werd hun al toegereikt en het werk werd gesticht in de geest
" van de grote Paus Pius IX. Als u dus een jongeling van goede wil
" ontmoet, draag er dan zorg voor en zoek de gepaste middelen opdat
" hij zijn loopbaan zou kunnen vervullen. Het is nodig de Kerk te
" voorzien van missionarissen, van pastoors, van kapelaans. Het
" is nodig te voorzien in duizenden grote en dringende noden, die
" elke dag vermeederen. U zult vaak op uw dorpen, in uw parochies
" jongens van 15, 16, 20 jaar ontmoeten, die met hun studies nog
" niet begonnen zijn en die nochtans vurig wensen te kunnen stude-
" ren. Deze jongens worden, wegens hun leeftijd, in de gewone op-
" voedingscolleges niet aanvaard, of zij zelf voelen er een afkeer
" voor te gaan studeren te midden van jongere makkers. Het kan ook
" gebeuren dat ze wegens het feit dat ze hun verstandelijke ver-
" mogens weinig geoefend hebben op ontzaglijke moeilijkheden stui-
" ten om geregelde studies aan te vatten. Deze zullen zich tot u
" wenden en u vragen ze te helpen bij het priester worden. Dit is
" een feit dat zich iedere dag herhaalt.

" Ontvang ze vol liefde, moedig ze aan. Stuur ze waarheen u dat wilt.
" Indien u geschikte plaatsen weet, waar ze te sturen, indien ze hun
" kostgeld kunnen betalen, dan is het goed. Indien u niet weet waar
" ze te sturen, indien ze onvoldoende geldmiddelen hebben, stuur ze dan
" naar Don Bosco, die een manier zal zoeken om ze te begunstigen. Zorg
" er enkel voor na te gaan of ze de roeping hebben en of hun gedrag
" laat voorzien dat ze een goed resultaat zullen geven. Voor deze
" zullen de poorten van onze huizen steeds open staan.
" Dat is het wat ik zeggen wou. De Heer gezegend zij die ons
" nog eens allen samen heeft willen brengen. Zorg met de raad die ik u
" geef de verdiensten van uw priesterambt te vergroten. De roem van de
" Kerk is onze roem, het heil van de zielen is ons belang. Al het goe-
" de dat de anderen voor onze zaak zullen doen, zal de glans van onze
" glorie in het Paradijs vermeerderen. Moge de gezegende Maagd u be-
" schermen, moge God steeds met u wezen.

Alvorens uit elkaar te gaan vroegen en verkregen deze brave zonen dat hun beminde vader te midden van hen zou gaan zitten om rondom hem een mooie fotografische groep te maken. Tegen de avondschemering bevond hij zich opnieuw in zijn verfrissend rustoord.

Te Mathi stemde hij er ook in toe een tijdje te poseren voor een schilder van Brescia, die hem gevraagd had, om een portret, gemaakt volgens een kleine foto, te retoucheren. Wanneer zijn zonen en zijn vrienden hem vroegen zijn uiterlijk te laten reproduceren, was hij ook hierin een navolger van de onvergelykbare Salesiaanse inschikkelijkheid en toonde hij zich niet weerbarstig. Het is onbetwistbaar waar, dat deze beeltenis veel goed deed. Wat de voornoemde schilder betref, zal het hem toegeschenen hebben hierdoor een werk van liefdadigheid te verrichten. Deze had immers een zoon als vakleerling te S. Benigno. Hij was niet erg rijk en met de volledige toestemming van Don Barberis, kon hij aldus de rekening voor het uiterst geringe maandelijkse kostgeld vereffenen. Toen Don Bosco bij hem was, zei hij hem: - "Zorg er voor mij mooi te maken, anders zal niemand mij nog te vriend willen hebben." Hij ging op die manier verder met schertsen gedurende heel zijn werk. De schilder ging zeer verheugd heen maar was genoodzaakt te zeggen dat een getrouw portret maken van Don Bosco moeilijk was en dat de moeilijkheid bestond in het trouw uitbeelden van de engelachtige uitdrukking die van zijn gelaat en van heel zijn persoon uitstraalde: - "Zijn fysionomie is niet klassiek", voegde hij er aan toe, "maar hij heeft iets bovennatuurlijks, dat men moeilijk kan weergeven."

Naar Mathi kwam op 5 augustus een dame uit Caramagna, een zekere Dominica Garelli, vol vertrouwen in Don Bosco dat hij voor haar een genade van Maria, Hulp der Christenen, zou verkrijgen. Ze beloofde hem drieduizend lire. Haar zekerheid sproot voort uit een precedent dat in haar familie voorgevallen was. Een oom van haar, had zich de vorige winter naar Turijn begeven om zich aan een ernstige heelkundige ingreep te onderwerpen. Hij had echter de artsen er niet kunnen toe

bewegen de operatie uit te voeren, omdat ze oordeelden dat de patiënt niet in staat was ze te verdragen. Hij was toen bij Don Bosco gegaan, had zijn zegen ontvangen en kreeg van hem de verzekering dat hij zou genezen na het volbrengen van een novene die hij hem aanduidde. En, inderdaad, toen hij de novene gedaan had, genas hij. Thans kwam de vrouw voor een nicht van haar die door de artsen was opgegeven. Don Bosco antwoordde haar: - "Jezus heeft gezegd: Date et dabitur vobis. Begin daarom met de helft van uw gift te doen. Daarna zal de Heer voor u zorgen." Ze vertrok heel tevreden en beloofde zijn raad in praktijk te zullen stellen. Een week nadien kwam ze terug en niet met lege handen.

Toen zij vertrokken was verhaalde Don Bosco aan Don Viglietti en aan anderen die hem gezelschap hielden een episode die kort voordien was voorgevallen.

Enkele dagen geleden had een andere dame hem geschreven en hem een geschenk gestuurd van 2.500 lire wegens een ontvangen gunst. Omdat het bedrag aanzienlijk was, had hij haar met een speciale brief bedankt en had haar beloofd dat hij en zijn jongens verder voor haar zouden bidden. De schenkster was hierdoor zo bewogen dat ze hem vergoedde met een tweede gift van 3.000 lire. Don Bosco schreef haar opnieuw, bedankte haar nogmaals en gebruikte daarbij woorden van opbeuring door naar de hemel te verwijzen. Welnu, nog diezelfde dag, 12 augustus, ontving hij van dezelfde dame, een derde gift van 10.000 lire. "Thans", riep hij uit, "bevind ik mij in moeilijkheden! Ik vrees dat, wanneer ik nog eens schrijf, ze mij een vierde gift zal sturen en wanneer ik niets schrijf, zou het onbeleefd zijn. Ik weet werkelijk niet hoe ik het moet aanleggen."

Mevrouw Garelli verscheen weer te Valsalice op 16 september en vertelde aan Don Bosco dat, de laatste maal, toen ze slechts een gedeelte van haar belofte had ingelost, haar nicht bijna ogenblikkelijk genezen was geworden. Inderdaad, toen zij thuis kwam, had zij haar buiten haar bed aangetroffen aan het eten met de anderen. Maar gisteren", voegde ze er aan toe, "had de kwaal haar weer plots besprongen. Ze deed haar beklag bij mij en schreef de nieuwe instorting toe aan het feit dat de dame getalmd had met het volbrengen van haar belofte. Thans ben ik hier om mijn plicht te doen." Don Bosco antwoordde haar dat hij de verzekering, die hij haar de eerste keer had gegeven niet meer waagde te herhalen. Men zou echter bidden. Ook hij zou gebeden hebben. Iets meer weten we er niet over.

Langzamerhand werd zijn gezondheidstoestand weer onrustwekkend. Hij werd gekweld door voortdurende hoofdpijn, een pijnlijke buikloop met bloedontlasting en door pijn aan de ogen. "En toch", leest men in het dagboek, "is hij steeds opgewekt en beklagt hij zich over niets." Niet alleen dit, maar zijn eigen lijden deed hem niet vergeten aan de fysieke behoeften van de anderen te denken. Inderdaad, in een biljet van 5 augustus aan Don Berto zei hij: "Ik geloof dat het je goed zou doen enkele weken in de Alpen te gaan wandelen en er van de lucht te genieten."

Kardinaal Alimonda vermenigvuldigde zijn blijken van welwillendheid ten opzichte van Don Bosco. Op 7 augustus werd hij bezocht door de aartsbisschop van

Milaan, Mgr. Calabiana en meende hij aan zijn illustere bezoeker geen beter geschenk te kunnen geven dan hem de wondere werken te laten bezoeken van Don Bosco, die hij sinds 1867 niet meer gezien had. De twee prelaten wijdden een heel uur aan het Oratorio en werden bij hun afscheid begroet door het muziekkorps. Ook Don Bosco had zijn beste wensen laten geworden aan Zijne Eminentie die hem in volgende zeer mooie brief een antwoord schreef.

" Zeereerwaarde en beste Don Giovanni,

"

" De Salesianen hebben mij op mijn naamdag met vriendelijk-
" heden overladen. Ze hebben me zelfs twee goede flessen ten geschen-
" ke gegeven om vrolijk het feest door te brengen. Toch is mij niets
" waardevoller dan een eigenhandig geschreven brief van u. Ondanks
" uw ongemakken en de behoefte aan rust hebt u zich gewaardigd mij
" mooie wensen toe te sturen met de genegenheid eigen aan uw goed
" hart. Het is spijtig dat uw schrijven zich ver van de waarheid ver-
" wijdert en mij beschaamd doet zijn op het ogenblik zelf waarop u
" mij de verzekering van uw vriendschap geeft. De liefde doet u
" oogkleppen dragen. God moge het u vergeven.

" Ontvang voor zoveel goedheid en vriendelijkheid mijn
" levendige dankbaarheid, die de overste zal uitstrekken over al
" de Salesiaanse priesters, medewerkers, leerlingen en weldoeners.

" Ik bid uit heel mijn hart tot de Heer dat hij uw waarde-
" vol leven zou verlengen, dat Hij de Congregatie zou zegenen en
" laten bloeien samen met haar heilige ondernemingen.

" De bedelbrieven voor de voorgevel van de kerk van het
" Heilig Hart zijn al aan alle diocesen verdeeld en sommige bis-
" schoppen lieten mij al weten dat zij de verplichting op zich na-
" men er gewillig aan mee te werken.

" Mgr. Cagliero heeft mij een groot plezier gedaan door mij
" een hartelijke brief te schrijven van uit Buenos Aires. Ik reken
" het mij tot plicht hem u mee te delen met het verzoek hem mij
" terug te sturen, zodat ik bij mijn eerste vrij ogenblik zijn
" vriendelijkheid zou kunnen beantwoorden.(1) Indien u er een af-
" schrift wilt van nemen of hem in zijn geheel of gedeeltelijk
" zoudt willen publiceren in het Bollettino, maak er dan maar ge-
" bruik van.

" Ik verzoek u uzelf goed te verzorgen en u met niets te
" willen bezighouden. Ik meen dat een koeler klimaat voor u beter
" zou zijn.

" Ik omarm u in de Heer, ik beveel mij aan uw gebeden aan, ik

---

(1) In zijn antwoord zal de kardinaal het hebben over twee brieven die hem door Mgr. Cagliero geschreven werden, maar wij hebben er maar een van teruggevonden. Wat de inhoud was van de brief aan de kardinaal gericht kan men echter opmaken uit zijn antwoord aan Mgr. Cagliero en uit een andere brief aan Leo XIII gericht die wij hiermee zullen aanhalen.

" betuig u de huldeblijken van heel mijn familie en samen met mijn
" herderlijke zegen bevestig ik u nogmaals dat ik ben
"
" uw toegenegen dienaar in J. Chr.
"
" Turijn, 9 augustus 1885. Gaetano, Kardinaal-Aartsbisschop.

Met recht en reden meende de kardinaal dat Don Bosco nog wat goede lucht en rust nodig had. Hij echter voelde zich nog maar pas wat beter of hij wijdde zich met zijn gebruikelijke wilskracht aan zijn bezigheden zodat zijn gezondheidstoestand dan weer verslechterde. Men was al overeengekomen dat hij op O.L.-Vrouw-Ten-hemel-opgenomen naar Turijn zou komen om de prijsuitdeling bij te wonen en zich wat te laten vieren bij gelegenheid van zijn verjaardag. Hij was echter genoodzaakt twee dagen voordien een ettergezwel dat onder zijn oksel ontstaan was te laten uitsnijden. Deze operatie deed koorts ontstaan, ook wel door zijn slechte gezondheidstoestand, zodat hij niet naar Turijn ging. De uitnodigingen die al gedrukt waren en waarin ook gesproken werd over zijn verjaardag werden niet verstuurd. Viglietti verzocht zelfs Don Rua ervoor te zorgen dat Don Bosco de gedachte zou laten varen zich op 17 augustus naar S. Benigno te begeven voor de retraite van de aspiranten. Don Bosco had hem ook meegedeeld dat hij het inzicht koesterde zich naar al de retraites te zullen begeven, op een ogenblik dan toch dat zijn krachten niet toereikend waren en zijn artsen dit een grote dwaasheid noemden. De aanbeveling had haar uitwerksel. Don Bosco ging niet zodat hij ook in 1885 weg bleef van Turijn op het feest van zijn verjaardag en van zijn prijsuitdeling. Uit eerbied voor Don Bosco die zich niet erg goed bevond, wou men er niet zoveel drukte van maken en de zaak ging dan ook in familiekring door. Maar in het Oratorio werd de dag opgevrolijkt door de onverwachte verschijning van de bisschop van Novara en van theoloog Margotti. (1) Om daar boven in zijn rustoord hun wensen te gaan aanbieden vertrok uit het Oratorio een afvaardiging van jonge leerlingen en van vakleerlingen.

Wij weten al hoe hij er aan hield te Nice bij de retraite van de dames niet te ontbreken, maar hij had er uit zich zelf al aan verzaakt en liet zich door Don Bonetti vervangen.

" Mijn beste Don Bonetti,
"
" Nieuwe ongemakken beroven mij volstrekt van de vertroosting
" aanwezig te kunnen zijn bij de retraite van Nice. Je zult mij wil-
" len verontschuldigen en aan de Dames retraitanten zeggen dat ik
" alleen daarom niet aanwezig ben omdat het mij volledig onmogelijk is.

---

(1) Brief van Don Lazzero aan Mgr. Cagliero. Turijn, 13 en 21 augustus 1885.

" Ik heb echter gedurende de hele retraite voor hen gebeden
" en op de dag van de sluiting zal ik de H. Mis helemaal tot hun in-
" tentie opdragen.
" Moge God hen allen beschermen en Maria ze leiden in ieder ge-
" vaar van het leven tot in de hemel en moge zij zich eens gewaardi-
" gen ze allen rond haar in het paradijs te ontvangen.
" Laat ze bidden voor deze arme en half blinde priester die de
" verplichting op zich neemt iedere dag voor hen een speciaal memento
" in de H.Mis te zullen doen.
" Doe dan een bijzondere groet aan onze beminde Zusters, aan
" wie je zult zeggen dat, wanneer mijn gezondheid ook maar iets verbe-
" tert, ik ze een bezoek zal brengen in de loop van hun retraite, want
" ik heb ze iets belangrijks mee te delen.
" Moge Maria ons allen beschermen en geloof mij in J. Chr. te
" zijn
" uw toegenegen vriend,
" Mathi, 9 augustus 1885. Priester Gio. Bosco.

De goede diensten van Don Rua bespaarden Don Bosco op zijn verjaardag en bij het vertrek van de jongens op vakantie ontroeringen die de artsen gevaarlijk hadden geoordeeld, maar voor het verlengen van zijn zomervakantie konden ze slechts een week winnen. Zoals wij zullen zien ging hij op 22 augustus naar Nizza Monferrato en op 25 augustus naar S. Benigno zonder zich trouwens te vermoeien zoals gebruikelijk.

Tussen het feest van Maria-Ten-hemel-opgenomen en zijn vertrek kwam te Mathi het hele gezin Olive wel twaalf personen, uit Marseille toe. Ze hoorden de mis van Don Bosco, ontvingen uit zijn handen de communie en zaten met hem aan tafel bij het ontbijt en het diner. Intussen deden ze hem hun geestelijk "rendiconto" zoals ze dit te Marseille gedaan hebben. Een ander vermeldenswaard bezoek was dat van de schoolinspecteur van Nice. Hij bewonderde de papierfabriek en zei aan Viglietti dat Don Bosco werkelijk de man was van deze eeuw en dat hij het maatschappelijke vraagstuk opgelost had. Het Salesiaans Werk werd in Frankrijk juist overwegend onder dit aspect beschouwd. Als laatste bezocht hem en bracht een dag met hem door zijn oude gezelschap en intieme vriend, kanunnik Nasi.

Van 22 augustus tot 12 oktober verbleef hij in de huizen van Nizza Monferrato, S. Benigno en Valsalice, maar zijn verblijf aldaar zullen we elders in bijzonderheden bespreken. Met korte tussenpozen zag hij opnieuw het Oratorio, zoals op 4 september toen hij van S. Benigno naar Valsalice ging. Hij werd er door een dringende beweegreden naartoe geroepen.

De kleine Henri Olive, negen jaar oud, die al ziekelijk was bij zijn vertrek uit Marseille, werd te Turijn nog zieker, zodat hij in het hotel zijn bed moest houden. De vader gaf aan Don Bosco zijn vrees te kennen dat de hotelhouder hem op een bepaald ogenblik zou zeggen het hotel te ontruimen omdat de aanwezigheid van de zieke de klanten zou kunnen weg houden. Don Bosco "met zijn gebruikelijk vroom en liefdadig karakter" zoals Don Lazzero schrijft, bood

logies aan in het Oratorio voor de jongen en voor de persoon die hem zou dienen bij te staan voor zijn verzorging. (1) De ouders weenden van blijdschap. Vol geloof aanzagen ze het als zeker dat hun zoon zou genezen in de schaduw van Maria, Hulp der Christenen. In de eerste dagen van september scheen hij echter dicht bij zijn dood te zijn.

Twee dagen en twee nachten was hij voortdurend aan het ijlen. De artsen Fissore en Albertotti, over zijn toestand ondervraagd, zetten een gezicht waaruit men kon afleiden dat er geen hoop meer was. Het was de tyfus. Al drie andere zonen hadden deze ziekte gehad en waren er aan gestorven.

De ouders telegrafeerden aan Don Bosco die zich te S. Benigno bevond. Hij antwoordde en gaf ze de verzekering dat hij zou bidden en spoorde ze aan rustig te blijven. Langzamerhand hield het ijlen op en begon een voelbare verbetering. Zoals we zeiden bracht Don Bosco hem een bezoek toen hij naar Valsalice ging. De zieke kon zich al in bed bewegen maar nog moeizaam. Hij schonk hem zijn zegen en voegde er aan toe: - "Laat maar gebeuren, Henri, ik wil dat wij samen een mooi feest zullen houden. Wanneer je zal genezen zijn, houden we een diner en jij zult op de ereplaats zitten."

Die dag kwam en het was op 28 oktober, daags voor zijn vertrek. Er werd inderdaad een diner gegeven, waarop de jongen, volkomen genezen, vlug en opgeruimd als maar iemand zijn kon, te midden aan tafel zat. Men kan zich voorstellen hoe blij iedereen was. Er werd voorgelezen, muziek gemaakt, gezongen en allen waren er van overtuigd dat de gebeden van Don Bosco van Maria, Hulp der Christenen een mirakel verkregen hadden.

Voor het Oratorio overwoog Don Bosco sinds enige tijd een vernieuwing. Om de reden hiervan goed te begrijpen is het noodzakelijk twee zaken goed in het oog te houden: naar de opvatting en de praktijk van zijn Stichter was het Oratorio wezenlijk een weldadigheidsplaats voor de jeugd, en volgens zijn ideaal was de afdeling van de studenten op de eerste plaats een kweekschool van roepingen voor de clerus en voor de kloosters. Door dit dubbele karakter van zijn aanvankelijk werk, aanzag hij het als een vergissing en een gevaar daar de vijfde klas van het gymnasium te behouden. Langzamerhand dus was in zijn geest het besluit gerijpt ze af te schaffen. Hij voelde ongetwijfeld de moeilijkheden aan die er zouden ontstaan. Daarom wou hij de knoop niet ineens doorhakken maar wou er vooraf de gemoederen op voorbereiden. Hij sprak er de eerste maal over in het Kapittel te S. Benigno op de avond van 24 augustus en besloot als volgt: - "Op dit punt zal ik misschien verzet ontmoeten, maar ik zal mijn mening niet veranderen. Wie de vijfde klas wil doen, dient naar een ander college te gaan en het gebruikelijke kostgeld te betalen. Het is niet rechtvaardig dat sommigen het

---

(1) Brief aan Mgr. Cagliari, Turijn, 1 oktober 1885.

brood door ons zwoegen gewonnen komen eten om de weg te kunnen betreden naar een loopbaan die niet de loopbaan is naar dewelke wij onze jongens wensden te sturen." De bespreking werd later aangevat te Valsalice op de voormiddagzitting van het kapittel van 16 september. Uit de notulen halen wij volgende kort maar interessant debat.

" DON RUA brengt het voorstel van Don Bosco te berde over de
" afschaffing van de vijfde klas in het Oratorio.
" DON BOSCO geeft als uitleg: Ik bedoel deze afschaffing voor
" al onze weldadigheidsscholen en enkel voor hen.
" DON BONETTI vraagt dat men de redenen voor en tegen zou uit-
" eenzetten omdat het kapittel op de hoogte dient te zijn van een
" kwestie die zo een groot belang heeft.
" DON RUA geeft een bondig verslag van zijn opmerkingen. Hij heeft
" het resultaat onderzocht van de examens van de jongens uit de vijfde
" klas van het gymnasium, zowel wat hun roeping tot geestelijke betreft
" als voor hen die na het examen van licentiaat te hebben afgelegd in de
" wereld gebleven zijn. Hij heeft acht jaar na elkaar de schoolregisters
" onderzocht en bevonden dat in al de jaren waarin de vijfde klas een
" goed leraar had, de examens voor het licentiaat goed geslaagd zijn en
" er een groot aantal roepingen was. Andere jaren echter, wanneer er een
" leraar was die ongeschikt was en zich niet kon aanpassen waren er
" geen roepingen en was het resultaat van het examen ellendig. Het op-
" bloeien van roepingen hangt dus af van de leraar. Hoe meer men doet
" studeren voor de wereldse glorie, hoe kleiner het contingent voor de
" Congregatie blijft. Wanneer we dan spreken over wat men hoort zeggen
" tegen de vijfde klas van het gymnasium, herhaalt men dat de jongens aan
" niets anders denken dan aan hun studies en aan het licentiaatexamen,
" terwijl ze zich weinig bekommeren om vroomheid en roeping, dat de le-
" raren om de leerlingen tot studeren aan te zetten er steeds maar op
" hameren dat ze met ere hun examen van het licentiaat van het gymnasium
" dienen af te leggen om in de wereld met een beroep dat in aanzien staat
" te kunnen pralen. Hij zegt dat hij hiervoor gesproken heeft met Don Bel-
" monte die, zonder dat hem dat rechtstreeks gevraagd was, voorgesteld
" had de vijfde klas af te schaffen. D. Carmagnola bevestigde zonder
" hierover gevraagd te zijn dat vier of vijf van zijn leerlingen van
" Sampierdarena niet naar het Oratorio wilden komen, omdat ze aangelokt
" werden door het licentiaatexamen.
" DON BOSCO: - Reeds vele jaren denk ik na over het hoofdbreken dat
" mij deze verslinderdheid op het licentiaatexamen bezorgt. Wij dienen
" de kwestie van een uiterst belangrijk standpunt te bekijken. Deze jon-
" gens worden kosteloos of half kosteloos in het Oratorio onderhouden.
" Waarop gaat deze liefdadigheid uiteindelijk eindigen? Niet voor het
" bevorderen van roepingen of in het voordeel van de godsdienst, zoals
" het de wil is van de weldoeners. Wij mogen niet het risico lopen hun
" verwijten te horen en te verdienen. Zoveel geld uitgeven om sommigen
" te onderhouden die van hun studies gebruik maken om te gaan schrijven
" in snertkrantjes of nog erger kan niet geduld worden. Zij die het ge-
" drag van deze ongelukkigen kennen, zullen zeggen: Wie heeft ze opgevoed?

" Men zal hun antwoorden: Don Bosco. Dat is een oneer voor ons! Maar om de
" vijfde klas van het gymnasium af te schaffen hebben wij nog vele an-
" dere redenen die op de goede geest betrekking hebben. De geest van
" de jongens geraakt bedorven wanneer ze van de vierde naar de vijfde
" klas gaan door de hoop op een meer welvarende toekomst, door de vrij-
" heid waarnaar ze snakken, door de eerezucht die ontstaat. We dienen
" hun dus de weg naar de vijfde af te snijden. Wie naar de vijfde wil
" gaan kan dat doen in particuliere colleges, zoals te Alassio of te
" Lanzo. Kan hij het kostgeld daartoe niet betalen? Wij moeten daar
" niet aan denken. Zij zelf dienen ervoor te zorgen, Zou er echter
" iemand zijn met wie rekening zou dienen gehouden te worden door om-
" standigheden waarin hij zich bijzonder verdienstelijk gemaakt heeft,
" dan kunnen we voor hem een zeldzaam voorkomende uitzondering maken.

" Ik herinner er aan hoe de koninklijke provisor Rho er ons van
" beschuldigd heeft dat wij de jongens verplaatsten en ze samen met het
" licentiaat van het gymnasium de hoop lieten koesteren hun studies te
" kunnen voortzetten, terwijl ze nadien daarin niet slaagden omdat de
" geldmiddelen ontbraken. Hij was in deze zaak geen rechter maar daar-
" uit merkt men hoe anderen op onze kosten redeneren. Dus, wanneer de
" jongens in de vierde gekomen zijn, is het daarmee finis. Dit jaar
" is er een enkele van de vijfde in de Congregatie gebleven.

" DON RUA laat opmerken dat wanneer wij uit de derde en uit de
" vierde klas de beste jongens halen voor de geestelijke loopbaan en
" voor het klooster, het vanzelfsprekend is dat de minder goeden in
" de vijfde klas overblijven.

" DON FRANCESIA merkt op dat, wanneer het kapittel dit besluit
" zou nemen, het bisschoppelijke college van Bra, van Giaveno en van
" Cottolengo ons op een noodlottige manier concurrentie zouden aan-
" doen, omdat zij een vijfde klas hebben. Zelfs Cottolengo laat zijn
" jongens het examen afleggen van licentiaat van het gymnasium. Wan-
" neer wij beslissen de vijfde klas af te schaffen, dan zullen de
" jongens voor een of twee jaar komen en dan naar elders gaan. Zelfs
" de pastoors zullen zeggen dat wij geen volledige cursus hebben. Ook
" de onwetende ouders zullen herhalen dat wij niet àl de klassen heb-
" ben, er zullen jongens te kort zijn en dus ook roepingen.

" DON RUA antwoordt hem dat dit gerucht niet zal kunnen ver-
" spreid worden omdat de jongens de gelegenheid zullen hebben naar
" onze andere colleges te gaan waar ze de cursus kunnen voltooien.

" DON FRANCESIA repliceert dat wanneer wij de jongens die de
" vierde klas gedaan hebben naar andere colleges zullen sturen, dit
" voor hen een onaangename, gevaarlijke en tot heden niet voorziene
" verrassing zal zijn. Een verandering van leiding is iets dat dient
" overdacht te worden. Jongens uit andere colleges met eervolle ge-
" tuigschriften naar het Oratorio gezonden, hebben een slechte erva-
" ring gehad. Daarom stelt hij voor een nieuw programma enkel voor
" het Oratorio op te stellen. Men zou de vijfde klas van het gymna-
" sium behouden, maar de bijkomstige vakken van geschiedenis, natuur-
" wetenschappen enz. zou men schrappen met behoud van mathesis. Men
" zou al zijn tijd kunnen besteden aan Griekse, Italiaanse en Latijn-
" se letterkunde. Om te mogen

" deelnemen aan de examens voor de inkleding als geestelijke vergt men
" in de seminaries een getuigschrift dat men de vijfde klas gedaan heeft.
" Wanneer dit jaar al de jongens die de vierde klas gedaan hadden, uit
" het Oratorio weggingen en zich in het Seminarie wilden aanbieden,
" verklaarden de pastoors hun dat zij zelfs de vijfde klas gedaan hadden.
" Men dient er op aan te dringen dat de leraren goed de drie letterkun-
" den zouden onderrichten. Dit zal een grote vooruitgang betekenen
" bij onze studies die op dit ogenblik daarin ten achter staan. Er
" dient een goed toezicht over de scholen te worden gehouden.

" DON BOSCO: - Ik blijf nog steeds bij mijn mening. Indien wij
" deze maatregel niet nemen, zullen we gedwongen zijn apostolische
" scholen op te richten.

" DON BONETTI steunt het voorstel van D. Francesca.

" DON DURANDO houdt vol dat wanneer wij de vijfde klas afschaf-
" fen, tenslotte nog maar de slechtste jongens bij ons zullen blijven.

" DON BOSCO: - Zij die van huis komen met slechte of meestal
" slechte boeken, dienen dadelijk uit het Oratorio weg te gaan.

" DON BONETTI merkt op dat men een jaar als proef zou kunnen
" nemen, door het programma van D. Francesca te volgen. Dan bereikt
" men in feite het doel van Don Bosco, omdat een dergelijke vijfde
" klas niet dienstig is voor hen die geen priester willen worden.

" DON RUA merkt op dat, wanneer de bijkomende vakken afgeschaft
" zijn, de leraren niet in de gelegenheid zullen zijn in de klas nog
" te spreken van het examen van licentiaat van het gymnasium en aldus
" de jongens aan te sporen tot gedachten van eer in de wereld.

" DON DURANDO merkt op dat wij het nodig hebben jonge geestelij-
" ken het examen van licentiaat van het gymnasium te laten afleggen
" als voorbereiding op hun diploma's.

" DON BARBERIS antwoordt hem dat men die leergangen te S. Benig-
" no kan voltooien.

" DON BOSCO: - Welnu, ik aanvaard het voorstel van D. Francesca
" voor een jaar, als proef en als overgang om mijn inzicht te verwezen-
" lijken de vijfde klas af te schaffen. Inmiddels vraag ik hoe men de
" christelijke Latijnse schrijvers in de klassen behandelt. De heidense
" gevoelens van de klassieken doen de jongens geen goed.

" DON FRANCESIA antwoordt dat de christelijke schrijvers eenmaal
" per week in de klassen besproken worden.

" DON RUA begint dan te spreken over de catechismuslessen in de
" klassen. In alle huizen heeft hij een bezoek gebracht en hij zegt dat
" het een schande is te zien dat dit in de klassen van het gymnasium
" verwaarloosd wordt.

" In de lagere klassen kennen de jongens goed hun catechismus
" maar vooral in de klassen die door een leek gegeven worden. Hij
" haalt voorbeelden hiervan aan. De inspecteurs dienen toezicht te
" houden. Don Barberis dient deze verplichting aan de jonge geestelij-
" ken in te prenten.

" DON BOSCO komt terug op de zaak van de klassieke schrijvers
" en zegt onder meer: - Er zullen leraren zijn die ze met omzichtig-
" heid zullen uitleggen maar er zullen ook anderen zijn die ze zullen
" uitpluizen en er niet voor terugdeinzen de onbetamelijke passages
" in het wilde weg en zonder voorbereiding te verklaren. Sommigen be-
" weren dat

" het Latijn van de christelijke schrijvers niet klassiek zou zijn,
" maar wie Sint-Augustinus of Sint-Bernardus leest, wordt verrast
" door hun mooie taal ook al is het niet de taal van Cicero.
" HET KAPITTEL neemt volgend besluit: Men zal de vijfde klas
" van het gymnasium behouden maar zonder de bijkomende vakken, met
" uitzondering van mathesis.
" DON DURANDO dringt er op aan ervoor te zorgen dat de jongens
" vertrouwen zouden stellen in de oversten en dat men goede leraren
" zou aanstellen vooral in de vierde en in de vijfde klas.
" DON BOSCO: - Ik zou wensen dat men een korte omzendbrief
" schrijft aan de leraren, die men dit jaar naar al onze huizen zou
" sturen over de houding die de leerkrachten in de klassen dienen te
" hebben. In deze omzendbrief zal men schrijven wat ik aan de leraren,
" met een kleine dosis te gelijk, op de conferenties placht te zeggen
" en ook dat wat in de Regel staat. De leraar dient zijn klas te begin-
" nen met het bidden van het Wees Gegroet. Hij zal dit bidden met een
" vrome houding, wat voor de leerlingen een goed voorbeeld is. Men dient
" ook te zeggen dat de leerkrachten aandacht dienen te hebben bij het
" uitleggen van de profane schrijvers. Wanneer zij er iets in aantref-
" fen over de godsdienst dat gepast is mogen ze niet verder gaan zonder
" op te merken dat, hoewel het heideneen zijn, ze toch het bestaan van
" God erkennen enz. Dat noemt men het goede weten te halen uit wat niet
" helemaal goed is. Ze zullen eveneens een goede raad laten insijpelen
" daags voor een feest, maar slechts met enkele woorden, bijv.: Vandaag
" is het feest van het Heilig Kruis. Laten we er aan denken dat het kruis
" ons aan onze redding herinnert. Dat is voldoende, er geen preek van
" maken. D. Cerruti wordt ermee belast deze omzendbrief voor te bereiden.

De proefneming door Don Francesca voorgesteld en door Don Bosco aanvaard,
werd in het volgende schooljaar 1885-86 gedaan, maar het jaar daarop verdween de
vijfde klas van het gymnasium voor altijd uit het Oratorio.

We mogen niet geloven dat Don Bosco, wanneer hij zo over de heidense
klassieken sprak, ze uit de scholen wou bannen om ze door christelijke schrijvers
te vervangen. Zijn vrees had als oorzaak zedelijke bekommernissen wegens de "on-
betamelijke dingen" die deze jongens er konden in vinden. Om dat gevaar echter
uit te sluiten waren er de gezuiverde teksten. Hij kende trouwens ook hierin
de traditie van de Kerk, nog in de vorige maand mei evestigd door Leo XIII, in
een brief aan Kardinaal Parocchi over de studie van de klassieken. (1)

In de drukkerij van het Oratorio ging men sinds 1869 verder met het druk-
ken van de Bibliotheek van de klassieke Italiaanse schrijvers voor de jeugd ge-

---

(1) Daar deze Memorie Biografische op de eerste plaats voor de Salesianen bestemd zijn, zul-
len allen dit zeer belangrijk pauselijk document wel kennen.

zuiverd. De verzameling die onder de leiding van Don Durando stond, was tot het tweehonderd en vierde boekdeel gekomen. Het scheen nu best te zijn er een einde aan te maken omdat ze niet meer aan een echt praktisch nut scheen te beantwoorden nu de reeks van auteurs die in de klassen het meest nodig waren, mocht uitgeput heten. Er werd dan ook besloten er mee op te houden. Don Bosco zei toen: - "Het zou nu passen dat we zouden beginnen met het publiceren van boeken die aangenaam zijn om lezen. Maar dat is een onderneming waarover we nog wat zullen nadenken-... We zullen nog zien." Hij had gelijk prettige en gezonde lectuur te willen stellen tegenover novellen en romans die weinig of geen eerbied hadden voor de godsdienst en de zedelijkheid en vooral de studerende jeugd gingen bederven. De nieuwe reeks, aangekondigd door de boekhandel van het Oratorio in 1886, werd het jaar nadien ingezet.

In 1885 echter, begon de Kleine reeks van dramatische lezingen voor opvoedingsinstituten en gezinnen onder de leiding, zoals men kon lezen op de omslag van het eerste boek, "van ervaren priesters, onder de leiding en in opdracht van Priester Giovanni Bosco". Om de twee maanden verscheen er een aflevering van omstreeks honderd bladzijden. Als eerste kwam uit het bekende drama van Don Lemoyne: De aftakeling en het laatste uur van het heidendom. Het was de bedoeling van Don Bosco een kleine toneelbibliotheek samen te stellen van uitgekozen werken die konden opgevoerd worden door "jongens alleen of door meisjes alleen in de christelijke colleges en opvoedingshuizen." Ook daarin was Don Bosco een voorloper vermits, naar zijn voorbeeld, verzamelingen in dezelfde trant verschenen te Milaan, Turijn en elders.

Naast de proefneming met de nieuwe vijfde klas, was er in het Oratorio nog een andere proefneming aan gang, namelijk de tweevoudige leiding. Don Bosco, die de gang van zaken in het oog had gehouden, gaf bij de heropening van de scholen enkele praktische normen over de betrekkingen tussen de twee directeurs. Op de samenkomst van het Kapittel van 2 oktober te S. Benigno zei hij dit: - "Wat de regeling in het Oratorio betreft, zal Don Francesca die de leiding van de afdeling van de studenten zal hebben, ook nog de volledige leiding hebben van de keuken, van de voorraadkamer en van de kerk, terwijl hij zich niet zal mogen mengen in de werkhuisen van de vakleerlingen die volledig van Don Lazzero afhankelijk zijn. De twee directeurs zullen echter solidair optreden. Wanneer Don Lazzero binnenkomt in de keuken en hij ziet dat het er wanordelijk toegaat, dan zal hij daar dadelijk een einde aan maken. Wanneer Don Francesca in een werkhuis komt en hij merkt dat de regel er overtreden wordt, dan dient hij de overtreders tot de orde te roepen. Ze moeten samen één persoon zijn. Don Francesca zal toelaten dat Don Notario, de nieuwe studieleider voor de studenten, het voorzitterschap zal hebben in de refter van de medebroeders, maar hij zelf zal iedere dag aan het diner komen met de leden van het Hoofdkapittel. Hierop geeft zijn secretaris Don Lemoyne volgend commentaar: - "Don Bosco drukt bij dit alles zijn vaste wil uit in besliste bewoordingen."

We mogen een nieuwigheid in het Oratorio, buiten weten van Don Bosco ingevoerd, niet verzwijgen. Tot in het jaar 1885 plachten de leerlingen niet in rijen maar in groep na de recreatie zich van de speelplaats te begeven naar de studiezaal, de kerk, de klas, de refter of de slaapzaal of van die plaatsen naar de speelplaats. De tuchtvolle regeling van in rij te gaan werd toen inge-

voerd door Don Stefano Trione, die catechismusles aan de leerlingen gaf. Toen Don Bosco dit vernam was hij er zeer ontevreden over en berispte hiervoor de directeur van de studenten vol verdriet omdat het familiestelsel langzamerhand uit het Oratorio verdween. Toch keerde Don Francesca niet terug naar het vorige stelsel, we weten niet waarom.

Don Bosco **echter** wenste een andere nieuwigheid te kunnen invoeren. Op 20 maart sprak hij erover in het kapittel. Hij meende dat het gepast zou zijn dat met de tijd studenten en vakleerlingen een afzonderlijke en afgescheiden kapel zouden hebben voor hun godsdienstoefeningen zodat de kerk van Maria, Hulp der Christenen, uitsluitend voor de gewone gelovigen zou bestemd worden. Hier van hoopte hij twee voordelen: een voor het godsdienstonderricht van de jongens en een ander voor de rustige uitoefening van de godsvrucht oefeningen. Eerst nu zullen de vergrotingswerken, waarmee men in de basiliek bezig is, de verwezenlijking van zijn wens mogelijk maken.

Don Bosco was nog maar enkele dagen definitief naar het Oratorio teruggekeerd, toen een droom hem het lot onthulde van twee personen uit het huis, waarbij het lot van de ene helemaal anders zou zijn dan dat van de andere. In de ziekenzaal lag de jonge Ierse geestelijke Francis O'Donnellan zwaar ziek. Op de avond van 19 oktober ging Don Bosco hem bezoeken en trof hem in stervensgevaar aan, ofschoon uiterst rustig. Hoewel erg lijdend onder zijn kwaal, voelde de zieke zich zeer verlicht toen Don Bosco hem vroeg: - "Welnu, heb je me geen enkele boodschap voor deze aarde na te laten?..." Zou je er geen willen meenemen naar het Paradijs?" - "Ik ben gerust", antwoordde hij. "Voor deze wereld heb ik geen boodschappen. Wat de andere wereld betreft, zegt u het mij maar."

- "We zullen voor jou bidden, opdat je vlug in het paradijs zoudt mogen zijn en daar zal je aan de Madonna zeggen dat we veel van haar houden."

Hij stierf 's anderendaags 's avonds en werd begraven op 22 oktober, de dag waarop men de oefening van de goede dood deed. Welnu, Don Bosco had de nacht daarop een droom die hij aldus vertelde.

" Ik ging slapen met mijn geest vol gedachten aan O'Donnellan,
" aan zijn gerustheid, aan de verwachting dat hij in het Paradijs zou
" zijn, aan het verlangen iets van hem te weten en terwijl mijn geest
" van het ene naar het andere droombeeld overging, bleef hij staan bij
" een tweede persoon, een onzekere, wazige persoon, die ik niet kende,
" maar die nadrukkelijk steeds duidelijker afgetekend werd. Toen ik
" volledig in slaap was droomde ik. Het scheen mij toe dat ik aan het
" wandelen was. Aan mijn zijde bevond zich O'Donnellan, zo mooi dat hij
" een engel scheen te zijn met een hemelse glimlach en stralend van
" licht. Mijn blik kon zich aan hem niet verzadigen. Aan mijn linker-
" kant wandelde een jongen die zijn hoofd liet hangen, zodat ik zijn
" fysionomie niet kon zien. Hij scheen in grote beroering te verkeren.
" Ik richtte het woord tot hem: "Wie ben jij?" Hij gaf geen antwoord.
" Ik drong aan met mijn vraag, maar hij zei niets alsof hij hardnekkig
" wou zwijgen.

" Na een lange reis kwam ik voor een prachtig paleis, waarvan de
" poorten wijd open stonden. Over de drempel zag men een onmetelijke
" galerij. Deze galerij scheen overweldigd te zijn met een hoge koepel,
" waaruit stromen licht daalden zo fel, dat men ze niet kon vergelijken
" met het licht van de zon, noch met het licht van de elektriciteit,
" noch met enig ander geschapen licht. Ook de galerij glansde van licht
" maar op zo een manier dat haar licht weerkaatst werd door het licht
" dat van boven kwam.

" Een grote menigte personen die allen schitterden stonden daar
" binnen verzameld en te midden van hen een Dame zeer eenvoudig gekleed
" maar ieder punt van haar kleding glansde met vele stralen die te midden
" van de andere schitteringen fel uitkwamen.

" Al deze mensen schenen op iemand te wachten. Intussen merkte
" ik dat die jongen altijd maar probeerde zich achter mij te verbergen.

" Toen begon ik hem opnieuw te ondervragen: - Maar zeg me, wie ben je?
" Hoe is je naam? - En de jongen antwoordde: - "U zult dit weldra weten.

" - Maar zeg me, wat heb je, dat je zo droefgeestig bent?

" - U zult het vernemen.

" - Maar zeg me dan toch je naam.

" - Je zult hem weldra kennen.

" Zijn stem klonk als die van een razende. Inmiddels begaf zich
" O'Donnellan dicht bij de poort van dit grote paleis. De mooie Dame
" kwam hem tegemoet, en samen met haar kwam de massa in beweging die
" zich rond haar bevond. Naar O'Donnellan toegekeerd, riep ze met haar
" monieuze stem uit: Hic est filius meus electus, qui fulgebit tanquam
" sol in perpetuas aeternitates! Toen, alsof zij de toon aan die hele
" menigte had aangegeven ontstond er een gezang waarin deze zelfde woorden
" herhaald werden. Het was geen menselijke stem, het waren geen
" muziekinstrumenten, maar het was een zo zachte, duidelijke, onuitspre-
" kelijke harmonie, dat niet alleen mijn oor, maar heel mijn persoon
" er door ingenomen werd.

" O'Donnellan ging naar binnen.

" Dan kwamen uit een sloot van deze vlakke twee verschrikkelijke
" monsters. Ze waren dik, lang en begaven zich naar de jongen die zich
" achter mij bevond. Al het licht was verdwenen en men zag nog enkel
" de stralen van de Dame rond mij schitteren.

" - Wat is dit? zei ik. Wie zijn deze monsters?

" En achter mij die sombere en razende stem: - Binnen kort zult u weten,
" binnen kort zult u het weten!

" De Dame riep uit: Filium enutrivi et educavi, ipse autem factus
" est tanquam jumentum insipiens.

" En achter mij ging de stem verder: - Binnen kort zult u het weten,
" binnen kort zult u het weten! - Weldra wierpen deze monsters
" zich op de jongen, een achter op zijn rug, het andere bij de nek.
" Zijn beenderen kraakten alsof ze in een vijzel werden verbrijzeld.
" Ik keek rond, keek uit naar mensen die mij zouden helpen en omdat
" ik niemand zag wierp ik mij op die monsters, terwijl ik zei: -"Vermits
" mits er niemand is, moet ik ter hulp komen."

" Maar de twee monsters keerden zich tegen mij en sperden hun
" muil open. Ik zie nog het wit van hun tanden, hun vuurrood tandvlees.
" Ik was zo bang dat ik er wakker van werd.

De secretaris die in de belendende kamer sliep werd gewekt door de hulpkreten, kwam toegelopen en trof Don Bosco aan als iemand die ten prooi is aan grote vrees en zich zelf uit de slaap wil wekken om zich van een nachtmerrie te verlossen. Hij sloeg met de armen, ging zitten, betastte het bed en voelde aan de dekens, als om er zich rekenschap van te geven of hij wakker was of sliep.

De hele droom werd door hem verhaald aan de leden van het Kapittel gedurende het avondmaal van 25 oktober, maar het tweede deel, dat hem zeer onthutste, liet hij aan de voornaamste oversten van het huis meedelen in de loop van de dag. Directeur Don Francesca gaf een "avondwoordje" dat de jongens met ontzetting sloeg, zodat de enkele jongens die hun biecht niet gesproken hadden gedurende het onlangs gehouden Veertigurengebed of gedurende de oefening van de goede dood, allen in de ochtend van 24 oktober te biechten gingen en vele anderen, die al gebiecht hadden, nog eens te biechten kwamen.

Intussen had de directeur zijn oog laten vallen op een jongen die van geen sacramenten wou weten. Omdat hij twijfelde of het niet de jongen was door Don Bosco aangeduid, riep hij hem bij zich alvorens hij slapen ging, berispte hem en deed hem beloven dat hij daags nadien zou te biechten gaan. Hij ging inderdaad maar omdat er teveel jongens voor hem waren en hij tenslotte geen tijd meer zou gehad hebben om de communie te kunnen ontvangen, zei de directeur zelf dat hij zou wachten en volgende ochtend terugkeren.

Wee hem, indien hij zo lang zou gewacht hebben. Maar zijn lot bevond zich in goede handen. Don Trione, die catechismusles gaf aan de leerlingen en die iedere avond, na zijn inspectietocht op de slaapzalen, Don Bosco placht te gaan halen in de refter om hem naar zijn kamer te brengen, had van hem, zoals hij ons verteld heeft, de naam vernomen van de jongen die hij in zijn droom op de rand van de hel gezien had. Hij heette Archimede Accornero, een leerling van de tweede klas van het gymnasium, juist de klas van Don Francesca. Het jaar voordien was zijn gedrag al zo weinig lovenswaardig geweest dat de oversten er over gesproken hadden hem na de vakantie thuis te laten. Toch aanvaardden ze hem opnieuw maar hij gaf geen blijken dat hij tot inkeer gekomen was. De onvergelijkbare catechismusleraar hield hem in het oog na het opstaan en toen hij merkte dat hij niet te biechten was gegaan, trok hij hem opzij en wist hem zo door zijn mooie woorden en innemende manieren te bewegen dat hij hem er toe bracht de kerk niet te verlaten zonder zich met God te verzoenen.

Dit was providentieel! In de namiddag was de arme jongen aan het spelen en klampte zich vast aan de ijzeren ledikanten die men onder de gaanderij opgestapeld had, toen de stapel plots in elkaar stortte en hij er onder begraven werd. Hij werd vlug bevrijd en naar de ziekenzaal gebracht. Van half twee tot drie uur bleef hij bij bewustzijn maar bleef klagen van de pijn. Om vier uur kon hij niets meer begrijpen en stierf omstreeks middernacht. Zijn moeder, in der haast bijgeroepen, had nog maar pas een voet in het Oratorio gezet of ze vroeg of haar zoon zelfmoord gepleegd had. Zo was ook zij ervan overtuigd dat de jongen de weg van het kwaad bewandelde.

Zijn tragische dood betekende dat een voorzegging van Don Bosco volledig bewaarheid werd. Don Gusmano Calogero, secretaris van het Hoofdkapittel en, op dat ogenblik, leerling in het Oratorio, herinnerde zich dat Don Bosco, toen hij zijn Nieuwjaarswensen uitsprak voor het jaar 1885, voor het eerstkomende jaar de dood had aangekondigd van zes personen die daar aanwezig waren. Hij herinnerde zich zeer goed dat toen hij met zijn gezellen aan het rondwandelen was in oktober hij gezegd had: - "Er zijn er al vijf gestorven, wie zal de zesde zijn?" - De zesde was Accornero.(1)

Een grote missionaris was in het Oratorio te gast van 14 tot 15 november, namelijk Mgr. Sogaro, apostolisch vicaris van Midden-Afrika. Bewonderaar van Don Bosco, luisterde hij nederig naar bepaalde beschrijvingen van Afrika hem door Don Bosco gedaan, volgens wat hij er in zijn droom van gezien had. De ijverige apostel had Salesiaan willen worden en zich bij de zonen van Don Bosco aansluiten om deze streken te redden. Kardinaal Simeoni, de prefect van de Propaganda, maakte hem de opmerking dat zijn missies op die manier in andere handen zouden overgaan en hij aldus zou ophouden er werkelijk aan het hoofd van te staan, maar hij antwoordde met kracht: - "Welk belang heeft dat voor mij? Als de zielen maar gered worden!" Hij deed er zijn beklag over dat de missionarissen niet gebonden waren door een gelofte van gehoorzaamheid, zodat er voor enkele maanden naar de missies gingen, van gedachte veranderden en terugkeerden naar Europa... - "De band van de gehoorzaamheid is noodzakelijk", zei Don Bosco. "Wat de missionarissen afschrikt is volgende gedachte: "Wij gaan er naartoe en wanneer we dan ziek worden of oud of niet slagen, moeten we daar blijven of terugkeren naar ons land. Daar zullen we ongelukkig zijn en wie zal voor ons brood zorgen?" De Salesianen echter hebben medebroeders hier en ginder en ze hoeven niet aan de toekomst te denken want die is voor hen verzekerd." - Maar voor de Congregatie was het ogenblik nog niet gekomen zich in deze apostolische onderneming te werpen.(2)

De Franse kranten kondigden een bezoek van de bisschop van Orléans aan Don Bosco aan, nog voor hij te Turijn was toegekomen. Mgr. Coullié kwam inderdaad op 21 november toe. Naar de kamer van Don Bosco geleid, wierp hij zich aan zijn voeten neer en verlangde zijn zegen, maar Don Bosco deed hetzelfde, hij boog al zittend diep neer en hield de handen gevouwen. Het aandringen eindigde toen ze wederkerig elkaar de zegen hadden geschonken. Na een lang onderhoud vertrok de toekomstige kardinaal naar Rome.

---

(1) Hier volgen hun namen: 1° Don Ferdinando Demartini, Salesiaans priester (24 februari) - 2° Francesco Siparelli, bibliothecaris (24 mei) - 3° Carlo Bai, student (31 juli) - 4° Francesco Alemanno, dienstknecht, slotenmaker (6 september) - 5° Francis O'Donnellan, jonge Salesiaanse geestelijke (20 oktober) - 6° Archimede Accornero (24 oktober). In de registers ontbreekt de datum van het overlijden van Alemanno, maar wij hebben hem gevonden in de dodenlijst van Turijn van de Unità Cattolica (8 september). Op 3 november stierf ook de kleine jongen, Giuseppe Torrettan van de eerste lagere klas van het gymnasium; maar in december 1884 toen Don Bosco dit zei, was hij nog niet in het Oratorio.

(2) Akten van het Hoofdkapittel, 26 mei 1886.

In de tweede helft van november hielden de kranten in heel de wereld zich uitvoerig bezig met de bemiddeling van Leo XIII bij een geschil tussen Duitsland en Spanje over de Carolinen-eilanden, die aan Spanje toebehoorden maar door Duitsland waren bezet geworden. De scheidsrechterlijke uitspraak van de Paus, die door beide partijen aanvaard werd, stelde een einde aan een geschil dat zonder twijfel in een oorlog zou ontaard zijn. De Romeinse kwestie, die als het zwaard van Damocles boven Italië hing, liet ook bij deze gelegenheid aanvoelen hoe ze steeds levendig en vol bedreigingen was. Wat deze kwestie betreft plachten de Italiaanse bewindslieden een zekerheid ten toon te spreiden omdat ze de oplossing ervan als onmogelijk of niet wenselijk beschouwden, maar op het Vaticaan diende er maar een blad aan een boom te ruisen of ze werden er door opgeschrikt. Wanneer iemand als Bismarck de bemiddeling inriep van de Paus en er zich bij neerlegde, wat ten aanzien van de wereld de internationale positie van de Heilige Stoel verstevigde, scheen dit hun een precedent toe zwaar aan gevolgen voor de Italiaanse eenheid met Rome als hoofdstad. Daarom beefden de partijorganen en haalden tegen het Pausdom al de oude kletspraatjes als oude knollen van stal. Don Bosco verheugde zich in de triomf van de Kerk. Hij nam de gelegenheid te baat van de weerklank die dit feit had op het Italië van de vrijmetselaars om een prognose te laten horen over de manier waarop er een oplossing zou komen. Hij formuleerde twee veronderstellingen, waarvan de tweede zelfs niet door de katholieken, in hun stoutste verwachtingen, als waarschijnlijk werd geacht. Toch was het juist deze die door de Voorzienigheid uitgekozen werd. Toen hij op 21 november gehoord had wat er over dit thema van de dag gezegd werd, sprak hij aldus, in aanwezigheid van enkele intieme vrienden: "Het is zeker dat Duitsland noch Spanje een zo grote dienst hun door het Pausdom bewezen, zonder beloning zullen laten. Italië heeft, het is bang. Indien de Paus op dit ogenblik tussen hen en Italië als bemiddelaar Duitsland zou nemen en dus dit land enigszins als beschermer zou nemen, wat zou er dan gebeuren? Italië is bevreesd en meent dat het best is te zwijgen, maar binnenkort zal het misschien, uit vrees voor een van de grote mogendheden in Europa, een van hen roepen als bemiddelaar tussen Italië en de Paus, ofwel zal Italië zelf een beroep doen op de Heilige Vader, die nu genoodzaakt is het te eerbiedigen omdat hij zelf de manier zou voorstellen, waarbij zijn eer het minst in het gedrang komt om deze moeilijke kwestie op te lossen. Wanneer trouwens in een nieuw politiek klimaat de tweede meer eervolle weg gekozen werd, was het niet meer de vrees die als beslissende oorzaak optrad, maar de wijselijk erkende belangrijkheid van het probleem en van een goede oplossing ervan.

8 december was voor het Oratorio een mooie dag. Don Bosco bracht bij iedereen blijdschap toen hij aan het diner te midden van zijn medebroeders verscheen. Zeer zelden schonk hij de zegen in de kerk met het Allerheiligste Sacrament, maar die avond deed hij het. De mensen klommen zelfs op de banken om de eerbiedwaardige grijsaard te zien, terwijl hij gebogen en met moeizame stappen zich naar het altaar begaf. In de late avond hield hij voor de Salesianen de traditionele conferentie in het koor van de kerk van Maria, Hulp der Christenen. Dit jaar was het echter meer dan traditie want de aanduiding van Don Rua tot vicaris-generaal diende officieel te worden meege-

deeld. (1) Na de voorlezing door Don Francesca van de omzendbrief betreffende deze maatregel, voerde Don Bosco het woord. Hij zei dat wij voor alles schuldenaars zijn van Maria en dat al onze grootste zaken hun aanvang en hun voltooiing hadden gehad op de feestdag van de Onbevleete. Hij gaf een beschrijving van wat het Oratorio 44 jaar vroeger was en hij maakte een vergelijking met zijn huidige staat. Hij noteerde hoe alle zegeningen uit de hemel neergedaald door bemiddeling van de Madonna, de vrucht waren van de eerste Wees Gegroet vurig en met een oprecht inzicht gebeden samen met de kleine jongen Bartolomeo Garelli, daar in de kerk van Sint-Franciscus van Assisi. Hij besloot met te bevestigen dat onze Congregatie bestemd was voor grote zaken en om zich over heel de wereld uit te breiden indien de Salesianen steeds trouw blijven aan de Regel hun door de Heilige Maagd gegeven. Viglietti schrijft in zijn dagboek dat Don Bosco die avond met buitengewone levendigheid sprak en dat hij zei dat hij zich sinds enkele tijd veel beter voelde. Dit gevoel van welvaren schijnt een tijdje geduurd te hebben vermits hij op 13 december de jongens van de vierde en van de vijfde klas in de bibliotheek liet samenkomen, over hun roeping sprak en ze tevreden terugstuurde nadat hij hun een groot aantal hazelnootjes had geschonken. Op de avond van Kerstmis kwam hij weer van zijn kamer om de zegen met het Allerheiligste te geven. Terwijl de mensen de kerk vulden en het plein eivol was met volk, kwam het rijtuig van de kardinaal aangereden. Hij kwam Don Bosco persoonlijk bedanken voor zijn schriftelijke feestwensen.

Een andere aanduiding dat de gezondheid van Don Bosco beter was, kreeg men op de avond van 31 december, toen hij, na de gebeden, aan allen zijn wensen voor het nieuwe jaar richtte van op de kansel van de kerk van Maria, Hulp der Christenen.

" Twee woorden, mijn beste zonen, worden op deze avond gewenst
" door ouders, makkers en vrienden: een goed einde en een goed begin.
" Nochtans deze ochtend, terwijl ik de heilige mis celebreerde kon ik
" mijn geest niet verhinderen te denken aan wat ik deze avond mijn
" beste zonen zou toewensen en terwijl ik hierover nadacht hoorde ik
" als een ingeving die me zei: - Dat is goed, een goed begin en een
" goed einde maar dit zal voldoende zijn voor de wereld maar niet voor
" mijn zonen. - En het was alsof de Heer tot mijn hart zei: - Deze
" wens is niet van jou. Waarom wens je hun niet iets dat van jou is
" en dat van hen afhangt? Want dit hangt zeker niet van hen af.
" Maar wat zal ik jullie kunnen wensen? Te bidden! Bid... Ik zal
" zal de Heer bidden dat Hij jullie nog geruime tijd zou willen bewa-
" ren, dat jullie het oude jaar goed zouden eindigen, het goede jaar
" goed zouden beginnen en het goed en heilig doorbrengen. Dat is al
" goed: het gebed! Maar het is noodzakelijk jullie iets meer bepaalds
" te zeggen. Kijk, ik zal jullie zeggen dat dit jaar gaat eindigen en dat
" het nooit meer zal terugkeren. Het gaat zich plaatsens tussen de per-

---

(1) Cfr. hiervoor blz. 209.

" petuae aeternitatis annos, onder de jaren van de eeuwigheid. Het
" nieuwe levensjaar gaat nu komen en wanneer wij het goed zullen begin-
" nen zal het geheel worden tot Gods meerdere glorie, tot groot voor-
" deel van jullie ouders, vrienden, weldoeners en oversten. Indien wij
" het niet best zullen doorbrengen, zal het slecht gaan, zal het ver-
" loren tijd zijn... Dit zeg ik jullie terloops.

" En indien ik de tijd daartoe had en mijn krachten het zouden
" toelaten, zou ik jullie spreken over de zaken die dit jaar zullen
" gebeuren. Ik zou jullie zeggen dat, zoals verleden jaar verscheide-
" ne van hen die zich hier bevonden om naar mij te luisteren, zich
" niet meer onder de levenden bevinden, zo ook tussen hen die zich he-
" den avond hier bevinden niet minder dan zes het volgend jaar deze
" tijd hier niet meer zullen zijn. Zij zullen voor de Heer verschij-
" nen om rekenschap te geven over hun daden waarvan we hopen dat ze
" goed zullen zijn.

" Ik zou jullie willen spreken over de zware ongevallen die
" iemand van dit huis zullen overkomen en over de vele vertroosting-
" voor velen van hen die zich hier bevinden. Publieke rampen zullen on-
" ze streken teisteren... Maar spreken we niet over deze dingen ver-
" borgen in de geheime raadsbesluiten van God. Hij zal ze laten gebeu-
" ren tot grote roem van de brave mensen, tot vreesaanjaging en be-
" straffing en beterschap van de bozen. Hij is onze goede Vader en
" zegent ons altijd. Hij stuurt ons deze kastijdingen alleen opdat
" wij beroep zouden doen op zijn barmhartigheid.

" Ik zou jullie eerder een paar woorden willen zeggen over wat
" jullie in de loop van dit jaar zullen doen. Vooreerst: veelvuldig de
" Heilige Communie ontvangen, maar een goede, waardige communie met
" een zuiver geweten. Iedereen zal te communie gaan na een goede
" biecht en met de vaste wil de beloften in de heilige biecht gedaan
" na te leven. Dus: veelvuldig een heilige communie doen.

" Als tweede punt: er bestaat een deugd die de heiligen en de
" geestelijke leiders de deugd noemen die alle andere deugden voort-
" brengt en bewaart: de gehoorzaamheid.

" Ik zou jullie kunnen verklaren wat men met het woord ge-
" hoorzaamheid bedoelt, maar anderen zullen jullie dat uitleggen. Doen
" jullie al het mogelijke om ze te beoefenen op de manier waarop het
" jullie zal uitgelegd worden en jullie zullen er groot voordeel door
" hebben voor jullie ziel en ook voor jullie lichaam. Maar de echte
" gehoorzaamheid bestaat er niet in te doen zoals het jullie graag
" doen, neen dat is het niet. Waarin deze deugd bestaat zal jullie
" worden uitgelegd door hen die tot jullie zullen preken.

" Dit gezegd zijnde, zal ik iedere dag voor jullie bidden en
" ik vraag jullie voor mij te willen bidden. Want wanneer ik zeg dat
" jullie er niet zeker van zijn of jullie het volgende jaar nog in
" leven zullen zijn bestaat hiervoor meer reden dit over de arme Don
" Bosco te zeggen. Voor hem wordt het van maand tot maand, zelfs van
" dag tot dag duidelijker dat het tijd is dat hij aan zijn eeuwigheid
" zou gaan denken.

" Denk dus bij al jullie gebeden en communies aan mij. Thans
" besluit ik. Wanneer wij de tijd van ons sterfelijk leven goed doorbren-

" gen, zullen we de vaste hoop hebben allen samen te komen in het an-
" dere onsterfelijke leven en zullen wij het geluk en de vreugde ken-
" nen de tijd te verlaten om allen samen te komen in de heerlijkheden
" van de Heer, in sempiternos aeternitatis annos.

Na al de zaken die wij in dit hoofdstuk hebben uiteengezet zullen wij nu een nawoord zeggen dat niet beter op zijn plaats zou kunnen komen. De gelegenheid daartoe wordt ons aangeboden door een liberale krant van Emilia in een correspondentie van november uit Turijn.(1) Als een bezwering of, zoals men in de wandeling zegt "vooraf hout aanrakend", begint de correspondent met het afleggen van een beginselverklaring. Hij maakt zijn voorbehoud en zegt dat hij het geloof en de politieke opvattingen van Don Bosco niet deelt en dat hij persoonlijk niet akkoord gaat met de politieke en sociale wenselijkheid van de richting die Don Bosco aan zijn instituten geeft. De waardering echter van het werk op zich zelf en van zijn stichter door iemand die in het andere kamp streed en zelfs, naar de geest van die tijd, in een vijandig kamp dat Don Bosco te vuur en te zwaard bestreed, geeft aan het artikel in onze ogen een dubbele waarde.

Na deze aanhef volgt een topografische voorstelling van het Oratorio zoals ze door een oningewijde gezien wordt: "Stel je een van onze plattelandsgemeenten voor in Emilia waarvan de huizen geschaard liggen rond een grootse kerk. Vergroot, vermenigvuldig en verfraai de gebouwen, die in onze vlekken zo een schraal figuur slaan, voeg er de netheid, de orde en de koortsachtige werkzaamheid bij van een werkhuis en van een school en dan hebt u het Instituut van Valdocco! Het is verrukkelijk! Hier wonen meer dan duizend personen en groeien op voor het werk, voor het gezin, voor zichzelf. De meesten zijn arme ongelukkigen die zich daar op een minder droevige toekomst voorbereiden onder een harde maar waakzame en liefdevolle tucht om de onterfden op te leiden en te voeden. Ook dat is bewonderenswaardig dat men in het Instituut van Valdocco zovele inrichtingen verenigd aantreft die elk afzonderlijk voldoende zouden zijn om een ervaren nijveraar tot eer te strekken. Hier hebt u een werkhuis voor slotenmakers, daar een ander voor timmerlieden. Verder een zeer volledige en prachtige drukkerij, nog verder een lettergieterij. Rechts is er een zeer rijke en goed uitgekozen bibliotheek, links een werkhuis voor schoenmakers, een voor kleermakers, een voor boekbinders. Overal heerst een stilzwijgen waarvan men zou zeggen dat het opgeruimd en vertrouwd is. Overal is er een bewonderenswaardige en men zou zeggen spontane orde, want hier is meer het gevoel dan de dwang van plicht en tucht. En wat alles betekent in dergelijke Instituten is het feit dat overal en bij allen een serene sfeer van vrede, van welvaren, van gezondheid heerst, die verblijdt en opbeurt."

Hier ontstond vanzelf bij zijn onwetende lezers de wens te weten welke de oorsprong geweest was van dit prachtige wereldwonder, hoe een man deze

---

(1) De Stella d'Italia, 13 november 1885.

kleine wereld in het leven kon roepen, leiden en voeden." U zult het met mij eens zijn, mijn beste lezers", ging de correspondent verder, "dat zonder een heilige vonk dit alles niet uit het niets gehaald kan worden. Zonder een hogere geest kunnen deze mirakels niet gebeuren. Maar hiervoor zijn niet eens voldoende de stoutmoedigheid en de verhevenheid van de opvatting noch de zekerheid van de uitvoering. De veldheer wint zijn veldslag niet als hij niet door zijn generaals geholpen wordt. Het Instituut van Valdocco zou niet bloeien indien, naast de geest die het in het leven riep, het bestuurt en bezielt, er niet de wijze handen waren die er orde en leven aan schenken. En Don Bosco moet werkelijk ook een klare blik hebben gehad om zijn mensen te kennen, vermits hij diegenen heeft weten uit te kiezen die zijn waardevolle ministers waren en zijn werk wisten te leiden en in stand te houden."

Op de vergadering van de oud-leerlingen had Don Francesca in zijn in gewesttaal geschreven verzen een gloedvolle vergelijking gemaakt tussen Don Bosco en Napoleon. Onze dagbladschrijver die, we weten niet hoe, kennis had gehad van deze gedurfde vergelijking, maakt er zijn bedenkingen over: "Don Bosco werd vergeleken met Napoleon I. Hij die deze lovende vergelijking maakte was een generaal van Don Bosco, zodat hij geen hogere lof kon betuigen, waardoor de vergelijking mogelijk is, namelijk dat hij zijn generaals goed wist uit te kiezen. Ik heb niet de eer ze allen te kennen. Indien echter allen de wijsheid en de ondervinding, de zachtheid en de zielskracht hebben van priester professor Francesca, die in dit Instituut de studiedirecteur is, verbaas ik mij niet meer over de prachtige resultaten. Hij is een ervaren latinist zoals er in Italië nog maar weinig overblijven. Hij is een diepzinnige commentator van Dante en van verschillende andere Latijnse en Italiaanse schrijvers. Hij is een sierlijke geïnspireerde dichter, een schrijver van geleerd en glanzend proza. Met zijn uitnemende vriendelijkheid in de omgang, zijn gezag door zijn onkreukbare en heilige levenswandel, is hij een echte mentor, een vader, een model."

Het artikel besloot met de aanbeveling aan de lezers dat ze bij een bezoek aan Turijn, niet mochten vergeten ook het "Instituut van Valdocco" te bezoeken. Misschien prikkelde het de liberale zenuwen eenvoudig te spreken over het Oratorio van de H. Franciscus van Sales of Oratorio van Don Bosco in plaats van Instituut van Valdocco, maar nu we vijftig jaar verder zijn, kunnen we bevestigen dat dit proza uit een liberale pen het verdiend heeft in ons archief te worden bewaard.

Indien het bezoek aan het Oratorio bij zovele vreemde personen een diepe indruk naliet, bleef zijn aandenken stevig geworteld in het hart van hen die er geleefd hadden. "Niet tegenstaande de hoge bergen en de onmetelijke zeeën die ons scheiden", schreef een missionaris uit China, die in het Oratorio vanaf 1865, drie jaar leerling geweest was, "keer ik vaak in de geest terug naar ons geliefde Oratorio en dunkt het mij een voor een mijn beminde gezellen terug te zien."(1)

---

(1) Brief van pater Pacifico Fenocchio, Franciscaan, aan Don Bosco. Tsjantoen 22 september 1885. Don Bosco liet hem op 24 november antwoorden.

H O O F D S T U K   XVIII

DE HERTOG VAN NORFOLK.

Toen Don Bosco, bij zijn terugkeer van zijn jongste reis naar Frankrijk, uit zijn rijtuig stapte op de speelplaats van het Oratorio, kwam de aalmoezenier van de hertog van Norfolk hem tegemoet en praatte enkele minuten met hem in het Italiaans. Don Bosco vroeg hem nieuws over de hertogin, die pas te Turijn aangekomen was maar zich niet heel goed bevond en vermoeid was van de treinreis, evenals haar zoon. Dan vroeg hij naar de hertog, die ook naar Turijn gekomen was, en verzocht daarbij zijn vriendelijke gesprekspartner hem van zijn kant zijn huldeblijken te willen aanbieden. De priester diende een akkoord te treffen voor een audiëntie van de hertog en de hertogin maar Don Bosco maakte zich vlug van hem af door te zeggen dat zij om het even wanneer mochten komen. Toen namen ze afscheid van elkaar.

Terwijl hij wou heengaan zag Don Bosco twee vreemdelingen die zich achter de priester begaven. Hij groette ze omdat hij meende dat ze tot het gevolg van de hertog behoorden, maar de aalmoezenier zag dit gebaar, wees naar een van hen en zei hem: - "Kijk, pater, deze is de hertog van Norfolk. Hij spreekt zeer goed Frans." Don Bosco was verbaasd toen hij zag dat een zo aanzienlijk personage zo eenvoudig gekleed ging en een grote hoed op het hoofd had. De hertog had werkelijk niets van het streng aristocratisch uiterlijk van de Engelse adellijken, maar droeg een bescheiden burgerkostuum. Zijn dienstknechten bleken beter gekleed te zijn dan hij. Ze drukten elkaar hartelijk de hand en wisselden welkomstwoorden. Don Bosco verontschuldigde zich wegens het misverstand. Dan spraken ze enkele woorden met elkaar tot grote blijdschap van de edelman die daar incognito gekomen was om zich dadelijk een opvatting over Don Bosco te vormen.

Laat ons, alvorens verder te gaan, wat nieuws geven dat als aanvulling kan dienen van wat we al vroeger zegden in het vijftiende boekdeel.(1)Zijne Hoogheid de Hertog Henry Fitzalan-Howard, de vijftiende Hertog van Norfolk, Graaf van Arundel, Surrey en Norfolk, Graaf-Maarschalk van Engeland, Ridder van de Orde van de Kousenband, eerste Hertog en Graaf van het Rijk en aldus Lid van de Kamer van de Pairs, was een van de meest invloedrijke hoofden van de katholieke gemeenschap

---

(1) Boekdeel 15 blz. 559.

in Engeland. Met een bewonderenswaardige gewetensvolheid had hij het pand van het katholieke geloof, van zijn voorouders sinds Hendrik VIII overgeërfd, bewaard. Hij was toen 38 jaar oud. In 1877 was hij gehuwd met Lady Abney-Hasting van de barons van Domington. Beiden toonden dat ze vurige dienaars waren van de Roomse Kerk. Ze bezaten een uitgestrekte fortuin en gebruikten een groot gedeelte van hun inkomen voor goede werken, voor het ondersteunen van kloosters en voor het begunstigen van de katholieke propaganda.

Hun echtverbinding was echter niet gelukkig wat hun kroost betrof, want ze hadden slechts een zoon blind sinds zijn geboorte en lijdende aan een kwaal, die door de artsen ongeneeslijk werd geacht. Het verdriet van de beide vrome echtelingen wegens dit ellendige schepsel, dat toen bijna 5 jaar oud was, was onzeglijk. Maar zijn fysieke toestand was niet alles. Indien de dood hem zou hebben weggerukt zou de rijkdom van de hertog, volgens de Engelse wetgeving overgaan op een protestantse tak. Aangetrokken door de faam van heiligheid die de naam van Don Bosco omgaf, hadden ze het besluit genomen hem te gaan opzoeken, hun kind mee te brengen, met de hoop en het vertrouwen dat zijn zegen hem het gezichtsvermogen en de gezondheid zou teruggeven. Over hun inzicht had de moeder al in april geschreven.(1)

" Mijn beste Don Bosco,
"
" We zijn eindelijk tot het besluit gekomen u te Turijn te ko-
" men bezoeken en aldus onze tocht naar Lourdes tot volgende herfst
" uit te stellen.
" Als daartoe best geschikte tijd, omdat het dan nog niet warm
" zal zijn, hebben wij de maand mei uitgekozen, zodat wij op de 5de
" van die maand te Turijn zullen zijn. Wees dan zo vriendelijk, Mijn-
" heer Don Bosco, ons te zeggen of wij het geluk zullen hebben u daar
" aan te treffen, want indien u afwezig zou zijn, zou onze reis zon-
" der nut zijn. We zijn verplicht u zeer te bedanken voor de vriende-
" lijke brief die u zich gewaardigd hebt ons te schrijven en voor uw
" belofte voor ons een plaatsje in uw hart te bewaren. Wat al onge-
" lukkige zaken, wat al lijden zal in uw liefderijk hart reeds zijn
" uitgestort, in vergelijking met de welke de onze nietig zijn! En
" nu, Pater, wil ik u in vertrouwen het volgende zeggen: ik behoor
" tot een Protestantse familie (maar ik heb me thans bekeerd) en vele
" van mijn voorouders hebben kwaad en veel kwaad gedaan. Wanneer ik
" nu moeder geworden ben en moeder van een zoon, heb ik de goede God
" gesmeekt en hem bijna een belofte gedaan, mijn zoon een kwaal toe
" te zenden en zelfs hem te laten sterven, liever dan dat hij een
" enkele zonde zou begaan. Ik heb deze belofte afgelegd toen ik ziek
" was en ook zonder er mijn man van in kennis te stellen en daarom

---

(1) Van deze brief, blijkbaar in het Engels geschreven, hebben wij enkel de Italiaanse vertaling gevonden.

" ben ik soms beangstigd en door twijfel gekweld. Zoals u merkt, kan ik
" er mij in geen geval over beklagen wanneer de goede God aan mijn arme
" zoon een zo groot ongeluk gezonden heeft, maar dat neemt niet weg dat
" ik er niet het hele gewicht van zou aanvoelen en dat ik het nu en dan
" moeilijk heb om in de goddelijke wil te berusten.

" Het spijt me dat ik genoodzaakt ben u in het Engels te schrijven.
" Uit uw brief blijkt dat u mij verwacht met de moeder van mijn man, die
" zeer goed Italiaans kent terwijl ik er geen enkel woord van ken.

" Met de hoop u weldra te Turijn mijn huldeblijken te kunnen be-
" tuigen ben ik, beste Heer Don Bosco,

"
" Arundel, 15 april 1885. uw u zeer verplichte
Flora, Hertogin van Norfolk.

Don Bosco ontving deze brief op 24 april, toen hij zich te Nice bevond. Hij werd hem doorgezonden door Don Rua. Daarom vervroegde hij zijn vertrek naar Turijn met enkele dagen.(1) Bij het lezen van deze uitdrukkingen van grote nederigheid die voor hem zo vleierend waren, was hij zeer beschaamd geworden.(2)

De hertogin echter, die niet wist waaraan het te wijten was dat zij nog geen antwoord had ontvangen, terwijl ze dit al eerder verwacht had, deed een beroep op de bemiddeling van de heer Albert du Boys, de tweede Franse levensbeschrijver van Don Bosco. Ze liet hem daarom schrijven in deze zin vanuit de abdij van de Clarissen van Londen, een klooster dat de bescherming genoot van de hertog. De suggestie zich tot de heer Du Boys te wenden was haar gedaan door de novicemeester die hem kende, omdat zij na haar bekering tot het katholicisme door Mgr. Dupanloup bewerkt, haar dwaling afgezworen had in de kapel van de schrijver. Op 28 april schreef hij aan Don Bosco: "Het gaat er niet om de wensen en de tederheid te vervullen van een Engelse dame die een goede christen is en tot een illustere stam behoort. Het is een zaak, Zeereerwaarde Vader, die u totis viribus dient te bepleiten bij Maria, Hulp der Christenen, en die u, naar ik meen, zult winnen. U zou, weliswaar, zoals men zegt in uw sluiten une conclusion subsidiaire dienen in te lassen tegenover de goddelijke Moeder, namelijk dat, wanneer de oudste zoon niet zou genezen, de Madonna zich zou gewaardigen haar een tweede zoon te laten geboren worden. Ten aanzien van de katholieke belangen zou deze tweede zoon alles redden maar ook de moederlijke tederheid zou er zeer door bevredigd worden."

We zagen hoe men wederzijds stipt op het rendez-vous was. Het bezoek werd vastgesteld op de ochtend van 7 mei om 11 uur. Enkele minuten voor dat uur kwamen vier rijtuigen in het Oratorio gereden met de hertog en de hertogin, met hun zoon, de aalmoezenier, de kamerheren en de dienstknechten te zamen achttien personen. De kleine blinde werd dadelijk naar de kerk gebracht aan de voeten van

---

(1) Brief aan graaf Colle. Nice, 26 april 1885.

(2) Dagboek van Viglietti, 24 april 1885.

het hoofdaltaar. Daarna krom men tot bij Don Bosco. Toen de hertog en de hertogin op de galerij kwamen begon het muziekkorps het God save the Queen te spelen. Ze bleven een ogenblik staan en lieten merken dat dit hun aanstond. Daags voordien had de hertog aan Don Bosco gezegd: - "Ik blijf hier tot u mijn zoon zult genezen hebben." Daarop had Don Bosco heel eenvoudig geantwoord: - "Goed! Goed! Dat wil zeggen dat ik u op het feest van Maria, Hulp der Christenen, tot Voorzitter zal benoemen." Toen het kind gehoord had dat het bij Don Bosco was, zocht hij hem op, kuste zijn handen, greep hem vast en lachte levendig, terwijl de moeder hierdoor bewogen werd en uitriep: - "Nooit in mijn leven heb ik hem dat zien doen. Zelfs wanneer hij zich in de armen van zijn vader bevindt, is hij nooit zo opgetogen."

In de ochtend van 8 mei woonden allen de mis van Don Bosco bij in zijn kleine kapel en daarna dronken Mijnheer en Mevrouw met hem koffie. Vol bewondering keken ze naar de talrijke menigte jongens, maar meer dan door wat anders werden ze aangetrokken door het optreden en de woorden van Don Bosco. 's Ochtends en 's avonds kwamen ze naar het heiligdom en stichtten er de aanwezigen door hun vroomheid. Op 10 mei vertrokken ze naar Florentië en naar Rome.(1) - "Naar Italië reizen en niet naar Rome gaan", zei de hertog, "is als voor een Italiaan naar Rome gaan en de Paus niet zien."

Ze vertrokken om terug te keren. Don Bosco **ZOU** gewild hebben dat ze te Valdocco waren op 2 juni, op het feest van Maria, Hulp der Christenen, maar omdat zij tot op die dag niet in Italië konden blijven, kwamen ze terug op 24 mei om er hun devoties te doen. We hebben al gezegd dat die ochtend Don Bosco celebreerde aan het altaar van Sint-Pieter. Welnu, de hertog en de hertogin hoorden zijn mis en hadden plaats genomen voor de balustrade. Ze gingen met grote vurigheid te communie. Gedurende hun bedanking waren ze in gebed verslonden en merkten ze niets van een mirakel dat voor hen plaats had. De misdienaar die de mis diende leeft nog. Hij was er een opmerkelijke ooggetuige van. Hij volgde toen al de vierde klas van het gymnasium. Hij is thans priester Giuseppe Grossani, pastoor te Moncucco di Vernate in het aartsbisdom Milaan. De herinnering hieraan vervult hem nog steeds met een heilige geestdrift.

Zoals men dit pleegt te doen wanneer slechts enkele personen willen communiceren infra Missam, aan een altaar waar de goddelijke Gast niet huist, werd daar op een tafel een kleine ciborie geplaatst met enkele hostiedeeltjes die voldoende waren om de hertog en de hertogin met hun gevolg te laten communiceren. Er waren er slechts een twintigtal. Don Bosco consacreerde ze. Op het ogenblik van de communie waren er talrijke gelovigen die de ruimte achter de balustrade vulden en ook de naburige banken. Ze hadden nog maar pas bemerkt dat de celebrant de communie uitreikte aan de hertog en de hertogin en ook aan de andere mensen

---

(1) Brief van Don Bosco aan graaf Colle, 10 mei 1885 Turijn.

die naar boven kwamen en neerknielden op het bankje of ze kwamen aandringen om ook de communie te ontvangen. De misdienaar en de prefect van de sacristie probeerden wel die toestromende personen ervan te overtuigen dat er slechts enkele hosties waren voor de Engelsen, maar ze spraken voor dovemansoren, omdat niemand er aandacht aan verleende. Het scheen hun een te groot geluk toe, de communie uit de handen van Don Bosco te kunnen ontvangen. Toen Don Bosco de drukte bemerkte om de vreemden te verwijderen, zei hij aan de misdienaar: - "Laat ze maar doen."

- "Maar de hosties zijn geteld! Wilt u dat wij er zouden gaan halen aan het hoogaltaar?' - vroeg de jongen.

- "Laat maar, laat maar!" herhaalde hij.

De misdienaar durfde niet meer aandringen, maar intussen keek hij met groeiende verbazing naar een echt wonder van vermenigvuldiging, vermits Don Bosco, zonder ook maar een enkele hostie in stukken te breken, voortging met aan tientallen gelovigen de communie uit te reiken. Thans bevestigt Don Grossani met zekerheid, dat zij die te communie gingen meer dan tweehonderd in aantal waren. De Engelsen bemerkten het niet, evenmin als de Italianen, en onze pastoor weet er geen verklaring voor te vinden, hoe tot heden toe niemand enig belang gehecht heeft aan zijn zo dikwijls verteld verhaal. Dit is, inderdaad, de eerste maal dat er een gedrukt verhaal van deze gebeurtenis verschijnt.

De Britse pelgrims verlieten Turijn op 25 mei. Op 26 mei schreef Don Bosco aan graaf Colle: "Ze waren allen zeer verheugd over hun verblijf onder ons en over de beterschap vastgesteld bij hun zieke kind." Inderdaad, naast wat we al gezegd hebben over het eerste bezoek, had Don Bosco **op** de avond van 23 mei verkregen dat de jongen enkele stappen gedaan had, wat tot dan toe nog nooit mogelijk geweest was. Ook Don Viglietti haalt in zijn dagboek op 28 mei hierover aan: "Don Bosco zegt me dat de hertog van Norfolk hem schrijft dat hij tevreden is, omdat ze bevinden dat het kind verbeterd is. Maar hij verklaart dat hij de dingen in Gods handen laat. Het gaat er niet om in hem iets te genezen maar bij hem het verstand en het gezichtsvermogen te doen ontstaan, die hij niet heeft." Don Bosco zelf zei nadien aan de oversten dat de hertog hem wat nagelaten had om de jongens namens hem eens vrolijk te laten zijn. De secretaris schrijft dat hij hem, alvorens te vertrekken, een aalmoes van tienduizend lire had nagelaten.

Sommige kranten, vooral de Nazione van Florentië spraken over zijn tocht naar deze stad en nadien van zijn reis naar Rome maar niemand schreef de waarheid over zijn komst en zijn verblijf te Turijn. Dat deed wel de Unità Cattolica van 27 mei. We halen enkele bijzonderheden uit dit artikel aan: "Tot onze bewondering en die van andere personen - lezen we daar - "gingen de hertog en de hertogin met heel hun gevolg van achttien personen meermaals tot de heilige Sacramenten in het heiligdom van Maria, Hulp der Christenen, en namen ze deel aan de verschillende andere godsdienstoefeningen voor de maand van Maria, die daar 's ochtends of 's avonds plaats hadden. Op de eerste dag van de negen (24 mei) bracht de hertog heel zijn dag door, mag men wel zeggen, in de kerk en in het daarbij behorend huis van het Oratorio van de H. Franciscus van Sales, waar de Eerwaarde Don Bosco woont. We kunnen onmogelijk zeggen

welke grote verering hij voor de man Gods heeft. Hij scheen er zich niet van te kunnen verwijderen. Hij en de zijnen hebben een grote genegenheid voor de verschillende weldadigheidswerken waaraan onze beminde Don Bosco de hand heeft gelegd. Mild en praktisch bovenal vergat de hertog niets bij zijn bezoek aan het Oratorio. Hij wou zich naar de refter, de keuken, de werkhuizen, de bakkerij, enz. begeven. Hij was dankbaar voor alles wat Don Bosco en zijn zonen voor hem trachtten te doen om zijn bezoek op te vrolijken. Het ontroerde zijn hart van getrouwe onderdaan van Engeland, wanneer hij door de jongetjes van het muziekkorps zijn nationale hymne hoorde spelen. Zichtbaar ontroerd, juichte hij toe en bedankte Don Bosco voor de vriendelijke gedachte en zei dat hij nooit in zijn leven deze hymne met meer voldoening had horen spelen."

Ook het katholieke weekblad van Prato schreef in zijn nummer van 30 mei, onder meer: "Bewonderenswaardig was de hertogin die werkelijk vol tranen en leed de Koningin van de bedroefden geweld scheen aan te doen opdat zij medelijden zou hebben met haar ellendige toestand. Ze beseftte dat haar godsdienst niet enkel schijn maar werkelijkheid was. Meermaals naderde ze in deze tempel met heel haar familie tot de heilige sacramenten en buiten haar snelle reis naar Rome, gedurende de veertien dagen dat ze te Turijn verbleef, waren haar stappen steeds gericht naar de kerk van Maria, Hulp der Christenen. Indien de Maagd haar smeekbede zou verhoren, wat zou dat in Engeland een schok zijn voor de ketterij!"

Nadien, tot in het jaar 1887, weten we niets meer over de betrekkingen tussen Don Bosco en de hertog van Norfolk. Op 23 mei van dit jaar had de hertog op een reis naar Rome, een oponthoud te Turijn om er Don Bosco te zien. Hij bezocht hem in het Oratorio, had met hem een lang onderhoud en bleef dineren met de oversten.

Van hetzelfde jaar dateert het bericht over een feit dat haast een mirakel was voor de familie van de hertog. Het werd meegedeeld door de Jezuïet, Cyril Martindale, in het jaar van de heiligverklaring van Don Bosco aan Don Enea Tozzi, Salesiaans Inspecteur voor Engeland. Men wist dat de eerwaarde Pater veel genegenheid voelde voor Don Bosco. Don Tozzi dacht inderdaad aan hem voor het maken van een hymne die zou uitgevoerd worden gedurende de feestelijkheden ter ere van de nieuwe heilige en hij componeerde ook die hymne. Dan vroeg hij hem hoe het kwam dat zijn familie zoveel sympathie voor Don Bosco koesterde. De zaak wekte des te meer verbazing wegens de omstandigheid dat Lord Martindale nog protestant is en Pater Cyril, zijn zoon, een bekeerling. Ziehier het verhaal dat hij hierover deed.

De hertogin van Newcastle, een verre verwante van zijn vader en een vriendin van de Norfolk's had zich naar Lourdes begeven om de zo zeer verlangde genezing van haar kind te vragen. Als een vrouw niet gemakkelijk voor ontroeringen vatbaar en niet begaafd met een vurige fantasie, had ze daar een verschijnsel waarvan ze vreesde dat het een zinsbegoocheling was. Terwijl ze aan de grot aan het bidden was, meende ze een stem te horen die tot haar zei: - "Bid voor de moeder, bid niet voor de zoon." Ze draaide zich om er zich van te vergewissen of

daar soms personen waren die samen aan het praten waren, maar er was geen leven-dige ziel te bekennen. Na enkele ogenblikken hoorde ze weer dezelfde woorden. Ze was er wat van onder de indruk en die indruk bleef haar bij tot in Turijn waar ze met hetzelfde inzicht naartoe ging om er Don Bosco te bezoeken. Daar aangekomen, kreeg ze audiëntie bij hem. Toen ze zijn kamer binnentrad was hij aan het schrijven en bleef schrijven zonder te letten op de bezoeker die een dergelijke houding bij een priester die ze zo hoogachtte niet kon verklaren. Eindelijk legde Don Bosco zeer kalm zijn pen neer en tot de hertogin gewend, zei hij ex abrupto en uiterst kalm: "Bid voor de moeder, bid niet voor de zoon." Juist zoals te Lourdes! In gedachten verzonken, ging de dame bidden in de kerk van Maria, Hulp der Christenen, zoals haar aanbevolen was. Toen ze te Londen teruggekeerd was, stierf haar vriendin, de hertogin van Norfolk, vier dagen later. Dit was de oorsprong bij de anglicaanse Martindale's van de genegenheid voor Don Bosco en de gehechtheid aan zijn aandenken.

Nog in het jaar van haar afsterven opende Don Bosco te Battersea in Londen een huis, zoals we dat op zijn tijd zullen zien, en in november stuurde hij daarheen twee Engelse Salesianen, aan wie hij een brief ter voorstelling en aanbeveling gaf voor de hertog van Norfolk.

" Hooggeboren Heer,

"

" Toen Uwe hoogheid ons nederig tehuis door zijn tegenwoordigheid vereerde, zag de vrome en betreurde hertogin, uw gemalin, met genoegen hoe de jongens van dit huis de christelijke godsdienst beoefenden. Ze zei hoe het haar zou verheugd hebben, wanneer een tehuis dat zou gelijken op ons tehuis van Turijn in de stad Londen zou worden opgericht. Er zijn daar zovele arme, verlaten en in gevaar verkerende jongens vooral wat hun godsdienstige opvoeding betreft. In die tijd hadden we hier niet voldoende personeel. Op dit ogenblik hebben we dat wel en ik zou geneigd zijn deze stichting te doen en we zijn reeds begonnen met een kerk te Battersea.

" Voor het ogenblik zouden we beginnen met er niet minder dan vijf Salesianen naartoe te sturen en anderen zullen volgen indien het noodzakelijk blijkt te zijn. Een werk in die trant vergt zeker moed, vooral in een grote stad als Londen. Maar God, die ons bij andere stichtingen geholpen heeft, zal ons ook hierbij ter hulp komen, waarbij ik hoop op de steun van Uwe Hoogheid. Deze kerk werd al van enig meubilair voorzien door enkele liefdadige ingezetenen van de stad maar voor de priesters-onderwijzers is er nog geen woning. En het is voor deze behoeften dat ik aan Uwe Hoogheid hulp en raad vraag. Onze priester Macey en D. Edward Patrick MacKiernan zijn zo vrij u persoonlijk mijn huldeblijken te brengen en persoonlijk naar uw wijze suggesties te luisteren. Met genoegen denken wij hier terug aan uw komst onder ons en iedere dag bidden we speciaal voor u, opdat God overvloedig zijn zegeningen zou uitspreiden over u en over heel uw gezin en vooral over de waardevolle spruit voor wie wij nog altijd bidden en voor wie wij allen bezorgd zijn.

" Met de grootste eerbied en de diepste verering heb ik de
" eer met dankbaarheid te betuigen dat ik van Uwe Hoogheid ben
"
" Turijn, 13 november 1887. de zeer ootmoedige dienaar,
" Priester Gio. Bosco.

We hebben in ons archief nog de kopie van een andere brief, in het Frans geschreven, twee weken vooraleer Don Bosco naar de eeuwigheid vertrok. Het was in de dagen, waarin ieders hart een mooie hoop koesterde, omdat zijn ziekte niet enkel stationair bleef maar buitengewone beterschap vertoonde. Op 7 januari noteerde Don Viglietti dat hij "bijna in staat was op te staan, te schrijven en te werken." Het is helemaal onwaarschijnlijk dat Don Bosco de brief eigenhandig zou geschreven hebben, ofschoon de zin tussen aanhalingstekens uitsluitend in zijn brieven voorkomt. Op 13 januari 1888 schreef hij dus aan de hertog: "Ik laat u nieuws over mij weten. Ik ben steeds bedlegerig, mijn gezondheidstoestand is steeds ongestadig en ik weet niet wanneer ik zal kunnen opstaan. Moge Gods wil geschieden! Op dit ogenblik word ik zeer door iets gekweld: de schulden van de kerk van het Heilig Hart te Rome. Sinds tien jaar spannen wij ons met alle kracht in en toch blijven er nog 250.000 frank te betalen en dezer dagen word ik tot betalen aangemaand. Dat is een van mijn grootste kwellingen. Indien Uwe Hoogheid mij zou kunnen ter hulp komen in de mate waarin uwe liefdadigheid en de omstandigheden het u zouden suggereren, zou dit voor mij een grote opbeuring zijn. U zou daarmee een werk verrichten dat zeer voordelig is voor onze arme Salesiaanse Sociëteit en voor heel de universele Kerk. Het zou dus zeer aangenaam zijn aan God en aan zijn Plaatsvervanger op aarde, de heilige Vader, die ons rechtstreeks dit werk van de kerk van het heilig Hart te Rome toevertrouwd heeft. Onze arme weesjes (meer dan 250.000) zullen steeds samen met mij bidden voor uw geestelijk, tijdelijk en eeuwig geluk. Moge God u zegenen en u verblijden, Heer Hertog, en U op een waardige manier belonen voor al het goede dat u voor onze Salesiaanse Werken zult willen doen." Tot de laatste dagen van zijn leven werd hij bezeten door de folterende gedachte aan de kerk van het Heilig Hart!

De brief heeft Rome als adres. Daar bevond zich, inderdaad, de hertog. Het jaar 1888 werd geopend met betuigingen van de hele wereld aan Leo XIII, die zijn gouden bisschopsjubileum vierde. Plechtige gezantschappen van Koningen en Staatshoofden werden naar het Vaticaan gezonden om hulde te brengen en rijke en verschillende giften aan de Paus aan te bieden. Ook Koningin Victoria van Engeland vaardigde een schitterende zending af samengesteld uit adellijken met aan hun hoofd de hertog van Norfolk. Zijn Hoogheid kwam langs Turijn, had een oponthoud in het Oratorio, bezocht Don Bosco op zijn lijdensbed en bleef omstreeks een half uur bij hem neergeknield op de vloer naast zijn ledikant. De hiervoor aangehaalde brief herinnert de hertog aan dit bezoek. De grote zieke vertrouwde hem enkele boodschappen voor de heilige Vader toe en vroeg hem naar nieuws over het nieuwe huis te Londen. De hertog drukte het vurige verlangen uit, dat dit huis het Oratorio als model zou nemen. Er wordt ook gesproken over zijn vaderland en over de missie in China. Don Bosco voegde er iets aan toe over

Ierland. Tenslotte wou de nederige heer zijn zegen ontvangen zonder enige twijfel, met de gedachte, dat dit de laatste zegen van een stervende heilige was. Het zoontje, over wie men zoveel bezorgdheid had gehad, genas niet. In 1904 ging de vader een nieuw huwelijk aan met Barones van Kerries, en uit dit huwelijk werd de huidige erfgenaam Bernard of Norfolk geboren. De hertog stierf sereen zestig jaar oud in 1917. In een brief van hem, gericht aan de Salesiaan Don Eugenio Rabagliati, die het grootste gedeelte van zijn leven in Engeland doorbracht, zei de zeer Christelijke heer hem dat, indien Don Bosco zijn zoon niet genezen had, hij hem toch zaken geschonken had, die hem zo hadden opgebeurd dat ze een grotere waarde hadden dan deze genezing.(1)

---

(1) De nog in leven zijnde Don Giovanni Boselli, Salesiaan, zag en las met eigen ogen te Londen deze brief, waarvan de bedoeling was Don Rabagliati te bedanken voor een exemplaar van de Vijf Lustra hem als huldeblijk toegezonden.

H O O F D S T U K   XIX

VOOR DE KERK EN VOOR HET TEHUIS VAN HET
HEILIG HART - NOG WAT OVER DE LOTERIJ

Niet zonder ontroering leest men in de aangehaalde brief aan de hertog van Norfolk met welke nadruk Don Bosco zijn hulp inriep voor de kerk van het Heilig Hart. Wanneer wij bedenken dat hij zich op die manier uitdrukte gedurende zijn laatste ziekte, amper 18 dagen vooraleer de aarde te verlaten, mogen we wel zeggen dat vanaf 1881 deze onderneming te Rome tot aan zijn laatste ademtocht voor hem een nachtmerrie was geworden. Voor haar zag hij er niet tegen op in een bewenenswaardige gezondheidstoestand zeer lastige reizen te ondernemen, die er niet weinig toe bijdroegen hem in deze staat van uiterste verzwakking te brengen. Don Cerruti legde hierover gedurende de processen van zijn "zaak" volgende verklaring af: "Ik heb Don Bosco meermaals vergezeld op zijn reizen door Italië en Zuid-Frankrijk op zoek naar geld voor de bouw van deze kerk en ik ben getuige geweest van de ontzaglijke oververmoeidheden en het onmetelijk fysiek en moreel lijden waaraan hij zich blootstelde om de wens van de Paus uit te voeren. Ik ben er zelfs diep van overtuigd dat deze oververmoeidheden en dit lijden zijn leven hebben verkort."

Wij zijn genoodzaakt hier het gekende refrein te herhalen: voor de kerk ging het werk vooruit, ook de voorbereidsels voor het tehuis maakten vorderingen, maar bij deze uitgaven voegden zich andere uitgaven en de ingezamelde penningen waren onvoldoende om te uitgaven te dekken. Wanneer Don Bosco aan de mildheid van de Paus voorstelde de onkosten voor de oprichting van de voorgevel op zich te nemen had hij het inzicht een nieuw hulpmiddel in het leven te roepen waarmee hij de edelmoedigheid van de gelovigen nog meer kon aanwakkeren. Hij begon met er een eenvoudig bericht van te geven aan de medewerkers van Turijn op de conferentie van 23 mei 1884 en nadien aan al de medewerkers in zijn omzendbrief van 31 mei. Het verheven voorbeeld, dat van zo hoog kwam, was op zich zelf een aansporing om het werk ter hulp te komen. Maar Don Bosco bleef hier niet bij staan. Op zijn ingeving spoorde de Unità Cattolica in twee artikels de katholieke Italianen aan giften te sturen, om de last, die de Paus op zich genomen had, te verlichten. In het eerste artikel werd gezegd: "Evenals de Opperher-

---

(1) Summ. super virt. num III, 67.

der is ook Don Bosco een bedelaar die leeft van het inzamelen van geld. Hij roept de liefdadigheid van de katholieken in, maar niet voor zich zelf. Weet u wat Don Bosco ieder jaar uitgeeft? Drie miljoen en wanneer hij ze kan uitgeven dan is het noodzakelijk dat hij ze, op een of andere manier, zou vinden en hij vindt ze of de Heer zendt ze hem toe. En nu is hij genoodzaakt voor de kerk van het Heilig Hart en het belendende Oratorio twee miljoen uit te geven en de eerste die hem ter hulp komt is een verheven arme man, het is de paus van Rome, de weldadige Leo XIII. Bij de laatste audiëntie die hij aan Don Bosco verleende, nam hij al de onkosten voor de voorgevel van de kerk voor zijn rekening. En misschien zullen deze meer dan honderdduizend lire bedragen omdat in het pauselijke Rome de kerken met grote luister gebouwd worden en de kerk van het Heilig Hart Rome waardig zal zijn. Deze kerk zal een eerherstel zijn zoals de boetekapel van Parijs en een herinnering aan Sint-Pieterspenning en aan de liefdadigheid van de katholieken tegenover hun beroofde Opperherder."

In deze laatste woorden zien we al de schets van een ruimere opvatting, reeds gerijpt in de geest van Don Bosco, maar nog onvoldoende rijp voor bekendmaking onder het publiek. Tolk van Don Bosco bij de Heilige Stoel was vooral kardinaal Alimonda op 15 oktober 1884, toen hij het voorstel deed aan de Italianen de oprichting van de voorgevel te doen zien als een nationale belofte aan het Heilig Hart van Jezus en ze uit te nodigen er door hun geschenken toe bij te dragen. Het voorstel werd gunstig onthaald, zoals blijkt uit volgende brief van de staatssecretaris aan de aartsbisschop van Turijn.

" Eminentie,
"
" Graag heb ik er voor gezorgd het voorstel aan de Heilige Vader
" over te maken, waarover Uwe Eminentie mij gesproken heeft in uw brief
" van 15 oktober. Het verheugt mij u te laten weten, dat het volledig
" door Zijne Heiligheid goedgekeurd werd. Hij zegent niet enkel de be-
" werkers en de begunstigers hiervan maar ook al de vrome Italiaanse ge-
" lovigen die door hun giften zullen bijdragen tot de aangeduide nati-
" onale belofte aan het Heilig Hart van Jezus. Wanneer - zoals dat onge-
" twijfeld het geval zal zijn - het voorstel een gunstig onthaal zal
" hebben, zal hiervan een eeuwigdurende herinnering blijven in de voor-
" gevel van de kerk van het Heilig Hart die met deze giften zal gebouwd
" worden in deze hoofdstad. Ik zeg u vooraf, dat aan hen die zullen
" inschrijven voor deze nationale belofte melding zal mogen gemaakt wor-
" den van de goedkeuring van het ontwerp en van de zegen van de Heilige
" Vader in de oproep die hiervoor zal gepubliceerd worden. Het is verder
" voor mij een eer u de gevoelens te bevestigen van diepe hoogachting,
" terwijl ik nederig uwe handen kus.
" Van Uwe Eminentie de zeer verplichte waarachtige dienaar,
"
" Rome, 20 oktober 1884. L. Kardinaal Jacobini.

Maar alvorens de zaak aan het publiek werd meegedeeld, maakte Leo XIII op 1 februari 1885 een beperking aan het ontwerp van Alimonda. Hij wou dat er

voor het inzamelen van de giften, bestemd voor de bouw van de voorgevel één enkel centrum zou worden opgericht, namelijk de kardinaal zelf, en dat al het geld van de Italiaanse schenkers aan het Vaticaan zou overhandigd worden.

Don Bosco zag dadelijk, als bij intuïtie, welke ongemakken uit deze beschikking konden voortvloeien, des te meer omdat zijn bezorgdheid onmiddellijk op welsprekende wijze bevestigd werd. De algemene overste van de Broeders van de Christelijke Scholen kwam (1) op 15 februari te Turijn met de 20.000 lire van zijn medebroeders. Omdat hij van Don Bosco vernam wat de paus wilde, kon hij die som, die bestemd was als bijzondere bijdrage voor de onkosten van de voorgevel, niet overhandigen aan Don Bosco maar moest ze naar Rome dragen. Maar wat al moeite moest nadien Don Dalmazzo doen om over dit bedrag te kunnen beschikken!

Intussen stegen de schulden. Daarbij was het treurig gesteld met de boekhouding, omdat Don Dalmazzo dit werk niet kende en geen tijd had om zich ernstig met de rekeningen bezig te houden, zodat de uitgaven niet nagezien werden. Don Rua, die in mei de Salesianen en de Zusters in Sicilië was gaan bezoeken, zou, bij zijn terugkeer, de staat van de gedane uitgaven willen onderzoeken, maar hiervoor waren er verschillende dagen nodig en hij kon hierover niet beschikken. Daarom stelde hij op 12 juni in het Kapittel voor de werken te schorsen tot de rekeningen zouden in orde gebracht zijn. Don Bosco zei: - "Ziehier in welke zin men aan Don Dalmazzo zal schrijven: de werken dienen geschorst te worden. Intussen zal worden nagegaan hoeveel de bouw zal kosten en welke bedragen al betaald werden. Dan zal Don Sala, indien dit nodig zou zijn, naar Rome gaan om persoonlijk met de ondernemer Cucco het contract af te sluiten. Er dient ernstig aan de geldmiddelen te worden gedacht. De Heilige Vader heeft de twintigduizend lire gegeven, aangeboden door de Broeders van de Christelijke Scholen van Frankrijk. Wat het ontwerp betreft van kardinaal Alimonda voor een oproep tot de katholieke Italianen langs de bisschoppen om, had de Paus dit goedgekeurd, maar thans blijkt het dat de kardinaal staatssecretaris dit zou beperkt hebben tot het diocees Turijn. Daardoor worden de diocesanen van Turijn te zeer belast. Kardinaal Alimonda denkt eraan opnieuw te schrijven. Intussen zal ik aan de kardinaal staatssecretaris schrijven ons ter hulp te willen komen, omdat er vele aalmoezen naar de Paus gaan voor de kerk van het Heilig Hart." - Na die woorden las hij de volgende opmerkingen, door hem in 1884 op schrift gesteld, toen hij in Rome verbleef: 1° Controle uitoefenen op het inkomen en op de uitgaven. - 2° Toezicht uitoefenen op de vastgestelde prijzen. - 3° Toezicht uitoefenen op het materiaal, dat men naar elders zou kunnen brengen, want de leider van de hoofdbouw is elders aan andere werken begonnen. Het geldt hier karretjes, bakstenen, kalk, enz. - 4° Er op letten dat er geen materiaal zou gestolen worden, vooral planken."(2)

---

(1) Cfr. boekdeel XV, blz. 412.

(2) Men wist inderdaad dat karren met materiaal die aan de ene kant van de bouwplaats binnenreden aan de andere kant buitenreden met onbekende bestemming. Deze en andere diefstallen die ongestraft bleven, duurden al te lang.

Maar het hele ontwerp van Don Bosco voor de voorgevel van het Heilig Hart wachtte nog op het gunstige oogenblik, om er ruchtbaarheid aan te geven. Sinds de winter had hij het bestudeerd met kardinaal Alimonda, met Mgr. Bertagna en Cagliero en met theoloog Margotti. De hinderpalen die toen waren gerezen deden de aankondiging vertragen. Het werd 25 mei en op die dag begonnen in heel de wereld feestelijkheden ter gelegenheid van het afsterven, 800 jaar voordien, van Sint Gregorius VII. Onder deze titel openden de katholieke kranten van Italië inschrijvingen voor giften aan de Heilige Vader, Leo XIII. Het was dus noodzakelijk dat men de drukte wegens deze gebeurtenis zou laten voorbijgaan. Zo verliepen er nog eens twee en een halve maand alvorens de tijd tot handelen kwam.

Welnu, eindelijk. Op 9 augustus, om aan deze opzet het karakter te geven van een grote plechtigheid en van getrouwheid aan het Pausdom, verscheen de Unità Cattolica niet meer met een rouwband zoals dit placht te gebeuren sinds 20 september 1870 tot dan toe, maar feestelijk versierd. Aan het geval werd heel de voorste bladzijde en de helft van de tweede gewijd. Het hoofdartikel droeg als titel: Een betoging van katholiek Italië voor de Kerk en voor Paus Leo XIII. Ziehier de aanhef: "Het gepast oogenblik is gekomen om nogmaals een van de schitterende verklaringen te vernieuwen, die in Italië reeds meermaals plaats hadden onder het pontificaat van Pius IK en van de thans regerende Leo XIII. Maar deze nieuwe opzet dient niet alleen te verschijnen in de kranten die voorbijgaan, maar blijven bestaan in een duurzaam monument, dat de reiziger die te Rome uit het station komt, dadelijk zal zien. De mooie idee ervan werd opgevat door een illustere patriciër uit Piëmonte, Graaf Cesare Balbo, in wie het edele en moedige geloof van zijn grootvader en van zijn vader voortleeft. Het wordt voorgesteld door onze aartsbisschop, Zijne Eminentie kardinaal Alimonda. Het werd goedgekeurd en gezegend door de Opperherder." Zoals men ziet, hield Don Bosco zich op de achtergrond, terwijl, graaf Balbo echter optrad als ontwerper en de aartsbisschop als de persoon die het voorstel gedaan had. Dat was zijn gebruikelijke tactiek: hij liet de anderen voor zijn doeleinden werken en hij bleef achter de schermen. "Dit", zei hij aan Don Viglietti, "is de enige manier om vooruit te gaan, nu de kerk van het Heilig Hart dergelijke ontzaglijke uitgaven vergt."

Het voornoemde artikel verwees eerst naar het voorbeeld van Frankrijk met zijn basiliek van Montmartre en herinnerde aan de oorsprong van de basiliek van Castro Pretorio en ging dan verder: "De bouw van de kerk werd toevertrouwd aan de verstandige en onvermoeibare ijver van onze Don Bosco. Hij ging snel vooruit en kan thans als voltrokken beschouwd worden. In juni 1884 nam onze Heilige Vader, Leo XIII, op zich in te staan voor de onkosten door de prachtige voorgevel gevegd. In datzelfde jaar echter kwam de cholera Rome bedreigen en de liefderijke en milde Paus gaf, niettegenstaande zijn armoede, een groot bedrag aan geld uit om in het Vaticaan zelf een ziekenhuis te openen, waartoe hij gemakkelijk toegang kon hebben. Het was in die tijd dat graaf Cesare Balbo de mooie gedachte opvatte aan katholiek Italië een buitengewone schenking van Sint-Pieterspenning voor te stellen. Ze zou dienen tot voltooiing van de voorgevel en zou als de vervulling van een nationale belofte zijn vanwege de Italianen die geloven, bidden en hopen. Tegelijkertijd zou het een daad van liefde en dankbaar-

heid zijn tegenover de heersende Paus en als een monument dat zou betuigen dat er geen enkele behoefte bestaat aan verzoening tussen Italië en de Paus, vermits tussen hen geen tweedracht heerst, maar ze in de mooiste, vaderlijke en kinderlijke harmonie leven.(1) Toen deze mooie gedachte aan de Paus werd meegedeeld, gewaardigde hij zich deze goed te keuren en te loven en thans voegt onze aartsbisschop er het gezag aan toe van zijn naam en van zijn waardigheid en stelt hij er de uitvoering van voor aan de katholieke bisschoppen van Italië."

Op dit artikel volgde een reeks van documenten waaronder een oproep tot het katholieke volk van Italië en een brief van de kardinaal aan de aartsbisschoppen van heel het Rijk. De brief die tot doel had de oproep voor te stellen, was al meer dan drie weken verzonden samen met exemplaren van formulieren voor de inschrijvingen. Hier gaat de brief aan de bisschoppen.

" Excellentie,

"

" Wanneer ik aan Uwe Excellentie de hierbij gevoegde oproep
" stuur om aan de Heilige Vader de zware uitgave te verlichten voor
" de voorgevel van de nieuwe kerk van het Heilig Hart van Jezus, die
" in Rome gebouwd wordt door de Salesiaanse Congregatie en die al
" gedeeltelijk als parochiekerk geopend werd, waag ik het een zaak te
" doen die de grenzen van mijn macht overschrijdt, vermits ik tegen-
" over Uwe Excellentie enkel betrekkingen heb van hoge bewondering,
" broederlijke liefde en nederige dienstvaardigheid. Toch hoop ik dat
" u mij zult verontschuldigen, wanneer u zult bedenken dat ik mij in
" de nabijheid bevind en vertrouwelijk omga met de uitstekende Don
" Giovanni Bosco die hier zijn eerste en voornaamste huis heeft. Met
" hem deel ik de pijnlijke bezorgdheid voor het behoud van zovele ko-
" lossale liefdadigheidswerken en voor de stichting van vele andere
" werken, waaronder de kerk van het Heilig Hart te Rome en de bijbe-
" horende gebouwen tot redding van de arme jongens en van het volk
" van Rome.

" Zou het, anderzijds, niet aangenaam zijn aan het beminne-
" lijk Hart van Jezus dat alle diocesen van Italië, in zijn naam ge-
" wijd eenstemmig zouden bijdragen tot de verfraaiing van zijn kerk
" als de vervulling van een nationale belofte en als bevestiging van
" de al gedane toewijding, nu nieuwe noden en nieuwe gevaren ons be-
" knellen? Maar wat mij het meest moed inboezemt is het feit dat ik
" mij smekend en vertrouwd tot Uwe Excellentie richt in naam van
" de Heilige Vader zelf. Rekening houdend met de speciale nood van de
" streek van Castro

---

(1) Dit is een politieke steek tegen de liberalen en liberaliserenden die van een verzoening droomden waarmee het officiële Italië niets zou te stellen hebben, maar waarbij de Paus eenvoudig aan zijn rechten zou verzaken. In de katholieke pers maakte men toen het onderscheid tussen het werkelijke Italië, dat van de goede katholieken, en het wettelijke Italië, of dat van de bewindslieden.

" Pretorio, waar de bevolking en de woningen zo zeer zijn aangegroeid,
" en waar de dienaars van de dwaling al een inval hebben gedaan, is
" de Heilige Vader zeer verlangend dat de monumentale tempel, begon-
" nen na een eerste oproep van de kardinaal-vicaris tot de diocesen
" van Italië en van de wereld, zou voltooid en zo mooi mogelijk zou
" versierd worden. Daarom werd het voorstel, waarvoor ik de medehulp
" van Uwe Excellentie inroep, begunstigd met zijn aanmoedigingen en
" zijn apostolische zegen.

" Het verzoek aan uwe suffraganen een kopie te willen bezorgen
" van deze brief, deze oproep en de erbij gevoegde formulieren zal u
" wel veel last bezorgen. Ik vertrouw er echter op dat de heiligheid
" van het werk de ijver zal aanwakkeren van de voornaamste geestelij-
" ken, van de brave leken, die te midden van zovele beproevingen
" trouw zijn gebleven aan de Kerk en aan de Paus. Ik vertrouw er op-
" dat het niet lang zal duren vooraleer ik aan zijn vereerde voeten
" een bedrag zal kunnen neerleggen dat hem in staat zal stellen de
" voorgevel van de tempel van het Heilig Hart te bouwen en dat deze
" voorgevel niet minder fraai zal zijn dan die van de beroemdste
" basilieken. Volgens de studies van de uitstekende en betreurde bouw-
" kundige comm. Vespignani zal hij een bedrag van tweeduizend lire kos-
" ten. De oproep tot het katholieke volk van Italië, die ik u, zoals
" dit hoort te zijn, hierbij voeg, zal eveneens aan het publiek wor-
" den bekend gemaakt door de katholieke kranten. Hun hulp zal, naar
" ik hoop, nuttig zijn voor het welslagen van onze onderneming. En
" thans dien ik nog enkel Uwe Excellentie van harte te bedanken voor
" de liefdadige ijver die u aan de dag zult willen leggen bij het be-
" vorderen van een heilig werk, dat als dusdanig, door de Opperherder
" aanbevolen werd. Ik kus met " eerbied uw handen en heb de eer van u
" te zijn.

" uw zeer verknochte en zeer verplichte dienaar,
" Turijn, 16 juli 1885. Gaetano, Kardinaal-Aartsbisschop.

De oproep, opgesteld door de aartsbisschop zelf, gaf een welsprekende uit-
eenzetting van het ontwerp dat wij hierboven slechts aangestipt hebben en laste
volgende prachtige lofreden op Don Bosco in: 'Er is in Italië een man, een
waardige geestelijke, aan wie door de goddelijke Voorzienigheid talrijke waarde-
volle plannen blijken toevertrouwd te zijn. Onze heilige Vader, Leo XIII liet op
deze priester zijn blik vallen en zei hem: - Wij vertrouwen u de oprichting toe
van de grote tempel die te Rome zal gewijd worden aan de verering van het god-
delijk Hart. Wij zullen er met ons geld toe bijdragen door de bouwkosten van
de voorgevel op ons te nemen. En Don Giovanni Bosco zette zich met beslistheid
aan het werk.' Zijne Eminentie sprak dan over de stand van de werken en ging
verder: "De nieuwe kerk rijst reeds hoog op met een ruim gebouw er naast als
woning voor de priesters en als asiel voor de arme kinderen die er dag- en
avondscolen zullen hebben. Ze rijst daar op in het gebied van Castro Pretorio,
tegenover de kapel en de scholen van de protestanten, als een Heilige Ark tegen-
over Dagon. Daar ontstaat het nieuwe Rome van de leken, van de burgers, van de
arbeiders, van de handelshuizen en van de fabrieken. Daar bestaat nog geen ka-
tholieke kerk en men lijdt er ten eerste onder het gemis van de godsdienst. Ze

rijst daar op, op die hoogte, waar ze schijnt uit te kijken naar de wereld en, waar inmiddels, wegens de nabijheid van het centraal spoorwegstation de vreemdelingen onophoudend toekomen. De oprijzende tempel belooft, wanneer men hem bekijkt, goed te worden, maar hij wacht nu op zijn voltooiing, hij wacht op zijn ornamenten en friezen die hem zullen versieren. De bewonderenswaardige Don Bosco en zijn zonen van de Salesiaanse Congregatie hebben er zich mee beziggehouden en er al schatten aan geschonken, maar andere schatten zijn er nodig om hem van het noodzakelijke te voorzien. Ook dan wanneer door de bedrijvigheid van de Salesianen dit zal gebeuren, zal niet alles voltooid zijn. De tempel verwacht zijn klassieke voorgevel van de Paus." En hier zette hij dan uiteen wat er al gedaan werd en wat er nog diende gedaan te worden voor de uitvoering van het voorstel.

Te Mathi las Viglietti onder het diner aan Don Bosco en aan de disgenoten de twee bladzijden van de krant voor, waarin het lange artikel stond. Gedurende deze lezing noteerde iedereen de onverschilligheid en de rustige houding van Don Bosco, terwijl hij luisterde naar de litanie waarin zijn lof gezongen werd. Op het mooiste ogenblik zelfs hief hij het glas op, dat hij in zijn hand hield en dronk eruit of er niets gebeurde. Nadien liet hij aan Don Lemoyne schrijven dat alles opnieuw zou worden gedrukt in een apart werkje dat men aan de medewerkers zou sturen.(1)

De antwoorden van de bisschoppen kwamen weldra binnen.(2) Don Bosco drukte hierover zijn vreugde uit aan graaf Balbo. Zoals steeds schreef hij hem heel de verdienste hiervoor toe, maar tegelijkertijd onthulde hij zonder het te willen, wie de echte bezieler was, in een zin die helemaal van hem is.

" Beste Heer Graaf Cesare,
"
" Zoals u stellig zult vernomen hebben werd uw gedachte, uw
" ontwerp door de Heilige Vader aanvaard en wij hopen een goed re-
" sultaat te hebben zoals de eerste proefnemingen ons dat verzeke-
" ren. Zonder veel gerucht zullen wij onvermoeid werken voor het
" Heilig Hart van Jezus. Wij zijn zeker van een ruime beloning, niet
" waar?
" Aanstaande zaterdag zullen wij speciaal tot de Heilige Maagd
" bidden opdat zij heel uw gezin zou beschermen, in gezondheid en
" heiligheid bewaren en u het eens rondom u volledig verzameld zult
" zien in het Paradijs.
" Mijn nederige huldeblijken aan u, aan uw Mama, aan Gravin
" Maria en aan heel de schare van uw engeltjes. Wil ook voor mij
" bidden, die de eer heb van u te zijn
" uw toegenegen dienaar en vriend
" Turijn, 12 augustus 1885. Priester Gio. Bosco.

Ook de Paus liet zijn stem horen. Op het feest van Sint-Joachim, zijn

---

(1) Dagboek van Viglietti, 9 augustus 1885.

(2) Brief van de kardinaal aan Don Bosco, Turijn, 9 augustus 1885.

naamdag, onderhield hij zich met de kardinalen. Hij betreurde het feit dat te Rome sommige kerken waren vernield geworden wegens bouwkundige redenen, en beval expressis verbis de geldinzamelingen aan om de voorgevel van de kerk van het Heilig Hart te kunnen optrekken.(1)

Vermits de Heilige Vader had laten verstaan dat het zijn wil was, dat de giften zouden samenvloeien in de handen van de aartsbisschop en door hem naar het Vaticaan zouden gestuurd worden, werd er niets meer gezegd dat er zou op gewezen hebben dat hij van mening veranderd was. Daarom zette Don Bosco zich aan het werk, in volledige verstandhouding met de kardinaal om deze aangelegenheid te regelen en hij deed dit grondig. Te Turijn werd onder het voorzitterschap van de aartsbisschop een officiële Commissie samengesteld ermee belast de giften van de Italiaanse diocesen in ontvangst te nemen en ze aan Rome te bezorgen. Deze Commissie, die haar zetel had in het paleis van de aartsbisschop, zou rekschap geven van de giften naarmate er aanzienlijke bedragen konden gestuurd worden. De Unità Cattolica zou lijsten publiceren van de namen van de schenkers. Wat de formulieren betreft zouden de Curies deze aanvragen aan de secretarie van de Commissie en iedere pastoor zou deze kunnen verkrijgen bij de Curie van zijn respectief diocees.(2)

Alles scheen naar wens te zullen verlopen toen de hel een aanslag beraamde, die onheilvolle gevolgen zou kunnen gehad hebben. Op 29 september, om zeven uur ^s avonds probeerde een brandstichter zijn vernielend werk door aan de stelling van de kerk het vuur aan te leggen. De verschillende staanders van de buitenstelling bestonden elk uit vier balken, samengehouden door stukken van ingespijkerde kleine balken. Tussen twee balken in had een onver laat een ontvlambare vloeistof uitgegoten en er dan een ontvlamde lucifer in gegoooid. In enkele ogenblikken hadden de vlammen heel het rijswerk daar geplaatst tot zekerheid van de voorbijgangers en dat tot aan het dak reikte, in brand gezet. Indien het vuur in het inwendige gedeelte had kunnen binnendringen, zou het voedsel gevonden hebben in de binnenstelling, waarvan de waarde geraamd werd op zestigduizend lire zonder te spreken van andere schade. Maar de Voorzienigheid liet deze ramp niet toe. Vijf brandspuitpompen kwamen tijdig toe, werkten op volle kracht en konden de brand blussen. Het is nooit gebleken dat de politie zich met deze ernstige aanslag heeft beziggehouden om er de dader van te ontdekken.

---

(1) Unità Cattolica, 21 augustus 1885.

(2) Hier volgt de lijst van de leden die deel uitmaakten van de Commissie met de kwalificaties van de afzonderlijke leden in de stijl van Don Bosco: 1) "Zeereerwaarde Mgr. Ridder Don Luigi van de barons Nasi, faculteitsdoctor, kanunnik van de metropolitaanse kerk. 2) Zeereerwaarde Mgr. Stanislao Schiapparelli, huisprelaat van Zijne Heiligheid, aalmoezenier van de kring van de katholieke jeugd. 3) Zeereerwaarde Commandeur don Augusto Berta, faculteitsdoctor, kanunnik van de Congregatie van de Allerheiligste Drievuldigheid, aalmoezenier van de verenigingen van katholieke werklieden. 4) Zeereerwaarde Heer theoloog Maurizio Arpino, pastoor van de parochie van Sint-Pieter en Paulus te Turijn. 5) De zeer illustere heer graaf Francesco Viancino di Viancino, voorzitter van het gewestelijke comité van Piëmont van de katholieke congressen. 6) De zeer illustere heer aron Carlo Ricci Des Ferres. 7) De zeer illustere heer bankier Giuseppe Antonio Musso, penningmeester. 8) Kanunnik Raffaele Forcheri, secretaris." Het waren allen oude vrienden van Don Bosco.

Deze voorgevel zou een monument voor de Paus worden, maar in die droeve tijd was iedere uiting ten gunste van de Paus te Rome voldoende om de woeste verbolgenheid van de sektariërs aan te wakkeren.

De oproep bracht het bedrag op van 172.000 lire maar men zou heel wat meer hebben ingezameld, indien men niet gevreesd had de giften voor het gouden priesterjubileum van de Heilige Vader, dat zou gevierd worden in 1886, lam te zullen leggen en daarom achtte men het geraadzaam in juli van dat jaar met de geldinzameling op te houden.

Don Bosco dacht nog een andere vorm van bijdragen uit. Voor ieder Salesiaans huis moest het een eer worden te kunnen vertegenwoordigd zijn in dit monumentale werk. Daarom, toen de heropening van de scholen naderde, schreef hij aan de directeurs en stelde hun twee middelen voor om hem ter hulp te komen. De gebruikelijke geschenken die door internen en externen gedaan werden op de naamdag van de directeur zouden voor dit doel bestemd worden en men zou personen, bevriend met de afzonderlijke instituten uitnodigen een bijdrage te doen.

" Beste Heer Directeur,
"
" Het is mijn levendige wens dat ieder huis van onze vrome So-
" ciëteit op de een of andere manier zou vertegenwoordigd zijn in de
" monumentale kerk van het Heilig Hart van Jezus, die men te Rome aan
" het voltooiën is.
" Met dit doel verzoek ik je met aandrang een inschrijving te
" bevorderen onder de internen en externen die in je huis zullen zijn
" gedurende het aanstaande schooljaar en er voor dit heilig doel het
" geld bij te voegen dat de jongens plegen te schenken op de naamdag
" van hun directeur.
" Met ditzelfde doel dien je eveneens hiervoor een uitnodiging
" te sturen aan de Salesiaanse Medewerkers die speciaal in verbinding
" staan met de familie aan je zorgen toevertrouwd. Deze giften zullen
" voor mij een vertroosting zijn bij het zware werk en de ongemakken
" die ik verduur voor dit grootse bouwwerk en zullen tegelijkertijd
" dienstig zijn om over je huis en over al de verdienstelijke schen-
" kers de ruime gunsten beloofd door het Heilig Hart van Jezus aan te
" trekken. Het schonk immers de verzekering overvloedige zegeningen
" uit te spreiden over al de ondernemingen van zijn vrome vereerders
" en voor hen een veilige schuilplaats te zijn gedurende hun leven en
" vooral in het uur van hun dood.
" Het aldus ingezamelde geld zal je naar mij sturen en, indien
" je dit wenst, zal je aanduiden welk voorwerp daarmee zal aangeschaft
" worden om in die kerk te blijven als gift van jouw huis.
" Mogen de goddelijke zegeningen overvloedig neerdalen over jou,
" over je leerlingen en over al onze verdienstelijke medewerkers en
" moge de Maagd Maria ons veilig op de weg naar de Hemel leiden. Zo
" Zo zij het.
" je toegenegen in J. Chr.
"
" Turijn, september 1884. Priester Gio. Bosco.

Over het tehuis hebben we niet veel te zeggen, wat de werken betreft. De fundamenteen waren in december gelegd, zodat op de dag van de Onbevleete Mgr. Manacorda, bisschop van Fossano, plechtig de eerste steen wijdde. Peter en meter van de ceremonie hadden graaf en gravin Colle moeten zijn, maar ze waren verhinderd te komen. Ze werden dan vervangen door een vriend van de familie, die te Toulon woonde, generaal graaf d'Oncieu de la Bâtie met zijn echtgenote en zijn schoonmoeder, gravin de Soardo de la Serraz. Op het perkament van deze plechtigheid wou Don Bosco op de eerste plaats het doel van het gebouw dat men ging oprichten bevestigd zien, en dat was: "de jeugd van ieder land, naar de hoofdstad van de katholieke wereld aangetrokken met de hoop er rijkdom of ten minste werk te vinden, maar die er meestal blootgesteld was aan de ergste gevaren, in dit tehuis op te nemen." Drie vierde echter van het document was gevuld met lofuitingen voor graaf en gravin Colle. Na gedeeltelijk iets over hun persoonlijkheden te hebben gezegd, ging het document aldus verder: "De liefdadige gevoelens waarmee ze bezield waren kon niet anders dan hun het tehuis doen kennen door Don Bosco gebouwd. Voor hem koesterden ze een achting en een genegenheid die nooit verslapt en deze waren des te groter, omdat ze het hoog op prijs stelden het geluk te hebben samen met hem verenigd te worden in al zijn werken, ten gunste van de liefdadigheid en van de godsdienst. Ofschoon het waar is dat de God van barmhartigheid in het levensboek al hun deugdzaam daden zal ingeschreven hebben en dat Hij hun een beloning zal weten te geven in evenredigheid met hun verdiensten, hebben wij ze hier toch in het kort willen gedenken tot voorbeeld van hen die dit document eens zullen openen en om een gedenkenis na te laten van onze dankbaarheid en die van allen voor de onuitputtelijke weldaden van de heer graaf en mevrouw de gravin. En terwijl het gebed van erkentelijkheid dadelijks zal opstijgen, als een geurige wierook, van de lippen van de kinderen tot Gods troon voor hun weldoeners, hebben wij de vaste hoop dat God in zijn goedheid te midden van zijn volk andere mensen zal laten opstaan die hun mooi voorbeeld zullen volgen en dezelfde liefdadige gevoelens zullen tonen tegenover de arme en verlaten jeugd. Wij hopen dat dit voorbeeld er zal toe bijdragen de ijver van onze medewerkers op te wekken en dat wij, dank zij hun edelmoedigheid, weldra het ondernomen werk zullen kunnen beëindigen, namelijk, zovele arme jongetjes aan het gevaar blootgesteld er voor altijd van te verwijderen en ze naar God te geleiden."(1)

Intussen had de loterij haar verder verloop. We zullen hier het verhaal voltooien, begonnen en voortgezet in twee voorgaande hoofdstukken.(2) Medewerkers en medewerksters hadden ruim de gelegenheid aan hun liefdadige gevoelens vrije teugel te geven door lotjes te verkopen. Don Bosco had al in zijn omzendbrief van januari 1885 hun ijver en hun onbaatzuchtigheid geprezen. "Zeer velen", zei hij, "stellen zich er niet mee tevreden de eerste loterijbriefjes, die ze ontvangen hebben, te behouden en te verkopen, maar ze vragen er mij nog nieuwe. Niet weinigen lieten mij de prijs samen met de lotjes geworden, om ze aan

---

(1) Cfr. Bulletin Salésien, januari 1886.

(2) Hoofdstukken III en V.

andere personen uit te delen, zodat wij opnieuw er de prijs konden van innen. Deze onbaatzuchtigheid en ijver van zovele personen om mij de hand te reiken bij het verrichten van goede werken is voor mij een grote opbeuring en doet mij Gods tussenkomst ontwaren. Immers, wanneer men rekening houdt met de slechte oogst van dit jaar kan men dat gevoel en dat oprechte bewijs van liefdadigheid niet verklaren, indien men daarbij niet aan God denkt, die de meester is van de harten en de werken, die uit hun aard lastig en moeilijk zijn, gemakkelijk maakt."

Gedurende het jaar 1885 werd een tentoonstelling georganiseerd van de geschonken prijzen. Deze tentoonstelling was zo interessant dat ze bezoekers aantrok, die doorgaans niet weggingen zonder eerst loterijbriefjes te hebben aangekocht. Volgens ieders getuigenis had men te Rome nooit een dergelijke uitstalling gezien. We geven er een bondige beschrijving van.

Ze werd gedaan in nieuwe lokalen die aan de kerk paalden, waaronder de koorgang en de twee sacristieën ingewijd op 20 januari. Deze vormden de eerste twee en grootste zalen. Het eerste lokaal bevatte al de kristallen voorwerpen, grote en kleine, die in duizend kleuren fonkelden zodat men de illusie had door een zaal van Murano te gaan. In de tweede zaal zag men inlegwerk in mahoniehout en in hout van kokospalmen, gevarieerde en uitnemende soort van de borduurkunst, zeer fijn uitgevoerd werk in schildpad en ivoor. De derde zaal, de zaal van het boek, had het aanzicht van een rijke bibliotheek. Er prijkten daar boeken van schrijvers over godgeleerdheid, wijsbegeerte, wetenschap, letterkunde, ascese. Er ontbraken evenmin enkele wiegendrukken van de vijftiende en van de zestien-de eeuw die de antiquairs deden watertanden.

Daarop volgden vijf andere kleinere zalen. In een van hen hing aan de wanden en bedekte brede vlakken een prachtige verzameling van ceramiek en porselein. Men bewonderde er kolossale en prachtige Japanse vazen, thee- en koffieserviezen, een duizend afbeeldingen van dieren, van de olifant tot de muis en van de arend tot de vlinder, evenals kruipdieren en vissen. Er waren standbeelden, kleine standbeelden en beeldjes op een voetstuk van marmer of ingelegd hout. Een andere zaal bevatte de waardevolle voorwerpen. Daar flikkerden op dozen en in uitstalramen zilveren en gouden voorwerpen, waarvan verscheidene met edelstenen bezaaid waren. Bovendien waren er foedralen, kasjes, doosjes, de zogenaamde nécessaires, versierd met zilver en edelstenen. Eindelijk waren er nog uurwerken en juweelwerk. De medewerkers uit Italië en uit Frankrijk hadden met elkaar gewedijverd bij het sturen van halssnoeren, oorbellen, kunstspelden, armsnoeren en waardevolle ringen. Dan was er nog een overvloed aan zaken van mindere waarde in brons en andere metalen. De drie laatste zalen waren voorbehouden aan vrouwelijke huiswerken die overvloedig waren toegestuurd, namelijk borduurwerk in zijde, garen en wol en een zeer grote verscheidenheid van kantwerk.

Er was geen eigenlijke zaal voor schilderwerken maar in iedere zaal waren er zeer vele schilderijen tegen de wanden gehangen van verschillende meesters. Onder hen onderscheidde zich twee Vlaamse kunstwerken die elk op 25.000 lire geraamd werden.

De gedrukte catalogus verzamelde 5.700 prijzen maar later kwamen er nog 2.600 bij. De uitloting die was vastgesteld op eind april, werd met machtiging van de bevoegde overheid uitgesteld tot 31 december. Drie redenen hadden Don Bosco ertoe genoodzaakt deze machtiging te vragen: het aanzienlijke aantal biljetten dat nog diende geplaatst te worden, het toekomen van steeds maar nieuwe voorwerpen en de behoefte aan geld voor de bouwwerken en voor het vereffenen van de schulden.

In de laatste maanden van het jaar hield Don Bosco zich druk bezig met het terugvragen van de opgestuurde biljetten die niet verkocht waren geworden, en met ze aan de man te brengen. Hiervoor schreef hij aan personaliteiten in Italië en in het buitenland. Voor dit dubbele doel verspreidde hij in Italië volgende omzendbrief.

" Geachte Heer,

"

" Ik verzoek u mij goedertieren te willen verontschuldigen, indien
" ik een speciaal beroep doe op uwe liefdadigheid, die ik door ervaring
" heb leren kennen. Op 31 december zal de uitloting plaats hebben van de
" loterij, een tijdje geleden begonnen ten voordele van het tehuis en
" van de kerk van het Heilig Hart van Jezus te Rome. Al de Salesiaanse
" medewerkers en medewerksters hebben met een lovenswaardige wedijver wil-
" len meewerken aan dit werk van liefdadigheid en van godsdienstzin. Ze
" ontvingen loterijbriefjes, ze verkochten ze aan hun vrienden en kennis-
" sen en zonden er het bedrag van op zijn bestemming, naarmate ze dit kon-
" den doen.

" Onder deze welwillende personen ben ik verheugd ook u te kunnen
" tellen en ik dank u hiervoor van harte.

" Nu echter de dag vastgesteld voor de uitloting nadert en ik bij
" mij nog een duizendtal biljetten uit te delen heb, zie ik mij ertoe ge-
" dwongen u om een nieuwe gunst te verzoeken. Indien u zich nog in de mo-
" gelijkheid zou bevinden er voor u te houden of hoopt er nog aan de man
" te kunnen brengen, wees dan zo vriendelijk mij deze te vragen en mij
" bij dit werk te helpen, zoals u tot heden toe gedaan hebt. Indien u nog
" van de eerste tombolalotjes zou hebben die u ontvangen hebt en u niet
" het inzicht zou hebben ze voor u te behouden, dan zou u mij een grote
" dienst bewijzen door ze zo vlug mogelijk aan anderen te verkopen en mij
" het bedrag naar Turijn te sturen. Indien u echter er niet in zou sla-
" gen ze op een of andere manier kwijt te geraken, wees dan zo goed ze
" mij dadelijk terug te zenden, opdat ik zou proberen ze nog tijdig el-
" ders te verkopen.

" Ik weet dat ik al teveel misbruik gemaakt heb van uw goedheid
" en welwillendheid, maar u weet wel dat ik uwe liefdadigheid inriep
" ten voordele van zovele arme jongetjes die in verlatenheid rondzwerven
" en die in groot gevaar voor lichaam en ziel verkeren. Ik riep ze daar-
" bij in ten voordele van een vroom en godsdienstig werk dat de Opperherder
" Leo XIII zeer ter harte gaat en dat zal strekken tot glorie van het Hei-
" lig Hart van Jezus, tot eer van de katholieke Kerk en tot voordeel van
" de burgerlijke maatschappij. Om deze redenen, die voor een fijnevoe-

" lig hart meer waarde hebben dan enige andere reden, vertrouw ik er
" op dat u mij de afgesmeekte gunst niet zult weigeren, dat u zelfs
" verheugd zult zijn te kunnen meewerken op deze manier aan het opbeu-
" ren van de menselijke ellenden met de zoete hoop in uw hart er van
" God de honderdvoudige beloning voor te zullen ontvangen in deze we-
" reld en het eeuwige leven hiernamaals.
" Vol diepe dankbaarheid bid ik God en de Heilige Maagd, Hulp
" der Christenen over u en over uwe dierbaren de mantel te spreiden
" van hun goddelijke en hemelse bescherming, terwijl ik de eer ge-
" niet met hoogachting en grote eerbied van u te zijn
" de zeer verplichte dienaar
" Turijn, 10 november Priester Giovanni Bosco.(1)

In bijna elk nummer van het Bollettino werd een entrefilet gedrukt om de aandacht wakker te houden. Tenslotte kondigde hij de uitloting van de prijzen aan, maar de uitslag kon niet zo vlug worden gepubliceerd omdat het veel werk vroeg de lijst volgens orde op te stellen, ze te schrijven en te laten drukken met de vereiste nauwkeurigheid wat de uitgetrokken nummers betrof. De publicatie gebeurde in een bijvoegsel bij het Bollettino van februari.

De verkoop van talrijke niet afgehaalde prijzen bracht nog een mooi bedrag op. Wat de winst geweest is van deze loterij hebben wij niet kunnen achterhalen. Het is echter zeker dat Don Bosco er tevreden over was, vermits hij in zijn omzendbrief van januari 1886 aan de medewerkers zei: "Gedurende het hele jaar waren de verkochte loterijbriefjes de grote bron van inkomsten voor het voortzetten van de werken."

---

(1) In een bijgevoegde onderrichting zei hij: "Zij die briefjes zouden willen terugsturen, worden vriendelijk verzocht ze in een gesloten envelop te steken voorzien van een postzegel van 2 centimes op een van hun hoeken. Op een afzonderlijk briefje zullen zij de naam, voornaam en adres schrijven van hem aan wie de briefjes eerst vanuit Turijn gestuurd werden.

Wie nog de eerste envelop met de biljetten erin zou hebben, kan ze zonder postzegel terugsturen, met de vermelding "Teruggezonden". Indien men er enig geschrift zou willen bijvoegen, moet men de brief frankeren volgens de onderrichtingen van de posterijen. Het geld kan gestuurd worden per mandaat of per aangetekende brief. Het aantal prijzen overschrijdt al achtduizend, en hun waarde schommelt tussen 1 en 20.000 lire elk. De eerste catalogus werd al gedrukt en zal gestuurd worden aan hen die er om vragen."

H O O F D S T U K   X X

OVER SOMMIGE HUIZEN EN ENKELE VOORSTELLEN IN ITALIE

In dit hoofdstuk zullen we enkel van een klein aantal huizen en een gering aantal voorstellen melding maken. We zullen het alleen maar hebben over diegene, die, buiten dat wat wij al uiteengezet en verhaald hebben in de vorige bladzijden, ons in de gelegenheid stellen een gedachte of een daad van Don Bosco die merkwaardig mogen genoemd worden, aan te halen, evenals wat er voor en tegen hem en het Oratorio geschreven werd.

Verscheidene huizen, in ver afgelegen gebieden vormden een provincie sui generis, rechtstreeks aan het hoofdkapittel onderworpen. Dit waren, naast die van Spanje, de huizen van Este, Mogliano Veneto, Faenza, Rome, Magliano Sabino en Randazzo. Don Rua had hiervan het beheer, maar de opeenhoping van zaken die op zijn persoon wogen en zijn met werk gevulde dagen in beslag namen, bracht hem er toe in 1885 de benoeming voor te stellen van een omzichtige man, die met deze zorg zou belast worden. Don Bosco echter dacht er anders over en meende dat de tijd nog niet gekomen was om deze maatregel te nemen, omdat enkel het gezag dat Don Rua genoot hem deed vertrouwen, dat in deze huizen, die buiten de kring lagen van onmiddellijke Oversten, de geest van de Congregatie zou bewaard blijven. Toen Don Rua de wil van Don Bosco vernam, legde hij zich hierbij neer.

We zullen nu een woord zeggen over sommige huizen van Italië waaraan Don Bosco een bezoek bracht tussen het einde van de zomer en het begin van de herfst en over sommige andere waarmee hij zich diende bezig te houden in de loop van het jaar 1885. Gedurende deze maanden begaf hij zich persoonlijk enkel in drie huizen, namelijk Valsalice, Nizza Monferrato en S. Benigno. Naar Sint-Jan de Evangelist, het huis dat het dichtst in de buurt lag, zou hij, naar blijkt uit geschreven documenten of nauwkeurige herinneringen, zich niet naartoe hebben begeven, maar hierover handelde hij met zijn Kapittel naar aanleiding van een zaak die men een levenskwestie zou kunnen noemen en nadien koos hij het uit als verblijfplaats voor een uitnemende Prelaat die ontslag had genomen.

SINT-JAN DE EVANGELIST

De gezondheid van de Mariazonen, die in augustus van het jaar 1884 hun verblijf hadden genomen in het huis van Sint-Jan de Evangelist, was niet zo goed meer als te Mathi en te Sampierdarena en Don Bosco toonde dat hij hierover

tobde. Op de zitting van 10 juli riep hij de aandacht van de leden van het Kapittel op deze toestand en zei hij: - "Reeds talrijke Mariazonen zijn wegens ziekte teruggekeerd naar hun stad of dorp. Zou de lucht er de oorzaak van zijn? Of de vochtigheid van het nieuwe gebouw? Of studeren ze te hard? Of zijn het hun andere bezigheden? Don Rua zal onze arts, Dr. Albertotti, de arts van dit huis en Dr. Fissore verzoeken daar een bezoek te willen brengen, de toestand op gezondheidsgebied te onderzoeken en er verslag over uit te brengen. Er valt ook aan te stippen dat dit huis moeilijkheden meebrengt wat de zedigheid betreft, wegens zijn ramen."

Zonder het advies van de artsen af te wachten dacht hij onder de oorzaken van de ongesteldheden te mogen rekenen het feit dat de bezigheden niet goed geregeld waren, dat men bezweet naar de souterrains daalde, waar de refter en de kapel waren, dat men zich te vlug na het diner aan het werk zette, dat men verwoed studeerde, de volledige verandering van levenstrant. Voor jongens die voorheen gewend waren grotendeels op het veld te werken moest het leven tussen vier muren wel hard vallen. De drie artsen bestudeerden ter plaatse de hygiënische toestand van het milieu en stelden hulpmaatregelen voor die men gemakkelijk kon toepassen behalve verhuizen. Tot dan toe had men er immers aan gedacht te Ciriè, met het oog op deze gebeurlijke overbrenging, een ruim gebouw aan te kopen, dat Dr. Turina tegen een schappelijke prijs zou willen verkopen hebben. Alles kon inderdaad herleid worden tot een wijziging van het stelsel en dat was voldoende opdat de betreurde ongemakken zich niet meer voordeden.

Deze vaderlijke bezorgdheid werpt een nieuw licht op het grote belang dat Don Bosco bleef hechten aan zijn Mariazonen en op diezelfde zitting van het Kapittel bevestigde hij nogmaals zijn zienswijze door het volgende op te merken: - "Mariazonen blijven grotendeels bij ons en wij hebben er veel voordeel bij er ons mee bezig te houden. Vooreerst raken we de bisschoppen er niet door. Doorgaans geven ze er niet om, omdat ze bang zijn voor hun gedrag en de voorkeur geven aan jonge roepingen: hun ouders verzetten zich minder tegen hun roeping en hebben nog niet zovele plannen in het hoofd, terwijl bij de jongens zelf de fantasie duizenderlei verwachtingen wekt. Tenslotte worden ze minder lastig gevallen door de schooloverheden, die op dergelijke scholen niet zo jaloers zijn."

Hij sprak opnieuw over zijn dierbaar werk op de vergadering van 17 september en belichtte toen een ander aspect van zijn gedachte: - "Maria's zonen", zei hij, "zijn voor de daad, terwijl de kleinen die naar onze huizen komen voor de wetenschap zullen zijn." Don Durando meende dat, met verloop van tijd, Maria's zonen zouden ontmoedigd worden, wanneer ze zouden bemerken dat ze minder kenden dan de nieuw aangekomenen, die jonger waren dan zij, maar de feiten gaven gelijk aan Don Barberis, die meende dat dit niet gebeuren zou. Zoals Don Rinaldi ermee begonnen was ze te vormen en te boetseren, was hun eerzucht niet uit te blinken in de kennis, maar voor hun priesterlijke ijver een werkterrein te vinden. Toch ontbraken onder Maria's zonen geen personen met een flink verstand die bij hun studies goede uitslagen hadden.

Het huis van Sint-Jan de Evangelist kreeg, door de wil van Don Bosco, de eer in 1885 een waardige verblijfplaats aan te bieden aan een eerbiedwaardige gast, die, door de goedwil van de mensen ertoe genoodzaakt was, zijn leven van apostolaat in een zwijgzame teruggetrokkenheid te besluiten. In dit feit schittert de dankbare liefdadigheid van een heilige en de stichtende nederigheid van een deugdzame prelaat. Mgr. Basilio Leto bisschop van Biella, had sinds vele jaren Don Bosco bemind, bewonderd en begunstigd. Van het begin af had zijn episcopaat af te rekenen met twee ernstige moeilijkheden, namelijk een moeilijke opvolging en de afkeer van het Kapitoel. De opvolger te zijn van Mgr. Losana betekende een zeer harde opdracht, omdat gedurende omstreeks dertig jaren van zijn beleid in het diocees verscheidene misbruiken waren ingeslopen, zodat de nieuw gekozene dadelijk begreep dat hij zich zelf zou moeten opofferen om de weg te vergemakkelijken aan wie na hem zou komen. Mgr. Leto was zeer zacht in zijn omgang, minzaam tegen iedereen en zeer nederig en dat mishagde aan hen die gewend waren aan de aristocratische gedragingen van Mgr. Losana. Men zei dat de nieuwe bisschop geen eerbied had voor zijn eigen waardigheid, omdat hij soms 's avonds de rozenkrans in de kathedraal inzette en dat men zelfs gezien had dat hij de kaarsen aan het altaar aanstak en de lamp voor het Allerheiligste vulde. Eens had Don Costamagna een bezoek gebracht aan de Dochters van Maria, Hulp der Christenen, in de nabijheid van het seminarie waar hij woonde. Toen hij om vijf uur naar de sacristie ging om zijn mis te celebreren, vond hij daar al het nodige reeds in gereedheid gebracht. Monseigneur, die eraan gewend was zeer vroeg op te staan, had alles geschikt. Toen Don Costamagna dan dadelijk nadien moest vertrekken, vond hij ook de koffietafel klaar staan, omdat de vaderlijke hand van de bisschop die klaar gezet had.

Welnu, tegen die zo brave man werden te Rome zware en lasterlijke aanklachten ingebracht. Zijn dienstmeid, een oude vrouw met een bochel, die hinkte en woest van aard was, had hij in de keuken van de zusters geplaatst, opdat zij hun zou aanleren de levensmiddelen voor het seminarie te bereiden, maar de arme zusters beefden voor deze feeks, die zo ver ging ze met een mes zwaaiend als een razende achterna te zetten. Toen Monseigneur eindelijk, na het exequatur te hebben gekregen, het seminarie kon verlaten om bezit te nemen van het bisschoppelijke paleis, gaf hij toe aan de verzoeken van Don Costamagna en haalde ze weg bij de zusters. In plaats echter van haar te ontslaan gaf hij gehoor aan zijn grote christelijke liefde en behield hij haar in het paleis als kokkin.

Maar christelijke liefde kan geen adders temmen. Eens hoorde Monseigneur omstreeks middernacht een lawaai in zijn keuken. Hij ging naar beneden en vond er de vrouw aan het zuipen met enkele knechten. Verontwaardigd beval hij ze zich in hun eigen kamers terug te trekken en dan ging hij wat wandelen op de koer om zijn geest, wat beroerd na deze onaangename verrassing, wat te kalmeren. Maar het ergste gebeurde nadien. Wanneer hij terug naar binnen wou gaan, was de deur gegrendeld en tevergeefs klopte hij aan om ze te doen openen. Gelukkig had hij in zijn zak de sleutel van het seminarie, zodat hij daar naar zijn vroegere kamer kon gaan om er te slapen. En juist op deze feiten bouwden zijn tegenstrevers een vreemd verhaal op, wat hun des te gemakkelijker viel, omdat de bisschop zo zachtmoedig van aard was, dat hij ook na dergelijke eerloosheid, de

boze vrouw niet wegjoeg.

Te Rome werd het geval onderzocht. Men zag hoe hardnekkig zijn tegenstanders waren en dat de mogelijkheid tot een akkoord te komen uitgesloten was. Men vreesde ongemakken en schandalen en achtte het geraadzaam Monseigneur uit te nodigen zijn ontslag te geven. Tegelijkertijd echter gaf men hem het bevel de zetel te blijven bezetten en het diocees te beheren, tot zijn opvolger zou benoemd zijn. Deze daad, die hem wel in eer herstelde, vermits hierdoor bewezen werd dat men de aanklachten als ongegrond aanzag, drukte op zijn schouders een zwaar kruis, nu hij genoodzaakt was om te gaan met tegenstanders die victorie kraaiden. Hij had geen eetlust meer, een hevige hoofdpijn doorschoot dag en nacht zijn slapen en op zekere ogenblikken scheen de heilige man als verdwaasd te zijn.

Maar de Voorzienigheid waakte over hem. Pas had hij zijn ontslag ingediend of hij had bij zichzelf uitgeroepen: "Indien Don Bosco mij de toelating zou geven mij terug te trekken in de nabijheid van de kerk van Sint-Jan de Evangelist, zou ik, naar het mij toeschijnt, mijn rust terug vinden en zou ik mijn dagen in vrede beëindigen!" Aan niemand, nochtans, maakte hij deze gedachte bekend. Welnu, toen te Turijn het nieuws van zijn ontslag toekwam zei Don Bosco, die het hoorde terwijl hij aan tafel zat: - "Arme bisschop! Hij was onze grote vriend en weldoener! Zou het niet enkel passend zijn maar zelfs een verplichting voor ons dat wij hem zouden schrijven bij ons te komen?"

- "Waar zou men hem logies kunnen geven?", vroeg Don Durando. "Hier in het Oratorio zou dat onmogelijk zijn."

- "Te Sint-Jan", antwoordde Don Bosco. "Daar zou men hem een kamer kunnen klaarmaken die voor een prelaat niet onbehoorlijk zou zijn. - Jij, Don Durando, zult hem dadelijk schrijven en in mijn naam uitnodigen ons aanbod te aanvaarden."

Maar op dat ogenblik maakte iemand twee wijze opmerkingen. Twee kanunniken van de Dom van Biella waren naar het Oratorio gekomen om Don Bosco te verzoeken hun zaak tegen de bisschop te steunen bij de Heilige Congregatie. Natuurlijk had Don Bosco dat geweigerd. Indien hij nu onmiddellijk aan Mgr. Leto het huis van Sint-Jan zou aanbieden, zou dat dan niet zijn alsof hij de schijn wou aannemen zich met deze brandende kwestie te bemoeien, waardoor hij tegen de Salesianen vreselijke tegenstanders zou doen ontstaan? Bovendien zou een uitnodiging, hoe vriendelijk ook gedaan, verplichtingen scheppen, eens dat de uitnodiging zou aanvaard zijn. Een persoon in eigen huis uitgenodigd verwerft het recht te worden behandeld op een manier, die met zijn waardigheid overeenstemt en wat men dan ook moge doen, toch zal men nooit genoeg doen. Was het dus niet beter af te wachten tot Mgr. Leto zelf zou vragen bij Don Bosco te komen? Dan zou men geen verwijten te vrezen hebben, alsof Don Bosco hierdoor het gedrag van zijn tegenstrevers zou willen veroordeeld hebben en wat Monseigneur zelf betrof zouden de bewijzen van achting hem aangenamer zijn. Toen Don Bosco deze opmerkingen gehoord had, dacht hij er enkele ogenblikken over na en zei dan: - "Welnu, stel het dan nog wat uit hem te schrijven. We zullen ons richten naar de

gebeurtenissen, die er zullen komen.

Intussen benoemde de Heilige Stoel de bisschop van Biella, Mgr. Cumino zodat Mgr. Leto verplicht was het diocees te verlaten. Op het laatste ogenblik had hij besloten zich terug te trekken bij priester Faà van Bruno, maar de Paus gelastte kardinaal Aliminda ermee voor hem een verblijf te zoeken in een klooster. De kardinaal gaf hiervan bericht aan Don Bosco en stelde voor hem op te nemen in de nabijheid van de kerk van Sint-Jan de Evangelist. Don Bosco stemde er dadelijk in toe, zodat Mgr. Leto op een providentiële manier zijn verlangens vervuld zag.

Te Turijn toegekomen ging de brave bisschop dineren in het Oratorio. Hij was diep neerslachtig alsof hij zich door een zware straf getroffen voelde. Hij zei niet veel en at heel weinig. Na het diner ging hij naar Don Bosco's kamer, knielde aan zijn voeten neer en vroeg om zijn zegen. Don Bosco wou dat eerst niet doen, maar op zijn aandringen zegende hij hem. Dan legde hij zijn op zijn hoofd. Op dat ogenblik zelf verdween de pijn die hem sinds maanden kwelde en kwam nooit meer terug.

Hij begaf zich naar Sint-Jan en dadelijk bij zijn ontmoeting met directeur Marengo, zei hij hem: - "Ik kom mij laten inschrijven onder uw zonen en u zult voor mij als een vader zijn."

- "Monseigneur", antwoordde hem Don Marengo, "ik en al de mijnen zullen uw zonen zijn. U is hier de vader en de meester."

Al de oversten en de jongens hadden hem geknield ontvangen. Monseigneur was bewogen. Don Marengo begeleidde hem naar het beste appartement van het huis, dat door Don Sala, op bevel van Don Bosco, smaakvol was gemeubileerd. Het bestond uit een ruime zaal voor de audiënties (1) en uit enkele woonkamers. Dan stelde hij hem een priester en een jongen voor die zorgzaam gekleed was. Ze zouden respectievelijk zijn secretaris en zijn kamerknecht zijn.(2) "Voor het overige", voegde Don Marengo er aan toe, "zullen alle jongens van het huis tot uw dienst staan." In de mis en bij alle kerkelijke diensten werd hij als bisschop behandeld. Toen hij na de eerste ochtend verklaarde bereid te zijn privaat en zonder assistentie te celebreren, antwoordde hem de directeur: - "Wat zegt u nu, Excellentie? U dient er rekening mee te houden dat u zich hier in uw bisschoppelijk paleis bevindt. Dit is het inzicht van Don Bosco en wij zijn gelukkig bij Uwe Excellentie te mogen wonen."

Monseigneur vond geen woorden om zijn dankbaarheid te betuigen. Hij kreeg opnieuw eetlust, werd weer joviaal en voelde zich gelukkig! Hij meende dat hij

---

(1) Deze zaal is nu verdwenen om plaats te maken voor enkele kamertjes.

(2) De Mariazoon Cardano, later inspecteur van de Salesiaanse huizen van Palestina.

dat, wanneer hij zich aldus zou teruggetrokken hebben, hij door allen zou verge-
ten worden en bereidde zich voor op een treurig en droefgeestig leven. Nu hij
echter ziet dat hij voor een of andere kerkelijke dienst voortdurend uitgenodigd
wordt, voelt hij zich verlicht, hij is tevreden en deze tevredenheid drukt hij
uitbundig uit door nu en dan uit te roepen: - "Ik moet Don Bosco werkelijk be-
danken. Mij kon geen beter lot beschoren zijn."

Wanneer ze af en toe in het Bollettino en in de kranten zijn naam vermeld
vonden, voelden bisschoppen en pastoors niet die zekere aarzeling, die ons al-
licht verwijderd houdt van hen, van wie wij veronderstellen dat ze in ongena-
de gevallen zijn. Daarom kwamen ze hem vaak bezoeken en wanneer ze zagen op
welke manier Don Bosco hem behandelde, overlaadden ze hem met lofbetuigingen
om zijn goedheid. De hoge morele waarde van Monseigneur kwam vooral aan het
licht, toen hij vernam dat zijn bijzonderste tegenstander, een kanunnik die hem
fel gekampt had, zich te Turijn bevond om zijn ogen te laten verzorgen. Mon-
seigneur Leto ging hem dadelijk een bezoek brengen. Deze trek van nederige
Christelijke liefde veroverde het hart van de geestelijke. In aanwezigheid van
een persoon met wie hij vertrouwelijke omgang had en die ons dit feit vertel-
de, kon hij zich niet weerhouden uit te roepen: - "We hebben een heilige bis-
schop verloren."

VALSALICE.

Don Bosco verbleef te Valsalice gedurende 23 achtereenvolgende dagen,
van 5 tot 28 september. Van het begin af voelde hij dat dit nuttig was voor
zijn gezondheid, die geleidelijk verbeterde, zodat hij gedurende een retraite
naar zijn medebroeders kon luisteren en op het einde zelf de retraite met een
korte aansporing besluiten. Daarin verhaalde hij, bewogen, het bezoek van kei-
zer Otto aan de heilige Nilus en na een gepast commentaar eindigde hij met tra-
nen in de ogen en te zeggen: - "Ook ik vraag aan u allen niet meer dan dat u uw
ziel zoudt redden."

Hij zat daar wel vijftien vergaderingen van het kapittel voor. Op de daar-
toe vastgestelde dagen begaven de oversten zich er 's ochtends naartoe en
hielden een zitting in de voormiddag en een in de namiddag behalve op 24 sep-
tember, toen ze maar eens te samen kwamen. Don Bosco had ook medebroeders die
niet tot het kapittel behoorden gevraagd de zittingen bij te wonen. Zo lezen wij
eenmaal of meermaals in de notulen de namen van Don Barberis, van Don Dalmazzo,
van Don Albera, van Don Francesca, van Don Cerruti, van Don Branda, van Don Poz-
zan. Deze laatste diende verslag uit te brengen over een stichting voorgesteld
door de medewerkers van Vicenza, zoals we verder zien zullen. Don Bosco nam
deel aan de besprekingen en liet daarbij, zoals altijd, allen vrijuit hun mening
zeggen en hun eigen opinie verdedigen, ook wanneer deze afweek van de zijne.

Gedurende deze weken kwam kardinaal Alimonda in gezelschap van theo-
loog Margotti en van andere voorname geestelijken van Turijn naar Valsalice om
er zich met Don Bosco te onderhouden over de zaken van de kerk van het Heilig

Hart.(1) De tweede maal bleven Zijne Eminentie en zijn gevolg dineren. Ieder-
een was verbaasd en verheugde er zich over wanneer men zag hoe ongedwongen de
aartsbisschop met Don Bosco omging. Hij wandelde met hem onder de galerij en
ging met hem weg terwijl hij hem vriendschappelijk bij de arm hield: de groot-
moedige kardinaal ondersteunde nu zijn in verval geraakte persoon met dezelfde
christelijke liefde, waarmee hij steeds zijn Werk ondersteund had.

Van zijn kant betuigde de moedige directeur van de Unità Cattolica in
woord en daad de verknochte genegenheid die hem sinds jaren met Don Bosco ver-
bond. Eens dat hij op bezoek kwam kuste hij dadelijk zijn hand in aanwezigheid
van Don Cerutti. Bij dit bewijs van eerbied was deze er zo door vertederd dat
hij op hem toeging, terwijl Don Bosco wat verder van het raam ging zitten
omdat het licht pijn deed aan zijn ogen, en zei hem: - "Ik kan mij er niet van
weerhouden, Heer Theoloog, u in mijn naam en in die van de Salesianen te danken
voor de genegenheid die u tegenover Don Bosco betuigt", waarop de andere ant-
woordde: - "Hoe kan iemand die deze mens kent, hem niet beminnen?"

Die namiddag kwam te Valsalice de schilder Rollini toe. Van een kleine
foto, uit Amerika ontvangen, waarop Mgr. Cagliero zich met zijn eerste doopkin-
deren bevond, twee authentieke jongetjes uit Patagonië, had hij een zeer inte-
ressant schilderij gemaakt en bracht deze bij Don Bosco. De goede vader genoot
ervan de dierbare eerstelingen door zijn grote zoon op de akker van zijn dro-
men geogst te bekijken en te tonen.

NIZZA MONFERRATO

Don Bosco en zijn kapittel gingen er mee verder ook voor de stoffelij-
ke belangen van de Dochters van Maria, Hulp der Christenen, zorg te dragen. Op
de zitting van 20 maart werd een memorandum meegedeeld van de arts van
Nizza, waarin de antihygiënische toestand van de slaapzalen van het Moederhuis
werd in het licht gesteld. Daarom werd aan de Zusters dadelijk de machtiging ver-
leend werken te doen uitvoeren, waardoor voor een voldoende verluchting zou ge-
zorgd worden. Op 5 juni werd, met goedvinden van Don Bosco, het voorstel van
Don Bonetti - directeur-generaal na het vertrek van Mgr. Cagliero, in overweging
genomen, dat men, om plaats te bieden aan het groeiende aantal postulanten en no-
vices zou beginnen met het bouwen van nieuwe lokalen. Omdat door de arts gepro-
testeerd was tegen de al te grote opeenhoping, legde op 22 juni de econoom Don
Sala een plan voor om het huis met een verdieping te verhogen. Het kapittel, en
ook Don Bosco stemde in gunstige zin voor dit plan.

Het jaar 1885 is, in de annalen van het huis, onvergetelijk gebleven

---

(1) Vergelijk het vorige hoofdstuk.

omdat de heilige Stichter er toen voor de laatste maal verscheen. Hoewel door Don Bonetti levendig hiertoe aangezet, had hij er zich niet kunnen naar toe begeven, zoals hij dit placht te doen, voor de retraite van de dames. De directeur-generaal drong opnieuw aan op 20 augustus, toen de retraites van de inkleding en van de professie op hun einde liepen. Hij stuurde hem te Mathi langs de plaatselijke directeur, Don Bussi, een brief waarin hij hem in volgende bewoordingen aanspoorde: - "Sta toe dat een zoon met grote aandrang zijn vader verzoekt en, indien het mij geoorloofd zou zijn, hem een eerbiedig bevel geeft. Ik, die mij ter plaatse bevind, zie in dat het niet enkel nuttig is, maar zelfs noodzakelijk dat u naar Nizza zou komen. Er zijn hier 300 Zusters van alle kanten samengekomen voor de retraite en de meesten van hen zijn gekomen wegens de gegronde hoop en wegens de belofte door u gedaan u hier te zullen ontmoeten. Dagen geleden hebt u hun geschreven dat u hun voorname zaken te zeggen had. Kom, en u zult veel goed doen aan elk van hen en aan het hele huis. Gods glorie en het heil van hun zielen en ook mijn rust eisen dit. Ik heb het kruis opgenomen en ik vind het zeer zwaar. Ik heb het hard nodig doeltreffend te worden geholpen om niet te bezwijken en om de moed niet te verliezen. Na God verwacht ik deze opbeuring van u. Weiger ze me niet."

Ook de algemene moeder schreef aan moeder Petronilla, die zich te Lanzo bevond, zich bij Don Bosco aan te melden en hem te zeggen dat talrijke postulanten en novicen, die hem nog niet kenden, hem verlangden te zien. Hij luisterde als een vader naar de gezante en naar het gezantschap en antwoordde dan op schertsende toon: - "Ja, ja. Nu ben ik het niet meer die aan mezelf bevelen geef! Nu gehoorzaamt Don Bosco aan Don Rua en aan de arts en indien zij het mij toelaten zal ik graag naar Nizza gaan. Daar zal ik op een hoog podium gaan staan opdat iedereen mij zou zien."

Het was nog vroeg in de ochtend toen Moeder Petronilla te Mathi toekwam. Ze was vergezeld van twee of drie zusters van het huis van Lanzo. Na te hebben geluisterd naar het gezantschap, dacht hij er aan dat ze misschien nog nuchter waren.

- "Hebt u ontbeten?" vroeg hij hun.
- "Jawel, Heer, onderweg", antwoordde de Moeder namens allen.
- "En wat hebt u gegeten?" hernam Don Bosco.
- "We hebben brood met salami gegeten."
- "Wat?" hernam Don Bosco en trok daarbij een streng gezicht. "Is het op die manier dat u de vigilie onderhoudt?"
- "Wat hebben wij gedaan!" riepen als uit een mond de verschrikte zusters. "Maar we wisten het niet, we hebben naar de almanak niet gekeken."
- "Maar u dient toch te weten dat het vandaag de vigiliedag is... van morgen."

Don Bosco glimlachte en ook de zusters hervatten zich en lachten smakelijk, blij omdat ze hem in goed humeur aantroffen.

Hij vertrok dus uit Mathi in de ochtend van 22 augustus met Don Bussi en de jonge geestelijken Viglietti en Festa, om 's middags te Nizza aan te komen. Daags nadien celebreerde hij de mis van de communiteit maar gaf enkel de communie aan de moeders en enkele andere zusters. Later woonde hij de ceremonie van de inkleding en van de professie bij. Maar wat zag hij er afgemat uit! Om op het kleine podium te klimmen, van waarop de predikanten het woord voerden, moest hij gedragen worden door de priesters die hem vergezelden. Bij dit zicht gingen er velen aan het wenen. Ook hij toonde zich ontroerd, zelfs zo dat het wat duurde voor hij zich kon hervatten en het woord nemen. Ziehier wat hij zei:

" Ik zie jullie in goede gezondheid en ik hoop dat jullie oud
" mogen worden, maar zonder de ongemakken van de ouderdom. Ik heb ge-
" loofd dat men oud kon worden zonder de ongemakken van de ouderdom,
" maar nu begrijp ik al te goed dat deze leeftijd er niet kan van ge-
" scheiden worden. De jaren gaan voorbij en de kwalen van de grijs-
" heid komen aan. Laten wij ze opnemen als ons kruis.
" Deze ochtend heb ik het genoegen gehad kruisen uit te de-
" len, en ik zou gewenst hebben er nog vele uit te delen, maar en-
" kelen hebben er reeds een en anderen zullen er later een krijgen.
" Ik beveel jullie allen aan het graag te willen dragen en niet het
" kruis dat wij willen dragen, maar het kruis dat de heilige wil
" van God ons zal opeppen. Laten wij het opgewekt dragen en daar-
" bij denken dat met verloop van de jaren ook het kruis voorbijgaat.
" Laten we daarom zeggen: gezegend kruis, nu weeg je wel een beetje,
" maar deze tijd zal kort zijn en dit kruis zal ons een krans van
" rozen voor de eeuwigheid doen verdienen. Houden jullie dit goed
" voor je geest en je hart en zeg dikwijls met Sint-Augustinus:
" Heilig kruis, maak dat ik transpireer wanneer ik je draag hier
" op aarde, wanneer slechts na het dragen van het kruis de glorie
" mag komen. Ja, Dochters, laten we met liefde het kruis dragen en
" laten we het niet op de anderen doen wegen maar laten we de anderen
" helpen om hun eigen kruis te dragen. Zeg bij jezelf:" zeker, ik zal
" een kruis zijn voor de anderen zoals de anderen vaak een kruis
" zijn voor mij, maar ik wil mijn kruis dragen en ik wil geen kruis
" zijn voor de anderen. En noteer goed dat wanneer ik over een kruis
" spreek, ik niet enkel wil spreken over het lichte kruis dat ik van-
" morgen uitgedeeld heb. Ik bedoel werkelijk het kruis dat de Heer
" toezendt en dat, doorgaans tegen onze wil is en in dit leven
" nooit ontbreekt, vooral niet voor jullie, meesteressen en direc-
" trices die jullie speciaal bezig houden met de redding van anderen.
" Die moeilijkheid, dit werk, die ziekte, ook wanneer het een lich-
" te ziekte is, maar die toch ook een kruis is, wil ik opgewekt en
" graag dragen want het is juist het kruis dat de Heer mij zendt.
" Soms werkt men hard en schenkt men weinig bevrediging aan
" de anderen, maar werk steeds voor Gods glorie en draag jullie
" kruis altijd goed omdat het aldus aan de Heer behaagt. Het is
" waar, er zullen doornen zijn, maar doornen die nadien in bloemen
" zullen veranderen en deze zullen voor de hele eeuwigheid blijven
" bestaan.
" Maar jullie zullen zeggen: "Don Bosco, laat ons een gedenke-

" nis na!" Welke gedenkenis kan ik jullie nalaten? Kijk, ik ga er
" jullie een nalaten die ook de laatste zou kunnen zijn, die jullie
" van mij zullen ontvangen. Het is mogelijk dat wij elkaar nog zullen
" zien, maar, zoals jullie zien ben ik oud en sterfelijk zoals
" iedereen en dus, kan ik niet zo lang meer leven. Ik zal jullie
" dus een gedenkenis nalaten, die het jullie nooit zal berouwen in
" praktijk te hebben gesteld: doe het goede, doe goede werken, span
" je in, werk veel voor de Heer en doe het allen met goede wil. Ver-
" lies je tijd niet, doe het goede, doe veel goed en je zal er nooit
" spijt over hebben het gedaan te hebben.

" Willen jullie nog een andere gedenkenis? Beoefen je heilige
" Regel en ik zeg jullie nogmaals dat het jullie nooit zal spijten.
" Onze Regel, weet je, is onfeilbaar en geeft ons vele voordelen, maar
" de voornaamste van alle is de zekere redding van onze ziel. Dit
" woord onfeilbaar, mag je niet verbazen want, vermits onze Regel door
" de Paus van Rome goedgekeurd werd en de Paus van Rome onfeilbaar is,
" is ieder artikel van de Regel dat hij goedgekeurd heeft, onfeilbaar.
" Lees hem, overweeg hem, tracht hem goed te verstaan en in praktijk
" te stellen. Doet dit vooral goed wanneer je directrice of meesteres
" bent of wanneer je een bezigheid hebt onder de externen.

" Ik zal altijd voor jullie bidden! In de heilige mis bid ik
" altijd speciaal voor jullie, omdat ik voel dat jullie mijn beste
" dochters zijn in de Heer, maar zorg er voor zoveel jullie kunnen
" je Regel toe te passen. Het onderhoud hiervan zal jullie rustig ma-
" ken in de tijd en gelukkig in de eeuwigheid. Dit zal een genoeg
" doen aan jullie oversten en het zal een groot genoeg zijn voor
" jullie arme Don Bosco. Wanneer men weet dat deze Regel in alle hui-
" zen wordt toegepast, dan kan men rustig leven en is men geheel
" voldaan. Zoals jullie weten kan Don Bosco niet altijd bij jullie
" zijn, maar denk er goed aan dat hij, met het gebed, jullie altijd
" en overal vergezelt en wanneer jullie de Regel beoefenen dan be-
" vredigen jullie God en doen jullie Zijn Wil en ook de wil van Don
" Bosco.

" Wees allen opgeruimd, mijn beste dochters, gezond en hei-
" lig en leef steeds in goede verstandhouding. En op dit punt zou
" ik jullie nog veel moeten zeggen, maar ik ben al moe en jullie
" dienen zich met dit weinige tevreden te stellen.

" Wanneer jullie aan je ouders zullen schrijven, groet ze dan
" vanwege Don Bosco en zeg hun dat Don Bosco steeds op een speciale
" manier voor hen bidt, opdat de Heer hen zou zegenen, hun belangen
" zou begunstigen en ze zouden zalig worden, zodat ze in de hemel de
" dochters zouden terugzien die ze aan mijn Congregatie gegeven heb-
" ben, de Congregatie die, evenals die van de Salesianen, dierbaar
" is aan Jezus en Maria.

" Moge dit alles strekken tot Gods glorie en ook tot onze
" eeuwige zaligheid. Bid voor jullie Don Bosco, voor de Paus en voor
" de Kerk! Ontvangen jullie nu mijn zegen en die van Maria, Hulp
" der Christenen. Ik geef nu mijn zegen opdat jullie de beloften
" die jullie gedurende deze dagen van de heilige retraite gedaan
" hebben zouden mogen volbrengen.

Na deze toespraak ging hij langs de kleine gang van de kerk naar het appartement van de Salesianen. Een groepje Zusters omringde hem. Hij bekeek ze met veel goedheid en liet zijn blik speciaal vallen op een zuster die door een inwendige strijd gekweld werd. Alsof hij ertoe geïnspireerd werd, zei hij: "Laat ons heilig worden, indien wij willen dat de wereld over ons zou spreken!" De betekenis hiervan was duidelijk: laat ons de aanvechtingen van een ijdele glorie uitbannen, onze enige glorie komt van onze heiligheid.

Alvorens verder te gaan en zich terug te trekken, stemde hij er in toe, op aandringen van iemand, een speciaal woordje te richten tot de leden van het Kapittel. Daarom ging hij, met Don Bonetti aan zijn zijde, in de spreekzaal binnen, waar de moeders met groot verlangen op deze gunst wachtten. Hij zei hun: - "Jullie willen dus dat ik iets zou zeggen. Indien ik kon spreken, hoeveel dingen zou ik jullie dan niet zeggen! Maar ik ben oud, ik ben oud en versleten, zoals jullie zien kunnen. Ik kan zelfs moeilijk spreken. Ik wil jullie enkel zeggen dat de Madonna veel, zeer veel van jullie houdt. En weten jullie dat Zij zich hier te midden onder jullie bevindt?"

Toen onderbrak hem Don Bonetti, die zag dat hij ontroerd was. Enkel om hem af te leiden, begon hij te zeggen: - "Ja, dat is zo. Don Bosco wil zeggen dat de Madonna jullie moeder is en dat zij jullie hoedt en beschermt."

- "Nee, nee", hernam Don Bosco, "ik wil zeggen dat de Madonna werkelijk hier is, in dit huis en dat zij tevreden is over jullie en dat, wanneer jullie voortgaan in de geest die jullie nu hebben, de geest die de Madonna wenst..."

Don Bosco was nog meer aangedaan dan voorheen en Don Bonetti nam andermaal het woord: - "Ja zeker, zo is het, Don Bosco wil zeggen dat wanneer jullie altijd braaf blijven, de Madonna over jullie tevreden zal zijn."

- "Maar nee, nee", spande Don Bosco zich in om het uit te leggen, waarbij hij probeerde zijn ontroering te beheersen. Ik bedoel dat de Madonna werkelijk hier is, hier te midden onder jullie! De Madonna wandelt door dit huis en bedekt het met haar mantel."

Toen hij dit zei, strekte hij de armen uit, richtte hij zijn ogen vol tranen naar omhoog en scheen hij de zusters ervan te willen overtuigen dat hij de Madonna zag heen en weer gaan als in haar huis en dat het hele huis onder haar bescherming stond. Het toneel zou verdiend hebben te worden geschilderd door een goed penseel, opdat het, zoals het onvergankelijk ingeprent bleef in het hart van de aanwezigen, het ook voor de toekomst de houding zou vereeuwigen van de heilige Stichter, toen hij, met deze plechtige bevestiging, voor altijd afscheid nam van zijn oudste dochters.

In de ochtend van 24 augustus verliet hij voor altijd dit gezegende huis.

S. BENIGNO CANAVESE

Tweemaal verbleef Don Bosco te S. Benigno in de dagen waarover wij nu spreken, namelijk van 24 augustus tot 4 september en van 28 september tot 12 oktober, gedurende de retraites. Toen hij de eerste maal aankwam liep de retraite van de jonge aspiranten naar het einde. Daarom begon hij ermee ze dadelijk audiëntie te verlenen. Op de sluitingsdag celebreerde hij de mis van de communiteit en werd daarbij nu en dan onderbroken door hevige emoties. Bij het Domine, non sum dignus belette het wenen hem verder te gaan, bij het Agnus Dei, alvorens de communie te geven, liepen de tranen over zijn gelaat. Sinds enkele tijd al stelde men bij hem een uiterste gevoeligheid vast bij het celebreren van het heilig Offer, met overvloedige tranen. Bij de zegen was hij altijd aan het wenen. Soms ook bij een gesprek, wanneer men wou verhinderen dat hij zou gaan wenen, was het nodig zekere onderwerpen, van aard zijn gemoed in beroering te brengen, te vermijden.

Het onderhoud van het huis van S. Benigno vergde zeer hoge uitgaven en om hieraan het hoofd te bieden had de directeur, Don Barberis, geen ander hulpmiddel dan de vaderlijke liefdadigheid van Don Bosco. Maar ook Don Bosco bevond zich soms zonder geld en dan diende hij op zijn beurt de edelmoedigheid van zijn weldoeners op de proef te stellen. Een van hen, en dit sinds lang, was de negentigjarige Don Benone, de deken van die plaats. Ziehier nu met welk groot vertrouwen Don Bosco zijn hulp inriep om te voorzien in de dringende behoeften van Don Barberis.

" Beste Heer Deken,
"
" Sinds enkele dagen trekt Don Barberis mij bij mijn mouw om geld te
" verkrijgen voor sommige schulden en om dringende voorraad in te slaan.
" We weten niet waar het geld te halen en we hebben 5.000 frank
" dringend nodig. Indien u, heer Deken, ons ook maar tijdelijk zou
" kunnen ter hulp komen, zou u zich zeer liefdadig betonen voor dit
" werk, waarvoor wij gewerkt hebben en waarvan wij goede arbeiders voor
" onze Moeder de Heilige Kerk verwachten,
" Indien het nodig zou zijn, zal Don Barberis samen met mij her-
" halen: Date et dabitur vobis, vooral voor hem die ons brood geeft.
" Moge Maria u beschermen.
"
" uw toegenegen vriend,
" S. Benigno, 27 augustus 1885. Priester Gio. Bosco.

Na deze retraite bleef hij nog acht dagen te S. Benigno, terwijl er een andere retraite plaats had voor de medebroeders. Hij was uitgeput van krachten. "Slechts zelden", schreef Viglietti (1) "heb ik hem zoveel zien lijden."

---

(1) Dagboek een aanhaling van 30 augustus.

Viglietti moest zich samen met Don Lemoyne en Don Ronchail naar Turijn begeven. Samen gingen ze eerst Don Bosco begroeten. Deze riep snikkend uit: - "Jullie laten mij hier allemaal alleen!" Maar tegen avond zagen ze dat hij weer opgewekt en tevreden was. Misschien ook, zoals zijn secretaris het vermoedde, spande hij zich in om er zo uit te zien, zoals hij dit placht te doen. Zijn gerustheid bleek uit een schalks antwoord op een kinderachtige opmerking: Een jongen had hem gezegd: - "Bij de uitleg van het Evangelie heeft de predikant gezegd dat de vogels niet arbeiden, dat ze nooit iets doen en toch zorgt God voor hen en geeft hun te eten en Hij kleedt ze!(1) Dat is wel mooi! " En Don Bosco antwoordde hem prompt: - "Maar de Heer, mijn beste jongen, laat ze ook vet worden en laat ze dan in de pan bakken om als voedsel te dienen voor hen die werken."

Op 31 augustus zei hij dat hij, enkele dagen voordien, in de mis na de consecratie overweldigd was geworden door een verblindend licht dat hem belet had zijn mis verder te celebreren. Viglietti herinnerde zich, inderdaad, dat hij die ochtend, terwijl hij hem bijstond aan het altaar gezien had hoe hij in ver-warring geraakte en dat hij dan opgehouden had met celebreren. - "Achter dat licht", ging Don Bosco verder, "bevonden zich dikke duisternissen en, toen deze verdwenen waren, begon ik opnieuw en eindigde ik de mis. Nadien dacht ik aan het feit dat mij overkomen was en zei ik tot mij zelf: Die duisternis die zo onverhoeds na dit licht kwam, zou dit geen bericht zijn dat ik weldra en ook plots zal sterven? Met deze gedachte riep ik 's avonds Don Barberis op mijn kamer en liet hem enige belangrijke memoranda schrijven vooraleer men mij 's anderendaags als een lijk in mijn bed zou aantreffen."

Gedurende zijn tweede verblijf ontving hij op 4 oktober, de plechtige feestdag van de Rozenkrans, de kloosterprofessie van 45 novicen en op 11 oktober kleepte hij 60 nieuwe jonge geestelijken in. Tot de eersten hield hij volgende korte preek:

" Het is onnodig, mijn beste zonen, jullie te zeggen welk ge-
" noegen het me doet jullie te zien, vermits ik in jullie, die uw ge-
" loften hebben gedaan de schoorbalken van de Congregatie zie. Van hen
" die hier voor jullie waren zijn de enen hier en daar over de huizen
" verspreid en zijn de anderen naar de missies vertrokken. Daarom is
" het nodig dat anderen ze zouden vervangen om de steunpilaar te zijn
" van de Congregatie, waaraan wij allen getrouwheid hebben gezworen.
" Ik ben er gelukkig om dat jullie getrouwheid hebben gezworen,
" maar ik wens dat deze eed niet iets in de lucht zou zijn, niet ge-
" steund op een lichtzinnig voorwendsel, maar dat hij zou gesteund
" zijn op de onfeilbaarheid van onze Regel, omdat de Kerk, die on-
" feilbaar is, ze goedgekeurd heeft.
" Hebben wij misschien de geloften afgelegd om Don Bosco of
" de andere oversten te helpen? Neen. Wij hebben de geloften afgelegd
" omdat

---

(1) Het Evangelie van de XIVde zondag na Pinksteren, dat jaar op 30 augustus.

" dit onze roeping was.

" Er was een tijd dat sommigen mij volgende vraag pleegden te stellen: Is het beter de geloften af te leggen en ze te onderhouden of geen geloften af te leggen en ze toch te onderhouden?

" Op deze vraag dient een bevredigend antwoord te worden gegeven. Iets wat men doet na een gelofte heeft een hogere waarde dan wat men zonder gelofte doet. Het verschil tussen iets na een gelofte gedaan en iets wat men zonder gelofte doet, is hetzelfde als tussen iemand die een vrucht van zijn akker geeft en iemand die te samen de vrucht en de akker geeft. Iemand die dus, als jullie, een gelofte aan de Heilige Maagd doet, geeft haar het hele kapitaal van zijn geld.

" Ik weet niet of jullie mij voldoende begrijpen. Ik breng jullie deze gelijkenis (al door heiligen en Doctoren gebruikt) om jullie te zeggen dat iemand die zich met een gelofte aanbiedt, alles aanbiedt wat hij bezit.

" Maar, zoals de verdienste dubbel is, wanneer men de wet van God onderhoudt met een gelofte, zondigt men dubbel wanneer men haar verzuimt na een gelofte te hebben afgelegd. Daarom mag niemand geloven dat wanneer men zich aan God verbindt met een gelofte dit een luilekkerland zou zijn, waar men altijd wint en nooit verliest. Neen, wanneer wij de gedane beloften onderhouden, hebben wij een dubbele verdienste, maar indien we dit niet doen, dan is onze schuld eveneens dubbel.

" Aan hen die de eeuwige geloften afleggen pleeg ik een gewichtige zaak te doen noteren. Wanneer iemand de eeuwige geloften aflegt, verwerft hij opnieuw, volgens de beste theologen met Sint-Thomas van Aquino, de onschuld van zijn doopsel. Hij die zijn eeuwige geloften aflegt, doet het zelfde alsof jullie even zovele kinderen zouden zijn, die naar de doopvont gedragen worden.

" Nog iets anders meen ik jullie te moeten zeggen, namelijk dat hij die zijn geloften aflegt, de verplichting op zich neemt ze te onderhouden. Aldus is hij geen kind meer van de wereld, maar een uitverkoren zoon van Jezus, Maria en de H. Franciscus van Sales.

" Iedereen van jullie dient bij zich zelf te zeggen: Ik ben geen zoon meer van deze wereld. Wanneer de bekoringen hem aanvallen dient hij te antwoorden: Neen, ik ben een zoon van Maria! En daarom geen blik, geen gedachte, geen woord dat in strijd zou zijn met de afgelegde geloften.

" Iemand zal me vragen: heeft men zich streng verplicht tot het onderhouden van deze geloften? Indien iemand de geloften zou doen met het inzicht ze niet te onderhouden, dan zou hij liegen. Het zou een bedrog zijn tegenover de Heer en hij zou daarbij zijn eigen geweten verraden. Legt men dus zijn gelofte af, dan dient men dit te doen met de vaste wil deze belofte te houden tot aan zijn dood, om daarboven in het Paradijs de rechtvaardige beloning te ontvangen van wat wij in dit leven gedaan hebben.

" Iemand zal me zeggen: het onderhouden van de geloften is wel moeilijk! En dan? Zal de Heer en zijn Hemelse Moeder die naar de wereld gekomen zijn om ons samen te brengen en die ons in een we-

" reld van ongerechtigheid hebben geroepen om deze geloften af te leg-
" gen en ons daarbij ondersteund hebben, ons ook niet helpen om ze te
" onderhouden, als wij maar doen wat wij kunnen?
" Zeker is het dat hij die de geloften aflegt en dan deze gelof-
" ten ontheiligt, dus zijn woord breekt, zijn Schepper beledigt, aan
" Maria, Hulp der Christenen groot misnoegen doet en een onberekenbare
" schade aan zijn ziel berokkent, kortom, een grote heiligschennis be-
" gaat.

" Ik hoop dat jullie uw belofte zullen naleven en jullie ziel
" niet zullen willen bezoedelen door de gezworen trouw tekort te komen.

" Indien jullie dan de sleutel verlangen om uwe geloften ge-
" stand te zijn geef ik hem jullie. Alle deugden zijn vervat in de ge-
" hoorzaamheid. De andere deugden vergaan, indien men niet stipt is in
" de deugd van gehoorzaamheid, vooral in kleine zaken, als zaken die naar
" grote zaken leiden: Si vis magnus esse, a minimo incipe.

" Op dit punt laat ik het aan anderen over dit, wat ik enkel aan-
" geraakt heb, verder te ontwikkelen en uit te leggen.

" Ik geef je nog de verzekering dat ik voor jullie allen zal
" bidden, maar vooral voor hen die vandaag de geloften hebben afgelegd,
" opdat jullie geen ongeluk zou overkomen. Ik besluit met te zeggen dat
" jullie zonen van Jezus en Maria zijn en dat altijd zouden moeten blij-
" ven. Blijven jullie daarom vastbesloten de geloften die jullie vandaag
" hebben afgelegd niet te schenden en wezen jullie ertoe bereid liever
" duizendmaal de dood te sterven dan de gouden banden die jullie met God
" verbinden te besmeuren. Jullie zullen dus bidden voor mij en voor
" elkander. Ik beveel jullie dit warm aan. Vaarwel, mijn beste zonen.

Op 12 oktober, op het punt naar Turijn te vertrekken, wou hij aan al de
jonge geestelijken een korte aansporing geven. Volgens de kroniek zei hij:

" We staan bij het begin van het schooljaar en men zegt dat hij
" die goed begint, reeds de helft van het werk heeft gedaan, maar dade-
" lijk voegt men daaraan toe: men begint alleen maar goed, wanneer men
" met, de hemel begint. Jullie zijn zeker met de hemel begonnen, ga er
" dus mee verder. Ik hoop dat jullie zo vanaf het begin voortdurend
" door de Heer zult gezegend worden tot groot genoegen van jullie
" oversten en van jullie vriend, Don Bosco, die elke dag in de heilige
" mis voor jullie een speciaal memento doet, opdat de Heer jullie in
" gezondheid en heiligheid zou bewaren. Want, wanneer jullie gezond
" en sterk zouden zijn maar de heilige vreze Gods niet in jullie
" hart zou geworteld zijn, dan zouden jullie niets kunnen doen. En
" denk eraan dat jullie met Gods hulp alles zullen kunnen doen.

" Inmiddels zal hier alles gedaan worden wat er kan gedaan
" worden en zelfs meer, opdat jullie niets zou ontbreken van wat no-
" dig is voor de dienst van de Heer en voor het lichaam.

" Ik zal er mij zeker grotelijks over verheugen, wanneer ik, op
" mijn vraag aan Don Barberis of aan een andere overste, hoe het zit met

" je gezondheid, met je vroomheid, met je studiegeest, goed nieuws
" zal horen.
"   Maar terwijl ik jullie de verzekering geef dat ik veel voor
" jullie zal bidden, beveel ik mij in jullie gebeden aan, vooral bij
" de Heilige Communie, waarin ik grote hoop stel en verwacht ik dat
" de Allerheiligste Maagd grote zorg zal hebben voor alles wat wij
" nodig hebben.
"   Iets wat ik wens dat jullie eerst goed zouden bedenken en het
" daarna aan jullie ouders zullen aanbevelen is, dat allen die ons
" geestelijk of lichamelijk zullen ter hulp komen, door de Madonna
" op zichtbare wijze zullen beschermd worden en dat Zij niets anders
" zal kunnen doen, dan hun gebeden verhoren.

Na deze woorden, zegende hij hen en keerde hij terug naar het Oratorio. Ook te S. Benigno waren de oversten vaak bij hem gekomen om Kapittel te houden. Er waren zeven zittingen, waarvan zes onder zijn voorzitterschap.

We kunnen Don Bosco nog niet volgen buiten S. Benigno. Rond dit huis had er in 1885 een ophefmakende strijd plaats tussen het hoera-patriotisch antiklerikalisme van die tijd en de christelijke liefdadigheid van Don Bosco. Het gerucht werd echter niet gemaakt door Don Bosco, maar door zijn tegenstanders en zijn verdedigers. Dit is een bladzijde uit de geschiedenis waarin de tweestrijd herleeft tussen een zwaar gewapende Goliath en een ongewapende David, met een gelijkaardig eindresultaat van de strijd.

We zullen dadelijk zeggen dat de nieuwe Goliath geen afzonderlijke strijder was, maar een schrikwekkende organisatie die als een enkele man in het strijdpark trad om tegen Don Bosco de aanmatigheden waarvoor de nieuwe burgemeester van de gemeente San Benigno Canavese streed, hoog te houden. De heer Parisi, helemaal anders dan zijn voorganger, beroemde er zich op dat hij, het nieuwe hoofd van de gemeentelijke administratie, een papenvreter was en maakte er geen geheim van dat hij zou proberen ook Don Bosco in te slikken, omdat de Salesianen hem bij de jongste verkiezingen niet gesteund hadden. Hij zou hem tot elke prijs uit de abdij van Fruttuaria verjagen, iets wat hij niet kon zonder vooraf het vijf jaar voordien wettelijk bedongen contract te doen verbreken. Om tot deze verbreking te geraken probeerde hij eerst met kleine middeltjes. Hij probeerde daarom de gemeenteraad aan zijn kant te krijgen en vroeg een stemming tegen Don Bosco. Hij had echter het terrein afgetast en gemerkt dat bijna alle raadsleden zich tegen hem zouden verzet hebben. Wat deed dan die wonderlijke burgemeester? Wat zwart was, deed hij voor wit aanzien. En toen de zitting, waarin hij met schrale toestemmingen vooraf zijn voorstel had aangekondigd voor geheven was verklaard, wist hij het zo te beredderen dat men hem ter wille was en hij een verslag ontving van notulen, die diametraal in tegenstrijd waren met de gevoelens van de meerderheid. Hij ondertekende dit en stuurde het aan de Prefect van de stad Turijn, waarbij hij aandrong dat Don Bosco zou worden uitgedreven. Maar de leden van de gemeenteraad hadden lont geroken van dit

foefje en haastten zich hiertegenover het authentieke verslag van de zitting te stellen, zodat de Prefect weigerde zijn visum te geven aan het bedrieglijk proces-verbaal.

Desondanks gaf deze parel van een burgemeester zich niet gewonnen. Hij verbond zich met sommige van zijn vrienden die te Turijn en te Rome over een zeker gezag beschikten, bracht opnieuw de beschuldiging van belediging aan de soldaten van het Italiaanse leger (1) op het tapijt, nam een geschikte gelegenheid te baat en vertrouwde de zaak toe aan de vereniging van Oud-strijders. Hij meende zo het middel bij uitstek te hebben gevonden om zijn doel te bereiken.

De veteranen of oud-soldaten op de veldslagen voor het vaderland, hadden een vereniging opgericht onder het voorzitterschap van generaal Crodara Visconti en wilden nu een instituut oprichten om de wezen van de militairen op te nemen. De heer Parisi besloot daarom zonder meer aan de President voor te stellen de Salesianen te laten uitdrijven uit de abdij van Fruttuaria om ze dan voor deze nieuwe bestemming te gebruiken. Het voorstel werd geestdriftig aangevaard, maar niet dadelijk bekend gemaakt.

Don Bosco die van deze kuiperijen helemaal onkundig was, werd hiervan verwittigd door de heer Asti, luitenant van de brandweerlieden van Turijn, een oud-leerling en secretaris van de Kleine Clerus. Om de bedreiging te bezweren stelde Don Bosco dadelijk een actieplan op samen met de eerwaarde heer pastoor van San Benigno. Deze schreef onmiddellijk aan Costantino Nigra, koninklijk gezant aan het keizerlijk hof van Wenen. De befaamde diplomaat, afkomstig van S. Benigno Canavese, die zijn vriend was, beloofde hem zijn steun. Op zijn beurt richtte Don Bosco zich tot de heer Bartholomeo Casalis, Prefect van Turijn, van wie hij enkel als antwoord ontving dat hij zich met deze zaak niet zou bemoeien hebben. Hij vroeg eveneens de hulp van sommige volksvertegenwoordigers.

Intussen ontplofte de bom met veel gedruis. Op 25 oktober begon te Venetië het derde Congres van de Oud-strijders, voorgezeten door Benedetto Cairolo en op 26 oktober werd het sektarische voorstel besproken. De heer Asti, die zijn geweten deed zwijgen om zijn positie te behouden, en de heer Peretti, een lid van het comité verkozen door het tweede Congres van Turijn, hielden vol dat de historische abdij, een nationaal monument, diende onttrokken te worden aan de handen van Don Bosco om te worden opengesteld voor de wezen van de Italiaanse soldaten. In de bespreking werd ook tussengekomen door de verslaggever Mussa, een ambtenaar bij de gemeenteraad van Turijn en door de beruchte schrijver Paolo Fambri. Er vielen grote woorden over de onvaderlandse houding van Don Bosco. Een van de deelnemers aan het Congres stelde aan de leden van het bestuur voor door de vergadering een gelukwens te doen stemmen voor de gemeenteraad van S. Benigno, die bewezen had een van de meest liberale gemeenteraden van Italië te zijn. Een telegram aan de krant van Turijn, die de tolk was van het antiklerikalisme en van de vrijmetselarij(2)

---

(1) Cfr. hiervoor, blz. 156 en volgende.

(2) Gazzetta del Popolo, 27 oktober 1885.

drukte dat "de vergadering als dol toejuichte." En de krant van de katholieke Italianen gaf daarbij als commentaar:(1) "Men dient werkelijk krankzinnig te zijn om Don Bosco lastig te vallen, nu hij zijn gezondheid verloren heeft door zichzelf voor de arme jongens op te offeren. Zij die hem beschuldigen van onvaderlandse daden hebben niet gedaan en zullen nooit doen voor het vaderland, wat onze Don Bosco gedurende vijftig jaar ervoor gedaan heeft."

Inmiddels was directeur Don Barberis naar Rome gesnelde om er volksvertegenwoordiger Ercole toe te bewegen de verdediging van Don Bosco op zich te nemen. Nu was deze volksvertegenwoordiger wel een afgevalen priester, maar toch wou hij graag de Salesianen een gunst bewijzen. Hij spande zich er vurig voor in en deed het zo goed bij het Ministerie, dat hij daar de verzekering ontving dat de petitie van de Veteranen niet voor de Kamer zou worden gebracht. Zelfs Asti, die in het publiek, als secretaris van de vereniging gemeend had dat het zijn plicht was in tegenovergestelde zin op te treden, wist prievaat Cairoli ervan te overtuigen dat, wanneer men aan Don Bosco het gebruik van de abdij zou ontnemen, deze daad niet kon gerechtvaardigd worden.

Trouwens, niet allen handelden als makke schapen op dit Congres. Dit was niet het geval met priester Bernardi, een bekende patriot uit Venetië en een gematigde liberaal. Balling in Piëmont gedurende het Oostenrijks bewind, was hij vicaris-generaal te Pinerolo geweest en had verschillende malen in het Oratorio met Don Bosco aan tafel gezeten. Toen liet hij al zijn invloed ten voordele van hem gelden.

Tenslotte werd een deskundig onderzoek gedaan op bevel van de Prefectuur van Turijn. Daarin werd bevestigd dat voor de verbeteringswerken door Don Bosco in het oude gebouw uitgevoerd, de Regering, wanneer ze bezit van het gebouw zou nemen, zou verplicht zijn 60.000 lire te betalen. Dat was de genadeslag voor het tergende ontwerp. Koning Umberto zorgde beter voor de kinderen van de militairen, door aan de veteranen het prachtig gebouw van Soperga aan te bieden als instituut dat zij verlangden.

De naam van Don Bosco was het mikpunt van de kwaadwilligheid van de sektariërs, wegens twee andere huizen, dat van de Salesianen te Faenza en dat van de Zusters te Catania.

FAENZA.

Te Faenza was het geen nieuwe strijd, maar enkel de voortzetting van de veldtocht die men reeds vier jaar tegen Don Bosco en de Salesianen voerde. De herneming van de vijandelijkheden viel samen met de komst van de nieuwe

---

(1) Unità Cattolica, 28 oktober 1885.

bisschop, Mgr. Gioachino Cantagalli, die in zijn eerste herderlijke brief, in klassiek Latijn geschreven, enkele zinnen gewijd had aan de zonen van Don Bosco. Daarbij gebruikte hij bewoordingen van hoge lof met zijn betuiging van onbeperkt vertrouwen. De gedurende enkele tijd bedwongen verbolgenheid barstte uit in een openlijk misdadige vorm. Op 12 april verscheen in de Lamone, een ophitsend artikel. Het uitwerksel liet niet lang op zich wachten. Op de avond van 15 april, een bewolkte avond die tot droefgeestigheid stemde terwijl de Salesianen aan de jongens op de speelplaats assistentie vereenden, klonk een gewerschot aan de overkant van de muur. Men lette er niet veel op, maar kort nadien zag men over de omheiningmuur een hoofd uitkomen en hoorde men een tweede gewerschot, ditmaal in hun richting afgevuurd. De kogel floot over hun hoofden heen, vloog rakelings tegen een pilaar in de nabijheid en bleef dan in de grond steken. Het nieuws van de aanslag dat zich snel in de stad verspreidde, verwekte er ontzetting. De overheid kwam tussen, nam de dikke kogel in beslag en zou gemakkelijk kunnen weten hebben, wie men moest aanhouden, maar het voorgewende gebrek aan bewijzen hield ze ervan af handelend op te treden, zodat, buiten een pover proces-verbaal van de politie, de zaak geen gerechtelijk gevolg kreeg.

Het had wel gevolgen in de polemieken die ontbrandden tussen de katholieke en liberale kranten in het schiereiland. De eersten verhieven hun stem tegen de misdadige aanslag, de tweeden lieten het feit doorgaan voor een kwajongensstreek en klaagden de Salesianen aan als lasteraars, uitdaggers, verstoorders van de openbare orde. De beschuldiging dat ze de publieke orde verstoorden werd het refrein van de vijandige pers, met het openlijk doel de publieke machten er toe te bewegen het Oratorio te sluiten. De Lamone van 3 mei kon zich niet weerhouden het volgende te schrijven: "Voor de aankomst van de Salesianen waren er onder de jongens geen gevechten meer waarbij ze elkaar met stenen bekogelden, zoals dit wel gebeurde ten tijde van de droevige pauselijke regering, maar thans hebben ze plaats tussen de jongens die naar het college van de Salesianen gaan en tussen de jongens die een andere school bezoeken. De oorzaak is dus wel duidelijk. Ze ligt bij het Salesiaans Oratorio, waar de jongens de haat inzuigen tegen hun gelijken en waar al hun edelmoedige gevoelens bedorven werden. Dat men dus het Salesiaans Oratorio sluite en we zullen daarmee al de betreuenswaardige en bloedige gevolgen uit de wereld helpen." In het nummer dan van 10 mei vinden we de minst vulgaire zinnen die we nog kunnen aanhalen: "Terwijl zij die aangezien worden als radicalen vervolgd worden en men op alle manieren hun propaganda tracht te dwarsbomen, laat men een ruime vrijheid aan de Jezuiten, gecamoufleerd in een of andere orde van broeders, om een heel gebied te beledigen, de kinderen van eenzelfde dorp tot broedertwisten op te hitsen en met volle bewustzijn van het kwaad dat er eens zal uit voortspruiten, in ieder jong boompje dat onvoorzichtige handen hun toevertrouwen, de anti-vaderlandse, antimenselijke gevoelens te laten in sijpelen, waarvan men bij ons te Faenza zich nog altijd met afgrijzen de droeve gevolgen herinnert." De krant van Faenza werd in de hoofdstad van de provincie bijgevallen door de Ravennate, zijn waardige collega.

De strijd duurde nog voort, toen op 18 mei Don Rua, terug van zijn reis naar Sicilië, toekwam. Terwijl hij door de straten van de stad liep, las hij op de muren met de hand in kribbelschrift er op aangebracht of soms ook gedrukt:

Weg met de Salesianen! De Salesianen buiten! De zoon van Don Bosco, die voor de eerste maal een bezoek bracht aan de mensen uit de Romagna werd hierdoor geenszins in beroering gebracht maar scheen zich zelfs te verblijden en herhaalde steeds maar: - "Kijk eens wat al goed wij in deze stad zullen doen !... Wat al goed!...".

Bij het vernemen van deze uitingen van razernij werd Don Bosco evenmin bang. Inderdaad, toen op de zitting van het kapittel op 29 mei Don Sala een plan had voorgesteld voor werken die dienden uitgevoerd te worden om het huis van Faenza tot een college om te bouwen en sommigen van de aanwezigen de vrees te kennen gaven dat, wanneer alles zou voltooid zijn, de sekten de Salesianen zouden verjagen, zei hij wat volgt: - "De jongens die wij opgenomen hebben zijn ons vrijgeleide. De tijd bevindt zich in Gods handen, evenals de politieke wijzigingen en de mensen van de streek. De bedreigingen gaan niet uit van de overheden, zij beschermen ons zelfs. De schorremorrie hoeven we niet te vrezen en het kan wijs zijn het te vleien. Intussen dienen wij aan het volk te laten zien dat wij de hand leggen aan een of ander werk en daarom moeten we beginnen met het bouwen van een werkhuis, maar langzamerhand." - Door de zaken langzaam aan te doen, gaf men de tijd aan de weldadigheid hulp te verschaffen. Voor het ogenblik besliste men dus enkel te doen wat noodzakelijk was voor het onderhoud van de gebouwen, zonder de kosten op te stapelen.

Dan werd de kwestie opgeworpen, of het, ja dan neen, zou nodig zijn, aan de Regering de vergunning te vragen een tehuis te openen. Daarbij werd herinnerd aan haar weigering scholen te openen voor de externen. Don Bosco gaf zijn mening als volgt te kennen: - "Ik meen dat het beter is deze vergunning te vragen, maar zonder het woord kostschool, uit te spreken. De directeur kan zich tot de onderprefect wenden en hem zeggen dat sommige jongens, die in ellende verkeren en verlaten zijn, vragen van te worden opgenomen, dat men elders niet de gewoonte heeft hiervoor een vergunning te vragen maar dat wij dit wel doen uit ontzag voor de overheid, dat men, op slot van rekening, deze jongens zou dienen in handen te geven van de carabinieri, zodat zij dan in een of ander opsluitinghuis zouden moeten onderhouden worden op kosten van de Staat... Men zal dan besluiten met te zeggen dat men alles overlaat aan het wijze advies van de onderprefect...".

Bij een andere gelegenheid liet Don Bosco zijn mening kennen over het huis van Faenza. Dat gebeurde toen de directeur, Don Rinaldi, zich naar Turijn begaf voor het naamfeest van Don Bosco. Deze had hem dan aangemoedigd en gezegd:(1) - "Maria, Hulp der Christenen, zal jullie helpen. Ga ermee vooruit alsof er geen moeilijkheden waren. Op dit ogenblik hebben we de ergste oorlog te voeren in Amerika en in de Romagna. Laten we echter moed houden! Ook op mij werd er geschoten. Ik was alleen. De Gemeente, de Regering, de private personen waren tegen mij. De brave mensen wilden mij naar het gekkenhuis brengen.

---

(1) De woorden van Don Rua, zo pas aangehaald, en die van Don Bosco worden in de kroniek van Mgr. Taroni aangehaald.

En toch... Nog maar enkele maanden geleden werd ik bedreigd. Men liet mij zeggen dat men mij zou vermoorden en dat ik dus buiten de Staat diende te gaan. Maar mijn antwoord was: ik wil thuis blijven, Maria, Hulp der Christenen zal mij helpen."

Er werd zonder meer de eerste hand gelegd aan het bouwen van een kerk en een kleine toneelzaal. Don Sala had zich ter plaatse begeven voor een bezoek aan de werken. Hij bevond dat men, omdat de grond gemakkelijk begaf, fundamenten geworpen had van een 1m 60 breed. In het Kapittel van 2 november keurde Don Bosco deze kolossale fundamenten af en merkte daarbij op: - "Het was mogelijk geweest palen te slaan, peilers te bouwen en ze met elkaar te verbinden bij middel van bogen van dikke stenen tegen de bodem. Men dient dit als beginsel te nemen bij het bouwen."

Merkwaardig is de bespreking die in het kapittel op 14 december gevoerd werd over de zaken van Faenza. Directeur Don Rinaldi stelde een vorm van overeenkomst voor met ploegbazen van buiten de stad om te vermijden dat al de ambachtslieden van de stad, uit vrees voor mededinging, tegen de Salesianen in opstand zouden komen. De jongens zouden in het werkhuis in dienst staan van de ploegbaas, die hun een klein loon in verhouding met hun rendement zou uitbetalen, terwijl hij de winst voor zich zou houden en zou zorgen voor het vinden van werk.

Toen Don Bosco de artikels had horen voorlezen, begon hij te zeggen: - "Door dit voorstel ontnemt men het gezag aan de directeur. In het begin van ons Oratorio heb ik op basis van wat hier uiteengezet werd iedere mogelijke proef genomen, maar ik heb vastgesteld dat dit de oorzaak was van ernstige, ook materiële, ongemakken. Aanvankelijk verplichtte ik de ploegbazen ertoe te zorgen voor het gereedschap van het vak ook voor de jongens. Dan werd deze verplichting enkel voor zijn eigen gereedschap aan de ploegbaas opgelegd terwijl het huis verplicht was te zorgen voor het gereedschap van de jongens. Soms werd overeengekomen dat ik enkel bepaald gereedschap ter beschikking van de ploegbazen zou gesteld hebben, terwijl hij het andere gereedschap zou hebben meegebracht van huis. Soms werd overeengekomen dat de ploegbaas zou moeten zorgen voor een gedeelte van het gereedschap van het vak voor de jongens, terwijl het overige door het Oratorio zou bezorgd worden. Maar er waren steeds onkosten naar de grill van de ploegbazen. Nu eens hadden de jongens geen gereedschap, dan weer gebruikten de ploegbazen het gereedschap van de jongens en spaarden hun eigen gereedschap... Dan waren er betwistingen over gereedschap dat gebroken was, dat verdwenen was, dat buiten het werkhuis en buiten de arbeidstijd was gebruikt geworden. Aldus ontstonden ook meningsverschillen over de manier waarop het werk diende uitgevoerd te worden, nalatigheid bij het onderrichten van de jongens, betwistingen over de winst wanneer ze belang hadden in een onderneming. Ik heb geprobeerd de jongens naar de werkhuisen in de stad te sturen, dan ze er terug te trekken door het oprichten van werkhuisen in huis. Ik heb ook al de jongens onder ploegbazen gesteld die in onze werkhuisen het gezag uitoefenden van de eigenaar van een winkel, maar dan werden de jongens echte dienstknechten en waren ze onttrokken aan het gezag van de overste. Men kon geen rechtstreeks

toezicht meer uitoefenen, de jongens luisterden enkel naar de ploegbaas, soms liep de tijdsindeling gevaar te worden overtreden omdat er dringend werk moest uitgevoerd worden. Kortom, we hadden de ene moeilijkheid na de andere."

Het scheen Don Rua toe dat de Salesianen van Faenza zich in een bijzondere toestand bevonden en dat men hiermee rekening diende te houden. Don Bosco replieerde: - "Is het noodzakelijk dat er nu te Faenza werkhuizen zouden zijn? Voor het ogenblik kan Don Rinaldi zich houden aan het Oratorio voor de externen en aan de avondscholen. Hij zal de regels volgen die wij hier hebben toegepast bij het begin van het Oratorio en dan zullen er geen wrijvingen ontstaan met de gezaghouders en met de mensen van de stad. De eerste internen van het Oratorio waren de studenten en nadien kwamen de vakleerlingen om de studenten te helpen. Daarom hadden we hier eerst de schoenmakers. De eerste boekbinder was Bedino, met als bijnaam Governo. Dan moest men de bouwwerken beginnen en zo kwamen dan de timmerlieden en de slotenmakers. Het werd nodig verenigingen op te richten voor katholieke lectuur, voor schoolboeken en zo kwamen de letterzetters en de drukkers. De studenten geven werk aan de vakleerlingen. Dat is het beginsel dat wij dienen te volgen, vooral in de kleine steden. De wrijvingen die wij in Turijn gehad hebben op het congres van de typografen, die zouden gewild hebben dat de typografie van het Oratorio zou opgedoekt worden, wijst ons op een gevaar wanneer men wil mededingen of de schijn hebben van mee te dingen met de anderen bij het werk, ook in de grote steden."

Om al deze redenen verwierp het kapittel het programma van Don Rinaldi. Hij week dan ook niet af van de normen hem door Don Bosco gegeven en bracht zijn huis op de goede weg.

CATANIA.

De krant Mattino, een uiterst liberale krant van Turijn, had in zijn nummer van 17 april een entrefilet met als titel Don Bosco en de Salesiaanse Zusters, waarin gezegd werd: "Men weet dat de fameuze Don Bosco zich niet tevreden houdt, zowat overal, zijn zo genoemde opvoedingsinstituten, die niets anders zijn dan centra van onwetendheid en bijgeloof, te vestigen maar dat hij ook kloosters voor zusters die Salesiaanse zusters genoemd worden, gesticht heeft. Van deze kloosters zijn er in verschillende steden en het is nuttig te weten hoe de meisjes er gefolterd worden opdat ze kloosterzusters zouden worden. Wij vertellen dat niet maar wel de Gazzetta di Catania." En er werd een artikel aangehaald van deze andere krant ejusdem furfuris of nog goddelozer. Van 7 maart af had de krant tegen Don Bosco en tegen zijn werken een reeks van aanvallen ontketend, die voortduurden tot 29 mei. Het onbeduidende feit dat er aanleiding toe gegeven had, was een louter voorwendsel van de antiklerikalen van Catania om de openbare mening van de burgers ten nadele van de Salesianen te stemmen. Men wist immers of men dacht dat ze weldra naar Catania zouden komen. Een arm meisje uit het volk, opgenomen door de Dochters van Maria, Hulp der

Christenen als postulante te Bronte en nadien te Nizza Monferrato, bleek onevenwichtig te zijn van geest. Na een kort verblijf in het gesticht voor zinlozen van Turijn was ze naar haar moeder teruggestuurd. De praatjes van deze onevenwichtige vonden gemakkelijk gehoor bij de redactie van de krant, die op dit stramien het weefsel maakte van een kloostertragedie met werkelijk Spaanse sjallotten gekruid! In Sicilië bevond zich toen Don Rua, die zich haastte de nodige elementen te verzamelen om een verslag op te maken dat door de pers gepubliceerd werd. (1) Een greintje goede trouw zou voldoende geweest zijn om de ogen te openen, maar de Gazzetta waarin de voorstelling van zaken met alle klaarblijkelijke bewijzen gelogenstraft was geworden door een lange open brief van Don Bonetti, (2) verloor er haar euvele moed niet bij en trok geen woord terug. Ze ging nog verder en in een partijpolemie met de gemeenteraad van Bronte maakte ze een satire over de "dochters van Don Bosco" en ging te keer tegen hen die het bestuur van het college voor meisjes te Bronte aan "deze in schapen verklede hyena's" hadden toevertrouwd.

Maar de Gazzetta stelde weinig belang in de Zusters en in hun voorgewend slachtoffer. Haar bedoeling was Don Bosco te treffen, Ze liet daarom de Dochters van Maria, Hulp der Christenen met rust en begon met het verzamelen en verspreiden van een hatelijk bericht over Don Bosco zelf, door de Capitale, een lasterlijke Romeinse krant in de wereld gezonden. Te Rome was in de parochie van het Heilig Hart een burger van Pesaro, Terenzio Mamiano della Rovere, dichter en wijsgeer, minister van Pius IX in 1848, minister van Openbaar Onderwijs van het Koninkrijk Italië in 1860 en eindelijk Senator, overleden. Welnu, deze krant had Don Bosco beticht van een ongeregeld en zelfs schaamteloos gedrag ten opzichte van gravin Mamiani, bij de dood van haar echtgenoot. De aantijging was gepaard gegaan met boze insinuaties van een andere aard en in haar nummer van 29 mei gaf de genoemde Gazzetta di Catania het smakelijke artikel, hoe dwaas het ook was, als voedsel aan haar antiklerikale lezers. Achteraf hoedde ze er zich wel voor, volgens haar ridderlijke gewoonte, ook maar een woord van rechtzetting te laten verschijnen, ook toen het feit tot in zijn kleinste bijzonderheden was bekend gemaakt. En Don Bosco had met de hele zaak niets te stellen gehad, maar wel een van zijn zonen, pastoor Don Dalmazzo, die trouwens, op zijn beurt niets ongeregelds noch schaamteloos gedaan had. Zijn schaamteloosheid zou bestaan hebben in een brief, hem gedichteerd door zijn herderlijke ijver en doordrenkt van eerbiedige hoofsheid. Toen hij vernomen had dat de zaken een snelle wending maakten, had de bedroefde herder, die al een nutteloze poging gedaan had om tot bij het bed van de stervende te geraken, er zich bitter over beklaagd dat men hem nog niet geroepen had, zoals de dame dat beloofd had te doen

---

(1) Het verslag werd gepubliceerd door de Amico della Verità, een katholieke krant van Catania, in haar nummer van 27 april.

(2) De brief was aan de Gazzetta gestuurd geworden maar werd er niet door gepubliceerd. Hij verscheen in de Amico della Verità van 1 mei.

als de dame dit beloofd had te doen en zoals haar gemaal het wenste. In die tijd en nog vele jaren daarna was de waakzaamheid van de vrijmetselaars bij het ledikant van de stervenden sterker dan alles en allen.

Maar zoals altijd, te Catania zoals elders, per infamiam et bonam famam lette Don Bosco er uitsluitend op het goede te doen, waarvan hij wist dat de Voorzienigheid het van hem verlangde.(1) Daarom kon hij in zijn brief van januari 1885 aan de medewerkers rustig aankondigen: "Op aandringen van aanzienlijke personen nemen wij te Catania de leiding op ons van avondscolen voor volwassen jongens, de diensten van een openbare kapel en tegelijkertijd wordt, onder de titel van Sint-Filippus Neri een Oratorio voor zon- en feestdagen geopend om aan de jongens een christelijk onderricht te geven en ze op te nemen, zodat ze op die manier ervan weerhouden worden langs de pleinen en de straten van de stad te zwerven." Hij zinspeelde hierbij op het aldus genoemde Oratorio van de "Filippini" in de via Teatro Greco, een Oratorio dat nog altijd zeer bloeiend is.

LA SPEZIA.

Het had er de schijn van of doorheen het schiereiland een ordewoord van de sektariërs gegeven was overal Don Bosco tegen te werken. Twee kranten van La Spezia, de Muratore en de Lavoro gingen tegen hem te keer en namen als bevoegden hiervoor een beslissing van de gemeenteraad. Door de gemeenteraad van La Spezia waren acht jongetjes, wees geworden door de cholera aan Don Bosco toevertrouwd geworden en in het Salesiaans huis van die stad geplaatst. Het was dus maar natuurlijk dat aan dit huis een kleine toelage verleend werd. Daarom werd er aan gedacht een jaarlijkse bijdrage van duizend lire hiervoor uit te trekken maar toen er in de Raad over gesproken werd waren er verscheidene leden, vrienden van Don Bosco, die voorstelden dit bedrag op vierduizend lire op te voeren. De zaak prikkelde liberalen en democraten die in hun respectieve organen protesten lieten horen in de stijl van die tijd. De liberale Muratore van 31 mei gaf eerst bericht over het feit en riep dan uit: "Is het mogelijk dat onze vertegenwoordigers in de gemeenteraad zo laag gevallen zijn dat ze een subsidie gaan verlenen aan hem, die tegen de mooiste tradities van La Spezia in, een hymne aanheft op de Tijdelijke Macht! Daden van deze aard zijn niet enkel een blaam waard, maar verdienen ernstig te worden geschandvlekt als zijnde roekeloos, dwaas van aard een gerechtvaardigde krachtdadige wraak te verwekken bij

---

(1) Bijna als een eerherstel voor de lastertaal van de sektariërs van Catania werd te Randazzo aan Don Rua een hartelijk onthaal bezorgd en werd van daaruit op 18 april aan Don Bosco volgende telegram gestuurd : "Aan Don Bosco, beste kenner van de tijd die weldaden, wetenschap en godsdienst in alle kringen verspreidt. Burgemeester en gemeenteraad, Aarts-priester, Rua, Salesianen, kostschoolleerlingen op broederlijk banket verenigd sturen genegen groeten."

alle burgers." Op dezelfde dag publiceerde de democratische Lavoro een snertartikel, waarin Don Bosco werd uitgescholden in termen die tot een ruige drektaal behoorden en waarin zijn naam op een schandelijke manier veranderd werd.

Maar ook hier ging Don Bosco recht voor zich uit zonder er blijk van te geven dat hij lette naar wie hem op zijn hielen aanblafte.

In september werd aan het hoofdkapittel het ontwerp voorgelegd met de gemeente, op voorstel van de gemeente zelf, een terrein om te ruilen. De oppervlakte die men aan de Salesianen zou afstaan was groter dan de oppervlakte van het terrein dat men in ruil zou geven. Daardoor kreeg onze eigendom de vorm van een vierkant en schafte de gemeente een weg af die reeds aangewezen was en die doorheen het erf van ons college zou gelopen zijn. De afschaffing zou echter als voorwaarde hebben het oprichten van een kerk, die Don Bosco samen met Cavaliere Bruschi op zich genomen had op de plaats te bouwen.(1) Die kerk zou de grootste hebben van de kerk van Sint-Jan de Evangelist en men zou er dienen aan te beginnen op een tijdstip dat nog niet aangeduid was. Wanneer dan over deze ruiling gesproken werd, ook met verwijzing naar de kerk die diende opgericht te worden, zou Don Cerruti, die er op wees dat het gebouw ook als parochiekerk zou dienen, gewild hebben dat men de gemeenteraad ertoe zou gebracht hebben tussen te komen in de kosten. Don Bosco antwoordde: - "We zullen aan de gemeenteraad van La Spezia een subsidie vragen, wanneer men aan liet werk zal beginnen. Ik voorziet dat we weinig of niets zullen verkrijgen. Wij moeten werken in het voordeel van de gemeenten en zij doen ons alleen maar moeilijkheden aan. Maar vandaag de dag moeten wij het wel aldus doen, willen wij werken in het voordeel van de zielen. Laten we nu tot het ontwerp komen. Laten we de ruil voorgesteld door de gemeente aanvaarden maar zonder voorwaarden en zonder vergoedingen. We mogen niet toelaten dat er in de notariële akte voorwaarden betreffende de kerk zouden staan en ook niet dat het terrein, dat we meer zullen ontvangen, gegeven wordt met het oog op de kerk die er zal gebouwd worden. Deze zin mogen we niet aanvaarden. We moeten er ons met beslistheid aan houden aan dit werk niet te beginnen vooraleer wij de kerken van Rome en van Bordighera voltooid hebben. Deze belofte dient echter aan de heer Bruschi mondeling en niet schriftelijk te worden gedaan."

De kerk is thans het mooie heiligdom toegewijd aan de Koningin van La Spezia O-.L.-Vrouw ter Sneeuw. Er werd aan begonnen tien jaar na Don Bosco's dood op 17 januari 1898 en ze werd ingewijd op 27 april 1901.

Don Bosco verlangde het werk van La Spezia te ontwikkelen in overeenstemming met zijn ruime plannen. Hij herinnerde zich ook een halve belofte die hem gedaan was door Benedetto Brin, Minister van het Zeewezen. Daarom schreef hij aan Zijne Excellentie met de hoop enige hulp van hem te zullen ontvangen.

---

(1) Cfr. boekdeel XIII, blz. 676.

" Excellentie,
"
" Toen ik de hoge eer had met u te spreken over de grote noodzaak
" scholen te stichten voor de arbeiders aan het werk in het Arsenaal van
" La Spezia, waart u zo goed mij aan te moedigen en mij de verzekering
" te geven dat u mij desnoods zoudt ter hulp komen.
"
" Thans zoals u kunt opmaken uit de hierbijgevoegde uiteenzetting
" van de directeur van het tehuis en van de scholen, zijn onze gemeen-
" schappelijke wensen in vervulling gegaan, hoewel niet zonder buiten-
" gewone offers en grote kommer wegens het personeel en de onkosten.
" Met dit doel doe ik een beroep op u en smee ik Uwe Excellen-
" tie, mij ter hulp te willen komen met de middelen, die u opportuun
" zult achten voor een werk dat zeer nodig is en dat de beste resul-
" taten belooft.
" Met grote achting verheug ik er mij in van u te zijn
" de nederige dienaar
"
" Turijn, 25 mei 1885. Priester Gio, Bosco.

Of de Minister geantwoord heeft en wat hij geantwoord heeft is ons niet bekend, Daarentegen weten wij wel hoe de weldoende toelage vanwege de Heilige Stoel afgeschaft werd. Aanvankelijk was Leo XIII ermee voortgegaan de maandelijke gift van 500 lire, toegestaan door zijn voorganger, uit te betalen, maar toen in 1885 de persoon ermee belast de bedragen te gaan innen zich aanmeldde om het bedrag voor september te ontvangen, werd hem geantwoord dat de administratie van het Vaticaan niet verder mocht betalen dan voor de maand augustus. Door tussenkomst van kardinaal Jacobini, staatssecretaris, bood Don Bosco dan aan de Heilige Vader volgend verzoekschrift aan.

" Heilige Vader,
"
" De stad La Spezia, die van een zeer beperkt aantal inwoners op
" korte tijd gestegen is tot 30.000 inwoners, bevindt zich sinds om-
" streeks twee lustra in de grootste nood aan godsdienstig onderricht.
" Zijne Heiligheid Paus Pius IX, zaliger gedachtenis, was vooral bewo-
" gen door de gevaren waarin de jeugd zich bevond en stelde aan onder-
" getekende voor hierin op een of andere manier te voorzien. Hij raadde
" de stichting aan van scholen en van een wezenhuis. Hiervoor stelde hij
" een bedrag van 500 lire per maand voor dat als toelage zou geschonken
" worden. Na deze uitnodiging en aanmoediging opende ondergetekende
" daar de scholen, genoemd van Sint-Paulus, op 10 december 1877 en met
" de voormelde toelage kon hij beginnen het hoofd te bieden aan de
" toen nodige uitgaven.
" Na het overlijden van Pius IX, heeft Uwe Heiligheid zich in zijn
" onuitputtelijke liefdadigheid en met een bijzondere trek van welwil-
" lendheid gewaardigd van het begin af van zijn Pontificaat voort te
" gaan met het uitkeren van de maandelijke gift. Aldus was het niet
" enkel mogelijk voort te gaan met de scholen voor externen en met het
" Oratorio voor zon- en feestdagen zoals deze aanvankelijk bestonden maar

" werd er een grote ontwikkeling aan gegeven. Aldus werden de kapel en
" het betrokken gebouw na enkele jaren onvoldoende wegens het stijgend
" aantal leerlingen en wegens de geestelijke behoeften van de talrijke
" bevolking. Wij waren dus genoodzaakt een ander ruimer gebouw te zoe-
" ken dat eveneens geschikt was om als wezenhuis te worden gebruikt.

" Het was toen dat Uwe Heiligheid ter hulp kwam bij het bouwen
" van het nieuwe Instituut door een bedrag van 6.000 lire op 10 septem-
" ber 1880. Dit bedrag diende terugbetaald te worden met 100 lire per
" maand af te nemen op de voornoemde toelage van 500 lire. Dit aldus
" verminderde bedrag werd ons liefdadig uitbetaald tot juli van dit
" jaar. Uwe Heiligheid voegde er nog een aalmoes aan toe van 2.000
" lire voor even zovele missen die zonder uitstel gecelebreerd werden.
" Zo kon men overgaan tot het bouwen van een ruimer kapel met belen-
" dend tehuis. Daar werden reeds ongeveer 150 jongens opgenomen. Dit
" zijn deels arme nooddriftige weesjes die er onderhouden worden en
" godsdienstig opgevoed en er een vak aanleren om op een eerlijke ma-
" nier door het leven te kunnen gaan. Deels zijn het jongens die uit-
" munten door braafheid en bekwaamheid, die wensden priester te worden
" maar dit niet kunnen omdat hun de geldmiddelen voor hun studies ont-
" breken. Aldus verliepen de zaken met werkelijk verblijdende vruch-
" ten ten voordele van de zielen, toen in het begin van augustus van
" dit jaar ons door de econoom-penningmeester meegedeeld werd dat
" deze toelage, de enige bron van inkomsten van dit zeer arm huis,
" geschorst werd tot Uwe Heiligheid nieuwe beschikkingen zou ge-
" troffen hebben. (1)

" Gedwongen door de nood en onbekwaam alleen met het ondernomen
" werk voort te gaan, doe ik een beroep op U, Heilige Vader, opdat U
" zich zoudt gewaardigen voort te gaan met ons blijk te geven van uw
" liefdadigheid en welwillendheid, zoals u dit tot nu toe gedaan hebt
" door het toesturen van de voornoemde maandelijksse subsidie. Het
" zou mij al te zeer spijten een Instituut te zien kwijnen, onder zo
" blijde vooruitzichten begonnen van tot heden toe, dank zij de hulp
" van God en de edelmoedigheid van Uwe Heiligheid, zo voorspoedig ver-
" der geleid. Het is meer dan ooit noodzakelijk geworden wegens de
" schaarste van de clerus van La Spezia, het zeer grote aantal arme
" en verlaten kinderen en de listen en lagen van de naburige protes-
" tanten die door de sekte ruim voorzien zijn van een tehuis,

---

(1) Hier is een vergissing ingeslopen betreffende de maand van de schorsing. Dit blijkt uit volgende brief aan de heer Sigismondi, gedateerd op het Vaticaan op 10 oktober 1885.

Heer Alessandro,

Ik haast mij u te verwittigen dat, toen ik bij Mgr. Folchi gegaan ben voor het gebrui-
kelijke bedrag, hij mij geantwoord heeft dat de administratie enkel de bevoegdheid had
dit bedrag aan het Instituut van La Spezia uit te betalen tot de maand augustus van dit
jaar, nl. tot zolang de lening zou terugbetaald zijn. Indien dit bedrag verder zou dienen
betaald te worden, is het nodig zich hiervoor dadelijk tot de Heilige Vader te wenden om
een nieuwe vergunning te verkrijgen. Dit zou dienen gedaan te worden door de Zeereer-
waarde Don Bosco of door iemand in zijn plaats. Terwijl ik u verzoek mijn eerbiedige
groeten, ook voor uw waardige echtgenote, te willen aanvaarden, verblijf ik
uw verknochte dienaar

C. Rossignari.

In het biljet waarmee hij aan Don Bosco de brief overhandigde spoorde hij hem aan dadelijk
te denken aan quid agendum.

VICENZA.

Reeds in 1879 had Senator Fedele Lampertico, de president van de Liefdadigheidscongregatie, de gedachte van sommige waardige personen, dat het nodig zou geweest zijn een beroep te doen op Don Bosco's zonen om het in verval geraakte wezenhuis voor jongens van Vicenza, tot de zijne gemaakt. In de maand december gaf Don Bosco aan Don Durando de opdracht een bezoek te brengen aan het Instituut, maar men kwam tot geen enkel besluit. Nadien, van het jaar 1880 af, begon een briefwisseling tussen de heer Giovanni Sala, voorzitter van de Vereniging van Sint-Vincentius a Paolo en Don Durando over het openen van een tehuis. Bij een bezoek was Don Sala van oordeel, dat het gebouw, aangekocht door de leden van deze Broederschap wel geschikt was, maar hij zag niet in waar ze de geldmiddelen zouden halen om het werk voort te zetten. Op 29 januari 1883 ontving Don Bosco een gezamenlijk verzoekschrift ondertekend door 212 "medewerkers" van Vicenza. De eerste handtekening was die van Mgr. Farina, de bisschop van het diocees, en de laatste die van de heer Orazio Lampertico, de zoon van de Senator, die zichzelf betitelde als "secretaris van de medewerkers van Vicenza." Don Bosco bleef met zijn antwoord talmen en nadien ondernam hij een reis in Frankrijk. Te Vicenza werd men ongeduldig. Door nieuwe brieven aangemaand antwoordde hij, zodra hij kon na zijn terugkeer, in volgende bewoordingen.

" Heer Voorzitter,

"

" Door priester Pietro Pozzan, een vurige voorspreker van goede
" zaken, ontving ik op 4 dezer uw brief samen met het verzoekschrift
" ondertekend door een groot aantal aanzienlijke personen onder de
" burgers van Vicenza, met aan hun hoofd Monseigneur de Bisschop.

" Allen vragen als een gunst een groep Salesianen in hun il-
" lustere stad om zorg te dragen voor de in gevaar verkerende jon-
" getjes. De welwillendheid, die de Salesiaanse medewerkers en de
" leden van de verdienstelijke Vereniging van Sint-Vincentius a Pao-
" lo tegenover de nederige sociëteit van de H. Franciscus van Sales
" koesteren, was mij al bekend, maar indien ik hieraan nog zou ge-
" twijfeld hebben, zou deze jongste daad van vertrouwen die twijfel
" volledig uit mijn hart verjaagd hebben.

" Met het vurige verlangen dit vertrouwen te beantwoorden,
" werd uw vriendelijke aanvraag met aandacht besproken en wij zijn
" het er allen mee eens geweest dat wij dienden te onderzoeken of
" wij in staat waren hieraan te voldoen.

" Tot mijn spijt ben ik genoodzaakt u te laten weten dat wij met
" een weigering dienden te besluiten, niet omdat ons daartoe de goede
" wil ontbreekt en evenmin wegens de voorgestelde voorwaarden, maar
" omdat wij personeel te kort hebben. De militaire dienstplicht die
" ons ieder jaar tussen 15 en 20 onderwijzers en ploegbazen ontnemt,
" de verplichtingen die wij al op ons namen om in verschillende
" plaatsen huizen te openen, de noodzakelijkheid hulpkrachten te
" zenden aan onze missionarissen van Patagonië en Brazilië hebben ons
" ons personeel zo uitgedund dat het ons onmogelijk is ons tot nieuwe
" stichtingen te verplichten.

" Het spijt me eveneens dat wij jaren geleden niet tot een ak-
" koord konden komen, toen er personeel voor de leiding van het wezen-
" huis beschikbaar was, maar wij willen hopen dat de goddelijke Voor-
" zienigheid, die toen de weg voor de komst van de Salesianen scheen
" te willen openen, dit bij een andere gelegenheid nog zal willen doen
" en ons het middel zal geven ons gemeenschappelijk verlangen te vol-
" doen.

" Daar wij echter niet kunnen weten wanneer wij in staat zul-
" len zijn hierover een bevestiging te geven, meen ik dat u de leden
" van de Vereniging van Sint-Vincentius zoudt dienen aan te zetten,
" zodra mogelijk hun lofwaardig doel te bereiken, namelijk het gods-
" dienstige en zedelijke welzijn van zovele jongeren, door een ander
" middel dat hun door hun werkzame liefdadigheid zal worden ingegeven.
" Inmiddels dank ik u en langs u om de leden van de Vereniging van
" Sint-Vincentius, evenals de vele ondertekenaars van het zeer hoofs
" verzoekschrift. Ik bid God dat Hij hun liefdadige inspanningen ten
" voordele van de arme jeugd zou willen zegenen, hun honderdvoudig
" de vruchten van hun zwoegen zou laten plukken en aan ieder van hen
" in de hemel een glinsterende en roemrijke kroon zou voorbereiden.
" Tegelijkertijd beveel ik mij en al mijn jongetjes aan uw liefdadi-
" ge gebeden aan. Ik groet u eerbiedig en heb de eer van u met
" hoogachting te zijn

" de verknochte dienaar

" Turijn, 20 juni 1883.

Priester Gio. Bosco.

Maar de brave burgers van Vicenza konden zich daar niet bij neerleggen. Een derde aanvraag werd aangeboden in 1885 en gedurende dat jaar hield het hoofdkapittel, voorgezeten door Don Bosco, zich wel zesmaal met de zaak bezig. Ook voor Vicenza herhaalde zich een van de gebruikelijke toneelveranderingen. In het begin was alles zo rozig mogelijk: grote bedragen die reeds klaar lagen, verschillende terreinen die zouden geschonken worden of die men voor een schappelijke prijs kon aankopen, een prachtig gebouw dat men tegen een gering bedrag kon hebben, de algemene verwachting van de burgers. Toen het er echter op aankwam dit alles in de praktijk om te zetten viel alles in duigen en waren er enkel nog ontgoochelingen. Don Tamietti, die door Don Bosco werd gestuurd om te zien hoe de zaken er in werkelijkheid voor stonden, werd op een schitterende wijze ontvangen. Hij kwam wel tot de bevinding dat er meer zou dienen uitgegeven te worden dat men gemeend had, maar, omdat hij zag dat verscheidene heren zich bereid toonden een gift te schenken, besloot hij dat het aanbod kon aanvaard worden, op voorwaarde dat men zou beginnen met het Oratorio voor zonen feestdagen en dat men de stichting van het college tot een andere tijd zou uitstellen. Toen Don Bosco zijn relaas gehoord had, zei hij op 22 juni in het kapittel: - "Nu de zaken zijn zoals ze zijn, kan men aanvaarden, want zeer gemakkelijk en met een enkele priester kan men er enige tijd mee verder gaan."

Maar een eerste tegenslag ontstond op 13 juli. De dochter van een van de schenkers, advocaat Ruffo, die een eigendom van hem wou wegschenken, schreef aan Don Bosco een protestbrief. Zij verkeerde in behoeftige omstandigheden en wist niet hoe zij zou voorzien in het onderricht van haar kinderen. Ze kon niet dul-

den dat haar vaderlijk patrimonium op die manier zou verminderd worden. Haar vader was inderdaad verbolgen op haar en bekommerde zich niet om haar noden, omdat zij tegen zijn wil een huwelijk had aangegaan met een persoon zonder fortuin. Toch liet Don Bosco haar schrijven dat ze gerust mocht zijn, omdat er nog niets overeengekomen was en dat er nooit iets in haar nadeel zou gedaan worden.

Tussen juli en oktober kwamen er andere voorstellen voor het gebouw, andere beloften van giften in geld en een andere bespreking in het Kapittel op de avond van 22 september. Don Rua vroeg Don Bosco zijn mening hierover en deze antwoordde: - "We hebben al te veel hooi op onze vork. Toch ben ik bereid de beslissing van het kapittel goed te keuren." Bovendien herinnerde Don Durando er aan hoe Sint-Ignatius hals over kop huizen had geopend, maar er nadien met één slag 15 van afschafte om zijn Compagnie te verstevigen. Don Rua vroeg dat men zou voorstellen er in het jaar 1889 naartoe te gaan, maar Don Bosco replieeerde: - "En waartoe dient het wanneer we zelfs 1890 zouden vaststellen voor deze stichting? Op dit ogenblik is het ons onmogelijk omdat wij personeel te kort komen. Laat ze intussen een gift doen, een legaat. Wij zullen ons inspannen om aan de jeugd al het goede te doen wat we kunnen en dit zo vlug mogelijk."

Nieuwe moeilijkheden overtuigden zelfs de vrienden uit Vicenza ervan dat het beter was te wachten. Don Bosco bevestigde wat hij al gezegd had en herhaalde op 26 oktober: - "Bekijk de zaken goed. Het is nu beter dat de tijd ons raad zou geven. We zullen niet weigeren maar uitstellen."

Op 5 november bracht Don Sala verslag uit over een reis waarbij hij ook aan Vicenza een bezoek had gebracht. Hij gaf een beschrijving van wat hij gezien en gehoord had. Er waren onder meer vier, de vier rijke juffrouwen Caldonazzi. Ze zouden onmiddellijk 20.000 lire gegeven hebben en nadien nog meer. Bovendien was er een legaat van 20.000 lire, vanwege gravin Drusilla dal Verme, weduwe Loschi. Het zou uitbetaald worden bij de opening van het huis. Ten aanzien echter van de onoverkomelijke moeilijkheden die de verwezenlijking van hun gemeenschappelijke wens voor geruime tijd uitstelden, zette Don Bosco zijn gedachte uiteen: - "Zou het niet mogelijk zijn", zei hij, "aan de gezusters Caldonazzi te schrijven dat deze onderhandelingen lang zullen aanslepen en wij ze daarom verzoeken deze 20.000 lire te willen geven voor de kerk van het Heilig Hart te Rome of voor de Missies? Ik zelf zal ze schrijven en zal ze daarbij beloven dat, wanneer er een huis te Vicenza zal opgericht worden, dit bedrag als hiervoor geschonken zou aanzien worden.

"De mensen van Vicenza", antwoordde Don Sala, "willen niets anders zien dan hun stad."

- "Ik zal het in ieder geval proberen", replieeerde Don Bosco, "en ik zal ook schrijven aan de erfgenaam van de hertog van Parma, dat hij het legaat Loschi dient uit te betalen, des te meer omdat de hertogin van Parma mij is komen bezoeken, toen ik mij te Nice bevond. Wat Vicenza betreft zal men het ontwerp laten rusten tot in de lente. In deze tijd is de weldadigheid veel onzekerder dan

in de tijd toen de huizen van Sampierdarena, Alassio en Marseille geopend werden. In de lente zullen wij het laten rusten tot in de herfst en zo verder."

Zo gezegd, zo gedaan. Op 16 november schreef hij aan de gezusters Caldonazzi en nodigde ze uit het bedrag te besteden ten gunste van Mgr. Cagliero, die zich met vele Zusters en missionarissen te midden van de woestijnen van Patagonië bevond en geen geld had om de hand te leggen aan zovele weldadigheidswerken die daar nodig waren. (1) Zij echter bleven met alle beslistheid bij hun inzicht deze bijdrage te bestemmen voor een Salesiaans Instituut in hun vaderstad. Toch stuurden ze hem een gift van duizend lire voor de missies. (2)

De taaie volharding van de burgers van Vicenza kwam nog eens aan het licht gedurende het leven van Don Bosco. Hij die zorgde voor de gecoördineerde werking van de bevorderaars en die van ambtswege met Turijn in briefwisseling trad, was, van het begin af, kanunnik Cavedan, vicaris-generaal van het diocees. "Alle brave en alle slechte mensen", schreef Don Veronesi aan Don Bosco in 1886, (3) zien vol verwachting uit naar de stichting van een Salesiaanse huis te Vicenza. Burgerlijke en geestelijke gezaghouders zijn bereid ons te helpen. Zelfs de heer prefect van de provincie zou wensen aan de Salesianen enkele weesjongens toe te vertrouwen mits een maandelijks kostgeld van twintig lire." In juni 1887 kwam de kanunnik samen met Don Gennari, pastoor van S. Stefano naar het Oratorio en werd uitgenodigd samen met deze laatste een uiteenzetting over de staat van zaken te geven aan het hoofdkapittel, onder het voorzitterschap van Don Rua. Alles scheen in kunnen en kruiken te zijn, maar er kwam, integendeel, niets van terecht. "Indien het werk niet slaagde", schreef voornoemde pastoor, (4) dan was dit niet omdat de goede wil ontbrak, maar, zoals de Zeereerwaarde Don Bosco het loyaal zei, omdat het niet opgevat was overeenkomstig hun geest." Het stemde niet overeen met de geest van de Congregatie dat men zich ook met jongens van minder dan acht jaar zou dienen bezig te houden, zoals zij die het voorstel deden dit zouden gewild hebben. Andere latere pogingen ondergingen hetzelfde lot, zodat men tot op heden te Vicenza geen Salesiaans werk heeft kunnen stichten.

TRENTE.

De gemeenteraad van Trente liet in een zeer mooie brief aan Don Bosco weten dat geestelijke en burgerlijke overheden het er volkomen mee eens waren aan

---

(1) Dit kunnen we opmaken uit de brief hierna aangehaald.

(2) Brief van de heer Eugenio Panizzoni aan Don Bosco, Vicenza 23 november 1885. Waarschijnlijk kwam eenzelfde antwoord toe voor het legaat van Loschi.

(3) Mogliano, 22 september 1886.

(4) Vicenza, 29 augustus 1887.

de Salesianen te vragen de leiding op zich te willen nemen van een verbeteringsgesticht voor de jeugd. Het huis was al gereed. Het hing af van de Vereniging van Liefdadigheid en van de stad. Men vroeg aan Don Bosco te laten weten welke zijn opvoedingsmaatstaven waren en welke schikkingen er dienden getroffen te worden in de gebouwen om te verhinderen dat men van verschillende gezichtspunten zou vertrekken. Men zou in november eerstkomende beginnen met een kleine kern van jongetjes die al opgenomen waren. Het behaagde Don Bosco dat op die onverwachte manier voor de Congregatie de poorten van het Oostenrijk-Hongaars keizerrijk gingen opengesteld worden. Het deed hem eveneens genoeg omdat dit zou gebeuren in de historische stad van het Concilie van Trente, ook al omdat daar vele roepingen waren. Op het Kapittel van 13 juli zei hij dat men een antwoord zou opstellen waarin eveneens zou gevraagd worden welke vergoeding, collectief of individueel, aan de Salesianen zou worden uitbetaald. Inmiddels belastte hij enkele leden van het Kapittel ermee het ontwerp te bestuderen en in de herfst wou hij dat Don Sala zou gaan kijken.

Don Sala werd er zeer goed ontvangen, maar de gemeenteraad en de heren van de Vereniging van Liefdadigheid hielden zorgvuldig hun mond zodat hij niets kon vernemen over de gang van zaken in dat wezenhuis en niet eens kon vernemen welke spijzen aan de opgenomen jongens werden gegeven. Het gebouw was zeer mooi, ruim en nieuw. De bisschop, Mgr. Della Bona, wenste ook voor een speciale reden de komst van de Salesianen. Tussen de gemeenteraad en de Vereniging van Liefdadigheid bestond een zekere wrijving die schadelijk was voor het algemene welzijn. Hij hoopte dat de Salesianen tussen de twee organismen een schakeling zouden gevormd hebben. Er waren in het huis 25 weesjongens en evenveel weesmeisjes. Er waren werkhuizen, waar de hoofden optraden als eigenaars en belang hadden in de winsten. De jongens waren dus volledig van hen afhankelijk. Sommige van deze jongens gingen naar de burgerlijke scholen, zonder dat dit ongemakken meebracht. Jongens en meisjes gingen samen naar de goddelijke diensten in dezelfde kapel. De directeur scheen niet erg bekwaam te zijn. Alles liet dus veronderstellen dat men te Trente de Salesianen doorgaans met een goed oog zou bezien,

De gemeenteraad zou gewild hebben dat men dadelijk een schets van een overeenkomst op papier zou gesteld hebben, maar Don Sala was voorzichtig en stemde daar niet mee in. Hij zette enkel mondeling de stof van enkele artikels uiteen, die hij nadien door het hoofdkapittel zou laten onderzoeken. Men zou aan de Salesianen het kosteloze gebruik afstaan van het Palazzo Crosina en Sartori, zoals het gebouw heette. De weesmeisjes zou men verwijderen en voor hen een ander gebouw zoeken. De uitwendige herstellingen en de wijzigingen zouden gebeuren op kosten van de gemeenteraad en van de Vereniging voor Liefdadigheid. Men zou een inventaris opmaken van al de voorwerpen die zich in het instituut bevonden en, wanneer de Salesianen zouden genoodzaakt zijn zich terug te trekken, zouden ze deze teruggeven in de staat waarin ze zich bevonden. De Salesianen zouden enkel verplicht zijn 25 jongens op te nemen terwijl de gemeenteraad en de Vereniging voor Liefdadigheid 80 centimes per dag zouden betalen voor iedere jongen meer die ze zouden aanbevelen. De jongens die men zou aanvaarden mochten niet jonger zijn dan tien en niet ouder dan twaalf jaar en dienden gezond en sterk te zijn. De Salesianen zouden ertoe gemachtigd zijn het

aantal jongens te aanvaarden dat zij zelf zouden vaststellen en tegen de voorwaarden die zij zouden stellen. Het zou de directeur vrij staan de jongens toe- vertrouwd door de gemeenteraad of door de Vereniging voor Liefdadigheid te laten studeren of een vak te laten aanleren. Er zouden enkel scholen en werk- huizen zijn voor inwonende leerlingen. Indien de gemeenteraad de Salesianen zou willen doen vertrekken, zouden ze hun een opzegging van vijf jaar moeten geven. Alleen de directeur zou instaan voor de leiding en het beheer in het huis. Het zou hem vrij staan de nieuw aangekomen wezen al of niet te scheiden van de jongens die al opgenomen waren.

Bij zijn terugkeer te Turijn bracht Don Sala zijn verslag uit en las hij de artikels voor die wij hier kort en bondig hebben uiteengezet. Toen er, in de loop van de bespreking, gehandeld werd over de herstellingen aan het gebouw, zei Don Bosco: - "Om een gemeente te verplichten deze herstellingen te laten uit- voeren, is het nodig deze zaak goed te bestuderen, want op vele plaatsen zijn we daarmee in nesten geraakt. De gemeenten beloven maar en houden zich niet aan hun beloften. Men zou een artikel in volgende bewoordingen kunnen opstellen: "De directeur zal aan de gemeente laten weten welke herstellingen er dienen te gebeu- ren. De gemeente zal iemand sturen om deze na te gaan en indien de gemeente ze niet laat uitvoeren, zal de directeur het recht hebben ze zelf te laten uit- voeren en de rekening van de uitgaven aan de gemeente aan te bieden." Men zou deze zin goed bestuderen om een verplichting op te leggen aan wie dit zou aangaan.

Over de voorzichtigheid waarmee men diende te werk te gaan bij de onder- handelingen met de gemeenten, had Don Bosco, bij een andere gelegenheid vol- gende opmerking gemaakt:(1) "Bij het opmaken van overeenkomsten met de gemeen- ten dient men steeds goed op zijn hoede te zijn, want er zijn altijd van die voorwaarden die niet zwaar schijnen te zijn en waarop men niet zo erg let, maar die voor ons het slechtste inhouden."

Don Bosco benoemde een commissie samengesteld uit Don Sala, Don Durando en Don Lazzero, opdat zij een schema van overeenkomst zouden opstellen dat dan in een eerstvolgende zitting zou onderzocht worden. Deze zitting had plaats op 1 december. Na een lange bespreking werden er zestien artikels vastgesteld die dan in 1887 als grondslag voor een definitieve overeenkomst dienden.

CUNEO.

Priester Don Peana dacht er over aan Don Bosco een groots tehuis af te staan door hem opgericht te Cuneo en van al het nodige voor een honderdtal op te nemen jongens voorzien. Ook hier bevond men zich voor een dilemma.

---

(1) Notulen van het hoofdkapittel, 25 augustus 1885.

Aan de ene kant waren er de gebruikelijke redenen die afraadden dit nieuwe aanbod te aanvaarden, terwijl van de andere kant de belangrijkheid van de plaats en de noodzakelijkheid het huis van S. Benigno gedeeltelijk te ontruimen door het aantal vakleerlingen te verminderen om meer ruimte te geven bestemd voor de jonge geestelijken, die er geen plaats meer vonden, twee dwingende redenen waren om het voorstel niet te weigeren. Nu de meningen verdeeld waren loste Don Bosco de kwestie op als volgt: - "We kunnen niet verder gaan omdat wij personeel te kort hebben. Laat ons aan Don Peana schrijven dat hij ons zijn instituut per testament zou nalaten en bij zijn dood zullen wij hem opvolgen en zijn werk voortzetten. We moeten betreuren dat sommige Salesianen zo weinig Salesiaanse geest bezitten. Alle jaren vallen er af en na zovele jaren werk om deze personen op te voeden komen we bedrogen uit. Ze zijn pas priester gewijd of het is nodig ze in de huizen te verspreiden en ze hebben geen tijd om zich te vormen. Sommige werden tot priesters gewijd, omdat de noodzaak ons daartoe dwong. Het zal nodig zijn wat trager te zijn met de wijdingen. Voor de wijdingen zullen we de jonge geestelijken dienen te verplichten nog een jaar te studeren. De liefde voor hun familie en de families zelf spannen steeds samen om ons medebroeders te ontroven. Wij moeten ons consolideren."

De onderhandelingen over Cuneo hadden geen enkel gevolg meer. We zullen dit hoofdstuk nu besluiten met twee opmerkingen over de woorden door Don Bosco in die omstandigheid geuit.

In alle kloostercongregaties treft men deserteurs aan. Don Bosco deed hiervan de harde ervaring op van bij het begin. Met duizend zorgen en offers had hij, in tweemaal, acht jongens bereid om er jonge geestelijken van te maken en slechts één, Don Michele Rua, bleef aan zijn zijde. Naarmate de Salesiaanse Sociëteit meer vorm kreeg en stabiel werd, werd ook het aantal van hen die ze verlieten betrekkelijk minder aanzienlijk, maar toch waren er uiterst pijnlijke deserties. De ouderen denken nog met smart aan het geval van de drie gebroeders Cuffia. Begaafd met een flink verstand en gedurende vele jaren door Don Bosco met vaderlijke zorgen omringd, draaiden twee van hen hem onverschillig de rug toe toen ze priester waren gewijd en de derde deed dat, toen hij dicht bij zijn priesterwijding was. Tegenover dergelijke feiten echter verbonden zich zijn getrouwen nauwer met hem en vormden deze roemrijke état-major en deze prachtige groep van veteranen, die de echte hoekstenen vormden van het gebouw. Aan de andere kant werden door deze spontane verwijderingen ook elementen aan kant gezet die in een periode van consolidatie barsten in het gebinte zouden veroorzaken hebben. Ook daarom werd bewaarheid wat Don Rua zo mooi in het licht stelde voor de rechters van het apostolische tribunaal, (1) wanneer hij getuigde dat "gedurende het leven van Don Bosco nooit scheuringen tussen zijn verschillende huizen ontstonden en dat bij zijn dood geen collectieve noch individuele bewegingen ontstonden tegen zijn beschikkingen, zodat de gang van zaken dezelfde bleef als toen hij nog de leiding had."

---

(1) Summ. van de Pos.sup.virt., nummer IX, par. 5.

In de aangehaalde woorden wees Don Bosco ook op de onrijpheid van de personen die naar de huizen gestuurd werden. Indien Don Bosco hiermee zou gewacht hebben tot ze allen volmaakte mensen zouden geworden zijn, zou hij gestorven zijn met een zeer ellendige nalatenschap. Hierover is het oordeel van Mgr. Tasso, bisschop van Aosta, een oud-leerling van het Oratorio en een priester van de Missie, kristalhelder en beslissend. Wanneer ook hij zijn getuigenis aflegde over de voorzichtigheid van Don Bosco, zei hij het volgende: (1) "Sommigen meenden dat hij de grenzen van de voorzichtigheid overschreed, door grootse werken te ondernemen zonder daartoe de gepaste middelen te hebben en door in zijn eerste colleges en instituten mensen als directeurs aan te stellen, die daartoe onvoldoende voorbereid waren, maar daarin bewonder ik veeleer zijn groot vertrouwen in God en wanneer ik kan zien welk goed resultaat deze instituten hadden, kan ik en moet ik daaruit afleiden dat de hemel hem speciaal verlichtte."

---

(1) L.c., par. 94.

H O O F D S T U K   XXI

IN SPANJE EN IN FRANKRIJK

Gedurende de eerste fasen van de onderhandelingen voor een stichting te Dinan, die eerst veel later zou gebeuren, verliep alles zo voorspoedig dat Don Bosco aan abbé Martin, een groot bevorderaar van het werk, schreef: "Tegenover het onmetelijk goed dat ik zie dat in Bretagne kan gedaan worden, is er alleen een enkele zaak die mij verrast en dat is dat hier geen beproevingen zijn." (1) Maar de vijand van het goede sliep niet en in werkelijkheid lieten de beproevingen niet op zich wachten. Trouwens, wanneer de beproevingen niet dadelijk bij het aanpakken van de voorbereidselen ontstonden, ontbraken doorgaans de tegenkantingen niet in de beginperiodes en die waren dan zo zwaar en zo talrijk dat ze het hart van de medebroeders, er naartoe gestuurd om daar te beginnen, hard op de proef stelden. Dit hebben wij tot heden toe gezien en dat zullen we ook in de toekomst zien. Een tekort aan personeel, financiële moeilijkheden, vijandelijkheden van allerlei slag noodzaakten tot offers, maar gewoonlijk werden deze een vruchtbaar element niet enkel van leven maar ook van vitaliteit voor de instituten.

Het huis van Utrera kende dit gewone lot. 150 jongens en wel van de armen, kwamen naar de school als externen, maar de directeur deed er zijn beklag over dat hij enkel priester Don Pane had om hem flink maar onvol doende bij te staan. Bovendien ging Markies Ulloa er niet mee door, zoals hij dit placht te doen, maandelijks 200 lire te sturen, omdat zijn financiële toestand hem dit niet meer mogelijk maakte. In 1885 was het vier jaar geleden dat de overeenkomst aangegaan was, zodat de Oversten nu nagingen of men daar al dan niet nog zou blijven. Om bestaansmiddelen te vinden stelde Don Durando voor er enkele flinke meesters naartoe te sturen en zo verscheidene afzonderlijke klassen voor leerlingen van goeude families te vormen. Hij was ervan overtuigd dat men zo de bloeiende school van de stad zou gehad hebben. Don Bosco luisterde naar hem en zweeg. Maar na alle anderen werd het woord gevoerd door Mgr. Cagliero, die zoveel gedaan had voor deze stichting. Hij bekampte krachtadig het voorstel van de Studieraad, omdat men zo de leerlingen van de andere stadsscholen tot zich zou getrokken hebben, wat de oorsprong zou worden van gevoelens van afgunst en van strijd tegen de onzen. "Laten wij ons", besloot hij, "aan de armen houden

---

(1) Brief aan Don Rua, zonder datum, maar geschreven na de dood van Don Bosco.

en alleen aan hen. Zo zal de gemeente ons steeds gunstig gezind blijven en ons subsidies verlenen. Laat ons echter niet wedijveren met de stadsscholen. De kerk kan ons genoeg geven om van te leven. De Markies heeft gezegd dat, wanneer het nodig zou zijn, hij niet zal nalaten ons bij te staan. De clerus houdt van ons en geeft ons aalmoezen. Er bestaat dus geen enkele reden om Utrera te verlaten. Laat Don Oberti wat geduld hebben en wij zullen erin voorzien." Don Bosco keurde deze beslissing goed. Al de aanwezigen legden zich zonder meer bij zijn zienswijze neer.(1)

Toen de directeur de wil van Don Bosco vernomen had, vatte hij weer moed, zodat voor 29 januari, ondanks het zeer groot tekort aan personeel, hij met de hulp van de medewerkers en medewerksters een predikationeveen kon houden ter voorbereiding om dan met grote plechtigheid het feest van de H. Franciscus van Sales te vieren. Aan de ceremonie werd nog grotere luister geschonken door de aanwezigheid van een hoge medewerker die van Sevilla gekomen was, namelijk Mgr. Marcello Spinola, toen pas bisschop gewijd van Coria. Hij was daags voordien toegekomen, preekte, hoorde biecht, pontificeerde, diende het Vormsel toe en hield een conferentie voor de medewerkers. Uit het verslag gepubliceerd in de Diario de Sevilla van 4 februari merkt men met aangename verrassing welk juist begrip hij had over de Salesiaanse medewerking en welke genegenheid hij toedroeg aan Don Bosco en aan zijn instituten. In hem - zoals de directeur schreef (2) - verloren de Salesianen van Utrera "een vader, een vriend, een raadsman, en een helper bij iedere moeilijkheid."

Eén zeer harde beproeving, des te harder omdat ze voor de tweede maal optrad, stond deze medebroeders in de zomer te wachten, namelijk, het opnieuw verschijnen van de cholera. De eerste gevallen werden te Madrid gemeld op 8 juni. De aankondiging van de ziekte verwekte een buitengewone algemene ontsteltenis. De besmettelijke ziekte begon dadelijk te woeden in de provincies Castellón, Valencia en Murcia. 80% van de aangetaste personen stierven. De natie werd door schrik bevangen. Met de juliwarmte werd de kwaal nog erger zodat de drie aangetaste provincies een tragisch tafereel van leed en rouw vertoonden. Dan verspreidde zich de infectie zodat weinig provincies ervan gespaard bleven. Zes lange maanden duurde deze gesel.

In deze ernstige omstandigheden kon de directeur van het college zeker zijn huis niet verlaten om naar Turijn te komen gedurende de periode van de retraites. Juist omdat Don Bosco deze onmogelijkheid voorzag stuurde hij hem een vaderlijke brief.

" Mijne beste D. Oberti,

"

" Ik dacht jou gedurende deze vakantie te kunnen zien samen met

---

(1) Notulen van het hoofdkapittel, 9 januari 1885.

(2) Brief aan Don Bosco - Utrera, 1 april 1885.

" enige van onze medebroeders, maar misschien zal de publieke rampspoed
" ons van deze vertroosting beroven.
" Terwijl wij ons aan de goddelijke wil onderwerpen, mogen wij
" de moed niet verliezen. God is altijd bij ons en alle Salesianen
" zijn bereid een offer te brengen om je ter hulp te komen.
" Indien je het ooit nodig hebt geholpen te worden om de kinde-
" ren die door de cholera wezen geworden zijn bij te staan, zeg het
" me dan en we zullen dan nagaan op welke manier wij je bijstand
" kunnen verlenen.
" Het is onze bedoeling hetzelfde te doen voor Frankrijk en
" voor Italië, waar wij tot heden toe bevrijd zijn gebleven van de
" vreselijke gesel; wij ten minste, tot heden toe.
" Ik verwacht gedetailleerd nieuws over onze beste zonen en of
" je in Spanje een roeping tot de geestelijke staat kunt voorbereiden.
" Geef me naam en voornaam van onze weldoeners en vooral van de fami-
" lie Ulloa.
" Herinner je dat wat nu volgt een machtig tegengif is tegen
" de cholera. Tracht het te beoefenen en aan te bevelen:
" Een medaille van Maria, Hulp der Christenen bij zich dragen.
" De veelvuldige communie.
" Iedere dag het smeekgebed: O Maria, Auxilium Christianorum,
" ora pro nobis.
" Groet vriendelijk je jongens en al onze weldoeners en geef
" hun de verzekering dat ik iedere dag bid voor hun geestelijk en tij-
" delijk geluk.
" Moge God ons allen zegenen en ons in zijn heilige genade bewa-
" ren. Wil ook voor mij bidden die steeds voor jou in Jezus Christus
" zijn zal
" je zeer toegenegen vriend,
"
" Turijn, 10 augustus 1885. Priester Gio. Bosco.

Het huis van Sarrià had met niet minder ernstige moeilijkheden af te re-
kenen, moeilijkheden naar binnen zowel als naar buiten, maar de kalmte van zijn
directeur had als gevolg dat er zonder ontmoediging vooruit gegaan werd. Ook
aan hem had Don Bosco geschreven:

" Mijn beste Don Branda,
"
" De kranten schrijven hoe de cholera jullie van dag tot dag
" meer bedreigt. God zendt ons een beproeving over. Wij hebben het te-
" gengif bij ons. Laten we ons ervan bedienen. Bedien je er van en be-
" veel het aan: elke dag: Maria, Auxilium Christianorum, ora pro no-
" bis, driemaal. Veelvuldige communie, een medaille dragen van Onze-
" Lieve-Vrouw. In uw bijzonder geval kan je aanbieden de kinderen die
" wezen geworden zijn door de cholera, op te nemen, zoveel je huis er
" kan bevatten. Je zal aan de familie Chopitea zeggen dat Don Bosco bidt
" en door al zijn weesjongens, 160.000, laat bidden volgens hun inzicht-
" ten en dit iedere dag in de heilige Mis en dat ik ze bedank voor hun
" liefdadigheid.

" Indien de publieke zaken het zullen toelaten zullen wij
" elkaar zien en over onze zaken, die talrijk zijn, onderhande-
" len. Begin intussen met aan Don Rua een " lijst te sturen van
" alles wat je het volgende jaar zult nodig hebben en wij zullen
" ons inspannen om jou de nodige zaken te bezorgen om te kunnen
" werken tot Gods meerdere glorie.

" Groet jouw en mijn beste jongens. Aan allen stuur ik een
" speciale en heilige zegen.

" Mijn gezondheid verbetert en ik kan sommige speciale zaken
" op mij nemen. Moge Maria ons allen bijstaan, ons beschermen en
" ons verdedigen tegen ieder kwaad van ziel en lichaam, maar
" bid ook voor mij, die voor jullie steeds zijn zal in
" Jezus Christus

"
" een toegenegen vriend,

"
" Turijn, 10 augustus 1885. Priester Gio. Bosco.

De eerste directeurs bij de Salesianen, gevormd in het Oratorio en van daar vertrokken met een hart dat overvloedige van genegenheid en van verering voor Don Bosco, wisten van deze gevoelens gebruik te maken om er zich onder de jongens een kracht van te maken. Met dat doel prentten zij niet enkel bij hen dezelfde gevoelens tegenover Don Bosco in, maar zij bewezen hun goed en leidden ze in zijn naam en brachten ze zelfs met hem in briefwisseling, zoals we al meermalen in onze vorige boekdelen konden aanstippen. Het was dan ook geen louter compliment wat Don Branda in december aan Don Bosco schreef: "Hier denkt men voortdurend aan en spreekt men over onze Vader Don Bosco en over het levendige verlangen hem te zullen zien op een dag die niet al te ver verwijderd is. Mocht deze reis mogelijk zijn! Don Bosco wordt met eenzelfde genegenheid verwacht in het andere uiterste van Spanje, namelijk in Andaloesië."

De medewerkers van Barcelona keken verbaasd naar de nieuwe vorm van liefdadigheid onder hun ogen door Don Bosco's zonen beoefend en de verbazing steeg bij het zien van de gevolgen. Twee broertjes wezen geworden door de cholera en naar het college gebracht, konden zich niet onderwerpen en stootten hen van zich af die de Voorzienigheid ter vervanging van hun ouders zond. Maar de inhoud van het Salesiaanse leven bewerkte in beiden zo grote verandering, dat zij, die hen voordien hadden, ze niet meer konden herkennen, zo gedwee, vlijtig en vroom waren ze geworden. Een andere wees tengevolge van de cholera, trachtte langs de zee kust in zijn levensonderhoud te voorzien zo goed en zo kwaad als het ging. Hij probeerde van de matrozen wat van hun beschuiten als aalmoes los te krijgen of, indien het zonder gevaar kon gebeuren, nam hij wat kolen of andere zaken uit schepen, of sloepen en ging dan zijn gestolen buit verkopen om zijn honger te stillen. Op een dag, werd hij meer dood dan levend op het zand aangetroffen door de tolbeambten en naar het ziekenhuis gedragen, waar hij zijn door de honger verzwakte krachten opnieuw verkreeg. Een Salesiaanse medewerker had meelij met hem, beval hem aan Don Branda aan en smeekte hem de kleine ongelukkige van het pad van de misdaad te redden. Don Branda nam hem op en kon enkel van hem vernemen dat hij niemand meer in de wereld bezat. Langzamerhand leerde de kleine wildeman bidden, lezen en schrijven en werd hij

kleermaker. Een andere jongen, die zeer hartelijk was, hoorde steeds maar over Don Bosco spreken en had hem in die dagen willen schrijven om hem te bedanken voor de weldaden die hij in het college van Sarrià ontving. De arme jongen was van onder twee dikke balken bevrijd geworden. Men had zijn handen op de rug gebonden en een zakdoek voor de mond zodat hij de verstikkingsdood zou sterven. Een sereno of nachtwaker was als bij mirakel langs daar gekomen, had zijn gekreun gehoord en had hem bevrijd. Een kwaadwillige persoon wou hem van kant maken om een paar meubels van zijn overleden ouders niet te moeten teruggeven. In het geheim aan de Salesianen aanbevolen gaf hij ongewone bewijzen van goedheid en verstand. Tegenover deze welsprekende feiten werd met algemeen applaus de komst begroet van de nieuwe kloosterlingen, die de weldadige Mevrouw Chopitea van Don Bosco verkregen had opdat ze zouden zorgen voor de arme zonen van het volk.

Het nieuws van het goede dat de Salesianen te Utrera en te Barcelona bewerkten, verspreidde zich door Spanje en liet, zoals dat natuurlijk was, ook in andere steden het verlangen ontstaan ze te hebben. Vanuit Vigo vroeg priester Casimir Vasquez de stichting van een vakschool voor de arme en verlaten jeugd van zijn stad, maar men kon hem enkel antwoorden dat hij tot God zou bidden de Congregatie te willen zegenen door Spaans personeel te sturen. Alleen op die manier zou het minder moeilijk worden ook te Vigo wortel te schieten.(1)

In de maand augustus deden verscheidene Salesianen hun retraite bij de Jezuieten te Jerez de la Frontera in Andaloesië. Op 6 augustus schreef Don Pane van de plaats waar hij zich teruggetrokken had aan Don Bosco: "Indien u zou weten, beste Vader, hoe deze brave medewerkers van u houden, hoe ze verlangen u onder hen te zien! Ik geloof dat er weinige steden in de wereld zijn waar Don Bosco zo bemind en verlangd wordt. Wat al bewijzen van genegenheid, alleen maar omdat zij weten dat wij Don Bosco's zonen zijn! En omdat zij u niet kunnen zien, verlangen ze dan minstens een huis van zijn zonen te zien, om zo toch aan zijn zonen te tonen hoe ze hun vader liefhebben. Toen ik hun zei dat het volstrekt onmogelijk was te Jerez een huis te openen, zeiden ze mij: - "Zeg aan Vader Don Bosco dat hij ons op zijn minst een priester en een jonge geestelijke of dan toch een coadjuteur zou zenden, dat wij aldus onder ons een zoon van de H. Franciscus van Sales, van Don Bosco, zouden hebben om ermee te beginnen wat goed te doen aan duizenden jongetjes die naar hun verderf gaan. Jerez heeft dringend katholieke arbeiders nodig." Samen met deze brief kwam er een warme uitnodiging geschreven in het Latijn vanwege Pater Emanuel Cuelenos, de overste van de Jezuieten. Don Bosco liet voor hem door Don Lemoyne een mooi antwoord schrijven, dat hij ondertekende maar waarvan wij de kopie niet teruggevonden hebben.

Zoals ook blijkt uit het hierboven aangehaald document, had zich in het hart van de brave Spanjaard steeds meer de overtuiging gevestigd dat, indien

---

(1) Het antwoord werd door Don Bosco in het Italiaans gedictieerd en in het Spaans vertaald. De Salesianen gingen naar Vigo in 1894.

men aan het katholieke Spanje droeve dagen wou besparen, het nodig was met een ruime blik de zeer verwaarloosde opvoeding van de zonen uit het volk ter harte te gaan nemen. Vooral bij het zich verspreiden van de zo genoemde zwarte hand, een anarchistische sekte, die in de streek met vreselijke misdaden woedde, waren talrijke weldenkende heren, door van de gevolgen naar de oorzaak op te klimmen, de oorsprong van al dat kwaad gaan zien in de onwetendheid, in de verlatenheid, in de verlokking van de jeugd. Daarom kwamen adellijke en welgestelde personen te Madrid samen en vormden er een commissie, met als voorzitter Senator Silvela, een gewezen Minister van Buitenlandse Zaken en nadien gezant te Parijs. Toen ze inzagen dat de Regering zich in de onmogelijkheid bevond maatregelen te nemen, besloten ze aan de natie een voorbeeld te geven en namen het op zich met eigen middelen in de hoofdstad een verbeteringstehuis voor jongens op te richten. De Staat stelde er wel enig belang in, vermits een wet van 4 januari 1883 tot de stichting machtiging verleende van een groot privaat instituut met de benaming van Escuela de reforma para juvenes y asilo de corrección paternal, dat onder de bescherming van de heilige Rita geplaatst werd.

Alvorens de hand aan het werk te slaan, wou men een studie wijden aan het opvoedingsstelsel dat men zou aanvaarden. Daarom deden de volksvertegenwoordiger en nadien Senator Lastres en een andere heer uit Madrid een tocht door heel Europa en wendden zich daarbij tot de consuls van hun eigen natie die ze in verbinding stelden met de regering waarbij zij geaccrediteerd waren. Overal waar zij gingen toonde men hun enkel verbeteringshuizen zodat zij er van allerlei slag zagen en terugkeerden naar hun vaderland met de overheersende gedachte aan instellingen, die meer leken op een gevangenis dan op een opvoedingshuis. Over Don Bosco hadden ze nooit horen spreken. Toen ze dan ook de jongens hadden samengebracht, dachten ze er aan ze in vier categorieën in te delen: 1° de verlaten jongens; 2° de jongens die in gevaar verkeerden; 3° de jongens die in gevaar verkeerden maar die nog niet door de wet waren getroffen omdat ze nog niet verantwoordelijk waren voor hun eigen daden; 4° losbandige jongens van goeden huize, die men in afzonderlijke gebouwen zou houden opdat hun families door hen geen oneer zouden oplopen.

Zover stonden de zaken, toen een senator met dit doeleinde een flink gedeelte van zijn tuin aan de Commissie afstond, in de nabijheid van Madrid, waar men dan een prachtig gebouw ging oprichten. Toen men al twee vleugels gebouwd had, kwam de heer Lastres het nieuws ter ore over het Salesiaans huis van Barcelona. Dadelijk liet hij het werk stilleggen, schreef naar een bankier van die stad, die eerst zijn secretaris naar Sarrià stuurde en er dan zelf naartoe ging. Zij spraken enkel van verbeteringshuis volgens de gewoon gangbare terminologie, maar Don Branda antwoordde dat dat niet de bedoeling was van de Salesianen. Hij overhandigde hun het boek van d'Espiney, opdat ze zouden zien waarin het stelsel van Don Bosco bestond. Hij zou ze liever het boek van du Boys gegeven hebben, maar hij bezat er geen exemplaar van.

Toen hij nadien met Don Bosco over deze bijzonderheid van de boeken sprak, zei deze hem: "In deze gevallen is het verkieslijker het boek van du Boys te ge-

ven. Het boek van d'Espiney is goed voor vrome personen. Het dient om de beurs te openen terwijl het boek van du Boys ons stelsel doet kennen. Hij heeft de geest van onze Sociëteit geraden. Aanvankelijk stond Don Bosco er afkerig tegenover zaken die hem betroffen te laten drukken, maar nu de teerling geworpen is, dient men hiermee verder te gaan. Het boek van du Boys dient men te verspreiden zoveel men kan, het te verkopen, weg te schenken als het nodig is, omdat het ons onder ons écht aspect laat kennen."

Laten we terugkeren tot ons verhaal. Twee maanden na deze bezoeken, zag Don Branda volksvertegenwoordiger Lastres met een andere heer te Sarrià toekomen. Ze vroegen hem het huis te mogen bezoeken en te bestuderen. Ook zij dachten enkel aan verbeteringsinstituten. Don Branda echter, hield er niet mee op te herhalen, dat wanneer het over verbeteringshuizen ging, ze elders dienden te zoeken, want dat was niet de bedoeling van de Congregatie van Don Bosco. Ze zouden er dan beter aan doen een bezoek te brengen aan het naburige verbeteringshuis van de regering onder de leiding van de broeders van Sint-Pieter in banden. Ze trokken er pro forma naartoe maar keerden terug en bleven een hele dag in ons tehuis. Ze stelden een onderzoek in naar de gang van zaken, naar de regels, de gebruiken. Ze besloten dat het nodig was aan Don Bosco te schrijven.

Naar Madrid vertrokken, schreven ze een maand later aan Don Branda en nodigden hem uit naar de hoofdstad te willen komen. Don Branda maakte er zich van af door te zeggen dat hij deze reis onnuttig achtte en dat hij ziek in huis had. Na acht dagen kreeg hij een nieuwe uitnodiging in een brief van Mgr. Rampolla, Apostolisch Nuntius. Nu was het onmogelijk er zich nog verder aan te onttrekken. Aan het station werd hij opgewacht door de heren Lastres en Silvela. Op de nuntiatuur aangekomen, zette Mgr. de Nuntius hem er toe aan met de onderhandelingen te beginnen en gaf hem hierbij de verzekering dat dit het verlangen was van de Koning en dat deze zijn steun beloofd had.

Daags nadien was er een vergadering van de voltallige Commissie, samengesteld uit senatoren, volksvertegenwoordigers en bankiers. Aan Don Branda werd de ereplaats gegeven. De gedachten van deze heren kwamen moeilijk overeen met de beginselen die ons opvoedingsstelsel, dat zij niet goed kenden, beheersen. Om echter hun inzicht te verwezenlijken, verklaarden ze hem vrijheid van actie te zullen toestaan. De Cortes hadden wel de wet gestemd, maar zij konden ze op nieuw bewerken of wijzigen. Het was hun bedoeling dat de jeugd zou worden gered. Dat was niet het werk van de regering maar van particulieren. Men zou aan Don Bosco schrijven en hem de verzekering geven dat het in opbouw zijnde huis zijn eigendom zou worden. Men zou een schriftelijke akte opmaken. Het zou Don Bosco vrij staan te doen zoals het hem behaagde. Hij zou niet gehinderd worden bij de leiding. Indien hij hun hulp wou hebben, dan zouden ze hem helpen. Indien hij hun hulp niet wilde, maar het op eigen houtje wou doen, dan zouden zij er buiten blijven. Aldus sprak minister Silvela in naam van de anderen.

Toen het voorstel in het kapittel besproken werd (dat gebeurde op 22 september 1885) riep Don Bosco, na het verslag gehoord te hebben, uit:

- "Parijs! Madrid! Trente! Welke nieuwe onmetelijke horizont voor de Salesiaanse Congregatie!" - Don Durando merkte op dat, wanneer men de wilde aandrang tot steeds maar verdere uitbreiding wat wou bedwingen, men er gemakkelijk zou toe komen ieder jaar een huis te openen zonder de Congregatie te verzwakken.

Maar Don Bosco nam die opmerking niet aan en repliceerde: - "Noteer op welke manier de Voorzienigheid de Salesiaanse Congregatie leidt. Noteer hoe wij bij het openen van huizen niet eens wisten hoe wij het zouden aangelegd hebben. Meer nog, wij dienen geen aandacht te schenken aan het goede dat er in onze huizen gedaan wordt of voor onze jongetjes aldaar gebeurt, maar wat als weeromstuit door de anderen gedaan wordt als aansporing voor ons, zonder dat wij er ons voor inspannen... La Spezia! We zijn er zonder enige hulp naartoe gegaan en het werd een dodelijke slag voor het Protestantisme. Faenza! We werden er ontvangen met de kreet Dood aan de Salesianen, een kreet die nog voortdurend blijft klinken. Kijk maar dat seminarie was op slechte weg en bijna tot niets herleid. De zonen van de toekomst, dat was de afgrond waarin de arme jeugd viel.(1) Wij vielen ze aan, omdat toen niemand acht sloeg op ons. In het diocees Faenza waren er bijna geen priesters meer en onder die weinigen waren ettelijke democraten. De hoop van de clerus berustte op enkele jonge geestelijken die door de stad zwierven. Maar sinds de dag dat wij er gekomen zijn en door het werk van de bewonderenswaardige Don Taroni is het seminarie niet ruim genoeg meer om al de jonge geestelijken op te nemen. Noteer dat de directeur eerst aan de bisschop voorgesteld had dit seminarie te sluiten en dat Don Taroni echter gezegd had: laat Don Bosco komen dan zult u het zien. Voordien waren er in het seminarie in het geheel maar 20 of 30 jonge geestelijken en nu zijn er 120 internen en 50 of 60 externen. Ook wij hebben in onze Congregatie al enkele jonge geestelijken van Faenza en ik hoop dat wij weldra, dank zij onze scholen, een overvloedige oogst van roepingen ook voor ons zullen hebben. Het Oratorio zal daar verder aan kracht winnen en met zijn internen en externen zal het veel goed doen aan het diocees."

Toen Don Bosco enkele ogenblikken zweeg, kwam Don Rua er tussen om met een paar woorden te doen uitschijnen wat hij kort voordien met eigen ogen gezien had, namelijk, dat de aanwezigheid van de Salesianen weer moed geschonken had aan de clerus, die volkomen neerslachtig was geworden. In verscheidene dorpen hadden de pastoors, bezield door het voorbeeld van het Salesiaans Oratorio, Oratoria voor zon- en feestdagen opgericht die toen bloeiden.

Don Bosco hernam dan: dat alles heeft men te danken aan de arme Salesiaanse Congregatie! Toen ik naar Faenza ging, was de bisschop ongerust omdat hij vreesde dat zijn seminarie door de schuld van de Salesianen volledig zou

---

(1) Zinspeling op het socialisme.

leeg lopen. Ik antwoordde hem dat, wanneer Don Bosco ergens naar toe trok, hij dat altijd deed met de zegen van de bisschop. Daarom was hij bereid dadelijk heen te gaan, indien Zijne Excellentie Don Bosco niet in zijn diocees wou. Hij bevond zich echter te Faenza in volledige overeenstemming met de Heilige Vader en indien de Heilige Vader hem over deze zaak nieuws zou vragen, zou hij genoodzaakt zijn naar waarheid en volgens wat hij gezien had te antwoorden. Bij dit besluit kalmeerde de bisschop, hij zei dat hij ermee instemde dat Don Bosco naar Faenza gekomen was, maar dat hij vreesde voor zijn seminarie. Vol vertrouwen riep Don Taroni dan uit dat vanaf het ogenblik dat Don Bosco te Faenza zou komen, hij beloofde dat over weinige tijd het aantal van de jonge geestelijken van zijn diocees met een twintigtal zou stijgen. En het verliep juist op die manier, zonder dat men een verklaring kon vinden voor dit verblijdende verschijnsel. En laat ons nu terugkeren op het voorstel voor Madrid. Ik meen dat wij iemand kunnen afvaardigen om het punt te gaan bestuderen van waaruit wij dienen te vertrekken om over deze aangelegenheid een beslissing te nemen. We zullen de mogelijkheid van de uitvoering laten onderzoeken en dan aan deze heren onze goede wil betuigen. Het lijkt dus opportuun iemand naar Madrid te sturen om er enige tijd te verblijven, rond te kijken, de zaken te leren kennen en een besluit te nemen."

Don Branda, die de zitting bijwoonde, liet weten dat de heren van Madrid het besluit hadden genomen zich op de Heilige Vader te beroepen, indien het Salesiaans kapittel zich zou verzetten tegen de verwezenlijking van hun plan.

Daarop zei Don Bosco: - "Men zal dus de Commissie samenstellen om het project van Madrid te onderzoeken en de manier om het volgens ons stelsel te wijzigen. Hiermee worden belast Don Durando, Don Cerruti en Don Branda. Ze zullen hun besluiten aan het kapittel voorleggen. Wij zullen met alles wat niet het wezenlijke van ons stelsel betreft, instemmen en de middelen zullen geen hindernis zijn. We dienen ons echter streng te houden aan het gebruik steeds in ieder tehuis de twee categorieën van studenten en vakleerlingen te hebben."

Toen het kapittel de besluiten van de drie voornoemde personen gehoord had, besliste het aan de Commissie en aan de Nuntius te antwoorden met een gunstige verklaring voor wat de aan te knopen onderhandelingen betrof en enkel als voorwaarde te stellen dat alles zou mogen gebeuren volgens de normen van de Salesiaanse Congregatie. Tegelijkertijd werd een exemplaar van het Reglement van de huizen gestuurd. Nadat de Nuntius hierover met senator Silvela, de voorzitter van de Commissie, een onderhoud had gehad, liet hij aan Don Bosco weten, dat de verlangens van de Commissie volledig overeenstemden met de eisen van de Salesianen. Wat hem zelf betrof, was hij steeds bereid, zoveel hij maar kon, bij te dragen tot het goede resultaat van de voorgestelde oprichting.(1)

---

(1) Brief van de Nuntius aan Don Bosco, Madrid, 11 oktober 1885.

In de maand november nadien werd te Rome een Internationaal Congres voor Strafrecht gehouden, waaraan de heren Silvela en Latres, beiden bekende juristen en strafrechtkundigen deelnamen als vertegenwoordigers van de Spaanse regering. Welnu, bij hun reis naar Rome, kwamen ze langs Turijn en bezochten er Don Bosco, maar over dit bezoek kennen wij geen bijzonderheden.

Drie maanden werk waren voldoende om het grote gebouw te voltooien. Daarom drong Silvela op 5 maart 1886 opnieuw aan en stuurde daarbij een memorandum in het Frans met het verhaal van het werk, de tekst van de wet van 4 januari 1883 en de lijst van de stichters-beschermheren. Don Bosco antwoordde zonder uitstel van uit Alassio met volgende brief, die hij aan Don Cerruti dicteerde.

"   Excellentie,

"

"   Ik heb aandachtig het plan onderzocht van de school van de
" heilige Rita, dat u zo goed waart mij toe te sturen samen met de
" wet van 4 januari 1883 die er de machtiging toe verleent. Ik kan
" niet anders dan aan u en aan de andere leden van de Commissie mijn
" levendige dank betuigen voor uw welwillendheid ten voordele van de
" Salesianen en mijn oprechte bewondering voor de uitnemende chris-
" telijke liefdadigheid waarmee u bezielde zijt. God weet dat ik uw
" uitnodiging, die u mij nogmaals in uw vriendelijke brief van 5 dezer
" doet, er de leiding van op mij te nemen zou willen aanvaarden. Maar
" naast de schaarsheid aan personeel voor de al bestaande taken, ver-
" oorlooft mij de hoedanigheid van uw Instituut en zijn discipli-
" naire vorm niet deze wederzijdse wens in te volgen. Ondanks de wil
" het goede te doen, zullen wij ons in deze aangelegenheid niet kun-
" nen ontdoen van wat ons Reglement, waarvan ik u in de maand septem-
" ber een kopie stuurde, voorschrijft. Voor ons zou een Instituut
" naar het model van de Talleres Salesianos van Barcelona-Sarrià mo-
" gelijk zijn, maar dit zou niet het geval zijn voor een verbeter-
" ringsschool in de trant van de school van de heilige Rita.

"   Ik hoop met Gods hulp in april aanstaande naar Barcelona te
" kunnen gaan en het zal mij aangenaam zijn bij deze gelegenheid
" u en die beste heer Francisco Lastres te ontmoeten. Ik behoud van
" u een dankbare herinnering en bid God van ganser harte dat Hij in
" u zijn heilige genade zou bewaren.

"   Geloof, Excellentie, dat ik met doorvoelde achting en dank-
" baarheid van u ben

"

de zeer nederige dienaar

"

" Alassio (Genua) 17 maart 1886.

Priester Gio. Bosco.

Don Bosco was toen op reis naar Frankrijk met het inzicht nadien naar Spanje te gaan, zoals hij ook deed. De heer Lastres had nog maar pas vernomen dat hij te Barcelona aangekomen was of hij snelde er naartoe met een brief van de Nuntius. Om genoegen te doen aan de heer Silvela, die hem verzocht had nogmaals

te willen zorgen voor het gemakkelijker inwilligen van zijn wens, herhaalde de prelaat nogmaals zijn verlangen dat Don Bosco in staat zou zijn de Salesianen aan het hoofd te stellen van dit belangrijk en weldadig instituut, des te meer omdat de Commissie ertoe bereid was al het nodige te doen om de zaken aldus te regelen dat het Reglement van de Congregatie zou geëerbiedigd worden. Toen Don Bosco de brief van de Nuntius naar Turijn stuurde, schreef hij bovenaan de eerste bladzijde: "Het kapittel zal er inzage van nemen en alles doen wat er kan gedaan worden."

Don Rua die Don Bosco in Spanje vergezelde, had op 18 april een lang onderhoud met de heer Lastres. Wij kennen hiervan de voornaamste punten dank zij enkele nota's die hij dadelijk daarna opschreef. Na te hebben laten verstaan dat Don Bosco en zijn kapittel vol goede wil waren om naar Madrid te gaan, maar dat er te weinig personeel was, hield hij er aan vijf voorwaarden vast te stellen die de grondslag moesten vormen: 1° Vrijheid voor het toekomstige bestuur de jongens te bestemmen voor het vak, dat volgens hun neiging, het meest geschikt bleek te zijn, rekening houdend met de noden en de omstandigheden waarin het Instituut verkeerde. Bovendien zou het aan het Bestuur vrijstaan de jongens, die dit door hun gedrag en hun bekwaamheid verdienden, te laten studeren. 2° De noodzakelijkheid van een of andere voorziening, waardoor het mogelijk zou zijn de leerlingen, die een steen des aanstoets waren, van de anderen te scheiden. 3° Er zou een wedde moeten vastgesteld worden voor iedere Salesiaan afzonderlijk of liever nog een vaste jaarlijkse som voor al de Salesianen die hun bezigheid in het Instituut zouden hebben. 4° Het zou opportuun zijn voor iedere jongen een kostgeld vast te stellen. 5° Het zou onontbeerlijk zijn ernstig te denken aan de manier waarop werk voor de werkhuizen zou bezorgd worden.

Nadat deze hoofdvoorwaarden zouden geregeld zijn, beloofde Don Rua dat men te Turijn de zaak zou voorleggen aan het hoofdkapittel en dat, wanneer het voorstel aanvaard werd, men aan de heren Silvela en Lastres een door hen opgesteld ontwerp van overeenkomst zou sturen, opdat zij het zouden onderzoeken en hun opmerkingen zouden laten gelden. Tegelijkertijd echter zorgde hij ervoor te laten aanvoelen dat het niet zo vlug mogelijk zou zijn de Salesianen naar Madrid te zenden.

Het werd toen de Goede Week en in de laatste dagen hiervan waren in Spanje de bezoeken verboden, zodat Don Bosco wat vrije tijd kreeg en hij op Witte Donderdag kon antwoorden op de brief van de Nuntius.

" Excellentie,

"

" Ik ontvang met groot genoegen uw brief betreffende het Insti-
" tuut dat men denkt aan de leiding van de Salesianen te zullen toe-
" vertrouwen. Met veel goede wil maken wij ons voor deze onderneming
" klaar waarbij wij rekening houden met uwe herhaalde aanbevelingen.
" Bij een gesprek zijn wij erin geslaagd sommige moeilijkheden, die
" achteraf konden rijzen, te boven te komen. Op die manier dienen

" we nu nog enkel een overeenkomst op te stellen tussen onze vrome Sociëteit
" en de Commissie die dit werk bevordert. Bij mijn terugkeer naar Turijn zal
" dit een van mijn eerste bezigheden zijn, namelijk een ontwerp van overeen-
" komst formuleren en het aan de heer Mormel Silvela sturen, opdat hij het
" zou onderwerpen aan het onderzoek van deze Commissie.

" Voor het oogenblik is onze werkelijk ernstige moeilijkheid het tekort
" aan personeel, maar wij hopen deze met de hulp van de Voorzienigheid te kun-
" nen te boven komen. Uwe Excellentie mag dus aan de heer Mormel Silvela de
" verzekering geven, dat wij van onze kant alles zullen doen wat we kunnen om
" zijn wens en die van de andere leden van de Commissie in te willigen.

" Ontvang, Excellentie, mijn nederige huldeblijken en wil mij
" en mijn talrijke familie zegenen. Onzerzijds zullen wij niet ophouden vu-
" rig tot de Heer te bidden opdat Hij Uwe Excellentie nog vele jaren zou be-
" waren tot welzijn van de Kerk.

" Met alle eerbied heb ik de eer van u te zijn
" uw nederige en verplichte dienaar
"

" Barcelona-Sarrià, 22 april 1886.

Priester Gio. Bosco.

Het hoofdkapittel kon zich niet met de aangelegenheid bezighouden voor 25 juni. Onder voorzitterschap van Don Bosco bracht dan Don Rua verslag uit. De leden van het kapittel stemden voor de aanvaarding in principe van het huis, mits behoud van het beginsel dat de Salesianen onafhankelijk zouden zijn bij de leiding en het bestuur van het organisme. Daarna ging men over tot het onderzoek van het ontwerp waarvan men een schets volgens algemene lijnen gemaakt had. Er ontstond een bespreking over de aard van een echt Verbeteringsgesticht, die de Commissie van Madrid aan het werk scheen te willen geven. Uiteindelijk werd er besloten de volgende voorafgaande voorwaarden te stellen: 1° Aan het huis de naam en het uitzicht van een strafinstituut ontnemen, opdat de jongens zich niet als eerlozen zouden voelen. 2° Voor het oogenblik hun zorgen beperken tot de jongens die verlaten waren of zich in gevaar bevonden. 3° Er voor het oogenblik geen aannemen die door de politie gestuurd waren. 4° De jongens die men zou aanvaarden mochten niet ouder zijn dan 14 en niet jonger dan 9 jaar. 5° Men zou de jongens die de Salesianen hiervoor geschikt oordeelden laten studeren. 6° Men zou, na enkele wijzigingen te hebben aangebracht, het programma reeds voor Trente opgesteld, naar Madrid sturen.

Toen zijn talrijke bezigheden hem daartoe de gelegenheid gaven stuurde Don Rua, het ontwerp van overeenkomst op. - Don Durando stelde het op volgens dat van Trente - en voegde er een brief met uitleg bij voor Senator Silvela. Het schijnt ons niet overbodig toe noch te lastig deze brief hier volledig aan te halen, des te meer omdat Don Bosco hem volledig tot de zijne maakte door er zijn handtekening onder te plaatsen.

" Excellentie,

"

" Wees zo goed mij te willen verontschuldigen voor mijn uit-

" stel, bij het sturen van het ontwerp van overeenkomst tussen de Com-
" missie en de ondergetekende. Teruggekeerd van een lange reis werd ik
" door talrijke bezigheden benomen dat het mij tot heden toe onmoge-
" lijk was mijn eigen wens in te willigen. Thans sturen wij u hierbij
" het ontwerp dat u samen met de Commissie zult willen onderzoeken en
" de op- en aanmerkingen maken die u opportuun zullen toeschijnen. Het
" is onvolledig want er ontbreekt bv. het tijdstip waarop het Instituut
" zal dienen geopend te worden. Dit hebben wij opzettelijk gewild, om-
" dat, wanneer wij het over de voornaamste punten eens zullen zijn, wij
" het gemakkelijk zullen kunnen aanvullen met de zaken die er nog aan
" ontbreken.

" U zult er zaken in aantreffen die misschien op moeilijkheden
" zullen stuiten bij de Commissie bv. voor wat bepaald is in artikel
" 2°: iemand die een veroordeling heeft opgelopen niet te aanvaar-
" den. Hierover zal ik u wat uitleg geven. Wij wensden dat de jongens
" die uit dit nieuwe Instituut zullen komen, dat bestemd is om hun een
" burgerlijke en christelijke opvoeding te geven geen enkele schand-
" vlek voor heel hun leven zouden moeten dragen. Indien men zou kun-
" nen zeggen dat ze uit een verbeteringsinstituut kwamen, zou dit
" voor heel hun leven een schandvlek zijn. Het is onze wens dat ie-
" der spoor waaruit het publiek zou kunnen besluiten dat het een
" verbeteringsinstituut is, zou uitgewist worden. Met dit inzicht zijn
" we de mening toegedaan dat het de naam zou dragen van Tehuis of In-
" stituut en niet van Verbeteringsinstituut of Patronaat, enz.

" We wensden eveneens, dat, minstens voor een tijdperk van vijf
" jaar, geen jongens die een veroordeling hebben opgelopen, zouden op-
" genomen worden, juist om de mensen eraan gewend te doen raken het
" huis niet als een verbeteringsinstituut te aanzien. Dit wensden wij
" ook om met meer gemak en goede kern van jongens die flink op gang
" gebracht zijn te verkrijgen. Ze zullen ertoe dienen de andere jon-
" gens, die nadien zullen komen beter tot het werk en de beoefening
" van de deugden te brengen. Na de eerste vijf jaar hopen wij ook
" langzamerhand jongens die al veroordeeld werden te kunnen opnemen.
" Maar ook dan zal het nodige dienen gedaan te worden, opdat dat niet
" bij het publiek bekend zou worden. Dat gebeurt dus in verschillen-
" de instituten van ettelijke landen, waar met een beetje tegelijk en
" zonder dat er in het openbaar over gesproken wordt, de politie nu
" en dan ongelukkige jongens aanbeveelt, zonder dat de instituten
" noch de jongens iets van hun goede naam daarbij verliezen. Ik hoop
" dat ook u en de commissie deze redenen zullen willen erkennen.

" Wat de dagelijkse vergoeding voor de jongens betreft en het
" jaarlijks bedrag voor het leidende personeel enz. hebben wij dit
" bedrag niet ingevuld en wachten wij het voorstel af, dat door de Com-
" missie zal gedaan worden. Misschien zal men hierbij rekening houden
" met de lange reis.

" Een kleinigheid zouden wij nog willen noteren. Daar het hier
" gaat over een instituut voor jongens, schijnt het ons opportuun
" toe er de naam aan te geven van een heilige man of vrouw. Men zou
" het bv. onder de bescherming en de benaming kunnen stellen van de
" Heilige Isidoor.

" Tot mijn grote spijt moet ik u nog iets zeggen. Wegens de
" beperktheid van mijn personeel zal het voor mij bog een paar jaar
" onmogelijk zijn uw en mijn wens in vervulling te laten gaan. Mis-
" schien zullen we moeten wachten tot het jaar 1888 of 1889 vooral-
" eer ik voor deze onderneming beschikbaar personeel zal hebben.

" In afwachting van de beschouwingen die u en de commissie
" over dit ontwerp zullen maken, bid ik samen met mijn zonen tot
" de Heer opdat hij u en de geëerde leden van de Commissie over-
" vloedig met zijn gaven zou overladen en met hoogachting verblijf
" ik graag van u

"
"

de verplichte dienaar

" Turijn, 8 juli 1886.

Priester Gio. Bosco.

Na deze mededeling gingen er maanden voorbij, zonder dat er een antwoord kwam. Toen Don Bosco, in december, zijn Kerstmiswensen aan de Apostolische Nuntius stuurde, zal hij op dit onverklaarbare stilzwijgen gewezen hebben, want op 5 januari 1887 schreef Monseigneur hem: "Ik kan u niet zeggen waarom geen antwoord kwam op de mededeling waarin u aan Senator Silvela het vereiste ontwerp gestuurd hebt. Ik meen dat ik dezer dagen de gelegenheid zal hebben iemand van de familie van deze heer te spreken en u mag er zeker van zijn, dat ik de gelegenheid niet zal laten ontsnappen mijn bijzondere welwillendheid tegenover de Salesiaanse Congregatie te bevestigen." Er zullen wel mondelinge of schriftelijke ophelderingen gegeven zijn, maar het blijft een feit dat hiermee onze documenten ophouden. Nu we zien dat de Reguliere Franciscaanse Derde-Ordelingen geroepen werden om het Instituut te leiden en zij volledig het karakter van een verbeteringshuis behielden, zal het niet te gewaagd zijn te veronderstellen, dat de Commissie de fundamentele stelling van Don Bosco op dit punt niet heeft willen aanvaarden. Elf jaar na de dood van Don Bosco zullen de Salesianen echt naar Madrid gaan.

Vanuit Spanje verspreidde de cholera zich naar het zuidelijk gedeelte van Frankrijk, waar de ziekte zich snel uitbreidde, ofschoon niet zo geweldig als het jaar voordien. Een roemrijk slachtoffer was Mgr. Forcade, aartsbisschop van Aix, bij de uitoefening van zijn ambt getroffen toen hij cholera-zieken bijstond. Dit verlies was zeer smartelijk voor de Salesianen, want hij was niet alleen een ijverige medewerker maar ook een grote weldoener. In 1881 (1) had hij zich opzettelijk naar Marseille begeven om aan de Salesiaanse medewerkers de Conferentie te houden, waarin hij Don Bosco vergeleken had met Napoleon I. Hij had uitgeroepen dat hij groter was dan de Franse Keizer, omdat hij zijn legerscharen tot in Patagonië gezonden had. Don Bosco herdacht hem in het kappittel van 16 september en gaf het bevel dat er melding van zou gemaakt worden in het Italiaanse en Franse Bollettino.

Bij het eerste nieuws over de besmettelijke ziekte had hij aan Don Albera

---

(1) Boekdeel 15, blz. 49.

geschreven:

" Beste Don Albera,

"

" De moeilijkheden schijnen niet te ontbreken, evenmin voor on-
" ze huizen van Marseille. Wanneer God echter voorbijgaat, oefent Hij
" zeker zijn gerechtigheid uit, maar altijd laat Hij zijn barmhar-
" tigheid en zijn zegen achter. Eerst waren het de pokken (1) en nu be-
" gint de cholera. Laten we in God, die onze Vader is vertrouwen
" stellen, laten we tot Hem bidden maar vooral de rechte weg bewande-
" len een goed gedrag en een veelvuldige communie en de Heilige Maagd
" zal de dienst van een moeder vervullen, zodat wij niet bang hoeven
" te zijn.

" Ik weet niet of wij elkaar met de retraite zullen kunnen
" spreken, maar begin er intussen mee aan Don Rua een lijst te sturen
" van wat je nodig hebt en daarna zullen wij allen samen voor alles
" zorgen. Ik geloof dat je bericht zult ontvangen hebben over een zaak
" van La Navarre. Er werd prompt voorzien in wat daar betrekking op
" had. Begin nu met de zaak van S. Margherita.

" Zeg me eens of onze arme D. Barruel voortgaat met zijn waan-
" voorstellingen of dat er ook maar een verwijderde mogelijkheid van
" beterschap bestaat, want het schijnt aan zijn ouders toe dat hij in
" zijn huidige toestand niet meer in staat is de biecht van de gelo-
" vigen te horen.(2)

" Stel voor de kinderen, die door de cholera wezen geworden
" zijn, op te nemen, zoals je dit verleden jaar gedaan hebt. God zal
" ons helpen.

" Sinds enkele tijd verslechterde mijn gezondheid met de dag maar
" op het ogenblik dat ik jou schrijf, schijnt het mij toe dat ik volle-
" dig gezond ben. Ik geloof dat dit het uitwerksel is van het grote ge-
" noegen waarmee ik je schrijf.

" Je zult aan onze vrienden en weldoeners zeggen dat wij iedere
" dag voor hen bidden gedurende de H. Mis en de vrome oefeningen die wij
" 's ochtends en 's avonds voor het altaar van Maria, Hulp der Chris-
" tenen doen. Je zult me veel plezier doen door mij hierover gedetail-
" leerd nieuws te laten geworden en door mij aan hun bijzondere gebeden
" aan te bevelen.

" Moge God jou, je familie, de novicen, de zusters zegenen en jullie

---

(1) Het huis werd door de pokken bezocht in juli. Op korte tijd waren er dertig gevallen. Van daaruit schreef men aan Don Bosco om voor hen te bidden en hun een speciale zegen te geven. Enkele dagen nadien schreven ze opnieuw om te zeggen dat na zijn gebeden en zijn zegen, er zich geen enkel nieuw geval meer had voorgedaan en dat al de zieken aan het genezen waren. (Brief van Don Lazzero aan Mgr. Cagliero, Turijn, 7 augustus 1885).

(2) Don De Barruel herstelde zich niet meer van een bepaalde vorm van krankzinnigheid.

" allen in zijn heilige genade bewaren.
" Allen groeten je in Jezus-Christus en voor jou ben ik
" een verknochte vriend,
"
" Turijn, 9 augustus 1885. Priester Gio. Bosco.
"
" Nota bene. Velen te Marseille gaven hun woord dat ze met jou naar de
" retraite zouden gekomen zijn. Ik geloof dat dit op het ogenblik onmo-
" gelijk is. Doe in deze gevallen zoals je kunt doen. Ik verleen je alle
" nodige machtiging.

Deze brief was een opbeuring voor Don Albera, die deze opbeuring hard nodig had. De ziekten, de schulden, de verschillende bekommernissen voor de drie naburige huizen van Saint-Léon, Sainte Marguérite en van de Zusters, putten weliswaar zijn geduld niet uit, maar deden hem zijn moed verliezen. Op 4 juli had de arme inspecteur aan Don Bonetti geschreven: "Ik verzeker je dat ik niet meer kan. Ik schrijf dit niet aan Don Bosco, want dat zou hem teveel verdriet aandoen. Ik voel dat ik op die manier het niet meer kan uithouden tot in de maand september. Bid de Heer dat Hij mij dan liever een ziekte overzendt, maar dat Hij mij uit deze toestand zou halen, en indien het mogelijk zou zijn... maar Gods wil geschiede."

Toch was hij gehard geworden in de school van Don Bosco en verloor hij nooit het vertrouwen in de goddelijke Voorzienigheid. Het was aan zijn onoverwinnelijke volharding te danken dat de werkhuizen geleidelijk werden opgericht en dat ze, van jaar tot jaar, merkelijke vorderingen maakten. In het huis hielden de jongens veel van hem en vereerden hem zelfs als een heilige. Hij won zich de sympathie van allen die met hem wat te maken hadden. Ze noemden hem: le petit Don Bosco. Ook het noviciaat van Sainte Marguérite verschafte hem veel vreugde. In 1885 waren er 16 France novicen, op een na, allen jonge geestelijken.

Er was beslist geworden dat in september Don Rua zich naar Frankrijk zou begeven voor de retraite van die medebroeders, maar de openbare gezondheidstoestand was van dien aard dat het raadzaam was de reis uit te stellen. "De cholera verspreidt zich", zei Don Bosco in het kapittel van 18 september. Men zal dus aan Don Albera schrijven dat deze reis naar Frankrijk onvoorzichtig zou zijn. Het krantennieuws raadt ons aan geen onvoorzichtigheden te begaan. Indien door onze schuld ook maar het kleinste ongemak zou ontstaan, zou dat in die streken een gevaarlijke ophef veroorzaken. Don Albera zal dus alles voor de retraite regelen zoals hij dat goed zal vinden. Don Bonetti, die zich te Saint-Cyr bevindt, kan minstens in een van de huizen gaan biechthoren. Wanneer het gevaar voorbij zal zijn, zal Don Rua zeker naar Frankrijk reizen en er alles wat het personeel betreft regelen. Men zal deze beslissing meedelen aan de vier huizen van Frankrijk en aan Don Bonetti." Maar aan de reis van Don Rua was men genoodzaakt te verzaken.

Te Parijs verliepen de zaken uiterst traag. Te midden van vele moeilijkheden was men toch op de weg naar een definitieve regeling. In juni had Don Bos-

co laten weten dat het zijn wil was, dat het huis van Ménéilmontant de benaming zou krijgen van Oratoire Salésien de Saint-Pierre et Paul. Aldus werd kort na dien zeer plechtig het feest van beide Apostelen gevierd, met inzegening van hun standbeelden, geschonken door graaf en gravin de Cessac. De aankoop van een be-
lendend terrein bracht een uitgave mee van 40.000 frank, maar deze aankoop gaf aan het Oratorio een bouwgrond van 1.100 m². De directeur moest zich uitsloven om de nodige som te bezorgen.

Don Bosco dacht met genegenheid aan hem in de maand november, toen hij hem op het feest van Sint-Carolus zijn gelukwensen bij zijn naamfeest stuurde. Deze vaderlijke attentie deed bij Don Bellamy een lange brief, vol nieuws, ontstaan. Over zijn jongens schreef hij aan Don Bosco: "Onze jongens tonen steeds meer dat ze van de Salesianen en van hun vader de heer Don Bosco houden. Van deze genegenheid geven ze, bij iedere gelegenheid, klaarblijkelijke bewijzen, vooral door geregeld naar het Oratorio te komen en door veelvuldig de Sacramenten te ontvangen. Ze hebben mijn naamfeest gevierd. Het zou moeilijk vallen te verhalen hoe spontaan ze dit gedaan hebben, wat een bezieling en vurigheid, bij het geven van de mooie geschenken en het betuigen van andere bewijzen van genegenheid. Maar wat mijn hart het meest behaagde was, dat ze bij dit feest de gelegenheid benutten om uiting te geven aan hun verlangen Don Bosco te zien en zijn hand te kussen, zijn zegen te ontvangen, zijn heilige raadgevingen te horen. Ik verheugde mij er erg over te horen hoe Don Bosco door deze brave jongens bemind wordt, hoewel ze hem nog niet hebben leren kennen."

Men had onlangs nieuwe werken ondernomen ten voordele van de studenten. Vroeger hadden ze hun samenkomsten op donderdag in het Oratorio, maar op zondag vonden ze er geen plaats, omdat die dag de arbeiderskinderen er talrijk toestroomden. Aan deze nood werd verholpen door voor de leerlingen een aparte speelplaats klaar te maken, met het nodige personeel en met spelen, feestelijkheden en speciale prijzen. In de maand november kwamen op zondag 120 leerlingen van de publieke scholen naar het Oratorio. Er werd daar een Mis opgedragen, catechismusles gegeven, gepreekt en goddelijke diensten verricht apart van de anderen. Don Bellamy was weliswaar in de Congregatie getreden toen hij al priester was, maar had toch goed de Salesiaanse methodes bestudeerd en zo stichtte hij onder de externen van Ménéilmontant kleine compagnies, zoals hij dat te Turijn gezien had.

Maar het zich bezig houden met de externen kon en mocht niet al de werkzaamheden van de Salesianen uitputten, zelfs niet te Parijs. Van alle kanten werd er naar het Salesiaans werk gevraagd ook voor internen. Er waren al vierhonderd aanvragen toegekomen voor asiel, en brood, het aanleren van een vak, een christelijke en burgerlijke opvoeding. Don Bellamy, die vertrouwen stelde in Maria, Hulp der Christenen, begon dan ook te werken om er zoveel mogelijk op te nemen. Maar de Voorzienigheid liet hem een harde tegenslag verduren, want buiten enkele edelmoedige medewerkers, bleven al de andere medewerkers van Parijs doof voor zijn oproep. "Maar bid voor ons, beste Vader", zei hij in zijn aangehaalde brief, "schrijf aan onze medewerkers. Graag zullen wij de hand gaan uitstrekken in naam van de arme en verlaten jeugd en zonder vertrouwen noch moed te verliezen zullen wij ermee voortgaan het goede te doen dat de Voorzienig-

heid ons voorstelt te doen."

Vanzelfsprekend probeerde hij de twee grote vrienden, de eerste weldoeners en bijna de stichters van het werk, abbé Pisani en Mgr. d'Hulst er belang te doen instellen, maar op 24 november ontving hij een antwoord waardoor de tot dan toe ervaren koelheid verklaard werd. Wat hemzelf betrof beschikte geen van beiden over voldoende middelen om werkelijk te helpen. Wat het maken van propaganda betreft, merkten ze het volgende op: "Het enige middel om het werk van Ménilmontant uit de verlegenheid te helpen, bestaat er in de vergissing, die men bij het begin begaan heeft, te herstellen. Een werk van Don Bosco, als dusdanig aangekondigd, zou dadelijk te Parijs grote geldmiddelen hebben verzameld. Uw eerwaarde Vader was er echter van overtuigd dat Parijs dit werk wel zelf zou gedaan hebben en daarom heeft hij het prestige van zijn naam en van zijn persoonlijke tussenkomst aan andere werken voorbehouden. Daaruit sproot voort, dat het werk begon zonder dat het gekend was, en zelfs op vandaag is het bijna overal onbekend. Om u uit de dodelijke duisternis te halen is er wat anders nodig dan een oproep gedaan door twee mensen wiens credit thans uitgeput is ten voordele van andere werken. Er is een oproep nodig, persoonlijk van Don Bosco."

Aldus dachten deze hooggeplaatste personen er over. Trouwens, de geschiedenis van de werken van Don Bosco leert ons dat deze zich niet gevestigd hebben dank zij de gunst en de macht van de mensen, maar dank zij de vooruitziende hulp van Maria, Hulp der Christenen. Het werk van Parijs zou hiervan een nieuw bewijs geven. Toen Don Bosco van Don Bellamy te Turijn vernomen had in welke benarde toestand zijn huis zich bevond, had hij hem met zijn gebruikelijke eenvoud en minzaamheid gezegd: "Verkrijg mirakels en u zult zien dat de middelen niet zullen ontbreken." - Don Bellamy nam zijn woorden letterlijk op. Voor het einde van het jaar, deed hij aan zijn jongens van Ménilmontant een novene tot Maria, Hulp der Christenen doen om de genezing te verkrijgen van de zoon van een rijke familie. Deze had een erge wonde opgelopen. Hij genas op werkelijk wonderbare wijze.(1) Dit providentiële feit werd het begin van talrijke zegeningen.

We vernoemden daareven graaf en gravin de Cessac-Montesquou. Toen Don Bosco aan Directeur Don Bellamy schreef had hij over de gravin gezegd: "Beschouw haar als een moeder, ze zal zeker te Ménilmontant als een moeder zijn voor de arme zonen van Don Bosco." De dame vatte het juist op die manier op, zo groot was haar achting voor Don Bosco. Twee- of driemaal per week kwam ze daar om zich nauwkeurig over alles in te lichten. Er was geen hoekje van het huis dat niet aan haar vrijgevigheid herinnerde. Ze had een zoon van vijftientig jaar verloren. Daarna vergat ze de plaats die haar in de maatschappij door haar geboorte en haar persoonlijke hoedanigheden toekwam. Ze zei vaarwel aan de wereld, leefde teruggetrokken en wijdde zich helemaal aan de goede werken. Uit dankbaarheid tegenover haar kreeg het Oratorio, dat eerst het Oratoire de Saint-Pierre was genoemd, de benaming van Saint-Pierre et Paul, omdat Paul de naam was van haar overleden zoon.(2)

---

(1) Bulletin Salésien, januari 1886.

(2) Bull. Sal., november 1886.

H O O F D S T U K   XXII

IN URUGUAY, BRAZILIE EN ARGENTINIE.

Van alle gecanoniseerde heiligen is Don Bosco de eerste geweest die belang heeft gesteld in weerkunde. Ofschoon hij op de eerste plaats aan het heil van de zielen dacht, vond hij het toch niet onder zijn waardigheid bij het zenden van zijn missionarissen de vorderingen te begunstigen van een wetenschap die nog in haar kinderschoenen stond. Inderdaad, zoals wij dit verhaald hebben, sprak hij in 1881, met Pater Denza, een grote weerkundige, de praktische manier om de studie van de verschijnselen van de dampkring uit te breiden tot streken, waar voor dergelijke opzoekingen, nog geen navorsingen waren gedaan. (1) Professor Cosimo Bertacchi die, vooraleer op het derde Internationaal Aardrijkskundig Congres te Venetië het voorstel te doen zijn medewerking te vragen, had hem hierover willen polsen en had daarbij gedacht dat hij zou geantwoord hebben dat de missionarissen wel wat anders te doen hadden. Don Bosco echter, had met een geheimzinnige en vaderlijke glimlach naar hem geluisterd en hem gezegd dat hij hieraan zou gedacht hebben. (2) In werkelijkheid - en dat was de reden van zijn glimlach - had hij er al aan gedacht, daar hij in juli Don La-sagna bij Pater Denza te Moncalieri gestuurd had om hem zijn inzicht mee te delen in het Collegio Pio van Villa Colón een weerkundig station te laten opbouwen. Men kwam zo gemakkelijk en zo vlug tot een akkoord dat op 16 december nadien de toestellen en de personen die ze zouden bedienen reeds naar Montevideo vertrokken. (3)

Het Observatorium van Villa Colón verkreeg op korte tijd een buitengewone faam in Zuid-Amerika. Zijn maandelijks bulletin, dat men bijna dadelijk begon te publiceren, bevatte, buiten de waarnemingsgegevens, ook artikels die er een echt tijdschrift voor weerkunde van maakten. Dit Observatorium bleef niet het enige. Don Bosco wou dat er weldra anderen zouden ter beschikking staan van de Italiaanse "Weerkundige Vereniging", vooral die van Buenos Aires en van Carmen de Patagones. Dit laatste werd in werking gesteld op 1 januari 1884, onder de lei-

---

(1) Cfr. boekdeel XV, blz. 33 en volgende en 619.

(2) De Italia van Milaan, 29 maart 1934 (een artikel van Bertacchi).

(3) Bollettino mensuale van Pater Denza, reeks II, boekdeel nr. II. nr. 1, blz. 3-4.

ding van Don Fagnano, die op 25 januari aan Pater Denza schreef: "Ik doe drie waarnemingen per dag, een in de voormiddag om 9 uur, een tweede om 3 en een derde om 9 uur in de namiddag. De waarnemingen gebeuren met nauwgezetheid en regelmaat."

Op het Observatorium van Carmen onderscheidde zich nadien Don Alessandro Stefenelli, die in 1885 met de expeditie van Mgr. Cagliari vertrokken was. Hij was aangeduid geworden door Don Bosco zelf met de opdracht dat hij zich ernstig in de waarnemingen zou bekwamen onder de leiding van Pater Denza. Daarom had Don Stefenelli van september 1884 tot 15 januari 1885 zonder onderbreking de school van de grote meester gevolgd. Toen hij dan in Amerika toekwam stichtte hij er het Observatorium van Almagro, waaraan hij bleef werken tot juni, wanneer hij door Don Fagnano naar Carmen gebracht werd. Daar richtte hij een gebouw op, dat zeker in dergelijke plaats niet groot was, maar voldoende voor de wezenlijkste wetenschappelijke eisen. Daar werd hij geholpen door de officieren van het zeewezen en onderhield bestendig betrekkingen met Pater Denza, die hem zoveel behulpzaam was, dat hij een volledige studie kon organiseren over de atmosferische druk, de warmte-, regen- en vochtigheidstoestand van de streek.(1) Later ontstonden andere Observatoria te La Boca, te S. Nicolàs de los Arroyos, te Paysandù, te Puntarenas, het huidige Magallanes.

Ook op dit gebied was het voorbeeld van Don Bosco vruchtbaar. Zijn voorbeeld werd, inderdaad, gevolgd door andere kerkelijke Instituten van Italië en elders en vooral door Pater Ludovico da Casoria op het einde van 1882.(2)

De Salesiaanse Observatoria vormden een net waarvan het centrum zich te Villa Colón bevond. Van daar werden de waarnemingen rechtstreeks aan Pater Denza gestuurd, die er voor zorgde dat ze gepubliceerd werden in het Internationaal Pool-bulletin van Sint-Petersburg en in het bulletin van de Italiaanse Aardrijkskundige Vereniging. Deze kregen een zeer opgemerkte plaats op de Nationale Tentoonstelling van Turijn in 1884. Ze werden opgesteld door de jonge geestelijke Albanello, aan wie Pater Denza op 6 december 1883 schreef: "Ik heb met de grootste geestdrift de geregelde waarnemingen ontvangen die in uw Observatorium gebeuren. Ik heb ze dan met grote "esmero" (Spaans voor nauwgezetheid) en vlijt opgesteld en ik beken u dat ze werkelijk waardevol zijn. Ik ben er zeker van dat ze de beste resultaten zullen opleveren voor de wetenschap en tot roem en eer zullen strekken van u en uw klooster-instituut."

Aan het Collegio Pio bracht het Observatorium in 1885 niet enkel roem en eer maar

---

(1) Cfr. het artikel van Pater Denza La Meteorologia nell'America del Sud in Corriere di Torino, 8 maart 1884.

(2) Don Bernardo Paolini, Benedictijn, La meteorologia e il clero italiano in Vita e Pensiero, november 1934.

ook redding. Tengevolge van een wet tot afschaffing van de kloosterorden die in het Parlement gestemd was geworden, stonden ook de Salesianen op het punt uit de Republiek van Uruguay te worden verjaagd. De Zusters van de Goede Herder hadden er de uitwerksels reeds van ondervonden want zij en hun meisjes waren reeds van hun asiel beroofd. Trouwens, al de haat van de sektarische regering was tegen de Salesianen gericht. Don Bosco had nog maar pas het gevaar aanvoeld of hij liet schrijven aan Don Lasagna en Don Costamagna (vermits men ook te Buenos Aires onder dezelfde bedreiging leefde) hoe men zich diende te schikken om de slag af te weren, waarbij hij hun nuttige documenten had laten toekomen. Aan eerstgenoemde stuurde hij o.a. de tekst van een diploma waarin de jury van de Tentoonstelling van Turijn de zilveren medaille toekende aan Don Albanello en de kopie van een brief die Pater Denza aan minister Mancini gevraagd had, tot lof van het Observatorium. Deze documenten door de pers ter kennis gebracht van het publiek, deden geloven dat het Observatorium een werk was bevorderd en beschermd door de Italiaanse regering. Daardoor vreesden de bewindslieden van het land een breuk met Italië, trokken zich terug en lieten de onzen met rust. Aldus bewees het Observatorium van Colón toen een grote dienst aan de Congregatie. (1)

Terwijl hij de retraits van zijn medebroeders leidde, vloog Don Bosco in gedachten over de Oceaan en dacht aan de noden van zijn verre zonen. Dit bracht mee dat hij hun, individueel, brieven schreef die overvloedig van vaderlijke genegenheid en rijk waren aan heilige opwekkingen. Naar Uruguay stuurde hij vanuit Valsalice twee brieven. Een ervan was voor Don Allavena, de pastoor van Paysandù, en de directeur van het tehuis en van het college dat van de parochie afhing.

" Mijn beste D. Allavena,

"

" Met groot genoegen ontving ik steeds stipt op hun tijd de brieven die je mij geschreven hebt. Nu ik niet de troost geniet je hier

---

(1) Dat men te Rome met sympathie het werk van het Observatorium bekeek, kan men ook afleiden uit het feit dat, wanneer de officieren van de militaire zeemacht van Italië te Montevideo aan wal gingen, zij een bezoek brachten, aan het college en er verfrissingen aanvaardden die ze dan uitwisselden met Don Lasagna aan boord uit te nodigen. Dit zou, rekening houdend met de wind die toen in Italië woei, niet eens denkbaar zijn geweest, indien men niet met zekerheid had geweten, dat deze beleefdheidsblijken aan de Regering, niet onaangenaam waren. Eens schreef, weliswaar een Italiaanse journalist te Montevideo een artikel tegen de officieren die omgang hadden met de priesters. Het bekwam hem echter slecht. Op een avond werd hij, op zijn terugkeer van het theater, duchtig door vier matrozen afgeranseld. Na die afranseling zeiden ze hem: - "U kunt het ontvangstbewijs krijgen bij de officieren van de Vittor Pisani". Er is nog meer. Don Albanello, de directeur van het Observatorium, ging gedurende een maand op een Italiaans korvet om er de weerkundige toestellen, die onklaar geraakt waren gedurende een storm, te herstellen. Omdat hij geen gevolg had gegeven aan zijn oproeping voor de militaire dienst verkreeg hij voor deze dienst, door bemiddeling van de commandant zijn definitieve vrijstelling.

" bij mij te hebben bij de retraites van Valsalice, meen ik dat
" het opportuun is je ten minste een brief te schrijven, die je her-
" innert aan de genegenheid die je vader je steeds heeft toegedra-
" gen en nog toedraagt.

" Wanneer wij elkaar verlaten hebben, voor je vertrek naar Ameri-
" ka, heb ik je warm aanbevolen onze regels te onderhouden, deze re-
" gels waarmee je u voor altijd aan de dienst van de Heer hebt toe-
" gewijd. En ik vertrouw erop dat je ze getrouw beoefend hebt tot
" eigen nut en tot stichting van je gezellen. Naast de tekst van de
" regels, zal je voordeel halen uit de veelvuldige lezing van de
" beslissingen die genomen werden in onze Hoofdkapittels;(1) die,
" naar ik hoop, je zullen meegedeeld zijn.

" Maar als pastoor dien je met christelijke naastenliefde op
" te treden tegenover je priesters, opdat ze je met vlijt in je heil-
" lig ambt zouden helpen en zorg vooral voor de kinderen, de zieken
" en de bejaarden. Wanneer je op de Missies of elders een jongetje
" zoudt zien dat enige hoop geeft voor het priesterschap, bedenk dat
" God je een schat in handen geeft.

" Elke bezorgdheid, ieder werk, iedere uitgave om een roeping
" te verkrijgen is nooit teveel, ze dienen steeds als een opportune uit-
" gave te worden aangezien. Praebe teipsum exemplum bonorum operum,
" maar zorg ervoor dat dit goede voorbeeld zou weerglanzen in de ko-
" ningin van de deugden, in de zuiverheid. Ieder woord, iedere blik,
" ieder werk met vlijt gericht op het beoefenen van deze deugd is
" nooit teveel.

" Ik duid je deze zaken terloops aan, maar jij bent in staat
" er de uitleg van te geven, daar waar dit nodig is.

" Moge God je zegenen, mijn steeds beste D. Allavena. Ik beveel
" je iedere dag in de heilige mis aan en bid jij ook voor mij die
" zeer oud en halfblind geworden ben. Laten we voort werken met de
" hoop dat we elkaar op aarde nog eens zullen terugzien, maar met de
" zekerheid elkaar eens in de zalige eeuwigheid weer te zien.

" Doe vele groeten aan onze medebroeders, beveel mij vurig aan
" in de gebeden van allen, zodat allen zullen zijn gaudium meum et
" corona mea.

" Turijn, vanuit het college van Valsalice, 24 september 1885,

"

"

"

"

je toegenegen in Jezus-Christus
Priester Gio. Bosco.

Voor deze lieve brief bedankte Don Allavena op 24 november toen hij hem een Zalig Kerstmis toewenste. "Uw waardevolle en vereerde brief van 24 september helemaal eigenhandig geschreven verwekte bij ons een grote vreugde en tegelijkertijd een grote verrassing, want, om de waarheid te zeggen, scheen hij ons, gelet

---

(11 Hij bedoelt zeker "Algemeen" Kapittels".

op uw talloze bezigheden en het gewicht van uw langdurig werk op uw tengere gezondheid, als iets buitengewoons. De brief werd voorgelezen in de conferentie aan onze goede medebroeders. Wij hadden grote verering voor uw eigenhandig geschreven brief met de drie in het licht gestelde gedachten die hij bevat, nl. de stipte getrouwheid aan de regels en de beslissingen van de Hoofdkapittels, de zorgzame beoefening van de zuiverheid en van de zeer bijzondere zorg voor de kloosterroepingen. Dit was voor ons als een echt testament. In deze zin heb ik de brief voor mijn brave gezellen gecommentarieerd en ingeprent, des te meer nu we tegelijkertijd dezelfde aanbevelingen ontvingen vanwege onze beminde plaatselijke oversten, Don Lasagna en Mgr. Cagliero. Daarom dien ik u oprecht te bedanken en ervoor te zorgen uw heilige lessen bij mij en mijn medebroeders, die onder mijn hoede gesteld zijn, in praktijk te brengen."

De tweede brief was voor de Provinciaal Don Lasagna. Men zal zich herinneren hoe, in die dagen, Don Bosco zich meer dan gewoonlijk terneergedrukt - voelde. Dit zal ertoe bijdragen om de toon van een testament, die hij aan de brief geeft, te begrijpen.

" Mijn beste Don Lasagna,

"

" Reeds verscheidene maanden wenste ik je te schrijven, maar mijn
" oude en vadsige hand heeft mij dit genoeg doen uitstellen. Maar nu
" schijnt het me toe dat de zon gaat dalen. Daarom heb ik gemeend je
" enkele gedachten na te laten, geschreven als het testament van wie
" je steeds bemind heeft en nog bemint.

" Je hebt de stem van de Heer gevolgd en je hebt je aan de katholieke
" Missies gewijd. Je hebt het geraden. Maria zal je trouwe geleidster
" zijn. Moeilijkheden en ook boosaardigheden van de kant van de
" wereld zullen je niet tekort schieten, maar dat mag je geen leed doen.
" Maria zal ons beschermen. Wij verlangen zielen en niets anders. Tracht
" dit te doen weerklinken in het oor van onze medebroeders: o Heer, geef
" ons maar kruisen en doornen en vervolgingen van alle slag, als we maar
" zielen kunnen redden en o.a. ook de onze.

" De tijd van onze retraites van Amerika nadert. Leg de nadruk op
" de christelijke liefde en de zachtheid van de H. Franciscus van Sales,
" die wij moeten navolgen, op het stipt onderhouden van onze regels, op
" het voortdurend lezen van de beslissingen van het Kapittel, terwijl wij
" met aandacht de bijzondere regels van onze huizen dienen te overwegen.
" Geloof me, mijn beste Don Lasagna, ik heb bepaalde medebroeders ontmoet
" die helemaal niets afwisten van onze beslissingen en andere medebroeders
" die nooit de regels die betrekking hebben op de taken die hun
" toevertrouwd zijn, gelezen hebben.

" Een andere plaag bedreigt ons, nl., het vergeten of liever het
" verwaarlozen van de rubrieken van het brevier of van het misboek. Ik
" ben ervan overtuigd dat een retraite heilzame gevolgen zou hebben,
" indien ze de Salesiaan er zou toe brengen de mis en het brevier juist
" te lezen.

" Wat ik vurig aanbevolen heb aan hen, aan wie ik dezer dagen heb

" kunnen schrijven, was het aankweken van de roepingen zowel van de
" Salesianen als van de Dochters van Maria, Hulp der Christenen.
" Bestudeer het, maak projecten, let niet op onkosten, als je
" maar priesters krijgt voor de Kerk en speciaal voor de Missies.
" Wanneer je de gelegenheid zult hebben te spreken of met onze
" Zusters of met onze medebroeders, zal je hun zeggen van mijnentwege
" dat ik met genoeg hun brieven en hun groeten ontvangen heb en dat
" het mij een vreugde en zelfs een doeltreffende opbeuring voor mijn
" hart was, te horen dat allen voor mij gebeden hebben en voortgaan met
" bidden.
" Laten we allen moed scheppen, Maria zegent en beschermt onze
" Congregatie. De hulp van de Hemel zal niet ontbreken want het aantal
" arbeiders groeit aan, de vurigheid blijkt te vermeerderden, de stof-
" felijke middelen zijn wel niet overvloedig, maar toch voldoende.
" God moge je zegenen, mijn beste D. Lasagna, en samen met jou
" zegene Hij al onze zonen en dochters, kloosterlingen en leerlingen.
" Maria moge de familie Buxareo en Jakson en andere weldoeners bijstaan
" en beschermen. Zij moge ons allen veilig geleiden op de weg naar de
" hemel.
" Ik bevind mij hier te Valsalice voor de retraits. Allen zijn
" gezond en laten je groeten.
" Mijn gezondheid laat wat te wensen over, maar ik doe ermee
" voort.
" Moge God ons allen in zijn heilige genade bewaren.
" je toegenege vriend
" Priester Gio. Bosco.
" Turijn, 30 september 1885.(1)

Don Lasagna antwoordde op 30 december, toen hij Don Calcagno en Don Jota voor enkele maanden terug naar Italië stuurde. Zijn brief is zo vol genegenheid, dat wij ons niet kunnen weerhouden er een, weliswaar wat lange, passage uit aan te halen. Op deze manier stelt Don Lasagna zijn twee jonge priesters aan Don Bosco voor: "Hier zijn twee van uw goede zonen die naar u toekomen uit dit verre land om uw vaderlijke zegen te ontvangen en u de tedere en genegen huldeblijken namens ons allen aan te bieden. U hebt ze nog als jongens weggezonden en nu keren ze reeds als priesters bij u terug, en dit nadat ze met veel vrucht hun apostolisch ambt uitgeoefend hebben. Bij de conferenties zult u zich met veel vertrouwen van hen kunnen bedienen want beiden spreken gemakkelijk en duidelijk, met een vurige echt Salesiaanse geest. Dit is vooral waar voor Don Rota die ook met verrassend resultaat kan improviseren. Allen vergezellen wij hen met ons hart en onze ziel en terwijl u deze twee gelukkige zonen van u zegent kunt u tevens ons allemaal in hun persoon zegenen omdat wij allen voor u neergestrekt zijn.

---

(1) In de kopie van Don Berto (het origineel ontbreekt ons) leest men 30 september; maar vanaf 28 september bevond Don Bosco zich niet meer te Valsalice maar te San Benigno. Het is dus een lapsus calami van Don Bosco of van de kopiist.

Neergestrekt ja, beminde Vader, om u te bedanken voor al de weldaden die u ons bewezen hebt, vooral omdat u ons aanvaard en behouden hebt in uwe beminde Congregatie, een weldaad die zo groot is dat we ze niet kunnen terugbetalen, zelfs wanneer wij ons leven voor u zouden geven."

Daarop volgde de akte van onderwerping aan Don Rua en aan Mgr. Cagliero, door Don Bosco tot zijn plaatsvervangers benoemd, de eerste voor heel de Congregatie, de tweede voor Zuid-Amerika. "Wij moeten u ook bedanken voor de bezorgdheid waarmee u ons in de personen van de beminde Don Rua, een tweede Vader in Italië en een andere in Amerika in de persoon van de Zeereerwaarde Mgr. Cagliero geschonken hebt. Wij allen, uwe zonen uit de provincie van Uruguay en van Brazilië, aanvaardden hen en vereren hen als de mooiste gift die u ons hebt kunnen geven. We zullen hen in alles steeds gehoorzamen en we zullen hen zo beminnen dat wij het voornemen maken ze nimmer of nooit ook maar in het minste te bedroeven."

Als laatste kwam dan het persoonlijke gedeelte met een zinspeling op de pas geschreven brief. "En wat zal ik u, mijn beste en vereerde vader zeggen? Nu God mij beter heeft leren begrijpen welke onmetelijke schat Hij mij verleend heeft in uw genegenheid en in uw leiding, zal ik er nu moeten in berusten u te verliezen? En toch herhaalt u mij dit in uwe brieven en omzendbrieven. Had ik maar meer nut gehaald uit uw raadgevingen! Had ik maar beantwoord aan uwe verwachtingen (...). Help mij met uwe gebeden. Laat mij niet alleen onder het gewicht van de grote verantwoordelijkheden die op mij drukken."

Don Lasagna spreekt over Mgr. Cagliero als over de Vicaris voor Amerika. Toen Don Bosco de beslissing genomen had Don Rua als zijn Vicaris-generaal aan te stellen, had hij gezegd: - "Don Rua mijn plaatsvervanger in Europa, Mgr. Cagliero mijn plaatsvervanger in Amerika". En toen Monseigneur het inzicht van Don Bosco, voor wat hem betreft, vernomen had, liet hij hem zeggen dat hij hem niet moest aanstellen als overste over de provinciaals vermits dit reeds natuurlijk was. Maar de brief van de Bisschop kruiste met de omzendbrieven uit Turijn gezonden aan de provinciaals, waarin aangekondigd werd dat Mgr. Cagliero door Don Bosco als hun onmiddellijke Overste aangesteld was.(1) Daarom lezen wij in de Catalogus voor 1886 onder Amerika het volgende: "Pro-Vicaris-generaal voor al de huizen van Zuid-Amerika, Zijne Excellentie Zeereerwaarde Monseigneur Giovanni Cagliero, Bisschop van Magida".

De jurisdictie van Don Lasagna als inspecteur strekte zich ook uit, zoals wij reeds gezegd hebben, tot Brazilië. Het was dus zijn taak de onderhandelingen te voeren betreffende het openen van een huis te Sao Paulo. Op uitnodiging van de ijverige bisschop Mgr. Lino, was hij daar naartoe gegaan op 19 juni 1884 om aanwezig te zijn bij de plechtige inzegening van de nieuwe kerk toegewijd aan het Heilig Hart van Jezus, die voor de Salesianen bestemd was. Naast de kerk bouwden de medewerkers een groot gebouw dat op zijn minst honderd internen kon bevatten,

---

(1) Brief van Don Lazzero aan Mgr. Cagliero, Turijn 7 augustus en 6 oktober 1885.

zonder rekening te houden met de externen. De brave Prelaat zou dadelijk een akte van schenking hebben willen opstellen van de kerk en van het college, maar Don Lasagna stemde daar niet in toe omdat hij de uitdrukkelijke goedkeuring vanwege Don Bosco nog niet bezat. Omdat hij er echter innig van overtuigd was, dat het noodzakelijk was deze stichting te bespoedigen, schreef hij een tedere brief aan zijn beminde Vader en bezwoer hem de zaak niet uit te stellen. Na de twee bezoeken die Don Lasagna bij de bisschop afgelegd had, vatte deze voor hem zo grote achting op dat hij placht te zeggen dat hij voor Don Bosco zoveel betekende als Xaverius voor Sint-Ignatius van Loyola betekend had.

De aankomst van Mgr. Cagliero te Montevideo was door de Salesianen met dubbel gejuich begroet geworden én wegens de bisschoppelijke waardigheid waarmee hij bekleed was én door de versterking van personeel dat hij meebracht naar de provincie. Bovendien bracht hij daar het blijde nieuws dat Don Bosco het aan zijn wijsheid overliet een beslissing te nemen over het openen van het huis van Sao Paulo. Na rijpe overweging en na het afroepen van verlichting uit de hemel, werd beslist dadelijk de hand aan het werk te slaan. Het nieuwe huis zou de naam dragen van Liceo del Sacro Cuore. Tot Directeur werd Don Lorenzo Giordano, onderdirecteur te Villa Colon voorgesteld. Don Lasagna, die hem in het college van Lanzo gekend had als een vrome en verstandige jongen, had voor hem een grote achting en werd in zijn verwachtingen niet bedrogen.

Don Giordano scheepte in te Montevideo met twee gezellen op 15 mei. Na vijf dagen varen kwam hij toe te Nicteroy en vandaar vertrok hij en kwam toe in de hoofdstad van de Staat S. Paulo op 1 juni. Daar, evenals elders, was het begin nederig en moeizaam. Na de eerste geestdrift die hem was voorafgegaan en waarmee hij begroet was geworden, ontbrak het geld om de bouwwerken voort te zetten. De Salesianen vonden er niet eens kamers in gereedheid gebracht voor hun verblijf, zodat Don Giordano ging logeren in het ziekenhuis, bevolkt met Italianen, en de anderen een liefdadige gastvrijheid vonden bij de brave Zusters van Nostra Signora da Luz. Intussen bleven ze echter niet werkeloos. Naast hun werk in de kerk en in het ziekenhuis brachten ze bezoeken aan de kolonies van uitgeweken Italianen, waar ze een ruim veld voor hun ijver vonden.(1)

Maria, Hulp der Christenen bleek hun op voelbare wijze bij te staan.

In de kolonie van S. Gaetano, samengesteld uit een vijftigtal families was er een zieke vrouw, die sedert vier dagen niet meer at, niet meer dronk en niet meer sprak en ten prooi was aan zo heftige zenuwtoevallen, dat vier mannen alle moeite hadden om haar vast te houden. De arts begreep er niets van. Don Giordano werd herhaaldelijk verzocht haar te gaan bezoeken, maar het was hem toen onmogelijk van huis weg te gaan. Hij gaf, integendeel, de raad een noveen

---

(1) Brieven van Don Giordano aan Don Bosco en Don Rua, Sao Paulo, 14 augustus en 5 september 1885.

ter ere van Maria, Hulp der Christenen te beginnen. Eindelijk, op 20 juli ging hij naar de kolonie, ging bij de zieke binnen en vond haar omringd door een dertigtal personen. Toen hij haar ondervroeg, antwoordde ze enkel met op de tanden te knarsen en te keer te gaan. Don Giordano, liet de aanwezigen neerknielen en bad met hen drie Weesgegroeten, met de aanroeping Maria Auxilium Christianorum, ora pro nobis. Dan zegende hij haar en verzocht iedereen buiten te gaan om te zien of het mogelijk was haar gereed te maken voor de absolute des te meer omdat zij, alvorens in die toestand te geraken, de wens had uitgedrukt te biechten. Welnu, terwijl hij haar opnieuw aan Maria, Hulp der Christenen aanbeval, hoorde hij haar uitroepen: - "Ik voel me beter!" Hij hoorde haar biecht, verwanten en vrienden kwamen terug binnen en zij toonde zich rustig en geneigd tot praten. Het was een algemene opluchting waarvan Don Giordano gebruik maakte om een paar woorden te zeggen over de tussenkomst van de allerheiligste Maagd. Het wankele geloof werd in de harten versterkt zodat de stoffelijke gunst een bron werd van overvloedige geestelijke genaden.

Intussen leefden Don Giordano er de zijnen in ongeduld om zich te wijden aan het werk dat de voornaamste reden was van hun komst. Daarom smeekten ze de Inspecteur terug te keren naar Sao Paulo en door zijn vlammend woord de goede wil op te flakkeren. Don Lasagna wou hem tevreden stellen. Na zijn oude kennissen te hebben terug gezien, deed hij en zei hij zoveel dat na korte tijd de bouwwerf weer geopend werd en men terug aan het werk ging.

Gedurende de retraite van de Medebroeders te S. Benigno dacht Don Bosco ook aan de nieuwe directeur, Don Giordano, en schreef hem volgende mooie brief.

" Beste Don Giordano,
"
" Met groot genoegen ontvingen ik en je gezellen je brieven en
" we hebben ze voorgelezen gedurende de retraite. Deze schriften zullen
" ons steeds aangenaam zijn.
" Je zult zeker niet weinig moeilijkheden hebben, vooral in het
" begin, met een missie, die zo uitgestrekt is als die van Sao Paulo,
" nietwaar?
" Daarom dien je je in te spannen om gezellen te zoeken en roe-
" pingten te doen ontstaan. Men verzekert mij dat ze uiterst zeldzaam
" zijn. Wanneer je er dan ook in slaagt er een te ontdekken, dien je je
" wat moeite te geven en op geen uitgave van geld te zien, die we kun-
" nen doen, om te slagen.
" Hier hebben wij vele roepingen, maar indien je me er enkele
" honderden zoudt kunnen sturen, zou je ons genoegen doen en wij zouden
" ervoor zorgen ze te onderrichten en ze jou terug te sturen, maar dan
" zouden ze ook in staat zijn mee te helpen in de missies tot aan de
" Matto Grosso.
" Bij de eerstvolgende retraite of bij andere gelegenheden waar-
" in je tot onze medebroeders het woord zult kunnen richten, zal je zeggen

" dat ik erover ingelicht ben dat de oogst groot is en het aantal
" arbeiders gering maar dat wij zullen bidden en dat Gods hulp ons
" niet zal ontbreken om er zoveel te bezorgen als er nodig zijn.
" Ik bevind me hier te S. Benigno met 160 novicen, die de re-
" traite doen om hun geloften af te leggen. De predikanten zijn Don
" Francesca en D. Lemoyne die meermaals over jou en over je gezellen
" gesproken hebben.
" Een gelijk aantal nam deel aan een voorgaande retraite, maar
" deze zijn aspiranten die de volgende week hun regelmatig novici-
" aatsjaar zullen beginnen.
" Vaarwel, mijn steeds beste D. Giordano, zorg voor je gezond-
" heid. Moge de Heer je zegenen, moge Hij onze medebroeders, die sa-
" men met jou werken en vele zielen voor de hemel verdienen, eveneens
" zegenen. Groet allen van mijnentwege en zeg hun dat ik elke dag in
" de Heilige Mis Jezus en Maria bid dat ze ons zouden helpen om vele
" zielen te winnen en dat wij allen eens gelukkig zouden zijn in de
" tijd en in de zalige eeuwigheid. Amen.
" Al onze medebroeders groeten je en bidden voor jou. Bidden
" jullie dan onophoudend voor jullie
" toegenegen vriend in J. Chr.
" S. Benigno, 30 september 1885. Priester Gio. Bosco.

Don Giordano was buiten zichzelf van tevredenheid en antwoordde op 22 december: "Een brief van Don Bosco!... door hem eigenhandig geschreven!... Ik meende dat ik droomde... Toen ik hem las meende ik voor hem te staan, zijn woorden uit zijn mond te horen! Mijn beste dank voor dit geschenk dat ik als een zeer gewaardeerde relikwie zal bewaren. Ik heb hem gedurende onze conferentie gezien en u die weet, hoe onze zonen uit Amerika u beminnen en vereren, kunt u gemakkelijk indenken welke uitwerkingen hij op mij en op iedereen heeft gehad. Ja, wij zullen ervoor zorgen uw heilige raadgevingen in de praktijk om te zetten, roepingen te zoeken en ze op te leiden, ons te dwingen steeds meer Jezus te beminnen en te doen beminnen en (laat ons dit eraan toevoegen) hem te beminnen en te doen beminnen, die zijn vertegenwoordiger en zijn dierbaar beeld is, Don Bosco."

De directeur zegt dat hij Don Bosco's brief in de conferentie gelezen heeft. Bij hem waren inderdaad drie medebroeders, want bij de twee eersten was Don Cavatorta gekomen. De anderen waren de jonge geestelijke Cogliolo en de coadjuteur Bologna.

Pietro Cogliolo, die in 1932 stierf als zaakgelastigde bij de Apostolische Internuntiatuur van Costarica, een jongen die toen mooie verwachtingen wekte, schreef op 4 december aan Don Bosco een brief, waarin hij het volgende nieuws meedeelde: "Zoals u reeds zult weten, werd het contract afgesloten waardoor de Salesianen alleen eigenaars blijven van dit huis en deze kerk. Door een bijzondere genade van de Heer zullen de moeilijkheden verdwijnen en zullen de harten zich gewillig tonen om in te gaan op de door ons gestelde voorwaarden. Thans zijn we de meesters van het veld, maar ons ontbreekt nog alles. Dit geeft ons moed, omdat wij weten op welke manier het Oratorio begonnen is en hoe het hele

werk van Don Bosco verloopt, De catechismuslessen op zondag vorderen zeer goed. De jongens komen graag omdat er een reuzenpas, een schommel en enkele andere spelen geplaatst zijn. Er komt veel volk naar de kerk. De Italianen uit de stad en uit de naburige kolonies komen er vaak hun devoties doen. Te Sao Paulo, zoals in heel Brazilië, gebeurt er veel kwaad, wat allemaal het gevolg is van een grote onwetendheid. Toch is het karakter van de Braziliaan zeer inschikkelijk en doorgaans bemerkt men een groot geloof bij deze arme mensen(...). De Salesianen zouden Brazilië stormenderhand moeten kunnen innemen. U zou dit zeker doen, indien de Salesianen in veel groter aantal zouden zijn dan ze nu zijn."

De werkzaamheid van de Salesianen was een schok voor de Protestanten die uiterst woedend werden en ze van alle kanten omsingelden. Vooral gealarmeerd door het Oratorio voor zon- en feestdagen, begonnen ze tersluiks te manoeuvreren en verspreidden het dwaze praatje dat men de jongens er naartoe trok om ze bij de zeemacht in te lijven. Maar de Salesianen lieten ze maar zeggen. Dergelijke vijandigheid was zelfs voor hen een prikkel om met nog meer krachtdadigheid dan voorheen ten voordele van de jeugd te werken.(1)

Terwijl Don Bosco's zonen zich in Brazilië gingen inplanten, werkte Mgr. Cagliero met al zijn vurigheid in het tegenoverliggende uiteinde van het zuid-amerikaanse werelddeel, om de opdracht, hem door de Heilige Stoel toevertrouwd, te vervullen.

Langs de oevers van de Rio Colorado en van de Rio Negro waren zich gemengde kolonies van Europeanen en Argentijnen aan het vormen, die vanuit het oude Europa enkel godsdienstige onverschilligheid, hoogmoed en onzedelijkheid meebrachten. De Indianen die langs de twee grote rivieren afdaalden, kwamen vaak in minder goede handen terecht. Pas was Mgr. Cagliero in Patagonie aangekomen of hij hoorde vertellen en zag met eigen ogen hoe men op barbaarse manier te werk ging tegenover deze arme schepsels, die men aanzag als mensen die tot een andere mensheid behoorden. Om hun de vrijheid te geven die voldoende was om ze te onderrichten en te dopen moest hij in het begin een harde strijd aanbinden.

Toen deze ontluikende gemeenschappen, samengesteld uit bekeerde Indianen en verdorven christenen het nieuws van zijn aankomst vernomen hadden waren zij wel benieuwd de persoon te zien die door de Paus was gezonden en die een bisschop was, maar verder ging hun nieuwsgierigheid niet. Monseigneur merkte wel dra dat zijn hoop diende gevestigd te worden op de nieuwe generatie en daarom richtte hij zijn inspanningen op het veroveren van de genegenheid van jongens en meisjes. De Salesianen en de Zusters hadden reeds iets verkregen met hun vier colleges, twee voor jongens en twee voor meisjes, te Patagonië en te Viedma. Hij vond er zijn genoeg in er een bezoek te brengen en trof er een vertrouwen en een eenvoud aan die hem verrukten. Talrijk waren de jongens en meisjes die als internen of externen naar deze scholen kwamen. Het werk werd dan voltooid op de

---

(1) Brief van Don Giordano aan Don Bosco, Sao Paulo, 22 december 1885.

zondagen door het Oratorio voor zon- en feestdagen.

Maar het was nodig dat de Apostolische Vicaris tegelijkertijd aan de eigenlijke missies zou denken. Daarom zond hij de flinke Don Milanesio met een coadjuteur om op tocht te gaan en het terrein voor te bereiden voor zijn bezoek. Op zijn beurt had Don Fagnano grote verwachtingen verwekt onder de Linares-Indianen. Alvorens zich aan deze onderneming te wijden, schreef hij voor de Propaganda een officieel verslag over de toestand van zijn hachelijke missie. Dit deed hij ook voor de Verspreiding van het Geloof.

Dit en ander nieuws gaf Mgr. Cagliero aan Don Rua in een brief van 30 juli, en zei over de Salesianen die zich daar bevonden: "Don Bosco mag er zich op beroemen dat hij in Amerika een groot aantal zonen heeft, die hem, tot heden toe, op uitstekende wijze vertegenwoordigen, die hem beminnen en doen beminnen." Voor deze brief verkreeg hij een zeer mooie brief vanwege Don Bosco als antwoord.

" Mijn beste Mgr. Cagliero,

"

" Je brief heeft me veel plezier gedaan en, hoewel mijn ge-
" zichtsvermogen zeer verzwakt is, heb ik hem toch willen lezen van
" het begin tot het einde, ondanks het feit dat het schoonschrift,
" dat je beweert van mij te hebben geleerd, van zijn oorspronkelijke
" vorm afgeweken is. Wat de beheerzaken betreft zullen anderen voor
" mij antwoorden. Voor mijn part zal ik je het volgende zeggen:
" "Wanneer je schrijft naar de Verspreiding van het Geloof en naar het
" Werk van de Heilige Kindsheid, hou dan rekening met alles wat de
" Salesianen op verschillende tijdstippen gedaan hebben. Ik meen dat
" je de formulieren hebt, die je moet gebruiken bij het uiteenzetten
" van onze zaken aan deze voorzitters, die graag ook de geschriften
" in het Italiaans ontvangen, wanneer ze het Frans moeilijk begrijpen.
" Indien een brief niet voldoende is, schrijf dan maar verschillende
" brieven over de reizen van Don Fagnano, Don Milanesio, Don Bovoir,
" enz. Stip vooral het getal aan van de gedoopten, de personen aan
" wie je het Vormsel hebt toegediend, die je onderricht hebt, die je
" vroeger of nu opgenomen hebt. Denk eraan in de uiteenzetting voor
" de Propaganda alles te zeggen, maar in het algemeen. Voor de Ver-
" spreiding van het Geloof, de reizen, de handel en de ontdekkingen.
" Voor de Heilige Kindsheid zal je in bijzonderheden tresten over wat
" wat betrekking heeft op de jongens, de meisjes, de Zusters of de
" Salesianen.

" Indien je soms geen formulieren zoudt bezitten om deze ver-
" slagen op te maken, zeg het me en dan zullen wij je er sturen. Er
" bestaat een grote neiging om ons ter hulp te komen. Het is echter
" goed dat ik hier zou weten wat je schrijft, ten minste in het al-
" gemeen, ik bedoel van wat jij van daaruit schrijft, want men kan mij
" op ieder ogenblik ondervragen. Wat de hulpbisschoppen betreft heb
" ik een positieve aanvraag nodig (1) en ik hoop op dit ogenblik wat

---

(1) Het ging over de benoeming tot hulpbisschop voor de behoefte van dit zeer uitgestrekt aartsbisdom van enkele ijverige priesters die bevriend waren met de Salesianen.

" te kunnen bereiken. De aangelegenheid voor het benoemen tot kardinaal
" van de aartsbisschop was zeer goed op gang gebracht door kardinaal
" Nina, maar thans is hij, tot ons ongeluk, naar de eeuwigheid. Ik heb
" reeds een andere snaar aangeraakt en ik zal je er op zijn tijd mel-
" ding van geven.

" Ik maak een brief gereed voor Don Costamagna en, als kennis-
" geving voor jou, zal ik vooral de Salesiaanse geest, die wij willen
" invoeren in onze huizen van Amerika, bespreken.

" Liefdadigheid, geduld, zachtheid, nooit vernederende verwijten,
" nooit kastijdingen, goed doen aan wie men kan, aan niemand kwaad
" doen. Dit geldt voor de Salesianen onder elkaar, onder de leerlingen
" en onder personen van binnen en buiten het huis. Wat de betrekkin-
" gen met onze Zusters betreft, dien je veel geduld te hebben, maar
" streng onze regels te doen onderhouden.

" In het algemeen dan, zullen wij, bij al onze moeilijkheden,
" elk offer brengen om jullie ter hulp te komen. Dring echter bij
" iedereen aan het bouwen of de aankoop te vermijden van onroerende
" goederen die niet strikt noodzakelijk zijn voor ons gebruik.
" Nooit zaken kopen die men opnieuw dient te verkopen, geen velden
" of terreinen of woningen om er geldelijke winst uit te halen.

" Tracht ons in deze zin te helpen. Doe wat jullie kunnen om
" roepingen te hebben, zowel voor de Zusters als voor de Salesianen,
" maar laat jullie niet met teveel werken in. Wie teveel wil, kan
" niets omvatten en bederft alles.

" Wanneer je de gelegenheid zult hebben met de aartsbisschop,
" met Mgr. Espinosa of met andere dergelijke personaliteiten te spre-
" ken, zeg hun dan dat we volledig tot hun dienst staan vooral wat
" zaken te Rome betreft.

" Je zal aan mijn nicht Rosina (1) zeggen, dat ze haar gezond-
" heid zeer zou ontzien, dat ze er zich dient voor te hoeden alleen
" naar het Paradijs te gaan. Ze dient er wel heen te gaan, maar ver-
" gezeld van vele zielen, die ze zal gered hebben. God zegene al on-
" ze zonen de Salesianen en onze Zusters, de Dochters van Maria, Hulp
" der Christenen.

" Hij schenke aan allen gezondheid, heiligheid en volharding op
" de weg naar de Hemel. 's Ochtends en 's avonds zullen wij allen voor
" jullie bidden voor het altaar van Maria. Bid jij eveneens voor de-
" ze arme man die reeds half blind is en voor jou altijd in Jezus
" Christus zijn zal

" je toegenegen vriend

" Turijn, (2) 6 augustus 1885. Priester Gio. Bosco.

---

(1) Ze behoorde tot de Dochters van Maria, Hulp der Christenen.

(2) Don Bosco bevond zich eigenlijk toen niet te Turijn maar te Mathi. Maar de reden hier-
van vinden we in een brief van 5 augustus aan Don Berto, waarin hij zei: "Doe met deze
brief (nl. de ingesloten brief) zoals met de anderen en geef hem aan Don Rua." Mis-
schien wou hij hem niet laten weten, dat hij zich buiten Turijn bevond, om ze niet on-
gerust te maken over zijn gezondheid.

" P.S. Een ontelbare menigte personen vraagt bij jou te vernoemen en
" hun huldeblijken aan te bieden.

De brief voor Don Costamagna, waarvan hierboven spraak was, is een document van kapitale waarde. Wat er ook de reden moge van geweest zijn, was het toch een feit dat in de huizen van de Provincie van Argentinië, vooral in het college van San Carlo di Almagro, strekkingen tot een disciplinaire strengheid overheersten, die niet overeenstemden met de goede tradities van de Salesianen en die daarom door Don Vespignani en anderen werden afgekeurd. Reeds op 30 juni had Don Rua aan Mgr. Cagliero geschreven: "We hebben reeds lang vernomen dat daar de colleges en huizen van de Salesianen niet allemaal bestuurd worden met zachtheid en volgens het preventief stelsel, maar dat men op sommige plaatsen eerder gebruik maakt van het repressief stelsel." Toen Don Bosco er zekerheid over had dat de zaken werkelijk zo gelegen waren nam hij het besluit bij de Inspecteur tussen te komen.

" Beste en steeds beminde D. Costamagna,

"

" De tijd van onze retraites komt naderbij en ik, wiens
" leven naar zijn einde toegaat, zou verlangen al mijn zonen en onze
" medezusters van Amerika bij mij te hebben. Daar dit onmogelijk is,
" heb ik eraan gedacht aan jou een brief te schrijven die voor jou en
" onze medebroeders als norm zal dienen om echte Salesianen te worden
" gedurende uwe retraites die niet ver van de onze verwijderd zijn.

" Voor alles dienen wij de Heer te zegenen en te bedanken, omdat
" Hij ons door zijn geduld en zijn macht geholpen heeft talrijke en
" zware moeilijkheden te overwinnen, iets waartoe wij alleen werkelijk
" onbekwaam zouden geweest zijn. Te Deum, Ave Maria, enz.

" Nadien zou ik zelf aan allen een preek of liever een Conferen-
" tie willen houden over de Salesiaanse geest die onze daden en al
" onze woorden dient te bezielen en te leiden. Het preventief stelsel
" dient werkelijk iets van ons te zijn. Nooit kastijdingen om iemand
" te bestraffen, nooit vernederende woorden, nooit strenge vermanin-
" gen in aanwezigheid van andere personen. In de klassen dienen de
" woorden te weerklinken: zachtheid, naastenliefde en geduld. Nooit
" bijtende woorden, nooit een zware noch lichte kaakslag. Men dient
" gebruik te maken van negatieve bestraffingen en steeds op zo een
" manier dat zij die erdoor getroffen worden, meer dan vroeger onze
" vrienden worden en nooit vernederd van ons weggaan. Nooit mag er
" gemord worden tegen de beschikkingen van de Oversten. De zaken die
" niet naar onze smaak zijn, die pijnlijk of onaangenaam zijn, dienen
" wij te verdragen. Iedere Salesiaan dient de vriend van iedereen te
" zijn, nooit mag hij zich willen wreken. Hij moet gemakkelijk kunnen
" vergiffenis schenken en nooit meer herinneren aan zaken die reeds
" vergeven werden.

" De bevelen van de Oversten mogen niet beknibbeld worden en
" iedereen moet ervoor zorgen dat goede voorbeeld te geven en te
" bevorderen.

" Aam iedereen dient men in te prenten en voortdurend aan te bevelen
" de kloosterroepingen zowel van de Zusters als van de Medebroeders
" te bevorderen.

" Zachtheid bij het spreken, bij het werken, bij het raad ge-
" ven wint alles en allen. Dit zal de schets zijn voor jou en voor
" de anderen, die gedurende de retraite zullen preken.

" Schenk aan allen veel vrijheid en veel vertrouwen. Wie aan
" zijn Overste zou willen schrijven of van hem een brief wil ontvangen,
" moet deze brief door volstrekt niemand anders laten lezen, tenzij,
" wanneer hij die de brief ontvangt, dit zelf zou wensen. Ik raad met
" aandrang de Provinciaals en de Directeurs aan, over de moeilijkste
" punten toepasselijke conferenties te houden. Ik dring er zelfs op
" aan dat Don Vespignano in deze zaken een klare kijk zou hebben en
" ze met de vereiste voorzichtigheid zou uitleggen aan zijn novicen
" of kandidaat-novicen.

" Voor zover mij dit mogelijk is wens ik de Congregatie zonder
" moeilijkheden te laten. Daarom denk ik eraan een vicaris-generaal
" te benoemen die een alter ego zal zijn voor Europa en nog een andere
" voor Amerika. Maar hierover zal je op het gepaste ogenblik oppor-
" tune onderrichtingen ontvangen.

" Het is zeer opportuun dat jij enkele malen, in de loop van
" het jaar de Directeurs van je provincie zoudt samenroepen om de prak-
" tische normen hierboven aangeduid voor te stellen. Lees en dring
" aan op het lezen van en het kennen van onze Regel, vooral het hoofd-
" stuk dat gaat over de vrome oefeningen, de inleiding die ik voor on-
" ze Regel geschreven heb en de beslissingen genomen op onze particulie-
" re en algemene Kapittels.

" Je merkt dat mijn woorden veel uitleg zouden vergen, maar jij
" bent zeker in staat ze te begrijpen en, waar het nodig is, ze aan
" onze medebroeders mee te delen. Ga, zodra je kunt, bij Mgr. de
" aartsbisschop. Mgr. Espinosa, zijn vicarissen-generaal Don Carranza,
" en Dr. Ferrero en andere vrienden. Betuig aan allen en aan iedereen
" mijn nederige en toegenegen huldeblijken alsof ik zelf met hen zou
" spreken. Moge God je zegenen, mijn beste D. Costamagna, en met jou
" zegene Hij en beware Hij in goede gezondheid al onze goede medebroe-
" ders en zusters, en moge Maria, Hulp der Christenen jullie allen op
" de weg naar de hemel leiden. Amen.

" Bidden jullie allen voor mij.

" je toegenegen vriend in J. Chr.

" Turijn, 10 augustus '85.

Priester Gio. Bosco.

Het is nodig van wat dichter bij de genegenheid en de volgzzaamheid van onze oudere medebroeders tegenover Don Bosco te hebben gekend, om volledig te kunnen begrijpen hoe Don Costamagna deze vaderlijke vermaningen gewaardeerd heeft. Ziehier in welke bewoordingen hij zijn beminde Vader hiervoor op 11 november bedankt: "Ik ben u zeer dankbaar voor de waardevolle brief van vier bladzijden die u zich gewaardigd hebt mij eigenhandig te schrijven, ondanks uw verzwakte gezondheid. Wat al vertroosting heb ik er in gevonden! Ik beloof u ook in naam van mijn medebroeders dat dit de stof zal zijn van vele

conferenties en dat wij hem steeds zullen aanzien als een liefdehandgift die onze beminde Vader ons als grijsaard heeft willen sturen."

Dit waren niet louter woorden. Don Vespignani zei dat velen de brief kopiëerden en persoonlijk Don Bosco wilden bedanken voor deze heilzame herinneringen en hem beloofden nauwgezet het preventief stelsel te zullen toepassen. Sommigen die voelden dat ze in gebreke waren gebleven of die het moeilijker hadden om de naastenliefde of het geduld hiervoor op te brengen, verplichtten er zich toe met een gelofte die ze aanzagen als een vierde Salesiaanse gelofte die door hem iedere maand bij de oefening van de goede dood vernieuwd werd. Don Vespignani placht te herhalen dat de geestelijke en tijdelijke voorspoed van de provincie van Argentinië aan deze brief van Don Bosco toegeschreven werd. Het was dus een goed idee vanwege Don Costamagna aan de tekst van de brief en aan zijn afzonderlijke delen de grootst mogelijke ruchtbaarheid te geven, door er kopies van te laten verveelvoudigen en in omzendbrieven, conferenties en preken aan de medebroeders er de stof voor zijn aansporingen van te maken.

We zullen er goed aan doen bij de twee vorige brieven een derde brief te voegen, diezelfde dagen gericht aan de Directeur van het College S. Nicolàs de Los Arroyos, vermits hij niet enkel dezelfde datum draagt maar blijk geeft van dezelfde bezorgdheid.

" Mijn beste Don Tomatis,

"

" Het feit dat ik zo zeldzaam brieven van jou ontvang, doet mij
" veronderstellen dat je veel werk hebt. Dit geloof ik, maar nieuws
" laten weten aan je beste Don Bosco behoort toch zeker wel tot de
" zaken die je niet mag verwaarlozen. Wat schrijven? zal je me zeggen.
" Schrijf over je gezondheid en over de gezondheid van je medebroeders,
" of de regels van de Congregatie trouw worden onderhouden, of men de
" oefening van de goede dood verricht en op welke manier men ze ver-
" richt. Hoeveel leerlingen er zijn en of ze verwachtingen geven op
" een goed resultaat. Doe je iets om roeping aan te kweken, heb je er
" enige hoop op? Is Mgr. Ceccarelli nog altijd een goede vriend van
" de Salesianen? Deze antwoorden verwacht ik met groot genoegen.

" Vermits mijn leven met rasse schreden naar zijn einde toeloopt,
" zijn de zaken die ik je in deze brief wil schrijven de zaken, die ik
" je zou willen aanbevelen gedurende de laatste dagen van mijn balling-
" schap. Ze zijn mijn testament voor jou, mijn beste Don Tomatis, denk
" er aan dat je Salesiaan geworden zijt om zalig te worden, preek en
" beveel aan al onze medewerkers diezelfde waarheid aan.

" Herinner je dat het niet voldoende is de zaken te kennen, men
" moet ze in praktijk stellen. God moge ons helpen dat de woorden van
" de Zaligmaker Dicunt enim, et non faciunt, niet voor ons zouden
" bestemd zijn. Tracht je zaken met je eigen ogen te zien. Wanneer ie-
" mand in iets te kort komt of nalatigheid begaat, verwittig hem dan
" dadelijk zonder te wachten tot het kwaad zich zou verveelvoudigen.

" Door je voorbeeldige levenswijze, door je naastenliefde bij

" het spreken, het bevelen, door andermans gebreken te verdragen, zul-
" len velen voor de Congregatie gewonnen worden. Beveel voortdurend
" aan dat men dikwijls te biechten en te communie zou gaan.
" De deugden die je in de tijd en de eeuwigheid gelukkig zul-
" len maken zijn de nederigheid en de naastenliefde.
" Wees altijd de vriend, de vader van onze medebroeders, help
" hen met alles wat je kunt in geestelijke en tijdelijke zaken, maar
" weet je van hen te bedienen in alles wat kan bijdragen tot Gods
" meerdere glorie.
" Iedere gedachte die ik op dit blad uitdruk moet worden ver-
" klaard. Jij kunt dit doen voor jou en voor de anderen.
" Moge God je zegenen, mijn steeds beste D. Tomatis. Groet al
" onze medebroeders, vrienden en weldoeners hartelijk. Zeg hun dat ik
" iedere ochtend in de heilige Mis voor hen bid en dat ik mij nederig
" aan ieders gebeden aanbeveel.
" God geve dat wij eens de Heilige Naam van Jezus en van Maria
" in de zalige eeuwigheid zouden mogen loven. Amen.
" Binnenkort zal ik je andere zaken van enig belang schrijven of
" laten schrijven.
" Moge Maria ons allen standvastig houden en ons op de weg naar
" de hemel leiden. Amen.
" jouw toegenegen vriend in J.Chr.
" Mathi, 14 augustus 1885. Priester Gio. Bosco.

Het zal onze lezers zeker niet ontgaan zijn met hoeveel aandrang Don Bosco de zorg voor de roepingen aanbeveelt. Over dit punt liet Don Tomatis op 5 november opmerken: - "De roepingen worden jammer genoeg met zeer weinig resultaat aangekweekt. Het gebeurt zelden dat een vader aan zijn zoon de toelating geeft om priester te worden. Dat is de reden waarom, ondanks de bloeiende colleges van de Jezuïeten, de Franciscanen, de Paters van Bayonne, (1) de Lazaristen en anderen, de priesters die in deze landen werken, bijna allen vreemdelingen zijn. Sommigen hier zijn goede priesters. Ze werden naar Rome gestuurd om er te studeren en ze zijn vandaar teruggekeerd als priesters. Hier gaan jaarlijks een twintigtal jongens naar het Seminarie en achttien of negentien verlaten het. Wanneer er een toe komt zich te laten wijden dan is het een Spanjaard of een Italiaan. Wat dit betreft is het hier slechter dan in de landen van de ongelovigen. Toch dient er voor sommige provincies zoals Córdoba, een uitzondering te worden gemaakt. Daar zijn de roepingen iets talrijker. Tot heden toe kwamen uit San Nicolàs vier of vijf Salesianen. Ze bevinden zich te Buenos Aires als novicen of geestelijken, die hun driejaarlijkse geloften hebben afgelegd. Thans echter hebben we veel hoop."

Deze hoop werd bewaarheid. Ook Patagonië zal op dit terrein de beste vruchten opleveren, tegen de pessimistische vooruitzichten van andere kloosterlingen die sedert vele jaren in de Republiek aan het werk waren. Omdat zij door

---

(1) Brief aan Mgr. Cagliero, Borgo S. Martino, 3 juli 1885.

ervaring wisten dat te Buenos Aires alles steeds verkeerd gelopen was, schudden ze het hoofd bij het vernemen dat de onzen aspiranten opleidden, maar ook hier zou de geest van Don Bosco over alle moeilijkheden zegevieren. Van toen af was de eerwaarde Don Mario Migone een goede eersteling. In 1885 was hij, samen met sommigen van zijn rijke verwanten naar Italië gekomen en had het feest van Don Bosco bijgewoond. Nadien keerde hij terug naar Buenos Aires. Over hem schreef Don Lazzero:(1) "Ook Amerika was vertegenwoordigd in de persoon van de jonge geestelijke Migone. Gedurende de enkele dagen die hij bij ons verbleef was hij voor allen die het geluk hadden hem te zien en te naderen een stichtend voorbeeld. Indien er in Amerika dergelijke roepingen zijn, dan is het niet meer nodig ze uit Europa te laten vertrekken."

De brave jonge geestelijke, op dit ogenblik een ijverige priester in het huis van Bahia Blanca, Giovanni Beraldi, had vanuit Almagro aan Don Bosco geschreven en, op een zekere manier, zich bij hem beklagd, omdat hij geen brieven van hem ontving. Gewetensangsten samen met de moeilijkheden die steeds onafscheidelijk zijn wanneer er iets begonnen wordt, lieten hem zeer sterk de noodzakelijkheid aanvoelen een woord van raad en van opbeuring van de oude geestelijke vader te horen. Don Bosco antwoordde hem met een van die brieven die voor het hele leven een balsem voor het hart zijn.

" Beste clericus Beraldi,
"
" Je briefje van augustus was me zeer aangenaam. Maak je niet
" ongerust wanneer ik je niet schrijf want wegens mijn lichamelijke
" ongemakken kan ik dit niet meer doen. Ik ben bijna blind, kan bij-
" na niet lopen, schrijven noch spreken. Wat wil je? Ik ben oud en
" moge Gods heilige wil geschieden. Maar iedere dag bid ik voor jou
" en voor al mijn zonen en ik wil dat allen de Heer zouden dienen
" met heilige opgeruimdheid, ook te midden van de moeilijkheden en de
" stoornissen van de duivel. Ze zullen op de vlucht worden gejaagd
" met het kruisteken, met Jezus, Maria, barmhartigheid, met een Leve
" Jezus en vooral met ze te misprijzen en met het vigilate et orate,
" het vluchten van het niets doen en van alle onmiddellijke gelegen-
" heid. Wat de gewetensangsten betreft, alleen door te gehoorzamen
" aan je Directeur kan je ze doen verdwijnen. Vergeet daarom niet dat
" vir obediens loquetur victoriam.
" Ik keur het goed dat je de godsvrucht tot het Allerheilig-
" ste Sacrament bevordert. Maak je leerlingen echte godvruchtige zo-
" nen van de Allerheiligste Maagd en minnaars van Jezus in het Hei-
" lig Sacrament en met tijd en geduld zal je, Deo iuvante, mirake-
" len verrichten.
" Schep dus moed. Doe en verdraag alles om aan God te behagen,

---

(1) Brief aan Mgr. Cagliero, Borgo S. Martino, 3 juli 1885.

" om zijn heilige wil te volbrengen. Een schat van verdiensten zal
" je jezelf bereiden voor de zalige eeuwigheid. De steun van mijn
" gebeden zal je niet ontbreken. Moge God je zegenen, moge Hij al
" je leerlingen zegenen en moge Maria, Hulp der Christenen jullie
" beschermen en op de weg naar de hemel geleiden.
" Bid ook voor je oude vriend en vader
" je toegenegen in Jezus en Maria
" Turijn, 5 oktober 1885. Priester Gio. Bosco.

Laat ons nu terugkeren naar Mgr. Cagliero. Pas een maand was hij geland op de oevers van de Rio Negro of hij genoot reeds de troost op plechtige wijze het doopsel toe te dienen aan twee jonge Indianen van 16 en 18 jaar. Een van hen behoorde tot de stam van de Namuncurà en de andere tot die van de Payue. Met wapengeweld door de Argentijnse soldaten aan hun wreed verstrooide families en stammen ontruikt, waren ze, zoals zoveel andere jongens en meisjes, in particuliere huizen geplaatst geworden, waar ze dienst deden als knechten. Monseigneur had zich van de eerste dagen van zijn aankomst af in betrekking gesteld met de bevolking, leerde hen kennen, nam inlichtingen over hun zedelijke toestand en vernam dat zij evenals vele andere Indianen op hun manier leefden zonder gedoopt te zijn. Hij verkreeg van hun respectieve meesters dat hij deze twee mocht onderrichten in de waarheden van het geloof. Ze kenden geen Spaans maar werden voorbereid door Don Milaneso, die op zijn missietochten langs de Rio Negro, hun eigen taal aangeleerd had. Zijn taak werd zeer vergemakkelijkt door hun goede wil. Met al de plechtigheid van het Ritueel ontvingen ze het sacrament van de wedergeboorte op de feestdag van S. Gaetano. Zij waren de twee eerste bloemen geplukt door de Apostolische Vicaris op zijn eindeloos missieveld en hij meende een plezier te doen aan twee grote vrienden van Don Bosco, door aan de nieuwgedoopten de naam te geven van Kardinaal Gaetano Alimonda en van Louis Colle. Op de daaropvolgende zondag werden ze gevormd en deden ze hun eerste communie. Dan werden ze met Monseigneur in hun midden gefotografeerd en werden exemplaren van de foto gezonden aan Don Bosco, aan Zijne Eminentie en aan de graaf.(1) Wegens deze en andere beleefdheidsbewijzen dicteerde en verzond de Kardinaal aan Monseigneur een brief, doordrongen van de hartelijke welsprekendheid die hem eigen was.

De indruk door deze ceremonie verwekt bracht vele anderen er toe dezelfde gunst te vragen. Onder andere was er de eenentwintigjarige zoon van een kazik (stamhoofd), een jongen met een grote en kloeke gestalte. Daarbij voegen zich zes reeds grote Indiaanse meisjes. Op de daartoe vastgestelde dag, op 16 augustus, de naamdag van de Paus, ontvingen zij allen samen het doopsel. Aan de zoon van de kazik gaf de Apostolische Vicaris de naam van Joachim, ter ere van de Paus en aan de dochters van de woestijn de namen van Margherita Bosco, Teresa

---

(1) Don Lazzero en Don Ricardo (Turijn, 29 september 1885): "De andere (foto) (is tussen de twee gedoopten) Mgr. Cagliero waarvan ik dadelijk door Rollini een schilderij liet maken. Het is een zeer mooi werk. Zie hoger blz. 425.

Cagliero, Manuella en Maria Fassati, Gabriella Corsi en Carolina Callori. De plechtigheid had plaats met alle mogelijke praal te Viedma. In de loop van die dag waren er dan nog gewijde ritën, zangen en muziekkuitvoeringen ter ere van Leo XIII. Het was het eerste feest van de Paus dat in die verre streken gevierd werd. Van dit alles zond de Vicaris een verslag aan de Heilige Vader.

De doopsels toegediend aan dergelijke groepen Indianen, met het geven van de naam en de familienaam van personen, die zich verdienstelijk hadden gemaakt tegenover Don Bosco en de Salesianen volgden nadien elkaar met korte tussenpauzen op. Nadat Monseigneur op die manier de harten gunstig gestemd had belastte hij sommige ermee door het land en de bewoonde centra te trekken, om in zijn naam, de meesters te verzoeken hem Indianen die van hen afhankelijk waren, te zenden om ze te onderrichten en er christenen van te maken.

Don Bosco had de missionarissen van Patagonië aanbevolen vooral voor de jeugd zorg te willen dragen. De plaatselijke toestanden bevestigden de opportuniteit van deze aanbeveling. Juist daarom had de zeer actieve Don Fagnano, daarbij geholpen door zijn medebroeders en krachtdadig bijgestaan door de Dochters van Maria, Hulp der Christenen, deels te Carmen, deels te Viedma meer dan vierhonderd jongens en meisjes van verschillende streken en stammen samenge trokken, die de scholen en de Oratorio's voor zon- en feestdagen bezochten. Bij zijn aankomst bevond Monseigneur dat de zaken reeds zo goed op gang waren, dat hij, na een bezoek aan deze vergaderingen van jongens en meisjes op de rechter- en linkeroever van de rivier, uitriep: - "Dit is in het klein ons Oratorio van Turijn!"

Naar het voorbeeld van Don Bosco hoopte Monseigneur dat de kinderen de redding van hun ouders zouden bewerken. De mensen immers, de Italianen niet uitgesloten, hadden er tot zelfs de gedachte aan de godsdienstige praktijken verloren. Ze waren, zoals men placht te zeggen (1) "vol complimenten, maar zonder sacramenten". Het winstbejag en de verlatenheid waarin ze zich reeds zo lang inzake geestelijke zaken bevonden, hadden hun heilloze gevolgen gehad.

Don Bosco had eens gezegd: "Indien ik tweeduizend priesters zou hebben om ze naar de Pampas en naar Patagonië te zenden, dan zou ik wel weten hoe ze te gebruiken." Toen waren er personen geweest die bij het horen van deze woorden hadden geglimlacht, maar hoe meer de Salesianen deze landen doorzochten, hoe meer zij ervan overtuigd waren dat de woorden van Don Bosco een ruime grond van waarheid bevatten. Te paard reden ze door onmetelijke streken om de kolonies te bezoeken die totaal afgezonderd woonden van elkaar en ver van alle beschaving. Nooit kregen ze het bezoek van een priester zodat ze op het gebied van godsdienst, schier verwilderd waren. De bevolking in dat land was aan het stijgen. Bovendien waren er sterk bevolkte stammen van Indianen, die zich

---

(1) Brief van Don Riccardi aan Don Bosco, Carmen de Patagones, 20 augustus 1885.

hadden neergezet aan de voeten van de Cordilleras, die alleen opgezocht werden door mensen die er jacht op maakten om ze tot hun slaven te maken. Bij het zien van al deze geestelijke ellenden schreef Don Piccono, die in augustus naar Viedma gezonden was om er de zieke pastoor, Don Remotti, te vervangen: "Zend priesters, zend jonge geestelijken, zend leken, zend zelfs hele families, als het maar brave families zijn. Hier is er, inderdaad, een eindeloze nood niet enkel aan catechismusonderricht en preken, maar ook aan goede voorbeelden. Deze grond geeft brood en andere spijzen voor allen, als men hem maar wil zoeken en werken."

Arme Indianen, van wie men, ten overstaan van de beschaafde wereld, tot zelfs het bestaan zou willen loochenen hebben! Maar de feiten spraken luider dan het stilzwijgen van de bureaucraten. De Nacion van Buenos Aires van 1 november publiceerde het relaas van een interpellatie in het Argentijnse Parlement, waaruit duidelijk bleek dat er Indianen waren en op welke manier ze behandeld werden. Een barbaars en schandelijk schouwspel had zich te La Boca afgespeeld. Velen van deze ongelukkigen, die men met een schip aangevoerd had, stonden als soldaten op twee rijen geschaard, aan de ene kant de vrouwen met hun kinderen en aan de andere kant de mannen. De vrouwen waren onbehoorlijk gekleed, maar dat was nog niet het ergste want toen het ogenblik gekomen was de ongelukkigen te verdelen onder hen die ernaar vroegen, werden de kinderen van hun moeders weggerukt onder de wanhopige klachten van beiden. Dit eerloze toneel werd door een talrijke menigte bijgewoond. In de Kamer hadden twee volksvertegenwoordigers de moed, in naam van de menselijkheid, hun stem te verheffen tegen deze onmenselijke behandeling, zodat de Minister van Oorlog zich genoodzaakt zag erop te antwoorden met de belofte dat de verantwoordelijken zouden gestraft worden.

Maar gedurende de bespreking die op de interpellatie volgde kwam er nog wat anders aan het licht. Een volksvertegenwoordiger kloeg een commandant aan die 250 Indianen had laten neerschieten, vrouwen inbegrepen. Ze werden met kogels doorzeefd, terwijl hun kinderen zich aan hun borst hadden vastgeklamd om ze te beschermen. Weerzinwekkende daden in die trant werden gepleegd in de onmetelijke woestijnen van Patagonië, zonder dat men er in de hoofdstad iets over vernam. Hoe dikwijls gebeurde het niet dat hele karavananen van Indianen manu militari werden bijeengejaagd om ze te dwingen als slaven te werken voor gemeenten of particulieren, zonder andere vergoeding dan wat ellendig voedsel. De Nacion van 10 november verhaalde volgend voorval. 150 Indianen reisden per trein naar een plaats, waar men hun armen nodig had. Aan een station verder dan Tucumàn, stapte de sergeant van de begeleidende soldaten van de trein om zijn dorst te laven. In de kroeg kwam een heer bij hem, die hem een fles bier aanbood en als vergoeding een kleine Indiaan vroeg. De militair nam de fles met de ene hand, opende met de andere de deur van een wagon, waar de Indianen opeengedrongen zaten, pakte de eerste jongen beet die hem onder de hand kwam en, zonder te letten op de kreten van de kleine en op de wanhoop van de moeder, gaf hij hem aan wie hem gevraagd had. De trein vertrok en het arme kind bleef in de macht van hem die hem voor een fles bier gekocht had.

Dit zijn zaken die men niet mag verzwijgen om thans beter te begrijpen in

welke omstandigheden de eerste Salesianen hun eigen taak uitvoerden in de missie van Patagonië. Met verscheurd hart hierover, schreef Don Riccardi, de secretaris van Mgr. Cagliero, in een brief van 12 november aan Don Lemoyne, de directeur van het Bollettino Salesiano: "Ik zou u vreselijke feiten kunnen vertellen over de manier waarop de arme Indianen die in hun handen vallen worden behandeld door de militaire overheden, maar ik zend u de krant, waarin u zult lezen wat de Volksvertegenwoordigers in de Kamer hierover vertellen. Ik zal er enkel aan toevoegen dat wat verteld wordt alsof het was voorgevallen alleen tegenover enkele personen, mag gezegd worden in werkelijkheid alle dagen te zijn gebeurd en bijna tegenover al de arme Indianen. Ze worden niet eens als beesten behandeld. Deze krijgen ten minste alle dagen het nodige voedsel om in leven te blijven en worden niet gedwongen boven hun krachten te werken. Oh, indien wij al de afschuwelijke feiten, de schanddadens, de eerloosheden sedert enkele jaren in deze streken begaan konden onthullen. Maar, als het God behaagt, zal de geschiedenis dit eens verhalen en aan de wereld laten weten, wie de eigenlijke wilden van Patagonië zijn."

Op 4 november vertrok Monseigneur met Don Milanesio, een catechist en twee coadjuteurs voor een eerste missiereis. De gouverneur, hoewel niet mals voor de missionarissen, wou vriendelijk zijn en stuurde een soldaat om hem als gids te dienen. Tevens gaf hij bevel aan de commandanten van de verschillende posten dat ze de bisschop zouden ter wille zijn. Monseigneur bleef op de buiten tot 30 december en doorliep 200 kilometer langs de Rio Negro. Hij had met bevredigend resultaat tien stations bezocht, had gepreekt, catechismusonderricht gegeven en het doopsel toegediend aan een groot aantal Indianen. Dadelijk deed hij de ervaring op dat, wanneer hij goed wou doen in deze kolonies en bij de stammen hij veel geld zou nodig hebben. De missionaris zelf kon het nog uithouden ondanks de tegenslagen, de vermoeidheid, de honger, de dorst en nog andere zaken, maar zonder goede paarden, zonder ervaren gidsen, zonder gewijde voorwerpen, zonder geschenken die men kan uitdelen aan de families verkrijgt men heel weinig. Ook voor deze behoeften deden de missionarissen in hun brieven voortdurend oproepen op de edelmoedigheid van de medewerkers.

Een gedurfde tocht voorwaarts werd gedaan door Don Angelo Savio, die op 22 november samen met een coadjuteur inscheepte te Buenos Aires, en terwijl hij naar het zuiden voer, gelukkig op 29 november aan land ging te Santa Cruz, de embryonale hoofdstad van de regering met dezelfde naam, gelegen aan de monding van de rivier met die naam, de zuidelijke grens van het Vicariaat. De Gouverneur had aan Monseigneur een kapelaan gevraagd. Monseigneur wou niet een enkele priester alleen op zo grote afstand zenden. Daarom duidde hij Don Beauvoir als kapelaan aan en met hem Don Savio. Omdat hij echter moeilijkheden voorzag vanwege de centrale regering om voor deze laatste een machtiging te verkrijgen, kreeg hij de toelating onder de wat aangedikte titel van landbouwkundige. Hij kende wel werkelijk iets van landbouwkunde en nadien maakte hij gebruik van zijn kennis. Van haar kant, zoals Monseigneur schreef, dacht de regering aan vervolging en niet aan godsdienst.

Als eerste vertrok dus de priester-landbouwkundige. Hij vond een houten hut als woning. Hij celebreerde de mis in zijn kamer, waar hij iedere dag een altaar in gereedheid bracht op een tafel waarvoor hij eerst zijn bed diende te verschuiven. De bevolking van Santa Cruz bestond uit tien families, vermeerderd met de ambtenaren van de regering, die van de onderprefectuur of van de havenkapitein en die van het commissariaat van de kolonie, samen een honderdtal mensen.

De Indianen leefden uit vrees in het binnenland, maar van tijd tot tijd kwamen ze naderbij en brachten van de guanacohuiden en pluimen van vogels mee, ook mantels en dekens die ze bewerkt hadden en ze om te ruilen tegen brandewijn, maté, tabak, rijst, suiker en andere waren. Ze kwamen toe in kleine groepjes en ongewapend, omdat ze de stammen niet wilden blootstellen aan het gevaar soldaten te ontmoeten met de gevreesde overbrenging naar Buenos Aires. Ook daar wachtten hun mishandelingen vanwege de burgers die hun als beesten aanzagen en meenden dat het geoorloofd was ze voor hun eigen voordeel te gebruiken. En toch meende de missionaris dat, wanneer ze met naastenliefde behandeld werden, ze weldra vrienden en christenen zouden worden.

Bij een van zijn eerste reizen trof Don Savio er een aan die Spaans kon spreken. Hij gebruikte hem als tolk om bij zijn makkers te gaan en hun over de godsdienst te spreken. Nooit hadden ze iets dergelijks gehoord en ze lieten blijken dat ze er met genoegen naar luisterden. Wat hun aantal en hun behandeling betrof, schreef hij aan Don Bosco op 6 januari 1886: "Hier zijn talrijke Indianen, hoewel men probeert ze in de rapporten te doen verdwijnen... Men wil de inheemsen doen verdwijnen. De ene gebruikt daarvoor dit middel en een andere een ander middel. Beste Don Bosco, er bestaat weinig hoop dat de regeringen ons werkelijk zullen helpen om aan deze ongelukkigen de beschaving te brengen. Het is al veel als ze ons de nodige vrijheid van handelen laten. Op de manier waarop ik hier gebonden ben, ben ik verplicht met vele zaken rekening te houden. Misschien zal de Voorzienigheid later middelen aanbieden en wegen openen die ik niet ken." In het algemeen had hij reeds aan de Apostolische Vicaris geschreven: (1) "Mijn beste Monseigneur, er is veel kwaad bij ons hier."

Monseigneur zou op zijn beurt kunnen antwoorden hebben: - "Ook bij ons is er veel kwaad." Nu we vijftig jaar later zijn, vragen we ons met schrik af wat er, inzake godsdienst, van heel Patagonië zou geworden zijn, indien het tot zijn huidige omwikkeling zou gekomen zijn, zonder dat er bij het begin van zijn vooruitgang de Voorzienigheid kloeke arbeiders voor het Evangelie zou gezonden hebben, tot ieder offer bekwaam, om het met enge banden aan Christus en aan de Kerk te binden.

Zeker, het leven van een missionaris is wezenlijk een leven van offers, maar de pioniers van de missies in Patagonië bereikten de heldhaftigheid, want zo vele zware en langdurige offers hadden ze te dragen. Deze offers werden onge-

---

(1) Brief uit S. Cruz, 26 december 1885.

twijfeld door God in het boek des levens opgeschreven, maar het zou toch wenselijk zijn dat zij ook tot stichting van allen zouden aangetekend worden in het boek van de geschiedenis. Iets, hoewel laat, is er wel voor gedaan en ook nog op vandaag doet men iets om er de gedachtenis aan te bewaren. Het meeste echter is enkel aan God bekend.

In deze jaren van moeilijkheden en lijden was de genegenheid van de missionarissen voor Don Bosco en voor de Congregatie een blijvende bron van heilige wilskracht. Het is ongelooflijk welke macht op deze gebroken zielen uitgeoefend werd door de gedachte aan Don Bosco en aan de doeltreffendheid van zijn gebeden, evenals door het verlangen hun ontluikende Congregatie eer te bewijzen. Hoe verder en hoe moeilijker de post was die aan hun ijver werd aangeduid, des te meer voelden ze er zich mee verbonden. Om deze vlam aan te wakkeren was de innige en veelvuldige briefwisseling een grote hulp.

Mgr. Fagnano (aldus zullen we van heden af de Apostolische Prefect noemen) zag nog niet het ogenblik komen waarop hij zou kunnen inschepen voor de Malwinen (Falkland-Eilanden) en voor Vuurland, maar werd genoodzaakt zijn vertrek tot het volgende jaar uit te stellen. Ook Don Bosco dacht aan hem en aan zijn missie. In augustus stuurde hij hem, inderdaad, een echt levensprogramma zowel in zijn eigen voordeel als in het voordeel van de uitoefening van zijn apostolaat. Ook deze brief is waardevol.

" Beste Don Fagnano,

"

" Alvorens je vertrekt voor je grote onderneming van de Prefectuur van Patagonië, waar God je een overvloedige oogst bereid houdt, verlang ook ik enkele woorden tot jou te richten. Het kan zijn dat het de laatste worden vanwege de vriend van je ziel.

" In dit nieuwe gewijde ambt van jou zal je vrijer zijn over jezelf omdat je verder zult zijn van je medebroeders aangewezen om je te bewaken en je vooral in geestelijke gevaren te helpen, . Daarom dien je onafgebroken te denken aan en in je hart te mediteren over deze grote gedachte: God ziet mij. God ziet jou. Hij zal over mij, over al onze medebroeders en over al de zielen, voor wie wij zwoegen, moeten oordelen.

" Bij je kortere of langere tochten mag je nooit acht slaan op enig tijdelijk voordeel, maar enkel op Gods glorie. Herinner je goed dat je inspanningen steeds dienen gericht te zijn op het voorzien in de stijgende behoeften van je Moeder: Sed Mater tua est Ecclesia Dei, zegt Sint-Hiëronymus.

" Tracht overal waar je gaat scholen te stichten, ook kleine seminaries om te trachten roeping en aan te kweken voor de Zusters en voor de Salesianen. Zorg er trouwens voor je bij deze moeilijke ondernemingen goed te verstaan met Mgr. Cagliero.

" Je dagelijkse lectuur zal bestaan in onze Regel, vooral het hoofdstuk over de vroomheid, de inleiding door mij geschreven en de beslissingen op verschillende tijdstippen in de Kapittels genomen.

" Hou veel van hen die werken voor het geloof en tracht ze te
" ondersteunen.
" Om het afwerken van de zaken te vergemakkelijken denk ik er
" aan in Amerika een Vicaris-Generaal aan te stellen, zoals ik dit wens
" te doen voor de Salesianen van Europa. Maar hierover zal je brieven
" en onderrichtingen ontvangen wanneer de barmhartige God nog wat tijd
" schenkt aan mijn leven dat naar zijn einde toe gaat.
" Ik gelast je formeel van mijnentwege de Zusters, onze zusters
" en mijn zonen de Salesianen, evenals hun leerlingen te groeten en de
" zaken mee te delen die ik geschreven heb en die betrekking kunnen
" hebben op hun geestelijk of tijdelijk voordeel.
" Nog iets. Bewaar angstvallig voor jou wat je in het geheim
" zal worden meegedeeld door medebroeders en medezusters en geef volledi-
" ge vrijheid te schrijven. Ook het briefgeheim dient ongeschonden te
" blijven zoals onze regel dit voorschrijft.
" Moge God je zegenen, mijn allerbeste Don Fagnano en moge Hij
" samen met jou zijn zegen schenken aan allen ook aan de burgerlijke
" overheden en andere personen met wie je de gelegenheid zult hebben om-
" gang te hebben. Hij moge je werken zegenen. Bid allen voor mij. Ik
" hoop allen terug te zullen zien op aarde, indien het aan God behaagt,
" maar met meer zekerheid hoop ik jullie te zullen zien met Jezus en
" Maria in de zalige eeuwigheid. Het weze zo.
" je toegenegen vriend in J. Chr.
" Turijn, 10 augustus 1885. Priester Gio. Bosco.

Terwijl hij wachtte bracht hij zijn tijd door met apostolische reizen en met bouwwerken. Hij bouwde de kerk van Viedma, hij bouwde houten kapellen in de bevolkingscentra, hij bouwde huizen in een stijl die wat minder Patagonisch was dan de andere huizen en natuurlijk maakte hij ook schulden, maar vertrouwde daarbij op de hulp van de Voorzienigheid om ze te betalen.

Men kan zich gemakkelijk de stijl van Patagonië voorstellen wanneer men er aan denkt dat de bouwmaterialen uit modder en palen bestonden. Het bisschoppelijk paleis bv., in dezelfde architectuur opgericht, bestond uit twee kamers van vijf op zes meter en vier meter hoog, gelijkvloers, een voor de bisschop en een voor zijn secretaris. De vensters, een per kamer, sloten zo goed, dat, wanneer er wind was (en die was er dag en nacht), ten minste een centimeter zand de meubels en de vloer bedekte.

We spraken over de schulden. Ook provinciaal Don Costamagna te Buenos Aires had vele schulden. Hij had er echter zo weinig vrees voor dat hij, bijna in het centrum van de stad, een nieuw huis bouwde dat het huidige college Santa Caterina werd. Er werden dagscholen gehouden en een Oratorio voor zon- en feestdagen. Reeds in de loop van de eerste maand kwamen er 130 jongens naartoe, die niets over godsdienst wisten. Er naast was een kerk, die het heel gemakkelijk maakte om de kinderen samen te brengen voor de catechismuslessen. Don Bosco had de toelating verleend dit werk te aanvaarden in juli 1884, maar onvoorziene moeilijkheden deden het meer dan een jaar uitstellen.

Amper twee maanden na zijn opening werd het huis door een pijnlijke beproeving getroffen. Op 11 november overleed zijn directeur Don Giovanni Paseri. Hij was slechts 26 jaar oud. Twee jaar voordien had Don Bosco hem geschreven: "Ik bemin je veel op aarde én ik zal je nog meer beminnen in de hemel." De jongens hielden reeds zoveel van hem dat sommigen aan God hun eigen leven aanboden, opdat het zijne zou gespaard blijven. Sinds 7 jaar werkte hij in Amerika. Over hem schreef zijn Inspecteur:(1) "Hij stierf met de bewustheid dat hij nooit zijn oversten enig ongenoegen had aangedaan maar integendeel dat hij ze steeds geholpen had hun bittere kwellingen te dragen. Hij was een uitgesproken vijand van iedere beloning, zedig als een engel en ijverig als een apostel." Een vliegende longontsteking had zijn levensdraad afgeknipt. Kort voor zijn sterven had hij uitgeroepen: "Wat ben ik tevreden als Salesiaan te mogen sterven." Deze woorden waren de echo van een strijd die hij met zijn ouders gestreden had om aan zijn roeping niet ontrouw te worden.(1) Don Lazzero schreef:(3) "Voor allen, maar vooral voor Don Bosco was het verlies van de brave Don Paseri een zware hartewonde."

Uit verschillende delen van Zuid-Amerika ontving Don Bosco brieven, waarin hem om Salesianen gevraagd werd. Vanuit Quito deed de Regering van de Republiek van Ecuador hem een officiële aanvraag door bemiddeling van haar vertegenwoordiger te Parijs. Men wou aan de Salesianen de leiding toevertrouwen van de scholen in de hoofdstad. Uit dezelfde Republiek kwam er een smeek-schrift van de bisschop van Coja voor Cariamanga en Loja, waar huizen, kerken en geldmiddelen niet zouden ontbroken hebben. Aan allen werd namens Don Bosco geantwoord dat men voor het ogenblik dit niet kon aanvaarden, wegens tekort aan personeel, maar dat men zou gaan, zodra dit mogelijk bleek. Op een zitting van 16 september werd hierover gesproken en Don Bosco zei: - "Deze aanvragen dienen ons veel moed te geven en er ons van te overtuigen dat onze Congregatie door God en door de mensen gezegend wordt. Dat zij die ons roepen ons ook de middelen verschaffen. Hoe zouden we het anders aanleggen om naar die zeer verre landen te gaan? Zij moeten ons alles aanbieden omdat wij geen enkel middel bezitten. Het is waar dat er de weldadigheid is, die aan onze deur komt kloppen. Daarin schiet de Voorzienigheid niet te kort, maar alleen op Haar kunnen we beroep doen. We hebben geen enkel menselijk hulpmiddel waarop wij kunnen rekenen.

Dezelfde Voorzienigheid hield er niet mee op af en toe voor de ogen van Don Bosco de sluier van de toekomst op te lichten over de vorderingen van de Salesiaanse Sociëteit op het onmetelijke missieveld. Ook in 1885 had hij een droom die hem de plannen van God voor de verre toekomst kwam onthullen. Op de avond van 2 juli vertelde hij die droom met commentaar voor heel het Kapittel.

---

(1) Brief aan Don Bosco, Buenos Aires, 12 november 1885.

(2) Voor nieuws over Don Paseri en over de werkzaamheid van de Salesianen en van de Dochters van Maria, Hulp der Christenen, te Buenos Aires, verwijzen wij naar een brief van Don Vespignani.

(3) Brief aan Mgr. Cagliari, Turijn, 27 december 1885.

Don Lemoyne haastte zich dit verhaal op te schrijven.

" Het scheen me toe dat ik mij voor een zeer hoge berg bevond
" op wiens top een licht stralende engel stond, zodat hij ook de verste
" streken verlichtte. Rond de berg was er een groot rijk van onbeken-
" de mensen.

" Met zijn rechterhand hield de engel een zwaard geheven dat
" schitterde als een helle vlam en met zijn linkerhand wees hij naar de
" omliggende streken. Hij zei me: Angelus Arfaxad vocat ad proelian-
" da bella Domini et ad congregandos populos in horrea Domini (De en-
" gel van Arfaxad roept u op te strijden voor de Heer en de volkeren
" in de schuren van de Heer te verzamelen). Zijn woord was echter niet,
" zoals de andere keren, in de vorm van een bevel, maar in de vorm
" van een voorstel.

" Een wonderbare menigte van engelen, wiens naam ik niet heb
" kunnen onthouden, omringde hem. Onder hen bevond zich Louis Colle,
" omringd van een grote menigte jongens, aan wie hij liederen leer-
" de zingen tot lof van God en die hij zelf ook zong.

" Rond de berg, aan zijn voet en op zijn flanken woonden vele
" mensen. Allen spraken onder elkaar maar het was een onbekende taal
" en ik begreep ze niet. Ik begreep enkel wat de engel zei. Ik kan
" geen beschrijving geven van wat ik gezien heb. Men kan die zaken
" zien, begrijpen maar niet verklaren. Tegelijkertijd zag ik op het-
" zelfde ogenblik afzonderlijke voorwerpen, die het schouwspel dat
" zich voor mij bevond veranderden. Nu eens scheen het mij de vlakte
" van Mesopotamië toe, dan weer een zeer hoge berg. En dezelfde berg
" waarop zich de engel van Arfaxad bevond nam op ieder ogenblik wel
" duizend aspecten aan, zodat de volkeren die erop woonden golvende
" schaduwen schenen te zijn.

" Tegenover deze berg en gedurende heel deze reis scheen het
" mij toe dat ik werd opgeheven tot een eindeloze hoogte, als boven
" de wolken, omgeven door een onmetelijke ruimte. Wie kan deze hoogte,
" deze ruimte, dit licht, deze helderheid, dit schouwspel met woor-
" den uitleggen? Men kan ervan genieten, want het is niet mogelijk
" het te beschrijven.

" Bij deze en andere visioenen waren er velen die mij vergezel-
" den en mij aanmoedigden en ook de Salesianen moed inspraken, opdat
" zij niet op hun weg zouden blijven staan. Onder hen die mij als het
" ware met de hand trokken, opdat ik vooruit zou gaan, bevond zich
" mijn goede Louis Colle en vele scharen engelen, die de lofzangen
" van de jongens die rond hem stonden beantwoordden.

" Daarna scheen het mij toe dat ik mij in het centrum van Afri-
" ka bevond in een uitgestrekte woestijn. Op de grond stond met grote
" doorschijnende letters geschreven: Negers. In het midden bevond zich
" de engel van Cham, die zei: Cessabit maledictum en de zegen van de
" Schepper zal neerdalen op zijn weergevonden zonen. Honing en balsem
" zullen de beten van de slangen genezen en de schande van de zonen
" van Cham zal bedekt zijn.

" Al deze mensen waren naakt.

" Eindelijk scheen het mij toe in Australië te zijn.
" Ook daar was een engel maar hij had geen naam. Hij leidde de
" menigte en deed de mensen naar het zuiden gaan. Australië was geen
" vasteland, maar een verzameling van vele eilanden, waarvan de inwo-
" ners een verschillend karakter en uitzicht hadden. Een menigte kin-
" deren die daar woonden trachtten naar ons toe te komen, maar ze wer-
" den verhinderd door de afstand en door het water dat ze van ons
" scheidde. Toch strekten ze de handen naar Don Bosco en naar de Sa-
" lesianen uit en zeiden:- "Kom ons ter hulp. Waarom voltooit
" u het werk niet dat uw voorvaderen begonnen zijn?" Velen bleven
" staan, anderen slaagden erin met grote inspanningen langs wilde
" dieren te trekken om zich onder de Salesianen te mengen, die ik
" niet kende. Ze begonnen te zingen: Benedictus qui venit in nomine
" Domini. Op enige afstand zag men groepen mensen van ontelbare ei-
" landen, maar hun bijzonderheden kon ik niet ontwaren. Het schijnt
" me toe dat dit alles in zijn geheel aanduidt dat de goddelijke
" Voorzienigheid een gedeelte van het evangelische veld aan de Sa-
" lesianen aanbood, maar voor de toekomst. Hun zwoegen zal vruchten
" dragen, omdat de hand des Heren voortdurend met hen zal zijn, indien
" ze zijn gunsten blijven verdienen.
" Indien wij een vijftigtal Salesianen van hen die thans onder
" onze zijn konden inbalsemen en in leven houden, dan zouden zij zien
" welk wonderbaar lot de Voorzienigheid voor ons bestemt, wanneer wij
" getrouw blijven.
" Over 150 of 200 jaar zouden de Salesianen de meesters zijn
" van de hele wereld.
" Wij zullen altijd in goed aanzien staan, ook bij de slechte
" mensen, omdat ons speciaal terrein van dien aard is, dat wij de sym-
" pathie van iedereen, goeden en goddelozen, tot ons trekken. Mis-
" schien zal er hier en daar een dwaas zijn die ons wil vernielen,
" maar dat zullen alleenstaande plannen zijn die niet door anderen
" gesteund worden.
" Alles komt er op neer dat de Salesianen zich niet laten be-
" heersen door gemakzucht om dan het werk te weigeren. Ook wanneer ze
" enkel de werken die al bestaan behouden en zich niet overgeven aan
" de gulzigheid, zullen ze een waarborg hebben dat ze lang zullen
" bestaan.
" De Salesiaanse Sociëteit zal een stoffelijke bloei kennen,
" wanneer wij er zullen voor zorgen het Bollettino, het werk van de
" Zonen van Maria, Hulp der Christenen te steunen en uit te breiden en
" we zullen het uitbreiden. Zovele van die jongens zijn zo braaf! Hun
" opvoeding is zodanig dat ze ons flinke medebroeders zal schenken,
" die vast blijven in hun roeping.

Dit zijn de drie zaken die Don Bosco het duidelijkst zag, die hij zich het best herinnerde en die hij de eerste maal verhaalde, maar, zoals hij nadien aan Don Lemoyne uiteenzette, had hij nog veel meer gezien. Hij had al de landen gezien, waar de Salesianen met verloop van tijd zouden geroepen worden om er te

gaan, maar dat was een vluchtig visioen geweest. Hij had een zeer snelle reis gemaakt en was teruggekeerd naar het punt van waar hij vertrokken was. Hij zei dat het als een bliksemstraal geweest was. Bij het doorlopen van deze onmetelijke ruimte had hij op een oogwenk landen, steden, inwoners, zeeën, rivieren, eilanden, gebruiken en duizend feiten gezien die met elkaar vervlochten waren en ook wegens plotselinge veranderingen van toneel, was het hem onmogelijk alles te beschrijven. Daarom behield hij van deze fantastische reisroute amper een herinnering die daarbij nog onduidelijk was, zodat hij er geen gedetailleerde beschrijving van kon geven. Het had hem toegeschenen dat er vele mensen bij hem waren die hem en de Salesianen aanmoedigden niet op hun weg te blijven staan. Een van hen die het meest aandrongen dat men steeds verder zou gaan, was Louis Colle... Over hem schreef hij aan zijn vader op 10 augustus: "Onze vriend Louis heeft mij geleid bij een tocht naar het centrum van Afrika, het land van Cham en naar de landen van Arfaxad of China. Indien de Heer wil dat wij ons samen zullen bevinden, zullen wij elkaar veel te zeggen hebben."

Hij doorliep een kringzone in het zuidelijke deel van de aardbol. Hier volgt dan de beschrijving van die reis, zoals Don Lemoyne bevestigt ze uit zijn mond gehoord te hebben. Hij vertrok uit Santiago van Chili en zag Buenos-Aires, Sao Paulo in Brazilië, Rio de Janeiro, Kaap de Goede Hoop, Madagascar, de Perzische Golf, de oevers van de Kaspische Zee, Sennaar, de berg Ararat, Senegal, Ceylon, Hong-Kong, Macao bij de ingang van een eindeloze zee en voor een hoge berg, van waaruit men China zag. Dan het Chinese Keizerrijk, Australië, de Diego Ramirez-eilanden. Zijn reis eindigde met de terugkeer naar Santiago in Chili. Bij zijn bliksemsnelle tocht onderscheidde Don Bosco eilanden, landen en naties verspreid over verschillende graden en vele weinig bewoonde en onbekende streken. De juiste namen van de plaatsen die hij in zijn droom gezien had herinnerde hij zich niet meer. Zo noemde hij, bv. Macao: Meaco. Over de meer zuidelijke streken van Amerika sprak hij met kapitein Bove. Deze had echter, door geldgebrek de kaap van Magellaan niet gepasseerd en omdat hij door verschillende zaken gedwongen geweest was terug te keren, kon hij hem geen ophelderingen geven.

We dienen iets te zeggen over die raadselachtige Arfaxad. Voor zijn droom wist Don Bosco niet wie hij was. Nadien echter sprak hij er vrij herhaaldelijk over. Hij gelastte de jonge geestelijke Festa ermee opzoekingen te doen in Bijbelse woordenboeken, geschiedenisboeken, boeken over aardrijkskunde en in tijdschriften om te ontdekken met welke volkeren van onze aarde dit veronderstelde personage betrekkingen zou kunnen hebben. Eindelijk meende hij de sleutel tot het geheim te hebben ontdekt in het eerste boekdeel van Rohrbacher, die beweert dat de Chinezen de afstammelingen zijn van Arfaxad.

Zijn naam wordt vernoemd in het tiende hoofdstuk van Genesis, waar men de afstamming geeft van de zonen van Noë, die, na de zondvloed, de wereld onder elkaar verdeelden. In vers 22 leest men: Filii Sem Elam et Assur et Arphaxad et Lud et Hether et Mes. Hier, zoals in andere delen van de grote etnografische lijst, duiden de eigennamen enkelingen aan die de vaders werden van de volkeren, met aanwijzing eveneens van de streken die ze gingen bevolken. Zo betekent

Elam hoogland en wijst op het land van de Elamieten dat samen met de streek rond de stad Susa nadien de provincie Perzië werd, terwijl Assur de vader van de Assyriërs is. Wat de derde naam betreft, zijn de exegeten het niet eens om het volk te bepalen waaraan deze naam gegeven werd. Sommigen, zoals Vigouroux (om er een te vermelden die we bij de hand hebben), duiden Mesopotamië aan als het land van Arfaxad. In ieder geval nu de naam genoemd wordt onder de voorvaders van rassen uit Azië en juist na twee rassen die de meest oostelijk gelegen strook van de aarde, beschreven in het document van Mozes bewoonden, mag men eruit afleiden dat Arphaxad op een volk wijst dat men dient te plaatsen, na de vorige volkeren, en dat zich steeds verder naar het Oosten zal verplaatst hebben. Het is dus niet onwaarschijnlijk dat men in de engel van Arfaxad die van Indië en van China zou zien.

Don Bosco hield zich vooral bij China en zei dat het hem toescheen dat men daar weldra de Salesianen zou roepen, Eens voegde hij eraan toe: - "Indien ik twintig missionarissen had om ze naar China te zenden, dan is het zeker, dat ze daar triomfantelijk zouden onthaald worden, niettegenstaande de vervolgingen." Daarom interesseerde hij zich van toen af voor alles wat op het Hemels Rijk betrekking kon hebben.

Hij bleek vaak aan deze droom te denken, sprak er graag over en zag er een bevestiging in van zijn vorige dromen over de missies.

H O O F D S T U K   XXIII

ANEKDOTEN, RICHTLIJNEN EN BRIEVEN.

Nu ons verhaal over het jaar 1885 kan afgesloten worden, blijven er nog enkele verspreide zaakjes over, die wij zullen trachten in dit laatste hoofdstuk zo goed mogelijk te verzamelen en te schikken. We zullen beginnen met een groepje anekdoten, die rechtstreeks of onrechtstreeks betrekking hebben op Don Bosco.

De ouderdomsziekten werden nog erger door langdurig zwoegen maar ze mogen ons niet doen geloven dat Don Bosco nu helemaal versleten was en tot onmacht gedoemd. Zijn waardige houding, zijn eerbiedwaardige gelaatstrekken en vooral zijn indringende, levende blik verlieten hem niet tot het einde van zijn leven. In dit afgetakelde en afgewerkte lichaam zag men dat er steeds een geest huisde die zichzelf volkomen bewust was en die flinker was dan alle krankheid. Eens had hij een ontmoeting met een protestantse dominee die te Turijn vrij goed bekend was, vooral door de betrekkingen die hij had met de Gazzetta del Popolo en wegens een ziekenhuis dat hij, ten voordele van de kinderen, geopend had. Welnu, toen ze elkaar voorbijgingen wierp Don Bosco hem een zo doordringende oogopslag toe, dat hij zich helemaal overstuur voelde alsof onverwachts heel zijn wezen in beroering geraakt was. Men zegt dat hij zich, na de dood van Don Bosco, zou bekeerd hebben.(1)

Niet minder doeltreffend was doorgaans zijn woord en wij zelf waren er getuigen van. Het woord van Don Bosco had, om zo te zeggen ook op afstand een uitwerking. Een oud-leerling had de rechte weg verlaten en gaf zware ergernis. Eens was Don Bosco op reis met inspecteur Don Cerruti. Wanneer deze laatste in een station moest overstappen en wegging nam Don Bosco hem bij de hand en terwijl hij zijn hand drukte op een manier die hem bewoog, zei hij hem: - "Je zult die bepaalde persoon zien. Zeg hem dat hij Don Bosco toch eindelijk zou plezier doen." Don Cerruti beloofde het en toen hij hem ontmoette zei hij die meneer de woorden die Don Bosco over hem gezegd had. Deze was als door de bliksem getroffen en, terwijl hij beide handen voor zijn gelaat hield, riep hij zenuwachtig uit: "Wat heb ik gedaan! Wat al ongenoegen heb ik Don Bosco aangedaan!" Zijn ontroering was niet van voorbijgaande aard, want, - zoals Don Cerruti vertelde - ging hij nog diezelfde avond te biechten als begin van een ander leven, herstelde de ergernis en gedroeg zich van dat ogenblik af als een christen.

---

(1) Dr. Laura vertelde dit feit op 14 april 1891 bij een heildronk op een diner ter gelegenheid van de inwijding van de nieuwe kapel van Valsalice.

Wat dan te zeggen van sommige gebaren, waarvan de delicaatheid ook dan tot uiting kwam, wanneer hij fysisch volledig uitgeput was? Een jonge geestelijke die speciaal voor zijn briefwisseling aan hem verbonden was, gaf hem eens zijn eigen gebreken te kennen en bekende hem dat hij, door een indiscrete nieuwsgierigheid overwonnen en misbruik makend van het in hem gestelde vertrouwen, zekere brieven, waarvan hij meende dat ze voor hem enig belang konden hebben, gelezen had. Hij vroeg hem daarom vergiffenis en beloofde hem dat hij dit voortaan nooit meer doen zou. Als enig antwoord trok Don Bosco het hoofd van de jonge geestelijke aan zijn hart, greep enige brieven die op zijn schrijftafel lagen en gaf ze hem allemaal in handen.

Don Trione die toen in het Oratorio de catechist was van de leerlingen, had vaak het geluk met Don Bosco te kunnen praten. Deze hield van hem wegens zijn ongekunstelde en opgeruimde vriendelijkheid. Welnu, van dat jaar herinnert hij zich enkele vermeldenswaardige feitjes.

Het eerste heeft betrekking op de ongemakken die Don Bosco het meest kwelden. Het was in volle zomer en Don Bosco wandelde met hem op en neer in de bibliotheek. Hij ging traag en ingetogen en luisterde meer dan hij sprak. Opeens bleef hij staan en terwijl hij krampachtig naar zijn schouders greep zei hij, alsof hij bij zichzelf kreunde: - "Indien ze hem niet ergens naartoe sturen, brandt Don Bosco nog op." Het duurde maar een oogwenk en dadelijk was hij weer meester over zichzelf, maar Don Trione had begrepen dat hij veel leed. En het zal wel zo geweest zijn, want het eczema dat sinds lang op zijn schouders zijn huid ontstak, liet zich nu door de warmte erg gevoelen en was de oorzaak van een onverdraaglijk jeuken. Nadien trok hij, zoals wij verhaald hebben, naar de verfrissende atmosfeer van Mathi.

Op een avond, in aanwezigheid van Don Trione en van Viglietti, haalde hij uit zijn zak drie voorwerpen die hij steeds bij zich had: een rozenkrans, de Rubricae missalis en een metalen doosje met een schroefdeksel. Daarin bewaarde hij wijwater. Over de Rubrieken zei hij: - "Het zijn die van mijn eerste Mis nog. Ik heb ze al dikwijls opnieuw laten inbinden. Iedere week lees ik er een gedeelte van en het gebeurt zelden dat ik bij het celebreren van de heilige Mis er niet een van dien te verbeteren of te vervolmaken." Het was een uitgave van Pomba van 1830, klein formaat, met 202 bladzijden.

Op een andere dag was Don Trione in de kamer van Don Bosco toen men hem zijn post bracht. Te midden van het hoopje brieven op zijn schrijftafel viel een grote omslag op en zekere aanwijzingen konden doen geloven, dat ze geldwaarden bevatte. Als instinctief strekte Don Bosco er de hand naar uit en bracht duim en wijsvinger samen om ze eruit te halen. Pas had hij ze echter aangeraakt of hij trok zijn vingers terug en zonder het gesprek te onderbreken begon hij van boven af aan de enveloppen te scheuren en te openen. Het scheen Don Trione toe dat Don Bosco, die in alles met orde placht te werk te gaan, door deze soort bezinning, een beweging, die niet helemaal volmaakt was had willen herstellen.

Bij een van de vele samenspraken verhaalde Don Bosco hem vertrouwelijk een geval dat hem vroeger overkomen was. Hij zei hem: - "Festa is eens bij mij

gekomen om mijn zegen te vragen, omdat hij erge kiespijn had. Ik heb hem mijn zegen gegeven, maar ik heb niet gevraagd dat de pijn in mij zou overgaan. Dat heb ik eens gedaan en ik kreeg zo vreselijke pijn dat ik 's nachts naar de tandarts moest om mij de pijnlijke tand te laten trekken." De jonge geestelijke Festa maakte aan Don Trione die hem de zaak had meegedeeld, het verhaal volledig door hem te zeggen dat, toen hij op zijn hoofd een baret van Don Bosco geplaatst had, hij zich beter gevoeld had.

Deze bijzonderheid van de baret herinnert ons een ander dergelijk feit. In 1885 was Don Bosco op het punt zijn biechtvader te verliezen. Getroffen door een zware ziekte, die het gevolg was van een bloedaandrang in het hoofd door een belediging hem door sommige slechte mensen aangedaan, verkeerde Don Giacomelli in stervensgevaar. Hoewel hij het Heilig Oliesel al ontvangen had, ging zijn zuster, verschrikt bij de gedachte haar broer te zullen verliezen, voortdurend bij Don Bosco om hem aan zijn gebeden aan te bevelen. Eens bracht ze hem een kalotje van haar broer opdat hij het zou zegenen. Don Bosco deed dat met christelijke liefde. Terug thuis, zette ze het kalotje op het hoofd van de zieke, zonder hem iets te zeggen. Welnu, van dat ogenblik af begon Don Giacomelli beter te worden en genas uiteindelijk volledig. We dienen er aan toe te voegen dat Don Bosco de bedroefde vrouw al getroost had door haar te zeggen: - "Hij sterft nog niet, ik moet eerst vertrekken." Enkele dagen voordien, alvorens Don Giacomelli bedlegerig was, had Don Bosco hem aan tafel uitgenodigd. Toen hij zag dat hij gebukt ging onder een diepe zwaarmoedigheid, had hij hem, in aanwezigheid van al de leden van het hoofdkapittel om hem op te beuren gezegd: - "Wees gerust, vrees niet, mijn beste, Jij zult Don Bosco bij zijn sterven moeten bijstaan." Zoals hij het voorzegt had, gebeurde het ook.

Een andere voorzegging die hij aan de Salesiaan Don Amossi gedaan had, werd letterlijk bewaarheid. In de herfst van 1885 was hij vanuit Lanzo naar Randazzo verplaatst geworden. Zijn moeder was oud en ziekelijk en hij vreesde erg dat hij haar niet meer zou kunnen terugzien. Wanneer haar plots een ongeluk zou overkomen, dan zou het te lang geduurd hebben vooraleer hij vanuit Sicilië naar Piëmont zou kunnen komen. Hij had aan Don Bosco zijn leed verteld. Deze had hem vol goedheid aanhoord en had hem geantwoord: - "Ga maar rustig naar Randazzo. Ik geef je de verzekering dat zolang de Oversten je daar zullen laten, er niets zal gebeuren." Dan had hij een ogenblik gezwegen, nagedacht en dan opnieuw gezegd: - "Jij gaat naar Randazzo, maar je zult er niet lang blijven. Je zult terugkeren naar Lanzo." - De jonge priester bleef drie jaar te Randazzo en gedurende heel die tijd verslechterde de toestand van zijn moeder niet. Pas was hij echter teruggeroepen en had hij zich opnieuw te Lanzo gevestigd, of ze werd steeds slechter zodat ze op 4 april 1889 stierf.(1)

De verdienste voor een andere genezing werd aan Don Bosco toegeschreven. Theoloog Leonardo Murialdo werd op de laatste dag van het jaar 1884, tengevolge van reumakoorts en verkoudheid op de longen, getroffen door een kwaadaardige longontsteking, zodat de artsen wanhoopten de ziekte te kunnen overwinnen. De

---

(1) Brief van Don Amossi aan Don Lemoyne, Lanzo, 8 april 1889.

Jozefieten waren verslagen, herinnerden zich de vroegere betrekkingen van hun Vader met Don Bosco, en dachten eraan zich tot hem te wenden, met vertrouwen een mirakel te zullen bekomen. Op 8 januari dan, toen er menselijkerwijze gesproken voor de zieke geen hoop meer was, schreef men aan Don Lazzero dat hij aan Don Bosco een speciale zegen zou vragen. Dadelijk kwam het antwoord dat nog die avond Don Bosco persoonlijk de gevraagde zegen zou komen schenken.

Hij kwam inderdaad met Don Lemoyne, ging alleen de kamer van de zieke binnen, bleef omstreeks een half uur bij hem en zegende hem. Pas was hij buiten of allen omringden hem en vroegen zich met spanning af of ze zouden vernemen of hun Stichter ja dan neen zou sterven. Don Reffo ondervroeg hem. Don Bosco antwoordde: "Ditmaal zal hij het nog halen, dat meen ik tenminste. Hij moet deze plant nog opkweken." Hij bedoelde zijn kloosterfamilie. De aanwezigen knielden om door hem te worden gezegend en stonden dan op, met de zekerheid dat theoloog Murialdo zou genezen.

En, inderdaad, van die avond af verbeterde zijn toestand. Toen kardinaal Alimonda hem drie dagen nadien een bezoek bracht, stelde hij vast dat hij zich in een goede toestand bevond. Deze toestand verbeterde nog tot hij volkomen gezond was. Toen hij dan met de Paters sprak zei hij: - "Don Bosco en theoloog Murialdo zijn twee edelstenen van mijn diocees."(1)

Op het einde van de maand mei ontving Don Bosco vanuit Toulon een brief van kanunnik Rouvière, de pastoor van Saint-Louis, die hem voorstelde te beginnen met de nodige formaliteiten voor het inleiden te Rome van de causa van de jonge Louis Colle. Een van de redenen die deze priester er toe aanzetten dit voorstel te doen, was een mededeling uit het klooster van de Goede Herder van die stad. De overste, Zuster Marie de Sainte Léocadie, meende, op de verjaardag van de dood van Louis, in de overtuiging dat zijn ouders zich te Toulon bevonden, hun te schrijven om hun leed te verzachten, toen een inwendige stem haar duidelijk zei: - "Het is nutteloos hun te schrijven, omdat zij te Turijn zijn, waar Don Bosco hun overvloedig de opbeuring schenkt, die ze nodig hebben." Deze woorden hadden bij de kloosterzuster een zo volstreckte zekerheid verwekt, dat zij tot een medezuster die kort nadien in haar cel gekomen was, met vastheid bevestigd had: "Aan de heer en mevrouw Colle, schrijf ik niet omdat zij hier niet zijn, maar te Turijn, bij Don Bosco.

- "Wie heeft u dat gezegd, Moeder?" vroeg de zuster.
- "Hun engel, Louis zelf. Daar ben ik volstrekt zeker van."

En zo was het ook werkelijk. Later, toen het bleek dat er in het klooster gebrek aan water was, nam de Overste vol vertrouwen haar toevlucht tot Louis. Het scheen haar toe dat ze hem hoorde beloven dat er water zou komen. Het water kwam werkelijk 24 uur later. Bij andere moeilijkheden had ze zich aan Louis, met

---

(1) E. REFFO, Il teologo Leonardo Murialdo, Fondatore dei PP. Giuseppini (1822-1900), 3de uitgave, Turijn drukkerij "La Salute", 1931, blz. 306-8.

groeïend vertrouwen aanbevolen, en had ze alles bekomen wat ze vroeg.

Buiten dit motief dat hem vreemd was, had abbé Rouvière een zeer persoonlijk motief om hun tot dit voorstel aan te zetten. De zoon van graaf Colle had, buiten hem, nooit een andere geestelijke directeur gehad. Met kennis van zaken noemde hij hem een gezegende zoon en loofde zijn engelachtig leven en zijn heilige dood. Te Rome werd niets gedaan, maar wat wij hier zeggen geeft nog meer waarde aan de mening die Don Bosco over de jongen had. De gebeurtenissen die wij beschreven hebben in het derde hoofdstuk van het vijftiende boekdeel worden er des te merkwaardiger door.

De volgende anekdote dateert van voor die tijd. Ze werd echter verteld door Lady Herbert in 1884 in een gezaghebbend Londens tijdschrift (1) en eerst nu kwam ze ons ter kennis. De schrijfster, verwant met Markies S. van Turijn vernam van hem dit feit.

Een jongen van een welgestelde familie bevond zich helemaal in de put wegens geldelijk verlies bij het spel. Met afgrijzen vervuld bij de gedachte dat hij een faillissement zou moeten aanvragen, nam hij zijn toevlucht tot de Markies opdat deze hem zou helpen. De edelmoedige heer gaf hem een groot bedrag als lening. Dan verdween hij zonder enig spoor na te laten, en zonder dat er hoop bestond dat hij de som zou teruggeven.

Zo verliepen er enkele jaren, toen de Markies zich op een dag naar het station van Porta Susa begaf en onverwachts daar op zijn gentleman liep. Hij was waarlijk een gentleman. De harde les van de ervaring had haar effect gehad. Hij had zich ernstig en ijverig aan het werk gezet en nadat hij zich opnieuw een flink patrimonium verworven had, kwam hij opzettelijk naar Turijn om zijn plicht te vervullen. Hij deed dit door het ontvangen geld terug te geven.

De Markies zette zijn weg verder, maar de trein was vertrokken. Omdat hij de volgende trein wou afwachten, dacht hij eraan zijn tijd te gebruiken door een bezoek te brengen aan Don Bosco. Hierbij dient genoteerd te worden dat hij met niemand over deze zaak gesproken had. Hij ging dus de kamer van Don Bosco binnen en alvorens hij zijn mond geopend had om naar zijn gezondheid te informeren, hoorde hij hem het volgende zeggen: - "Ik wachtte juist op u. Ik wil dat u mij het geld zou geven dat u in die tas hebt." Terwijl hij dit zei wees hij naar de tas en noemde hij het bedrag. De Markies was buiten zichzelf van verbazing en riep uit: - "Hoe hebt u dit kunnen weten?" Het is geld dat ik een paar minuten geleden ontvangen heb op de meest onverwachte manier. Kent u de jonge graaf B.?"

- "Neen", antwoordde Don Bosco, maar ik weet dat u juist het bedrag hebt dat ik nodig heb om een schuld te betalen. Volgende week zult u het terug heb-

---

(1) The Month, januari 1884, in een artikel met als titel Don Bosco, blz. 43-59.

terug hebben."

- "Als het zo", zei de Markies, "dan geef ik u hier dadelijk het geld."

Don Bosco overhandigde hem een ontvangstbewijs en een week later gaf hij hem stipt het bedrag terug.(1)

Ofschoon de bovennatuurlijke charisma's vooral gedurende de laatste acht jaren van zijn leven, overal Don Bosco begeleiden, was hij toch bang voor Gods oordeel en daarom ging hij ermee verder zich meer dan ooit aan andermans gebeden aan te bevelen opdat hij zijn eigen ziel zalig zou kunnen maken. Eens meende te San Benigno een heer, aan wiens gebeden Don Bosco zich aanbevolen had, daarop te moeten antwoorden: - "Wel, Don Bosco heeft die zeker niet nodig." Toen werd hij plots zeer ernstig, zijn ogen vulden zich met tranen en hij zei met overtuiging: "Ik heb ze hard nodig."(2)

Van de anekdoten zullen we thans overgaan tot het uiteenzetten of liever het vermelden van sommige gedachten van Don Bosco. Ze brengen sommige beginsels aan het licht die hij volgde bij zijn werk en zijn daarom richtlijnen voor hen die zich in dezelfde omstandigheden bevinden. We halen deze gezegden uit de notulen van het hoofdkapittel en zullen enkel trachten er een zekere orde in te brengen, zodat de lezing ervan aangenamer wordt.

In het kapittel van 24 februari zei hij: - "Het is noodzakelijk dat de inwendige ordening van de Salesiaanse Sociëteit langzamerhand tot ontwikkeling zou komen, zoals dat vereist wordt door de aard van zaken zelf." Deze regel die van hoge wijsheid getuigt, had hij zichzelf opgelegd van bij het begin bij het vormen en organiseren van de Congregatie. Ze had hem als leiding gediend bij het voorbereiden van het type van noviciaat dat aan zijn ideaal beantwoordde. Dank zij een reeks van proefnemingen, waarover wij elders gesproken hebben, (3) was hij ertoe gekomen een eigen huis voor de novicen, het huis van S. Benigno in het leven te roepen, maar er bleef nog wel wat anders te doen opdat het volledig geregeld zou kunnen werken en ook hierin ging hij geleidelijk te werk. De tijd scheen dus gekomen om de aanvaardingen aan een zekere tucht te onderwerpen, door in Italië en de

---

(1) Don Bosco had zich aan Lady Herbert aanbevolen om hem Engelse jongens te sturen die roeping tot het priesterschap hadden. "We hebben getracht hem voldoening te schenken" - schreef zij in het aangehaalde artikel. - Een jongen die wij hem gezonden hadden, ofschoon in ieder opzicht uitstekend, was er als goede en praktische Engelsman niet toe geneigd iets wat buiten het gewone viel te geloven. Hij was nog geen jaar in het Oratorio of hij schreef aan een priester, die vroeger zijn geestelijk directeur geweest was: "U weet dat ik een tegenstander ervan was geloof te hechten aan al de buitengewone zaken die men mij gezegd had vooraleer naar hier te komen. Maar de buitengewone mirakels zien én geloven die bijna iedere dag door Don Bosco gedaan worden lijkt me zo evident, dat enkel een blinde en een dwaas niet aanvoelt dat hij zich in tegenwoordigheid bevindt van iemand die, wanneer hij geen heilige is, dan toch zeker iemand is die door God buitengewoon begunstigd wordt. Want hij verkrijgt alles waarvoor hij bidt, zowel stoffelijke middelen om zijn grote ondernemingen te voltrekken, als genezingen van geestelijke en tijdelijke kwalen." De hier niet genoemde jongen was de toekomstige eerste directeur van het huis van Battersea te Londen, Don Francesco Macey.

(2) Summ. sup. virt., nr. VI, par. 161. De Heroica spe (getuige Don Piscetta).

(3) Cfr. boekdeel XI, blz. 212 en volgende.

erbij behorende eilanden de commissies op te richten waarvan spraak was in de pauselijke decreten van 1848. Don Bosco had hiermee zo lang kunnen wachten door gebruik te maken van bevoegdheden hem door de Paus verleend, zoals wij meermaals gezegd hebben.

De commissies voor de aanvaarding tot het noviciaat waren van tweeërlei aard, een algemene commissie met beslissende stem en verscheidene particuliere of provinciale commissies die enkel een raadgevende stem hadden. Er werd overeengekomen dat de eerste zou samengesteld worden uit de leden van het hoofdkapittel terwijl er voor de tweede evenveel zouden zijn als er provincies waren. Omdat echter voor Italië enkel de provincie van Piëmont een noviciaat bezat, dat nochtans open stond voor de novicen van al de provincies, was men van oordeel dat er voor het ogenblik slechts een enkele particuliere commissie diende ingesteld te worden. Toen er over deze zaak gesproken werd in de zitting van het kapittel van 23 februari, liet Don Bosco eerst de twee decreten van Pius IX voorlezen en merkte op: - "Wanneer het over een noviciaat gaat dient men alle strengheid terzijde te laten in de manier om er een op te richten. Dit verklaarden mij de Pausen Plus IX en Leo XIII, Pius IX stelde zelfs persoonlijk belang in een commissie van Prelaten hiervoor opzettelijk samengeropen. Om een noviciaat op te richten zijn twee of drie novicen voldoende ook wanneer een vijftigtal novicen in de andere huizen hier en daar door noodzakelijkheid verspreid leven zodat ze materieel niet in het noviciaat aanwezig zijn wegens een dringend werk en niet definitief verblijven daar waar ze nu zich bevinden. Op die manier wordt het gemakkelijk ook in de andere provincies van Italië noviciaten op te richten." Er werd dan beslist dat men in iedere provincie van Italië een provinciale commissie mocht hebben, maar, voor het ogenblik, werd enkel de commissie van de provincie Piëmont opgericht, de zetel van het enige noviciaat van S. Benigno.

Dit noviciaat hing, trouwens in overeenstemming met de Regel, rechtstreeks af van het hoofdkapittel. Daardoor ontstonden de verschillende vragen, wie ermee gelast zou worden het nodige te doen om papieren en inlichtingen te bekomen, wie de commissie voor het eerste onderzoek zou bijeenroepen, wie zich zou bezighouden met personen uit andere provincies afkomstig. Op 24 februari beslisten en verklaarden Don Bosco en het kapittel wat hierna volgt: 1° De inspecteur van de provincie Turijn heeft hetzelfde gezag als de andere inspecteurs en zijn inspectie reikt niet verder dan de provincie Piëmont. 2° De inspecteur van de provincie Piëmont zal onder zijn jurisdictie het huis van het Oratorio van de H. Franciscus van Sales niet hebben. Zolang dit de zetel is van het Hoofdkapittel zal het ook van dit kapittel afhangen. 3° De inspecteur van Piëmont zal geen jurisdictie uitoefenen over het noviciaat. Dit zal rechtstreeks afhangen van het hoofdkapittel, door bemiddeling van de catechist van de Congregatie. 4° Intussen zal men één enkele provinciale commissie kiezen die het onderzoek zal doen voor de novicen van de hele Congregatie. Daarna werden 8 leden, onder wie

---

(1) Zie hier de namen van al de leden:

1. Don Barberis, directeur van het noviciaat.
2. Don Cerruti, inspecteur van de provincie Ligurië en directeur van het huis van Alassio.

(vervolg op p. 510).

twee inspecteurs gekozen, (1) om deel uit te ma-ken van deze Commissie.

Eigenlijk zou deze verkiezing, luidens de decreten, bij geheime stemming moeten plaats gehad hebben, wat niet nageleefd werd, maar Don Bosco zei dat het er voor het ogenblik enkel om ging de grondslagen te leggen. Hierdoor wou hij zeggen dat men doorgaans een proefperiode diende te laten voorafgaan om na-dien tot een geregelde en definitieve regeling te komen.

Twee kwesties bleven dan nog zonder oplossing, namelijk, wie de nodige documenten voor de aanvaarding van de novicen diende samen te brengen, de di-recteur van het noviciaat of de Inspecteur van Piëmont en wie de provinciale com-missie zou voorzitten. Wat het eerste betrof zei Don Bosco (en het kapittel hechtte er zijn goedkeuring aan): - "De documenten zullen verzameld worden door de directeur van het noviciaat. Hij zal, om ze zich te verschaffen, een beroep doen op verschillende leden van de commissie en aan hem zullen alle papieren worden overhandigd die dan naar het hoofdkapittel zullen gestuurd worden. Op de gepaste tijd zal hij de commissie samenroepen. Wanneer vier leden aanwezig zijn zal ze geldig kunnen vergaderen. Dan zal hij naar Ligurië gaan en daar vier personen bijeenbrengen onder de leden van de op te richten provinciale commissie die tot deze provincie behoren, om ze niet te dwingen met al het on-gemak daaraan verbonden naar Piëmont te komen, daar de papieren te onderzoe-ken en een eerste stemming uit te brengen." Wat het voorzitterschap betrof, be-sliste Don Bosco de zaak als volgt: - "De directeur van het noviciaat dient de voorzitter te zijn. Voor het ogenblik echter, zolang de zaak nog niet goed op weg is, zal een nog aan te duiden lid van het hoofdkapittel het voorzitter-schap waarnemen. Volgens de decreten echter zal hij geen deel uitmaken van de algemene commissie."

Het gebeurde soms dat jonge vakleerlingen niet veel neiging toonden om zich als novicen te laten inschrijven omdat ze er een afkeer van hadden naar S. Benigno te gaan. De reden hiervan was dat zij wensten hun vak te leren en dat ze vreesden hiervoor te S. Benigno noch de middelen noch de gelegenheid te zullen hebben. Toen Don Bosco dit vernomen had, zei hij op 24 augustus: - "Wanneer het over leerlingen gaat, zou ik nooit een uitzondering toelaten, maar, wanneer het vakleerlingen betreft, zou ik geen moeilijkheden maken in bepaalde gevallen om ze als novicen in te schrijven en ze te ontslaan van de verplichting naar S. Benigno te gaan."

Het was niet voldoende de coadjuteurs die vroegen om te komen te aanvaar-

---

(1) vervolg van p. 509.

3. Don Francesca, inspecteur van de provincie Piëmont en directeur van het huis van het Oratorio, afdeling leerlingen.
4. Don Bertello, directeur van het huis van Borgo S. Martino.
5. Don Belmonte, directeur van het huis van Sampierdarena.
6. Don Marengo, directeur van het huis van S. Giovanni te Turijn.
7. Don Nai, prefect van het noviciaat.
8. Don Bianchi, samen met Don Barberis, novicemeester.

den. Het was nodig ze te gaan zoeken. - "Wij moeten goede coadjuteurs vinden", bemerkte Don Bosco op 18 september. "Daarom dienen we betrekkingen te onderhouden met de pastoors en ze te vragen of ze op de buiten geen jongen hebben in wie men vertrouwen kan stellen, over wiens zedelijkheid geen twijfel bestaat, die houdt van vroomheid en die verlangt zich uit de wereld terug te trekken. We zullen ze dan verzoeken hem naar ons te sturen." Don Lazzero antwoordde dat de pastoors zelf naar de Salesianen zouden dienen te komen om ze aan te bevelen en dergelijke mensen in onze dienst te krijgen. - "Dat heeft geen belang", repliceerde Don Bosco. "We dienen dit eveneens te vragen aan de pastoors onder onze kennissen. Don Veronesi heeft dit zo gedaan en hij is erin geslaagd een zeker aantal coadjuteurs te vinden die werkelijk braaf en vertrouwenswaardig zijn."

We zagen al hoe Don Bosco herhaaldelijk praktische normen voorstelde om zo omzichtig mogelijk te werk te gaan bij het aanvaarden van novicen. Op de namiddagzitting van 24 augustus nam hij het woord en zei: - "Wanneer het gaat over jongens die als novicen in de Salesiaanse Congregatie willen treden, en vooral als jonge geestelijken, dient men in volle vertrouwen over hun zedelijkheid te spreken. Men zal hun zeggen: ben je het ermee eens dat ik jou een vraag stel? Hij zal dan bevestigend antwoorden. Zeg me: Hoe stond het dit jaar met je zedelijkheid in werken of in gedachten? Is het lang geleden dat je je gebeterd hebt? Ofwel, heb je deze gewoonte al lang? Wanneer iemand zich dan steeds maar bezoedeld heeft tot de laatste dagen toe, dan is het zeker dat men hem dient af te raden verder te gaan, tenzij er sterke aanduidingen bestaan dat hij roeping heeft en hij de besliste wil heeft genomen de nodige middelen te gebruiken om te slagen, Men dient echter voorzichtig te zijn en rustig te werk te gaan wanneer men schuwe jongens ondervraagt. Men zal ze met christelijke naastenliefde helpen, maar er wel op letten tegenover wie ze hun hart openen, opdat er geen onvoorzichtigheden zouden begaan worden. Men kan aldus beginnen: indien je wilt dat ik je een raad zou geven over je roeping, sta me dan toe dat ik je vraag: hoe staat het met je zedelijkheid? enz. Bij dergelijk onderzoek dient men steeds deze vraag te stellen."

Op de zitting van de volgende dag sprak hij over de onpartijdigheid bij het aanvaarden en zei: - "Bij het aanvaarden dienen wij er wel op te letten ons zelf niet te laten bedriegen door welwillendheid of kwaadwilligheid. De persoonlijke neiging van hem die zijn stem dient uit te brengen mag niet als norm gelden om iemand te aanvaarden of te weigeren. Ik zeg dit omdat het mij toeschijnt dat sommigen aanvaard werden wegens persoonlijke voorkeur of uit vriendschap. Het algemene welzijn dient steeds te worden verkozen boven het particuliere welzijn. We mogen geen rekening houden met onze eigenliefde en niet nagaan of wij, ja dan neen, van die personen houden. We mogen ons niet houden aan vooropgezette gedachten, aan antipathieën. Ons particulier welzijn mag niets te zien hebben met het algemeen welzijn."

Over een categorie van postulanten, de onwettige kinderen, haalde hij op 13 juli een woord aan van Leo XIII: - "Wanneer het gaat over onwettige kinderen, naturali of spurii, wanneer dit niet geweten is, is het niet nodig dispensatie aan te vragen om in een kloosterorde te treden. Deze gebreken worden

uitgewist door de kloosterprofessie. Wanneer deze vergunning dient gevraagd te worden, dan zal men laten antwoorden aan de persoon zelf die in een Congregatie wenst te treden, maar in de vraag zal men niet zeggen in welke congregatie de postulant wenst te treden. Toch dient men de kwesties ook te bestuderen vanuit het standpunt van de moraal en het kerkelijk recht om zich in regel te stellen. Men mag nooit vergeten wat Leo XIII aan Don Bosco gezegd heeft wat de bastaards betreft: "Laat nooit uw huizen met dit soort mensen besmeuren, omdat er alleen ergernis en ongenoegen van voortkomt. Hoed u er eveneens voor buitenechtelijke kinderen te aanvaarden. En al kan de Kerk de vergunning geven om de wijdingen te doen van buitenechtelijke kinderen, geeft ze die uiterst moeilijk en slechts in zeldzame gevallen aan de "spurii". Dit was speciaal door Kardinaal Guibert, aartsbisschop van Parijs, aan Don Durando aanbevolen. Toen hij zich het jaar voordien naar de Franse hoofdstad begeven had, had de kardinaal hem gezegd, dat men, vooral in Frankrijk, er goed diende op te letten, wanneer iemand vroeg in de Congregatie te worden opgenomen. Alvorens iemand te aanvaarden diende men ernstige inlichtingen in te winnen over het gedrag van zijn vader en moeder en nog meer diende men de oorsprong van zijn familie na te gaan. Hierover had Zijne Eminentie geruime tijd en met vurigheid gesproken.

Op 26 oktober stelde Don Rua, in naam van Don Albera, de aanvaarding voor van een priester en van een jonge geestelijke, beiden Fransen. Er bleken goede getuigschriften over hun gedrag te bestaan. Don Bosco wou dat men vooraf zou vragen of zij, als geestelijken, de nodige stappen hadden gedaan voorgeschreven bij hun respectieve diocesane overheden. "Men zal hun dan schrijven", zei Don Bosco, "dat wij ze graag aanvaarden wegens de goede informatie die wij over hen ontvangen hebben, maar dat wij, als een congregatie van reguliere geestelijken, willen dat zij de verplichtingen zouden naleven door onze Regel voorgeschreven. Wij houden er echter rekening mee dat in Frankrijk de decreten van Pius IX Super statu regularium niet van kracht zijn."

Ook Don Bologna stelde sommigen van zijn huis van Rijsel als novicen, en anderen als aspiranten voor. Ze werden door het kapittel aanvaard, maar toen ontstond een nieuwe moeilijkheid. Ze behoorden tot het personeel, dat het huis van Rijsel nodig had. Was het wel nodig ze naar Sainte-Marguerite te sturen of zou het noviciaat ook geldig zijn, wanneer het verliep in een huis dat hiervoor niet bestemd was? Met andere woorden, konden de huizen waar zich, uit noodzaak, novicen bevonden, gelijk worden gesteld met een noviciaat? Don Bosco zette het volgende uiteen: - "Bij het goedkeuren van de Regel te Rome, wou men dat de novicen zich een heel jaar zouden bezighouden met het bestuderen van de Regel en met de uitsluitende beoefening van vrome werken. Op dit punt wou de Heilige Congregatie geen toegevingen doen. Don Bosco liet deze kwestie over aan de Paus."

- "Welnu", zei me Pius IX op een dag, toen hij mij nog maar pas gezien had, "is uw veldslag geëindigd of is hij nog maar pas begonnen?"

- "Heilige Vader", was mijn antwoord, "u moet de laatste kanonschoten afvuren of de laatste "cànon" geven."

"Ga maar verder. De duivel is banger van een huis waar gearbeid wordt dan van een huis waar enkel gebeden wordt. In dergelijke huizen heerst zo dikwijls ijdel niets doen. Er bestaan andere Orden die na een eerste proef aanvaarden en deze personen naar huizen sturen waar ze met werk worden gelast. En waarom zoveel moeilijkheden alleen voor die arme Don Bosco?" Toen hij dit verhaald had, ging Don Bosco verder: "Trouwens dient men zeer gemakkelijk te zijn bij het aanvaarden van een aspirant, met uitzondering dan van het geval dat het een bekende slechte kerel is. Maar om een novice te aanvaarden moeten al de kerkelijk voorgeschreven formaliteiten worden nageleefd. Toch dienen voor ons de decreten alleen voldoende te zijn. Men dient dus na te gaan of, materieel en moreel, deze personen enig nut hebben voor de hele Congregatie. Wanneer men, voor het ene of het andere punt, niet klaar ziet zal men een wachtende houding aannemen, de proeftijd verlengen en niet weigeren zeer traag te werk te gaan."

Op 29 november gaf hij voor het toelaten tot de geloften volgende speciale normen. Dat waren de volgende: - 1° De aanstaande militaire diensttijd, bv. binnen een jaar, mag geen beletsel zijn voor de kloostergelofte. Voor velen is het een rem, wanneer zij zich onder de wapens bevinden. Wie zijn roeping verliest kan ervan ontslagen worden en sommigen ontslaan zichzelf door niet meer terug te keren naar de Congregatie. 2° Wat de geloften voor drie jaar betreft, die Don Bonetti voorstelt aan allen op te leggen voor het afleggen van de eeuwige geloften, antwoord ik dat hij, die niet bereid zou zijn de eeuwige geloften af te leggen na een jaar noviciaat, remittatur: weggezonden moet worden. Deze zullen een inspanning doen die voor een ogenblik geldig is, maar dan staan we er opnieuw mee aan het begin. Er kan een uitzondering worden gemaakt voor iemand van wie men voorziet dat hij zeer nuttig zal zijn voor de Vrome Sociëteit wanneer tegelijkertijd zijn zedelijkheid onberispelijk is. 3° Voor wat de zedelijkheid betreft, dient men strenger te zijn voor iemand die de heilige wijdingen gaat ontvangen, dan voor iemand die zijn geloften zou willen afleggen. In beide gevallen dient men echter streng te zijn. Als het gedachten zijn, lezingen, kan men nog zien, afwachten, zijn oordeel schorsen. Zijn het daden tegenover zichzelf, gewoonten, dan dient men uiterst streng te zijn. Zijn het echter verrassingen, zeldzame gevallen, late men de tijd erover heengaan en nog zien. Wanneer het gaat over tekortkomingen met anderen begaan, dan is het zeer moeilijk dat iemand nog zou veranderen. Ook wanneer die persoon zich aan God toegewijd heeft zal hij nog vallen. 4° Men herinnere zich steeds dat op vandaag geen moeilijkheden gemaakt worden voor hen die enkel onwettig zijn, maar dat de Kerk, de Paus, de Bisschoppen volstrekt aanbevelen dat de bastaards (spurii) volstrekt van de wijdingen en geloften zouden uitgesloten worden.

We zullen thans overgaan naar meer specifieke richtlijnen voor hen die de wijdingen zouden ontvangen. Op 9 september deed Don Bosco twee aanbevelingen, die beiden betrekking hadden op het ogenblik van de aanvraag. Op de ochtendzitting drong hij aan op de noodzakelijkheid dat een overste alvorens een jonge geestelijke vrij te geven voor de lagere wijdingen, hem bij zich zou roepen om er vertrouwelijk mee te praten en om hem opportune raad te kunnen geven zonder blindelings te werk te gaan. "Hij zal", zei hij, "volgende vragen kunnen stellen: schijnt het je toe dat je je voor God goed hebt voorbereid? Hoe

is je gedrag betreffende zedelijkheid? Zijn er vrijwillige daden geweest? Indien dat zo is, onderzoek dan of er een gewoonte van gemaakt werd of iets dat gebeurd is wegens buitengewone omstandigheden. Een andere vraag: hoe is je gedrag tegenover je biechtvader? En indien hij dient uitgesteld te worden, zeg hem dan: Kijk, deze verplichting verbindt mij, verbindt jou. Bereid je beter voor enz. - Omdat de jonge geestelijken de aanvraag om de wijdingen te mogen ontvangen schriftelijk moesten doen, gaf Don Bosco op de avondzitting volgende opmerking: - "Het is onnodig er op te staan dat de jonge geestelijken, wanneer de tijd gekomen is, vanzelf de heilige wijdingen zouden vragen. Het is de taak van de Catechist van de Congregatie hiervoor te zorgen en de wijdelingen te verwittigen."

Op 10 september raakte hij een delicaat punt aan. Het kan steeds gebeuren (we zijn allemaal mensen) dat, wanneer de tijd nadert de wijdingen te ontvangen, de jonge geestelijke in wrijving geraakt met zijn rechtstreekse overste. Ziehier dan de gedachte van Don Bosco voor deze gevallen: - "Wanneer er tussen de wijdeling en zijn onmiddellijke overste ruzie ontstaan is, zal men, wanneer het gaat over niet essentiële zaken, alvorens hem de wijdingen te geven, hem een andere plaats geven, door hem naar een ander huis te sturen. Het past niet dat men hem, onder de ogen van zijn overste, die terecht of ten onrechte zich gekrenkt voelt, hem dit teken van achting zou verlenen door hem tot de heilige wijdingen toe te laten. Dat is iets dat zou lijken op een veroordeling van het gedrag van de overste."

Wanneer de wijdingen uitgesteld werden, welke regel zal het Kapittel dan volgen, wanneer hij de persoon naar een ander huis stuurt? Deze regel werd door Don Bosco gedurende diezelfde zitting vastgesteld, toen hij zei: - "Wanneer een jonge geestelijke, die roeping heeft, of wiens roeping twijfelachtig is, gebreken heeft die niet zwaar maar wel opmerkelijk zijn en het hierom past de wijdingen uit te stellen, zal men hiervan kennis geven aan de directeur van het huis waarheen hij gestuurd wordt, opdat hij hem voor het ene of het andere in het oog zou houden. Alvorens echter de persoon naar de plaats te sturen die voor hem aangeduid werd, zal men hem vrijelijk zeggen: - Ga nu, maar weet dat je kleine uiterlijke gebreken aan je directeur werden meegedeeld. Wanneer hij je berispt, maak jezelf dan niet ongerust, want wij hebben hem vooraf gewaarschuwd. - Laat ons dezelfde regel in acht nemen, wanneer het gaat over iemand wiens roeping onbeslist is, maar die voldoende verstandig is en op wiens zedelijkheid niets aan te merken valt. Het is nodig over hem te waken, hem te berispen, hem te vormen en dan verder door te zenden. Het is eveneens noodzakelijk dat hij zou weten dat wanneer het kapittel zijn directeur over hem inlichtingen geeft, het dit doet omdat hij zelf daartoe verplicht is en voor zijn eigen welzijn."

Natuurlijk was het niet de mening van Don Bosco dat deze onderzoeken daags voor het priesterschap zouden gebeuren. Op 18 september zei hij: - "Ik beveel vooral aan dat, wanneer een jonge geestelijke de heilige wijdingen zal ontvangen, men hem goed zou waarnemen en onderzoeken alvorens hij het subdiaconaat ontvangt om dan in geweten een besluit te nemen. Men zal hem vragen: Heb je gestudeerd? Roe ging het met je gedrag? Hebt u niet zonder nut een jaar verlo-

ren? Men dient tegelijkertijd zedelijkheid en theologische kennis te eisen. Hij dient voldoende punten te hebben gehad in de traktaten waarover hij een examen afgelegd heeft. Er mag geen vadsigheid geweest zijn bij zijn studies enz."

Sommige richtlijnen gelden de bezigheden in het algemeen of in het bijzonder. Volgende wijze opmerkelijke woorden, die hij op 25 augustus sprak konden betrekking hebben op al de medebroeders in het algemeen: - "Men houde goed voor ogen dat iemand die niet geschikt lijkt te zijn voor een ambt, soms met Gods genade zal slagen, wanneer de oversten van het huis hem behulpzaam zijn." Minder algemeen, maar veelomvattend was volgende andere opmerking die hij deed op 18 september: - "Voor alles dient men bij de bediening van de ambten en het waarnemen van de belangen, te letten op de zielezaligheid van de jonge geestelijken."

Voor sommige ambten hebben we dan toch in bijzonderheden uitgewerkte onderrichtingen. Op 13 juli sprak hij met aandrang over de noodzakelijkheid om de zes jaar in de huizen een andere directeur te hebben. Het ontging hem niet dat een dergelijke beslissing ongemakken meebracht maar hij wou dat dit in de praktijk in beginsel zou worden toegepast, ondanks de uitzonderingen die men soms zou moeten maken. Op 10 september herinnerde hij aan de directeurs sterk de maandelijkse "rendiconto" aan. "We dienen aan te dringen", zei hij, "bij de directeurs, opdat zij niet zouden vergeten de 'rendiconti' te laten doen en, opdat ze nuttig zouden zijn, vooraf te bestuderen wat ze dienen te zeggen. Het is een verplichting die sommigen verwaarlozen. Wanneer sommige directeurs berispt worden wegens deze nalatigheid, dan antwoorden ze: - "Ik weet niet wat zeggen." - Wanneer men ze vraagt of ze de meditatie doen, of ze studeren, of ze aan de jongens assistentie verlenen, welke moeilijkheden iedereen heeft bij het vervullen van zijn eigen ambt, zijn dit dan geen zaken die genoeg gelegenheid en vruchtbare stof geven om er over te spreken? De directeurs die een gezond oordeel hebben, danken wel duizendmaal het ogenblik waarop het "rendiconti" ingesteld werd. En toch is het moeilijk te verkrijgen dat het "rendiconti" door een overste gedaan wordt en soms wordt het niet gedaan. Dit is nochtans de sleutel voor de goede gang van zaken in het huis en in de Congregatie."

Op 2 oktober gaf hij aan de Inspecteurs en aan de Catechist de aanbeveling vaak de huizen te bezoeken. Ze mogen echter die bezoeken niet doen als een formaliteit, maar als een beleving van wat de Regel hun oplegt.

Op 24 september probeerde hij sommige taken van de algemene Econoom te regelen en gaf daarbij volgende precieze regels: - "De Econoom dient te bestuderen wat de Regel hem toevertrouwt en zich daaraan te houden. Hij moet geen assistent zijn bij het werk, maar een waakzaam oog houden op wie bij de werken dient assistentie te verlenen. Hij dient zich met de huizen te verstaan over de werken die dienen uitgevoerd te worden, maar mag zelf de werken niet doen uitvoeren. Hij mag niet toelaten dat er iets zou gebouwd of gewijzigd worden, wanneer het niet vooraf door het kapittel goedgekeurd geworden is. Daarbij dient een vooraf vastgesteld duidelijk plan te worden gevolgd, waaraan het kapittel

zelf zijn goedkeuring gehecht heeft. Hij moet zorgen dat de werken trouw volgens het voorgestelde plan uitgevoerd worden.

Op 16 november liep het gesprek over een taak van de Studieleider, een ambt sinds 7 november aan Don Cerruti, de opvolger van Don Durando, tot Prefect benoemd, toevertrouwd. In die tijd werden de verschillende ambten van de medebroeders in al de particuliere huizen aangewezen door middel van brieven ondertekend door een bepaald lid van het Kapittel. Het scheen hem echter van het hoogste belang te zijn dat de bevelen zouden uitgaan van de opperste gezagdragers, alleen voor wat de overplaatsingen aanging, terwijl de verdeling van de ambten zou afhangen van de directeur van de huizen, Don Bosco zei: - "Tot vandaag toe heeft men het gedaan met een paternalistisch stelsel, maar van heden af zal men een wettelijk stelsel dienen te volgen, wanneer men in de Congregatie orde wil handhaven." Toch werd ieder voorstel tot vernieuwing geschorst tot het eerstvolgende Algemeen Kapittel.

Wat de nieuwe opdrachten van Don Rua in zijn hoedanigheid van Vicaris betreft dienen we niets toe te voegen aan wat we al gezegd hebben. Nog alvorens zijn benoeming effectief geworden was, had Don Bosco in het kapittel volgende verklaring afgelegd: - "Het is nodig dat Don Rua zich van iedere bezigheid zou ontlasten en alleen in dienst zou staan van Don Bosco, steeds aan hem gehecht zou blijven, want zoals Don Bosco zich thans bevindt, gaat het niet meer verder. Indien Don Bosco volledig op Don Rua kan steunen en vrij is van iedere lastige taak, dan zal hij nuttig kunnen zijn door zijn ervaring en nog wat kunnen meegaan. Het is nodig dat iemand giften zou gaan opzoeken door brieven te schrijven, bezoeken af te leggen, niet enkel te Turijn maar te Genua, Milaan en Rome. Tot heden toe heeft Don Bosco dit gedaan, maar thans kan hij dat niet meer en is er iemand anders nodig die het in zijn naam zou doen." Deze woorden waren het voorspel van de akte van aanstelling, die vijf maanden en half nadien zou plaats hebben.

Zij die in hun streek Salesiaanse huizen willen, laten niet zelden, ter aanmoediging, verwachtingen schitteren op nalatenschappen vanwege rijke personen zonder wettelijke erfgenamen. Op 10 september stelde Don Bosco hiervoor de Oversten op hun hoede door op te merken: - "We mogen ons niet steunen op bepaalde vage verwachtingen op een nalatenschap. De bedoelingen veranderen gemakkelijk. Wanneer we nadien een post zouden moeten verlaten, wat al moeilijkheden zouden deze nalatenschappen niet meebrengen. Er zou kwaadwilligheid zijn, processen en verliezen van alle aard. Wie in ons voordeel een testament wil maken, kan zijn eigendom nu behouden, maar wanneer hij sterft, kan hij zijn zaken in geordende staat nalaten. En wanneer de gemeenten erbij betrokken zijn, worden ze door de wetgeving begunstigd."

Op de namiddagzitting van dezelfde dag legde Don Sala een ontwerp voor om een begrafenisonument voor de Salesianen op het kerkhof van Turijn te laten bouwen. Hiervoor schonk het kapittel hem volmacht. Nadat er gesproken was geworden over dit monument op het kerkhof ging Don Bosco over op een andere

herinnering aan de medebroeders die naar de eeuwigheid vertrokken waren: - "Er is iets", zei hij, "dat wij in aanmerking dienen te nemen, namelijk een verzameling aanleggen van de levensbeschrijvingen van de overleden Salesianen. We kunnen daarbij onderzoeken welke levensbeschrijvingen nog dienen aangevuld te worden om ze daarna aan iemand in handen te geven die zal trachten alles wat er nog aan ontbreekt aan toe te voegen. Daarna zal men ze laten drukken zodat ze gedurende de tijd van retraites kunnen gelezen worde. Men zal uitzien naar iemand die dit werk op een min of meer letterkundige manier zal kunnen afwerken, ja, echt op een degelijke manier. Dan kunnen er exemplaren van verspreid worden in Italië en in Amerika. Ook naar Frankrijk kunnen wij ze voor het ogenblik in het Italië aans sturen, maar, met de tijd, zullen ze dan in vreemde talen dienen vertaald te worden, in het Spaans, het Frans, het Engels, enz. Het is nodig dit werk toe te vertrouwen aan iemand die tijd heeft en die er zich wil mee bezig houden. Ik nam boekjes ter hand met een korte levensbeschrijving van onze jonge medebroeders en heb ze wat doorbladerd. Ik heb er gelezen die handelen over de gewone deugden en ik heb stichtende zaken aangetroffen. Ik zeg niet dat deze geschriften volmaakt moeten zijn, maar ik ben al tevreden met een gewoon werk, althans voor het ogenblik. Om ze uit te voeren zou men er personen kunnen mee gelasten, die geen hooggeleerde doctoren zijn, maar die de gegevens zouden verzamelen die ze kunnen vinden en die zouden verwerken zoals ze kunnen. Gaandeweg kan het werk verbeterd worden. Voor het ogenblik kunnen deze verzamelaars worden aangeduid en dan kan men met dit werk beginnen."

Op 16 september las Don Rua een omzendbrief van een zekere Casimiro Mazzo, die een Annuario d'Italia publiceerde, waarin hij stad voor stad al de weldadigheidinstituten van Italië wou behandelen. Hij zou gewent hebben korte verlagen te schrijven over ieder van de Salesiaanse huizen en vroeg 20 lire voor ieder college. - "Het is een speculatie om geld te slaan", merkte iemand op. "De kloosterorden maken dergelijke publiciteit niet" voegde een ander eraan toe. Don Rua meende dat dergelijk drukwerk nuttig was. Don Bosco liet maar zeggen en zei dan zelf wat volgt: - "Ik stel voor dat wij zouden antwoorden dat wij steeds bereid zijn mee te werken aan zaken die het algemeen welzijn betreffen, maar dat wij niet kunnen doen, wat wij zouden willen omdat wij van liefdadigheid leven. Het zal zeker onontbeerlijk zijn dat onze huizen een exemplaar van dit werk zouden bezitten. Zeg dus dat wij voor het ogenblik twee zaken zullen doen: 1° we zullen er enkele exemplaren van nemen. 2° We zullen in onze boekhandel ijveren om het werk te verspreiden, indien het niets tegen de katholieke kerk bevat. Laten we als grondslag nemen dat we zouden deelnemen aan het opstellen van catalogen die over onze huizen spreken telkens ze niet tegen onze instituten opkomen, maar we dienen er op te letten dat er in deze boeken geen bladzijden voorkomen in tegenstrijd met de katholieke geest, want ze weten toch zo goed het gif te laten insijpelen! Laten we erover waken daar niet aan mee te werken."

Het is voor ons interessant een uiting van de gedachten van Don Bosco te leren kennen over het Bollettino Salesiano. Hij deed dit voor de leden van het Kapittel in de namiddag van 17 september. Laat ons voor de laatste maal hierover naar zijn woord luisteren. Het Bollettino mag geen particulier blad zijn voor ieder land, zoals Frankrijk, Spanje, Italië, enz. Het dient het algemeen orgaan

te zijn van het Salesiaanse werk niet in het bijzonder, maar in het algemeen. Het nieuws moet op zo een manier worden opgenomen dat het voor al de verschillende landen zijn belang heeft en dat al de uitgaven in de verschillende talen aan elkaar gelijk zouden zijn. Daarom dient het in al de verschillende talen in het Moederhuis gedrukt te worden, omdat zo aan allen dezelfde richtlijnen zullen gegeven worden. Het is een grote macht die niet aan de handen van de Algemeen Overste mag ontsnappen.

Deze woorden van Don Bosco deden, wegens zijn onbegrensde vrijheid zijn eigen mening te zeggen, verzet ontstaan. Don Rua was er de tolk van en wierp op dat het Bollettino als doel had aalmoezen te vragen en dat, om daartoe personen aan te sporen die buiten Italië woonden, het nodig was lokale belangstellingspunten te behandelen. Hij had hierover al naar Frankrijk en Amerika geschreven en men had hem geantwoord dat de Salesianen in die landen zich zouden houden aan de gedachte van Don Bosco en dat ze al het mogelijke zouden doen om dit doel te bereiken, maar dat zekere verslagen wel opportuun waren voor het Italiaanse Bollettino maar opspraak zouden verwekken in het Spaanse Bollettino. Bovendien zou men, om bepaalde conferenties op feesten van hen te laten drukken, het nodig zijn de verslagen naar Europa te sturen, ze te laten drukken te Turijn en dan weer terug te sturen naar Amerika. Zo zouden de Amerikaanse medewerkers de zaken vier maanden na de gebeurtenissen te lezen krijgen.

Iemand stelde voor het Bollettino met enkele bladzijden te verminderen en er een bijvoegsel aan toe te voegen, naargelang van de plaatselijke behoeften. Indien men dit niet altijd zou doen, kon men het toch soms laten gebeuren? Don Rua stelde echter voor, dat het Bollettino steeds twee gedeelten zou bevatten: een van algemeen belang en het andere van plaatselijk belang volgens de verschillende landen. Men zou dan het voorbeeld volgen van de kranten, die een rubriek: - Allerlei - hebben.

Don Bosco verwierp al die voorstellen en zei: - "Ik houd vol dat het noodzakelijk is één enkel Bollettino te hebben. Mijn redenen om dit machtige middel in heel zijn uitgestrektheid voor mijn doeleinden in handen te houden en de zekerheid dat het Bollettino soms het gevaar zou kunnen lopen af te wijken van het doel dat ik mij gesteld heb, laten mij niet van mijn mening afbrengen. Wat behaagt er aan de medewerkers in het Bollettino? De geschiedenis van het Oratorio en de brieven van de missionarissen. Daarmee maakt men de stof van het Bollettino. Wat het ander nieuws betreft over de conferenties of feesten in de andere landen en ook in Italië zal men er een kleine samengebalde kroniek van maken. Indien er iets buitengewoons heeft plaatsgehad en wij het publiceren zal men iedereen, ook de vreemdelingen genoeg doen. Indien er dan dringend een of andere uitnodiging dient gedaan te worden, zullen de Salesianen zich in betrekking stellen met de katholieke journalisten en in hun kranten de uitnodigingen of de andere dringende zaken publiceren. Dat is mijn gedachte. Men dient te noteren dat het Bollettino de voornaamste steun is van het Salesiaans werk en van alles wat betrekking heeft op ons, de roepingen en de colleges."

Don Bosco beschouwde het Bollettino steeds als het beste propagandamiddel

van de Salesianen. Hij had door intuïtie begrepen dat een goed tijdschrift met de tijd de meest doeltreffende kansel zou worden. We weten niet of het in 1884 of in 1885 geweest is dat die heilige advocaat Bartolo Longo, de stichter van het Werk van Pompeï, Don Bosco kwam opzoeken en hem op de manier die eigen is aan de Napoletanen, de vraag stelde:

- "Vlug, Don Bosco, zeg me je geheim. Hoe heb je het aangelegd om de wereld te veroveren?"

- "Mijn beste advocaat", antwoordde hij hem, "zie hier mijn geheim: ik stuur het Bollettino Salesiano aan wie het wil ontvangen en aan wie dat niet wil."

Don Bartolo greep de hem toegeworpen gedachte aan. Hij publiceerde het tweemaandelijks tijdschrift: De Rozenkrans en de Madonna van Pompeï, maar hij had nog niet begrepen wat een macht de Pers nu geworden is. Teruggekeerd naar Valle di Pompeï, verbeterde hij de drukkerij, kocht machines bij en drukte meer exemplaren van het tijdschrift. In 1884 waren het 4.000 en op twee lustra werden het er 72.000. Daarom werd Don Bosco daar aangezien als degene die de stap gezet had naar de gunstige uitbreiding van het tijdschrift en van de drukkerij van Pompeï."(1)

Een vijftiental brieven, die wij tot heden in reserve hebben gehouden, omdat ze geen enkel verband hebben met de voorgaande verhalen of in ieder geval teveel plaats innemen, wanneer men ze elders plaatst, zullen wij hier op het laatste invlechten als een slingerkrans van biografische notities die wij ter illustratie voor de geest oproepen.

MISSIES en REGERINGEN

In het elfde en het tweeëntwintigste hoofdstuk hebben we gezien, hoe de Republieken van Argentinië en Uruguay, in hun wetten tegen de Kerk, vooral de kloostercongregaties op de korrel namen. Nog maar pas had Don Bosco het onweer horen rommelen in de verte of hij begon haastig te werken om voor bescherming te zorgen. Hij zond onderrichtingen aan de twee Inspecteurs over de gedragswijze die ze zouden moeten nemen. Onder meer zei hij hun dat, wanneer het gevaar naderbij kwam, ze beroep dienden te doen op de twee diplomatieke vertegenwoordigers van Italië in de beide hoofdsteden. Maar wegens de betrekkingen die toen in Italië tussen Kerk en Staat bestonden was het voor geestelijken niet zo gemakkelijk steun te vinden bij mensen die vaak sektariërs waren en doorgaans min of meer vurige liberalen. Daarom dacht Don Bosco na over de manier waarop hij van de Italiaanse Regering een nuttige verklaring zou kunnen verkrijgen. Onder de schijn dan van een toelage aan te vragen, maakte hij een memorandum op over de scholen die hij in Amerika gesticht had en stuurde dat aan het Ministerie van Buitenlandse Zaken. We weten al hoe de Israëliet uit Piëmont, Giacomo

---

(1) Il Rosario e la Madonna di Pompeï, jaar LI, cahier 5 (sept.-okt. 1934) blz. 280.

Malvano, de secretaris-generaal van die Minister, steeds bereid was en klaar stond om Don Bosco te begunstigen. Aan hem dan zond Don Bosco een persoonlijke brief met het verzoek hem te willen overmaken aan zijn Minister, de heer Mancini.

" Geachte Heer Commandeur,
"
" Ik weet dat U onze scholen van Zuid-Amerika beschermt en er-
" van houdt en u zult ook wel hun opmerkelijke ontwikkeling kennen.
" Ik beperk mij ertoe alles aan te bevelen aan uw liefdadigheid
" en van harte de Heer van hemel en van aarde te bidden om u in goede
" gezondheid te bewaren voor het welzijn van de burgerlijke maatschap-
" pij en vooral van zovele landgenoten die in verre vreemde streken ver-
" blijven.
" Met mijn gevoelens van diepste dankbaarheid heb ik de eer van
" u te zijn
" de zeer verplichte dienaar
" Turijn, 9 februari 1885. Priester Gio. Bosco.

Malvano antwoordde hem op 10 februari, meldde hem goede ontvangst van zijn brief en gaf hem de verzekering dat hij niet zou verzuimd hebben de zaak met Zijne Excellentie te bespreken. En met echte bezorgdheid schreef de Minister aan Don Bosco volgende brief.

Eerwaarde Heer,

Ik zou verheugd zijn te kunnen aanvaarden de aanvraag die u tot dit ministerie gericht hebt om een toelage te verkrijgen voor de scholen, die u in het buitenland opgericht hebt. Het zo zeer beschavend werk van het onderricht in onze kolonies kan immers niet genoeg aangemoedigd worden. Maar de uitgaven die dit Ministerie hiervoor doet zijn zo groot, dat ze bijna volledig de gelden, die het Parlement hiervoor ieder jaar stemt, opslorpen en het geringe overschot waarover het beschikt, na het betalen van de vaste toelagen, wordt gebruikt voor de buitengewone uitgaven, die steeds nodig zijn voor de aanpassing van de gebouwen, de nieuwe aanschaffing van didactisch materiaal enz.

In ieder geval, daar ik verlang u een klein bewijs te geven van de belangstelling, die dit Ministerie koestert voor de voorspoedige gang van zaken van de verschillende scholen die u opgericht hebt, en waarover ik graag wat nieuws, in het kort samengevat zou willen vernemen, aarzel ik niet een bedrag van 500 lire te uwer beschikking te stellen. U kunt ze bij onze kas in ontvangst komen nemen tegen geregeld ontvangstbewijs en op vertoon van deze brief.

met mijn oprechte hoogachting

Mancini.

Voor Don Bosco was de brief van de Minister alles en had het beloop

van de som weinig te betekenen. Trouwens dit bedrag gaf nog meer waarde aan de brief omdat het een bewijs was hoe de Regering van hun Vaderland werkelijk het goede, door de Salesianen in Amerika bewerkt, op prijs stelde. Wanneer men dan dit bericht verspreidde daar waar bedreigingen vielen, kon dit niet anders dan de bedreigden helpen, zoals in feite ook gebeurde.(1)

DE DOCHTERS VAN MARIA, HULP DER CHRISTENEN.

Zoals onze lezers weten (2) hield Don Bosco zich niet bezig met in Rome de goedkeuring te vragen van de Regel van de Dochters van Maria, Hulp der Christenen. Deze goedkeuring zou als gevolg gehad hebben ze te onttrekken aan de jurisdictie van Don Bosco, terwijl hij meende dat het nodig was het nog met zijn zorgen te moeten omringen om het Werk te verstevigen. We zullen zelfs meer zeggen: Don Bosco zou er de voorkeur aan gegeven hebben de Zusters voor altijd of dan toch zo lang mogelijk onder de afhankelijkheid van de Algemeen Overste van de Salesianen te houden. Welnu, van een dergelijke afhankelijkheid bestond een opvallend voorbeeld in de Kerk, nl. datgene in gebruik bij de Dochters van Liefde, die voortdurend onder de gewone jurisdictie van de Overste van de Lazaristen gehouden werden. Over deze stof handelde in zijn werken de heer Stella van de Lazaristen, assistent voor Italië bij de Generaal van de Congregatie te Parijs. Met de hoop uit deze publicatie wat informatie te zullen halen voor zijn ontwerp, vroeg hij het werkje aan de auteur.

" Eerwaarde Heer,

"

" Ik had verwacht door een bezoek van u te worden vereerd in ons
" Tehuis hier, maar dat schijnt me moeilijk toe en daarom schrijf ik u
" deze nederige aanvraag.

" In onze Congregatie hebben wij de categorie van de Zusters ge
" noemd Dochters van Maria, Hulp der Christenen, en ik zou verlangen dat
" zij tegenover de Overste van de Salesianen ongeveer dezelfde afhanke-
" lijkheid zouden hebben als de Dochters van Liefde tegenover de Overste
" van de Lazaristen. U zou me een grote dienst kunnen bewijzen door mij
" een exemplaar in leen te geven van het Werkje, waarvan mij gezegd wordt
" dat u het hebt laten drukken.(3)

" Verontschuldig het geschrift van deze halve blinde. Moge God de
" Congregatie die u waardig bestuurt steeds meer doen bloeien en gewaar-

---

(1) Cfr. hiervoor, blz. 475.

(2) Cfr. boekdeel XV, blz. 352.

(3) Ondanks onze vele opzoekingen zijn wij er niet in geslaagd een exemplaar van dit werkje te vinden.

" dig u in uw grote naastenliefde ook te bidden voor deze arme man die
" steeds in Jezus Christus van u zijn zal
" de eerbiedige dienaar,
" Turijn, 13 juni '85. Priester Gio. Bosco.

Juist in die maand juni kwam van de Pers de nieuwe uitgave van de Regel, in 1876 door Don Bosco voor de Dochters van Maria, Hulp der Christenen gedicteerd. Dit verklaart zijn belangstelling voor de kwestie van de afhankelijkheid. De nieuwe uitgave bevatte opmerkelijke wijzigingen, maar de grondslag was dezelfde als die van de vorige uitgave. Don Bonetti had haar klaargemaakt met de hulp van Mgr. Cagliero en met de raadgevingen van het hoofdkapittel. Alvorens het naar de drukkerij ging werd het manuscript onderzocht door Kardinaal Alimonda die het lang bij zich hield, maar het teruggaf zonder er een lettergreep aan toe te voegen. Dan wou Don Bosco het nog helemaal lezen. Hij zei dat hij het geformuleerd had zonder de tijd te hebben om het met aandacht te bestuderen. Dit zei hij vooral om niet te laten blijken dat hij geen vertrouwen zou gesteld hebben in het werk van Don Bonetti. Hij voegde er verschillende zaken bij. Uiteindelijk, opdat er niets aan de ernst van het werk zou ontbreken, beval hij dat het zou voorgelezen worden aan het hele kapittel om ieders opmerkingen te horen. Zo werden er, langs verschillende wegen, verschillende beschikkingen ingebracht die van aard waren om het doel van het Instituut, dat bestaat in de heiliging van de Zusters en de redding van de zielen, steeds beter te verwezenlijken. Toen het gedrukt was, verzocht men nog Mgr. Cagliero en Don Costamagna het aandachtig te bestuderen en aan te stippen en te wijzen op wat hun voor de derde uitgave opportuun zou toeschijnen. Gedurende de retraite werd de oude tekst opgehaald en de nieuwe tekst uitgedeeld.(1)

GRAAF EUGENE DE MAISTRE.

Betreffende 1885 bezitten we drie brieven hem toegestuurd door Don Bosco. De Graaf had onder zijn familieleden zieken, onder wie zijn moeder, Charlotte du Plan de Sieyès. De eerbiedwaardige dame zou enkele maanden later de aarde verlaten. In zijn eerste brief beurt hij haar op en bedankt hij haar voor een edelmoedige gift.

" Mijn beste heer Graaf Eugène de Maistre,
"
" De heer Vergan, uw agent te Borgo bracht mij nieuws over uw familie zoals ik dat sedert geruime tijd gewenst had, maar het was niet zo goed als ik gewenst had.
" De gebeden die dagelijks gedaan worden voor het altaar van Maria

---

(1) Brieven van Don Lazzero aan Mgr. Cagliero, Turijn, 10 april, 9 en 27 juni 1885.

" Maria, Hulp der Christenen, hebben we verdubbeld. Deze gebeden zullen dan vooral zijn voor hen aan wie God kruisen in zijn gezin gezonden heeft.

" Dezelfde agent bracht mij de edelmoedige liefdadige gift van 2.000 frank. Dergelijke schenkingen zijn voor ons een echte uitzondering en daarom zullen we uitzonderlijke gebeden tot de Heer richten, van wie wij ook speciale genaden verwachten, vermits hij zegt: Date et dabitur vobis.

" Ja, mijn beste Graaf Eugène, de Heilige Maagd Maria, die op zovele wijzen en zo dikwijls heel uw familie gezegend en beschermd heeft zal er mee voortgaan zich een machtige, een medelijdende Hulp van de Christenen te betonen tegenover u en tegenover heel uw familie.

" Voeg er de grote liefdadigheid aan toe ook voor mij en voor heel onze familie te bidden, terwijl ik vol dankbaarheid de grote eer en het grote genoegen heb van u te zijn

" de zeer verplichte dienaar
Turijn, 1 maart 1885. Priester Giov. Bosco.

" P.S. Op dit ogenblik komen hier Mevrouw de Markiezin Fassati met Barones Ricci. Ze verkeren in een uitstekende gezondheid en brengen me nog verder nieuws over uw familie. Ze gelasten er zich mee u deze brief zeker te laten toekomen.

" Zoals u misschien zult weten, was mijn gezondheid dit jaar niet zo goed. Thans gaat het beter en ik kon al naar buiten gaan voor twee korte wandelingen. Ik stuur je enige kleine medailles van Maria, Hulp der Christenen, die ik gezegend heb en op het altaar van die meelijdende Moeder gelegd heb, terwijl ik speciaal voor uw zieken de H. Mis opdroeg.

De ontmoeting waarover hier gesproken wordt, had plaats gehad toen Don Bosco in de namiddag naar het Oratorio terugkwam van zijn gebruikelijke wandeling. Voor de deur trof hij een prachtig rijtuig aan, waaruit Markiezin Fassati en Barones Ricci stapten. De twee adellijke dames onderhielden zich geruime tijd met hem en gaven hem dan een aanzienlijke aalmoes voor het noviciaat.

In 1884 was Markiezin Fassati dicht bij haar dood geweest. De artsen die er zich aan verwachtten dat ze weldra zou sterven, hadden verboden personen die niet tot haar familie behoorden bij haar te brengen. Toch drong de zieke sterk aan dat men Don Bosco zou roepen. Na herhaalde verzoeken, aan dewelke hij in het begin gemeend had geen gevolg te moeten geven, omdat hij het verbod van de geneesheren kende, was hij eindelijk naar haar toe gegaan en had haar de zegen gegeven van Maria, Hulp der Christenen. De Markiezin had hem toen gezegd: - "Ik ben bereid alles te doen wat de Allerheiligste Maagd, Hulp der Christenen van mij voor haar meerdere glorie zal verlangen." Hierdoor bedoelde ze dat ze het Oratorio zou geholpen hebben. Welnu, van dat ogenblik af begon ze beter te worden, tegen ieders verwachting in. Op korte tijd was ze **genezen** en vervulde nadien nauwgezet haar belofte. Aan haar werd door Don Bosco een mooi

briefje gestuurd, waarmee hij haar een pakje vruchten schonk die naar het schijnt geplukt waren in de tuin van het Oratorio.

" Geachte Markiezin,
"
" Dit zijn vruchten gegroeid onder de schaduw en de bescher-
" ming van Maria, Hulp der Christenen. Aldus moge ook uw gezondheid
" en die van uw familie aangroeien. Zo weze het.
" Maria weze onze gids naar de hemel.
" Bid voor deze arme man die steeds in Jezus Christus zijn zal
" uw verplichte dienaar,
" Turijn, 24 november 1885. Priester Gio. Bosco.

Op zijn terugreis uit Frankrijk, waar de Graaf een tijd van het zomerseizoen doorgebracht had, had hij, alvorens zich naar Borgo Cornalese te begeven een bezoek gebracht aan het Oratorio met de hoop er Don Bosco terug te zien, maar deze bevond zich sinds omstreeks een maand te Mathi. Toen hij dit vernomen had, schreef hij zeer beleefd aan de Graaf.

" Mijn beste heer Graaf Eugéne,
"
" Ik ontvang met groot genoegen het nieuws dat u te Turijn
" toegekomen zijt en dat u ons met een zeer gewenst bezoek begunstigd
" hebt. Ik hoop op de een of andere manier naar uw kasteel van Borgo
" te kunnen gaan om mijn huldeblijken te betuigen. Intussen echter wil
" ik met heel mijn hart, dat dezer dagen speciaal zou gebeden worden
" voor u en voor heel uw familie.
" Moge de Heilige Maagd u allen onder haar bijzondere bescher-
" ming nemen en u helpen om op aarde de deugdzame voorbeelden van
" Maria na te volgen om dan eens allen haar stralend te omringen in
" het Paradijs.
" Ik schrijf wat moeilijk maar lees mijn brief met geduld. Ik
" zou willen dat u voor mij en voor heel de groeiende Salesiaanse fa-
" milie zoudt bidden en hiermee heb ik de eer in Onze Heer Jezus
" Christus van u te zijn
" de nederige en verplichte dienaar
" Mathi, 12 augustus 1885. Priester Giov. Bosco.

Voor het welzijn van de families te Borgo Cornalese, een gehucht van Villastellone, onderhielden de Graven de Maistre op eigen kosten een priester-onderwijzer, die ook aalmoezenier was op het kasteel wanneer de heren daar verbleven. Eerst was Don Chiatellino daar, door Don Bosco gezonden, geweest.(1) Toen hij zich teruggetrokken had was het nodig iemand anders te zoeken. Opnieuw verzocht

---

(1) Cfr. Lemoyne, M.B. boekdeel IV, blz. 373.

de Graaf Don Bosco hierom en deze antwoordde hem het volgende.

" Beste heer Graaf Eugène,
"
" Zeer graag houd ik me bezig met de zaak voor het verschaffen
" van een onderwijzer te Borgo. Het valt me niet gemakkelijk er een te
" vinden maar ik zal, in verstandhouding met onze andere priesters doen
" wat ik kan en u dan het resultaat schrijven.
" Ik schrijf u dit voor het geval dat het lang zou duren
" vooraleer wij iemand vinden.
" Mijn beste Graaf Eugène, iedere dag bid ik voor u en voor uw
" familie.
" Moge God u allen zegenen en aan allen gezondheid en heilig-
" heid schenken maar steeds op de weg naar het Paradijs. Amen.
" Uw verplichte dienaar,
" Turijn, 22 oktober 1885. Priester Giov. Bosco.

TROOSTBRIEVEN.

De echtelingen Ceriana van Turijn, weldoeners van het Oratorio en al meer-
maals vermeld in andere boekdelen, bewoonden het verlies van een tweede eindje.
(1) Don Bosco liet hun een woord van christelijke opbeuring toekomen.

" Geachte Heer Giuseppe en Mevrouw Teresa Ceriana-Racca,
"
" Ik neem een levendig aandeel in het droeve verlies van uw
" kindje Martellino dat God in zijn prille jeugd tot zich geroepen
" heeft. Laten we voor de goddelijke raadsbesluiten neerbuigen.
" Ik bid tot de goede God dat hij u andere vertroosting zou
" schenken, andere erfgenamen van uw deugden in het toekomstige leven.
" Moge Maria, Hulp der Christenen u in goede gezondheid bewaren,
" u beschermen en van haar goddelijke Zoon gelukkige dagen voor u be-
" komen.
" Met grote achting heb ik de eer van u te zijn
" uw u verplichte dienaar
" Turijn, 10 mei 1885. Priester Giov. Bosco.

Professor Michele Messina van Napels, een goede Salesiaanse medewerker,

---

(1) Cfr. hiervoor, blz. 295.

had ook zijn kruisen. In 1883 had hij er zich tegenover Don Bosco vertrouwelijk over geuit. Hij ontving van hem een prentje van Maria, Hulp der Christenen met op de keerzijde volgend briefje.

" Mijn beste in de Heer,
"
" Moge God u zegenen en Maria u troosten in de moeilijkheden
" van het leven. Het moge u helpen om de gevaren van deze ellendige
" ballingschap te boven te komen en u en uw zuster daarheen te lei-
" den waar zij eens de ware goederen, die de wereld ons niet weigeren
" noch ooit ontrukken kan, te genieten. Het weze zo.
" Bid voor deze arme mens
" Turijn, 17 november 1883. Priester Giov. Bosco.

De kruisen gingen ermee voort hem te kwellen twee jaar nadien, toen hij over Don Bosco een gedachtenis aan het Heilig Land stuurde. Het was een van die prentjes waar de figuren op gevormd zijn door bloemen geplukt op de plaatsen van de Passie. Men laat ze drogen en plakt ze dan op stukjes karton op zo een manier dat ze verschillende zaken voorstellen. Don Bosco haalde er de stof uit om de schenker moed **in** te spreken.

" Mijn beste in de Heer,
"
" Ik ontvang met dankbaarheid de waardevolle kroon van Geth-
" semani die u mij hebt willen toesturen en die ik zal bewaren als
" dankbare herinnering aan u.
" Moge dit een voorteken zijn van de kroon, die de barmhartige
" God ons, laten we het hopen, eens in het Paradijs zal schenken!
" Uit uw brief verneem ik dat u geen tekort hebt aan kruisen.
" Doe dit. Kom bij mij. We zullen als broeders leven: brood en werk
" zal ons niet ontbreken. Het loon zal ons door God bereid worden.
" Staat u dit aan? Moge God ons zegenen en ons bijstaan om met Hem te
" lijden op de weg naar de hemel. Van harte in Jezus Christus
" uw toegenegen vriend,
" Turijn, 24-2-85. Priester Giov. Bosco.

GEBEDEN.

Evenals men tot Don Bosco persoonlijk zijn toevlucht nam om zijn zegen te vragen, zo schreef men hem ook van alle kanten, ook uit verre landen honderden brieven om zijn gebeden en die van zijn jongens af te smeken. Volgens geval en omstandigheden antwoordde hij zelf of liet hij antwoorden. De drie antwoorden die wij hierna aanhalen zijn wel een zeer bescheiden staaltje van deze correspondentie, die zeer uitgebreid zou zijn, indien het mogelijk ware er de sporen van terug te vinden. Toch hebben ook deze brieven, samen met de andere,

die wij al gepubliceerd hebben, de waarde van echte relikwieën die niet verloren zijn gegaan.

In de maand februari had Mevrouw Rosina Ferrerati van Turijn hem een tri-duüm van gebeden gevraagd voor de genezing van haar zoon, wiens toestand zo erg was dat er maar weinig hoop bestond en men hem al de laatste sacramenten had toegediend. Toen men dan met beven het noodlottige uur afwachtte, kwam aan het adres van de zieke een prentje toe van Maria, Hulp der Christenen met volgende eigenhandig geschreven regels van Don Bosco en met zijn handtekening: "Moge God u zegenen en moge de Allerheiligste Maagd u persoonlijk een speciale zegen brengen." Wat hiervan het gevolg was wordt ons door de jongen zelf geschreven: (1) "Terwijl ik mij steeds in deze pijnlijke toestand bevond, kwamen andere geneesheren in consult samen. Terwijl zij daar waren en mijn moeder ze over mijn ziekte ondervroeg, ontving ik het prentje van Maria, Hulp der Christenen, dat Don Bosco zo vriendelijk was mij te sturen. Toen ik de omslag opende en de mooie woorden las die Don Bosco mij schreef, voelde ik als een innerlijke schok en een plotse vreugde deed mij mijn pijnen vergeten. Inmiddels hadden de dokters aan mijn moeder geantwoord dat zij over mijn geval geen uitspraak konden doen, omdat het voor hen onmogelijk was mij nauwgezet te onderzoeken zonder dat ik op mijn bed zou gaan zitten, iets wat wegens mijn toestand toen onmogelijk was. - Hoe moet ik opstaan? - zei ik toen. - Op deze manier?... - En plots ging ik recht zitten op mijn bed zonder iemands hulp. De dokters bekeken elkaar en waren beiden vol verstomming. Samen riepen ze uit dat dit werkelijk miraculeus was en dat zij niet in staat waren te verklaren hoe ik dit had kunnen doen en ik herinner mij zeer goed dat ik zelf niet begrijpen kon, hoe ik dat gedaan had."

Zijn genezing gebeurde trouwens niet dadelijk, maar de beterschap hield aan tot de jongen volkomen gezond was. Zijn moeder vloog dadelijk naar Don Bosco om hem deze genade te vertellen, terwijl zij er aan toevoegde dat ook haar bureu ophefmakende gunsten van Maria, Hulp der Christenen, bekomen hadden. Enkele minuten nadien - zoals door Don Festa aan Don Lemoyne bevestigd werd, sprak Don Bosco over deze zaken met personen die bij hem waren. Hij was zeer ontroerd en zei: - "Men ziet werkelijk dat de Madonna steeds onze goede Moeder is. Dit zijn zaken die wij met onze eigen ogen zien. Het gebeurt dagelijks en meermaals per dag."

Een andere dame, Carolina Gori, een Salesiaanse medewerkster van Massa Carrara, had hem verzocht een Mis op te dragen om een tijdelijke gunst te verkrijgen voor een familie uit Rome waar zij toen woonde. Don **Bosco** antwoordde haar:

" Geachte Mevrouw Carolina Gori,
"
" Graag bid ik voor de goede uitslag van de vrome onderneming.
" Moge God ervoor zorgen dat ze zou slagen met voordeel voor de familie

---

(1) Verslag van advocaat Mario Ferrerati, Turijn, 21 januari 1886.

" die u aanbeveelt. Ik zal graag de Heilige Mis opdragen en onze
" weesjes zullen samen met mij bidden en communies opdragen voor
" hetzelfde doel.
" Moge God ons zegenen en ons verlenen al wat goed is voor
" onze ziel. Ik beveel mij aan uw liefdadige gebeden aan en verblijf /
" uw nederige dienaar
" Priester Gio. Bosco.

De genade werd niet bekomen, maar, zoals de dame op 2 april 1891 aan het Bollettino Salesiano schreef, van die tijd af ontstond er in deze familie een buitengewoon vertrouwen in de gebeden van Don Bosco, zodat, toen zij, na zijn dood, zich in een buitengewone benarde toestand bevond en zich tot Maria, Hulp der Christenen wendde zich steunende op de verdiensten van Don Bosco, ze kon verklaren dat ze bijna op wonderbare wijze was bevrijd geworden van het leed dat haar kwelde. Dit wordt ook bevestigd door een verslag van Don Cagnóli, de pastoor van de kerk van het Heilig Hart.

Mevrouw Maggi Fannio van Padua wou zo maar dat Don Bosco aan Maria, Hulp der Christenen het bevel zou geven haar dadelijk een vurig verlangde gunst te schenken, Ziehier zijn antwoord:

" Geachte Dame,
"
" Ik zou aan de Allerheiligste Maagd een bevel willen geven en
" haar zeggen u dadelijk de gunst die u verlangt te schenken, maar ik
" kan niet meer doen dan mijn zwak gebed.
" In deze zin zal ik samen met mijn weesjes onze hemelse Moeder
" smeken ze u te verlenen en u zult zeker verhoord worden voor al uw
" vragen die niet in tegenstrijd zijn met het eeuwige heil van uw ziel.
" Ik ben halfblind en ik schrijf moeilijk. Verontschuldig daar-
" om mijn slecht geschrift.
" Moge God u zegenen, verdienstelijke dame, kom mij ter hulp door
" uwe liefdadigheid en God zal uwe liefdadigheid ruim vergelden.
" Wil ook bidden voor deze arme man die steeds voor u in Jezus
" Christus zijn zal
" de nederige dienaar,
" Turijn, 15 september 1885. Priester Gio. Bosco.

Kort nadien stuurde dezelfde dame hem een vrij aanzienlijke gift en drong er op aan dat hij voor haar de verlangde gunst zou verkrijgen. In naam van Don Bosco, die afwezig was, liet men haar een ontvangstbewijs geworden, maar toen hem dit ter kennis werd gebracht, hield hij er aan haar eigenhandig te schrijven.

" Geachte Dame,
"
" Ik ben buiten Turijn maar ik geloof dat men u meegedeeld heeft
" dat ik uw edelmoedige liefdadige gift van 500 frank ontvangen heb.
" Nogmaals bedank ik u zeer en geef u de verzekering dat onze
" zwakke gebeden in het publiek en in het privaat zullen voortgezet
" worden en dat ik van mijn kant niet zal nalaten iedere ochtend in de
" Heilige Mis een memento te bidden volgens uw vrome intentie.
" Ik heb er volledig vertrouwen in dat u de genade zult verkrijj-
" gen die wij aan de Heer vragen maar steeds op voorwaarde dat onze
" vraag niet in tegenstrijd zou zijn met het welzijn van onze zielen.
" Is het goed zo? Zeer graag zal ik de Heilige Mis opdragen volgens
" de inzichten waarover u mij schrijft.
" God zegene u, verdienstelijke Mevrouw, en samen met u zegene
" Hij al uwe verwanten en vrienden en moge Maria allen naar de hemel
" geleiden.
" Ontvang onze oprechte dank en onze dagelijkse gebeden voor u
" maar bid ook voor deze arme en sukkelachtige priester die steeds voor
" u in onze Heer Jezus Christus zijn zal
" de u verplichte dienaar
" Oratorio van S. Benigno Canavese Priester Gio. Bosco.
" 2 oktober 1885.

Ongelukkigerwijze was nu de tijd gekomen, waarin zijn krachten niet meer voldoende waren om telkens eigenhandig te antwoorden op de verzoeken om gebeden. Daarom nam hij in 1885 zijn toevlucht tot het hulpmiddel enkele antwoorden te formuleren voor verschillende gevallen. Hij liet deze dan in steendruk vervaardigen in een groot aantal exemplaren en stuurde ze aan hen die hem om gebeden verzochten. De geadresseerden, die meenden dat deze letters van hem waren, merkten al dan niet dat ze gelithografeerd waren en behielden de bladen alsof de woorden door hem eigenhandig geschreven zouden geweest zijn. Een van die omzendbrieven luidde als volgt:

" Geachte Heer (Dame),
"
" Als antwoord op uw geëerde brief is het me een genoegen u de
" verzekering te geven dat ik van harte samen met mijn dierbare wezen
" voor u bid en dat wij volgens uw intenties een noveen van gebeden en
" communies zullen beginnen op... Gelieve u met onze vrome oefeningen
" te verenigen door: 1° iedere dag 3 Onze Vaders, Wees Gegroeten, Glo-
" rie zij de Vader en Salve Regina te bidden met de schietgebeden: Cor
" Jesus sacratissimum, miserere nobis. Maria Auxilium Christianorum
" ora pro nobis; 2° door veelvuldig de H. Communie, de bron van alle
" genaden te ontvangen; 3° door een werk van liefdadigheid te doen.
" Ik beveel onze arme jongetjes aan uw edelmoedige liefdadig-
" heid aan en bid tot onze Heer dat Hij zou zeggen: Geef en u zal ge-
" geven worden om u ruim te belonen voor alles wat u voor hen, die
" zeer behoeftig zijn, zoudt kunnen doen.

" Intussen hebben wij er volledig vertrouwen in dat onze gebe-
" den zullen verhoord worden op de manier die het best overeenstemt
" met het ware welzijn van de ziel.
" Moge God u zegenen en de Heilige Maagd ons allen troosten met
" haar moederlijke bescherming. Met bijzondere achting en eerbied ben
" ik
" uw ootmoedige dienaar
" Vandaag de... 1885. Priester Gio. Bosco.

DANKBAARHEID.

De brieven van dankbaarheid die tot ons gekomen zijn vormen een zeer tal-
rijke reeks in de briefwisseling van Don Bosco. Hier volgen er nog enkele.

Aan een medewerkster uit Villastellone, Clara Giuganino, die hem een gift
had toegezonden, stuurde hij zijn dankbetuiging bij middel van volgend gedistin-
geerd briefje.

" Geachte Mevrouw Clara,
"
" Moge God u zegenen en uwe liefdadigheid belonen. Door ons ter
" hulp te komen, helpt u ons zovele arme en verlaten kinderen te red-
" den. Schep moed en ga voort met de Heer te dienen. Iedere dag zal
" ik uw zaken, uw verwanten en uw ziel aan God aanbevelen.
" Bid ook voor mij die in Jezus Christus ben
" uw ootmoedige dienaar
" Turijn, 18 mei 1885. Priester Giov. Bosco.

Bij het naderen van 26 juli schreef hij aan de brave medewerkster Anna
Fava om zijn gelukwensen bij haar naamfeest aan te bieden en haar te bedanken
voor haar voortdurende liefdadigheid.

" Heilige Anna, bid voor ons,
"
" Geachte Mevrouw Fava,
"
" God moge u op vandaag en altijd zegenen en de Heilige Maagd
" u ruimschoots vergelden voor de liefdadigheid die u aan ons en voor
" onze wezen doet. Sint-Anna verkrijge voor u van Jezus de vrede des
" harten, een gerust geweten, de volharding op de weg naar het Para-
" dijs samen met juffrouw Maria, uwe dochter.
" Ik hoop u binnenkort persoonlijk mijn huldeblijken te kunnen
" betuigen. Wil voor mij bidden die op zondag voor u de Mis zal op-
" dragen. Ik verblijf in Jezus Christus.
" Uw u verplichte dienaar
" Papierfabriek S. Francesco, Priester Gio. Bosco.
" Mathi, 22 juli 1885.

Vanuit S. Pietro di Lavagno uit de streek van Verona, stuurde de heer Giulio Felisi nu en dan kleine giften en beval daarbij zijn particuliere intenties aan. Zijn familie bewaart twee dankbriefjes hem door Don Bosco in 1885 geschreven. In het eerste zei Don Bosco: "Ik heb de gift ontvangen die u voor onze missionarissen doet. Moge God overvloedig uw liefdadigheid belonen. Wij zullen allen voor uw vrome intentie bidden." En in het tweede: "Met grote dankbaarheid ontving ik het geld dat u ons in uwe liefdadigheid gestuurd hebt en dat de opbrengst is van de briefjes van de loterij begonnen ten gunste van de vrome werken ter ere van het Heilig Hart van Jezus te Rome. Moge God u dit op waardige wijze vergoeden, terwijl ik niet zal nalaten iedere dag te bidden voor een voorspoedige gezondheid van u en van al de personen en de zaken die u aangaan."

Twee brieven overvloeiend van dankbaarheid zijn gericht aan de zo verdienstelijke ingenieur Levrot van Nice. Op 19 juli had hij op de keerzijde van een prentje van Maria, Hulp der Christenen, voor hem volgende regels geschreven: "O Maria, breng zelf een speciale zegen aan uw zoon Vincent Levrot en aan heel zijn familie en wees voor allen een veilige gids naar de hemel." In de eerste brief dankt hij hem en een andere zieke heer voor de liefdadigheid hem onlangs door beiden bewezen.

" Beste Heer Ridder,
"
" Ik geloof dat, op dit ogenblik, Don Rua al namens mij mijn
" verschuldigde dank aan u, mijn beste Heer Levrot en aan de liefdadige
" heer Montbrun zal gedaan hebben.
" Mijn gezichtsvermogen en mijn andere levenskrachten zijn erg
" verminderd en ik kan er mij nog nauwelijks van bedienen, maar de
" liefdadigheid van deze verdienstelijke heer verdient mijn speciale
" dankzegging en mijn speciale gebeden tot God voor zijn gezondheid.(1)
" Te dien einde heb ik beslist dat er elke dag tot Kerstmis toe
" een Mis zal worden opgedragen aan het altaar van Maria, Hulp der
" Christenen, met gebeden en heilige communie vanwege onze jongens. Zo
" talrijke smeekgebeden zullen zeker niet onvruchtbaar blijven voor de
" troon van Maria en ik verwacht hiervan voor onze zieke overvloedige
" geestelijke en tijdelijke voordelen.
" U, heer Ridder, dank ik nederig voor de speciale bescherming
" over de lotgevallen van onze wezen. Ik bid God dat Hij u en uw familie
" in goede gezondheid en in zijn heilige genade zou bewaren en
" verblijf met het grootste genoegen in Jezus Christus
" uw toegenegen vriend,
" Turijn, 21 september 1885. Priester Gio. Bosco.

In de andere brief stuurt hij vooraf al zijn wensen voor Kerstmis en voor

---

(1) Uit een brief van Don Bosco aan Levrot blijkt dat deze aanzienlijke weldoener gestorven is op 1 augustus 1886.

Nieuwjaar. Zijn genegenheid voor de ingenieur blijkt ook uit de inspanning die hij zich moet doen wegens de staat van zijn gezondheid om te kunnen schrijven.

" Beste heer Ridder,
"
" Ik ben niet tevreden vooraleer ik u ten minste een paar woor-
" den geschreven heb. We bidden iedere dag voor u en voor uwe fami-
" lie, maar gedurende deze noveen, bij het einde en het begin van
" het jaar is het mijn bedoeling dat wij speciale gebeden en commu-
" nies zouden doen, opdat de Heer u allen in goede gezondheid en op
" de weg naar het Paradijs zou bewaren, opdat u daar ruimschoots
" zoudt beloond worden voor de liefdadigheid die u uitgeoefend hebt
" en nog uitoefent tegenover de arme Salesianen.
" Wil ook voor mij bidden en mij in Jezus Christus aanzien als
" uw toegenegen en verplichte dienaar,
" Turijn, 13 december 1885. Priester Gio. Bosco.

FRANSE BRIEVEN.

Van sommige Franse brieven bezitten we enkel de kopieën, die bijna alle ongetwijfeld bijgewerkt werden, maar de manier van zeggen en de stijl zijn zeker van Don Bosco. Drie ervan zijn gericht aan de bekende medewerkster van Lyon, Mevrouw Quisard. In de eerste brief maakt hij haar zijn Nieuwjaarswensen over met het verzoek naar Turijn te komen voor het feest van de H. Franciscus van Sales. In de tweede brief worden vrome gevoelens tot uiting gebracht wegens het verlenen van de toelating het heilig Sacrament in de huiskapel te bewaren, een gunst die Don Bosco voor haar verkregen had. In de derde brief vraagt hij nieuws over zijn Salesianen, namelijk haar zoon Antoine, die zijn moeder hem graag had geschonken. We merken dat deze brieven steeds korter werden, naarmate zijn krachten geleidelijk verzwakten. Ook over de dames Lallemand, moeder en dochter, hebben we in deze laatste boekdelen vaak gesproken, als over twee zielen die Don Bosco zeer verknocht waren. Begin 1885 stuurde hij hun de uitdrukking van zijn diepe dankbaarheid. Omstreeks twee weken voordien had hij aan zijn grote vriend, Graaf Boulanger de Villeneuve, met een kwinkslag een opdracht toevertrouwd en hem aangespoord deze te aanvaarden waarbij hij een zeer oorspronkelijk argument aanvoerde. Don Varaja, de directeur van het huis van Saint-Cyr had geld nodig om de metselaars te betalen. Don Bosco gelastte de Graaf en gaf hem alle nodige bevoegdheid om al de schulden te betalen die de Salesianen te Saint-Cyr hadden. "Aanvaardt u, Heer Graaf", vroeg hij hem, " deze eervolle opdracht? Ik verwacht mij er aan uw waarde en uw moed te leren kennen, niet als militair maar als een welgestelde persoon." Een zesde brief waarvan wij niet weten wie de geadresseerde was, bedankt voor een gift en nodigt de gever uit naar Turijn.

We dienen ook een woord te zeggen over een brief die niet geschreven werd

door Don Bosco, maar die door hem wellicht ingegeven werd en die hij ondertekend heeft. Abbé Fociéré-Mace, rector van Léhon in het departement van de Côte du Nord had hem zijn gebedenboekje aangeboden met als titel: Via Crucis, en had zich aan zijn gebeden aanbevolen om het bouwen van een kerk te kunnen voltooien. Hij dankt hem voor zijn gift en laat hem weten dat men in het Oratorio op 14 januari een noveen tot Maria, Hulp der Christenen zal beginnen voor zijn intentie.

In heel de briefwisseling van Don Bosco vinden wij het vertrouwen in de waarde van het gebed, wat ook een aanwijzing is welke achting hij ervoor had en hoe hij er gebruik van maakte.

*

*

*

Op 30 augustus bevond men zich aan tafel en kwam het gesprek op de Storia d'Italia door Don Bosco geschreven en op het succes van dit boek ondanks de meningen die indertijd hierover in omloop waren geweest, in een tijd dat mensen, sekten en partijen, het over alle zaken oneens waren behalve om de Kerk en haar instellingen te bekampen. Op een zeker ogenblik legde Don Bosco een verklaring af, die in het licht stelde wat zijn groot geheim was om het goede door hem bewerkt te kunnen bewerken, en ongerept tussen zovele machten die hem vijandig gezind waren verder te gaan. Hij zei volgende heuglijke woorden: - "Ik heb me nooit laten bewegen door de stromingen van de dag. Ik heb me een actieplan opgemaakt dat in zijn algemeenheid vanaf het begin van mijn apostolaat goedgekeurd werd. Ik heb dit gevolgd in rumoerige tijden en ik ben ermee voortgegaan ook toen alles dreigde in elkaar te stuiken. Nooit bracht ik wijzigingen aan mijn stelsel aan en dat gaf en geeft nog de goede vruchten, die wij nu met de bescherming van de Allerheiligste Maagd zien." Deze gedragslijn verhinderde niet dat hij gesard en vervolgd werd, maar hij werd niet omvergevoerd. Als een goed soldaat van Jezus-Christus, streed hij voor God in heel de loop van zijn leven zonder zich door de gebeurtenissen van de wereld te laten hinderen en omdat hij zo de wettige kamp gestreden had, verdiende hij de kroon van de overwinnaars te ontvangen niet enkel in het andere, maar ook in dit leven. (1)

---

(1) Cfr. II Tim., II, 3-5.

N O T I T I E S

Abbazia di Fruttuaria: weinig blijft er over van de eens beroemde abdij campanile), gesticht door Guglielmo Digione, zoon van de graaf Roberto di Volpiano en neef van de koning Arduino. De eerste abt, Giovanni, werd gezegend in april of juni 1004, in tegenwoordigheid van keizer Hendrik II en de kerk gewijd na 2 december 1006 toen paus Joannes XVIII enige bisschoppen opdroeg te assisteren bij de consecratie. De abdij bloeide vlug op, geholpen door pauselijke en keizerlijke voorrechten en giften van de gelovigen. Tot 1477 bleef het primitieve karakter van de abdij bewaard; Sixtus IV maakte er een commende van (Cfr. M.B. deel IV, blz. 483); in 1710 werd ze bezet door Vittorio Amedeo II; in 1848 stierf de laatste abt. G. Michelotti schreef het werkje: "I nove secoli di Fruttuaria e l'opera di Don Bosco", San Benigno Canavese, 1904 (Enc. It.).

Berthe: (Henri, Charles, Emile, Maurice (Kloosternaam), Trappist (Saint-Amand (Nord), Diocees van Cambrai, 23 mei 1865-Catsberg 7 mei 1955). Trad binnen bij de Trappisten (Hervormde Cisterciensers) te Catsberg; op 20 okt. 1889 kleding; tijdelijke geloften op 20 nov. 1891, plechtige geloften op 8 sept. 1895, priesterwijding op 29 juni 1897. Was tweede aalmoezenier in het klooster "Fille Dieu" (Trappistinnen) te Romont van 10 aug. 1920 tot 22 mei 1926, daarna te Belval en dan weer in "Fille Dieu" van 10 sept. 1932 tot 13 mei 1945; vierde priesterjubileum op 21 nov. 1951 en stierf 7 mei 1955 (Brief van Frater Jan Bosco).

Bove: (Giacomo) Kapitein, Italiaans ontdekkingsreiziger (Maranzana (Alessandria) 1852 - 9 aug, 1887). Als knaap ingelijfd bij de Kon. Marine onderscheidde hij zich in 1873-74 op de kruiser R.N, Governolo in het verre Oosten. In 1878 mee op tocht met Nordenskjöld met de Vega verliet hij Göteberg op 4 juli. Hij onderzocht omstreken van Port Dickson (Siberië), ten oosten van de riviermonding Jenisey, daarna het schiereiland Taymir. Gedurende de lange overwintering officiële waarnemer van de zee. Vond de Beringstr. 20 juli 1879, terug te Napels 14 febr 1880. Gaf conferenties en publicaties. Bereidde met Cristoforo Negri e a. een Italiaanse reis naar de Zuidpool voor. Eerst leidde hij voor Argentinië een expeditie naar Zuid-Patagonië, Vuurland en Terra di Graham: vertrokken te Buenos-Aires 17 dec. 1881 met korvet Cabo de Hornos zochten ze 6 weken Isola degli Stati. Van daar trokken ze met het korvet San José naar het zuiden, leden schipbreuk voor de kust van Vuurland 31 mei 1882. Wegens gebrek aan middelen ging de Italiaanse zuidpoolreis niet door. Hij plande nu een wetenschappelijke reis naar Zuid-Amerika voor 1883-1884. Deed een reis in het Argentijns gebied Misiones Guayra en Iguassu om te zoeken naar gunstig gebied voor It. inplan-

ting, daarna naar Vuurland in opdracht van Argentinië en keerde terug met veel wetenschappelijke gegevens. Terug in Italië kreeg hij van het Gouvernement opdracht voor Kongo: samen met Kolonel Fabrello bereikte hij Banana (17 jan, 1886) en Matadi; verbleef er twee regenseizoenen; met veel moeite dragers aangeworven, voer hij de stroom op tot Stanleywatervallen. Terugreis op 23 aug. Terug in Italië verliet hij de Kon. Marine, nam het bestuur over van Zeecompagnie "La Veloce". Ziekelijk, moedeloos na vele tegenslagen, tragisch einde te Verona 9 aug. 1887.

Capranica: (Domenico) Kardinaal en bisschop van Termo (Capranica (Palestrina) 1400 - Rome 14 juli 1458). Op 15 j. bezocht hij de universiteit van Padua bij prof. Giuliano Cesarini. Martinus V creëerde hem kardinaal (1423) maar maakte het eerst 7 j. later publiek. Bestuurde Perugia. Voor hij de kardinaalshoed kreeg, stierf Martinus V. Zijn tegenstrevers en de nieuwe paus Eugenius IV onthieven hem uit zijn ambt, hij vluchtte bij de Visconti. Zijn goederen werden aangeslagen. Twee j. later in eer hersteld, vervulde hij veel vertrouwensopdrachten, o.a. verzoening van katholieken en orthodoxen op Concilie van Ferrara 1439. Onder Nicolaas V genoot hij nog grotere macht. Na diens dood werd hij bijna tot paus gekozen, maar een tegenstander werd Calixtus III (Borgia). Capranica laakte het nepotisme en moest zwichten voor diens haat.

Capranica ijverde voor een goede opleiding van de geestelijken en stichtte in zijn paleis het "Collegio Capranico" (Almo) in 1457, als eerste van de vele die in Rome zouden gesticht worden, met een dotatie voor 31 studenten: 16 in theologie en 15 in kerkelijk recht. Zijn reglement diende tevens als voorbeeld voor de andere colleges van dit soort. Hij schreef enkele werkjes, o.a. het gekende "Arte di morire" (Florentië 1477. (Cfr. Enc. lt.). Dit college werd hervormd door paus Alexander VII en Pius VII; door Benedictus XV geheel aan de dienst van de patriarchale basiliek van Liberius gehecht voor plechtige functies, bij Motu proprio "Nobilissimam sacrarum aedium", 8 april 1917. Beschermerheer Z.E. Kard. Clemens Micara; rector Mgr. Gualdrini Franco; adres: Roma, Piazza Capranica, 98 (Annuario Pontificio 1965, blz. 1091).

Frati Bigi: Frati della Carità, Broeders van Liefde (Congregatio Fratrum a caritate, vulgo 'bigi'). Gesticht te Napels 8 dec. 1850 door gelukz. p. Ludivico da Casoria, decreet van lof 12 juli 1872; goedkeuring 13 juli 1806. In het begin waren er enkel broeders, hadden geen geloften en waren enkel moreel gehecht aan hun stichter door de geest van liefde, gehoorzaamheid en armoede. Later zag men de noodzaak in eigen priesters te hebben en de constituties werden in die zin gewijzigd zodat er enkele priesters worden opgeleid. Doel: hulp aan wezen en arme verwaarloosde jongens, oude zeelieden en werkonbekwamen. Telde in 1950 10 huizen en 81 leden; in 1965 63 leden. Het hoofdhuis is gelegen viale Manzoni, 30 Rome (Encicl.It.).

Khedive: (van khadiv: heer) titel in 1867 gegeven door de Ottomaanse sultan van Turkije Abdul Aziz aan Isma il pashà (1830-1895; 1865-1879) kleinzoon van Mohammed Ali en zijn derde opvolger als pashà van het praktisch onafhankelijke Egypte. De titel werd gedragen door zijn zoon Tawfiq (1852; 1879-1892) en door zijn kleinzoon Abbas Hilmi (1874; 1892-1914) tot wanneer deze door Groot-Brittannië werd afgezet. Na hem werd Kamil, de zoon

van Isma il Husain, op de troon verheven met de titel van Sultan en door zijn opvolger Fu ad veranderd in die van koning in 1922. Bij uitbreiding noemt men ook wel khedive de oudste leden van de dynastie van Mohammed Ali, nl. de stichter, de zonen van hem Ibrahim en Said en de kleinzoon Abbas (cfr Ene. It.).

Murano: (Lat. Amurianum) sinds dec. 1923 bij de stad Venetië gevoegd, gelegen ten noorden op 9 eilandjes (lagunen), beroemd vanaf 14de eeuw en vooral in de eerste helft van de XVde eeuw als centrum van glaswerk voor Venetië. In de XIXde eeuw miserie maar door samenwerking van Antonio Salvati, Radi en andere burgers weer tot bloei gebracht. Er zijn een tiental glasfabrieken o.a. Barovier, Ferro, Toso, en Valmarana, die 2.000 arbeiders te werk stellen. Telde in 1881 3.999 inwoners en in 1931 6.987. Daar is een museum van prachtig Muranees glaswerk in het oude bisschoppelijke paleis Torcello: spiegels, geblazen en kristalglas, parels, gleiswerk, brandglas. Door een wijs besluit van het gemeentebestuur werd die industrie buiten Venetië gevestigd uit voorzorg tegen brand maar ook om die eigen kunst te behoeden voor al te nieuwsgierige indringers. (Enc. It.).

Oblaten: (Lat. oblatum, geofferd, aangeboden). Mannen of vrouwen (niet-monniken) aan God opgedragen of vrijwillig aan God toegewijd in een klooster. In oude tijden bestond het gebruik dat ouders, veelal wegens een belofte, hun kinderen naar een klooster brachten (vooral van Benedictijnen) om er opgevoed te worden en er heel hun leven in dienst van de monniken door te brengen. De IVde synode van Toledo (656) besliste dat de oblaat minstens 10 j. moest zijn en op 15 j. vrij was het klooster te verlaten. Later waren diegenen oblaten die zich opofferden in dienst van een klooster en leek bleven. Later kregen ook die naam, zij die hun goederen aan een klooster afstonden, woonden in een klooster of de bijgebouwen ervan, het kloosterkleed droegen en in gemeenschap, leefden zonder geloften af te leggen. Na de XIde eeuw noemde men ook oblaten de leken die geloften aflegden - en beschouwd als oblato mortui mundo - indien ze voor hun intrede in het klooster al hun goederen, zonder voorbehoud, aan het klooster hadden afgestaan. Oblaten noemde men ook gehuwde personen die in hun huis bleven wonen maar besloten hadden een deel van hun bezit aan het klooster te schenken en een leven te leiden in de geest van de orde waarbij ze hoorden b.v. Benedictijnen, Hospitaalbroeders, Reguliere Kanunniken. Bij deze laatste horen ook in bredere zin de Oblaten van Sint-Benedictus van de Congregatie van Subjaco, een zeer oude instelling, die na zeer vele wederwaardigheden, in 1884 terugkeerde naar de eerste Regel, wat goedgekeurd werd door de H. Stoel in 1886 en 1891. Zij leven in gemeenschap bv. de edele Dames Oblaten di Torre de'Specchi te Rome gesticht door de H. Francesca Romana in 1433 voor dames van adel. Zo ook de Dames Oblaten van Maria di Viterbo, gesticht door de H. Hiacinta Marescotti in 1620 en ook de Oblaten dei Sette Dolori, gesticht door de H. Filippo Benizzi, die in 1652 een huis stichtte te Rome.

Sperino: (Casimiro) Italiaans oogarts en dermosilograaf (Scarnafigi (Cuneo) 31-8-1812; Turijn 12~2-1894) studeerde te Turijn en te Parijs de oog-

artsenij en de sifilografie waarvan hij te Turijn de eerste leerstoel bekleedde en waar hij erin slaagde een groot hospitaal voor oogzieken op te richten, dat nu nog de zetel is van de Koninklijke oogartsenij. Onvermoeibaar organisator, deskundig operateur, zeer geleerd vakman.

Zijn vereenvoudigde methode om de grauwe staar, vertroebeling der ooglenzen door cataract weg te nemen, meegedeeld op het oogartsencongres te Brussel in 1858, zijn studies over de "cheratocentesi ripetuta", gepubliceerd met de hulp van zijn leerling C. Raymond te Turijn in 1862, maakten opgang, was volksvertegenwoordiger en senator van het Rijk.

I N H O U D S T A F E L

	<u>bladzijde</u>
Eerste Hoofdstuk: Nieuwjaar, bezoeken, conferenties.	3.
Tweede Hoofdstuk: Langs Ligurië naar Frankrijk en vanuit Frankrijk opnieuw naar Ligurië.	18.
Derde Hoofdstuk: Een maand te Rome - De kerk van het Heilig Hart en pauselijke audiëntie - Een droom over het verleden en over het heden van het Oratorio - Terugkeer van Florientië en Bologna.	44.
Vierde Hoofdstuk: De toekenning van de privileges.	83.
Vijfde Hoofdstuk: Don Bosco in het Oratorio - Vanaf het feest van Maria, Hulp der Christenen tot het feest van Sint- Jan de Doper - De grote loterij van Rome.	99.
Zesde Hoofdstuk: Over de gang van zaken in het Oratorio.	127.
Zevende Hoofdstuk: Verblijf van Don Bosco te Pinerolo.	150.
Achtste Hoofdstuk: De cholera van 1884.	166.
Negende Hoofdstuk: Don Bosco en de nationale tentoonstelling van Turijn.	177
Tiende Hoofdstuk: Vaderlijk testament en pauselijke beschikking.	187.
Elfde Hoofdstuk: De eerste Salesiaanse bisschop.	212
Twaalfde Hoofdstuk: Voorstellen tot stichtingen in Italië en sommige Bijzonderheden over Italiaanse huizen in 1884.	239.

	<u>bladzijde</u>
Dertiende Hoofdstuk: Uitnodigingen en stichtingen buiten Italië in 1884.	262.
Veertiende Hoofdstuk: Enkele praktische normen en twee dromen.	276.
Vijftiende Hoofdstuk: Allerlei briefwisseling in 1884.	295.
Zestiende Hoofdstuk: Zijn jaarlijkse reis naar Frankrijk	319.
Zeventiende Hoofdstuk: In het Oratorio, over het Oratorio, voor het Oratorio - Verblijf te Mathi.	351.
Achttiende Hoofdstuk: De hertog van Norfolk.	397.
Negentiende Hoofdstuk: Voor de kerk en voor het tehuis van het Heilig Hart - Nog wat over de loterij.	466.
Twintigste Hoofdstuk: Over sommige huizen en enkele voorstellen in Italië.	419.
Eenentwintigste Hoofdstuk: In Spanje en in Frankrijk.	455.
Tweëntwintigste Hoofdstuk: In Uruguay, Brazilië en Argentinië.	473.
Drieëntwintigste Hoofdstuk: Anekdoten, richtlijnen en brieven.	503.
Notities:	534.
Inhoud:	538.